

॥ ओम् ॥

RIG VEDA

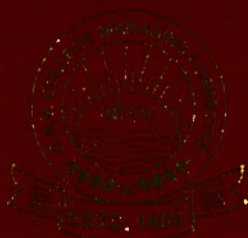
VOLUME I

Complete in 12 volumes

Mantras in Sanskrit
with English Translation and Transliteration

D.A.V. PUBLICATION DIVISION

Translated by
Swami Satya Prakash Saraswati
Satyakam Vidyalankar

RIG VEDA

(Volume I)

ऋग्वेद

प्रथमो भागः

RIG VEDA

Volume I

[Introduction and Index]

ऋग्वेद

प्रथमो भागः

[भूमिका-मन्त्रानुक्रमणी च]

Premium Hard Bound Edition
Price Rs. 1850 (One Thousand Six Hundred Fifty Only)
For Complete Set of 12 Volumes of Rig Veda
Email: davpublication@yahoo.co.in 011-23202800

Translated by

Swami Satya Prakash Saraswati

and

Satyakam Vidyalandkar

DAV Publication Division

Delhi-110034

English Translation of the Vedas

The great reformer, Swami Dayanand who ushered in a renaissance of Indian society towards the end of 19th century had ordained that :

The vedas are the source of true knowledge. To read and understand the vedas is the supreme duty of one and all.

This is one of the ten Principles of the Arya Samaj as laid down by Swami ji. Importance and relevance of the Vedas has been succinctly said in the Upanishadas also :

वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त

तद् वेदस्य वेदत्वम् ।

(Taaittiriya samhita : 1.7.4.6 तैत्तिरीय संहिता)

The Vedas are so called because each statement therein informs a man of the ideals of human life, called the Law of Righteousness, to understand which there is no better source.

To meet the need of a modern, easy-to-understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977. The first edition was well produced and well received. Later as this important task slipped into inexperienced hands, quality of printing and paper became inferior while the price was unduly raised.

In the year 2008, the responsibility of publishing and propagating the Vedas has been taken over by the Publication Division of the DAV College Managing Committee. This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-fourth of the price it was being sold so far.

Our object is to make the Vedas easily affordable for every one who is interested in having a set of the four Vedas in his home for him and the family members to read and benefit by their divine message.

Vishwa Nath
Vice President

DAV College Managing Committee

This Edition

It is a matter of satisfaction that the 2008 edition of the twenty-two volumes of the complete English translation of the four Vedas has been well received, its production values appreciated and its moderate and affordable price welcomed.

We now present its 2011 edition retaining all the qualities of the previous edition, but in a more compact and handy binding.

Foreword

The Vedas enshrine the cosmic vision and vitality of our ancestors and epitomise a living legacy of divine inspiration, intuition and insight.

The glory of the Vedas is their universal and timeless quality. The subtle and symbolic invocations of the *Śruti* and the mystic and melodic music of the celestial hymns have hallowed human consciousness through trackless centuries with a sublime glow.

The Vedas exemplify a carefully nurtured and elaborately systematized oral tradition which is unrivalled in the annals of civilization.

The evocative poetry of joyous and spontaneous affirmation of life and nature, the unravelling explorations of the seers into the terrestrial and transcendental destiny of mankind, the pervasive immanence and the pristine omnipresence of primeval reality and primordial matter, and the wisdom and philosophy of Moral and Social Order in an harmonious equilibrium unfold the luminous realm of the spirit of the Vedas.

The Vedas are unique in their perspective of time and space.

Early in the history of human civilization, the Vedas proclaimed the essential unity of mankind, untrammelled by geographical barriers and tribal parochialism.

The Vedas declared the enduring filial allegiance of Man to Mother Earth: माता भूमिः पुत्रोऽहं पृथिव्याः ...अथर्व. 12.1.12.

The Vedas articulated the essential equality and intrinsically equal dignity of men and nations and the need for cooperative effort for common benefit: अज्येष्टासो अकनिष्ठास एते, संभ्रातरो वावृधुः सौभगाय।

ऋक्. 5.60

The Vedas cautioned against recrimination, jealousy and ill will among the human kindred: मा भ्राता भ्रातरं द्विक्शन् मा स्वसारमुत स्वसा... अथर्व. 3.30.3.

The Vedas aimed and aspired for an ambience of unfailing and ubiquitous friendship:

मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे।

मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे। यजु. 36.18.

The true Vedic faith does not countenance dogma; the Vedic reason is not a euphemism for sophistry; the Vedic word is not a victim of verbiage. The essential perception of the Vedas is not a prisoner of perversions. The humanism of Vedas is not a hypocrisy and the Vedic teaching of tolerance is not a transient contrivance. The core commitment of Vedas is to truth and *dharma*, to harmony and happiness, to freedom and justice. The soulful Vedic voyage in ceaseless quest of the experience of inner illumination and with its rich symbolism and manifold meanings is perhaps the oldest and the most magnificent and many-splendoured pilgrimage of the human spirit.

The Vedas gave the *Magna Carta* of Human Brotherhood and Universal Goodwill and proclaimed a noble prayerful preamble to the humanitarian Constitution of One World based on friendship, fellow-feeling, freedom and fearlessness in words which are immortal and ever inspiring and which are central to the basic teleology and technology of building impregnable defences of peace in the minds of men. The Vedic seers who viewed the world of perception and the world of thought as a continuum prayed for the composite benediction of hearing noble thoughts and seeing noble deeds:

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षिभिर्यजत्राः। यजु. 25.21.

In that endeavour of building a universe of noble thoughts and noble deeds, the Vedic seers convened a cosmic convocation based on the fundamental human quest for truth and the acceptance of its many facets (एकं सद् विप्राः बहुधा वदन्ति:)

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः।

देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे॥ ऋक् 1.89.1.

In the Vedic vision of human society, man in his relation to man was not predatory, aggressive and oppressive as in the Hobbesian nightmare which conjured up *homo homini lupus*. The Vedic ideal was that Man was under an obligation to protect and preserve and to aid and comfort mankind everywhere: पुमान् पुमांसं परिपातु विश्वतः॥ ऋक् 6.75.14.

The Vedic philosophy of freedom and fearlessness is aptly described in the following Mantra:

अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं परोक्षात्

अभयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु॥ अथर्व. 19.15.7

Equally, the Vedic hymn of *togetherness* remains a refreshing reminder and a beacon light to the fractured and fragmented world out of whose womb the new world order is struggling to be born:

सङ्गच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनासि जानताम्।

देवा भागं यथा पूर्वं सञ्जानाना उपासते॥ ऋक्. 10.191.2.

These noble thoughts made the culture of the Vedas the first and foremost foundation of the edifice of universal values: सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववाराः। यजु. 7.14.

These enduring teachings of the Vedas are not a relic of the past, nor are they the exclusive preserve or the sole inheritance of Indians and Indo-Aryans. They belong to the common heritage of humanity and are relevant in our contemporary world and in our age. We owe it to ourselves and to the peoples and the nations of the world to share this precious heritage and to disseminate its message and meaning.

—Dr. L.M. Singhvi

Preface

The Vedas are the Word of God. At the very beginning of the Creation, man received knowledge of the Vedas. The R̥gveda is the most ancient of all the holy scriptures in the world.

Knowledge of the Vedas is not intended for a particular race or country. God revealed this knowledge for the greatest good of mankind.

The Vedas have been translated into several languages. Scholars like Griffith, Wilson and Max Muller have written commentaries on the Vedas in English. But the need for bringing out an unconventional and standard translation of the Vedas has been felt for quite sometime. The task, however, involved dedication, hard work and considerable financial resources.

Col. Ved Ratna Mohan, ex-M.P., was a promising young man, the scion of a family which had implicit faith in the Vedas. His brilliant career was cut short by untimely death in 1973. His father, late Shri Narendra Mohan, was a leading industrialist of India. Daily he would perform *yajna*. He had named his eldest son Ved Ratna (Jewel of the Vedas). He had desired the late Ved Ratna to do some service to for the cause of the Vedas. But fate had willed otherwise. Col. Ved Ratna died before he could fulfil his father's wish.

His younger brother Major Kapil Mohan, who has great reverence for the Vedas like his father, made noble resolve to create an endowment for the English edition of the Vedas.

Dr. Govardhan Lal Dutta, President, DAV College Managing Committee, requested the Vedic scholar Swami Satya Prakash Saraswati to undertake the highly onerous responsibility. Indeed one could think of no other scholar better qualified than Swami Satya Prakashji to accomplish this task. In this task, he is collaborating with Shri Satyakam Vidyalkar, a renowned Vedic scholar.

Thanks are particularly due to Shri Vishwa Nath for his unstinted cooperation in the excellent production of this work.

Our labours would be fully rewarded if through this English translation of the four Vedas, attempted for the first time in India, the divine message enshrined in the Vedas impregnates human consciousness everywhere.

Shravani Poornima
Vikramiya Samvat 2034
August 28, 1977.

Prakash Vir Shastri

Contents

About this Edition

Foreword

Preface

1. Vedas : A Glimpse	1
2. The Samhitas	72
3. The Commentaries on the Vedas : Pre-Sayana and Sayana Schools	85
4. Western Translators and Commentators	95
5. Pre-Dayananda and Post-Dayananda Period of Interpretation : Sayana-Dayananda-Aurobindo	109
6. Divine Language	130
7. Agni, Mitra, Varuna and Agni	147
8. The Ashvins and Vishvedevas	163
9. Saraswati, Ila, Bharati and Mahi	170
10. Usha and Svarloka	187
11. The Maruts, Sarama and Panis	203
12. Rsis or the Vedic seers	225
13. Vedic Metres	238
14. Vedic Accents	252
15. Our Translation	

Index of Mantras

INTRODUCTION

SWAMI SATYA PRAKASH SARASWATI

Introduction

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

VEDAS : A GLIMPSE

Whilst introducing the Rgveda to the Western world by his English translation, Ralph T. H. Griffith quoted the following words of F. Max Müller;

"What can be more tedious than the Veda, and yet, what can be more interesting, if once we know that it is the first word spoken by the Aryan man?"

"The Veda has a two-fold interest : it belongs to the history of world and to the history of India. . . As long as man continues to take an interest in the history of his race, and as long as we collect in libraries and museums the relics of former ages, the first place in that long row of books which contain the records of the Aryan branch of mankind, will belong for ever to the Rgveda."

The Vedas have been given to us in a language which is itself divine. The Vedic language or classical Sanskrit, with its old and modern descendents, represents the earliest stock of speech. Sanskrit is the eldest daughter of the earliest mother-tongue. Indeed so far as the direct documentary evidence goes, it may rather be said to be the only surviving daughter; for none of the other six principal members of the family : Iranic, Hellenic, Italic, Celtic, Teutonic, and Lettoslavic, have left any literary monuments, and their original features have to be reproduced, as best as they can, from the materials supplied by their own daughter-languages. To the Sanskrit the antiquity and extent of its literary documents, the transparency of its grammatical structure, and the other linguistic and philological details must ever secure the foremost place in the comparative study of the Indo-Germanic speech.

The Veda since the time immemorial has been rightly

regarded as of divine origin. The eternal nature of the Veda has been variously discussed and recognized on several grounds by several schools of discipline in India : by the grammarians, etymologists, ritualists and philosophers alike. On the other hand, the historians, evolutionists and the Western critics have tried to interpret the Vedic texts on different lines. In either case, the importance of the Veda is not lessened. Very recently, a young scholar, Jean Le Mée, born in France, but later on settled in the United States, has published a few R̥gvedic hymns, and verses, very well illustrated by Ingbert Grütner, born in Germany, through his photographs shot in East Africa--Ethiopia, Kenya and Tanzania, because Grütner felt that the timeless quality of the land and the sense of human origin there best reflected the spirit of the R̥gveda. This perhaps refers to Professor Leaky's discovery of human origin on Tanzania-Kenya borders. Shall we not say that it merely speaks of the universality of the Vedic texts, not confined to a single tract of land or to a single definite age?

Jean Le Mée expresses his sentiments in respect to the Veda in the following words : "Precious or durable materials—gold, silver, bronze, marble, onyx or granite—have been used by most ancient peoples in an attempt to immortalize their achievements. Not so, however, with the ancient Aryans. They turned to what may seem the most volatile and insubstantial material of all—the spoken word—and out of this bubble of air fashioned a monument which more than thirty, perhaps forty, centuries later stands untouched by time or the elements. For the pyramids have been eroded by the desert wind, the marble broken by earthquakes, and the gold stolen by robbers, while the Veda remains recited daily by an unbroken chain of generations, travelling like a great wave through the living substance of mind."

It is one of the wonders of wonder, that the Veda could so well resist the ravages of times and could nourish and give form to the religious and philosophical thoughts of innumerable races from the time immemorial. How could this miracle happen? The answer is again well given here :

"The Veda itself is the secret of the Veda. The foundation stone that India contributed to civilization, the Veda, is said to embody the regulations, the laws of the universe as 'seen' by the gifted poets, prophets or seers, the *ṛsis*." "Set by them," so says Jean Le Mée, "in a special language to be joyfully proclaimed for future ages, it has come down to us through an elaborate oral tradition, consciously designed to prevent any distortion. Even today had we no written record available, it would still be possible to have access to the Veda as it existed when the text was fixed three or four thousand years ago! This supreme monument of an early religion which has left us with no archeological remains, no church, no dogma, no founder, and virtually no history, forms the cannon of the Hindu scriptures, the core of which is a collection of over a thousand hymns, more than ten thousand stanzas in all, known as the *R̥gveda*."

To we, the Indians, the authority of the Veda is supreme and final. The Veda was given to man at earliest stage, when the biological species was sufficiently evolved to receive the divine inspiration. The Veda became the fountain-head of the subsequent knowledge that followed, and it continued to inspire human literature for milleniums of years. In India, the most ancient human literature that we possess now is that of the books known as the *Brahmanas*, but they were also written thousands of years after the divine revelation. These *Brahmanas*, all without exception, accept the authority of the Veda. The systems of thought which admit of the validity of the Veda are called the *astika* (theist), and those which repudiate it the *nastika* (atheist). To an Indian, the term theism has a deep and wide connotation; a theist is one that not only believes in the existence of the Supreme Self, but who accepts the same Supreme Self as the first cause of the creation, sustenance and the dissolution of universe, and the source of divine knowledge (cf. *Janmadyasya yatah*, जन्माद्यस्य यतः and *Sastra yonitvat*, शास्त्रयोनित्वात्—*Vedanta Sūtras* I.1.2-3). And thus the *astika* or *nastika* character of a system does not depend on its positive or negative conclusions regarding the nature of the Supreme Spirit, but

also on the acceptance and non-acceptance of the authority of the Veda. And again, the acceptance of the Veda is a practical admission that spiritual experience is a greater light in the fundamental matters than intellectual approach. The Vedic concepts were further elaborated in the text of the Upanisads and in the six systems of Indian philosophy: (i) the Vaisheshika of Kanada, (ii) the Nyaya of Gotama, (iii) the Samkhya of Kapila, (iv) the Yoga of Patanjali; (v) the Purva-Mimamsa of Jaimini, and (vi) the Uttara-Mimamsa of Badarayana Vyasa. All these systems accept the authority of the revealed knowledge.

One would naturally like to know about the contents of the Veda, and whenever a question of this type is advanced, one has in his mind the picture of the present day books and treatises of different disciplines, characterized and classified, categorized, systematized and elaborated on certain patterns. The Veda considerably differs in this respect from all such literature. The Veda is a *sruti* and not a *sastra*: a *sastra* is a text of systematized knowledge with a set scientific terminology. The *sruti* has the potentiality of becoming the source of a *sastra*, but by itself it is not the *sastra*. The *sruti* has the plasticity of the material of a perfect form which could, if so desired, be moulded into a *sastra*. And thus, for understanding the nature of the *sruti*, the ancient Indian seers evolved regular systems of discipline known as the *vedangas*, (the limbs of the Veda) and the *upa-vedas* (the Sub-Vedas). The *vedangas* are (i) the *siksha* (orthography), (ii) the *vyakarana* (the grammar), (iii) the *nighantu* (lexicon), (iv) *gyotis* (astronomy), (v) *chanda* (prosody), and (vi) *kalpa* (the system of rituals and ceremonies). The four *upavedas* are (i) the *ayurveda* (the system of medicine and cures), (ii) the *gandharva-veda* (the system of aesthetics), (iii) *dhanurveda* (the system of defence sciences), and (iv) *arthaveda* (the system of economics and wealth—its production, distribution and utilization).

The contents of the Veda may, for the purposes of simplicity, be classified under three broad headings: the *jnana*, or knowledge; the *karma* or the code of actions or conduct, and the *upasana* or coming into the proximity

of the Supreme Self, or the spiritual realization. The word *rk* stands for knowledge, the *yajuh* stands for *karma* or actions, the duties, and the *sama* stands for love of God or devotion and dedication. But this does not mean that the *Rk-Samhita* exclusively deals with the subject of spiritual and mundane knowledge; the *Yajuh-Samhita* deals with the *karma-kanda*, or the code of conduct (much more the code of ceremonies); and the *Sama Samhita* deals with prayers and chants. There is no rigidity as to the type of classification. In all the four *Samhitas*, we have the subject matter pertaining to all the three categories enumerated above. The Vedas were not revealed primarily or entirely for the purposes of performing ceremonies and conducting rituals. The Vedic texts have deeper meanings for life and in the most natural language, these texts tried to cover almost all phases of human activity, its purposefulness and attainments. The Vedas do not accept the demarcation between the empirical, ephemeral or mundane world, and the world of Absolute Reality, transcendence and spiritual existence. Whatever is born, movable or immovable, changing and changeless,—the whole of it is *isavasya* (ईशावास्य), or pervaded by the Supreme Reality and is charged with the existence of the Highest Self. The entire creation exists within Him, and in His extensions. He is far beyond the creation (the vast universe is only a quarter of His, as if).

Lord, the Creator

The Veda has come down to us as an inspiration to the terrestrial man, who alone on this earth, amongst the thousands of species, is worthy of the supreme type of revelation. The solid abode of man, the small planet of his activity is the earth or the *prthivi*, also known as *bhumi*, and the entire cosmos, to the furthest and farthest ends that he could see with his naked and aided eyes is the realm of effulgence, full of stars and galaxies, the *dyau*, the heaven or the sky; and the interspace is, of course, the *antariksa* (Rv.X.121.5) in which clouds move and the lightning thunders. *Dyava-prthivi* (Rv. 1.35.9) heaven to

earth is also known as *rodasi* (Rv. 1.36.8). There is a realm beyond the realm of effulgence, another realm beyond the visibility, a realm of blissfulness, known as the *svarloka*, or *svah*, a realm far-spreading beyond the expanding universe.

Our Lord, He alone, is the originator or creator of this universe (creator, not in the Biblical sense, where the universe has come out of *nothing* ; the Vedic philosophy is a concept of co-existence of the two eternal, God the creator and the primordial matter or the *prakṛti*, the multidimensional canvas for the supreme artist for His divine art). He alone is sustaining the cosmos fanning, aspiring and inspiring as if by His two wings.¹ In His supremacy over the universe, He is one and one alone.² He alone is the giver of treasures to the bounteous men.³

He alone is worth our worship and adoration (*namasya*).⁴ He is, verily, one ; may we know Him as one pervading and circumscribing.⁵ He is not assisted in his supremacy by any one second, third or fourth, nor by any fifth, sixth or seventh, nor even by any eighth, ninth or tenth. He is the one, circumscribing, the one alone, this one ought to know.⁶ All the Nature's bounties merge out and become one in Him alone ?⁷

God is One Though Variouslly Described

God, verily, is one, though variouslly described since the functions are manifold and His divine attributes many.

1. सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्धावा भूमौ जनयन् देव एकः । (Rv. X. 81. 3)

2. पतिर्वभूयासमो जनानामेको विश्वस्य राजा । (Rv. VI. 36. 4)

विभ्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्मतिरेक एव नमस्यो विश्वीदयः । (Av. II. 2. 1)

3. य एक इव विद्यते वसु मर्ताय दाशुषे । (Rv. I. 84. 7)

4. मृडाद् गन्धर्वो भुवनस्य यस्मतिरेक एव नमस्यः सुशोवाः । (Av. II. 2. 2)

5. स एष एक एकवदेक एव । (Av. XIII. 4 (1), 12)

6. न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते ।

न पंचमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते ।

नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेद ।

(Av. XIII. 4. 16-18)

7. सर्वे अस्मिन् देवा एकवृत्तो भवन्ति । (Av. XIII. 4. 21)

Compared to Him, we, the tiny little selves, are infinitesimals whilst He is Infinity in all positive parameters. To this divine one, the man, in the words of the Vedic texts, offers invocations in various adjectivals and adverbials, according to His attributes and functions. So often, we prefer to call Him *agni*, the foremost adorable, sometimes *indra*, the most resplendent, sometimes *varuna*, or the most venerable, sometimes as *aryaman*, the supreme law-giver; He alone is the divine virility and vitality in us, and is therefore, known as *rudra*; He verily, is the *savitṛ* since everything is born of Him; He is *divya*, or effulgent; He is the law-abider, and hence is known as *yama*; He alone is the measure and a benevolent friend to us, and hence, His name is *mitra*; He is the supreme Lord and therefore *brahaspati* and *brahman*; He pervades the entire universe and hence He is *visnu*; He is blissful and hence known as *soma*, and on account of His benevolence and kindness, He is called *siva*, *sankara* and *mayaskara*. The Veda stands for the purest type of monotheism. Here we have a few texts to corroborate this concept.

1. God alone is one, though known as *agni*, king *varuna*, *mitra*, *aryaman*, or *amsa*.¹

2. God is also known as *agni*, *rudra*, *mahah asura*, (*ahur mazda*) and *pusan*.²

3. God is *agni*, *dravinoda* (the giver of wealth), *deva*, *savitṛ*, *ratnadha* (the store of gems) *bhaga* (effulgent), and *nṛpati* (Lord of men).³

4. He is one, though seers call Him with various names, such as *indra*, *mitra*, *varuna*, *agni*, *divya*, *suparna*,

1. त्वमग्ने राजा वरुणो धृतवतस्त्वं मित्रो भवसि वरुण ईदृयः ।

त्वमयंमा सत्पतियस्य संभुजं त्वमंशो विदये देव भाजयुः ॥ (Rv. II. 1. 4)

2. त्वमग्ने रुद्रो असुरो महोदिवस्त्वं शर्षो मासतं पृष ईशिषे ।

त्वं वातररुणं पतिसि शंसयस्त्वं पूषा विषतः पतिसि नु त्मना ॥ (Rv. II. 1. 6)

3. त्वमग्ने ब्रविणोदा अरंकृते त्वं देवः सविता रत्नधा अस्ति ।

त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं पायुर्वमे यस्तेऽभिषत् ॥ (Kv. II. 1. 7)

*garutman, yama and matarisvan.*¹

5. He alone is *agni*, the same He is *aditya*, the same one is known as *vayu* and *candrama*. He again is the same one known as *sukra, brahman, apah, or prajapati.*²

Cosmic Form of the Creator

Though our Lord exists even far beyond the limits of this extensive universe, the entire universe has been metaphorically regarded as the cosmic form of our Lord, and this form has been variously described in the Veda. He creates the universe (*dyava-prthivi*) and the universe assumes His form;³ He weaves the entire universe through His divine thread (*tantu*) of unified law.⁴ The entire universe is sustained by great principle (*mahi praniti*), and protected by undecaying devices of protection (*uti*).⁵ The Atharvaveda devotes an entire extensive hymn, the "Skambha Sukta", to the cosmic creation, and the divine laws that sustain it in a marvellous way. (Av X. 7.1-44) Our Lord is the *skambha* or the divine support of the entire creation consisting of the terrestrial region, the celestial region and the interspace. He alone balances the entire creation and holds in equilibrium the six dimensions of space.⁶ The creation has been compared to the weaving of a cosmic cloth with divine woofs and warps, shuttles and pegs, the art of two divine maidens (day and night)

1. इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमातृरयो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।
एकं सद् विप्राः बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमातृः ॥ (Rv. I. 164. 46)
2. तदेवाग्निस्तवावित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमा ।
तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ता ध्यायः स प्रजापतिः ॥ (Yv. XXXII. 1)
3. य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपरपिशद् भुवनानि विश्वा । (Rv. X. 110. 9)
4. रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी ततान । (Av. XIII. 1.6)
5. महोरस्य प्रणीतयः पूर्वोदत प्रशस्तयः । नास्य क्षीयन्त ऊतयः ॥ (Rv. VI. 45. 3)
6. स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
स्कम्भो दाधार प्रविशः पशवोः स्कम्भ इदं भुवनमा विवेश ॥ (Av. X. 7. 35)

working incessantly in the parameters of space and time.¹

Our creator has also been called the Final Reality or "*ucchista*" (*ut-sista*) for when nothing exists at the time of final great dissolution (*maha pralaya*) and the creation passes into the primordial matter, devoid of name and form, then the Supreme Self alone persists (since He is not subject to change, decay or death). In the *ucchista* Brahman is sustained everything, even the Rk, Yajuh, Sama, Udgitha, Hinkara, Svara and Saman rhythms and rhymes (*samnah medih*).² *Ucchista* is the name of great Brahman, since He is the undecaying self; in this *ucchista* is sustained the entire universe, the heaven and earth, the water, oceans, wind and moon.³ In the *ucchista* is sustained the entire creation consisting of name and form.⁴ This *ucchista* is the progenitor of all; He is the father and grandfather,⁵ and He is equally the sustainer of the inorganic and organic world, of clouds, lightning and rains.⁶ Everything is reborn from Him after the dissolution, the disciplines of divine knowledge, the sense organs, the vital realm, the blissful realm, and all categories of human beings⁷ (Av. XI.7.24-27).

1. तन्त्रमेके युवतो विरूपे अम्याकामं वपतः षण्ममयूखम् ।
प्रान्या तन्तूँस्तिरते षत्ता अन्या नाप वृञ्जाते न गमातो षन्तम् ॥
तयोरहं परिनृत्यन्धोरिव न वि जानामि यतरा परस्तात् ।
पुमानेनद् वयत्युदगृणति पुमानेनद् वि जभाराधि नाके ॥
इमे मयूखा उपतस्तनुदिवं सामानि चक्रुस्तसराणि वातवे ॥ (Av. X. 7.42-44)
2. श्रक् साम यजुश्चिच्छिष्ट उद्गीयः प्रस्तुतं स्तुतम् ।
हिङ्कार उच्छिष्टे स्वरः साम्नो मेडिश्च तन्मवि ॥ (Av. XI. 7. 5)
3. उच्छिष्टे वावापूषिवो विश्वं भूतं समाहितं ।
आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आहितः ॥ (Av. XI. 7. 2)
4. उच्छिष्टे नामरूपं चोच्छिष्टे लोक आहितः । (Av. XI. 7. 1.)
5. पिता जनितुश्चिच्छिष्टोऽसौः पौत्रः पितामहः । (Av. XI. 7. 16)
6. शर्कराः शिकता अश्मान ओषधयो वीर्यस्तृणा ।
अभ्राणि विद्युतो वर्षमुच्छिष्टे संधिता धिता ॥ (Av. XI. 7. 21)
7. श्रुचः सामानिच्छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।
उच्छिष्टाञ्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा विविधितः ॥ (24)
प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या । (25)
आनन्दा मोदाः प्रमुदोऽभीमोदमुदश्च ये । (26)
देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये । (27) (Av. XI. 7. 24-27)

We have said that this cosmos is figuratively regarded as the form of our Lord, the Prajapati, the sustainer of everything that He has created. Man would understand Him better, if He is metaphorically described as if He is possessing a body similar to that of a man, or any other creature of our familiarity. But He is very much different from a human form. Man has two eyes, one mouth, two arms and two legs. This Supreme Lord of ours, has, however, innumerable eyes, for there is no direction in which He cannot see and similarly He possesses thousands of mouths all round, thousands of arms and thousands of legs, since everything in this creation is within His reach.¹

The Atharva Veda (hymns 7,8 of Book X) describes the Jyestha Brahman (the Supreme Lord) and the Sarvadhara (all support) in the cosmic form,² the sun and moon being His eyes, the cosmic winds as His vital breath, the celestial region as the head, the mid-space as His belly, the earth as His feet. The same metaphor in another form is expressed in the Purusa Sukta³ :

The moon was gendered from His mind, and from His eye the sun had birth ;

Electricity and fire (*indra and agni*) from His mouth

1. विश्वतश्चक्षुस्त विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुस्त विश्वतस्पात् ।
सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रं छावाभूमौ जनयन् देव एकः ॥ (Rv. X. 81. 3)
(also Yv. XVII. 19)
- सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । (Rv. X. 90. 1)
2. यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुत्तोरम् ।
दिवं यश्चक्रे मूर्धनि तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ (32)
यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः ।
अग्निं यश्चक्र आस्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ (33)
यस्य वातः प्राणापानौ चक्षुरंगिरसोऽभवन् ।
विशो यश्चक्रे प्रज्ञानोत्तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ (34) (Av. X. 7. 32-34)
द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सप्तस्यमात्मान्तरिक्षं ५ समुद्रो योनिः । (Yv. XI. 20)
3. चन्द्रमा मनतो जातश्चक्षोः सूर्यो भजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥
नान्यो आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णां द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिदिशः श्रोत्रात् तथा लोकां प्रकल्पयन् । (Rv. X. 90. 13, 14)

were born, and wind (*vayu*) from his breath.

Forth from His navel came mid-air; the sky was fashioned from His head,
Earth from His feet, and from His ears the regions,
thus they formed the worlds (Rv.X. 90.13-14)

The Atharvaveda abounds in such metaphors, e.g. for God's Glory, *brahma-prakasanam*, see Parsni Sukta (Av. X. 2).

Creation

One is inquisitive to know how the world has been created, and the philosophers and scientists from time to time, have tried to answer this question in their own way. The world in which we live has a reality, and our existence in the body along which we are born, and which to a small extent is our bondage too, has a reality and purposefulness. The entire creation has a purpose. The creation itself is not simple; it is a creation in multiparameters. In the dimensions of space and time, we have the sun, the moon, the planets, the galaxies with clusters of stars and wonders of the celestial region. On our planet, we have mountains, rivers, oceans, clouds, the solid crust of the earth, the blowing winds and what not. Then again, on this earth, we have plants, shrubs, tall trees, grass, the organic life in the sea, on the earth and in the mid-regions, from the unicellular life to the highly evolved mammals including man. In the complex that we call man, we have an exterior comprising of bones, skin, muscles, fibres, nerves, veins and arteries, secreting glands, the circulatory system of blood, lungs, kidneys, intestines and the fluids of brain. And within this exterior, we have a complex vital system, the breathing system, the motives, which in Indian terminology is known as variously functioning *pranas*, which dynamize the human machinery. Beyond the realm of the *pranas*, we have a much more complex region of mental activity,—astounding behaviours of mind, and beyond it, we are told, there is another

complex, the transcendental spiritual complex, the domain of the tiny little self,—the *jnanamaya kosa* and the *anandamaya kosa*. As we proceed on from our external-most sheath, the *annamaya kosa*, to the innermost sheaths of *jnanamaya* and *anandamaya kosas*, the complexity increases, and much more intricate is the mutual relationship of these sheaths,—the innerlinks, the interactions. All this is meant for our sake, the tiny little bit known as the lower self, the spirit in bondage, the *atman* or the *soul*, that enters the body and then leaves the body to be born again and again, till it attains its emancipation and temporarily lives in the state of bliss in the closest proximity of our Lord, as if, one privileged of belonging to the family of the Master, free from fetters of various sorts.

The creation is the divine art of our Lord, carved on the canvas of *prakṛti*, the primordial matter, devoid of any name or form, devoid of all attributes, and yet having an eternal existence, (co-existing with our Lord since eternity) with the *potential material causality* as its only characteristic. It is real in this sense, real in its intrinsic existence, real as the canvas for the divine art in multiple dimensions, but unreal, as if non-existing in the sense, that it is non-manifested, is devoid of name and form; it is again neither *satva*, nor *rajas*, nor *tamas*, but an equipoise of all the three, with the potentiality that when tickled by the Great Artist, *satva* (*rta-satya*), *tamas*, *rajas* all get manifested. God alone knows how He works out this mysterious canvas. His art is beyond our comprehension; it is only when fully manifested that we become conscious of it. We, with all our limitations and difficulty get a glimpse of this great art, and man from the earliest stages of civilization to this day has been striving to know something of the working of the great artist.

The Veda has at several places given an indication of this creation. We shall refer to a few hymns here. We shall first take up the Hiranyagarbha Hymn (Rv. X. 121)—the mighty creator is known as Hiranyagarbha, the source of golden light, the Lord of divine effulgence.

1. In the beginning, there existed the Lord of divine

effulgence ; He was the sole Lord of all created beings. He fixed and held up this earth and heaven. To that Lord alone, may we offer our adorations.

3. Who by His grandeur has become sole ruler of all the moving world that breathes and slumbers; He who is Lord of men and Lord of cattle; to that Lord alone, may we offer our adorations.

4. His, through his might, are these snow-covered mountains, and men call sea and *rasa* (रसा) His possession. His arms are these heavenly regions. To that Lord alone, may we offer our adorations.

5. By Him, the heavens are strong and the earth is steadfast; by Him light's realm and sky-vault are supported; By Him the regions in mid-air are measured. To that Lord alone, may we offer our adorations.

6. To Him, supported by His help, two armies embattled look while trembling in their spirit, when over them, the risen Sun is shining. To that Lord alone, may we offer our adorations.

7. What time the mighty waters come, containing the universal germ, producing *agni* (fire), thence sprang the God's one spirit into being. To that Lord alone, may we offer our adorations.

8. He in His might surveyed the floods containing productive force and generating worship. He is the God of gods, and none beside Him. To that Lord alone, may we offer our adorations.¹ (Rv. X. 121. 1, 3-8)

1. हिरण्यगर्भः समवर्तताप्रे०; यः प्राणतो निमिषतो०; यस्येमे हिमवन्तो०; येन द्यौर्ब्रह्मा०; यं क्रवन्ती ध्रुवता०; आपो ह यद् बृहती०; यश्चिदापो० ।

(Rv. X. 121. 1, 3-8)

We have in the Rgveda another Hymn (X. 190) devoted to creation, which runs like this :

1. From *tapas* (fervour, the tickling of *rajas*) kindled to its height, Eternal Law (*ṛta*) and Truth (*satya*) (the *satva*) were born. Thence was the night (*ratri*, the *tamas*) produced, and thence the billowy flood of sea (*samudra-arnava*, the ocean of cosmic intelligence, *mahat-tattva*) arose.

2. From that ocean of cosmic intelligence, the year (the time parameter) was afterwards produced, ordainer of days and nights, Lord over all who close the eye.

3. *Dhata*, the great creator, then formed in due order, as in previous creations, sun and moon. He formed, as usual celestial heaven and earth, the regions of the air and the *sva* regions beyond.¹

The description of creation would remain incomplete without a reference to the famous Nasadiya Sukta of the Rgveda (X. 129). We are giving here Griffith's translation of this hymn.

1. There was not non-existent (*asat*) nor existent (*sat*) ; there was no realm of air, no sky beyond it, what covered in, and where ? and what gave shelter ? Was water (ocean of cosmic intelligence, *salila*) there, unfathomed depth of water ?

2. Death was not then, nor was there aught immortal ; no sign was there, the day's and night's divider. That One-Thing, breathless, breathed by its own nature (*svadhaya*) ; apart from it was nothing whatsoever.

1. ऋतं च सत्यं चाभीष्टात्० ; समुद्रादणवादिभिः ;
सूर्याचन्द्रमसौ धाता० । (Rv. X. 190. 1-3)

3. Darkness (*tamas*) there was; at first concealed in darkness this All (*sarvam dam*) was indiscriminated chaos (*plasma, apraketam salilam*). All that existed then was void and formless; By the great power of warmth (*tapasah mahina*) was born that unit (*tat ekam*).

4. Thereafter rose desire (*kama*) in the beginning, Desire, the primal seed and germ of spirit (*prathamam retah*). Sages who searched with their heart's thought discovered the existent's kinship (*sato-bandhum*) in the non-existent (*asati*).

5. Transversely their severing line extended; what was above it then; and what below it? There were begetters, there were mighty forces, free action (*svadha*) here and energy (*prayati*) up yonder.

6. Who, verily, knows and who can here declare it, whence it was born and whence comes this creation? The gods (Nature's bounties, *devah*) are later than this world's production, who knows then whence it first came into being.

7. He is the first origin of this creation, whether He formed it all or did not form it. Whose eye controls this world in the highest heaven (*parame vyoman*), he verily knows it, or perhaps he knows not !!¹

The technical terms in the above hymn may have multiple interpretations, but the poetry of the hymn is as superb and touching as the depth of its philosophy.

Very often, the Veda talks of a creation of a different type. Creation is our Lord's Sacrifice, a great *yajna* in which He is primarily involved. There are no limits of

1. नास्तदासीन्नो०; न मृत्युरासीद०; तम द्वासीत् तमसा०; कामस्तदग्रे०; तिरश्चीनो०;
को प्रद्धा वेद; इयं विसृष्टिर्यत० । (Rv. X. 129. 1-7)

this *yajna*; it is spread far and wide and beyond dimensions. The text says :

1. The sacrifice drawn out with threads on every-side, stretched by a hundred sacred ministers and one. This do these fathers weave who hitherward are come; they sit beside the warp and cry, "Weave forth, weave back".

2. The man extends it and the man unbinds it; even to this vault of heaven, hath he outspun it.

These pegs are fastened to the seat of worship ; they made the Sama-hymns their weaving shuttles.¹ (Rv. X. 130. 1-2)

In the ecstasy of description the text refers to the *gayatri*, *usnik*, *anustup*, *brhati*, *viraj*, *tristup* and *jagati*, the well known metres (Rv. 130. 4-5) and conjoins them with *agni*, *savitar*, *soma*, *brhaspati*, *varuna* and *mitra*, *indra*, and *visvedevah*. The cosmic creation was thus conjoined with cosmic worship, and "by this knowledge, men were raised to the highest sublime position of *rsis*."² (Rv. X.130. 4-6). My Lord is a great weaver and He incessantly weaves with profoundest care and skill.

Family of Three Eternals

Ours is a Holy Trinity, the family of three eternals : the Infinite Supreme Self (the Father) (ii) the eternal primal matter, the *Prakṛti* (the Mother) and (iii) the numberless infinitesimal selves (the sons). All the three of

1. यो यज्ञो विश्वतस्तनुभिस्तत् एकं शतं देवकर्मभिरायतः ।
इमे वयन्ति पितरो य आययुः प्र वयाप वयेत्यासते तते ॥
पुमा एनं तनुत उत् कृण्वन्ति पुमान् वितत्ने अधि नाके अस्मिन् ।
इमे मयूखाः उप सेदुरु तदः सामानि चक्रुस्तसराण्योतवे ॥ (Rv. X. 130. 1-2)
2. अग्नेर्गार्ग्यभक्तं० ; विराग्निमत्रावरुणयो० ;
चाक्लृप्रे तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पूराणो ।
पश्यन् मन्ये मनसा चक्षसा तान् य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वो ॥ (Rv. X. 130. 4-6)

us are of the same *age*, and in this sense, He, the Supreme Self, though our Father, is not so in the biological sense, and similarly, the causal primal matter our mother, but again, not in the biological sense. All the three of us, the father, sons and the mother, are of the same age, and shall continue to exist for ever. None is born and none would die.

Our infinitesimality in all parameters (but of age) imposes certain limitations on us, the souls, the lower selfs ; like the tiny little sparks, we shine in our glory, but to a limited extent. This infinitesimality extends over the dimensions of our *capacity to know*, *capacity to do*, and *capacity to enjoy*. The Supreme Self is infinite in these three parameters, as in so many others. Our inherent infinitesimality in these three demensions incapacitates us to acquire true knowledge, with the result that we do what we ought not to do, and then suffer its consequences. This finally manifests in what we call sin, *papa* or *enas* (एनस्) in the Vedic terminology. All of us, who are born with mortal fetters, are prey to this sin. God alone is free from sins since He is perfect, and infinite. He does not assume the body form; He is not incarnated. The last chapter of the Yajurveda describes Him thus :

He, the Lord, effulgent, without a body, free from wounds and sinews, ever pure and very much above the sins, has been circumscribing us from all the sides. He is the one with penetrating wisdom (a superb poet), intelligence personified, extending in all parameters, self-existing, and judiciously just as much and as it ought to be, He creates commodities (of knowledge and wealth) for His ever-existing people¹. (Yv. XL. 8)

Here the Trinity is of (i) *sah svayambhu*, the Lord, self-existing, (ii) *sasvatibhyah samabhyah*, the innumerable ever-existing people (the lower selfs); (iii) *arthan*, the

1. त पय्यंगाच्छुक्रमकायमवणमस्नाविरशुद्धभूपापविद्वम् । कविर्मनीषो

परिभूः स्वयम्भूर्वाचातम्यतोऽर्षान् व्यवघाच्छाश्वतोन्मः समान्यः ॥ (Yv. XL. 8)

matter moulded into the commodities, necessary for the sustenance of people.

The idea of Trinity is equally clear elsewhere in the Rgveda and is expressed as follows :

There are two birds with beautiful wings, related to each other (of the same age) perching on one and the same tree. The one of the two enjoys the taste of the fruit of the tree, whilst the other watches with care the former one, He Himself abstaining from eating (Rv. I. 164. 20)¹.

The tree consists of Prakṛti and Prakṛti-born products, and the two birds are the lower self and the Supreme Self.

The same hymn further says :

There are three fundamentals (*kesinah*). The first one inseminates seedings in the time-parameter. The second one with its inquisitiveness looks at the creation from all the sides. The third one is such whose manifestations are visible but not her actual form.² (Rv. I. 164.44) .

Sin, Bondage and Cycle of Rebirths .

One of the greatest contributions of Indian thought is the concept of eschatology, the doctrine of rebirths or reincarnations. The self itself is eternal; it neither dies nor decays, whilst it passes on through a cycle of births and deaths, and another wider cycle of bondage and emancipation. One who is born must die some day, and one that dies is born again, and thus the continuity of life is maintained. Hundred autumns or hundred winters is the expected age of a man (not so of other species). Of

1. द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते ।

तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्पनशनन्वो अभिचाकशीति ॥ (Rv. I. 164. 20)

2. त्रयः केशिन ऋतुया वि चक्षधे संवत्सरे वपत एक एषाम् ।

विश्वमेको अभि चण्डे शचीभिर्द्वाजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥ (Rv. I. 164. 44)

course, very few live to this age, and still less who would go beyond a century. There are a number of Vedic verses, which clearly indicate that one could live hundred terrestrial years (year as the duration of a revolution of the planet earth round the Sun).

The sun, the effulgent representative eye of Nature's bounties has already come up. May we see for hundred autumns, live for hundred autumns, speak for hundred autumns, may we live hale and hearty, depending on none, for hundred years, and even beyond one hundred.¹ (Rv. VII. 66. 16; Yv. XXXVI. 24)

The same idea has been expressed in a series of fragmentary verses of the Atharva-veda² (Av. XIX. 67.1-8). May we all see, live, continue to be enlightened, continue to grow, continue to be sustained, continue to prosper, and continue to develop for full one hundred years, and even beyond one hundred.

By leading a careful and carefree dedicated life, following the disciplines of health, hygiene and ethics, one can go up to a full term of life. Sin is our greatest handicap in leading a full life. The Veda uses four terms for sin : *papa*, *amhas*, *enas*, and *agha*. The *papa* is the sin of mind; our thoughts are breeding place of sin, and hence we are told to get rid of the sin of mind : O sin of thoughts (of mind), may you go away from us³ (Av. VI. 45. 15). The Atharva-veda in Book IV, has a number of hymns (e. g. 23-29) for getting rid of sin.⁴ There is a full

1. तच्चक्षुर्द्वेर्वहितं शुक्रमुञ्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् । (Rv. VII.66. 16)
with further elaboration in Yv. XXXVI. 24—शृणुयाम शरदः शतं
प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ।
2. पश्येम शरदः शतम् (१); जीवेम शरदः शतम् (२); बुध्येम शरदः शतम् (३);
रोहेम शरदः शतम् (४); पूषेम शरदः शतम् (५); भवेम शरदः शतम् (६);
भूयेम शरदः शतम् (७); भूयसी शरदः शतम् (८) । (Av. XIX. 67. 1-8)
3. परोऽपेहि मनस्याप । (Av. VI. 45. 1)
4. स नो मुञ्चत्वंहसः । (Av. IV. 23 and IV. 24); तौ नो मुञ्चतमंहसः ।
(Av. IV. 25, 28, 29); ते नो मुञ्चतमंहसः । (Av. IV. 26, 27);
Also see book XI. 6—ते नो मुञ्चत्वंहसः ।

hymn in the R̥gveda (I.97) where the line repeated is "may we get rid of our *agha* or sins".¹ God alone would help us in getting across the sin as one on a boat.² God alone knows our actions, good or bad, and hence he can lead us on the path of righteousness; we shall have to struggle constantly with our crooked sins; to that Lord of ours, our most respectful regards and reverences.³

God alone is our atonement for the sins committed by the enlightened men of our society (*devakṛta*); for the sins committed by ordinary men (*manusyakṛta*), also for the sins committed by our elders in the society (*pitṛkṛta*); He is our atonement for sins committed by self, also from our sins of sins, consciously or unconsciously committed both, for the sins that may be small or great, for all of them.⁴ (Yv. VIII 13).

Of course, one shall have to struggle against his sins, and against the sins committed by others in the society in which he has been placed; one has to be prepared to face the consequences with a determined will, but the sin shall not be extricated away till He comes to our rescue. In our determined efforts to put up a fight against ignorance, evils and weaknesses, He is guide and, strength, He is our *vratapa* or *vratapati* (the sustainer in our determined efforts).⁵ God is for this reason our ultimate shelter and the final resort (*upayamagrhitosi*), and is our final atone-

1. अथ नः शोशुचवघम् । (Rv. I. 97. 1-8)

2. स नः सिन्धुनिव नावयाति पर्षा स्वस्तये । अथ नः शोशुचवघम् ॥ (Rv. I. 97. 8)

3. अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूविष्ठां ते नम उक्षिं विधेम ॥ (Rv. I. 189. 1)

4. देवकृतस्येनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्येनसोऽवयजनमसि पितृकृत-
स्येनसोऽवयजनमस्यात्मकृतस्येनसोऽवयजनमस्येनसोऽनसोऽवयजनमसि ।

यच्चाहमेनो विद्वान्निश्चकार यच्चाविद्वान्स्तस्य सर्वस्येनसोऽवयजनमसि ॥

(Yv. VIII. 13)

5- अग्ने व्रतपास्ते व्रतपा या तव तनूर्मय्यभूदेषा

सा त्वयि यो मम तनूस्त्वय्यभूदिय ५ सा मयि ।

ययाययं नो व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापति-

रम ५ स्तानु तपस्तपस्पतिः ॥ (Yv. V. 40)

अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छक्यं तन्मे राध्यताम् ।

इवमहमनुतात् सत्यमुपमि ॥ (Yv. I. 5)

ment (*avayajanamasi*).¹

Sins are not excused by our Lord, but He gives us strength to struggle against the consequences; this struggle itself is the atonement. Sins lead to bondage, and through bondage alone is our atonement and liberation thereafter. The sin is inherent in us in our own infinitesimality, and the cycle of life and death is its atonement. It appears to be a cruel punishment, but ultimately it is its own reward and one of greatest blessings from the side of our Lord. And there is no escape from it either. Bondage is apparently a tragedy, but effectively it becomes a remedy for the malady and finally a bliss and reward. Sin leads to a cycle of bondages, and bondages to liberation. This is the purposefulness of life.

If not going to be liberated so soon, may we then request for the new and fresh life, a renovated body :

O Asuniti, the Lord of Death, give us our sight again; give us again our breath and our enjoyment. Long may we look upon the sun uprising. O Anumati, the Gracious Lord, may you favour and bless us.² (Rv. X.59.6)

We have similar lines in the Yajur-veda, with a prayer for the next body. The old shattered body is of not much use to us now, and hence here is an invocation for a new birth for fresh attainments and atonements :

Again the mind, again the full age, again the breath, and again the self-possession, may we obtain. Again the eye, again the ear, may we get. The cosmic Lord, devoid of evils, the sustainer of our bodies, the adorable, may He protect us from all

1. उपयानमृहोतीऽप्रयणोऽस्ति स्वाप्रयणः । पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपति० ।

(Yv. VII. 20)

2. अनुनोते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् ।

इयोक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तमनुमते मृळया नः स्वस्ति ॥ (Rv. X. 59. 6)

unwanted evils.¹ (Yv. IV. 15)

The Atharva-veda is again very clear on the subject of rebirths :

One, who in the first (life) does actions unto *dharma* or righteous dictates, on that account he obtains good bodies in the (subsequent) life. That soul, after leaving the first, enters into the (next) *yoni* or womb. There having been blessed with true divine speech, he enjoys.² (Av. V. 1. 2.)

Professor R. D. Ranade refers to a hymn of the R̥gveda in connection with eschatology. He says : "We have one very characteristic hymn of the R̥gveda which, we fear, has not been noticed with even a tithe of the attention which it really deserves. The meaning which Roth, Böhtlingk and Geldner have found in at least two verses of hymn has been strangely overlooked, and it is wonderful that people keep saying that the idea of transmigration is *not* found in the R̥gveda. The hymn we refer to is the great riddle hymn of the R̥gveda (Asya Vamasya Sukta, Rv. I. 164)." (A Constructive Survey of the Upanishadic Philosophy, p. 147). The verses referred to are 30th and 38th and we can include the 14th and 31st also of the hymn.³

1. पुनर्मनः पुनरायुर्म आगन् पुनः प्राणः पुनरात्मा मग्नागन् पुनश्चक्षुः
पुनः श्रोत्रम् आगन् । पंश्वानरोऽग्रदक्षस्तनूपाऽग्निर्नः पातु दुरितादवद्यात् ।
(Yv. IV. 15)
2. आ यो धर्माणि प्रथमः सप्ताद ततो वपूषि कृण्वे पुरुणि ।
धात्युयोनिं प्रथम आ विवेशा यो वाचमनुदितां चिकेत ॥ (Av. V. 1. 2)
3. को ददर्श प्रथमं जायमानमस्यन्वन्तं यदनस्या विभति ।
भूम्या असुरसृगात्मा वव स्वित् को विद्वांसमुपगात् प्रष्टुमेतत् ॥ (4)
अनच्छये तुरगातु जीवभेजद् ध्रुवं मध्य आ पत्स्यानाम् ।
जीयो मृतस्य चरति स्वषानिरमर्त्यो मर्त्यो ना सयोनिः ॥ (30)
अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पयिभिश्चरन्तम् ।
त सप्रोचोः त विषूचीर्वसान आ वरीवति भुवनेष्वन्तः ॥ (31)
अपाङ् प्राडिति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
तां शश्वन्ता विषूचीना विद्यन्ता न्यग्यं चिक्वयुर्न नि चिक्वयुरन्यम् ॥ (38)
(Rv. I. 164. 4, 30, 31, 38)

The earlier verse (4) puts forward a riddle, "who has ever seen the precise mode in which boneless soul, the very life-blood and informing spirit of the earth, comes to inhabit a body tenement?" On this the text says categorically that this breathing, speedful, moving life-principle is firmly established inside the tenements of clay (30). Moreover, he tells us that the immortal principle, conjoined with the mortal one, moves *backwards* and *forwards* by virtue of its natural power (the intrinsic potentiality—*svadha*), but the wonder of it is, the text goes on to say, that the mortal and immortal elements keep moving ceaselessly in opposite directions, with the result that people are able to see the one, but unable to see the other.

In fact, the two verses (30 and 38) were referred to by Roth, Böhlingk and Geldner as against Oldenberg who held that there is no mention of eschatology in the R̥gveda. Roth and others are right in regarding that the verses tell us that the soul is moving, speedful life-principle which comes and goes, moves backwards, comes in contact with the body and then moves from it in the opposite direction. Sayana also refers this verse (38) to eschatology.¹

The infinitesimal soul with almost zero spatial dimensions is bound to the ever-growing body since conception. The body grows whilst the soul maintains its infinitesimality. Seated in a cavity, somewhere at the centre of receptive and directing communications, it functions in a most wonderful way, difficult to comprehend. What binds it to the body is a mystery. This binding force in the Vedic terminology is expressed by the term "*varunapasa*" (noose of King Varuna, the Law abider Lord, that presides over the destiny of all the

1. अपाङ्ति प्रशुबलं कर्म कृत्वाषो गच्छति प्राङ्हेति ऊर्ध्वं स्वर्गादितोकां प्राप्नोति परमात्मैव सूक्ष्मशरीरोपाधिकः सन् नानाविधं कर्म कृत्वा तद् भोगाय जीवसंज्ञां लब्ध्वा शरीरत्रयेण सम्बद्धो लोकान्तरेषु संचरति स्थूलसूक्ष्मोभय-शरीरपरिग्रहेण लोके गुणत्रयान्वितः सन् परिभ्रमति तथा च ध्रुयते—
गुणान्वयो यः फलकर्मकर्ता कृतस्य तस्यैव स चोपभोक्ता ।

(Sayana)

mortals). The Rgvedic text (I. 24.6-15) refers to King Varuna and His three types of *pasas* (nooses),—the highest category (*uttama*), of the lowest category (*adhama*) and of the middle category (*madhyama*),¹—the noose of the first type leads the soul to acquire the supreme virtue; this has to be tightened up (*ut*); the noose of the lowest category has to be thrown down (*ava*) and the one of the middle category has to be half-way loosened (*visrathaya*).¹

Varuna-pasa is not a kind of dropsy as Wilson or Griffith refers to. Varuna presides over the destiny of mortals. He alone knows what is best in our interests. He provides us with the fetters of body, house of clay as if, and He alone guides us through the process of liberation. We crave for the mercy and His mercy alone.

1. Let me not yet, King Varuna, enter into the house of clay ; have mercy, spare me, mighty Lord.
2. When thunderer, I move along tremulous like a wind-blown skin ; have mercy, spare me, mighty Lord.
3. O bright and powerful God, through want of strength, I erred and went astray ; have mercy, spare me, mighty Lord.
4. Thirst finds your worshipper though he stands in the midst of water-floods ! Have mercy, spare me, mighty Lord.
5. O Varuna, whatever the offence may be which we as men commit against the heaven host, when through our want of thought, we violate thy

1. उबुत्तमं वरुणपाशमस्मदवापनं विमध्यमं धयाय ।

अथा वयमादित्य व्रते तवानागतो अवितये स्याम ॥ (Rv. I. 24. 15)

laws, punish us not, O God, for that iniquity.¹
(Rv. VII.89. 1-5)

Varuna, the law-abider Lord, discovers our untruth and helps us in getting rid of it also² (Rv. VII.28.4). We have again a text :

While we abide in these fixed habitations, and from the lap of Aditi (Lord the Infinity) win favour, may Varuna untie the bond that binds us ; may you all preserve us ever more with blessings.³

Man and His Kinship

The doctrine of eschatology or of re-incarnation establishes a kinship between the far wide-spread organic species, from tiny insects to gigantic paleontological wild life, not by the way of biological heredity but another type of our own heredity, the life history which we all of us individually had in our previous lives. Our life, that we lead today has, of course, the biological heredity of our parents, forefathers etc. with definite ancestral characteristics repeated in the series. (Negro's children continue to be Negro ; very often the parental diseases pass on to the posterity). But then in addition, my present life also depends on what I was in my previous life, and the lives that preceded that one. This is another heredity which cannot be denied. Our present life is a resultant of all these histories.

This metaphysical background of the universal kin-

1. सोषु वरुण मृन्मयं गृहं राजन्नहं गमम् । मृळा सुक्षत्र मृळय ॥
यदेमि प्रस्फुरन्निबद्धतिर्न घ्मातो भद्रिवः । मृळा सुक्षत्र मृळय ॥
क्रत्वः समह दीनता प्रतीपं जगमा शुचे । मृळा सुक्षत्र मृळय ॥
अपां मध्ये तस्मिन्वासां तृष्णाविदज्जरितारम् । मृळा सुक्षत्र मृळय ॥
यत् किं चेदं वरुण देव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि ।
अचिन्तो यत् तव धर्मा मुयोपिम मा नस्तस्मादेनतो देव रीरिषः ॥ (Rv. VII. 89. 1-5)
2. प्रति यच्चष्टे अनुतमनेना अथ द्विता वरुणो मायी नः सात् । (Rv. VII.28.4)
3. ध्रुवान् त्वासु क्षितिषु क्षियन्तो व्यस्मत् पाशं वरुणो मुनीचत् ।
अथो घन्वाना अदितेर्यस्याद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ (Rv. VII. 88.7)

ship justifies the interest taken by the Vedic texts whilst referring to the vast fauna, which surrounds the terrestrial man. He is not born alone on this earth ; there are thousands of species like his one on this globe. Life is not only on this globe; there are thousands of galaxies in the universe, and nobody knows how many of them would be having favourable conditions of temperature, pressure, humidity and environments favourable for the existence of life of the terrestrial form (or some other form even).

The Vedic texts very frequently refer to the animal life. The animal is *pasu* (the perceiving creature, one with some sorts of organs of perception). These terrestrial creatures are usually classified under three heads : *gramya* or cattle, *Aranya* (प्राण्य) or wild, and *vayavya* (of the midspace, or of air, i.e. such as can fly). There is equally rich sea-life, or the entire life that flourishes under water.

The Yajurveda devotes an entire chapter (Twenty-fourth) on the selected animal life, classified in its own way and devoted to various deities : Prajapati, Agni, Sarasvati, Asvins (twins), Soma-Pusan, Surya-yama, Tvastr, Vayu, Indra, visnu (1) ; to Soma, Varuna, Savitr, Bṛhaspati and Mitra-Varuna (2) ; to Asvins, Rudra-Pasupati, Yama, Rudra and Parjanya (3) ; to Marut, Sarasvati, Tvastr, Indra-Agni, Usas; (4) to Visvedevah, Vak, Aditi, Dhatr and Devapatni (5); to Agni, Vasu, Rudra, Adityas and Parjanya (6) ; to Indra-Visnu, Indra-Bṛhaspati, Agni-Maruts and Pusan (7) ; to Indra-Agni, Agni-Soma, Agni-Visnu, Mitra-Varuna (8) ; to Agni, Soma, Vayu, Aditi and Dava-patni (9) ; to Bhumi, Antariksa, Divi, Vidyut and Taraka (10) ; to Vasanta, Grisma, Varsa, Sarad, Hemanta and Sisira (11); to Gayatri, Tristubh, Jagati, Anustup and Usnik (12); to Viraja, Bṛhati, Kakubh, Pankti and Ati-Chandas (13), and the description goes on in this strain over 40 verses, with a list of six hundred and nine animals (327 domestic+282 wild). It starts with *asva* (horse) ; *tupara* (hornless goat) *gomrga* (gayal), and ends with *khadga* (rhinoceros), *sva kṛsnah* (black dog), *gardabha* (ass or donkey), *taraksu* (hyena), *sukara* (boar), *simha*, (lion), *kṛkalasa* (chameleon), *pippaka*, (vulture) and *pr̥sata* (spotted antelope). In the

list we have creatures like mosquito and black-bee, and big animals like buffalo, lion, elephant and camel, and the list includes aquatic life too. The society, inspired with the Vedic culture, was very much fond of animal life, wild, marine and domestic, and it used to have public display of this life on sacred occasions (animal-museums, zoo-fairs, and wild life preserves).

The references to the animals, domestic and wild, destructive and serviceable, occur in the R̥gveda also. An entire hymn (I.191) is devoted to this subject ; it not only refers to scorpions and snakes but also to tiny little insects and pests which are damaging to human culture, and which are fortunately destroyed on exposure to solar radiations. Such creatures, visible or invisible, are known as *raksas* and *yatudhanas*, and they flourish in darkness, particularly in damp places. Human society has to put up a fight against such creatures if it has to survive. Here is a poetic description for a devastating campaign against these malignant creatures :

The fiend, O Agni, who designs to injure the essence of our food, kine, steeds and bodies, may he, the adversary, thief and robber, sink to destruction, both himself and offspring.¹ (10)

The prudent finds it easy to distinguish the true (friendly to mankind) and false (enemy to our interests); their words oppose each other. Of these two that which is true and honest, *soma* protects, and brings the false to nothing.² (12)

Destroy the fiend shaped like an owl or owlet, destroy him in the form of dog or cuckoo, destroy him shaped as eagle or as vultures ; as with a stone,

1. यो नो रसं दिप्सति पित्वो घ्नने यो घ्नश्चानां यो गवां यस्तनूनाम् ।

रिपुः स्तेनः स्तेयकृद्भ्रमेतु नि प हीयतां तन्वा तना च ॥

(Rv. VII. 104. 10)

2. सुविज्ञानं चिकितुये जनाय सच्चासच्च वचसो पस्पधाते ।

तपोयन्तं सत्यं यतरदृजीयस्तदित् सोमोज्ज्वति हत्यासत् ॥ (Rv. VII. 104. 12)

Indra, crush the demon¹ (22) (Rv VII. 104).

This is a wonderful hymn with double meanings. On the metaphysical and spiritual plane, it refers to the destruction of whatever is evil, untruth or false and to support all that is good, true and virtuous. On the other hand, it is an attack on those people also who possess fiend-like characteristics of owl, dog, eagle or vultures and who cause a damage to the peaceful and god-loving society. It also refers to the eradication of those creatures, small or big, which spread diseases and cause the destruction of human society. For this, see Krimi-jambhanam and Kriminasanam Suktas of the Atharvaveda (Av. II, Suktas 31 and 32; also IV. 38; V. 23).

May our Lord eradicate all the suicidal germs and pests in society, from our hilly tracts, forests, plants, from water and the parasites from our cattle and from our own bodies² (Av. II. 31. 5).

The Vedic culture refers to man in his family,—the man as a social being. He is not an individual; he has to play a very important role as a component of the society, the state and the fraternity. Man's family not only includes men, but a few domesticated creatures also, known as *gramya-pasu* or cattle with the total five. The five cattle are : *asva* (horse), *go* (cow) , *aja* (goat), *avi* (ewe) and *manusya* (man) :

From the *yajna* or cosmic sacrifice were produced curds and butter. From the same were born animals of three categories: (i) *vayavya* (flying animals of midspace), (ii) *gramya* (cattle or domesticated), and (iii) *aranya* (wild)³ (Rv. X. 90. 8).

1. जलकयातुं शुशुतुकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् ।
सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं दृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥ (Rv. VII. 104. 22)
2. ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।
ये अस्माकं तन्वमाविविशः सर्वे तद्धन्मि जनिम क्रिमीणाम् ॥ (Av. II. 31. 5)
3. तस्माद् यज्ञात् सर्वदृत्तः संभूतं पृषदाज्यम् ।
पशून् तांदचक्रे वायव्यान् आरण्यान् ग्राम्याश्च ये ॥ (Rv. 10. 90. 8)

From the same were produced animals having two rows of teeth: horse, cow, goat and sheep¹ (Rv. X. 90. 10).

From the cosmic *yajna* were born men, who were classified into four categories: the *brahmanas* (the intellectuals who constitute the head of the society); the *ksattriyas* (the warriors or people of defence, who represent the arms of the society); the *vaisyas* (businessmen, agriculturists, people of commerce, who represent the thighs of the society) and finally, the *sudras* (labour class, which represents the feet of the society)² (Rv. X. 90. 12).

In some of the texts, the word *cattle* is not confined to the four animals, horse, cow, sheep and goat (besides man himself), a few more animals have been added to the list like camel, elephant, dog or donkey. They constitute the human family, and deserve kindness, care, protection and affection. The Atharvaveda deals with a "Pasu-Samvardhana Sukta" (Av. II. 26) for animal husbandry.³

Hither let the cattle come that went away, whose companionship, *vayu* (the wind) enjoyed; whose form-givings *tvastṛ* knows; in this cow-stall let *savitṛ* make them fast. (1)

Together, together let cattle flow, together horses and together men, together the fatness that is of grain; I offer with an oblation of confluence. (3) (Av. II. 26. 1, 3)

A special hymn of the Atharvaveda (II.34) hints at

1. तस्मादश्वा अजायन्त ये के घोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ॥ (Rv. X. 90. 10)
2. ब्राह्मणोऽस्य मुत्तमासीद् बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद् वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ (Rv. X. 90. 12)
3. एह यन्तु पशवो ये परेषुर्वायुर्धेष्वां सहचारं जुजोष ।
त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदास्मिन् तान् गोष्ठे सविता नियच्छतु ॥ (1)
सं सं स्रवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः ।
सं धामस्य या स्कातिः संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ (3) (Av. II. 26. 1, 3)

bipeds (*dvipadas*) and quadrupeds (*catuspada*) cattle¹ (Av. II. 34.1). All these *gramya* (domesticated) cattle deserve our care and attention² (Av. II, 34.4). We have a reference to land animals (*parthivah*), celestial (*divyah*), wild (*aranyah*), domesticated (*gramyah*), without wings (*apakṣah*), and with wings or birds (*pakṣinah*).³

The Atharvaveda gives a detailed account of creatures and insects which are damaging to human society and to cattle and which deserve to be taken care of (see Av. XI.10) We give here the translation of some verses from Griffith for casual reference :⁴

Let those who hear an evil name, in air, in heaven, on earth, and men,

After *trisandhi's* will, revere your power, the sway that knowledge gives, together with your ruddy flags. (2)

Let those with iron faces, with faces like needles or like combs,

1. य ईशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत यो द्विपदाम् । (Av. II. 34. 1)
  2. ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुध्वंकरूपाः ।
वायुष्टानघ्रे प्र मुनोवतु देवः प्रजापतिः प्रजया संरराणः ॥ (Rv. II. 34. 4)
  3. पायिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये ।
अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥ (Av. XI. 5. 21)
  4. ईशां वो वेद राज्यं त्रिषंधे अरुणः केतुभिः सह ।
ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः ॥
त्रिषंधेस्ते चेतसि दुर्णामान उपासताम् । (2)
अयोमुखाः सूचीमुखा अयो त्रिकङ्कतीमुखाः ।
ऋवाद्यो वातरंहस आ सजन्त्वमित्रान् वज्रेण त्रिषंधिना । (3)
अन्तर्धेहि जातवेद आदित्य कुणपं बहु ।
त्रिषंधेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे ॥ (4)
धूमाशी सं पततु कुधुकर्णी च क्रोशतु ।
त्रिषंधेः सेनया जिते अरुणाः सन्तु केतवः ॥ (7)
अवायन्तां पक्षिणो ये वयांस्पन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति ।
इवापवो मक्षिकाः सं रभन्तामामावो गृध्राः कुणपे रवन्ताम् ॥ (8) (Av. XI. 10)
- (Trisandhi, i. e. composed of three parts or members; the personification of an arrow consisting of shaft, steel and point—Ait. Br. I. 25)

Flesh eaters, rapid as the wind, cling closely to our
foemen with *trisandhi* for their thunderbolt. (3)

Omniscient Aditya, make full many a corpse to disappear;
let this devoted army of *trisandhi* be in my control. (4)

Down let the dim-eyed demon fly, and let her short-eared
sister shriek; red be the banners when the host of *arbudi* (or
trisandhi) hath won the day. (7)

Let all the birds that move on the wings come downward,
fowls that roam the heavens and air's mid-region.

Let beasts of prey and flies attack, and vultures that
eat raw flesh mangle and gnaw the carcass. (8)
(Av.XI.10.8).

The Bhumi Sukta (hymn pertaining to mother Earth),
of the Atharvaveda has also a reference to serpents, scorpions
and wild animals like boar, lions, tigers, wolves etc.

Thy snake. thy sharply stinging scorpion, lying concealed,
bewildered, chilled with cold winter,

The worm, O *pṛthivi*, each thing that in the rains
revives and stirs,

Creeping, forbear to creep on us ! with all things
gracious bless thou us. (46)

Supporting both the foolish and weighty, she bears
the death of the good and evil.

In friendly concord with the boar, Earth opens herself
for the wild swine that roams the forest. (48)

All sylvan beasts of thine, that love the woodlands,
man-eaters, forest-hunting, lions, tigers,

Hyena, wolf, misfortune, ill-things, drive from us, chase the demons to a distance.¹ (49)

Similarly, in the verse 51, we have a reference to the winged bipeds, birds, swans and eagles.²

Flora and Medicinal Herbs

Just as the Veda speaks in details about the wide-spread fauna on the terrestrial region of God's creation, so it speaks of flora also. Lord Himself is *vanaspati*, the Master of Forests, and plants are also known as *vanaspati* (Av. III.8) and He has created tall forest trees, *virudha* and *vrksa*, *osadhi*, the medicinal herbs,³ which sustain our life, *is*, the food grains, *vajam*, the cereals, *lata*, the creepers, the fruit trees and non-fruit bearing trees. There is a full *Osadhi* hymn, in the *R̥gveda*, which describes herbs, known as *asvavati*, *somavati*, *urjayanti*, herbs bearing flowers and fruit, and such herbs also as do not bear them.⁴ (R̥v.X.97 ; also Yv. XII.74-101).

The *Atharvaveda* refers to several cures with medi-

1. यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तृष्टदंशमा हेमन्तजन्व्यो भूमतो गुहाशये ।
क्रिमिजिन्वत् पृथिवि यद्यजेति प्रावृषि तन्नः सर्पन् मोष सृपद्
यच्छिवं तेन नो मृड ॥ (46)
मत्त्वं विभ्रती गुरुभृद् भद्रपापस्य निघनं तितिष्ठुः ।
घराहेण पृथिवी संविदाना सूकराय विजिहीते मृगाय ॥ (48)
ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहो व्याघ्राः पुरुषादश्चरन्ति ।
जलं बृकं पृथिवि बुच्छुनामित श्रुश्रीकां रक्षो अप वाधयात्मन् ॥ (49) (Av. XII. 1)
2. यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि । (Av. XII. 1. 51)
3. इमां खनाम्योषधि वीरुधं बलवत्तनाम् । (R̥v. X. 145. 1)
4. या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रिषु न पुरा ।
मनं न बभ्रूषामहं शतं घामानि सप्त च ॥ (1)
शतं वो अन्व घामानि सहस्रमुत धो बहः ।
अथा शतकृत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ (2)
अश्वावती सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् ।
आवित्ति सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥ (7)
या फलिनीर्या अफला अपुष्पा यादच पुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ (15) (R̥v. X. 97)

(These verses also occur in Yv. XII. 75-89)

cinal herbs and otherwise also. The cure for bleeding or haemorrhage has been suggested in Av. II. 3. Water itself is a cure in several maladies (Av. I. 4-6; III. 13; VI. 23, 24; VI.57). For *apamarga* (अपामार्ग), see Av. IV.17-19; for *pippali* (पिप्पली), Av. VI.109; for *madhula* (मधुला), Av. V. 15.5; for *pata* (पाटा) Av. II. 27. 4. The medicinal herb, *prsniparni* (प्रस्निपर्णी) has been described in Av. II. 25.

The hazard of tuberculosis (*yaksma*) has been described in several hymns (Av. I. 12; II.33; III. 7, 31; VI. 20, 85, 91, 127; XII. 2; XVII. 23; XIX. 38; XX. 96).

Laksa (लक्ष) has been described in Av. V. 5.

Rtajata (ऋतजाता), *rtavari* (ऋतावरी), and *madhula* (particularly *madhula*) may also be medicinal herbs (Av. V. 15. 1.). In connection with an eye-treatment (*aksi-roga*, Av. VI. 16), a reference is made to *abayu* (आबयु), *anabayu* and its *karambha* or extract or mixture. *Vihahla* (विहहल) is said to be the father of *abayu* and his mother is *madavati* (मदावती). There are certain terms of uncertainty; they may or may not represent diseases; *tauvilika* (तौविलिका) is the name of an infection, producing certain diseases; *nirala* (निराल) is also a disease. In connection with these ailments, mention has been made of *alsala* (अलसाला), *silanjala* (सिलांजाला) and *nilagalasala* (नीलागलसाला), which may be grain creepers (Av. VI. 16. 1-4). The veda also mentions a cure for the growth of hair (*keshvardhini*); *rewati* (Av. VI. 21. 3) and *nitatni* (Av. VI. 136. 1) may or may not be herbs. (see also Av. VI. 137)* There is a reference to *visanaka* (विषाणका) in reference to certain complaints (Av. VI. 44. 3). The medicinal herb *jivala* (जीवला) is referred to in Av. VI. 59. 3. Relation of particular herbs with the sun and the moon has been referred to in Av. VI.83.1¹, and *enyeka* (एन्येका), *syenyeka* (श्येन्येका) *kṛṣṇaika* (कृष्णैका) and *Rohini* (रोहिणी) have been mentioned in the list (Av. VI. 83.2); these terms may be separate names or adjectivals. In connection with leprosy and leucoderma, mention has been made of *asvattha* (अश्वत्थ) and for *yaksma hiranyayi* (हिरण्ययी), and *hiranya-bandhana* (हिरण्यबन्धन) (Av. VI. 95). The diseases mentioned are *vidradha* (विद्रव), *balasa*

* Perhaps the herb for the increase of hair is *kacamaci* (काचमाची).

1. सूर्यः कुण्डलु भेषजं चन्द्रमा वोऽपोच्छतु । (Av. VI. 83. 1)

(बलात्), *lohita* (लोहित) and *visalpaka* (विसल्पक)¹. (Av. VI. 127.1)

An important cure is *pippali* (पिप्पली), which is mentioned in a small hymn, (Av. VI. 109) of three verses. Cure for *gandamala* disease (pustules or scrofulous tumours) has been described in Av. VII. 74, 75 and 76.

The Vedic literature speaks highly of these plants and herbs; for example, we have in a verse from the Atharvaveda :

Sweet is their root, sweet are these plants' top branches, sweet also is their intermediate portion; sweet is their foliage, and sweet their blossom, combined with sweetness is their taste of Amṛt : food, fatness let them yield, with kine-preceding.² (Av. VIII. 7. 12)

The plants have been spoken about in reference to health and disease :

Let plants with flower and plants with bud,
the fruitful, and the fruitless all,
Like children of one mother, yield their stores
for this man's perfect health.³ (Av. VIII. 7. 27)

It is not only man that has the familiarity with plant kingdom for health and cure, the animals have perhaps a priority over man in this context. For we have :

Well doth the wild boar know a plant, the mungoose knows the healing herb.
I call, to aid this man, the plants which serpents and Gandharvas know.⁴ (23)

1. विसल्पस्य बलात्स्य लोहितस्य वनस्पते ।

विसल्पकस्योषधे मोच्छिष पिशितं चन ॥ (Av. VI. 127. 1)

2. नधुमत् पर्णं नधुमत् पुष्पमातां नधोः संभक्ता ।

अमृतस्य भक्षो घृतमन्नं बृहतां गोपुरोगवम् ॥ (Av. VIII. 7. 12)

3. पुष्पवतीः प्रसूततीः फल्ग्वीरफला उत ।

संमातर इव बृहामस्मा अरिष्टतातये ॥ (Av. VIII. 7. 27)

4. वराहो वेद धीर्यं नकुलो वेद भेषजीम् ।

सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्ता अवसे हवे ॥ (Av. VIII. 7. 23)

Plants of Angirasas which hawks,
 celestial plants which eagles know;
 Plants known to swans and lesser fowl,
 plants known to all the birds that fly;
 Plants that are known to sylvan beasts,
 I call them all to aid this man.¹ (24)

Inspired from the contents of the Vedic hymns, the ancient sages of the Himalayas explored the entire flora, for they had read in the Vedic verses the curative specialities of plants :

Hitherward unto thee I bring the plants,
 that cure all maladies,
 All plants wherein physicians have
 discovered health-bestowing power.² (26)

The Atharvaveda, in all mentions about 110 plants, identified and non-identified, used in cure of various body ailments, and most of these remedies did come to occupy very significant places in the Ayurvedic literature of later periods in India and abroad.

A few of them are listed below :

अजशृङ्गी	Ajasṅgi IV. 37. 2, 6
अपामार्ग	Apamarga IV. 17. 6
अर्क (पैट्ट)	Arka (paidva)
अर्जुन	Arjuna II. 8. 3
अश्वत्थ	Asvattha III. 6. 5
असिकिन्	Asikni I. 23. 1
औक्षगन्धी	Auksagandhi IV. 37. 3
औदुम्बर	Audumbara XIX. 31. 2
कन्या, कन्यला	Kanya, Kanyala, V. 53; I. 14. 2

1. याः सुपर्णा आंगिरसीविद्या या रघटो विदुः ।

ययांति हंता विदुर्याश्च सर्वे पतन्निगः ।

मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अयसे हुवे ॥ (Av. VIII. 7. 24)

2. पावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः । तावतीविश्वभेषजोराभरामि त्वामग्नि ॥

(Av. VIII. 7. 26)

करम्भ	Karambha IV. 7. 3
कल्याणी	Kalyani V. 17. 12
काण्डविष	Kandavisa X. 4. 22
कुमारिका	Kumarika X. 4. 14
कुष्ठ	Kustha V. 4. 1
केशवर्धनी	Kesavardhani VI. 21. 3
गान्धारी	Gandhari V. 22. 14
गुल्गुलु	Gulgulu II. 36. 7; IV. 37. 3
घृताची	Ghrtaci IX. 1. 4
चीपुद्रु	Cipudru VI. 127. 2
जीवन्ती	Jivanti III. 14. 6
जीवल	Jivala X. 6. 3; XIX. 39. 3
तरुणक	Tarunaka X. 4. 2
तस्तुव	Tastuva V. 13. 11
ताबुव	Tabuva V. 13. 10
तिलपिञ्जी	Tilapinji II. 8. 3
तोदी	Taudi X. 4. 24
दशवृक्ष	Dasavrksa II. 9. 1
नघारिष	Nagharisa VIII. 2. 6
नलदी	Naladi IV. 37. 3
पाटा	Pata II. 27. 4
पिप्पली	Pippali VI. 109. 1
पृश्निपर्णी	Prsniparni II. 25. 3
पैद्व	Paidva X. 4. 5
प्रमन्दनी	Pramandani IV. 37. 3
भूरिमूल दर्भ	Bhurimula darbha VI. 43. 2
मगध	Magadha V. 22. 14
मधुला	Madhula V. 15. 1
मधुश्चूत	Madhuscuta VII. 58. 2
मुनिदेवमूल	Munidevamula VII. 78. 1
यवपलाली	Yavapalali VIII. 6. 2
रामा	Rama I. 23. 1
रोपणाका	Ropanaka I. 22. 4
रोहणी-रोहिणी	Rohani-rohini IV. 12. 1; XIII. 1. 22
लाक्षा	Laksa V. 5. 7
वचस्	Vacas VIII. 7. 7.
विश्वरूपा	Visvarupa IV. 34. 8
सहदेवी	Sahadevi XII. 4. 23
हारिद्रव	Haridrava I. 22. 4

Man and Society

Man is not an individual ; he belongs to a family, and the family belongs to the society. The concept of society (*samaja*, समाज) is different from the concept of herd or group (*samaja*, समज); some of the insects, including bees, have a highly evolved, instinctively inspired social organization; even the wild beasts prefer to live and sometimes function in small groups. But man primarily lives for the society, and the society nourishes him.

Society begins with the pairing of an individual with his or her mate; and for this purpose, the Vedic literature provides for a highly evolved concept of married life. In the Vedic society, the marriage and its philosophy is not an anthropological evolution, from primitivism to the present day variations and modifications. The Vedic verses have, from the earliest days been inspiring for a highly evolved concept of family. The Vedic verses have their own characteristic style in laying down these concepts. One may refer to the Hymn 85 of Book X of the *R̥gveda* (the same occurring with modification in the *Atharva*, Book XIV). Savitri Surya (सूर्या) is the *ṛsika* (or the inspired lady interpreter) of the hymn. Again, *surya* is an ideal lady in general who is going to be married. Savitr (the sun as if) gave Surya to a worthy husband. Soma is a worthy *brahmacarin*, who is highly accomplished and fully matured for the married life; and so is Surya, his fiancée. Soma and Surya are not historical persons; all of us, the males, ripe for the marriage are *somas*, and the damsel maidens are *suryas* and both of them have the cosmic counterpart also. I shall quote a few verses from the *R̥gveda* for the cosmic counterpart :

सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः ।

ऋतेनादित्यास्त्रिष्वन्ति दिवि सोमो बधिन्निवः ॥

Earth is upheld by truth; heaven is upheld
by the sun; the Adityas are supported by *sacrifice*
(*yajna*);

Soma is supreme in heaven. (1)

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास बाकृतिः ।

Vayu is the guardian of Soma, the maker of years and months. (5)

रैम्यासीदनुदेयो नाराशंसी न्योचनी ।

सूर्याया भद्रमिद् वासो गाथयेति परिष्कृतम् ॥

Raibhi, was her (Surya's) companion;
Narasamsi her slave; Surya's lovely dress
was adorned by Gatha. (6)

चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अम्यञ्जनम् ।

द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यदयात् सूर्या पतिम् ॥

Citti was the pillow, the eye was the collyrium;
heaven and earth were the boss when Surya went
to her husband. (7)

स्तोमा वासन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द बोधशः ।

सूर्याया अश्विना वराग्निरासीत् पुरोगवः ॥

Hymns were the cross-bars (of the car);
the Kurira metre was the thong of the whip;
the Asvins were Surya's groomsmen;
Agni was the leader of the procession. (8)

सोमो वधूयुरमवदश्विनास्तामुना वरा ।

सूर्या यत्पत्न्ये शंसन्तो मनसा सविताददात् ॥

Soma was desirous of a bride; the two Asvins were
the two groomsmen when Savitr gave Surya who was
ripe for a husband, (to Soma) endowed with intelli-
gence. (9)

सूर्याया बहवुः प्रागात् सविता यमवासृजत् ।

अघासु हन्यन्ते गावोऽर्जुन्योः पर्युह्यते ॥

Surya's bridal procession which
Savitr despatched has advanced;
the oxen were whipped along in the
magha (constellations);
she is borne (to her husband's
house) in the Arjuni (constellations). (13)

What happens on a cosmic scale in astral regions, also
happens when a bride is married to a worthy counterpart

and she proceeds to husband's home. Many of these verses have become the basis of marriage rituals in Indian families. The bride is richly dressed and decorated and is offered to the bridegroom. We have some of the verses such :

आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।

सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्वति ॥

Behold the forms of Surya; the *asasana* (आशसन, the border cloth), the *visasana* (विशसन, head-cloth), the *adhivikartana* (अधिविकर्तन, divided skirt); of these the Brahman relieves her. (35)

The bride and bridegroom come to the place of marriage and are felicitated by the assembly of guests and hosts :

सुमङ्गलीरियं वपूरिमां समेत पश्यत ।

सौभाग्यमस्व दत्त्वायाऽद्यास्तं विपरेतन ॥

Fortunate is the bride; approach, behold her; having given her your congratulations, depart to your several homes. (33)

The bridegroom receives the hand of the bride and repeats the verses with a characteristic solemnity :

गृण्णामि ते सौभागत्वाय हस्तं मया पत्या जरदष्टिर्यथासः ।

भगो अयंमा सविता पुरन्धिर्मह्यं त्वानुगर्हिषत्याय देवाः ॥

I take your hand for good fortune, that you may attain old age with me, as your husband; the Lord known as Bhaga, Aryaman, Savitr, Purandhi, has given you to me, that I may be the master of a household. (36)

तां पुषच्छिवतमाभेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्या वपन्ति ।

या न कुरु उशती विश्रयाते यस्यामुशन्तः प्रहराम शेषम् ॥

O Lord Pusan, may you inspire her who is most auspicious; in whom men may sow seed; who most affectionate may be devoted to us, and in whom animated by desire, we may beget progeny. (37)

The married life becomes a nucleus of family, and the

benedictions are showered on the new couple,—for we have :

इहैव स्तं मा वि योष्टं विश्वमायुर्व्यंशुतम् ।

त्रीडन्ती पुत्रैर्नैत्सृभिर्मोदमानो स्वे गृहे ॥

Abide here together; may you never be separated; live together all your lives, sporting with sons and grandsons happy in your own home. (42)

The newly wedded bride has a great role to play in the family, and thereby in the society, and for this we have :

प्रधोरचक्षुरपतिप्लेवि शिवा पशुन्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसूदेवकामा स्योना शं नो नव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥

(Look upon your husband) with no angry eye, be not hostile to your Lord, be tender to animals, be amiable and be very glorious; be the mother of males, be devoted to learned people, be the bestower of happiness, be the bringer of prosperity to our bipeds and quadrupeds. (44)

सम्राज्ञी श्वशुरे नव सम्राज्ञी श्वश्र्वां नव ।

ननान्दरि सम्राज्ञी नव सम्राज्ञी बधि देवेषु ।

Be a queen to your father-in-law,
be a queen to your mother-in-law,
be a queen to your husband's sister,
be a queen to your husbands brothers. (46)

Married life is a life of cohesion, co-ordination and accommodation with mutual love, affection and regards. And for this unity and harmony, the supreme Lord, the worthy people of society, and Nature's all the bounties are invoked !

समञ्जन्तु विश्वेदेवाः समापो हृदयानि नो ।

सं मातरिश्वा सं पाता समु देष्ट्री दधातु नो ॥

May the Vishvedevas unite the hearts of both of us ; may the Apah (आपः, the omnipresent Lord, and all the cosmic fluids) unite both our hearts; may the Matarisvan (मातरिश्वा), Dhatr (धातृ) and the bountiful Destr

(देष्ट्री) unite the hearts of both of us. (47)

Marriage is not the union of two individuals (a girl and a boy); it is the union of several families, and it becomes a nucleus of harmony in the entire society. The last hymn of the R̥gveda inspires the entire society for concordance, love, humility and well-knit affectionate discipline, which arises out of mutual respect, fondness and reverence (*Samvānana*) and also mutual understanding (*Samjnanam*).

संगच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वं संजानाना उपासते ।

Meet together, talk together, let your minds apprehend alike; in the like manner as the ancient people of wisdom concurring accepted their rewards in the social selfless sacrifices. (2)

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।

समानं मन्त्रमभिमन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ॥

Common be the prayer of these, common be the acquirement, common the purpose, associated by the desire. I repeat for you a common prayer, I offer for you a common oblation. (3)

समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहसति ॥

Common be your intention; common be your hearts; common be your thoughts so that there may be thorough union among you. (4) (R̥v. X. 191. 2-4)

The *devata* (the title) of the verses 5-9 of R̥v. VIII. 31 is the couple (*dampati*) or husband and wife taken together. Both of them have equal privileges and responsibilities in the society; both of them have equal rights in sacred ceremonies (prayers, *yajnas* and others), and public acts of service. For we read in the Vedic verses :

या दंपती समनसा सुनुत आ च धावत ।

देवासो नित्यमाशिरा ॥

Gods (Nature's bounties and learned people), may

the husband and wife, who with one mind offer libations and purify them and propitiate you with the Soma, ever mixed with milk. (5)

प्रति प्राशव्याँ इतः सम्यञ्चा बहिराशते ।

ता न वाजेषु वायतः ॥

Constantly associated, may they acquire appropriate viands; may they be able to offer sacrifice; may they never be wanting in food. (6)

पुत्रिणा ता कुमारिणः विश्वमायुर्व्यंशुतः ।

उभा हिरण्यपेशसा ॥

Blessed with youthful and adolescent offspring, and both having their persons richly ornamented, they pass happily their whole life. (8)

The union of marriage leads to immortality if invoked with highest ideals :

चीतिहोनाकृतद्वसू दशस्यन्तामृताय कम् ।

समूषो रोमशं हतो देवेषु कृणुतो दुवः ॥

For the sake of immortality, enjoying personal union, they (wife and husband) worship the gods. (9)

Marriage has thus not only to fulfil the biological demands in human society, it is an act of supreme sacred order.

From the concept of a family, we proceed to the concept of a community, and from that of a community to the concept of a kingdom and sovereignty, a nation, and universal brotherhood. The basis of the bondage of fraternity is mutual trust and understanding, honesty, truthfulness, austerity, peace and love. The worldly prosperity, and not the poverty, is the slogan of a mighty community. To be prosperous is not a crime but a virtue, if the prosperity does not mean exploitation of a certain section of human community. In the very first verse of the Yajurveda,¹ we

1. इषे त्वोजं त्वा वायवस्य देवो वः सविता प्रार्थयतु श्रेष्ठतमाय कर्मणः प्राप्यायध्वमघ्न्याऽइन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवाऽऽश्रयदमा मा वस्तेनऽईशत माघ श ५ सो ध्रुवाऽप्रस्मिन् गोपतो स्यात् बहुर्धर्मजमानस्य पशून् पाहि ॥ (Yv. I. 1.)

invoke Lord for food and fuel, i.e. for nourishment and vigour, *isa* (इष) and *urja* (ऊर्ज), i.e. for raw material and power. And no prosperity has a meaning unless we are free from pain and sickness (*an-amiva*, अनमीवा, and *ayaksma* अयक्ष्मा); and the society should not only be affluent, but should be rich in progeny and cattle. God is also known as *gopatau* (गोपतौ), Lord of cattle. *Praja* (प्रजा, people) and *pasu* (पशु, cattle) constitute an evolved society. The object of a married life is to accomplish *isa* and *urja* (food and fuel), *rayaspasa* (abundant wealth), *praja* (offspring or progeny), *mayobhava* (मयोभव, the source of delight) and for the *sakhabhava* (सखानाव, affection and love). Through the Vedic mantras, our *ṛsis* were never tired of evoking Lord for such affluency.

The Vedic verses do not confine to the material wealth and material prosperity alone. When they refer to food and fuel, wealth, progeny, cattle, prosperity, viands, and such other things, they always try to elevate your thoughts from the physical realm to the internalmost supreme realm of the most abstract nature (realms of vital forces, mental complex and finally the spiritual one of the highest order). There are food and fuel of each of these realms, there is prosperity and abundance of each of these realms quite different from that of each other, and there are handicaps, lapses, and shortcomings of each of these realms, quite characteristic of their own. Thus the Vedic materialism through stages lifts you up to the highest mysticism, from childhood to adolescence of each realm. The words are the same but implications and connotations go on varying from stage to stage, from realm to realm. The R̥gveda speaks :

We invoke the resplendent Lord, whether He comes from this earthly region, or from the heaven above or from the vast firmament, that He may give us wealth.¹ (Rv. I. 6. 10)

Lord reveals to His devotee from the earthly region (*parthivat*), from the heaven (*divah*) or from vast firmament

1. इतो वा सातिमीहे दिवो वा पार्थिवादधि ।

इन्द्रं महो वः रजसः ॥ (Rv. I. 6. 10)

(*mahah rajasah*) but this earth, heaven or firmament not of the cosmic realm; here one refers to the *annamaya kosa* (earthly, *parthiva*), *pranamaya kosa* (firmament, the vital realm) and *manomaya kosa* (*dyau*, mental complex).

The spiritual mystic, through his yogic exercises mounts up from the earthly region (*prthivi*, physical realm) to earth's mid-region (*antariksa*, vital region of *pranas*), and thence to the heaven (*dyau* of the mental realm); and finally ascends to the world of light (*svah*, *anandamaya*) and *vijnanamaya* realms); for this we have a verse in the Yajurveda :

From earth to air's mid-region have I mounted, and
from mid-air ascended up to heaven.

From the high pitch of heaven's cope I came into
the world of light.¹ (Yv. XVII. 67)

The Vedas have a cryptic beauty of expressions in a style quite characteristic of their own.

Community and Occupations

The society, organized on the lines of the Vedic tenets, has good many attractive features. The basis of the society on one hand is *brahma* and *ksattrra*, knowledge and defence and on the other hand *food*, *wealth* and *prosperity*, *vajam*, *rayim*, and *rayasposa*, created with the assistance of labour (*srama* and *tapas*). And thus the society is represented by four classes of people (i) the *brahmanas* (ब्राह्मण), the learned class, serving the society by devoting itself to knowledge and learning, (ii) the *ksattriyas* (क्षत्रिय), adept in defence science for protection of the State from internal disorder and external attacks from enemies, (iii) the *vaisyas* (वैश्य), the people engaged in agriculture, trade, industry and business and thus creating wealth for the nation, and (iv) the *sudras* (सूद्र), the unskilled or partly-skilled labour to assist the three classes manually. And thus the *brahmanas* constitute the *head* or *mouth* of the society personified, the

1. पुषिष्याग्महृमुदन्तरिक्षमाहमन्तरिक्षाद्विषमाहम् ।

दिवो नाकस्य पुष्ठात् स्वर्गोत्तिरगामहम् ॥ (Yv. XVII. 67)

ksattriyas, the *arms*, the *vaisyas* the *belly* or *thighs* and the *sudras*, the two legs. The Purusa-Sukta of the R̥gveda (X.90), and of the Yajurveda (Chapter XXXI) and of the Atharvaveda (XIX. 6) has the following verse in common :

The *brahmana* became His mouth,
of both His arms the *rajanya* (the *ksattriya*) was made ;
His thighs became the *vaiśya*,
and from His feet the *sudra* was produced.¹

(R̥v. X. 90. 12; Yv. XXXI. 11. Av. XIX; 6. 6)

The Yajurveda envisages a cultured society, consisting of hundreds of professions and vocations to meet the needs of people. The whole chapter (Chapter XXX from verse 5 to 22) enlists in the characteristic lexiconic style more than one hundred desirable and undesirable professions : *brahmana* (the learned teacher and priest), the *ksatra* (royalty), *vaiśya* (businessman), *sudra* (labourer), robber, homicide, eunuch, *ayogu* (अयोगू) a harlot, *magadha* (मगध) stable-master, public dancer, court-attendant, timid, chatterer, artist, woman-lover, damsel's son, car-builder, carpenter, potter, artificer, jeweller, sower, shaft-maker, bowyer, bow-string maker, rope maker, hunter, dog-leader, fisherman, *nisada* (निषाद), madman, *vratya* (व्रत्य), demented, untrustworthy, gambler, non-gambler, cane-splitter woman, thorn-worker woman, lover, paramour, unmarried elder brother, younger brother, marrying earlier before the elder brother, husband of a younger sister (the elder sister still unmarried), woman embroiderer, woman dealing in love-charms, a by-sitter, an obstinate, a yielding man, hunch-back, dwarf, bleary-eyed man, blind man, deaf man, physician, astronomer, inquisitive man, extra-inquisitive, question-solver, elephant-keeper, horse-keeper, cowherd, shepherd, goatherd, ploughman, dealer in beverages, house guard, possessor of wealth, door-keeper's attendant, wood-bringer, fire-kindler, besprinkler, high steward, carver, distributor,

1. ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः ।

ऊरु तदस्य यद् वैश्यः पदम्योऽङ्गुली शूद्रोऽभवत् ॥ (R̥v. X. 90. 12)

pourer-out, stirrer-up of strife, washer-woman, female dyer (5-12), horse-rider (13), iron-smelter, yoker, ointment-maker (14), hide-dresser, currier (15), fisherman, fish-vender, fish-catcher, *anda* (आन्द), *mainala* (मैनल), *bhilla* (भिल्ल), *kirata* (किरात), wildman (16), goldsmith, merchant (17), gambler, a speculator in gambling, gamble manager, owner of gambling hall, *caraka-acarya* (चरकाचार्य) (18), drummer, lute-player, flute-blower, conch-blower, wood-ranger, forest-fireguard (19), village headman, watchman, lute-player, hand-clapper, flutist, musician (20), and pole-dancer (21).

Members of one and the same family were permitted to serve the society in different vocations, for we have in Vedic verse :

I am the *karu* (carpenter, or a singer), papa is the physician, mamma throws the corn upon grinding stones; having various occupations, desiring riches we remain (in the world) like cattle (in the stalls); flow, Indu for Indra.¹ (Rv. IX. 112. 3)

According to the Vedic injunction, God's revealed knowledge (Divine Word) is meant for all, irrespective of caste, creed, race or colour. God reveals Himself through His creation, the Divine Art and the Divine Word.

That I to all the people address this salutary speech, to priest (*brahmana*), and nobleman (*ksattriya*), *sudra*, *arya*, *vaisya*, to one of our kin and to the stranger.² (Yv. XXVI.2)

God's graces and gifts have no bounds and are subject to no restrictions; they have universal appeal; the sacred knowledge of the Vedas is meant for all, irrespective of birth and heritage. It is unto us to derive advantage from these blessings.

1. काहरहं ततो निषगुप्त प्रक्षिणो नना ।

नानाधिभ्यो वसूयवोऽनु गा इव तस्मिन्मेन्द्रायेन्दो परि त्व ॥ (Rv. IX. 112. 3)

2. ययेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः ।

ब्रह्मराजन्यान्मा^{१७} शूद्राय चाप्याय च स्वाय चारणाय । (Yv. XXVI. 2)

Universal Friendliness and Patriotism

According to the Vedas, we are the sons of the mother Earth. In the characteristic style of the Veda, we have the following :

Heaven (Dyaу) is your father, Earth your mother, Soma your brother, Aditi your sister.¹ (Rv. I. 191. 6)
Dyaus (heaven) is our father, our begetter; Kinship is here. This great Earth is our kin and mother.²
(Av. IX. 10. 12)

Our kinship is due to our having a common father and a common mother, in the form of heavenly luminaries acting as our father, and the Earth as the mother.

The bondage is further strengthened by the fact that the Supreme Lord is our father and mother both. He is our Lord and we his children or sons.

The Bhumi Sukta (hymn pertaining to deified Earth) of the Atharva Veda (XII. 1) speaks thus with fervour :

May Earth pour out her milk for us, a mother unto me, her son.³ (XII. 1. 10)
I am the son of Earth; Earth is my Mother; Parjanya is my sire; may he promote me.⁴ (12)

Produced from thee, on thee move mortal creatures; thou bearest them, both quadruped and biped. Thine, Pṛthivi, are these five human Races for whom, though mortal, the sun as he rises, spreads with his rays the light that is immortal.⁵ (15)

-
1. द्यौः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वता । (Rv. I. 191. 6)
  2. द्यौः पिता जनिता नाभिरन्न वन्दुर्नो माता पृथिवी महीयम् । (Av. IX. 10. 12)
  3. सा नो भूमिर्विसृजतां माता पुत्राय मे पयः । (Av. XII. 1. 10)
  4. माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः पजन्यः पिता स उ नः पिपर्तु । (Av. XII. 1. 12)
  5. त्वज्जातास्त्वपि चरन्ति मर्त्यास्त्वं बिभ्रषि द्विपवस्त्वं चतुष्पदः ।
तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येन्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्त्सूर्यो
रश्मिभिरातनोति । (Av. XII. 1. 15)

O Earth, my mother, set thou me happily in a place secure.¹ (63)

The Vedas do not speak of the narrow geographical patriotisms. Of course, for convenience we have the concept of small and big kingdoms, or states, with heads, differently known. One of the verses of the Yajurveda speaks of *rajni* (राज्ञी, queen), *virad* (विराड्), *samrad* (सम्राड्), *svarad* (स्वराड्), *adhipatni* (अधिपत्नी, queen-paramount).²

A verse distinguishes between *samrad* and *raja* : Indra is *samrad* (chief lord), and Varuna is *raja* (sovrain)³ (Yv. VIII. 37). According to the ritualists, the one who performs the *rajasuya yajna* is *raja*, and the one, performing the *vajapeya* is *samrad*.⁴ *Raja* is inferior to *samrad*; a *raja* becomes a *samrad*, in case he performs the *vajapeya yajna*.

The word *samrad* has been translated as all ruling, and *svarad* as independent ruler⁵ (Yv. XIII. 35).

The concept of kingdom (one's own state, *svakiya desa*, स्वकीय देश) is very significant. Kingdom is known as *rastra* (राष्ट्र). It may be a small state or a state extensive in dimensions; it may be what we call today a nation, a federation, a republic or a Union. We have such passages in respect to this *rastra*:

May we be watchful (i.e. non-negligent) in the *rastra*.⁶ (Yv. XI. 23)

I take my stand on princely power and kingship.⁷ (XX. 10)

1. भूमे मातरि षेहि मा भद्रया तुप्रतिष्ठितम् । (Av. XII. 1. 63)
2. राष्ट्र्यसि प्राची दिग् विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिग् अधिपत्यसि बृहती दिक् ॥ (Yv. XIV. 13)
3. इन्द्रश्च सम्राड् वरुणश्च राजा । (Yv. VIII. 37)
4. राजा च राजसूयेनेष्ट्वा भवति सम्राड् वाजपेयेन । (S Br. V. 1. 1. 13)
5. सम्राडसि स्वराडसि । (Yv. XIII. 35); सम्मप्राजत इति सम्राडसि; स्वेनेव राजत इति स्वराडसि । (Mahidhara)
विराट् विविधं राजमाना; स्वराट् परनिरपेक्षं स्वयमेव राजमाना । (Mahidhar on Yv. XIV. 13; see also Yv. XV. 10-13; XX. 5)
6. वयं ऽ राष्ट्रं जाम्बवाम । (Yv. IX. 23)
7. प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रं । (Yv. XX. 10)

O Rastrda, may you give me the *rastra*.¹ (X. 2)

Let all the people long for thee. Let not thy kingship fall away² (XII.11), i. e. proper protection should be provided to the State, so that glory and prosperity (*sri*, श्री) of the State are fully retained and neither diminished nor destroyed.

The following verse from the Yajurveda refers to the aspiration of a nation; and for this reason, it may be reckoned as one of the best national anthems :

वा ब्रह्मन् ब्रह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रं
राजन्यः शूरश्रेष्ठोऽतिव्याधी महारथो जामतां
दोग्ध्री घेनुर्वोढानङ्गानाशुः सप्तिः पुरन्ध्रिर्वीषा
जिष्णू रथेष्ठा सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां
निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षंतु फलवत्यो
नऽओषधयः पच्यन्तां योग-श्रेमो नः कल्पताम् ॥ (Yv. XXII. 22)

O Supreme Lord ! May there be born in this *rastra* (the State), the learned intellectuals, illustrious for their sacred knowledge; may there be born the *rajanya* or the men of defence, heroic, skilled archers, with piercing shafts, mighty warriors; the cows giving abundant milk; the ox good at carrying; the swift courser; the industrious ladies; may this householder be blessed with a son, ever victorious, driving in the forefront, impressive in assemblies, and youthful; may we have timely rains according to our needs and desires; may our fruitbearing plants ripen; may acquisition (*yoga*) and preservation (*ksema*) of property be secured to us.

The concept of state includes the state protection from the attacks of adversaries; and therefore, it is necessary that the state should organize armies, train soldiers and equip the army with war-materials, i. e. *astra*, *sastra*,

1. राष्ट्रं मे देहि । (Yv. X. 2)

2. विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद् राष्ट्रमधिभ्रशत् । (Yv. XII. 11;

SBr. VI. 7. 3. 4—श्रीर्व राष्ट्रम् ।

food provision, vehicles, cars, horses, elephants and the like. The Vedic verses envisage wars on land, on water and in the interspace. In the interspatial conflicts, it speaks of bombers and aircrafts. The primitive warfare included the use of arrows, bows, and shafts. Indra is supposed to use as the last recourse an adamant weapon known as *vajra*. The Vedas do not speak of any historical battle or war. Some of the conflicts are quite imaginary, some of them are metaphorical, as that between *indra* (the sun) and *vrtra* (clouds), with a troop of *maruts*, brilliantly adorned with armoury, dresses and weapons. Some of the conflicts are of the mental and spiritual realms against sins, weaknesses, temptations and shortcomings. In such cases the violence of war is of another sort. The terminology of all such conflicts is very much the same. The *raksasas* (demons and devils) have to be subdued anyhow. In this context, I shall quote the translation of Wilson of only one verse from the Rgveda:

To what glorifier of the gods do they (Maruts) repair with their ruddy, tawny, car-bearing horses for his advantage? Bright as burnished gold, and armed with thunderbolt, they furrow the earth with their chariot-wheel.¹ (Rv.I.88.2)

Concept of Three Goddesses

Very often in the Rgveda, also in the Yajuh and Atharva, there are references to three goddesses (*tisrah devih*), *ida*, *sarasvati*, and *bharati*, also known as *mahi*.²

1. तेऽर्हणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूभिरश्वैः ।
रथमो न चित्रः स्वधितोवान् पव्या रथस्य जङ्घनस्त भूम ॥ (Rv. I. 88. 2)
2. इळा सरस्वती महो तिस्रो देवी मयोभुवः ।
बहिः सीदन्तवसिधः । (Rv. I. 13. 9)
सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूतिः ।
तिस्रो देवीः स्वधया बहिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निपद्य ॥ (Rv. II. 3. 8)
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्यैर्भिरग्निः ।
सरस्वती सारस्वतेभिरवाक् तिस्रो देवीर्बहिरेदं सदन्तु ॥ (Rv. VII. 2. 8)
तिस्रो देवीर्बहिरेदं सवन्तिवडा सरस्वती भारती । महो गृणाना । (Yv. XXVII. 19)
तिस्रो देवीर्बहिरेदं सदन्तामिडा सरस्वती महो भारती गृणाना । (Av. V. 27. 9)

Mahi, or *bharati* is the motherland, *sarasvati* is the mother-culture or the divine knowledge, and *ida* or *ila* is the divine language or the mother tongue. Sarasvati (from *sr*, to flow; the uninterrupted flow of divine inspiration) has a relation with *dhiyah*, the discriminating instinct or intellect (*sarasvati sadhayanty dhiyam*, Rv.II.3.8). All these three goddesses occupy their sacred places in *barhi*, the place of sacred *yajna*, which is being performed incessantly in our human heart, the *antah karana*; the internal organ, the abode of the *atman* itself. Love and regards for the motherland, mother culture and the sacred knowledge have to be inculcated in every individual belonging to a social organization or state.

Of the three, the goddess Sarasvati is most loving and fascinating. She is vigour amongst all possessing vigour,¹ she is the inspirer of everything that is noble and sacred, and she evokes all our mental faculties.² She creates perturbations in the ocean of cosmic mind or *mahat-tattva*.³ And for these reasons, the goddess Sarasvati is invoked by everyone.⁴

Ethical Concepts

Not only that God created the universe according to His divine art, and made the creation purposeful, He gave to man, the highest evolved being in His creation, the high standards of ethics. God Himself is an embodiment of ethical ideals and all noble virtues. Of course, He is an Infinite Unity, whilst the souls are infinitesimal unities in all positive parameters. Ethics is not necessarily a result of social evolution or of social necessity. The ethical ideals emanate with all their purposefulness from the divine nature of the self itself, and in case of man, they have reached a sort of climax.

1. प्र णो देवो सरस्वती वाजे भिर्वाजिनीवती । धीनामविष्मवतु ॥ (Rv. VI. 61. 4)

2. चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । (Rv. I. 3. 11)

3. महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना धियो विश्वा विराजति ।
(Rv. I. 3. 12). See also Rv. VI. 61. 8.

4. सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने ।

सरस्वती सुकृती अह्वयन्त सरस्वती दाशुषे वार्य दातु ॥ (Rv. X. 17. 7)

What is the highest virtue? Of course, the Truth itself. Truth has six synonyms in the Vedic literature : बद् । श्रुत् । सत्ता । जडा । इत्था । श्रुतमिति षट् सत्यनामानि (*bat, srat, satra; addha, ittha, rta* are the synonyms of *satya* or truth) (Nig-hantu III. 10).¹ The Satapatha Brahmana gives several parables to show that the truth came to the share of gods, whilst *asuras* adopted untruth. One has to take a vow before participating in rituals, and the vow is repeated thus in the Vedic words :

अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छक्यं तन्मे राध्यताम् ।

इदमहमुतात् सत्यमुपमि ॥ (Yv. 1.5)

I will observe the vow, Lord of Vows, Agni, the Lord adorable, may I have strength therefor.

Success attend me. Now into truth from untruth do I enter.² (Yv. I. 5).

There is no virtue, nobler than truth; without truth, all virtues become vice. In the Vedic literature, the words *satya* and *rta* are used in the same sense (*anṛta*—what is not *rta*—*asatya* or untruth).

The world of activity is sustained by certain virtues or ethical modes; they have been enumerated in a verse of the Atharvaveda.

सत्यं बृहद् श्रुतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति । (Av. XII 1.1)

Satyam, bṛhat, ṛtam, ugram, diksa, tapas, brahman and *yajna*.

These are the eight virtues, which sustain the world. We may translate them as truth (*satya*), vastness (*bṛhat*), right attitude (*ṛtam*), formidability (*ugram*), consecration

1. For *bat* and *ittha*, Rv. V. 84. 1; *sraddha* is derived from *srat*.

(Rv. X. 151; Nir. IX. 30, 31)

2. This is spoken by the sacrificer, who with his wife is about to take the prescribed *vrata* or vow of abstinence during the performance of ceremonies. Agni is said to be *vratapati*, or keeper of vows. Truth is reality or godhead; untruth is unreality, perishable humanity; whilst taking vow, the sacrificer feels that he is attaining to a divine body and is no longer a mere man. He is thus bound to speak truth, nothing but truth.

(*dikṣa*), austerity or penance (*tapas*), aptitude for learning (*brahman*) and dedication and service or sacrifice (*yajna*).

The word *br̥hat* has various connotations. The *ṛsis* speak of three cosmic divisions:—*pr̥thivī* (earth), the *antari-ksa* (interspace or middle space) and *dyau* or heaven, but there is still greater heaven (*br̥had dyau*) called also the wide world, the vast, the *br̥had*, and typified sometimes as the Great Water, *maho arnah*, the region of cosmic intelligence. This *br̥hat* is again described as the *ṛtam br̥hat* or in a triple term *satyam, ṛtam, br̥hat* as in our text. (Av. XII.1.1.) This is the same as *mahas*, the fourth *vyahrti* (in the tetrad of *bhuh; bhuvah, svah* and *mahah*), introduced by the sage Mahacamasya. (See Taittiriya Up. for *mahas* I.5).

Satyam is trisyllabic, *sa-ti-yam*; *sa* is one syllable, *ti* another and *yam* the third. The first and the last syllables are truth (*satyam*) meaning the *real*; in the middle is the falsehood (*anṛtam*). The falsehood is embraced on both sides by truth; it partakes of the nature of truth itself. Falsehood does not injure him who knows this. (*Br̥hadaranyaka Up.* V. 5. 1). Of this truth, or *satyam*, the Yajuh has the verse :

The face of the *satya* (truth or real) is hidden by a vessel formed of golden light.¹

The ethical values of the Vedic traditions have been variously summarized and codified in the subsequent literature. For example, the Taittiriya Upanisad (I.9) refers to *ṛta* (ऋत, right or real), *satya* (सत्य, truth), *tapas* (तपस्, austerity), *dama* (दम, self-control), *sama* (सम, tranquility) and *svadhyaya-pravacana* (स्वाध्याय-प्रवचन, study and teaching). It is difficult to assign priorities in favour any of these. Satyavacas Rathitara gave priority and assigned superiority to *satya* or what is true; Taponitya Paurusisti ascribed it to *tapas* or austerity, and Naka Maudgalya to *Svadhyaya-pravacana*. Study and teaching is verily, *tapas* (Taittiriya Up. I.9).

Sacrifice leads to various attainments, since it is the most sacred act of selfless dedication. Some of these attain-

1. हिरण्यमेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् । (Yv. XL. 17)

ments are enumerated in the Yajurveda as follow :

सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा च मे
मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सुवत् च मे सुकृतं च मे यज्ञेन
कल्पताम् । (5)

ऋतं च मेऽमृतं च मेऽव्ययं च मेऽनामयश्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं
च मेऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे संपाश्च मे सुदिनं च मे यज्ञेन कल्पताम् ॥ (6)

(Yv. XVIII. 5-6)

May my truth (*satyam*), my faith (*sraddha*, an ability to accept and adopt truth for life); and my cattle, my wealth, my goods, my pleasures; and my play and my enjoyment; and my children and my future children; and my hymn and my pious act (5); my religious rite (*ṛta*) and my immortality (*amṛta*); and my freedom from consumption and from disease; and my life and my longevity; and my freedom from enemies and my freedom from danger; and my happiness, and my lying down (*sayana*), my fair dawn (*susa*), my fair day (*sudina*) prosper by sacrifice. (Yv. XVIII. 5-6)

In the Vedic terminology all that is vice, all that leads to pain, all that is ill, is known as *durita* (दुस्ति), and the counterpart of *durita* is known as *bhadra* (भद्र), which is virtue personified and leads to pleasure, prosperity and nobility. God is invoked for the attainment of *bhadra*, and for dispelling *durita*.

विश्वानि देव सवितर्दुस्तिनि परासुव । यद्भद्रं तन्न आसुव ॥ (Rv. Y. 825)

O Lord, the sustainer and creator, send far away all *duritas* (troubles, vices, calamities) and send us only what is *bhadra* (virtue and good).

Regarding this *bhadra*, we have a verse in the R̥gveda :

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । (Rv. I. 89.8)

Let us hear, O Lord and learned people, with our ears, what is *bhadra* (good); let us see with our eyes what is *bhadra* (good). (Rv. I. 89. 8)

Brahmacarya, according to the Vedic traditions, is regarded a supreme virtue for married and unmarried

persons of both the sexes. The Atharvaveda devotes a full hymn to this subject (Av. XI. 5). The word *brahman* means the Veda or Divine Word and therefore, the word *brahmacarin* may mean the *Vedic student* (*Bloomfield*). We have in this famous hymn, some of the very significant verses :

The *brahmacarin* fills the world with fuel, girdle, toil (*srama*) and fervour (*tapas*). (4)

The *brahmacarin* goes kindled with fuel, clothing himself in the black-antelope skin, consecrated, long-bearded. (6)

The *brahmacarin* defends by fervour; the whole of that he, knowing, makes *brahman* for himself. (10)

By *brahmacarya*, by fervour, a king defends his kingdom; a teacher by *brahmacarya*, seeks a *brahmacarin* (a Vedic student). (17)

By *brahmacarya*, a girl wins a young husband. (18)

By *brahmacarya*, the gods smote away death. (19)

A *brahmacarin* bears a shining *brahman*; in that are woven together all the gods (Nature's bounties); he, generating breath-and-expiration (*prana* and *apana*), then out-breathing (*vyana*), speech, mind, *brahman* and wisdom (*medha*).¹ (24)

1. ब्रह्मचारी समिधा मेखलया धमेण लोकांस्तपसा पिपति । (4)
- ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो वीक्षितो वीर्यमभुः । (6)
- तो रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत् केवलं कुरुते ब्रह्म विद्वान् । (10)
- ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।
- ग्राचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते ॥ (17)
- ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्वते पतिम् । (18)
- ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमुपाघ्नत । (19)
- ब्रह्मचारी ब्रह्म ध्याजद् बिभर्ति तस्मिन् देवा धाव्य विश्वे समोताः ।
- प्राणापानौ जनयन्ताब् ध्यानं वाचं मनो हव्यं ब्रह्म मेधाम् ॥ (24) (Av. XI. 5)

Supreme Values of Life

Truth, non-violence, austerity, brotherhood, or universal friendship, security, peace, fearlessness and dedication are necessarily some of the prime values of life of the first category, and therefore, there are innumerable prayers in the vedas through which God is invoked for such blessings.

Universal Friendship

O Lord, the dispeller of nescience, strengthen me. May all beings regard me with the eye of a friend. May I regard all beings with the eye of a friend. With the eye of a friend do we regard one another.¹

(Yv. XXXVI. 18).

Fearlessness, Security and Safety

May air's mid-region give us peace and safety; safety may both these, Heaven and Earth, afford me. Security be ours from west, from eastward, from north and south; may we be free from danger.

Safety be ours from friend and from the unfriendly, safety from what (or whom) we know and what we know not. Safety be ours by night and in the day time. Friendly to me be all my hopes and wishes (or all my quarters).² (Av. XIX. 15. 5-6)

Love and Freedom from Hatred

Freedom from hate I bring to you, concord, and unanimity. Love one another as the cow loves the calf that she has borne. (1)

1. वृते वृ० ह मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्तान् ।
मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥
(Yv. XXXVI. 18)
2. अमयं नः करतयन्तरिक्षमभयं द्यावापृथिवी उभे इमे ।
अमयं पद्मावभयं पुरस्तादुत्तरादधरावभयं नो अस्तु ॥
अमयं मित्रावभयममित्रावभयं ज्ञातावभयं पुरो यः ।
अमयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वां प्राशा मम मित्रं भवन्तु ॥ (Av. XIX. 51. 5-6)

One minded with his mother, let the son be loyal to his sire. Let the wife, calm and gentle, speak words sweet as honey to her Lord. (2)

No brother hate his brother, no sister to sister be unkind. Unanimous, with one intent, speak you your speech in friendliness.¹ (3) (Av. III. 30. 1-3)

Effort and Victory

Whilst efforts are in my right hand, sure in my left is victory. Kine winner may I be, horse-winner, riches winning, gold-winner.² (Av. VII. 50. 8)

Lustre, Vigour, Energy and Might

O Lord, you are lustre : give me lustre.
You are vigour : give me manly vigour.
You are strength : give me strength.
You are energy : give me energy.
You are anger : give me anger.
You are conquering might : give me might.³
(Yv. XIX. 9)

Supreme Intellect, Divine and Discriminating

Man is a rational being and in this respect, he is different from his biological kinship. The *manomaya kosa*

1. सहृदयं सामनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।
अन्यो अन्यमभि हृषंत वत्सं जातमिवाद्या ॥ (1)
अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमताः ।
जाया पत्ये मधुमतीं वाचं ववतु शान्तिवाम् ॥ (2)
मा भ्राता भ्रातरं द्विषन् मा स्वसारमुत स्वसा ।
सम्यग्ध्वः सव्रता भूत्वा वाचं ववतु भद्रया ॥ (3) (Av. III. 30. 1-3)
2. कृतं मे वसिष्ठे हस्ते जयो मे सव्यं ब्राह्मिणः ।
गोजिह्वं भूयासमदवजिह्वं घनंजयो हिरण्यजित् ॥ (Av. VII. 50. 8)
3. तेजोऽस्ति तेजो मयि वेहि षीर्यमसि षीर्यं मयि वेहि ।
बलमसि बलं मयि वेहि षीजोऽस्योजो मयि वेहि ।
मन्युरसि मन्युं मयि वेहि सहोऽस्ति सहो मयि वेहि ॥ (Yv. XIX. 9)

(the mental sheath) of the human species is highly developed with multifarious complexities and sublimities. Man alone possesses characteristic intellect, which for him discriminates truth from what is untruth, the desirable from the undesirable. This intellect is known as *dhi* (धी) or *medha* (मेधा), a highly evolved form of it is known as *ṛtambhara prajna* (ऋतम्भरा प्रज्ञा). The seers of the Upanisads have variously described it (Taittiriya Up. II. 3). The Aitareya Upanisad uses terms like *hṛdaya* (हृदय, heart), *manas* (मनस्, mind), *samjnana* (संज्ञान, consciousness), *prajnana* (प्रज्ञान, intelligence), *medhas* (मेधस्, wisdom) *dṛṣṭi* (दृष्टि, insight) *dṛti* (दृति, steadfastness), *mati* (मति, thought), *manisa* (मनीषा, thoughtfulness), *juti* (जृति, impulse), *smṛti* (स्मृति, memory), *samkalpa* (संकल्प, conception), *kratu* (क्रतु, purpose), *asu* (अशु, life), *kama* (काम, desire) and *vasa* (वश, will). (Ait. up. 5. 1.)

In the Vedic terminology, the word *medha* has wide connotation. The Yajurveda gives a group of three mantras :

To the Assembly's wondrous Lord, to Indra's lovely friend who gives Wisdom (*medha*) have I drawn near in prayer.¹

That wisdom which the companions of gods (learned people) and fathers (elderly people of experience) recognize, even with that intelligence, O adorable Lord, make me wise today.²

Varuna, grant me wisdom, grant it Agni and Prajapati. Wisdom may Indra, Vayu grant. May the Creator grant it me.³ (Yv. XXXII. 13-15)

1. तदसत्स्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । तन्नि मेधामयातिषम् ।

(Av. I. 18. 6; also Yv. XXXII. 13)

2. यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया मामद्य मेधयाम्ने मेधाविनं कुर्व स्वाहा ।

(Yv. XXXII. 14)

3. मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः ।

मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥ (Yv. XXXII. 15)

The same emphasis to discriminating intellects is in the famous Gayatri or Savitri verse :

May we attain that excellent (desirable) glory of Creator the God; So may he stimulate our intellects¹. (Yv. XXX. 2; Rv. III. 62. 10)

Vedas as the Source Book of Knowledge

The Vedic theism incorporates a number of concepts : (i) acceptance of the concept of the existence of supreme, infinite, omnipresent, omniscient and most venerable and adorable Lord; (ii) acceptance of the dynamic and purposeful reality of God's creation, and appreciation of the divine art, (iii) acceptance of the concept, that God reveals Himself in His creation and in His art ; and the creation is based on a uniform principle, law and order and purposefulness, and (iv) acceptance of the principle, that God is the source of all knowledge, which he reveals to man in three ways : through the divine creation; through the divine word, and through the divine inspiration ; and as such, there is no contradiction between what is observed through the study of divine creation (science), the divine word (the Vedic studies), and the divine inspiration (which comes to the chosen few in the line of their specialization, i.e. to *rsis* in the field of art, science and philosophy and the mystic experiences; (v) acceptance of the principle, that God Himself is the source of highest ethical values of life and (vi) acceptance of the principle, that God alone knows about His people, and awards them the fruits of their actions on their

1. तत्त्वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ।

(Yv. XXX. 2; Rv. III. 62. 10)

Dayananda translates *dhiyah* as *prajna*, whilst Griffith as *prayers* and Wilson as *pious rites (karmani)*. Sir W. Jones was the first to give its translation to the English knowing Western world:

"Let us adore the supremacy of that divine Sun, the godhead, who illuminates all, who recreates all, from whom all proceed, to whom all must return, whom we invoke to direct our understandings aright in our progress towards his holy seat". A better rendering, also suggested by Wilson is : "who may animate or enlighten our intellects."

merits and demerits with kindness and justice ; nobody, howsoever great in his own field, even in the state of his final release and emancipation shares with our Lord the responsibilities or privileges of the supreme divine functions, which are supervised by God alone.

The Veda and the Vedanta Sūtras acknowledge God as the source of knowledge. In the Vedānta Sūtras, Brahman is regarded as the first cause of creation, its sustenance and dissolution (जन्माद्यस्य यतः, *janmadyasya yatah*), and He alone is the source of divine knowledge (शास्त्रयोनित्वात्, *sastra-yonitvat*).

From that Great Yajna or supreme Lord, *ṛcas* (the R̥gveda), and *sama* (Samaveda) hymns were born. Therefrom the *chandas* (the Atharva Veda) were produced. The *yajur* (the Yajurveda) had its birth from it.¹ (R̥v.X.90.9; Av. XIX. 6.13)

On the one hand, our Lord revealed the four Vedas for the welfare of the mankind, on the other hand, He gave to man the comprehension capacity of this vast knowledge. This potentiality rests in mind, a supreme gift to humanity :

Wherein the *ṛcas*, *samans*, *yajur* verses, like spokes within a car's nave are included.

And all the thought of creatures is inwoven, may that my mind, be moved by right intention.²

(Yv. XXXIV. 5)

The Vedas were given to the man at the earliest stage of human history but carry a message for all times. They are the source book of all knowledge. The Vedas are meant for the lower and higher stages both, i.e. for the worldly or empirical and for the transcendental. For the lower

1. तस्माद्यज्ञात् सर्वं हुतः ऋचः सामानि जग्निरे ।

छन्वांसि जग्निरे तस्माद् यजुस्तस्मादवायत ॥ (R̥v. XI 90. 9; Av. XIX. 6. 13)

For the enumeration of the four Vedas, see also Chandogya Upanisad (VII. 1. 2).

2. यस्मिन्नुचः साम यजू ५ वि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनामाविचाराः ।

यस्मिंश्चित्त ५ सर्वं नीतं प्रजानां तन्मे मनः शिव संकल्पमस्तु ॥ (Yv. XXXIV. 5)

stage, they enumerate the duty of the conduct of life, known as Dharma, and for the higher stage, the divine knowledge or the knowledge of Brahman. The first is known as *avidya*, *asambhuti* or *apara*, leading to (*abhyudaya* अभ्युदय) and the higher one is known as *vidya*, *sambhuti*, or *para* leading to (*nisreyasa*, निःश्रेयस).¹ It is necessary to have a complete co-ordination between the two : one who strives to attain the lower knowledge, whilst neglecting the higher one is in darkness, and one who feigns to show that he would be caring for the higher knowledge alone without the due regards to the lower one is groping still more in darkness.² (Yv. XL. 9-14)

Inspired by the Vedas, the ancient seers of the Vedic age developed their positive sciences and made the world worth while to live in with comforts and purposefulness; and again inspired by the same Vedic thoughts, they explored the realms of inner self and got an insight into some of the fundamental mysteries of the innermost realms of psychic and spiritual worlds and the superb knowledge of the Brahman and His realization.

One cannot study the Veda, without the proper study of the Vedangas, Upangas and Upavedas, which the *ṛsis* gave a systematic form. In an attempt to study the Veda and to know God, the ancient seers, by and by, developed their positive and mystic sciences, and presented them as the books on *systematics*, which later on were known as *sastras*, different from the *sruti*, which in her most fluid and plastic form became the basis of *sastra*. The people of the Vedic age developed their culture and civilization on the basis of the Vedic thoughts. They developed their agri-

1. विद्यां चाविद्यां (Yv. XI. 14). सम्भूति, असम्भूति (विनाश) (Yv. XL. 9. 11; परा-अपरा (Mundaka); यतोऽभ्युदयनिःश्रेयससिद्धिः स धर्मः (Vaisesika).

2. अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ।

ततो भूय इव ते तमो यः उ विद्याया रताः ॥

अन्यदेवाहुर्विद्यायाऽन्यदाहुरविद्यायाः ।

इति शुश्रूम घोरानां ये नस्तद्विचक्षिरे ॥

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभय सह ।

अविद्याया मृत्युं तोत्वा विद्यायामृतमश्नुते ॥

and similar verses for *sambhuti* and *asambhuti* (Yv. XL. 9-14)

culture,¹ domesticated their cattle, discovered fire and its use and from cow's milk produced a host of milk products.²

Inspired from the Vedic verses, the ancient seers developed their basic principles of astronomy. The word 'go', which so frequently occurs in the Vedic hymns, has been interpreted as cow, speech, the rays of the sun, the sun itself, clouds, water etc. In an interesting pamphlet, *Gavam Ayana* (1908), R. Shamsastry says, that *go* is nothing else than a name applied to the intercalary day, which being the product of four quarter days of four consecutive solar years is to be added to every fourth year making it consist of 366 days. Kutsa Angiras was the first *ṛsi* who recognized this intercalary year (as infant), on the basis of the verse, Rv. I.96.5. Shamsastry ascribes its credit to Manu :

The night and day, mutually effacing each other's
complexion give nourishment combined together to
one infant.³ (Rv. I.96.5)

Gavam Ayana (गवां-अयन) ceremony is vividly described in the Taittiriya Samhita (Kṛṣṇa Yajurveda), Seventh Book, Chapter V, and the Baudhayana Śrauta Śrauta. In the

1. For plough, furrow, oxen etc. see Rv. IV. 57. 3-4; X. 34. 13; Yv. XII. 67-71. For further details, see SBr. VII. 2. 2. For the list of cereals, see Yv. XVIII. 12 (rice, millet, beans, wheat, sesamum, barley, vetches and lentils—*वीहृश्च मे यवाश्च मे*).

For digging implements like *abhrī*, spade, see Yv. XI. 10. 11; Av. X. 4. 14; for a digger *Khanitr*, see Rv. X. 97. 30. Av. IV. 6. 8.

2. Amongst milk products of the Vedic age, we have *prati-duh* (fresh milk, still warm), *sṛta* (boiled milk), *sara* (cream), *dadhi* (sour curd), *mastu* (sour cream), *ataneana* (curdled milk, i. e. butter milk and fresh milk), *navanita* (butter), *ghṛta* (clarified butter), *Amikṣa* (clotted curds) and *vajina* (whey). SBr. III. 3. 3. 2. Yv. XXXIX. 4. 53; Av. IX. 4. 4; Rv. I. 5. 5; also *dadhyasira* (Rv. I. 137. 2) [प्रतिबुह, शृत, सर, दधि, मस्तु, आतञ्चन, नवनीत, घृत, आमिक्षा, वाजिन and दध्याशिर].
3. नक्षत्रीषासा वर्णमामेभ्याने धापयेते शिशुमेकं समीची ।
छावाक्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाम् । (Rv. I. 96. 5)

Asya Vamiya Sukta of the R̥gveda, we have several verses, which obviously refer to the astronomical observations, particularly concerning earth going round the sun.

The one sole (sun) having three mothers and three fathers, stood on high...The twelve-spoked wheel of the true (sun) revolves round the heavens and never tends to decay; seven hundred and twenty children in pairs, Agni, abide in it¹. (Rv. I. 164. 10-11)

The Vedic seers kept apart 21 days in each cycle of four years restricting the number of days in the year to 360.

The three quarter days of three consecutive solar years in each cycle of four years are also termed as three foot-steps of Visnu.

The first year after the fourth year of any cycle would commence in the evening and close at midnight after the lapse of 365½ days; the second year would commence at midnight and close in the morning of 366th day; the third year would begin in the morning and end at the midday of the 366th day; and the fourth year, beginning at the midday would come to a close on the usual evening of the 366th day. The first is called Kali or Ekata, the second year Dvapara or Dvita; the third year Treta or Trita, and the fourth year Kṛta (complete); Satya, R̥ta, truth, i.e. that which has come into existence. The Vedic Yuga thus consists of four or five years.² The following lines of the Aitareya Brahmana should be read on these lines :

The year Kali is lying down; Dvapara is leaving the bed; standing erect is Treta and Kṛta happens to walk here and there.³

1. तिष्ठो मातृस्त्रीन् पितृन् बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थो नेमव ग्लापयन्ति ।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम् ॥
द्वादशारं न हि तज्जराय चर्वन्ति चक्रं परि ग्राम्तस्य ।
आ पुत्रा अग्ने मियुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्युः ॥(Rv. I. 164. 10-11)
2. दीर्घतमा माम ते यो जुजुर्वान दशमे युगे । (Rv. I. 158. 6)
3. कलिः शयानो भवति सजिह्वानस्तु द्वापरः । उत्तिष्ठन् त्रेता
भवति कृतं संपद्यते चरंश्चरंवेति चरंवेति । (Ait. Br. VII. 15)

The Vedic era, *gavam ayana*, according to Shamasastry was in use in India from 3101 B.C. to 1260 B.C. The astronomical terminology considerably changed since then.

In the Atharva Veda, we have an enumeration of the Vedic constellations (Av. XIX. 7.1-5) : Kṛttikas, Rohini, Mṛgasiras, Ardra, two Punarvasus, Pusa, Aslesa, Magha, Purva-phalguni, Hasta, Citra, Swati, two Visakhas, Anuradha, Jyestha, Mula, Purva-Asadha, Uttara-Asadha, Abhijit, Sravana, Sravistha, Satabhisak, Prosthapada, Revati, two Asvayujas, and Bharani. (Av. XIX. 7.1-5). The seer Gargya is the *ṛsi* of this hymn, and he for the first time recognized these constellations.¹

Dayananda has quoted a number of verses from the Vedas in the support of the rotations and revolutions of the earth² (a concept later on worked out by Aryabhata I, in his *Aryabhatiya*) (Rv. X. 65.6) or moon going round the Earth³ (Rv. VIII. 48.13). The planets revolving round the sun are under the directive attraction forces of the sun.⁴ Of course, whilst giving out these truths, the Vedas have their own characteristic cryptic style of expressions

1. कृत्तिका, रोहिणी, मृगशिरस्, आर्द्रा, पुनर्वसू, पुष्य, आश्लेषा, मघा, पूर्वा फाल्गुनी, हस्त, चित्रा, स्वाति, विशाखे, अनुराधा, ज्येष्ठा, मूल, पूर्वा श्रवादा, उत्तरा श्रवादा, अभिजित्, श्रवण, श्रविष्ठा, शतभिषक्, प्रोष्ठपदा, रेवती श्रवयुजो, भरणी । (Av. XIX. 7. 1-5) These *nakshatras* or mansions of the moon, the asterisms in the moon's path, were twenty-seven in number according to the earlier reckoning and twenty-eight in later astronomy. Their names and order are somewhat differently given in the *Taittiriya Brahmana* and the *Taittiriya Samhita*.
2. या गोर्वर्तन्ति पर्वन्ति निष्कृतं पयो दुहाना व्रतनीरवारतः । (Rv. X. 65. 6)
आयं गोः पृथिनरक्मोदसदन् मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्तस्वः । (Yv. III. 6)
3. त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु छावापृथिवी आ ततन्य । (Rv. VIII. 45. 13)
4. यदा ते ह्यंता हरी वावृधाते दिवे दिवे । आदित् ते विश्वा भुवनानि ये मिरे ।
(Rv. VIII. 12. 28)

आकृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्मृतं मर्त्यं च । हिरण्यधेन
सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ (Yv. XXXIII. 43)

यदा सूर्यममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः ।

आदित् ये विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ (Rv. VIII. 10. 30)

व्यस्तन्नाद् रोदसी मित्रो अद्भुतोऽन्तर्जवदकृणोज्ज्योतिषा तमः ।

वि चर्मणीव पिपणे अवर्तयद् धंश्वानरो विश्वमधत् वृण्वम् ॥ (Rv. VI. 8. 3)

capable of being interpreted on the cosmic, ephimeral and spiritual planes.

Astronomy depends on mathematics, pure and applied. The Vedas inspired people to develop this science. Mathematics is an aid to calculations, and calculations depend on numerals, starting from *kham* (Zero), and ending into *brahma* (larger than the largest, i. e. infinity). Another name for infinite is *aditi*. Max Müller in his Vedic Hymns, Part I, p. 241, says that Aditi is "in reality the earliest name invented to express the Infinite, not the Infinite as the result of a long process of abstract reasoning, but the visible *infinite*, visible, as it were, to the naked eye, the endless expanse beyond the earth, beyond the clouds, beyond the sky. That was called Aditi, the unbound, the unbounded; one might almost say, but fear of misunderstandings, the Absolute, for it is derived from *diti*, bond, and the negative particle, and meant therefore originally what is free from bonds of any kind, whether of space or time, free from physical weakness, free from moral guilt. And thus, besides the mathematical Infinity, God Himself is the Infinite Unity. Zero or *kham* is the reciprocal of Infinity, an infinitesimality, and the soul, the lower self is also of infinitesimal dimensions.

The Yajurveda Samhita in one context describes the numerals, and Medhatithi is the *ṛsi* of this verse. (Yv.XVII.2)

O Agni, may these bricks (*istakas*) be mine own milch kine: one; ten; ten-ten a hundred; ten hundred a thousand; ten thousands an *ayuta*; ten *ayutas* a *niyuta*; ten *niyutas* a *prayuta*; ten *prayutas* an *arbuda*; ten *arbudas* a *nyarbuda*; ten *nyarbudas* a *samudra*; ten *samudras* a *madhya*; ten *madhyas* an *anta*; ten *antas* a *parardha*. May these bricks be mine own *dhenus* (milch-kine) in yonder world and in this world.¹ (Yv. XVII.2)

1. इमा मेऽग्नि इष्टका धेनवः सन्वेका च दश च दश च
शतं च शतं सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च
नियुतं च नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च
समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चान्ता मेऽग्निः इष्टका
धेनवः सन्त्वमुष्मिन्लोकम् । (Yv. XVII. 2)

The numeral *parardha*, on the basis of the successive multiples of tens is equal to 10^{12} (*parardha* is equal to an English billion or million-million). A parallel of this enumeration in world's literature would not be easily found. The Vedic texts are very much fond of expressing great idea in terms of numerals (very often, mystically cryptic). In the R̥gveda (II.18.4-6) we have numerals arranged in a definite order 2,4,6,8,20,30,40,50,60,70,80,90,100. We have in a certain context an enumeration of the series 4,5, 6,7,...19,20 in the Atharvaveda (XIX.23,1-17). The numerals from 1 to 17 are given in respect of mantras and stanzas in the Yajurveda (IX.31-34). The odd numerals, 1,3, 5...,33 are mentioned in Yv.XIV.28-31 and XVIII.24. The multiples of four are given in Yv.XVIII.24. The very first verse of the Atharvaveda refers to all types of combination from three and seven (*trisaptah*) or triple-seven (i. e. $3+7=10$; $3 \times 7=21$, $3+5+7$ (odds from three to seven and their sum=15.

$$\text{Triple seven} = (3+7)[(3 \times 7) + (3+5+7)] = 10(21+15) \\ = 360$$

The term 360 is so important in a cycle of 360 degree, or a year of 360 days.

The names of the Vedic numerals have been etymologically explained by Yaska in Niruka¹. (III. 10)

Basis of Geometry

The Vedic texts refer to three terms, *ahavaniya* (आहवनीय), *garhapatya* (गार्हपत्य), and *daksina* (दक्षिण), which, when fire-rituals became current in the society, were used for three types of fire-altars.² In the Yajnika (eccle-

1. एका इता संख्या । द्वौ द्वयतरा संख्या । त्रयस्तीर्णतमा संख्या । चत्वारदशलिततमा संख्या । अष्टौ अश्रनोते । नव च वननीया, न अवाप्ता वा । (Nir. III. 10)
2. सोदक्रामत् सा गार्हपत्ये न्यक्रामत् (2) सोदक्रामत् साहवनीये न्यक्रामत् (4) सोदक्रामत् सा दक्षिणाग्नी न्यक्रामत् (6) । (Av. VIII. 10. 2, 4, 6) गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि । (R̥v. I. 15. 12) अस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि । (R̥v. X. 85. 2)

siastical) period, elaborate details were worked out for these fire-altars. The *ahavaniya* (eastern fire) was the altar square in form. The *garhapatya* (domestic fire) was circular and the *daksinagni* (southern fire) was assigned the semi-circular form. As the time passed on, a few postulates were advanced, e. g. (i) the surface area (A) of the altar should have a relation with the height (p) of the sacrificer (the *yajamana*), standing erect with arms stretched straight over the head; this unit of measurement was known to be a *purusa*; i. e. $A=c.p$ where c is a constant (a multiple or submultiple of the height of the *yajamana*); (ii) it is to the option of the sacrificer to construct the fire altar with square surface, or circular, but the area (A) in both the options should remain the same. It is easier to construct a square with the area A , but it becomes a geometric problem to construct a circle having the area A . In this context, the old Vedic geometers worked out a relation between the sides of a square (also of a rectangle) and its diagonal (Baudhayana Theorem), relation between the diameter of a circle and its circumference (value of π —pi) and area of a circle and its diameter. The authors of the Sutras have given the details of the constructions of the fire altars (the Manava Sulba Sutra, the Baudhayana Sulba Sutra, the Apastamba Sulba Sutra and the Katyayana Sulba Sutra). The units of various types of measurements laid the foundation of metrology in the Vedic age. The inspirations for metrology and geometry were drawn from several Vedic verses.¹

Mechanical and Engineering Devices

The Vedic verses inspired the earliest human society for mechanical devices. The primitive mechanical devices must have been very simple, but by and by, these devices evolved

1. सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि

साहस्रोऽसि सहस्राय त्वा । (Yv. XV. 65)

शं न सोमो भवतु शं नः शं नो प्रावाणः शमू सन्तु यज्ञाः ।

शं न स्वरुणां मितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्बस्तु वेदिः । (Rv. VII. 35. 7)

कासीत् प्रमा प्रतिमा किं निदानमाज्यं किमासीत् परिधिः क आसीत् ।

छन्दः किमासीत् प्र उगं किमुन्नयं यदेवा देवमयजन्त विश्वे ॥ (Rv. X. 130. 3)

out to huge dimensions to serve technology in human history. Man differs from ape in the fact that he not only depends on his *manual* labour, he has invented machines in the *history* of his civilization and culture. The Vedas fairly and extensively refer to this mechanization. The R̥gveda refers to a simple churning device for the generation of fire by the process of attrition, the *adhimantha* (अधिमन्थ),¹ and inspired by this verse, Visvamitra was the first man in human history to have introduced this mechanism for the quick generation of fire. The whole clan of Angirasa specialized in this art of churning fire through wood sticks. Of course, Atharvan was the first person who made the discovery of fire at the dawn of the human civilization, and therefore, he becomes the *ṛsi* of most of those verses which are associated with the introduction of fire. Mayobhuh and Gṛtsamada also took interest in the advancement of the fire-culture. (Yv.XI.21;22;28).

The introduction of fire-rituals provided a great impetus to the development of primitive mechanical devices. The bricks, known as *istakas* (Yv.XII.21; 31; XVII.2; XXXV.8) were first used for the construction of fire-altars, and later on they found their application in the construction of buildings. The Sulba Sutras give details of these bricks and their dimensions (the bricks were fire-burnt, not burnt, the perforated ones and so on). The receptacle for the sacred fire was known as Agni-dhana (अग्निधान) R̥v.X. 165.3; Av. VI.27.3; XII.3.35): ladles and cups were known as *sruk* (स्रुक) and *camas* (चमस्); reservoirs or vats were known as *dronakalasa* (द्रोण कलश), the pressing stones were known as *gravana* (ग्रावान), pressing boards were *adhisa-vana* (अधिषवण); and besides these we have²,

Idhma (kindling wood)	—	इध्म
Barhi (strew)	—	बहि
Dhṛsti or upavesā (shovelling stick)	—	धृष्टि, उपवेश
Sva-rava, Upa-rava (sounding holes)	—	स्वरव, उपरव
Havirdhana (oblation holder)	—	हविर्धान

1. अस्तीदमधिमन्थनमस्ति प्रजननं कृतम् । (Rv. III. 29. 1)

2. Yv. XVIII. 20-21; XX. 27; Av. II. 31. 1; XII. 3. 19. IX. 6 (1). 12-17; X. 9. 26.

Parisasa (lifting sticks)	—	परीशस
Vayavya (cups and bowls)	—	वायव्य
Sata (basket)	—	सत
Kumbhi (jar)	—	कुम्भी
Sthali (cooking pot)	—	स्थाली
Dṛśad (milk stone)	—	दृषद्
Ulukhala, khalva (grinding slate)	—	उलूखल, खल्व
Musala (pestle)	—	मुसल
Surpa (winnowing basket)	—	शूर्प
Titau (sieve)	—	तितउ
Tarhana (bruiser)	—	तहंण
Carma or Kṛṣṇajina (skin or antelope's skin)	—	चर्म, कृष्णाजिन
Putabhṛta (receiver of filtrate)	—	पूतभृत
Pavitra (strainer)	—	पवित्रा
Pinvan (milking bowl)	—	पिन्वन

The society was inspired for the numerous mechanical devices too; as *anas* (अनस्) cart (Rv. III.33.9); *abhri* (अभ्रि) spade (Yv. XI. 10); *asi* (असि) knife or razor (Rv. X. 86.18); *asandi* (आसन्दी) chair or throne (Yv. XIX. 16); *itsuna* (इत्सुन) mat; *isu* (इषु) arrow; *ukha* (उखा) cauldron (Yv. XI. 61); *kalasa* (कलश), vat or beaker (Yv. VII. 42; Av. IX. 1.6); *kasipu* (कशिपु), or cushion of reeds (Av. VI. 138.5); *kasipu up-barhana* (कशिपु उपबहंण), or pillow-covering (Av. IX. 6.10); *Upaṛisayana* (उपरिषयन), or coverlet¹ (Av. IX. 6.9); *ksura* (क्षुर), razor (Av. VI. 68.1; Rv. I. 166.10.) *khanitra* (खनित्र) digging implement (Rv. I. 179.6); *graha* (ग्रह) cups and ladles (Yv. XVII. 19-20); *jaya* (जया) arrow-string (Av. III. 19.8); *tantra* (तन्त्र) loom or warp (Rv. X. 71.9); *tantu* (तन्तु) thread (Rv. X. 134.5); *tantu-metam* (तन्तुमेतम्) or outspun thread (Yv. XV. 53); *mayukha* (मयूख), peg or pin for weaving *tasara* (तसर) or *trasara* (त्रसर), shuttle for weaving² (Rv. X. 130.2); *Dama* (दाम),

1. The whole hymn Av. IX.6 is devoted to the entertainment of a guest, and mentions the details of furnishing a guest room.

2. The whole sukta refers to the cosmic weaving, and indirectly refers to the weaving art of cloth.

यो यज्ञो विश्वतस्तन्तुभिस्तत् एकशतं देवकर्मभिरायतः ।

इमे वयन्ति पितरो य आययुः प्र वयाप वयेत्यासते तते ॥

(Contd.)

string or thread (V. 36.1; I. 162.8) also *rajju* (रज्जु) (or rope), *rasana* (रसना) rein or bridle, *Samdana* (संदान), bond or halter for horses or coursers.¹ (Rv. I. 162.8)

Carts, Ships and Aeroplanes

The Vedic verses have metaphorical and non-metaphorical references to roadways, waterways and air-ways. The architects who specialize in these three lines were known. The road-carts drawn by horses are devised and constructed by *vajins* (वाजिनः) : *vajins*, you are borne by stout horses or coursers² mounted on a brilliant car.³ *Vaja* is related to the Visvedevah (all-gods), *rbhu* (रभु), or *rbhuksin* (रभुक्षिन्), to Indra (dealing with space-crafts) and *vibhu* (विभु), or *vibhvan* (विभ्वन्) to Varuna (dealing with waterships).⁴ (Rv. IV. 33.9) *Rbhush* are said to construct the firm-abiding, wheel conducting car⁵ (Rv. IV. 33.8). The car made by them traverses the firmament without horses, without reins (Rv. IV. 36.1).⁶ This description may be merely metaphorical and be referring to stars, or suns or heavenly bodies moving with tremendous speed in space.

The water-ships are known as *nava* (नाव). We have :

पुमां एनं तनुत उत्कृणति पुमान् वितत्ने अघि नाके अस्मिन् ।

इमे मयस्मा उपतेयुरु सतः सामानि चक्रस्तस्योत्तरायोतवे ॥

The sacrifice which is extended on every side by the threads spread out by the worship of the gods for hundred and one years, these our progenitors, who have preceded us, weave it, weaving forwards, weaving backwards, they worship when the world is woven. (1).

The first man spreads out this (web), the first man rolls it up : he spreads it above in this heaven; these his rays have sat down on the seat (of sacrifice); they have made prayers serve as shuttles for weaving. (2).

1. यद् वाजिनो दाम संदानमवतो या शीर्ष्या रसना रज्जुरस्य । (Rv. VI. 162. 8)
2. पीवो अश्वः शुचद् रया हि भूताऽयः-सिप्रा वाजिनः सुनिष्काः । (Rv. IV. 37.4)
3. तद् वो वाजा अभवः सुप्रवचनं देवेषु विन्वो अभवन्महित्वम् । (Rv. IV. 36. 3)
4. वाजो देवानामभवत् सुकर्मोऽस्य ऋनुशां वरुणस्य विन्वा । (Rv. IV 33. 9)

(*Vaja* of All- gods, *rbhu* of Indra, *vibhu* of Varuna.)

5. रथं ये चक्रुः सुवतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।
त आ तस्मन्वभवो रयि नः स्ववसः स्वपतः सुहस्ताः ॥ (Rv. IV.33.8)
6. अनश्वो जातो अनभीशुश्चप्यो रयस्त्रिचक्रः परिवर्तते रजः । (Rv. IV. 36.1)

Come as on ship, to bear us over an ocean of praises; harness, Asvins, your car.¹ (I. 46.7)

Another metaphorical description of a ship is on these lines :

Three nights and three days, Nasatyas, have you conveyed Bhujyu, in three rapid, revolving cars, having one hundred wheels and drawn by six horses, along the dry bed of the ocean to the shore of sea.² (Rv. I. 116.4).

The Vedas are thus not only the religious scriptures in the usual narrow sense; they deal with a subject matter which covers the problems of our life in totality, and this literature has been inspiring our history from remote times, and shall continue to promote our culture and civilization in all the years to come.

---

1. आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे ।

युञ्जायामश्विना रथम् ॥ (Rv. I. 46.7)

2. तिलः क्षपस्त्रिरहाति व्रजद्भिर्नासत्या भुज्यमूहयुः पतङ्गैः ।

समुद्रस्य घण्वन्तार्द्रं स्प पारे त्रिभी रथैः शतपद्भिः षडश्वैः ॥ (Rv. I. 116.4).

THE SAMHITAS

The Veda Pratisthana Trust of New Delhi, set up in memory of the late Padma Bhushan Col. Ved Rattan Mohan, has undertaken the venture of presenting a readable translation of all the four Vedas, the R̥gveda, the Yajurveda, the Samaveda and the Atharvaveda. The R̥gveda consists of metrical hymns called *suktas*, associated with the traditionally assigned *devatas*, and the *ṛsis*. In one and the same hymn, there may be different *devatas* and different *ṛsis* for different verses (*mantra*). We are indebted to the authors of the Anukramanikas or the Indexes, who have traditionally preserved a list of the *devatas* and *ṛsis* of these hymns or stanzas. The Anukramanikas are available for all the four Vedas. There are in the Veda itself, no directions as regards to the use and application of the verses (*mantras*), or of the part of the stanzas; a direction as to this respect is called the *vinīyoga* (विनियोग) which indicates the occasions on which these verses are to be recited. These *vinīyogas*, whilst they indicate a reverential attitude of the priests towards the divine texts, occasionally have done more harm than any good in representing and preserving the true spirit of the Vedic verses. The Yajurveda has been traditionally much more used for ritualistic or liturgical purposes than any other Veda. The Samaveda verses are traditionally chanted on different ceremonial occasions. In its massive character, the Atharvaveda comes next to the R̥gveda. In a formal sacrifice, *hotṛ* (होतृ) priest recites the R̥k verses, *Adhvaryu* (अध्वर्यु) the Yajus formulae, *udgata* (उद्गाता) chants the Samans, *brahma* (ब्रह्मा) supervises the entire ceremony.

R̥gveda Samhita,—In the R̥gveda, the number of hymns (सूक्त) is 1,028, containing in all 10,589 verses : they have

been arranged in two sorts of classifications; one divides them amongst eight *khandas* (portions, खंड) or more popularly called *astakas* (eighths, अष्टक); each of which is again divided into eight *adhyayas* (lectures, अध्याय). The other plan classes the hymns under ten *mandalas*, (books or circles, मण्डल) subdivided into 85 *anuvakas* (sub-sections अनुवाक). There is a further subdivision of hymns into *vargas* (total 2424) or paragraphs of about five stanzas each, and this subdivision into *vargas* (वर्ग) is common to both classifications. The hymns are of various extent : in one instance the hymn consists of a single verse (e.g. I.99); hymn 164 of the first book has, on the other hand, as many as 52 verses; hymn 16 of the sixth book has 48 verses; and so are VIII. 6 (48 verses); IX.97 (58 verses); and X.85 (47 verses).

There has been a difference of opinion in respect to the total number of verses in the Rgveda. We are told that there were in all 21 Samhitas (संहिता) or redactions of the Rg verses according to different schools or *sakhas* (branches), but with the exception of the present one, none else is now available; and in the case of the present one also, no two authorities seem to agree with each other as to the total number :

Authority	Total Number of verses
Anuvakanukramani of Saunaka	10,580+one quarter
Chanda-Samkhya Parisista	10,402
Rk-sarvanukramani, Tr. Jagannatha	10,552
Caranavyuha, Tr. Mahidasa	10,552 (with Balakhilya)
do	10,472 (without Bala- khilya)
Venkatamadhava	10,402
do	10,480 (according to dvipada)
Dayananda	10,589 and 10,521
Macdonald	10,442
do	10,569 (according to dvipada)
Satyavrata Samasrami	10,522

We are also told (Satapatha Brahmana X.4.2.23) that the total number of letters in the Vedas amount to the number of syllables in 12,000 *brhati* metres (i.e. $12,000 \times 36 = 432,000$); probably this is the total number of letters in entire verses (not prose) of the four Vedas. In the *R̥gveda*, there are several such verses which may be reckoned as either consisting of two lines each (*dvipada*, द्विपदा) or as four lines each (*catuspada*, चतुष्पदा). In all, in the *R̥gveda*, there are 157 *dvipadas*, of which 17 are really *dvipadas*, the rest 140 may sometimes be reckoned as *dvipadas* and sometimes as *catuspadas*. This explains for a difference of 70 whilst giving the total number of the verses. Of course, it is the way of reckoning that explains the difference. It has been one of the wonders of human ingenuity, that the Vedic verses could be preserved through all these ages (thousands of years) with all necessary accents and syllables, not one missing, all in its right place with its full significance, not through the written manuscripts, but through the oral chants, traditionally handed over to posterity through generations.

Yajurveda Samhita-The Yajurveda has in all 1975 verses spread over forty chapters known as *adhyaya* (अध्याय). The biggest chapter is twelfth with 117 verses, and then the following : XVII (99); XXXIV (98); XXXIII (97); XIX (95); XX (90); XI (83); the shortest chapter is XXXIX with 13 verses followed by XXXII (16), and XL (17). Some of the verses of the Yajurveda give the *pratikas* (first words, प्रतीक) of some other verses occurring elsewhere (perhaps these verses were to be repeated in certain rituals). For example :

1. न तस्य प्रतिमा वस्ति यस्य नाम महद्यशः ।

हिरण्यगर्भं इत्येष, मा मा हि ५ सीदित्येषा यस्मान्न जात इत्येषः ॥

(Yv. XXXII. 3)

Here the indication is that the verses beginning with *pratikas* हिरण्यगर्भं (XXV. 10-13); मा मा हि ५ सीद् (XII.102) and यस्मान्न जातः (VIII. 36-37) are to be repeated.

2. यं क्रन्दसीऽ अवसा तस्तमानेऽ बन्धैक्षेतां मनसा रेजमाने ।

यन्नाधि सूरज्जदितो विमालि कर्म देवाय हविषा विधेम ॥

भाषो ह यद् बृहतीर्मन्त्रिचक्षः । (Yv. XXXII. 7)

Here the verses to be repeated are the ones beginning with the *pratikas* भाषो ह यद् बृहती० (XXVII.25) and मन्त्रिचक्षः० (XXVII. 26).

Similarly, we have the *pratikas* appended to the verses XXXIII. 21 (*pratikas* from VII.12 and 16); XXXIII.27. (*pratikas* appended VII.40 and VIII. 2-3); XXXIII. 33 (*Pratikas* appended VII. 12, 16 and 42); XXXIII. 47 (*pratikas* appended VII.12, 16, 19, 33 and XXXII. 10,34). These appended *pratikas* abound in chapters XXXII to XXXIV.

The Yajurveda Samhita is also known as the Vajasa-neyi-Madhyandina Sukla Yajurveda or the white Yajurveda, since we have another text also available which is known as the Kṛṣṇa Yajurveda (the Black Yajurveda) or the Taittiriya Samhita which in characteristics is more allied to a *brahmana* rather to a *sruti*. We have several recensions of both of them¹ and thus these Samhitas indicate the wide popularity of the Yajurveda in the country with a variety of textual differences and their usages in rituals.

Samaveda Samhita—The Samaveda or the Veda of Holy Songs ranks third in the usual order of enumeration of the Vedas, but in sanctity and liturgical importance it is next to the R̥gveda. This Samhita consists chiefly of hymns to be chanted by the *udgatr* priests at the performance of those important sacrifices in which the juice of the Soma plant, clarified and mixed with milk and other ingredients was offered as libation on ceremonial occasions, and the Sama verses were recited even as such as devotional songs.

Ordinarily, the Samaveda appears to be a collection

1. There are two popular recensions of the White Yajurveda: the Madhyandina (माध्यन्दिन) and the Kanva (कण्व); and three of the Black Yajurveda : Kathaka (काठक); Kapisthala-Kath (कपिष्ठल-कठ) and Maitrayani (मैत्रायणी).

made up of hymns, portions of hymns, and detached verses, taken mainly from the R̥gveda, transposed and rearranged without reference to their original order to suit the religious ceremonies in which they were to be employed. The Samaveda contains in all 1,875 verses, of which only 75 are not to be found in the R̥gveda, whilst 1,800 are virtually the repetitions of the R̥gvedic verses.

The verses of the Samaveda have been classified in a number of ways:

(a) According to one system, the whole text has been classified into two parts (*arcikas*), the Purvarcika (पूर्वार्चिक) and the Uttararcika (उत्तरार्चिक). The Purvarcika or Part I is divided into six *prapathakas* (प्रपाठक) or Books; then each *prapathaka* has been subdivided into two *adhyayas* (अध्याय) or chapters. Then each chapter or the *adhyaya* has been further subdivided into five *dasatis* (दशति) or decades of about ten verses each;—the last chapter (i.e. VI.2) has, however, only four *dasatis*. Thus, in Purvarcika, we have in all 6 *prapathakas*, ten *adhyayas*, 59 *dasatis*, and in all 585 verses.

In the Uttararcika or Part II, we have in all 9 books or *prapathakas*. The *prapathakas* I to V have 2 chapters or 2 *adhyayas* each, i. e. in all 10 chapters; the *prapathakas* VI to IX have, however, 3 chapters in each, totalling thus 12. In this way, the Uttararcika has in all 22 chapters. The number of *dasatis* in each chapter, and the verses are tabulated below :

<i>Prapathaka</i> (Books)	<i>Adhyaya</i> (Chapter)	<i>Tric</i> (Triads)	<i>Mantras</i> (Verses)
I	i	23	59 (62 ?)
	ii	22	62
II	i	19	55
	ii	19	56
III	i	22	69
	ii	23	76
IV	i	24	83
	ii	14	59
V	i	20	78 (80 ?)
	ii	23	94

VI	i	11	32
	ii	20	56
	iii	18	54
VII	i	16	46
	ii	14	38
	iii	21	44
VIII	i	14	40
	ii	19	52 (54 ?)
	iii	18	54
IX	i	18	51
	ii	13	33
	iii	9	27
<hr/>			
9	22	400	1,218 (1225 ?)

The Uttararcika mostly consists of triads (tric, त्रिच्), a hymn of 3 verses. Griffith in his translation of the Samaveda thus deals in all $585 + 1218 = 1803$ verses. Other authorities have included in this list an Aranyaka Kanda of 55 mantras and the Mahanamnyarcika of 10 verses and more verses mid-between, and thus the total becomes 1875.

Purvarcika (पूर्वाचिक)	Serial No.	1-585 : 585 verses
Aranyaka Kanda (आरण्यक काण्ड)	586-640 : 55	
Mahanamnyarcika (महानाम्न्याचिक)	641-650 : 10	
Uttararcika (उत्तराचिक)	651-1875 : 1225	
		<hr/>
		Total : 1875

The Samaveda consists of the hymns of devotion. The following remarks of Griffith in connection with the Samaveda may be of some interest: "The collection is made up of hymns, portions of hymns, and detached verses, taken mainly from the Rgveda, transposed and rearranged, without reference to their original order, to suit the religious ceremonies in which they were to be employed. In these compiled hymns there are frequent variations of more or less importance, from the text of the Rgveda as we now possess it, which variations, although in some cases they are apparently explanatory, seem in others to be older and more original than the readings of the Rgveda. In

singing, the verses are still further altered by prolongation, repetition and insertion of syllables, and various modulations, rests, and other modifications prescribed, for the guidance of the officiating priests, in the *ganas* (गण) or song-books. Two of these manuals, the *grama-geya-gana*, or congregational, and the *aranya-gana* or forest-song book, follow the order of the verses of Part I, of the Samhita and two others, the *uhagana* (ऊहगान) and the *uhyagana* (ऊहयगान) of Part II. This part is less disjointed than Part I, and is generally arranged in triplets, whose first is often the repetition of a verse that has occurred in Part I.

Atharvaveda Samhita-The Atharvaveda is a collection of 5977 verses spread over twenty books :

Book	Verses	Book	Verses	Book	Verses	Book	Verses
I	153	VI	454	XI	313	XVI	103
II	207	VII	286	XII	304	XVII	30
III	230	VIII	293	XIII	188	XVIII	283
IV	324	IX	313	XIV	139	XIX	453
V	376	X	350	XV	220	XX	958
						Total	5977

The books are further divided into hymns and the hymns into *res* or verses. In some of the classifications, the division is into *prapathaka* (प्रपाठक) or 'Vor-lesungen' or 'lectures' (Whitney), *anu-vakas* (अनुवाक) or recitations, *suktas* (सूक्त) or hymns and *res* (ऋच्) or verses. The verses of the long hymns are also grouped into 'verse-decades' corresponding to the *vargas* (वर्ग) of the R̥gveda. Besides these divisions, there are recognized also the divisions called *artha-suktas* (अर्थ सूक्त) or 'sense-hymns' and *paryaya-suktas* (पर्याय सूक्त) or 'period-hymns', and the subdivisions of the latter are called *paryayas* (पर्याय). In the Paryaya-hymns, the division into *ganas* (गण) or some times *dandakas*, (दण्डक) is recognized, and the verses are distinguished as *avasana res* (अवसान ऋच्) and *ganavasana res* (गणवसान ऋच्). We shall for convenience express our references in terms of *kandas*, *suktas* and *res* only.

A closer study of text reveals the fact that the first

eighteen books fall into three grand divisions: (i) books I to VII contain the short hymns of miscellaneous subjects; (ii) books VIII to XII contain the long hymns of miscellaneous subjects; and (iii) books XIII to XVIII are characterized each by unity of subject.

We have said that some of the authorities prefer to divide the text of the Atharvaveda into *prapathakas* (lessons or lectures). There are thirty-four *prapathakas*, and they are numbered consecutively for the whole text so far as they go, that is, from book I to book XVIII. The *prapathaka*-division is not extended to books XIX and XX.

In the Atharvaveda, the *anuvakas*, literally, 'recitations' are sub-divisions of the individual book (*kanda*) and are numbered continuously through the book concerned. The number of *anuvakas* are as follows :

Kanda	Anuvakas	Kanda	Anuvakas	Kanda	Anuvakas	Kanda	Anuvakas
I	6	VI	13	XI	5	XVI	2
II	6	VII	10	XII	5	XVII	1
III	6	VIII	5	XIII	4	XVIII	4
IV	8	IX	5	XIV	2		
V	6	X	5	XV	2		

Total 95

We give below the summary of the Atharvan hymns and verses :

	Hymns	Verses
Grand Division I Books I-VII	433	2030
Grand Division II Books VIII-XII	45	1528
Grand Division III Books XIII-XVIII	38	874
Total for three Grand Divisions	516	4432
The Supplement Book XIX	72	456
Total for Books I—XIX	588	4888
The Kuntapa-Khil of Book XX	10	130
Total for Books I—XIX and Khil	598	5018

The above figures are due to Whitney. According to another reckoning (Satavalekar), the figures are as follows :

Book	Hymns	Verses	Book	Hymns	Verses	Book	Hymns	Verses
I	35	153	VIII	10	293	XIII	4	188
II	36	207	IX	10	313	XIV	2	139
III	31	230	X	10	350	XV	18	220
IV	40	324	XI	10	313	XVI	9	103
V	31	376	XII	5	304	XVII	1	30
VI	142	454		45	1573	XVIII	4	283
VII	118	286					38	963
	(123)					XIX	72	453
Total	433	2030				XX	143	958
	(438)					Total	215	1411
						Grand Total	731	5977

OUR TEXT

We have taken all care to present to our reader a correct rendering of the R̥gveda Samhita, and for this, we have accepted the text belonging to the Sakala Sakha (शाकल शाखा), named after a reputed teacher, Vedamitra or Sakalya (वेदमित्र or शाकल्य). In Prof. Max Müller's text, a few discrepancies have been noted by Satavalekar, for example, *syandra* (स्यन्द्रा) should invariably be read *spandra* (स्पन्द्रा) in the verses I.180.9; V.52.3;8; V.87.3; VI.12.5; X.42.5; and *mathna* (मथ्ना) in the verse I.181.5 should read as *mathra* (मथ्रा). In the whole of the R̥gveda text, there is only one *Pathabheda* or the uncertainty of reading: *either*

ब्रध्नं मांश्चतोर्वेदणस्य बभ्रुं

or

ब्रध्नं मांश्चतोर्वेदणस्य बभ्रुं ।

(VII.44.3)

For our transliteration from *devanagari* to roman script for the Vedic Text, we have found it convenient to reproduce the entire text of Prof. Aufrecht, retaining his diacritical marks, which substantially differ from the present day standard ones. A list of his diacritical marks is as follows;

Vowels: अ (a); आ (ā); इ (i); ई (ī); उ (u); ऊ (ū); ऋ (ṛ)
 ॠ (ṛ); ए (e); ऐ (ai); ओ (o); औ (au);
 anusvara (ṇ); ṁ (ṁ)

Consonants:

क (k); ख (c); ट (t); ठ (t); प (p);
 ख (kh); छ (ch); ठ (th); थ (th); फ (ph);
 ग (g); ज (j); ड (d); ढ (d); ब (b);
 घ (gh); ङ (jh); ढ (dh); ण (dh); भ (bh);
 ङ (ṅ); ञ (ñ); ण (ṇ); न (n); म (m);
 य (y); र (r); ल (l); व (v);
 श (ś); स (s); ष (sh); ह (h); Visarga : (h).

Aufrecht in his transliteration has also given the *udatta* (उदात्त) accents by putting an apostrophe stroke (') on the vowel.

At the beginning of each hymn (*sukta*, सूक्त), we have given (i) the number of verses in the hymn, then the *rsi* of the hymn, followed by the *devata* (देवता) and the metre (*chanda*, छन्द). The subjects of *rsi* and metres have been dealt with in details in separate chapters.

For example, at the beginning of hymn I of Book I, we have in the *devanagari* script the legend :

नवर्चस्यास्य सूक्तस्य वैश्वामित्रो मधुच्छन्दा ऋषिः । अग्निदेवता । गायत्री छन्दः ॥

The legend indicates that the hymn has nine verses, and *rsi* or seer (the historical figure who for the first time gave the inner meaning of these verses, also known as *mantra-drasta*, मन्त्र-द्रष्टा) of this entire hymn is Madhu-
 cchanda of the family of Visvamitra. The *devata* of the entire hymn is *agni* (अग्नि), and the metre is *gayatri* (गायत्री).

Seers—There are hundreds of *ṛsis* or seers (the Vedic scholars of the earliest age, the inspired persons) associated with the R̥gvedic verses; they are our historical persons who worked hard on the interpretations of these verses. We do not know the biodata of these great teachers; only that we know is that Katyayana's Sarvanukramani (सर्वानुक्रमणी), a traditional index has carefully kept a record of some of these details. Another record that we possess is Anuvakanukramani (अनुवाकानुक्रमणी) of Saunakacarya, and also the Bṛhaddevata (बृहद् देवता) of Saunaka.

So far as the *ṛsis* are concerned, we have a very incomplete record :

(i) In some cases, the name of the *ṛsi* is known, as well as the family name.

(ii) In some cases, the name of the *ṛsi* is not known, but only the family is known; or vice versa.

(iii) In some cases, the name and the family, both are not known. In such cases :

(a) The hypothetical names have been suggested, depending on some *special* word occurring in the text; the *ṛsi* in such cases is not necessarily a living human being.

(b) In the case of dialogues, the one who speaks, that is, the one in whose mouth the words have been put, is the *ṛsi*.

(iv) In a few cases, we have *ṛsikas* (the female seers) also, as the interpreters of the verses.

Metres.—There are seven popular metres with their detailed sub-classifications; these metres are : *gayatri* (24), *usnik* (28), *anustup* (32), *brhati* (36), *pankti* (40), *tristubh* (44), and *jagati* (48). The numerals in the parenthesis indicate the number of syllables in that metre normally.

The Pingala Vedanga (पिङ्गल वेदाङ्ग) has associated these seven metres with seven *svaras* (स्वर) or tones of music :

gayatri-पङ्कज.	usnik-ऋषभ.	anustup-गान्धार.
brhati-मध्यम.	pankti-पञ्चम.	tristubh-दैवत.
and jagati-निषाद.		

Devata—The Nirukta of Yaska has given a detailed description of the Vedic *devatas*, and this subject has also been discussed by the author of the *Bṛhaddevata*. In the Nirukta, the chapter VII to XII constitute the *Daivata Kanda*, whereas the first six chapters belong to the *Naigama Kanda*. In the words of the Nirukta, the section which enumerates appellations of deities, to whom panegyrics are primarily addressed is called *daivatam* (दैवतम्). A particular verse or stanza is said to belong to a *devata* to whom a seer addresses his panegyrics with a particular desire and from whom he wishes to obtain his object. These verses are of three kinds: indirectly addressed, directly addressed and self-invocations.

Indirectly addressed: Nouns with verbs in the third person, e.g., Indra rules heaven, Indra the earth. (Rv. X. 89.10)

Directly addressed: Thou or a pronoun of the second person, e.g., O Indra, slay our enemies (Rv. X.152.4).

Self-invocations are few and far between. They are the compositions in the first person and are joined with the word 'I'; e.g., the hymns of Indra Vaikuntha (X.48;49), the hymns of Lava (X.119), and the hymns of Vak (X.125).

The word *deity* or the *devata* means the subject matter or the theme of the verse. These subjects on the physical plane would either concern the sphere of the Earth, with Agni as *devata* or the atmosphere with Vayu and Indra as *devata*, or the celestial sphere with Surya as *devata*. Thus there are, in fact, three deities only (Agni, Vayu or Indra, and Surya). They include all other deities. Similar to this, we shall have three such groups in non-physical realms (the mental and spiritual) too.

In the light of these deities, the Vedic verses can be interpreted on multiple planes: social plane, cosmic plane and mystic or spiritual plane. Sometimes we call these interpretations as *adhibhautika* (आविभौतिक), *adhidaivika* (आधिदैविक) and *adhyatmika* (आध्यात्मिक). Dayananda has tried to interpret these verses on the social plane, and thus in his interpretation, *agni* may stand for a learned person, a leader of the society; *indra* would be a king or the officer commander of an army; *soma* would be a person of tran-

quality, or a graduate of a spiritual academy; *varuna* would be a learned preacher or a teacher or a defence minister; *savita* would be a teacher or inspirer; *pusan* would be the sustainer of people and hence, may be the head of an administration; *rbhu* would be an architect, and *marut* the soldier of an army.

On the cosmic plane, the *devatas* are Nature's bounties; for example *agni* would mean fire, electricity or the sun; *indra* is the sun or electricity or lightning; *soma* is the medicinal plant or curative principle in any medicinal herb; it may be moon too; *varuna* is water, sea or cosmic plasma; *mitra* is vital breath; *savita* is the sun; *visnu* is the sun or *yajna*; *pusan* is the earth; *rbhu*, the rays of the sun and *marut*, the atmospheric wind.

On the spiritual or mystic plane, the same *devatas* will have other connotations. Aurobindo has his own fascinating system of mystic interpretation; on this plane, these terms stand for appellations of one and the same God, sometimes they refer to the soul, and so often to the mental behaviours or to different states of consciousness. When applied to God, *agni* is foremost adorable and omniscient Lord; *indra* is the resplendent Lord; *soma* is the Lord worthy of our affection and devotion; *varuna* is our Lord of justice, venerable and acceptable; *savita* is the creator Lord; *visnu* is the omnipresent Lord; *pusan* is the sustainer Lord; and *marut* is the vital breath.

Some of the *devatas* are used singly, some like *asvins* are in dual number; some of them are used in plurals as *visvedevah*, *apah*, *rudrah*, *vasavah*, *adityah*, etc., and some of them exist in pairs as *mitra-varuna* or *indragni*. The most important 32 *devatas* are enumerated below:

agni, *indra*, *soma*, *varuna*, *mitra*, *savita*, *visnu*, *pusan*, *rbhavah* (pl.), *usa*, *marut*, (pl.), *gravana*, *devah* or *visvedevah* (pl.), *rudra*, *vayu*, *asvins* (twins), *apah* (pl.) *sarasvati*, *adityah* (pl.), *rudrah* (pl.), *vasavah* (pl.), *brahaspati*, *brahmanaspati*, *aryaman*, *indrani*, *apsarasah* (pl.), *mitra-varuna*, *indragni*, *indra-soma*, *indra-visnu*, and *indra-parvata*.

COMMENTARIES ON THE VEDAS : PRE-SAYANA AND SAYANA SCHOOLS

The revealed knowledge, the Veda, is an integrated one. The tradition says, that in the most natural way, it was given to the First Group of Men. In this connection we have in the Bṛhadaranyaka Upanisad, the following passage :

It is—as, from a fire laid with damp fuel, clouds of smoke separately issue forth, so, lo, verily, from this great Being (*bhuta*) has been breathed forth that which is the R̥gveda, the Yajurveda, the Samaveda, (hymns) of the Atharvans and Angirasas, legend (*itihasa*), ancient lore (*purana*), sciences (*vidya*), mystic doctrines (*upanisad*), verses (*sloka*), aphorisms (*sutra*), explanations (*anuvyakhyana*), commentaries (*vyakhyana*), sacrifice, oblation, food, drink, this world and the other, and all beings. From it, indeed, have all these been breathed forth. (IV.5.11)

This passage is an elaboration as if of the two Brahma Sutras: जन्माद्यस्य यतः and शास्त्रयोनित्वात्, which ascribe Brahman to be the sole creator of the universe, and the prime origin of all true knowledge.

The Satapatha and the Aitareya Brahmanas have also expressed the same sentiments in respect to the revelation of the Vedas :

- (i) एवं वा अरेऽस्य महतो भूतस्य निःश्वसितं एतद् यद्
ऋग्वेद यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्वानिरुतः (SBṛ. XIV. 5.4.10.)

From that Great Entity have been breathed out the R̥gveda, the Yajurveda, the Samaveda and the Atharvaveda.

(ii) For the first three Vedas, the media of revelation have been the inspired sages Agni, Vayu and Aditya:

अग्नेऋग्वेद वायोऽयं जुवेदः सूर्यात् सामवेदः ।

ऋग्वेद एव अग्नेरजायत, यजुर्वेद वायो : सामवेद आदित्यात् (AiBr.XXV.7)

The first group of men, the group of seers, could understand and comprehend the Divine Word in the most natural way, but by and by, it became necessary to instruct the subsequent generations as to the mysteries and meanings of the Vedic Texts. This elaboration was not the verbal translation but an elucidation in the form that has been preserved to this day for us in the Brahmanas, the Aranyakas, the Upanisads and the elaborate systems of Indian philosophy.

Thus the Brahmanas, the Aranyakas, similarly the Sakha or branches of the Vedas, 1127 in number according to Indian tradition, the Vedangas, the Upangas and the Upavedas are in a way the exposition of the Vedic thoughts. In this context, Dayananda writes in his celebrated book, the *Rgvedadi-bhasya-bhumika* :

The four Vedas have an inherent authority inasmuch as being the word of God, who is omniscient, omnipotent, and the possessor of universal learning, there can be no error, or shortcoming in them. The Vedas are to be considered their own authority like the sun or the lamp. As the sun and the lamp shining with their own light make all other physical objects visible, so the Vedas, too, shining with their own light make the other books of knowledge shine. The books which are opposed to the Vedas ought never to be accepted as authoritative. But the Vedas do not lose their authority even if they are opposed to other books because they are self-authoritative, and other books depend for their authority on them.

The *mantra* or the *samhita* portion alone of the four Vedas is self-authoritative. The Brahmanas, being

only the commentaries on the Vedas, are authoritative only in so far as they are in agreement with them. Similarly, the 1127 branches of the Vedas also are of authority only in so far as they agree with them, because they too are only the glosses of the Vedas. The same may be said of the *angas* (limbs) of the Vedas: viz. orthoepy (*sikṣa*), grammar (*vya-karana*), etymology (*nirukta*), prosody (*chanda*), and astronomy (*jyotiṣ*). The four *upavedas*, viz. the *ayurveda* or the medical science, the *dhanurveda*, the science of weapons, the *gandharva-veda* or the science of music (and aesthetics), and the *arthaveda*, or the science of technology, and production of wealth and its distribution, are in the same category.

As a prelude to his commentary, Dayananda further says in the same book, *Ṛgvedādī-bhāṣya-bhūmika* :

In the Vedic Commentary, we shall refer to the operational part only in so far as it will be deducible from the meaning of the word alone. We shall not, however, give a detailed description of the *vinīyogas*, or the directions which ought to be followed whilst performing various *yajnas*, from the *agnihotra* to the *asvamedha*, according to the Vedic verses. The reason is that the true application (*vinīyoga*) of the verses, in reference to operations are given in the *Aitareya* and *Satapatha Brahmanas*, and also the *Purva-Mīmamsa*, and the *Srauta Sūtras* etc. Their repetition shall disfigure this Commentary with the faults of tautological repetition and "grinding of the ground meal"; such faults are met with in non-*ṛṣi*-written literature. Only so much the application of mantras to action-portion (i. e. the *vinīyoga*) is to be accepted as has the authority of the Vedas at its back, is deducible from the meaning of the Vedic verses and is contained in the works mentioned above. In the same way we shall describe the worship-portion (*upāsana*) also only in so far as it would be consistent with the context and the meanings of

words, the reason being that it has been dealt with in detail in Patanjali's Yoga Sutras. We shall adopt the same method in dealing with the spirituality or metaphysical portion because it has been fully treated of in the Samkhya, the Vedanta and the Upanisads.

In fact, according to Dayananda, the ancient treatises of the Vedic times were merely an elaboration, and in some respects, thus, the commentaries of the Vedic Texts which constitute the divine knowledge.

It is difficult to assign any date to the Vedas revealed; it is difficult to say when they were brought to the written form; it is again equally difficult to say, when they were edited and arranged under different heads and sub-heads (*samhitikarana*) of which several classifications are available at present. It is a wonder that they could be preserved and are made available to us against all hazards of time and adverse circumstances. The entire credit goes to a group of people who took all care towards accuracy and precision, and traditionally handed over the entire treasure to their successive generations.

We do not know whether formal commentaries were ever deemed to be necessary. In the Nighantu and the Nirukta of Yaska, we have an indication of general principles of interpretation. Undoubtedly, Yaska's field of acquaintance was very wide; in his Nirukta, he quotes from all the four Vedas and their *pada-pathas*, the Taittiriya Samhita, Maitrayani Samhita, the Kathaka Samhita, the Aitareya Brahmana, the Satapatha Brahmana, the Gopatha Brahmana, the Kausitaki Brahmana, the Sadvimsa Brahmana, the Taittiriya Brahmana, the Daivata Brahmana, the Pratisakhya and sometimes from the Upanisads and Aranyakas also. Again, in his treatise, he refers to and quotes the opinions of the various schools of thought prevalent in his times,—the school of etymologists, the school of grammarians and the schools of ritualists, legendists and *naidanas* (para-etymologists), and very often he criticizes the views of his predecessors and contemporaries :

Agrayana (आग्रयण), Agrayana (आग्रयण), Acaryah, Eke (some one), Aitihasikah, Audumbarayana, Aupamanyava, Aurnavabha Kathaka, Katthakya, Kautsa, Kraustuki, Gargya, Galava, Carmasiras, Taitiki, Duhitr-dayadya, Naidanah, Nairuktah, Parivrajakah, Purve yajnikah, Brahmana, Yajnikah, Varsyayani, Vaiyakaranah, Satabalaksa, Sakatayana, Sakapuni, Sakalya, Sthaulasthivi, Haridravika.

Besides the schools of etymologists, we had in our history the schools of grammarians to assist scholars in interpreting the Vedic verses. Panini's Astadhyayi, and Patanjali's Great Commentary on it, known as the Mahabhasya, deal with the *laukika* (common Sanskrit) and the Vedic Sanskrit both. In his Sabdanusasanam, Panini mentions no less than ten *sabdikas* (or etymologists or linguists) : Apisali, Kasyapa, Gargya, Galava, Cakravarman, Bharadvaja, Sakatayana, Sakalya, Senaka, and Sphotayana. There is a further mention of about 16 scholars at other places : Siva or Mahesvara, Bṛhaspati, Indra, Vayu, Bharadvaja, Bhaguri, Pauskarasadi, Carayana, Kasakṛtsna, Santanu, Vaiyaghrapadya, Madhyandini, Raudhi, Saunaki, Gotama and Vyadi.

The rules of determining the *pada-patha* and *krama-patha*** of the Vedic verses have been clearly dealt with in the *pratisakhyas* of which the following are available these days :

**By *Pada-patha* is meant arranging each word of a Mantra separately without regards to the rules of *sandhi* (euphonic combination).

Krama-patha or *krama-reading* is a peculiar 'step-by-step' arrangement of a Vedic Text made to secure it from all possible error, by as it were, combining the *saṁhita-patha* and the *Pada-patha*, i. e. by giving the words both as connected and unconnected with following and preceding words. We give here an example :

Samhita patha—ओषधयः संबदन्ते सोमेन सह राजा ।

Pada Patha—ओषधयः । सं । बदन्ते । सोमेन । सह । राजा ।

Krama Patha—ओषधयः सं । सं बदन्ते । बदन्ते सोमेन ।

सोमेन सह । सह राजा । राजेति राजा ।

- (i) the Rk-pratisakhya by Saunaka,
- (ii) the Vajaseneya-pratisakhya by Katyayana,
- (iii) the Sama-pratisakhya by Vararuci,
- (iv) the Atharva-pratisakhya,
- (v) the Taittiriya- pratisakhya, and
- (vi) the Maitrayaniya-pratisakhya.

There is a mention of something like four other Pratisakhya in our literature, but they appear to be obsolete now.

For many centuries after the attempts of the grammarians, etymologists, *naidanikas* and the authors of the Pratisakhya, it had never been deemed necessary to write down the systematic commentaries of the Vedas. The present day available commentaries may be classified under the following heads :

- (1) Pre-Sayana commentaries
- (2) Commentary of Sayana, and the commentaries of this school,
- (3) Commentaries by Western scholars,
- (4) Commentaries by Dayananda,
- (5) Post-Dayananda Commentaries.

Pre-Sayana Scholiasts.—Scholiasts of the pre-Sayana period are Skandasvamin, Udgitha and Venkata Madhava. The Vishveshvaranand Vedic Research Institute, Hoshiarpur undertook upon itself the arduous task of editing and publishing the Samhita, and the *pada-patha's* of the Rgveda along with critical editions of the commentaries on it by the three famous scholiasts, Skandasvamin, Udgitha and Venkata-Madhava and also, of the Summary by Mudgala of the commentary by Sayana, which, as has been claimed by the editors, practically, extracted the entire body of the latter except the details of ritualistic application (technically known as *viniyoga*) and grammar.

Not much is known about Skandasvami. From the colophon appended at the close of *adhyayas* in each *astaka* (given in the form of a couplet), it appears that he was a resident of some place known as "Valabhi" and his

father's name was Bhartṛdhruva. Bhagavat Dutta has assigned 630 A.D. as the date for his work. The commentary of Skandasvami is available on the following books and hymns :

From I.1.1 to I.56.1; I.62.1 to I.121.15; V.57.1 to V.61.19; VI.29.1 to VI.75.6

The commentary of Udgiṭha is available for the portions: from X.5.4 to X.12.5; X.13.2 to X.83.6.

Venkata Madhava's commentary is very brief, but is complete, that is, from I.1.1 to X.191.4.

Mudgala's *vṛtti* is from I.1.1 to I.121.15; V.9.1 to VI.9.6. It is so gratifying to note that all these commentaries have been consolidated and published by Vishva Bandhu of the *Vishveshvaranand Vedic Research Institute, Hoshiarpur*. (1965-1966).

Skandasvami's commentary was also published in fragments from other sources earlier : Sambasiva Sastri's Trivandrum Edition; C. Kunhan Raja's Madras Edition.

Skandasvami belongs to the ritualistic school of Hinduism. In the beginning of his commentary on the very first verse (I.1.1.) he prays to Ganapati Vighnesa, the Elephant-god. Then he says, that the Vedic verses are of five kinds :

- (i) *Praisah* (प्रैषः), pertaining to summon, e.g., a priest is called upon to commence the ceremony. (देव्याः शमितार आरमध्वम्, AiBr. II.6).
- (ii) *Karanah* (करणः), pertaining to an action. (इदमहमवसितोः सद्ये सीदामि, SBr. I.5.1.24)
- (iii) *Kriyamananuvadinah* (क्रियमाणानुवादिनः), something spoken after the action accomplished. (युवा युवासाः Rv. III.8.4).
- (iv) *Sastrabhīstavanadigatah* (शस्त्राभिष्टवनादिगताः), pertaining to praises of weapons etc. (वा त्वा रथं यपोत्तये, Rv. VIII. 68. 1).
- (v) *Japanuvacandigatah* (जपानुवचनादिगताः), pertaining to sacred repetitions etc. तदद्य वाचं प्रथमं मसीय, Rv. X. 53.4; (आपो रेवतीः, Rv. X.30.12)

Skandasvami maintains that in all the five cases, one should not only pronounce the verses without understanding the meaning, he should know the contents of the verse also. This is the justification of writing down a commentary.

Venkata Madhava was the son of Venkatarya, as he says in the very opening lines of the couplets attached to the commentary : (श्री वेङ्कटार्यतनयो व्याचिकीर्षति माधवः); in the couplet given as a colophon at the end of several chapters, he calls himself as सुन्दरीसुतः (विश्वामित्र कुले जातः माधवः सुन्दरीसुतः), (colophon at the end of chapter 3 of *astaka* I). Madhava belonged to the family of Visvamitra, कौशिकानां कुले (*astaka* I, chapter 1 ; नाचिनिः माधवो नाम, (*astaka* I, chapter 2); अष्टकस्य कुले जातो, (*astaka* I, chapter 4); लोहितस्य कुले जातो (*astaka* I, chapter 5).

Perhaps his mother was Sundari, belonging to the Gotra of Vasistha. Lakshman Swarup has placed Madhava in the Tenth Century, and Bhagvat Datta between Samvat 1100 and 1200 Vikrami.

At the beginning of each chapter, Madhava has given his *karikas* containing several *slokas*, in which he has outlined the details of *ysis*, *devatas*, metres and other specifications. He has quoted in his writings from Katya-yana's Sarvanukramani, the Nighantu, the Nirukta and the Bṛhaddevata.

All these commentators have followed the *yajnika* or ritualistic concepts in their commentaries. Anandatirtha was a great devotee of Narayana (God), and he belonged to the period 1198-1270. He has interpreted the word *agni* in the first verse (Rv. I.1.1.) as representing the adorable Lord.

SAYANA AND HIS COMMENTARIES.

Sayana easily ranks with some of our best scholiasts of classics, particularly Vedic. He was born in 1315 A. D. and died at the age of seventy-two in 1387. The colophon given at the end of the first *astaka* of the R̥gveda commentary, known as the Madhaviya Vedartha-Prakasa, reads as follows :

इति श्रीमद् राजाधिराज परमेश्वर वैदिक भागं प्रवर्तक श्री वीरबुक्क भूपाल
साम्राज्य पुरस्चरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीय वेदार्थ प्रकाश ऋक्-संहिता-
भाष्ये प्रथमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः समाप्तः ।

This clearly shows that he was occupying a high rank in the kingdom of Bukka of the Vijayanagar State (South India). We also hear that he served as the Prime Minister in the kingdom of Kampana, the younger brother of Harihar. He was 'an Andhra Brahmin of Bharadvaja Gotra and Bodhayana Sutra. His family traditions belonged to the school of the Kṛṣṇa Yajurveda (the Taittiriya Samhita), and the family was known for scholarship since several generations. We are told that his father's name was Mayana, and mother's name Srimati; His elder brother Madhava is equally reputed for deep learning; he was the preceptor of the Purva and Uttara Mimamsas both. Sayana's younger brother Bhoganatha was a reputed poet. Sayana himself was the disciple of Vidyatirtha, Bharati-tirtha and Sri-Kanthacarya., associated with Sringeri Matha, which had received the Royal patronage of Harihar Bukka. Harihara I laid the foundations of his kingdom (1335 A. D.) on theocratic concepts, and he had therefore, taken Madhava and Sayana both in his Ministry. As we have said before, Sayana had worked earlier as Prime Minister to the Mandaladhisa Prince Kampana of Nellore Kuthappa, who knew that Sayana was not only a first rank scholar, he had military talents too. Kampana, however, died soon, and Sayana had to take care of the child prince Sangama also. When Sangama became major and matured, Prince Bukka took Sayana in his Ministry. Prince Bukka was very much interested in the Vedic lore, and he made Sayana incharge of the Veda Commentary project, which Sayana gladly accepted and accomplished with skill in collaboration with a band of scholars appointed for the purpose. Sayana has expressed his obligations to Prince Bukka in the opening verses of the commentary on the R̥gveda.

After the death of Bukka, his son Harihara II became the head of the State. Under Harihara's patronage Sayana completed his commentary on the Atharvaveda;

this has been acknowledged by Sayana in this commentary on the Atharvaveda.**

Sayana was a Brahmin belonging to the branch of the Taittiriya Samhita, and therefore, at the first instance, he took up the Kṛṣṇa Yajurveda for his commentary. The work was followed by his commentaries on the R̥gveda Samhita, and the Atharvaveda Samhita. These Vedic commentaries were followed by his commentaries on the Taittiriya Brahmana, the Taittiriya Aranyaka, the Aitareya Brahmana and the Aitareya Aranyaka, the Satapatha Brahmana, the Tandya Brahmana, the Sadvimsa Brahmana, the Samavidhana Brahmana, the Arseya Brahmana, the Devatadhyaya Brahmana, the Upanisad Brahmana, the Samhitopanisad Brahmana, and the Vamsa Brahmana.

** यत् कटाक्षेण तद् रूपं दधद् बुक्क महोपतिः

आदिशन्माधवाचार्य वेदार्थस्य प्रकाशने । (R̥gveda Commen.)

तत् कटाक्षेण तद् रूपं दधतो बुक्क भूपतेः

अभूद् हरिहरो राजा क्षीराब्धेरिव चन्द्रमाः ।

तन्मूलभूतं आलोच्य वेदमाथविणामिधम्

आदिशत् सायणाचार्य तदर्थस्य प्रकाशने । (Atharva-veda Commen.)

WESTERN TRANSLATORS AND COMMENTATORS

Under the liberal patronage of Court of Directors of the East India Company, Professor Dr. F. Max Müller undertook his valuable edition of the R̥gveda. Professor Max Müller speaks of the Vedas thus:

“What can be more tedious than the Veda, and yet what can be more interesting, if once we know that it is the *first word spoken* by the Aryan Man ?

“The Veda has a twofold interest : it belongs to the history of the world and to the history of India...As long as man continues to take an interest in the history of his race, and as long as we collect in libraries and museums the relics of former ages, the first place in that long row of books which contains the records of the Aryan branch of mankind, will belong for ever to the R̥gveda.”

It would be difficult to say who for the first time introduced the Vedas to the Western public. Wilson, in Introduction to the translation of the R̥gveda, refers to the translation of the first *astaka*, Ogdoad, or eighth book of the R̥gveda in English by the Rev. Mr. Stevenson and Dr. Roer, and fully in Latin by late Dr. Rosen; a translation in French, also, by M. Langlois, extending through four *astakas* or half the Veda was also published at Paris. The earliest publication, the work of Rev. Mr. Stevenson, extends only to the first three hymns of the third lecture, or section (*adhyaya*) out of the eight, which the first book or the first *astaka* consists of; Dr. Roer's translation was equally limited stopping with two sections or thirty-two hymns. Both these translations were published in India, but we are not sure, whether they are available now. Dr. Rosen's trans-

lation of the first book was complete as to the text, but his premature death interrupted his annotations. Wilson speaks highly of this work: "Although executed with profound scholarship and scrupulous exactitude, and every-way deserving of reliance as an authentic representative of the original, the Sanskrit is converted into Latin with such literal fidelity that the work scarcely admits of consecutive perusal, and is most of value as a reference; the translation is, in fact, subordinate to an edition of the text which it accompanies on the same page, and the work is designed less for general readers than for Sanskrit scholars and students of the Veda."

In respect to M. Langlois's translation, Wilson comments thus: "The principle followed by M. Langlois is the converse of that adopted by Dr. Rosen and he avowedly sought to give to the vague and mysterious passages of the original, a clear, simple, and intelligible interpretation. In this, it may be admitted, that he has admirably succeeded; but it may be sometimes thought that he has not been sufficiently cautious in his rendering of the text, and that he has diverged from its phraseology, especially as interpreted by the native Scholiast, more widely than is advisable." In respect to his own translation, Wilson says, "The present translation possesses at least the advantage over its predecessors of an accurate text, and it will be the fault of the translator, if he does not benefit by it. In converting the original into English, it has been his aim to adhere as strictly to the original Sanskrit as the necessity of being intelligible would allow." (July 1, 1850)

To the *Vedic Hymns* (published in the *Sacred Books of the East Series*), Volume I, F. Max Müller has appended a long Preface of 125 pages (March 1869), in which he has discussed at length the principles of translation of such classical texts. For several reasons, Professor Max Müller chose to start with the hymns devoted to *maruts*. In respect of the translators of the Veda, he says, "I hold that they ought to be decipherers and they are bound to justify every word of their translation in exactly the same manner in which the decipherers of hieroglyphic or cuneiform inscriptions justify every step they take." In this

connection he refers to the opinion of Professor von Roth, one of the most distinguished Vedic scholars of his times, who had always been in favour of metrical translations of the Vedic Hymns. Whilst Max Müller was more for giving abundant notes, Professor von Roth would throw the chief weight, not on the notes, but on the translation of the text. Max Müller also says, "On one point, however, I am quite willing to agree with my adversaries, namely, that a metrical rendering would convey a truer idea of the hymns of the Vedic *ṛsis* than a prose rendering. When I had to translate Vedic hymns into German, I have generally, if not always, endeavoured to clothe them in a metrical form. In English I feel unable to do so, but I have no doubt that future scholars will find it possible to add rhythm and even rhyme, after the true meaning of the ancient verses has once been determined." Of course, Max Müller confesses that very often, a metrical translation is an "excuse only for an inaccurate translation". In his Introduction, Max Müller discusses the merits and demerits of Grassmann's (based on Otto Böhtlingk and Rudolf Roth's great Dictionary) and of Ludwig's translation. (1891).

Theodor Aufrecht took great pains in producing Romanized reprint of the entire R̥gveda with proper diacritical marks, including the accent *udatta* also. Its second edition appeared in 1877, and the photomechanical reprint of this second edition appeared in 1955 (published by Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.).

Hermann Oldenberg collaborated with Max Müller, and the second volume of the Vedic Hymns in the SBE Series is his translation of Agni Hymns of the R̥gveda taken from books I-V (about 130 hymns). Oldenberg's collection of papers on the Vedic subjects have come out in a single volume (*Kleine Schriften*, Teil I & II, of which Teil I is devoted to the Vedic Studies), published by Franz Steiner VerlagsgmHwiesbaden).

Griffith's translation of the R̥gveda appeared first in May, 1889, reprinted again in 1896 (in 2 volumes). It has now been reprinted in a single volume by Motilal Banarsidass, (1973). In his preface to the first edition, he

quotes Professor Weber (from the *History of Indian Literature*, by Albrecht Weber, Trübner's Oriental Series, 1878) as follows:

"The reasons, however, by which we are fully justified in regarding the literature of India as the most ancient literature of which written records of an extensive scale have been handed down to us, are these: In the more ancient parts of the R̥gveda Samhita, we find the Indian race settled on the north-western borders of India, in the Punjab, and even beyond the Punjab, on the Kubha or Kophen in Kabul. The gradual spread of the race from these seats towards the east, beyond the Saraswati and over Hindustan as far as the Ganges, can be traced in the later portions of the Vedic writings almost step by step. The writings of the following period, that of the epic, consist of accounts of the internal conflicts among the conquerors of Hindustan themselves, as, for instance, the Mahabharata; or of the farther spread of Brahmanism towards the south, as, for instance, the Ramayana. If we connect with this the first fairly accurate information about India which we have from a Greek source, viz., from Megasthenes, it becomes clear that at the time of this writer the brahmanising of Hindustan was already completed, while at the time of the Periplus, the very southernmost point of the Dekhan had already become the seat of the worship of Gauri, the wife of Siva. What a series of years, of centuries, must necessarily have elapsed before this boundless tract of country, inhabited by wild and vigorous tribes, could have been brought over to Brahmanism !"

I shall not comment on this passage of Griffith which needs careful scrutiny.

During the last hundred and twenty-five years, as a result of the labour of our Western scholars (also assisted by our own Indian scholars trained on the Western pattern), the interest into the Vedas, and the Vedic literature

grew but from an entirely different approach. This would be seen from the following types of observations: (i) Professor Wilson says: "To me, the verses of the Veda, except in their rhythm, and in a few rare passages, appear *singularly prosaic* for so early an era as that of their probable composition, and at any rate, their chief value lies not in their fancy but in their facts, social and religious." (ii) Professor Cowell says, "The poetry of the R̥gveda is *singularly deficient in that simplicity and natural pathos or sublimity* which we naturally look for in the songs of an early period of civilization. The language and style of most of the hymns is singularly artificial....Occasionally we meet with fine outbursts of poetry, specially in the hymns addressed to the Dawn, but these are never long sustained and as a rule we find few grand similes or metaphors." (iii) To all these remarks, Griffith further adds, "The worst fault of all, in the Collection regarded as a whole, is the *intolerable monotony* of a great number of the hymns, a monotony which reaches its climax in the Ninth Book which consists almost entirely of invocations of Soma Pavamana, or the deified Soma juice in process of straining and purification. The great interest of the R̥gveda is, in fact, *historical rather than poetical*." (IV) Griffith attached to the hymns of the R̥gveda a fresh importance, for we find him saying, "As in its original language we see the roots and shoots of the languages of Greek, and Latin, of Kelt, Teuton and Slavonian, so the deities, the myths, and the religious beliefs and practices of the Veda throw a flood of light upon the religions of all European countries before the introduction of Christianity. (v) In this connection, Griffith further says, "As the science of comparative philology could hardly have existed without the study of Sanskrit, so the comparative history of religions of the world would have been impossible without the study of the Veda."

Griffith's translation of the R̥gveda depends on the text of Max Müller (six-volume edition) and is partly based on Sayana's commentary. He has consulted the commentary of Sayana for the general sense of every verse, and for the meaning of every word, and has follow-

ed his interpretation whenever it seemed to him rational and consistent with the text, and with other passages in which the same word or words occur. Shall we regard Sayana as the true interpreter of the R̥gveda, or for that purpose, any other text which he had commented on? The opinions have been conflicting: (i) Professor Wilson (whose translation of the R̥gveda is rather a version of Sayana's paraphrase) is virtually of the opinion that Sayana's knowledge of his text has been "far beyond the pretensions of any European scholar" and he "must have been in possession of all the interpretation which had been perpetuated by traditional teaching from the earliest times." But as has been pointed out by Dr. J. Muir, Wilson in the notes to his translation admits that he "occasionally failed to find in Sayana a perfectly satisfactory guide," and Wilson at places has remarked that the "scholiast is evidently puzzled," and that his explanations are obscure.

Professor Roth, the author of the Vedic portion of the great St. Petersburg Lexicon, has given in his Preface an interesting comment, which we shall reproduce at length:

So far as regards one of the branches of Vedic literature, the treatises on theology and worship, we can desire no better guides than these commentators, so exact in all respects, who follow their texts word by word, who so long as even the semblance of a misconception might arise, are never weary of repeating what they have frequently said before, and who often appear as if they had been writing for us foreigners rather than for their own priestly alumni who had grown up in the midst of these conceptions and impressions. Here...they are in their proper ground. The case, however, is quite different when the same men assume the task of interpreting the ancient collection of hymns...Here were required not only quite different qualifications for interpretation but also *a greater freedom of judgment and a greater breadth of view and of historical institutions*. Freedom of judgment, however, was wanting to priestly learning, whilst *in India no one has ever had any conception of historical development*. The very qualities which had made those commentators excellent guides to an understanding of the theological treatises render them unsuitable conductors on that far older and quite differently circumstanced domain.

As the so-called classical Sanskrit was perfectly familiar to them,

they sought its ordinary idiom in the Vedic hymns also. Since any difference in the ritual appeared to them inconceivable and the present forms were believed to have existed from the beginning of the world, they fancied that the patriarchs of the Indian religion must have sacrificed in the very same manner.

As the recognized mythological and classical system of their own age appeared to them unassailable and revealed varieties, they must necessarily (so the commentators thought) be discoverable in that centre point of revelation, the hymns of the ancient *ṛsis*, who had, indeed, lived in familiar intercourse with the gods, and possessed far higher wisdom than the succeeding generations....

It has never occurred to any one to make our understanding of the Hebrew books of Old Testament depend on the Talmud and the Rabbins, while there are not wanting scholars who hold it as the duty of a conscientious interpreter of the Veda to translate in conformity with Sayana, Mahidhara etc. Consequently we do not believe like H. H. Wilson, that Sayana, for instance, understood the expression of the Veda better than any European interpreter; but we think that a conscientious European interpreter may understand the Veda far better and more correctly than Sayana.

We do not esteem it our first task to arrive at that understanding of the Veda which was current in India some centuries ago, but to search out the sense which the poets themselves have put into their hymns and utterances.

Hence we are of opinion that the writings of Sayana and the other commentators do not form a rule for the interpreter, but are merely one of those helps of which the latter will avail himself for the execution of his undoubtedly difficult task, a task which is not to be accomplished at the first onset, or by any single individual..

We have, therefore, endeavoured to follow the path prescribed by philology, to derive from the texts themselves the sense which they contain, by a juxtaposition of all the passages which are cognate in diction or contains—a tedious and laborious path, in which neither the commentators nor the translators have preceded us.

It would be of interest to go through the opinion of Max Müller on the etymological texts like the *Nirukta*. He says:

As the authors of the Brahmanas were blinded by theology, the authors of the still later Niruktas were deceived by etymological fictions, and both conspired to mislead by their authority later and more sensible commentators, such as Sayana. Where

Sayana has no authority to mislead him, his commentary is at all events rational; but still his scholastic notions would never allow him to accept the free interpretation which comparative study of these venerable documents forces upon the unprejudiced scholar. We must therefore discover ourselves the real vestiges of these ancient poets.

Professor Benfey has something very interesting and useful to say :

Every one who has carefully studied the Indian interpretations is aware that absolutely no continuous tradition extending from the composition of the Veda to their explanation by Indian scholars can be assumed; that, on the contrary, between the genuine poetic remains of Vedic antiquity and their interpretations a long-continued break in tradition must have intervened, out of which at most the comprehension of some particulars may have been rescued and handed down to later times by means of liturgical usages and words, formulae, and perhaps, also, poems, connected therewith. Besides these remains of tradition, which must be estimated as very scanty, the interpreters of the Veda had, in the main, scarcely any other help than those which, for the most part, are still at our command, the usage of the classical speech, and the grammatical and etymological-lexical investigation of words.

In any case, whatever may be the shortcomings of Indian interpreters, one must remember, as Professor Goldstücker remarked: "Without the vast information, which those commentators have disclosed to us, without their method of explaining the obscurest text,—in one word, without their scholarship, we should still stand at the outer doors of Hindu antiquity." In fact, Goldstücker ridicules the assertion that a European scholar can understand the Veda more correctly than Sayana, or arrive more nearly at the meaning which the *ṛsis* gave to their own hymns.

In the galaxy of the Western scholars who devoted themselves to the study of the Veda we have the following: Professors Roth, Benfey, Weber, Ludwig, Max Müller, Grassmann, H. H. Wilson, Monier Williams, Dr. John Muir, Wallis, Griffith, M. Bergaigne, Oldenberg, Geldner and Kaegi, Peterson and others. To this list, one must add the name of W. D. Whitney for the pains

he took on the translation of the Atharvaveda and of Bloomfield for his *Vedic Concordance*.

WESTERN THEORIES

Western theories based on lack of sympathy.—Whilst introducing *Modern Theories* in one of his chapters, Aurobindo remarks:

"It was the curiosity of a foreign culture that broke after many centuries the seal of final authoritativeness which Sayana had fixed on the ritualistic interpretation of the Veda. The ancient scripture was delivered over to a scholarship laborious, bold in speculation, ingenious in its flights of fancy, conscientious according to its own lights, but *ill-fitted to understand* the method of the old mystic poets; for it was void of any sympathy with that ancient temperament, unprovided with any clue in its own intellectual or spiritual environment to the ideas hidden in the Vedic figures and parables. The result has been of a double character, on the one side the beginning of a more minute, thorough and careful as well as a freer handling of the problems of Vedic interpretation, on the other hand, a final exaggeration of its apparent material sense and the complete obscuration of its true and inner secret." (*Aurobindo*, Vol. X, p.22)

By modern theories, we mean the theories which have been advanced by the comparative mythologists, linguists, philologists, anthropologists and scholars in some of the countries of West. When they gained their first acquaintance with Indian literature, its culture and customs, they tried to interpret it in consonance with the mythology and culture of other nations in East, Middle-East and some other lands. In this context, these scholars laboriously developed the modern theory of Veda also, which starts with the conception (for which *Sayana* is responsible) of the Vedas as the hymnal of an early, primitive and largely barbaric society, crude in its moral and religious conceptions, rude in its outlook upon the world that environed it. The ritualism which *Sayana* accepted as part of a divine knowledge and as endowed with a mysterious efficacy, European scholarship accepted as an elaboration of the old savage propitiatory sacrifices

offered to imaginary superhuman personalities who might be benevolent or malevolent according as they were worshipped or neglected. (*Aurobindo*, Vol. X, p. 23).

The story does not stop here. "The historical element admitted by Sayana," so says Aurobindo, "was readily seized on and enlarged by new renderings and new explanation of the allusions in the hymns developed in an eager hunt for clues to the primitive history, manners and institutions of those barbarous races." And thus Sayana's interpretation of the Vedas, instead of bringing credit to the race and culture, which accepted Vedas as sacred authority, brought a disregard and disrepute, and damaged more than did any good to the reputation they deserved on account of their contributions in other fields (in the field of philosophical experiences, as evident from the *upanisads*, in linguistics and grammar, as evident from Panini and Patanjali's works, in astronomy, logic, mathematics, surgery and medicine). The first credit goes to Dayananda for having raised a voice against the traditional scholiasts, like Sayana and others.

At the time of the beginning of the Western interpretation, the situation was something like this. The naturalistic element played a very important role. The obvious identification of the Vedic gods in their external aspects with certain Nature-Powers was used as the starting-point for a comparative study of Aryan mythologies; the hesitating identification of certain of the less prominent deities as Sun-Powers was taken as a general clue to the system of primitive myth-making and elaborate sun-myth and star-myth theories of comparative mythology were founded. In this new light the Vedic hymnology has come to be interpreted as a half-superstitious, half-poetic allegory of Nature with an important astronomical element. The rest is partly contemporary history, partly the formulae and practices of sacrificial ritualism, not mystic, but merely primitive and superstitious.

The theory of emergence from the mere savage was dominantly a concept of the Nineteenth Century. We now know that remarkable civilizations existed in China, Egypt, Chaldea and Assyria many thousands of years ago,

and it is now coming generally to be agreed that Greece and India were no exceptions to the general high culture of Asia and Mediterranean races. Aurobindo in this context rightly says, that "if the Vedic Indians do not get the benefit of this revived knowledge, it is due to the survival of the theory with which European erudition started that they belonged to the so-called Aryan race and were on the same level of culture with the early Aryan Greeks, Celts, Germans as they are represented to us in the Homeric poems, the old Norse Sagas and the Roman accounts of the ancient Gaul and Teuton. Hence has arisen the theory that these Aryan races were northern barbarians who broke in from their colder climes on the old and rich civilizations of Mediterranean Europe and Dravidian India."

It is not for me to discuss in details many such theories which have been started in the West on flimsy grounds and insufficient evidences. The indications in the Veda on which this theory of a recent Aryan invasion is built, are very scanty in quantity and uncertain in their significance. The distinction between Aryan and un-Aryan seems on the mass of evidence to indicate a *cultural rather than a racial difference*. Nor is it a certain conclusion from the data we possess that the early Aryan cultures—supposing the Celt, Teuton, Greek and Indian to represent one common cultural origin,—were really undeveloped and barbarous (*Aurobindo*, Vol. X, p. 24).

The methodology adopted in comparative mythology is not very happy one. It has founded its interpretation on a theory which saw nothing between the early savage and Plato or the *upanisads*. It has taken for granted that the early religions have been founded on the wonder of barbarians waking up suddenly to the astonishing fact that such strange things as Dawn and Night and the Sun existed and attempting in a crude, barbaric, imaginative way to explain their existence. We have no space here to discuss these aspects in details. There could be much that would be useful in the speculation of comparative mythology; but in order that the bulk of its results should be sound and acceptable, it must use a more patient and

consistent method and organize itself as part of a well-founded science of Religion. The mere identification of Greek and Sanskrit names and the ingenious discovery that Heracles pyre is an image of the setting Sun or that Paris and Helen are Greek corruption of the Vedic *sarama* and *panis* make an interesting diversion for an imaginative mind, but can by themselves lead to no serious result even if they should prove to be correct. Nor is their correctness beyond serious doubt, for it is the vice of the fragmentary and imaginative method by which the sun and star myth interpretations are built up that they can be applied with equal ease and convincingness to any and every human tradition, belief or even actual event of history.* With this method, so says, Aurobindo, we can never be sure where we have hit on a truth or where we are listening to a mere ingenuity. (*Aurobindo*, Vol. X, p. 27).

Modern Indian Interpreters—The whole problem of the interpretation of Vedic texts shall perhaps ever remain an open field in which any contribution that can throw light upon the problem should be welcome. Three contributions on Western lines have proceeded from Indian scholars, but one of the profoundest contributions has been by an Indian Savant, Dayananda, on indigenous lines with freshness of outlook and depth of vision. The lines showed by him opened new vistas for Aurobindo in developing his psychological approach. Those who followed the Western methods were Bal Gangadhar Tilak, T. Paramasiva Aiyer, and A. C. Das. Tilak in the *Arctic Home in the Vedas* has accepted the general conclusions of European scholarship, but by a fresh examination of the Vedic Dawn, the figure of the Vedic Cows and the astronomical data of the hymns, has established at least a strong probability that the Aryan races descended originally from the Arctic regions in the glacial period. A. C. Das, another scholar of repute from Bengal in the *Rgvedic India* has contradicted Tilak's views, and has almost

** E.g. Christ and his twelve disciples are, a great scholar assures us, the Sun and the twelve months. The career of Napoleon is the most perfect sun-myth in all legend or history. (*Aurobindo*)

conclusively shown from the Vedic texts that the Punjab, the land of five rivers and the adjoining area was the cradle home of the Vedic Aryans. T. Paramasiva Aiyer by a still bolder departure has attempted to prove that the whole of the R̥gveda is a figurative representation of the geological phenomena belonging to the new birth of our planet after its long continued glacial death in the same period of terrestrial evolution. Whether one accepts or not, he has thrown a new light on the great riddle of *ahi vr̥tra* and the release of the seven rivers.

None of the above authors commented on the entire text of even a single veda. Dayananda, however, took upon himself the stupendous task of commenting on the Yajurveda and the R̥gveda as a new venture, quite independent from the traditional commentaries of Sayana (his life was cut short, and he could not proceed beyond Mandala VI of the R̥gveda). As Aurobindo writes, it was the remarkable attempt by Svami Dayananda, the founder of the Arya Samaj, to re-establish the Veda as a *living religious* Scripture. Dayananda took as his basis a free use of the old Indian philology, which he found in the Nirukta. Himself a great Sanskrit scholar, he handled his material with remarkable power and independence. Especially creative was his use that peculiar feature of the old Sanskrit tongue which is best expressed by a phrase of Sayana's,—the *multisignificance of roots*, we shall see, that the right following of this clue is of capital importance for understanding the peculiar method of the Vedic *rsis*. (*Aurobindo*, Vol. X, p. 29).

"Dayananda's interpretation", writes Aurobindo, "of the hymns is governed by the idea that the Vedas are a plenary revelation of religious, ethical and scientific truth. Its religious teaching is monotheistic and the Vedic gods are different descriptive names of the one Deity; they are at the same time indicative of His powers as we see them working in Nature and by a true understanding of the sense of the Vedas we could arrive at all the scientific truths which have been discovered by modern research".

At times there has been a misunderstanding both in the circles of the Arya Samaj and outside, whilst inter-

preting the hypothesis of Dayananda inasmuch as the Vedas contain the germ (or seed) of all true knowledge (including philosophy and science). Dayananda always regards *sruti* as different from *sastra*. The Vedas constitute the *sruti*, as revealed, and the *sastras* are developed as *systematics* to understand the *sruti* and God's creation, both. The *sruti* always has the germ of the *sastra* in it, but is not the *sastra*. In this sense, Dayananda regards the *sruti* to be constituting the germ of all true knowledge.

The old nations have to their credit great scientific, literary and creative discoveries and conceptions. In some fields, the ancient races, it ought to be admitted, were far more advanced than is yet recognized. The Egyptians and Chaldeans, we now know, had discovered much that has since been rediscovered by modern science and much also that has not been rediscovered. The ancient India was inspired with the Vedic studies, and in the context of these studies, India developed her logic, mathematics, astronomy, medical sciences, grammar, prosody and aesthetics besides metaphysics, and spiritual sciences. Dayananda referred to this glory of India, which was built up round the teaching of the Vedas, a living force.

Aurobindo, whilst complimenting, says, "Dayananda has given the clue to the linguistic secret of the *ṛsis* and re-emphasised one central idea of the Vedic religion, the idea of the One Being with the Devas expressing in numerous names and forms the many-sidedness of His unity." (*Aurobindo*, Vol. X, p. 31).

**PRE-DAYANANDA AND POST-DAYANANDA
PERIOD OF INTERPRETATION :
SAYANA—DAYANANDA—AUROBINDO**

Aurobindo presents the problem of the Vedic interpretation in the following words :

“We have in the Rgveda,—the true and the only Veda in the estimation of European scholars,—a body of sacrificial hymns couched in a very ancient language which presents a number of almost insoluble difficulties. It is full of ancient forms and words which do not appear in later speech and have often to be fixed in some doubtful sense by intelligent conjecture; a mass even of the words that it has in common with classical Sanskrit seem to bear or at least to admit another significance than in the later literary tongue; and a multitude of its vocables, especially the most common, those which are most vital to the sense, are capable of a surprising number of unconnected significances, which may give according to our preference in selection, quite different complexions to whole passages, whole hymns, and even to the whole thought of the Veda.” (*Aurobindo*, Vol.X, p.2)

During the past several centuries, there have been at least three types of major attempts to fix the sense of these ancient litanies : (i) The first of these attempts exists only by fragments in the *brahmanas*, and the *upanisads*. (ii) An interpretation almost in the same strain has been followed by another Indian scholar Sayana—this is the traditional ritualistic interpretation of the Vedic texts, as if the entire text of the Rgveda (and the Yajurveda too), was meant to be used for one or the other purpose in sacrifices. (iii) Lastly, we have another mode of interpretation which has been introduced by modern Western scholarship (European and American), based on comparisons and conjectures, i.e. claimed to be based on the comparative philology, and systematic study of human behaviours through ages in different lands.

In respect to the traditional ritualistic interpretation, and the conjectural Western interpretations, Aurobindo rightly remarks as follows :

"Both of them present one characteristic in common, the *extraordinary incoherence and poverty of sense*, which their results stamp upon the ancient hymns. The separate lines can be given, whether naturally or by force of conjecture, a good sense, or a sense that hangs together, the diction that results, if garish in style, if loaded with otiose and decorative epithets, if developing extraordinarily little of meaning in an amazing mass of gaudy figure and verbiage, can be made to run into intelligible sentences; but *when we come to read the hymns as a whole*, we seem to be in the presence of men who, unlike the earlier writers of other races, were incapable of coherent and natural expression or of connected thought. Except in the briefer and simpler hymns the language tends to be either obscure or artificial; the thoughts are either unconnected or have to be forced and beaten by the interpreter into a whole. The scholar in dealing with text is obliged to substitute for interpretation a process almost of fabrication. We feel that he is not so much revealing the sense as hammering and forging rebellious material into some sort of shape and consistency." (*Aurobindo*, Vol. X, p. 3)

These observations of Aurobindo are valid in regards to the interpretations given by either Sayana or by our Western scholars like Max Müller, Geldner, Oldenberg, Griffith or Wilson. If these interpretations are accepted, then the hymns of the Rgveda (and other Vedas) would be justifiably qualified by such terms as "*obscure and barbarous compositions*." But one thing is exceptionally remarkable. These so called obscure and barbarous compositions have had the most splendid good fortune in all literary history. They have been the reputed source not only of some of the world's richest and profoundest religions, but of some of its subtlest metaphysical philosophies. In the fixed tradition of thousands of years they have been revered as the origin and standard of all that can be held as authoritative and true in Brahmanas, Upanisads, in the six Systems of Indian philosophy, and even in the later and medieval literature of Indian thought. They have been invariably regarded as the literature of ultimate Supreme Authority

(*svatah pramana*). They have inspired the teachings of all saints, seers and sages. The name borne by them has been the Veda, the knowledge, a term which stands for the highest spiritual truth of which the human mind is capable. But, as Aurobindo rightly remarks, if we accept the current interpretations, whether Sayana's or the modern theory, the whole of this sublime and sacred reputation is a *colossal fiction*. If we accept the traditional or western interpretations, the hymns would be nothing more than the naive superstitious fancies of untaught and materialistic barbarians concerned only with the most external gains and enjoyments and ignorant of all but the most elementary moral notions and religious aspirations. Of course, rituals have some value in life, but the entire Vedic texts have nothing else in them but rituals, is an idea repugnant to any rational thought. As we have said, the Vedas were held in the highest esteem by all the systems of Indian philosophy, particularly of the Upanisads, and it is so well known that the true foundation or starting point of religions and philosophies are these Upanisads, and if so, if the Vedas are to be traditionally interpreted, then these Upanisads have to be conceived as a revolt of philosophical and speculative minds against the ritualistic materialism of the Vedas. The entire Vedanta, the Yoga, Samkhya, the Nyaya or the Vaisheshika system can be directly traced to elaborate the theses propounded in the Vedic texts.

The European scholars have confused issues beyond expectations. Aurobindo writes in this context :

"But this conception, supported by misleading European parallels, really explains nothing. Such profound and ultimate thoughts, such systems of subtle and elaborate psychology as are found in the substance of the Upanisads, do not spring out of a previous void. The human mind in its progress marches from knowledge to knowledge, or it renews and enlarges previous knowledge that has been obscured and overlaid, or it seizes on old imperfect clues and is led by them to new discoveries. The thought of the Upanisads supposes great origins anterior to itself, and these in the original theories are lacking. The hypothesis, invented to fill the gap, that these ideas were borrowed by barbarous Aryan invaders from the civilized Dravidians, is a conjecture, supported only by other conjectures. It is indeed coming to be

doubted whether the whole story of an Aryan invasion through the Punjab is not a myth of the philologists. (Aurobindo, Vol. X. p. 4).

In fact, the Veda has to be seen from another perspective. It is the revelation of an age anterior to our intellectual philosophies. It is *sruti* and not a *sastra*. In that original epoch, when it was given to us, thought proceeded by methods other than those of our logical reasoning and speech (the accepted *modes of expression*) which in our present day habits would be inadmissible. The wisest then depended on *inner experience* and the suggestions of the intuitive complex for all knowledge that ranged beyond mankind's ordinary perceptions and daily activities. Their aim was illumination, as Aurobindo puts it, not logical conviction, their ideal the *inspired seer*, not the accurate reasoner, The *rsi* was not the individual composer of the hymn, but the *seer (drasta)* of an eternal truth and an impersonal knowledge. The language of the Veda itself is *sruti*, a rhythm not composed by the intellect but *heard*, a divine word that came vibrating out of the Infinite to the inner audience of the man who had previously made himself fit for the impersonal knowledge (Aurobindo, Vol. X. p.8). So speaks Dayananda about the Vedas, so spoke the older *rsis*, and so speaks Aurobindo about the Vedic revelation. The words themselves, *drsti* and *sruti*, sight and hearing, are Vedic expressions; these and cognate words signify, in the esoteric terminology of the hymns, revelatory knowledge and the contents of inspiration (*sabda*, *artha*, and the *sambandha*).

There is a progressive preparedness for the reception of the divine revelation in the hymns themselves so often. *Knowledge itself was a travelling* and a reaching, or a finding and a winning (as Aurobindo puts it); the revelation of the *mysterious* comes only at the end; the light was the prize of a final victory. There is continually in the Veda this image of the journey, the Soul's march on the path of Truth. On that path as it advances, it also ascends; new vistas of power and light open to its aspiration; it wins by a heroic effort its enlarged spiritual possessions. If a cohe-

rence is to be appreciated in a particular hymn, this type of approach has to be constantly kept in mind. The hymn would by and by raise you from an exoteric to an esoteric realm. A particular verse might be referring to mundane fire for the time being, but by and by it would raise you to the realm of the cosmic Fire and then finally take you to the Inner Fire, the Divine Warmth, which is the secret of life. And similarly, a casual reference to ordinary broad day light or the light appearing every day at dawn, may take you through a series of successive steps to the cosmic light and finally to the Inner Spiritual Light of one's own consciousness or even the Divine Light of the Supreme Self.

If one gets familiarized with this technique of the Soul's march on the path of Truth, then to him, the Veda would neither be a collection of verses, being an attempt to set down the results of intellectual or imaginative speculations, nor would it consist of the dogmas of a primitive religion.

The Vedas were revealed to the earliest man and since then, they were traditionally handed down to posterity with utmost care in accuracy. It is difficult to say when they were for the first time classified into the details of the *samhitas*. But there are certain considerations which justify us in ascribing to it an almost enormous antiquity. An accurate text, accurate in every syllable, accurate in every accent, was a matter of supreme importance to the Vedic ritualists; for on scrupulous accuracy depended the effectuality of the sacrifice. We are told, for instance, in the Brahmanas the story of *tvastri*, who, performing a sacrifice to produce an avenger of his son slain by Indra, produced, owing to an error of accentuation, not a slayer of Indra, but one of whom Indra must be the slayer (*indra-satru*). The prodigious accuracy of the ancient Indian memory is also notorious and proverbial. And the sanctity of the text prevented such interpolations, alterations, modernizing revisions, as have been replaced by the present form of the Mahabharata, the ancient epic of the Kurus.

The ancients were not satisfied with the *samhita pathas* of the Vedic verses in which the rigid rules of euphonic combination of separate words (*sandhi*) were

applied. The Vedic *rsis*, as was natural in a living speech, followed the ear rather than fixed rule; some times they combined the separate words, sometimes they left them uncombined. And therefore, they have not only retained with accuracy the *samhita pathas*, but the *pada-pathas* also with proper accentuation. In these *pada-pathas*, all euphonic combinations are again resolved into the original and separate words and even components of compound words indicated.

We shall not enter here into the details involving the change of a *samhita-patha* into the corresponding *pada-patha* and vice versa.

A few illustrations of the *samhita-patha* and the *pada-patha* for the same Rgvedic verse are given below :

1. *Samhita-patha*

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् ।

होतारं रत्नधातमम् ।

Pada-patha

अग्निम् । ईळे । पुरोहितम् । यज्ञस्य । देवम् । ऋत्विजम् ।

होतारम् । रत्नधातमम् ।

2. *Samhita-patha*

अग्निः पूर्वभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति ।

Pada-patha

अग्निः । पूर्वभिः । ऋषिभिः । ईड्यः । नूतनैः । उत ।

सः । देवान् । आ । इह । वक्षति ।

(These *pada-pathas* would be a help in proper *ghana-pathas*, *mala-pathas*, *jata-pathas* etc.) besides the interpretations, depending on accents also.)

Coherence in the Vedic hymns.

We can thus entirely rely on the Vedic texts available to us today, in the form of the *pada-patha*. Very few are the instances in which the exactness or the sound judgment of the *pada-patha* can be called into question. "We have then" Aurobindo says, "as our basis a text which we can confidently accept and which, even if we hold it in a few instances doubtful or defective, does not at any rate call for that often licentious labour of emendation to which some of the European classics lend themselves." Aurobindo further

says, "Nor is there, in my view, any good reason to doubt that we have the hymns arrayed, for the most part in the right order of their verses, and in their exact entirety. The exceptions, if they exist, are negligible in number and importance. When the hymns seem to us incoherent, it is because we do not understand them. Once the clue is found, we discover that they are perfect wholes as admirable in the structure of their thought as in their language and their rhythms." (*Aurobindo*, Vol. X. p. 16).

Natural meaning of Vedic terms. The only literature of the closest proximity to the revealed Vedic texts, is of the *brahmanas* and the *aranyakas*; and both of them belong to the ritualistic period. Perhaps, there must have been a gap of milleniums between the dawn of the Vedic knowledge, and the liturgical books of the Brahmanic period. And therefore, Aurobindo is right when he says, that "for even in the earlier days of classical erudition, the ritualistic view of the Veda was already dominant, the original sense of the words, the lines, the allusions, the clue to the structure of the thought had been long lost or obscured; nor was there in the erudite that intuition or that spiritual experience which might have partly recovered the lost secret. In such a field, mere learning, especially when it is accompanied by an ingenious scholastic mind, is often a snare as a guide." (*Aurobindo*, Vol. X. p. 16-17).

There has been a great contribution of the people of the ritualistic period, in that they preserved the Vedic texts with great care, but on the contrary, the greatest disservice they did, was that they obscured the natural meaning of the Vedic texts. The mantras were held sacred by them, but the real meanings were lost to them, and therefore, for the last so many centuries, the Vedas ceased to have any dynamic impact on the life of an individual or on society. Thanks to the insight and inspirations of Dayananda at the close of the Nineteenth Century, followed by spiritual experiences of another great savant of the present century, Sri Aurobindo, there has been a complete metamorphosis of our thinking and evaluation of the Vedic texts. The greatest contribution of these two great sons of the soil has been the emancipation of the Vedic interpretations from

the tragic hands of ritualistic periods and medieval scholiasts.

Max Müller and other scholars of the west laboured hard on the Vedic texts, not only as pure academicians, but they were also sure, that if they could show to Indian people how meaningless and debasing the concept of their own Vedic scholiasts were, their future generation, more enlightened on account of the advances of modern philosophy and sciences, would refuse to accept the Vedas and the Vedic theology as their solace.*

The great sage Yaska compiled one of the earliest lexicons of the Vedic terms, known as the Nighantu, and he wrote his own commentary on this book, known as the Nirukta. The Nighantu constitutes one of the six *vedangas*, the others being the *siksha* (orthography) by Panini, *chanda* (prosody) by Pingala, *vyotis* (astronomy) by Lagadha, *vyakarana* (grammar) by Panini, and *kalpa* (litany and liturgy) by various scholars of the ritualistic period. The study of these *vedangas* is supposed to be very essential if one wishes to arrive at the correct interpretation of the Vedic texts. But no academic knowledge of our rigorous scholarly disciplines can be a substitute of *inspirations* and

---

* Max Müller, as a true Christian, was convinced of the fact, that his translations of the Vedic Hymns based on the interpretations of Sayana and other scholiasts, would take away the faith of Indians from the Vedas, and in consequence, Indians would also become Christians in due course. We are told that he wrote a letter to his wife in 1868, in which he remarked thus, whilst he was busy in editing the Rgveda :

"I hope I shall finish that work and I feel convinced, though I shall not live to see it, yet this edition of mine (of the Rgveda) and the translation of the Vedas will hereafter tell to a great extent on the fate of India and on the growth of millions of souls in that country. It is the root of their religion, and to show them what the root is, is, I feel sure, the only way of uprooting all that has been sprung from it during the last three thousand years."

Of course, the result has been otherwise. Due to Dayananda and people who have shared his views, the Vedas are much more popular in Indian society today than in Max Müller's days, and their teachings have started revitalizing human mind, and now again they have started exercising a dynamic impact on our society.

personal experiences, of a highly elevated self. The seers of the *upanisads*, could, therefore, reveal the mysteries of the Vedic texts much more than any other academician. We are fortunate in this respect that persons of the eminence of Panini (the celebrated author of the *Astadhyayi*) and his commentator, Patanjali (the author of the *Mahabhasya*) were not only academicians but were also inspired seers of deep experiences, and so were the authors of the six systems of Indian philosophy.

Every great interpreter of the Vedic texts has taken help from Yaska, the lexicographer and the etymologist, and also from the derivations given in the *Brahmanas*, in the *Unadi kosa*, in the *Pratisakhya*s, and from Panini's grammar as well as from the *Mahabhasya*. All these books accept the principle of the multiplicity of the Vedic interpretations, the interpretation belonging to three major categories: (i) the historical, or *sasvata itihasa*, the natural perpetual cosmologic history, (ii) the ritualistic, pertaining to the *yajnas*, and (iii) the spiritual or the mystic with deeper inner meanings. Dayananda has added one more category to it, as would be seen from his commentaries. To Dayananda, the Vedas constitute the living force, both mundane and spiritual. His is the dynamic realistic philosophy of life, and compatible with this concept he gets inspirations from the Vedas for all the disciplines of life. To him, the life is real and purposeful and the prosperity in mundane life is a step of advancement towards the attainments of the spiritual realm. And therefore, he has declared that the Vedas constitute a store house of all true knowledge for the evolution of man. To him, God is not only a creator of the Universe, living and non-living, He is prime source of all knowledge also, and therefore, there can never arise a conflict between true sciences, spiritual philosophies, and the right conducts of theological practices. And therefore, Vedas contain the natural material to inspire us in all the multi-disciplines of life. That code alone could be regarded as rightful, which leads to individual and social success in life and to the spiritual attainments of the highest order. God Himself is the Highest Personification of an ethical ideal, and this

ideal has to be emulated in every sphere of human life, mundane and transcendental.

Of course, Sayana, or as a matter of fact, any other scholiast of the period, could not have been inspired with this realism and purposefulness of human life, and therefore, his interpretations, howsoever masterly, fall short of natural expectations. And, therefore, Aurobindo is correct when he says :

"Yet, even for the external sense of the Veda, it is not possible to follow either Sayana's method or his results without the largest reservation. It is not only that he admits in his method licenses of language and construction which are unnecessary and sometimes incredible, nor that he arrives at his results, after, by a surprising inconsistency in his interpretation of common Vedic terms and even of fixed Vedic formulae. These are the defects of detail unavoidable perhaps in the state of materials with which he had to deal. But it is the central defect of Sayana system that he is obsessed always by the ritualistic formula and seeks continually to force the sense of the Veda into that narrow mould. So he loses many clues of the greatest suggestiveness and importance for the ancient scriptures,—a problem quite as interesting as its internal sense. The outcome is a representation of the *ṛsis*, their thoughts, their culture, their aspirations, so narrow and poverty-stricken that, if accepted, it renders the ancient reverence for the Veda, its sacred authority, its divine reputation quite incomprehensible to the reason, or only explicable as a blind and unquestioning tradition of faith starting from an original error." (*Aurobindo*, Vol. X. p. 18)

The errors in Sayana's interpretations are as follows:

(i) *Śruti* is known for deep spiritual, philosophic and psychological meanings which ascribe sanctity to the text. Sayana usually refuses to enter into these depths. He does not go sufficiently beyond the current verbal interpretations. He mentions for instance, but not to admit it, an old interpretation of *vṛtra* as the coverer (आच्छादकः, -*Dayananda*) who holds back from man the objects of his desire and his aspirations. For Sayana *vṛtra* is either simply the enemy or the physical cloud demon who holds back the water and

has to be pierced by the Raingiver.

(ii) Sayana is led away by the Pauranic myths and mythological events, as if the mythologies existed prior to the revelation of the texts. He does not go deeper into the root-meanings or the etymologies or mystic sense behind these terms. The stories of the Puranas were woven round the Vedic words, capable of natural interpretations, millenniums of years afterwards. The Vedas were always held sacred in Indian Society, and the words, used in common parlance, were given as *proper names* to family children or to the personal figures in literature. The names of the four *ṛsis*, Agni, Vayu, Aditya and Angiras, and so many other *ṛsis*, associated with the Vedic hymns also belong to this category, not to speak of kings and princes of repute, who came to be so well known in epics and mythologies. A few such instances are quoted below. The modern Vedic scholars, who seek to interpret history on the basis of Vedic texts, have erred a step ahead of Sayana in this respect.

1. **Rama and Kṛṣṇa in the Atharvaveda :**
नवतंजातास्योपधे रामे कृष्णे प्रसिक्वि च (Av. I. 23.1).
2. **Dasaratha in the R̥gveda :**
चत्वारिंशद् दशरथस्य सोमाः (Rv. I. 126.4).
3. **Bharata in the R̥gveda :**
वासुधा वहिर्भरतस्य सूनवः (Rv. II. 36.2).
4. **Visvāmitra in the R̥gveda :**
विश्वामित्राय ददतो मघानि (Rv. III. 53.7).
विश्वामित्रा बरासत (Rv. III. 53.13)
5. **Visvāmitra and Jamadagni in the R̥gveda :**
सुते सातेन यद्यागमं वा प्रति विश्वामित्र-जमदग्नी दधे
(Rv. X. 167.4).
6. **Vena in the R̥gveda :**
वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः (Rv. X. 64.2).
वेना दुहस्वमुक्षण गिरिष्ठाम् (Rv. IX. 85.10).
(Vena Bhargava is the seer of the hymns IX. 85 and X. 123, whilst *vena* is also the *devata* of X. 123. This *vena* has been identified with the planet Venus also, X. 123.1).

7. **Pururavah and Urvasi in the R̥gveda :**
 पुरुरवः पुनरस्तं परेहि (R̥v. X. 95.2).
 प्रोर्वशी तिरत दीर्घमायुः (R̥v. X. 95.10).
 (For *urvasi*. also see V. 41.19; IV. 2.18; and X. 95.17).
8. **Arjuna in the R̥gveda :**
 घोषेव शंसमर्जुनस्य नशे (R̥v. I. 122.5).
9. **Vasisthas in the R̥gveda :**
 प्रावदिन्द्रो ब्रह्मणो वो वसिष्ठाः (R̥v. VII. 33.3).
10. **Susruta in the R̥gveda :**
 यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत् (R̥v. III. 36.1).

(iii) A third element is the legendary and historic, the stories of old kings and *rsis*, given in the Brahmanas or later tradition in explanation of the obscure allusions of the Veda. Sayana's dealings with this element are marred by some hesitation. Often he accepts them as the right interpretation of the hymns; sometimes he gives an alternative sense with which he has evidently more intellectual sympathy, but wavers between the two authorities.

(iv) Ritualistic conceptions dominate over naturalistic interpretations. Not only are there the obvious or the traditional identifications, *indra*, the *maruts*, the triple *agni*, *surya*, *usa*, but we find *mitra* was identified with day, *varuna* with the night, *aryaman* and *bhaga* with the sun, the *ṛbhus* with its rays. We have here, as Aurobindo remarks, the seeds of that naturalistic theory of the Veda to which European learning has given so wide an extension. The old Indian scholars did not use the same freedom or the same systematic minuteness in their speculations. Still this element in Sayana's commentary is the true parent of the European Science of comparative mythology (*Aurobindo*, Vol. X. p. 20).

But here again, as Aurobindo remarks, it is the ritualistic conception that pervades; that is the persistent note in which all others lose themselves. In the formula of the philosophic schools the hymns, even while standing as a supreme authority for knowledge, are yet principally and fundamentally concerned with the *karmakanda* with works,—and by works was understood, pre-eminently, the

ritualistic observation of the Vedic Sacrifices. Sayana labours always in the light of this idea. Into this mould, he moulds the language of the Veda, turning the mass of its characteristic words into the ritualistic significances,—food, priest, giver, wealth, praise, prayer, rite, sacrifice.

Wealth and food;—for it is the most egoistic and materialistic objects that are proposed as the aims of the Sacrifice; possessions, strength, power, children, servants, gold, horses, cows, victory, the slaughter and the plunder of enemies, the destruction of rival and malevolent critic. As one reads and finds hymn after hymn interpreted in this sense, one begins to understand better the apparent inconsistency in the attitude of the Gita (or the Upanisads) which, regarding always the Veda as divine knowledge (Gita, XV.15), yet censures severely the champions of an exclusive Vedism (Gita, II.42),—all whose flowery teachings were devoted solely to material wealth, power and enjoyment.

It is, as Aurobindo observes, the final and authoritative binding of the Veda to this lowest of all its possible senses that has been the most unfortunate result of Sayana's commentry. The dominance of the ritualistic interpretation had already deprived India of the living use of its greatest Scripture and of the true clue to the entire sense of the *upanisads*. Sayana's commentary put a seal of finality on the old misunderstanding which could not be broken for many centuries. (*Aurobindo*, Vol. X. p. 20).

When Dayananda talks of *yajna*, or *karma*, he takes a wide view of life. The Vedic philosophy is a philosophy of plenty, of prosperity and liberality. To Dayananda, *yajna* is not only the sacrificial ritual, it embraces all the achievements on a social plane to ameliorate the conditions of our worldly living against poverty, miseries, sickness and disease, and in the subsequent stage to assure a better future beyond death even. It is not the ritual that would lead to that goal, it is the hard, honest and sincere devotion in all departments of knowledge,—science, technology, philosophy, and spirituality—that would assure the fruits of the *yajna*. The *para* and *apara vidyas* both have to be acquired to meet these ends. Dayananda finds in

the Vedas an inspiration for such a life, which strikes a balanced note between the material prosperity and spirituality, *vidya* and *avidya*, *jñāna* and *karma*, *sambhūti* and *asambhūti*, *yoga* and *samkhya*, all taken as complementary to serve the highest aspirations of our individual and also of the society. Dayananda and Aurobindo both have thus given new interpretation to the *karma-kāṇḍa*, and not the one belonging to the ritualistic period, and which had brought the divine Vedas to disrepute and ridicule.

Viniyoga on the Ritualistic Application of the Vedic Texts

It has been rightly pointed out by the Vedic scholars, Western and Indian, that between the actual composition of hymns (or the actual revelation of hymns), and the age of the commentators like Sakandasvami, Venkata Madhava or Sayana, or even between the revelation and the days of Nairuktas, grammarians and lexicographers, or even up to the time of the composition of the books like the Taittiriya Samhita (which is a book rather to be placed in the rank of the Brahmanas and Aranyakaś, than may be regarded as an independent Veda—the Kṛṣṇa Yajurveda), so many milleniums must have elapsed that neither the *brahmanas* or *aranyakas* nor the *nairuktas*, grammarians and the commentators and scholiasts can be regarded as the true interpreters of the texts; they, at the most, may be regarded as representing the notions of the times and the practices of the days, when they were present. In this sense, Sayana, Mahidhara and others are in no way the representatives of the very old traditions even. Sayana was born in fourteenth century A.D.; not to speak of the Rajasuya or the Asvamedha *yajnas*, even the *darsapaurṇamas yajna* and the *somayaga* were obsolete in his times and very few rituals, which survived, also got so much mixed up with Pauranic gods and goddesses, that they could hardly be regarded as the representative of the Vedic traditions of milleniums B.C.

The objective of the Vedic revelation was manifold: to prescribe an eternal code of conduct for man; to show

to the man his relationships with his surroundings and with the Creator; to impress upon him the cause of his bondage and to indicate in the broadest terms the way to attain freedom from that bondage; to reveal to the man some of the mysteries of Nature as to give him a start for further exploration; to lead the bonded soul on the path of truth, enlightenment and immortality. All these points may be summed up into three words. *jnan* (enlightenment), *karma* (duty and action) and *upasana* (devotion, dedication and love towards God). Man has to be instructed in respect to all these three and hence was the necessity of a special type of revelation to him; he alone has been provided with a characteristic intelligence to explore into the mysteries of the Unknown of inner and external realms, provided he gets initial directions and subsequent encouragements.

Thus it had been the unique privilege of man that the *sruti* was revealed to him at the earliest history, and has been his guide throughout. Man held this *sruti* in his highest esteem, and had always regarded it as his privileged sacred lore.

By and by, man's culture grew, and his activities became multifarious. During the course of his social evolution, as a demand of his aesthetic sense, he developed rituals, formalities and ceremonies. These rituals were centered round certain dialogues, utterances, invocations, dramatizations, and performances of several types. The old seer was acquainted with the Vedic verses, and as his love knew no bounds for God and His Word, the *sruti*, he took out the passages from this Divine Text and associated them with rituals and ceremonies which he held so sacred. The rituals became doubly sacred on account of these associations. This is how the *vinīyoga* of the verses in numerous *yajnas* started milleniums ago.

By *vinīyoga* is meant the recitation of a verse or its part, taken from the Vedic Samhitas and some other similar texts, along with the operations accompanying rituals and ceremonies. It must be remembered that the texts existed before the currency of the ritual: the text was not composed to be utilized in the rituals;—it had its

sanctity even otherwise. But since the devotee had high regards for the texts and for the rituals both, he relevantly or even otherwise, got the two associated together. After a long and continuous usage of the text in the rituals, it was natural for people to have perpetuated this association to such an extent that one could not have thought of the text without its association with the rituals. Thus in the course of time we had, in a way, the *degradation* of the text. The deeper meanings of the texts were forgotten and their association with rituals only survived. This is why we say that Sayana, Mahidhara and other scholiasts in their commentaries do not give the true meanings of the texts. They merely depict the relation of the text with the ritual.

The *viniyogas* (ritualistic applications of the texts) are relevant and irrelevant both. Relevant ones are known to possess *rupa-samṛddhi*. This term has been defined in the Aitareya Brahmana as follows :

एतद् वै यज्ञस्य समृद्धं यद् रूपसमृद्धं यत् कर्मक्रियमाणं ऋगमिवदति ।

(Ait.Br.I.1.4)

i.e. if one speaks out such a mantra, in which the operation to be performed in the sacred ritual is described verbally too, this is known as the relevancy of the text (its *rupa-samṛddhata*). They (the invitatory and offering verses) are *perfect in form* (*rupa-samṛddhata*), as being addressed to Agni and Visnu; that in the sacrifice is perfect, which is *perfect in form*, that rite which as it is performed the verse describes. (A.B. Keith's translation).

Unnecessarily, a great emphasis has been laid on this concept of relevancy or the *rupa-samṛddhata*; usually, it would be seen from the illustrations quoted in the Aitareya Brahmana itself; the relevancy is only *verbal* or *nominal*; on the basis of one or two words, occurring in the text, the relevancy is imposed on the verse without looking into the real purport of the text. This is why, the *viniyoga* has done more harm than actually any material good. Dayananda has been the first man in the history to have taken away the stigma or stink of the *viniyoga* from the natural

meanings of the texts. This has been his great contribution in the Vedic scholarship.

The *vinīyoga* had given altogether a wrong impression about the prose and poetry of the Yajurveda text. This Veda has been rescued from the fetters of the *vinīyoga* by Dayananda. The greater bulk of the Yajurveda, particularly from Chapter I to XVII, and several other chapters, had, it appears, no use other than of their recitation on the occasion of some of the elaborate ceremonials which developed around them, such as: *darsapurnamasa yajna* (rituals associated with full moon and new moon), *agnihotra* (the fire-ritual), *agrayana-isti* (concerned with food), *daksayana yajna* (associated with Dakṣa Prajapati), *caturmasya yajna* (pertaining to the rainy season), *soma-yaga* (ritual connected with Soma plant), *vajapeya yajna* (*yajna* of the Brahmanas concerning food grains), *rajasuya* (a *yajna* of the *ksattriyas* concerning the glory of the State), *cayana nirupana* (details concerning funeral pyres), *asvamedha* and numerous others. The entire Satapatha Brahmana (barring the last upanishadic chapter, the Bṛhadaranyaka) deals with these details. Of course, occasionally, the Satapatha Brahmana also refers to the deeper mystical and philosophical spirit behind the parables and the rituals. The beautiful Sukta of Creation and of Social Order, the so-called the Puruṣa Sukta has been nicknamed as the Naramedha Chapter (rituals dealing with human sacrifice), when we come to the commentary of Mahidhara and Uvata. (Chapter XXXI).

Allusions to Mental and Supra-Mental Realm

Whilst Dayananda also referred to the mental and supra-mental realms, whilst commenting on various Vedic mantras in his commentaries and elsewhere, this subject as an exclusive specialization has been taken over by Aurobindo. He poses the problems thus: "Our first duty, therefore, is to determine whether there is, apart from figure and symbol, in the clear language of the hymns a sufficient kernel of psychological notions to justify us in supposing at all a higher than the barbarous and primitive

sense of the Veda. And afterwards, we have to find, as far as possible from the internal evidence of the Suktas themselves, the interpretation of each symbol and image and the right psychological function of each of the gods. A firm, and not a fluctuating sense, founded on good philological justification and fitting naturally into the context wherever it occurs, must be found for each of the fixed terms of the Veda." (*Aurobindo*, Vol. X.p. 32). After having given a serious thought to such problems, Aurobindo has formulated his "psychological theory" and has tried to explain the mystic reality behind such terms as *agni*, *varuna*, *mitra*, the *asvins*, the *maruts*, *indra*, the *visvedevas*, *sarasvati*, and her consorts, oceans and rivers, the Seven Rivers or the *sapta-sindhu*, the dawn, cow and *angiras*, the lost Sun and the lost cows, the *angirasa ṛsis*, the seven-headed thought, *svar* and *dasagvas*, *pitṛs*, the Hound of the Heaven, the Sons of Darkness, and *dasyus* and the conquest over them.

Aurobindo took to the comparative study of Dravidian languages and Sanskrit, and in this connection, he says, "It did not take long to see that the Vedic indications of a racial division between *aryans* and *dasyus* and the identification of the latter with the indigenous Indians were of a far flimsier character than I had supposed. But far more interesting to me was the discovery of a considerable body of profound psychological thought and experience lying neglected in these ancient hymns, and the importance of this element increased in my eyes when I found first, that the mantras of the Veda illuminated with a clear and exact light psychological experiences of my own for which I had found no sufficient explanation, either in European psychology or in the teachings of the Yoga or of the Vedanta, so far as I was acquainted with them, and secondly, that they shed light on obscure passages and ideas of the Upanisads to which, previously, I could attach no exact meaning and gave at the same time a new sense to much in the Puranas." (*Aurobindo*, Vol. X. p. 37).

I shall not enter here into the details, which my readers could read in the original writings of Aurobindo (see *The Secret of the Veda*, Centenary Library Edition, Vol.

X, 1972). I shall be satisfied with quoting a few of the psychological renderings arrived at by Aurobindo of the Vedic terms:

<i>Term</i>	<i>Psychological Sense</i>
Rtam, ऋतम्	Truth.
Dhi, धी	Thought or understanding.
Raye, राये	Spiritual felicity.
Vaja, वाज	Homogeneous totality of thought.
Yajna, यज्ञ	Action, internal or external, consecrated to gods.
Yajamana, यजमान	Soul or personality as doer.
Ghr̥ta, घृत	Thought or mind.
Indra, इन्द्र	Illuminated mentality.
Indra's two horses	Double energies of mentality.
Go (Cow), गो	Light, as a symbol of divine knowledge. Mental illumination.
Asva (horses), अश्व	Vital energy.
Go-Asva, गो-अश्व	Light-energy companionship.
Bhuh, भूः	Earth (<i>anna</i>).
Bhuvah, भुवः	Middle-region (<i>antariksha</i>) (<i>prana</i>).
Svah, स्वः	Heaven (<i>manas</i>).
Mahas, महत्	Vastness and Truth, (<i>vijnana</i>) (<i>satyam-rtam-brhat</i>).
Seven Worlds	Seven psychological principles— <i>sat, cit, ananda, vijnana, manas, prana, anna</i> .
Death (Mr̥tyu, मृत्यु)	Mortal state of matter, with mind and life involved in it.
Immortality (Amṛta, अमृत)	State of infinite being, consciousness and bliss— <i>sat, cit-ananda</i> .
Rodasi (Heaven and Earth) रोदसी	Mind and Body.

In this context, Aurobindo further writes :

"The Vedic deities are names, powers, personalities of the Universal Godhead and they represent each some essential puissance of the Divine Being. They manifest the cosmos and are manifest in it.

Children of Light, Sons of the Infinite, they recognize in the soul of man their brother and ally and desire to help and increase him by themselves increasing in him so as to possess his world with their light, strength and beauty. The gods call man to a divine companionship and alliance; they attract and uplift him to their luminous fraternity, invite his aid and offer them against the Sons of Darkness and Division. Man in turn calls the gods to his sacrifice, offers to them his swiftness and his strengths, his clarities and his sweetnesses,—milk and butter of the shining cow, distilled juices of the Plant of Joy, the Horse of the Sacrifice, the cake and the wine, the grain for the God-Mind's radiant coursers. He received them into his being and their gifts into his life, increases them by the hymn and the wine and forms perfectly,—as a smith forges iron, says the Veda,—their great and luminous godheads." (*Hymns to the Mystic Fire*, Vol. XI. p. 30).

Whilst Dayananda's concept of the Vedic texts is very much the same as the concept of Aurobindo, yet there are essential differences too. Dayananda's concept leads to pure monotheism in which the Supreme Self may be addressed, recalled or invoked with various names according to His qualities, characteristics, functions and attributes. He is one, though known by various names. His names are not meaningless;—the etymology of the word directly appears to refer to the reason why God is known by that particular name. According to Aurobindo each deity represents "Some essential puissance of the same Divine Being." This concept of Aurobindo, whilst on one hand possesses the kernel of monotheism, it leads in subsequent steps to monistic, pantheistic and even polytheistic views of the cosmos. Whilst commenting on Dayananda's Vedic monotheism, Aurobindo writes, "Such a theory is, obviously, difficult to establish. The *R̥gveda* itself, indeed asserts (*R̥v.* I. 164.46) that the gods are only different names and expressions of one universal Being, who in His own reality transcends the universe; but from the *language of the hymns* we are compelled to perceive in the gods not only different names, but also different forms, powers and personalities of the one Deva. The monotheism of the Veda includes in itself also the monistic and even polytheistic views of the cosmos and is by no means the trenchant and simple creed of modern theism. It is only by a violent struggle with the text that we can force on it

a less complex aspect." (*Aurobindo*, Vol. x. p. 30).

It is difficult to comment on the two concepts of the Vedic gods, propounded by the two great masters of the soil, Dayananda and Aurobindo. Aurobindo treads on dangerous grounds, as much as his mysticism may lead to the worst kind of superstitions (of course, he takes a rational view), and may deteriorate into polytheistic pantheism. Aurobindo's symbolic mysticism is truly applicable to about a few thousands of the Vedic verses, with strenuous stretch of imagination: his interpretations answer to the needs of mental and supramental realms; Dayananda saw in the Vedic texts a wider application to the multipurposeful life; Dayananda's interpretations embrace in themselves the viewpoints of Aurobindo, and simultaneously provide a little beyond his realm too on both sides of the spectrum.

DIVINE LANGUAGE

Not only MAN, several of the animal species have also a community of their own, and the rigidity of the social pattern very much depends on the mode of expression, provided by Nature to them. Animals other than man dominantly work through inherent inspirations, so often called *instincts*, but the man of today picks up things dominantly through *instruction*. The language or the mode of expressions in the case of animals is instinctive; as if for each species there is a common inspired language, which every individual member of the species gets from the gracious Creator. According to the Vedic Theism, the first group of evolved men were graciously in possession of an Inspired Speech, and it had been the privilege of this MAN, characterized by the possession of specific *intellect* (of which the other species are almost deprived), that through the process of *instruction* and *evolution*, he could emerge out to the present day heights. A few amongst the first group of men were divinely inspired with Speech, (this is the Revealed Speech), and several amongst the rest of them, and also those of the subsequent generations picked up this Speech by instruction. The Speech since then underwent through numerous series of modifications. Perceptibly or imperceptibly, we are still passing through these phases.

There is an echo of the first divine utterance in the following lines of a Rgvedic verse :

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं
यत् प्रेरत नामधेयं दधानाः ।
यदेषां श्रेष्ठं यदिर प्रमासीत्
प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः ॥ (Rv. X. 71.1)

That, O Great Lord, the Creator, is the best of Speech which those giving a name (to objects) first utter; that which was the best of those (words) and

free from defect, (Sarasvati, the goddess of Knowledge) reveals it *though* secretly implanted, by means of affection. (Rv. X. 71. 1)

The First Group of men found themselves surrounded with strange things, which had no names till then. To these men, God gave the divine inspiration, the Vedas revealed; now in their turn, they hunted out for the appropriate *names*, and with ingenuity they ascribed names to the objects of surroundings. This may be regarded as one of the highest achievements of MAN in his entire history of valuable contributions. This must have been the first use of the divine revealed knowledge.

The revelation of the divine speech has been referred to in the following verse also :

यज्ञेन वाचः पदवीयमायन्
तामन्वविन्दन् नृपिषु प्रविष्टाम् ।
तामाभूत्या व्यदधुः पुत्रा
तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते ॥ (Rv. X. 71.3)

The First Speech was provided by Lord Himself, the one called as YAJNA (=visnu=prajapati=creator) in the hearts of *rsis* (the specially chosen Masters); having acquired it, they (the *rsis* or Masters) dispersed it to many places. The seven singers make her tones resound in concert.

The tradition further says, that the Divine Speech was given to man in the form of four Vedas, the Rk, the Yajuh, the Sama and the Atharva through four persons, the four *rsis*, who came to be known as Agni, Vayu, Aditya and Angiras. These four Vedas are non-man-made, and in this sense they are known as *apauruseya*, they are beyond the authorship of a mortal man. We have a verse in the Yajurveda :

तस्माद् यज्ञात् सर्वंहृत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्मात् यजुस्तस्मादजायत ॥ (Rv. X. 90.9)

From that great *yajna* (=Visnu=Prajapati=Creator), Rks and Sama hymns were born; from the

same were born the Chandas or the hymns of the Atharva; the Yajuh had its birth from it.

The same verse occurs in the R̥gveda too (X. 90. 9). There is a similar verse in the Atharvaveda also :

यस्माद् ऋचो अपातक्षन् यजुर्यस्मादपाकषन् ।
सामानि यस्य लोमान्यधर्वाङ्गिरसो मुखं
स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ (Av. X. 7.20)

From whom they fashioned off the R̥k verses, from whom they scraped off the mantras of Yajuh, of whom the chants of the Samaveda are the hairs and the hymns of the Atharvaveda (Atharvans and Angirases) the mouth—that *skambha* (the Divine Originator) tell me : which forsooth is He?

The Divine Speech has been regarded as *nitya* or eternal, lasting for all times, for we have in the R̥gveda "*vaca virupa nityaya*". (R̥v. VIII. 75. 6)

All the ancient authorities in India have been acknowledging the revealed nature of the Vedic Texts, its being eternal and non-man-made or *apauruseya*. Manu says that having taken out terms from the Divine Speech, names were ascribed to all objects and actions.

सर्वेषां तु नामानि कर्माणि च पृथक् पृथक् ।
वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक् संस्मर्यच निर्ममे ॥ (Manu, I. 21)

The Mahabharata also corroborates the same :

ऋषीणां नामधेयानि याश्च वेदेषु सुष्ठवः ।
नानां रूपं च भूतानां कर्मणां च प्रवर्तनम् ॥
वेद शब्देभ्य एवादौ निर्मिमीते स ईश्वरः ।
शर्वयन्ते सुजातानामन्येभ्यो विदधात्यजः ॥

(Santi-parva, Chap. 232. 25-26)

We have similar passages elsewhere too in the Mahabharata. In the Satapatha Brahmana, it has been clearly said that the Vedas, R̥k, Sama and the Atharva (or Atharvangiras) have been breathed out (i.e. revealed)

by the Creator in the most natural form (XIV. 5. 4. 10). The names of the *ṛsis* (seers or Great Masters) bearing the torch of this Divine Knowledge came to be known as Agni, Vayu, Aditya and Atharvangiras : Ṛk through Agni, Yajuh through Vayu, Sama through Aditya and the Atharva through Angiras.

The Atharvaveda speaks of Veda—the Mother, with affection and reverence (XIX. 70.1) :

स्तुता मया वरदा वेदमाता प्रचोदयन्तां पावमानो द्विजानाम् ।

आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम् ।

मह्यं दत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ (Av. XIX. 71.1)

Praised by me is the boon-giving Veda-Mother. Let them urge on the Devotional Hymn of the Twice-born. May I attain thereby the life-span, the vitality, progeny, cattle, fame, property, the splendour of knowledge; may you proceed to the World of Knowledge.

REVERENTIAL ATTITUDE OF UPANISADS AND SYSTEMS OF PHILOSOPHY

The Vedas are held in high esteem in all systems of Aryan Philosophy from the earliest times. Our systems of philosophy are based on the inspired teachings of the *upanisads*, which themselves regard the revealed Vedas as their source of knowledge. Whenever one speaks of *svadhyaya* or study, and *pravacana*, the teaching, it always refers to the study and teaching of the Veda (Taittiriya Up. 1. 9). All the *vedangas*, *upangas* and the treatises on the *upavedas** are meant to explore the mysteries of the Vedas and to elucidate, expound and elaborate the Knowledge imparted through the Vedic Revelation. The

---

*The *vedangas* constitute six subjects : *sikṣa* (orthography), *vyākaraṇa* (grammar), *nirukta* (etymology), *chanda* (prosody), *jyotiṣ* (astronomy), and *kalpa* (rituals); the *upangas* are the six systems of Indian philosophy : the Vaisesika, the Nyaya, the Samkhya, the Yoga, Purva Mimamsa, and the Uttara Mimamsa; the *upavedas* are the treatises on the sciences of (i) medicine, (ii) aesthetics, (iii) military and defence, and (iv) wealth and property.

Vedas are known as the *sruti*; the *sruti*, however, is different from a *sastra*; the *sruti* is like a seed and the *sastra* is like a fully evolved plant. Seed contains the plant, but to see the details of the plant in its seed would be a grave mistake. The *sastra* is the systematized knowledge, based on the *sruti*, having evolved out of it,—as if each *sastra* deals with a specified or specialized facet of knowledge, but the *sruti* is an integral whole. Both the *sruti* and the *sastra* deal with physical and metaphysical realms of the Creation in which *man* is the central figure. The *sruti*, the *sastra* and the *smṛti* (ethical, moral and legal codes) all the three are primarily concerned with man alone, and no other species, unless it affects the relation of that species with man.

In the Kena Upanisad, whilst dealing with the mystic doctrine of Brahman, it has been said:

Austerity (*tapas*), restraint (*dama*) and work (*karman*) are the foundations of it. The Vedas are all its limbs. Truth (*satya*) is its abode. He, verily, who knows it (i. e. the mystic doctrine) thus, striking off evil becomes established in the most excellent, endless, heavenly world—yea, he becomes established! (Kena, 33-34).

In the Mundaka Upanisad, the entire expanse of knowledge has been classified under two heads: *apara* and *para*; the *apara* includes the study of the Vedas and the Vedangas :

Of these, the *apara* is the R̥gveda, the Yajurveda, the Samaveda, the Atharvaveda, orthography or pronunciation (*sikṣa*), ritual (*kalpa*), grammar (*vyākaraṇa*), prosody or metrics (*chandas*) and astronomy (*jyotiṣa*). Now the *para* or the highest is that whereby that Imperishable (*aksara*) Brahman is known.

(Mund. Up.)

The Maitri Upanisad having described the miserable condition of the bonded individual soul, describes an antidote thus :

The antidote, assuredly, indeed, for this elemental soul (*bhutatman*) is this: study of the knowledge of the Veda, and pursuit of one's regular due. (Maitri Up. IV. 4. 3)

The Veda or the eternal Divine Knowledge is one. The revealed word of God has come to us in three forms: (i) the *Rk* or the hymns pertaining to knowledge. (ii) the *Yajuh*, outlining the details of actions (*yajna*) and duties of man in life, (iii) the *Saman*, the devotional songs. Each of the Vedic Samhitas (the *Rk*, the *Yajuh*, the *Sama*, and the *Atharva*) have the verses or prose consisting of all the three topics, *jnana*, the knowledge, *karma*, the field of action, and lastly *upasana*. The *Bṛhadaranyaka Upanisad* describes the creation of this *trayi vidya* (the threefold knowledge) thus :

The Lord bethought of Himself: "Verily, if I shall intend against him, I shall make the less food for myself." With that speech, with that self He brought forth this whole world, whatsoever exists here: the Hymns (*rk*, i.e., the *Rgveda*), the Formulas (*yajus*, i.e., the *Yajurveda*), the chants (*saman*, i.e., the *Samaveda*), metres, sacrifices (*yajnas*), men and cattle. (Br. Up. I. 2.6).

The *Chandogya Upanisad* mystically speaks of the *udgitha*, (the syllable OM used in the Vedic chants) thus :

Ud is the *Samaveda*; *gi* is the *Yajurveda*; *tha* is the *Rgveda*. (Ch. Up. I. 3.7)

implying that the mystical syllable *Udgitha* or OM (A-U-M) embraces in itself the entire divine knowledge, the threefold one or the *trayi vidya*. It has been further said in the same *Upanisad* :

Death saw them there, in the *rk*, in the *saman*, in the *yajus*, just as one might see a fish in water. When they found this out, there arose out of the

rk, out of the *saman*, out of the *yajus*, and took refuge in sound. Verily, when one finishes an *rk*, he sounds out OM, similarly a *saman*; similarly a *yajus*. This sound is that syllable (*aksara* with a double meaning: a syllable and imperishable). He who pronounces the syllable, knowing it thus, takes refuge in that syllable, in the immortal, fearless sound. Since the gods became immortal by taking refuge in it, therefore, he becomes immortal. (Ch. Up. I. 4.3-5).

The Chandogya Upanisad sometimes speaks of a pentad (five-fold) of knowledge :

Now, this person who is seen within the eye is the hymn (*rk*), is the chant (*saman*), is the recitation (*uktha*), is the sacrificial formula (*yajus*) and is the prayer (*brahman*).

The threefold Veda has been collected with two other triads :

Prajapati brooded upon the worlds. As they were being brooded upon, he extracted their essences :

Agni (literally meaning fire also) was extracted out from the earth, Vayu, (or wind) from the inter-space or atmosphere, and Aditya (or the Sun) from *dyau* or celestial space.

Upon these three deities he brooded. As they were being brooded upon, he extracted their essences. From Agni, came forth the *Rk* verses; from Vayu, came forth the *Yajus* prose; and from Aditya came forth the *Saman* chants.

Upon the threefold knowledge he brooded. As it was being brooded upon, he extracted its essences: *bhur* from the *Rk* verses, *bhuvas* from the *Yajus* prose, and *sva* from the *Saman* chants. (Ch. Up. IV. 17.1-3)

The Taittiriya Upanisad has transformed the above *triad* into a tetrad; and thus this Upanisad has accommodated the fourth one also,—the Atharva-veda, also known as the Brahma-veda. With the three *mahavyahrtis*, or the Supreme Symbols, *bhur*, *bhuvas* and *sva*, a fourth one, the *mahas* has been appended at the suggestion of an ancient seer Mahacamasya:

Bhur, verily, is the R̥k verses; *bhuvas* the Saman chants; *sva* the Yajus prose; *mahas* sacred knowledge or the Brahma verses (the Atharva). (Tai. Up. I. 5.1).

The Collateral Tetrads described by the Upanisad are as follows :

Bhur	Bhuvas	Sva	Mahas
Pr̥thivi	Antarikṣa	Dyuloka	Aditya
(this world)	(atmosphere)	(yonder world)	(the Sun)
Agni	Vayu	Aditya	Candrama
(fire)	(wind)	(sun)	(moon)
R̥k	Saman	Yajuh	Brahma (Atharva)
Prana	Apana	Vyana	Anna (food)

In the Kausitaki Upanisad, the three Vedas have been described as constituting three limbs of a personified Cosmic Lord :

Having Yajus as his belly, having Saman as his head, Having the R̥k as his form, yonder Imperishable, 'Is Brahman !' Thus he is to be discerned—The great seer, consisting of the Sacred Word (*brahma-maya*). (Kau. Up. I. 7).

As regards the Vedic triad, we have the following inspiring lines in the Mundaka Upanisad also:

The works which the sages saw in the sacred sayings, (the Vedic hymns),

Are manifoldly spread forth in the triad (of the Vedas).

Follow them constantly, ye lovers of truth.

This is your path to the world of good deeds.

(Mund. Up. I. 2.1)

The Mundaka Upanisad in its opening lines speaks thus of the traditions through which the sacred knowledge, first given to man as the revealed one, passed through several generations :

Brahma arose as the first of the gods—

The maker of all, the protector of the world.

He told the knowledge of the Supreme, the *foundation* of all knowledge,

To Atharvan, his eldest son.

What Brahma taught to Atharvan

Even that knowledge of Brahma, Atharvan told in ancient time to Angir,

He told it to Bharadvaja Satyavaha,

Bharadvaja to Angiras—both the higher and the lower knowledge. (Mund. Up. I. 1.1).

Of course, this genealogy has not much of historical significance. The same Upanisad again describes the source of all religious rites as follows :

From him (the supreme Self), the R̥g verses, the Saman Chant, the Sacrificial Formulas (*yajus*), the initiation rite (*diksa*),

And all the sacrifices, ceremonies and sacrificial gifts (*daksina*),

The year too and the sacrificer, the worlds

Where the moon (Soma) shines brightly, and where the Sun. (Mund. Up. II. 1.6)

How the Cosmic Vitality, the Cosmic Life, is related to the Vedas would be seen from the passage from the Prasna Upanisad :

Like the spokes on the hub of a wheel,
 Everything is established on Life (*prana*);
 The Ṛk verses, the Yajus prose and the Saman
 chants,
 The sacrifices, the nobility and the priesthood.
 (Prasna. II. 6)

The same Upanisad, again in its own characteristic way refers to the triad of the Vedas whilst dealing with the subject of partial or complete comprehension of the most august syllable A-U-M (i.e. OM). It so begins :

To him then he said: "Verily, O Satyakama, that which is the syllable OM is both the higher (the unqualified or *nirguna*) and the lower (the qualified or *saguna*) Brahman. (cf. *para* and *apara* knowledge of the Mundaka Upanisad). Therefore with this support, in truth, a knower reaches one or the other.

If he meditates on one element (namely, *A*), having been instructed by that alone he quickly comes into the earth (after death). The Ṛk verse leads him to the world of men. There, united with austerity, chastity and faith, he experiences greatness.

Now, if he is united in mind with two elements (namely, *A+U*), he is led by the Yajus prose to the intermediate space, to the world of the moon. Having experienced greatness in the world of the moon, he returns hither again.

Again, he who meditates on the highest person (*purusa*) with the three elements of the syllable OM (namely *A+U+M*) is united with brilliance (*tejas*) in the Sun. As a snake is freed from its skin, even so, verily, is he freed from sin. He is led by the Saman chants to the world of Brahman. (Prasna. V.1—5)

And the Upanisad finally summarizes it in a verse

of four lines thus :

With the R̥k verses, to this world; with the Saman
chants, to the intermediate space;
With the Yajus formulas, to that which sages recog-
nize;
With the syllable OM is truth as support, the
knower reaches That
Which is peaceful, unaging, immortal, fearless and
supreme. (Prasna V.7)

The Upanisads fall in tune with that literature of which the Vedas are the fountain-head. (The Brahmanas and the Aranyakas expound and elaborate the contents of the Vedic Samhitas and the Upanisads constitute the metaphysical phase of this entire literature). In this connection the following lines of the Svetasvatara are of great significance :

That which is hidden in the secret of the Vedas, even
the Mystic Doctrines (Upanisad)—
Brahma knows that as the source of the *sacred word*
(Brahman),
The gods and seers of old who knew That,
They, (coming to be) of Its nature, verily, have be-
come immortal. (Sv. Up.)

And thus, the older Upanisads (the major ones) are religious and philosophical treatises of the early Vedic literature. The Upanisads are meant to elaborate and elucidate the mysteries of life indicated in the Vedic Texts in the subtle form.

VEDA AND THE SYSTEMS OF INDIAN PHILOSOPHY

The entire Aryan literature of Ancient India not only shows a reverential attitude towards the Vedas, it regards it as the Supreme Authority. Whatever is in the *sruti* is the supreme authority; it is the *self-luminous light* which needs no other light to establish its validity or identity; it

is known as the Absolute Authority or the *svatah pramana* (स्वतः प्रमाण), or the self-evident testimony. Other literatures come under the category of the *paratah pramana* (परतः प्रमाण), that is, they are held in esteem and authority, inasmuch as they are in conformity with the Vedic tenets and do not disagree with or do not oppose all that has been said in the Vedas. This literature receives light from the Vedas.

The Vedas being the earliest revealed knowledge are regarded as *eternal*, that is, the truths expounded in them are valid for all times, for all ages and for all places. They are universal. The science or philosophy deals with those truths which are *universal*; it has been the cherished ideal of human sciences also to discover such universal *truths*, and if possible, then to reduce them to *one* universal truth. God is truth personified; He reveals Himself in and through His Creation; He has revealed Himself through His eternal *WORD* also. *WORD* has been God; *word* has ever been with God. The Vedas constitute a fraction of His *divine word*. The Vedas constitute a *seed* of knowledge, which is ever present in the highly evolved plant in the sense that the entire plant is present in the seed. The entire present day knowledge is the evolved manifestation of the same seed; it has come out of the seed; it is sustained by the seed, and in one sense, it cannot go out of the seed.

Through His divine knowledge to the earliest group of men, God has been our first and foremost teacher. The author of the Yoga Sutras, the great seer Patanjali, has expressed this sentiment in the following words :

(This Lord) is the Greatest Teacher of even the earliest great ones, because unconditioned by time.
(Yoga. I. 26)

Any concept of Theism would not be worthwhile, in which God is merely a Creator or a Ruler, but who is not our First Teacher and who is not the source of knowledge. The Vedanta Sutras of Vyasa accept the glory of that Brahman (ब्रह्म) alone who is the Creator of the Universe, who alone is its sustainer and so forth, and who having

revealed the Vedas, is the acknowledged Source of Knowledge :

Sastra yonitvat, शास्त्रयोनित्वात्, (having been the Source of Knowledge; i.e. the Source of the Veda).

(Ved. Su. I.1.3)

Kanada, the author of the Vaisesika, clearly says that the Vedas are to be regarded as of supreme authority, since they are the revealed WORD of God (तद् वचनादाम्नायस्य प्रामाण्यम्) (I.1.3). The word "*amnaya*" is another synonym of Veda.

Gotama, the author of the Nyaya Sutras, and Vatsyayana, the commentator on these Sutras accept the supreme authority of the Vedas; just as in the field of physical, biological and medical sciences, things become authoritative, when they are demonstrable and are based on sound experiences, in the same way, the Vedas are taken as authoritative :

मन्त्रायुर्वेदप्रामाण्यवच्च तत्प्रामाण्यमाप्तप्रामाण्यात् । (Nya. Su. II.1.67)

that is, like the experiences of medical sciences etc., they are authoritative, and also because all the *apta* (reliable and authoritative) persons have been speaking of their supreme authority. Commenting on this sutra, Vatsyayana and Dayananda both have said that :

All men should acknowledge the authoritativeness of the Vedas which are eternal and are the word of God, because all the great Yogins, and all the ancient sages like Brahma and others who were righteous, free from deceit, treachery and other similar defects, merciful, preachers of truth, and masters of learning have admitted the authority of the Vedas to be of the same nature as that of the Mantra and the Ayurveda. (Rgbbabhu)

By *mantra* is meant the 'findings of all true sciences'. There has never been a mention of the authorship of the Vedas. All the known authors, so far available in history of our traditions, have unhesitatingly and irrevocably acknowledged the non-personal authorship of these Vedas. Thus on the undisputed testimony of the authoritative

persons, it can be said that the Vedas are the supreme authority.

Kapila, the author of the Samkhya, clearly says that the Vedas have not been composed by any human being, because nobody in traditions and history ever saw their author :

न पौरुषेयत्वं तत्कर्तुः पुरुषस्याभावात् । (Sa. Su. V. 46).

Ballantyne (J.R.) translates this aphorism as follows :

They (the Vedas) are not the work of (supreme) man; because there is no such thing as the (supreme) man (whom you allude to as being, possibly) their maker.

Many of us have been of the opinion that the system of the Samkhya does not acknowledge the identity of God as the First Cause of the Universe; even such persons never accuse the Samkhya as not accepting the infallibility of the Vedas. A critic says : Since the Vedas were uttered by Primal Man, they must have been the composition or the work of that man; on this, the reply of the Samkhya is as follows :

यस्मिन्नदृष्टेऽपि कृतबुद्धिरुपजायते तत् पौरुषेयम् ।

That (alone) is Man's work, in respect of which, even be it something invisible, an effort of understanding takes place. (Sa. Su. V. 50)

Commenting on this sutra, Ballantyne (based on the commentaries of Aniruddha, Mahadeva and others) writes :

That it has been remarked that a thing is not Man's work (*pauruseya*) merely through its having been uttered by Man; for no one speaks of the respiration during profound sleep as being Man's work (or voluntary act). But what need to speak of antecedence of understanding ? The Vedas, just like an

expiration, proceed of themselves, from the Self-existent, through the force of *adrsta* (बद्ध, fate or some invisible agency), wholly unpreceded by thought. Therefore, they are not (a Supreme) Man's work (that is, they are not *pauruseya*).

The author of the Samkhya further says :

निजशक्त्यभिव्यक्तेः स्वतः प्रामाण्यम् । (Sa. Su. V. 51)

They are, spontaneously, conveyers of right knowledge, from the patentness of their own power (to instruct rightly).

Thus according to the Samkhya, just as it is beyond the human capacity to create the universe, just as the man in sound sleep is not responsible for his expirations, similarly, no human being could have produced the Vedas; they have come out of their ownelves, and they have spontaneously become the conveyers of the right knowledge. They are *apauruseya* (non-man-made), and they differ from other literature produced by men.

Jaimini, the author of the Purva-Mimamsa accepts the supreme authority of the Veda. He very comprehensively elaborates the science of interpretation of the Vedic Texts. What the Vedanta Sutras are to the Upanisads, the Purva-Mimamsa sutras are to the Veda. After having discussed out the theme of infallibility of the Vedic Texts, Jaimini discusses the eternal nature of WORD (the Veda) :

नित्यस्तु त्वाद् दर्शनस्य परार्थत्वात् ।

It (the WORD) is surely eternal because it is manifested for the sake of others. (Mi. Su. I. 1.18)

Words are of two kinds, Vedic and Laukika (the words of the Vedas are the *vedic*); henceafter, the words coined through human agency are *laukika*. Both the words are meant to be understood by persons other than the speaker, and therefore, they should continue to exist after the moment they have been spoken. In this sense,

they do not die out; therefore, they must be eternal. If the man-made-word could be eternal, much more so would be the words given to us through divine sources.

This type of argument has been examined and discussed in details by Indian grammarians like Panini and Patañjali. Of course, this type of treatment has no direct bearing on the question of the infallibility and eternal nature of the Vedas.

Panini and Patañjali on the Eternality of the Vedas, of Words and of the Relations of Meaning with the Word.

Panini and other Indian grammarians and linguists have always delighted in discussing a few problems which may not be of interest to a general reader or an academician of any other language. These questions are :

(i) Is sound (*śabda*) eternal (*nitya*) or subject to annihilation (*anitya*)? When we utter a sound, is it merely a manifestation of what was existing already or it is altogether a new entity?

(ii) Word is a collection of sounds. It is meant to convey a sense to others. Within the interval, the word is spoken and heard by different people, does it continue to exist? Is it destroyed as soon as comprehended by others?

(iii) Is there a natural relation between word (*śabda*) and the sense or meaning (*artha*) it carries; or is the relation arbitrary and empirical?

(iv) Is the revealed Word eternal? If so in what sense? In the Vedic Samhitas, (the present day available collection of texts) the words are found in a certain sequence with proper accents. Is this sequence eternal? Is the sequence eternal along with the accents and other details?

These are some of the fundamental questions raised and discussed by Patañjali whilst commenting on the Panini Sutras :

छन्दो ब्राह्मणानि च तद् विषयाणि । (Ast. IV.2 65).

तेन प्रोक्तम् । (Ast. IV.3.101).

We shall not enter into the details of discussion. It appears that Patanjali, the great commentator, is of the view that in the case of *amnaya*, not only the sequence (*anupurvi*, आनुपूर्वी) is eternal or fixed, (*nitya* or *niyata*) the accents are also eternal and fixed. In each Creation, the Vedas are revealed in the same words, arranged in the same sequence with the same accents :

स्वरो नियत आम्नायेऽस्य वामशब्दस्य ।

वर्णानुपूर्वी खल्वप्याम्नाये नियतास्य वामशब्दस्य ।

(Mahabhasya, V. 2.59)

But in the case of Branches (*sakhas*) like the Katha, the Kalapa, Paippalada and so on, the sequence is *anitya* or non-eternal; the sense or meaning (*artha*), in their case is also eternal :

यद्यप्यर्थो नित्यः यात्वसौ वर्णानुपूर्वी साऽनित्या ।

तद् भेदाच्चैतद् भवति काठकं कालापकं मीढकं पैप्पलादकमिति ।

(Mahabhasya, IV. 3.101)

Of course, the authorities have been differing amongst themselves on many of these points. But on one point, they have all agreed, that is, on the revealed nature of the Vedas in the most natural form, through a most natural process in the earliest history of the highly developed human species.

AGNI, MITRA, VARUNA AND INDRA

AGNI

It would be seen from the survey of the entire R̥gveda that the six of the ten books are given each to the hymns of a single *ṛsi* or the family of the *ṛsis*. The hymns of the Second Book are associated with R̥si Gṛtsamada, of the Third and the Seventh Books with Visvamitra and Vasistha respectively, of the Sixth with Bharadvaja and of the Fifth with Atri and his family. In each of these books the hymns with the *devata* Agni are first collected together, and then followed by those of which Indra is the *devata*. At the close of the books we have hymns of which the *devata* or subject title is Brhaspati, Surya, R̥bhus, Usa etc. Of course, the entire Ninth Book is devoted to Soma Pavamana. The First, Eighth and Tenth Books are associated with numerous *devatas* and *ṛsis*. Here too Agni hymns are leading, followed by Indra and others. The *samhitikarana* of the R̥gveda (the editing of the collection) is thus based on a well-conceived homogeneous structure.

The first word of the R̥gveda is *agni*. The hymn (I. 1) clearly explains what this *agni* stands for. Oldenberg has translated the first verse as follows :

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् ।

होतारं रत्नधातमम् ॥ (R̥v. I. 1.1)

I magnify *agni*, the *purohita*, the divine ministrant of the sacrifice, the *hotṛ* priest, the greatest bestower of treasures.

[I]adore the Flame, the vicar, the divine R̥tvik of the sacrifice, the summoner, who most founts the ecstasy. *Aurobindo*, Vol. XII. p. 39].

Oldenberg, whilst translating this verse had in his mind the entire fire ceremony in which traditionally the

terms *agni*, *purohita*, *ṛtvik* and *hotṛ* had assumed definite technical meaning.

What this *agni* actually is would be clear from the four verses (I. 1. 5—8) of the same hymn (translation of Oldenberg).

5. अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्तवस्तमः ।
देवो देवेभिरागमत् ॥

May Agni the thoughtful *hotṛ*, he who is true, and most splendidly renowned, may the god come hither with gods.

6. यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि ।
तवेत् तत् सत्यमङ्गिरः ॥

Whatever good thou wilt do to thy worshipper, O Agni, that (work) verily is thine, O Angiras.

7. उप त्वाम्ने दिवे दिवे दोषावस्तर्धिया वयम् ।
नमो भरन्त एमसि ॥

Thee, O Agni, we approach day by day, O (god) who shinest in the darkness; with our prayer, bringing adoration to thee—

8. राजन्तमध्वराणां गोषामृतस्य दीदिवम् ।
वर्धमानं स्वे दमे ॥

Who are the king of all worship, the guardian of *ṛta*, the shining one, increasing in thine own house.

I have given Oldenberg's translation. Wilson, and Griffith's translations, almost based on Sayana's interpretation are very much the same. For example, Wilson translates the verse 5 as follows :

May Agni, the presenter of oblation, the attainer of knowledge, he who is true, renowned and divine, come hither with the gods.

All these renderings have a stigma and stink of ritualistic tradition, whilst the verses have a deeper meaning. Aurobindo has brought forward a "psychological sense"

from these verses :

May Agni, the priest of the offering, whose will towards action is that of the seer, who is true, most rich in varied inspiration, come, a god with the gods. (5)

The good that thou wilt create for the giver, that is that truth of thee, O Angiras. (6)

To thee, day by day, O Agni, in night and in the light, we by the thought come bearing our submission. (7)

To thee who shinest out from the sacrifices (or, who governest the sacrifices) of the Truth, and its illumination, increasing in thy own home. (8)

(Aurobindo, Vol. X. p. 59)

It must be remembered that the words *ṛtam* and *satyam* may sometimes appear to be synonymous, but often, particularly when they come together or in close proximity, they have distinctive associations also. In phrases like *satyam ṛtam bṛhat*, both of them have precise distinctive significance (the *truth*, the *right*, the *vast*). In the Veda, Upanisads and the Vedānta this truth (*satya*) is a path leading to felicity, leading to immortality; it is again that by the path of the truth, a sage, *ṛsi* or seer (a *kavi*, a *vipra*) passes beyond; he passes out of falsehood, out of the mortal state into an immortal existence.

नमो ब्रह्मणे नमस्ते वायो त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि, त्वामेव
प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि, ऋतं वदिष्यामि, सत्यं वदिष्यामि ।

O Lord supreme, my homage to you: O *vayu*, my homage to you; you evidently are the *brahma* (vast); I shall ever call you as the evident *brahma* (vast), I shall ever call you as the evident *ṛta* (right) and as the evident *satya* (truth).

According to Aurobindo, when we speak of truth, we are speaking truth of *divine essence*, not truth of mortal sensation and appearance. It is *satyam*, truth of being (*sat*), it is in its action *ṛtam*, right, truth of divine being regulating right activity both of mind and body; it is *bṛhat*, the universal truth proceeding direct and under-

formed out of the infinite. The consciousness that corresponds to it is also infinite, *bṛhat*, large as opposed to the consciousness of the sense-mind, which is founded upon limitation. The one is described in the Upanisad as the *bhuma*, or large and plenty, the other as *alpa*, small, or the little. The supramental or Truth-consciousness is also known as *mahas*. In respect to this, we have the faculties, such as *dṛṣṭi*, *sruti* and *viveka*, the direct vision of the truth, the direct hearing of its word, the direct discrimination of the right, and *ṛṣi*, sage or seer possesses these faculties.

Now what is *agni* in the Veda? He is the *foremost force*; He is the *foremost light*; and therefore, He is the *foremost adorable*.

Dayananda derives the word *agni* from the roots अञ्च्, अग, अग्नि and इण् ($\sqrt{ancu}$, $\sqrt{aga}$, $\sqrt{agi}$ and $\sqrt{in}$).

Ancu, *gati-pujanayoh* (अञ्च् गतिपूजनयोः) which means to *act* or to *go*, and to *adore*. Act or *gati* is of three types – to know, to go and to attain. The supreme Lord, the highest consciousness is all-knowledge, omniscient, the only worth knowing and attaining, and the only foremost adorable, and therefore, in the Veda, such foremost adorable, attainable, omniscient Lord is known as Agni. The Nirukta, almost in the same sense, describes Agni as अग्रणीर्भवति (*agranirbhavati*), the one who always is in forefront, or who is the foremost and the first to be invoked in the sacred acts; अग्रं यज्ञेषु प्रणीयते (Nir. VII. 14).

This *foremost adorable* (Agni) has been variously described in the Vedic Texts. He is known as *jatavedas*, or knower of all births, विश्वानि वयुनानि विद्वान्, it knows all our actions, or it knows all manifestations or phenomena, or it possesses all forms and activities of the divine wisdom. Agni is the divine power in men, the energy of fulfilment through which they do their work in Him. It is again this work which is symbolized by the *yajna* or sacrifice.

Agni, in the same sense, may also be taken as the divine will perfectly inspired by divine wisdom; it is again the active or effective power of the *truth-consciousness* (*kavikratuh*); Agni is *satya*: true in His being; perfect possession of His own truth, and the essential truth of

things gives Him the power to apply it properly in all acts and movements of force. The numerous verses of the Veda associate Him, Agni, with various, perfectly significant aspects and attributes, *hotṛ*, *citravastamah*, *duta* and he is the supreme divine power accompanied with lesser divine powers : देवो देवेभिः ।

Agni is accompanied with *mayas*, felicity, *bhadra* and *suvita* (blessings, and righteousness) as opposed to *durita*, *duhkha*, or *durguna* (evils, discomforts, misfortunes, and misdeeds).

It must always be remembered that it is imagery of the Veda, which describes the sacrifice (all noble acts done with non-attachment, without the expectation of rewards and for the general good) as travelling towards the gods, and man himself as a traveller moving towards the truth (*satyam*), the light (*jyotih*) and the felicity (*amṛtam*). In that sense, the truth, the vast and Agni's own Home (*swam damam*, स्व दमं, I. 75.5; *sve dame*, स्वे दमे, I. 1. 8) are identical.

Since Agni is *agrani* (अग्रणी), the foremost leader, according to Dayananda, it on the mundane and social plane represents a leader (honest and sincere in dealings) of any group, society, social or state organization, even of an army; but this leader should be an intellectual person, adherent to truth and benevolence; *suryavat sarvartha prakasaka* (सूर्यवत् सर्वार्थप्रकाशकः), shining like the sun, and giving enlightenment (Rv. II.1.4) and *vahniriva vartamana*, (वह्निरिव वर्तमान) existing like fire (Rv. II. 1.5) — (Dayananda).

VARUNA AND MITRA

The Veda, at the highest level, stands for the concept of a supramental consciousness which leads the devotee to immortality and beatitude, but at lower levels, it wishes the individual to get the first hand acquaintance with the ever-changing dynamic world in which the soul has been placed in an ever-changing and highly complex corporeal system of five sheaths—the eternal one, nourished and sustained by food, the *annamaya* (अन्नमय), followed by the second one, of the vital breaths or the *pranamaya*

(प्राणमय), and then the third one, the psychic sheath of numerous mental behaviours, the *manomaya* (मनोमय); so far are the three material sheaths, evolved out of the causal primordial Prakṛti; and then we have two further sheaths, the one of the knowledge or supramental or transcendental understanding, the *vijñānamaya* (विज्ञानमय), and the fifth and the last of bliss or beatitude or the transcendental happiness, the *anandamaya* (आनन्दमय).

In the First Book of the R̥gveda, we have a reference in the first hymn to *agnī*, the foremost adorable, which is associated with truth in being (*satya*), truth in activity (*ṛta*) and truth in universality (*brhat*). In the second hymn, we have a reference to two equally significant words *varuna* and *mitra*. They are also associated with *ṛta*. Let us take the following last three verses of this hymn, as translated by Wilson :

7. मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् ।

धियं मृताचीं साधन्ता ॥

I invoke *mitra* of pure vigour, and *varuna* the devourer of food; the joint accomplishers of the act bestowing water (on the earth).

8. ऋतेन मित्रावरुणा वृता वृधावतस्पृशा । ऋतुं बृहन्तमाशाये ।

Mitra and *varuna*, augmenters of water, dispensers of water, you connect this perfect rite with its true award.

9. कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया ।

दक्षं दधाते अपसम् ॥

Sapient *mitra* and *varuna*, prosper our sacrifice and increase our strength : you are born for the benefit of many; you are the refuge of multitudes.

It is needless to comment on Wilson's renderings. With *Mitra* and *Varuna*, we have the association of *dhiyam ghytacim* which should be translated as perfecting the bright understanding; in it, we have the concept of purified discernment. We have to correlate this verse with the following in which we have the terms *kavi*, *kratu*, *ṛtavrdha*, *ṛtaspr̥sa*, *br̥hantam* etc. as in the first hymn of the R̥gveda

ṛtavṛdha and *ṛtaspr̥sa* mean much more than augmenters and dispensers of water.

Now we shall try to see what interpretations could be given to the term *agni*, *mitra*, and *varuna* when all the three occur as a *triple* or a *triad* in plural number; when these terms occur in pairs of two (as dyads) in dual number and when they occur *singly* in singular number. And again, we have further to see what these triads, dyads, and singles mean on the ephemeral materialistic plane, what on the mental or supramental plane, what on the cosmogonic plane, what on the social plane, and what on the transcendental plane. The Vedic hymns are multipurpose hymns in their essential nature, since they are *apauruseya* (अपौरुषेय), i.e. not composed by a human individual. Sometimes, in one and the same hymn, one is first instructed with the ephemeral and materialistic aspect, and then in subsequent verses in the same hymn, he is elevated, step by step, through stages up to the highest transcendental knowledge.

On the material plane, *agni* may be the simple fire produced by attrition, then subsequently it may mean the solar heat and light; then it may be universalized with the cosmic energy, and in the psychic realm, it may be the guiding intelligence, and finally, in the transcendental stage, it may be the divine light of spirituality or it may be the most adorable Lord Himself. On the social plane, *agni* may be a leader of the society, an instructor of an institution and so on. Exactly the same may be said of the words like *vayu*, *indra*, *mitra* and *varuna*. The adjectives and other qualifying phrases in the verse would indicate to an interpreter the rationale of multiple meanings.

The word *varuna* has been derived by Dayananda from two roots *vṛn* (वृञ्) *varane*, to choose, to select, and *vara* (वर) *ipsayam* : वः सवन् शिष्टान् मुमुक्षून् पमत्सिनो वृणीति स वरुणः i.e. the one who selects out, chooses and thus favours them only who are virtuous and deserving to follow the path leading to freedom from bondage is *varuna*.

Alternatively, वः शिष्टैर्मुमुक्षुभिर्निवर्ते वर्यते वा स वरुणः i.e. the one who is chosen or selected for dedication, worship and adoption by the virtuous and spiritual persons, is *varuna*.

He alone is worth having, worth possession, and thus He alone is supermost, and therefore, the most venerable Lord is *varuna*. In a number of Vedic verses, He is addressed as *raja varuna*, the supreme ruler *varuna*.

According to Aurobindo, *agni*, *indra*, *varuna* and *mitra* are the four gods (or faculties) who represent the working of the Truth in the human mind and temperament. *Mitra*, according to the Vedic text is *putadaksa* (पूतदक्ष), possessed of a purified judgment; *varuna* is *risadas* (रिषादस्), the destroyer of hurters or enemies (the obstacles). There are two obstacles which prevent the intellect from being a perfect and luminous mirror of truth-consciousness; first, impurity of discernment or discriminative faculty which leads to the confusion of the truth; secondly, the many causes or influences which interfere with the growth of the truth by limiting its full application or by breaking up the connections and harmony of the thoughts that express it, and which thus bring about poverty and falsification of its contents. (*Aurobindo*, Vol. X. p. 71). These hostile agencies, in the Vedic terminology, are known as *vṛtra*, *dasyu*, *ahi*, etc, which we shall take up later on. In this context, *varuna* is *risadas*, destroyer of enemy, of all that seek to injure the growth.

Mitra, then a power like *varuna* of light and truth, especially represents love, joy and harmony, the foundations of *mayas* (मयस्), the Vedic beatitude.

Dayananda has derived the word *mitra* from the root *nimida* (जिमिदा), *snehane*, to love or to show affection, with a *pratyaya* or particle *ktra* (क्त्र) added to it : मेदयति स्निह्यति स्निह्यते वा स मित्रः i.e. the one who loves and shows affection is *mitra*. God is the supreme friend of ours and therefore, He is *mitra*.

The Nirukta (X. 21) gives other derivations : मित्रः प्रमितिः त्रायते, संमित्रवानो द्रवतीति वा, मेदयतेर्वा, i.e. *mitra* is so called because he preserves from destruction (*pramītes trayate*), or because he runs (*dravati*), measuring things together ($\sqrt{mī}$) or the word is derived from the causal of the verb *mīd* (to be fat).

(ii) *Minvano dravati*, from root $\sqrt{mivi}$, *secane* (मिवि सेचने), to impregnate, and from *dru* (द्रु) to move, to go, i.e.

mitra is one who impregnates whilst moving, and in this sense, *mitra* is also the sun or the cloud. There are other possible derivations : (i) माति परिमापयति इति मित्रम्, the one who measures out the entire universe, is *mitra*; (ii) मितं कर्मफलं राति ददातीति मित्रः, the one who awards the fruits of action judiciously is *mitra*.

How our supreme Lord is *mitra* is seen from the following verse :

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो
मित्रो दाधार पृथिवीमुत चाम् ।
मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे
मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत ॥ (Rv. III. 59.1)

Mitra-Varuna Dyad—The first hymn to *mitra-varuna* (मित्रावरुण) is Rv. V. 62. The goal of journey of the manifested sun of divine knowledge is eternal and immutable truth. God is one, but in Him unite all divine virtues; the objective of all sacrifices is to unite all the wealth of being and knowledge (*sat* and *cit*), and power and bliss (*ananda*) in the supreme. *Varuna* is associated with all that is vast and pure (infinity and purity), *mitra* is associated with all that is shining (light) and harmony. The impeller of the cosmic movement and journey pours out knowledge in us, the milk of the herds, by the dawns of the inner light, and there descend the streams of immortal existence followed by the single and perfect movement of *mitra-varuna*, the *light* and the *purity*; the *harmony* and the *infinity*. It is the rain of heaven which, as if these two God-heads, the divine powers, pour down, upholding the physical existence in its fruits and the celestial in its herding radiances of illumination. Thus they create in man a force full of divine knowledge and a wide being which they guard and increase, a strewn seat for the sacrifice. This thousand pillared force of knowledge they make a home for themselves and dwell there in the revelations of the word. It is a home full and large with the sweatness and ecstasy of the supreme and inviolable peace and bliss.

In this context, one can go through the nine verses of Rv. V. 62. I shall quote here Aurobindo's literal translation of a few of them (Vol. X. p. 466).

1. ऋतेन ऋतमपिहितं द्रुवं वां
सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वान् ।
दश शता सह तस्युस्तदेकं
देवानां श्रेष्ठं वपुषामपश्यम् ॥

By the *truth* is veiled that ever-standing *truth* of yours, where they unyoke the horses of the Sun: there the ten hundreds stand still together; That One,—I have beheld the greatest of the embodied gods.

2. तत् सु वां मितावरुणा महित्वमीमां
तस्युपीरहमिदुं दुहते ।
विश्वाः पिन्वसः स्वसरस्य घेना
अनु वामेकः पविरा ववर्त ॥

That is the utter vastness of you, O Mitra and Varuna, there the Lord of the movement milks the herds of his stable radiances by the days. Lo, your twain swell all the streams of the Blissful One and your one wheel moves in their path.

3. अघारयतं पृथिवीमुत घां
मितराजाना वरुणा महोभिः ।
वर्धयतमोषधीः पिन्वतं गा
अव वृष्टिं सृजतं जीरदान् ॥

You uphold earth and heaven, O Mitra king and king Varuna, by your greatneses; you increase the growths of earth; you nourish the shining herds of heaven; you pour forth the rain of its waters, O swift in strength.

8. हिरण्यरूपमुषतो व्युष्टा वयः
सूणमुदिता सूर्यस्य ।
वा रोहयो वरुण मित्र गर्त—
मत्तश्चक्षायो मदिति दिति च ॥

To that home whose form is of the gold, whose pillars are of the iron, in the breaking of the Dawn, in the uprising of the Sun, you ascend, O Varuna, O Mitra, and thence you behold the *infinite* and the *finite*.

The inherent idea of the term of *varuna* is *infinity* and *purity* and of *mitra* is light and harmony. Dayanand interprets *mitra* as *pranavat suhrt* (प्राणवत् सुहृत्; life-like friendly,

dear as life, and harmonious), and *varuna* as *varah sresthah* (वरः श्रेष्ठः), the superb and pure. (Rv. II. 1.4)

INDRA

Dayananda derives the word *indra* from the $\sqrt{\text{idi}}$, (इदि) *paramaisvarye*, to become one possessed with highest glory : य इन्दति परमैश्वर्यवान् भवति त इन्द्रः परमैश्वर्यः; our supreme Lord is Indra, since none else possesses that glory which He possesses.

The Nirukta of Yaska (X.8) gives about 13 etymologies of the word *indra*, of which the following eight are of his own, and the rest five belong to other authorities :

- (i) इरां दृणातीति—(इरा+दृ) (*ira+dr*)
- (ii) इरां दवातीति—(इरा+दा) (*ira+da*)
- (iii) इरां दधातीति—(इरा+धा) (*ira+dha*)
- (iv) इरां दारयति इति—(इरा+दारय) (*ira+daraya*)
- (v) इरां धारयति इति—(इरा+धारय) (*ira+dharaya*)
- (vi) इन्द्वे द्रवतीति—(इन्दु+द्रु) (*indu+dru*)
- (vii) इन्दो रमतीति—(इन्दु+रम्) (*indu+ram*)
- (viii) इन्धे भूतानीति—($\sqrt{\text{indh}}$) ($\sqrt{\text{indh}}$)

According to Agrayana इदं करणात्, i.e. the Lord is Indra since He does the most.

According to Aupamanyava, इदं दर्शनात् (*idam+drs*), our Lord is Indra, since He is greatest seer. The word is also derived from $\sqrt{\text{ind}}$, $\sqrt{\text{ind}}$, meaning to be powerful, i.e. being powerful he tears the enemies asunder or puts them to flight. (इन्दते वैश्वर्यकर्मणः । इन्द्रञ्छत्रूणां दारयिता वा; द्रावयिता वा); or he honours the sacrificers (आदरयिता च यज्विनाम्) and for the same reason, the infinitesimal soul* in body is also *indra*, the seer, (Ait. Br. III. 13).

There is a ritualistic etymology of the word Indra : (*indan*) *adarayita ca yajvanam*, i.e. the one who honours and respects the performers of sacrifices. For the word Indra, see the verse :

इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत् पर्वतानाम् ।

इन्द्रो बृधामिन्द्र इन्मेधिराणामिन्द्रः क्षमे योगे हव्य इन्द्रः ॥ (Rv. X.89.10)

*इन्द्रियं इन्द्रातिगं, इन्द्रदृष्टं, इन्द्रसृष्टं, इन्द्रजुष्टं, इन्द्रदत्तमिति वा (Asta. V. 2.93).

Let us now discuss *indra* a little more in details. *Indra* is sometimes described as the eldest of the *maruts* (We shall discuss *maruts* later on)—इन्द्रज्येष्ठो मरुद्गणः; *Indra* is often associated with *vayu* (wind-god, as if) who is the master of life, inspirer of that breath or dynamic energy, called the *prana*, which is represented in man by the vital and nervous activities. Everything about *agni*, *maruts*, *vayu* and *indra* is lustrous—*maruts* (and *indra*) have shining weapons, golden ornaments and resplendent cars. Not only do they send down the rains, the waters, the abundance of heaven and break down the things least established, to make way for new movements and new formations—functions which, for the rest, they share with others, *mitra* and *varuna*, but like them they also are friends of Truth, creators of Light. In their connection it has been said, “Conceal the concealing darkness, repel every devourer, create the Light for which we long” (Rv. I.86.9—10). And further, in their context it has been said, “They carry with them the sweetness (*ananda*) as their eternal offspring, and play out their play brilliant in the activities of knowledge.” (I. 166. 2). The *maruts*, therefore, are the energies of mentality, energies which make for knowledge. Theirs is not the settled truth, the diffused light, but the movement, the search, the lightning flash, and when Truth is found, the many-sided play of its separate illuminations. (*Aurobindo*). *Indra* is closely related to such *maruts*; they are *Indra*’s brothers. The hymn I. 171 relates to *indra* and *maruts*.

In the hymn I. 170, there is a colloquy of *indra* and *agastya*. We have given its translation in the text; *Aurobindo* translates (Vol. X. p. 241) this colloquy as follows (the five verses) :

INDRA—It is not now, nor is it tomorrow; who knoweth that which is supreme and wonderful. It has motion and action in the consciousness of another, but when It is approached by the thought, It vanishes.

AGASTYA—Why dost thou seek to smite us, O *indra* ? The *maruts* are thy brothers. By them accomplish perfection; slay us not in our struggle.

INDRA—Why, O my brother *agastya*, art thou my friend, yet setest thy thoughts beyond me? For well do I know how to us thou wilt not give thy mind. Let them make ready the altar, let them set Agni in blaze in front. It is there, the awakening of the consciousness to immortality. Let us two extend for thee thy effective sacrifice.

AGASTYA—O Lord of substance over all substances of being, thou art the master in force! O Lord of love over the powers of love, thou art the strongest to hold in status! Do thou, O *indra* agree with the *maruts*, thou enjoy the offerings in the ordered method of the Truth.

It is a wonderful colloquy, which establishes a relation between *maruts*, *indra*, *agastya* and *truth* and its attainment. It would easily be seen that *agastya* is not the mythological seer; he is the infinitesimal soul in each of us; *indra* is the supreme Lord and *maruts* are the vital forces, the *pranas*, in our body complex, and the entire colloquy has deeper meanings.

Agastya accepts the will of the God and submits. According to *indra*, *agastya* is his friend and brother and Agastya finally agrees to perceive and fulfil the Supreme in the activities of Indra. From his own realm, Indra is supreme Lord over the substances of being (*sat*) as manifested through the triple world of mind, life and body, and has, therefore, power to dispose of the formations towards the fulfilment, in the movement of Nature, of the divine truth that expresses itself in the universe,—supreme Lord over love and delight manifested in the same triple world, and has, therefore, power to fix those formations harmoniously in the status of Nature. *Agastya* gives up all that is realized in him, in the fixed parts of *agastya's* consciousness and directed in the motion towards fresh formations. Indra is once more to enter into friendly parley with the upward aspiring powers of *agastya's* being and to establish agreement between the seer's thoughts and the illumination that comes to us through the pure intelligence.

That power will then enjoy in *agastya* the offerings of the sacrifice according to the right order of things as formulated and governed by the truth which is beyond. (*Aurobindo*, Vol. X. p. 244).

Indra is so often associated with *soma* which is synonymous with the divine *ananda*; it is the principle of Bliss from which the very existence of man, this being with triple complex of physical, life-ful and mental realms is drawn. It is born of the sense-mind, in the Universal *purusa* (Ait. Up. III.2); it is sometimes identified with moon for this reason. Its sensation is an attempt to translate the secret delight of existence into the terms of physical consciousness, often figured as *adri*, the hill, the stone, or dense substance (*a+dri*), divine light and divine delight, are both of them concealed and confined, and have to be released or extracted. *Ananda* is retained as *rasa*, the sap, the essence, in sense objects and sense-experiences, in the plants and growths of the earth-nature, and among these growths. *Soma* plant symbolizes that element behind all sense-activities and their enjoyments which yield the divine essence (*Aurobindo*, Vol. X. p. 249).

Soma is the sun in its enlightenment; it is also moon in its beauty, charm and enjoyment; it is an elixir of life, being so exhilarating; it is a healing balm for all mental and supramental ills and injuries, and therefore, it has been symbolized by a *conceptual plant*, not one belonging to our biological flora, which though never existed, was always equated with a medicinal plant of hypnotic and exhilarating properties, the number of leaves of which increases or decreases with the waxing and waning of the moon. The medicinal characteristics of all the herbs *conceptually* depend, as if, on the *soma* content in them. In the rituals, different medicinal plants of the localities have been used under the title of *Soma* in *Soma-sacrifices*. *Soma* is the transcendental state, and in the Yogic *Samadhi* is a synonym of Divine Bliss.

Indra is known to be *satakratu* (शतक्रतु), the one of hundred actions or activities. Dayananda translates the term *satakratu* as *asamkhya-prajnam* (असंख्यप्रज्ञा, बहुकर्मणि वा)

(II. 16. 8; 22. 4), the one of infinite discriminating or truthful intellect, or of numberless actions. God alone is *satakratu* in the sense that His actions are cent per cent detached, whilst in human actions, one can be detached to a small percentage; if we strive, we may be *pancakratu* or *dasakratu*, with five or ten per cent detached actions. Our actions are based on the expectation of fruits; they leave lingerings after the performance. But Indra, the supreme Lord, alone is *satakratu*. The Yoga Sutras define this Lord, the Supreme Purusa, in these words: The Supreme Lord is an extra-ordinary spirit unaffected by afflictions, actions, fruitions and dispositions.

Indra is the slayer of *vytra*, the coverer. When Indra symbolizes the Sun, the coverer are the clouds. When Indra is the self, the coverer is ignorance, nescience, but Indra protects rich mind in its riches.

अस्य पीत्वा शतश्रतो घनो वृत्राणामभवः ।

प्रावो वाजेषु वाजिनम् । (Rv. I. 4.8)

(When hadst drunk of this, O the one of hundred activities, thou becomest a slayer of the coverers and protect the rich mind in its riches—*Aurobindo*).

Compare Aurobindo's translation with Wilson's:

Having drunk, *Satakratu*, of this (Soma juice), thou becomest the slayer of the *vrtras*; thou defendest the warrior in battle.

Kratu is *karma*, act, but unattached; it is simultaneously wisdom and *prajna*, knowledge too. This knowledge can come to him only who has drunk the divine elixir, the *soma*, the exhilarating bliss, not the mundane wine or an alcoholic or drug preparation. It is enlightening, giver of divine wisdom and a balm for mental perturbations.

Indra smites *vytra*, the coverer, the *evil*, the *serpent* or *ahi* the nescience with his *vajra* or the thunderbolt. This *vajra* is the adamant justice, the firm determination to smite against untruth, the evil of evils, the most

ferocious demon. *Vṛtra* is the shroud of thick darkness of ignorance which covers *truth* and the discriminating faculty of the lower self, the soul.

Indra in smiting *vṛtra* takes the help of *maruts*. The *maruts* represent the progressive illumination of human mentality, until from the first obscure movements of mind which only just emerge out of the darkness of the subconscious, they are transformed into an image of the luminous consciousness of which *indra* is the *purusa*, the representative being. (*Aurobindo*).

The *maruts*, reinforced in strength will always need the guidance and protection of the superior power. In *Aurobindo's* terminology (Vol. X. p. 262) the *maruts* are the *purusas* of the separate thought-energies, whilst *indra*, the one *purusa* of all thought-energy. In *indra*, *maruts* find their fullness and their harmony.

Let there then be no longer strife and disagreement between this whole and these parts. The *maruts*, accepting *Indra*, will receive from him the right perception of the things that have to be known. They will not be misled by the brilliance of a partial light or carried too far by the absorption of a limited energy. They will be able to sustain the action of *indra* as he puts forth his force against all that may yet stand between the soul and its consummation.

THE ASVINS AND VISVEDEVAS

In the third hymn of Book I of the *R̥gveda*, we have 12 verses, three of which are devoted to *asvins* (अश्विनौ), three to Indra, three to *visvedevas* (विश्वेदेवाः), and three to Sarasvati (सरस्वती). Traditionally, Asvins (twins, *asvinau*, in dual number) are regarded to be two sons of the Sun, begotten during his metamorphosis as a horse (*asva*), endowed with perpetual youth and beauty, and physician (also expert surgeons) of the gods; they are the heroes of many legends; they are the subject of enumeration in hymns I. 116 and 117. अश्विनौ देवानां भिषजौ, इति श्रुतेः —the two *asvins* are the physicians of the gods, such is the Vedic tradition (*Sayana*).

The three main interests of human soul are : (i) thought and its final victorious illuminations, (ii) action and its last supreme all-achieving puissances, and (iii) enjoyment and its highest spiritual ecstasies. Our last object is not the sense-enjoyment; this has to be replaced by Soma satisfying the innermost realm of human complex with divine *ananda*. For this purpose our thought-actions have to be divinized first. A triple-sacrifice has to be performed : the cow, the horse and the soma elixir are the figures of this triple sacrifice. The two *asvins* are to be invoked for this purpose :

1. अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती ।

पुरा भुजा चनस्वतम् ।

2. अश्विना पुरुदंससा नराशवीर्या धिया ।

धिष्ण्या वनतं गिरः ।

3. दत्ता युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबहिषः ।

आ यातं रुद्रवर्तनी । (R̥v. I.3.1-3)

1. Asvins, cherisher of pious acts long-armed, accept with outstretched hands the sacrificial viands.

2. Asvins, abounding in mighty acts, guides (of devotion), endowed with fortitude, listen with unaverted minds to our praises.
3. Asvins, destroyers of foes, exempt from untruth, leaders in the van of heroes, come to the mixed libations sprinkled on the lopped sacred grass.
(Wilson).

The three epithets of *asvins* in these verses are *dravat pani* (द्रवत् पाणि), *subhaspati* (सुभस्वपति) and *purubhuja* (पुरुभुज). *Purubhuja* (also V.73.1) is not long-armed, it is "much enjoying"; *subha* like *ratna* or *candra* stands for light and enjoyment. Asvins are riders on horse; this horse, *asva*, is symbolic of force, life-energy, nervous force or *prana* (प्राण). *Asvins*, again, are gods of enjoyment, seekers of honey; they are the physicians, they bring back youth to the old, health to the sick, and the wholeness to the maimed. In movements, they are swift, violent and irresistible, their chariot is so well-known for swiftness. They are like birds in swiftness: अश्विना हरिणाविव गौराविवानु यवसम् । हंसाविव पततना सुता उप ॥ (Rv. V. 78.2) like the mind; like the wind: मनोजवा अश्विना वातरंहा; (Rv. V. 77.3). They bring in their chariot ripe or perfected satisfactions to man, and they are creators of bliss, *mayas* (समश्विनो रवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेन; Rv. V.77.5).

All these characteristics indicate that the Asvins are twin divine powers whose special function is to perfect the nervous or vital being in man (*pranamaya kosa*) in the sense of action and enjoyment. And simultaneously, they are powers of Truth, of intelligent action, of right enjoyment; they are powers that appear with the Dawn; effective powers of action born out of the ocean of being, who because they are divines are able to mentalize securely the felicities of the higher existence by a thought faculty which finds or comes to know that true substance and true wealth. (*Aurobindo*, Vol.X.p.78). For we have in the Vedic Texts :

या दक्षा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् ।
द्विया देवा वसुविदा ॥ (Rv. I. 46.2)

Who are divine, of pleasing appearance, children of the sea, willing dispensers of wealth, and granters of dwellings, (in recompense of) pious acts. (*Wilson*).

They are givers of that impelling energy for the great work which, having for its nature and substance the light of the truth, carries man beyond the darkness. We have translated the hymns I. 46 and 47, which would show the nature of these Asvins, which carry man to their ship, to the other shore beyond the thoughts and states of the human mind, *आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे* (Rv.I.46.7), to the supramental consciousness. *Surya* (सूर्य), the daughter of the Sun, mounts their car as their bride.

In I.47.2, we have : *त्रिवन्दुरेण त्रिवृता सुपेक्षता रथेन यातमश्विना ।* That is, "Come *asvins* with your three-columned triangular car", and then in I. 47.4, we have : *त्रिषधस्थे बहिषि विश्ववेदसा मध्वा वज्रं निमिषतम् ।* i.e., "Omniscient (*visvavedasa*) Asvins, stationed on the thrice-heaped sacred grass, sprinkle the sacrifice with the sacred juice". In their cars, these Asvins bring to us riches from the firmament or the sky beyond,—such riches which most of us covet (I.47.6). Evidently these riches are from the innermost realm of our life-complex, from the region of the *vijnanamaya* (विज्ञानमय) and the *anandamaya* (आनन्दमय) *kosas*.

Nasatya and Asvins—When we talk about Asvins, we refer to *vayu* (वायु) who supplies the vital forces, brings his steeds of life; here he calls the Asvins who use the vital forces, ride on the steed. The Asvins like gods descend from the truth-consciousness, the *ptam* (ऋतं); they are born and manifested, from Heaven, from *dyau*, the pure mind, the mental realm; their movement pervades all the worlds,—the mental, the vital and the physical (*manomaya, pranamaya* and *annamaya*),—the effect of their action ranges from the body through the vital being and the thought to the superconscious truth too. It commences indeed from the ocean, from the *vague of the being* as it emerges out of the subconscious and they conduct the soul over the flood of these waters and prevent its foundering on its voyage. They are, therefore, *Nasatya* (नासत्या), lords of the move-

ment, leaders of the journey or voyage.*

These Asvins help man with the truth which comes to them, especially by association with the Dawn, with *surya* (सूर्य), Lord of Truth, and with *surya* (सूर्या), his daughter, but they help him move characteristically with the *delight of being* (*sat*). They are lords of bliss, *subhas-pati* (शुभस्वपति); their car or movement is loaded with the satisfactions of the delight of being in all its planes, they bear the skin *drti* (दृति), full of the overflowing of honey : (दृति वह्ने मधुमन्तमश्विना, IV. 45.3) ; they seek the honey, the sweetness, and fill all things with it. They, as Aurobindo says, are, therefore, effective powers of the *ananda*, which proceeds out of the truth-consciousness (*sat-cit*), and which maintains man in his journey. They are specially riders or drivers of *horse*, *asvins*, as their name indicates,—they use the vitality of the human being as the motive force of the journey: but also they work in the thought and lead it to the truth. They give health, beauty, and wholeness to the body; they are the divine physicians.

I shall quote here only two verses from the R̥gveda IV. 45.

मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभि सत प्रियं मधुने युञ्जाषां रघम् ।

वा वर्तन्ति मधुना जिवन्वयस्वपो दृति वह्ने मधुमन्तमश्विना ॥ (3)

Drink of the honey with your honey drinking mouths, for the honey yoke your car beloved, with honey you gladden the movements and its paths; full of honey, O Asvins, is the skin that you bear.

(Aurobindo)

प्र वामवोचमश्विना घियं घा रघः स्वश्वो वजरो यो अस्ति ।

येन सद्यः परि रजांसि यापो हविष्मन्तं तुराणि भोजमच्छु ॥ (7)

I have declared, O Asvins, holding the thought in me, your car that is undecaying and drawn by perfect steeds,—your car by which you move at once over all

---

*Nasatya (नासत्या) may be patronymic; grammarians derive it from *na* + *asatya* (न + असत्य) = true = not false. Aurobindo derives it from *nas* (नस्), to move: *Nasatya* are *asvins*, since they are described as "swift-footed", "fierce-moving in their paths" etc.

the worlds towards the enjoyment rich in offerings
that makes through to the goal.

(*Aurobindo*, Vol. X. p. 314).

Asvins, Sarama and Panis—In the wideshinings of the Dawn, these Asvins rise; for *dawn* is the illumination of the truth rising upon the mentality to bring the day of full consciousness into the darkness or half-lit night of our being. She comes as Daksina (दक्षिणा), the pure intuitive discernment on which Agni, the God-force, in us feeds when he aspires towards the Truth or as Sarama, the discovering intuition, who penetrates into the cave of the subconscious where the niggard lords of sense-action (Panis, पणयः) have hidden the radiant herds (cows) of the Sun and gives information to Indra, the self. Then comes the lord of luminous Mind and breaks open the cave and drives upward the herds, *udajat* (उदाजत्), upwards towards the vast truth-consciousness, the own home of the gods. Our conscious existence is a hill (*adri*, अद्रि) with many successive levels and elevations, *sanuni* (सानूनि); the cave of the subconscious is below; we climb upwards towards the godhead of the Truth and Bliss where are the seats of Immortality, यन्ममृतास्त वासते (Rv. IX. 15.2). (*Aurobindo*, Vol. X. p. 319)

This is how, one can penetrate into the mystery, with which are associated Asvins, Indra, Sarama, Panis, cows, the hill, the cave, the allegory of stolen cows by Panis, and their search.

Whilst commenting on 1.89.3, Wilson says in his notes, that *asvins* are so termed either from having horses (*asvavantau*) or from pervading all things, the one with *moisture*, the other with *light*. According to Yaska, who also states the question: who are they? which is thus answered; according to some, (i) they are heaven and earth, (ii) to others day and night, (iii) according to others, the sun and moon; and (iv) according to traditionalists (*aitihāsikas*, ऐतिहासिक), they were two virtuous princes (Nir. 12.1). Dayanand interprets Asvins differently at different places according to the relevant context; for example in II.31.4, Asvins are *suryacandramasau*, सूर्याचन्द्रमसौ (the sun and moon); the word "*asvinau*" is

followed by *pati*, *palayitaram* (पालयितारं, the two protectors), a word which is translated as the "two husbands" (of Surya). In interpreting II. 39.7 Dayananda interprets Asvinau as wind and fire (*vayu* and *agni*); again in II. 39.8, to him, *asvinau* denotes a pair of leaders, acquainted with wide knowledge अश्विनौ नरो—सकल विद्याव्यापिनौ नेतारौ; again in II. 41.7, we have the word *asvina* along with *nasatya* and *asva-vat*, and *gomat*; here the word *asvina* has been translated as *vyapana-silau*, (व्यापनशीलौ), the two widely-present, and he interprets the term as "teacher-preacher" pair: of course *nasatya* is a pair free from *untruth*; and probably he hints at another pair of "air-fire-driven space craft (वायु-अग्नि यान). *Asvinau* is also a pair of *prana* and *apana* (the in-breath and out-breath, प्राणापानौ).

VISVEDEVAH

The word *visvedevah* (विश्वेदेवाः) is of common occurrence in the Vedic Texts, literally meaning "all devas", usually translated as "all-gods". I would rather put it as "all Nature's bounties", because the word "god" has in it a stink of polytheism.

The hymn I. 3 has three verses 7-9 associated with *visvedevah*; Wilson and Aurobindo translate them as follows :

ओमासश्चर्पणीधृतो विश्वेदेवास्त आगत ।

दाश्वांसो दाशुषः सुतम् ॥ (7)

Universal Gods, protectors and supporters of men, bestowers (of rewards), come to the libation of the worshipper.

(O fosterers who uphold the doer in his work, O all gods, come and divide the soma-wine that I distribute.—Aurobindo).

विश्वेदेवास्तो अप्सुरः सुतमागन्त तूर्णमः ।

उत्ता इव स्वस्तराणि ॥ (8)

May the swift-moving universal Gods, the shedders of rain, come to the libation, as the solar rays come diligently to the days.

(O all-gods, who bring over to us the Waters, come passing through to my soma-offerings, as illumined powers to your places of bliss.—*Aurobindo*).

विश्वेदेवासो अलिध एहिमायासो अद्रुहः । मेघं जुषन्त बह्वयः ॥ (9)

May the universal Gods, who are exempt from decay, omniscient (*ehimayasah*)*, devoid of malice, and bearers of (riches), accept the sacrifice.

(O all-gods, you who are not assailed, nor come to hurt, free-moving in your forms of knowledge, cleave to my sacrifice as its upbearers.—*Aurobindo*).

These Nature's bounties appear to constitute a class, but not enumerated; nowhere in the Vedic Texts are we given the details of these divinities. Perhaps some of the Nature's bounties are specified in terms of *agni*, *vayu*, *varuna*, *surya* (*aditya*), *mitra* etc., but others still *left un-enumerated* are covered under the title *visvedevah*, since our environmental bounties are hundreds in number. In the famous *santi-mantra* (Yv. XXXVI. 17), *dyau*, *antariksa*, *prthivi*, *apah*, *osadhayah*, *vanaspatayah*, having been enumerated, we have the term "*visvedevah*" which stands for the entire rest, not covered so far in the list. Dayananda translates the term as *sarve divya guna yukta* (सर्वे दिव्यगुणयुक्ताः), i.e. all the persons or illuminating (or full of wisdom) attributes (II. 3.4). In the hymn II. 41, we have the devatas as *indra*, *vayu*, *mitra*, *varuna*, *asvinau*, *sarasvati*, *dyava-prthivi* (Heaven and Earth), and in the midst of this galaxy, we have *visvedevah* too (II. 41.13), where this term is translated by Dayananda as "*sarve vidvansah*", all learned. When the verses are to be interpreted at the level of society, Dayananda's interpretation is very appropriate; and again when interpreted at other levels, the all-gods represent all mental and supramental faculties, and at the cosmic level, all Nature's bounties.

---

* *Ehi*, एहि—come; *ma yasah*, मा यासो:—do not go away, and hence free-moving in your forms, as given by Aurobindo. *Sarvatah praptaprajnah*, सर्वतः प्राप्तप्रज्ञः, OR सर्वतो प्राप्तप्रज्ञः, who have obtained knowledge universally—*Sayana*.

SARASVATI, ILA, BHARATI and MAHI

Sarasvati, without the least doubt is the Divine Speech (Ait. Br. II. 24; III. 1, 2); she is plainly and clearly, the Goddess of Word, if we speak in terms of symbolism. It speaks of the Supreme Lord also; amongst His various names, one name would be Sarasvati, since as Dayananda says, who else could be the Highest Supreme associated with the revealed knowledge? Our Lord has manifested Himself in His creation and in His word as knowledge personified.

The word "*sarasvati*" is derived from the root *sr, gatau* (√स्, गतौ) or to move; deriving from this root, one has *saras* (सरस्), which with the particles *matup* (मत्तुप्) and *nip*. (ञिप्) gives the word *sarasvati*. *Saro* or *saras* means knowledge, or transcendental science—सरो सरस् नाम विज्ञानं, विज्ञानं नाम विविधं यज् ज्ञानं तत् विज्ञानम् and the one in whom such knowledge is sustained is *sarasvati*,—सरो नाम विज्ञानं विद्यते यस्या सा सरस्वती. Dayanand also derives the word similarly.*

Devaraja Yajvan, the commentator on Yaska's Nirukta, derives the word as "*sarah prasaranamasyastiti*", सरः प्रसरणमस्यास्तीति i.e. Sarasvati is one whose expanse is this entire creation. We have a very significant verse in which the Supreme Lord is represented as Sarasvati:

सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने ।

सरस्वतीं सुकृती अह्वयन्त सरस्वती दाशुषे वार्य दात् ॥ (Rv.X.17.7)

Men aspiring for transcendental knowledge invoke the Lord Sarasvati; when one aspires to undertake sacred works for the good of all (*adhvara*), they also invoke Sarasvati. This Sarasvati blesses all of them

* (सरस्वती) सरसः प्रसंसिता ज्ञानादयो गुणा विद्यन्ते यस्यां सा सर्वविद्याप्रायिका वाक् । सर्वधातुभ्यो ऽ मुन् । Un. IV. 189; अनेन गत्यर्थात् तृ धातोरमुन् प्रत्ययः । सरन्ति प्राप्नुवन्ति सर्वा विद्या येन तत्सरः ।

who dedicate themselves for noble ends.

According to Aurobindo, *sarasvati* means "she of the Stream, the flowing movement", and is therefore, a natural name both for a river and for the goddess of inspiration. "But by what process of thought or association", says Aurobindo, "does the general idea of the river of inspiration come to be associated with a particular earthly stream? And in the Veda, it is not a question of one river which by its surroundings, natural and legendary, might seem more fitfully associated with the idea of sacred inspiration than any other. For it is a question not of one, but of seven rivers always associated together (*sapta-sindhavah*, सप्तसिन्धवः) in the minds of the Rsis and all of them released together by the stroke of the god Indra when he smote the Python who coiled across their fountains and sealed up their out-flow. It seems impossible to suppose that one river only in all this sevenfold outflowing acquired a psychological significance while the rest were associated only with the annual coming of the rains in the Punjab.* (*Aurobindo*, Vol. X. p. 88)

The word *sarasvati* occurs in three contexts particularly : (i) her invocation alone, (ii) her invocation along with various seven or more terms, which in later period came to be known as the names of several rivers in Northern India, particularly the Punjab, and (iii) her invocation along with the terms as Ila, Mahi and Bharati. Perhaps Mahi and Bharati may be identical. For we have a reference to "*tisro devī*" (the three enlightened ones) :

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोमुवः ।

वहिः सीदन्वसिधः ॥ (Rv. I. 13.9)

May the three undecaying goddesses, givers of delight, Ila, Sarasvati and Mahi, sit down upon sacred grass. (*Wilson*).

* इमं मे गंगे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सचता पश्यन्मा ।

असिक्न्या मरुद्वषे वितस्तया ऽऽर्जकीये शुणुह्या सुपोमया ॥ (Rv. X. 75.5)

According to the Nirukta, these seven are the streams of mid-space, i.e. of the vital and mental realms.

The translation has been considerably improved upon by Aurobindo : "May Ila, Sarasvati, and Mahi, three goddesses, who give birth to the bliss take their place on the sacrificial seat (*barhih*), they who stumble not", or "who come not to hurt", or "do not hurt (*asridhah*, अस्त्रिधः). Aurobindo further says that "the epithet means, I think, they in whom there is no false movement with its evil consequences, (*duritam*, दुस्ति), no stumbling into pit falls of sin and error."

The same idea occurs in another verse of the Rgveda :

आ नो यज्ञं भारती तूयमेतिवाम् मनुष्यवदिह धेतवन्ती ।
तिस्रो देवीर्बहिरेदं स्थोनं सरस्वती स्वपतः सदन्तु ॥ (Rv. X. 110.8)

May Bharati come speeding to our sacrifice and Ila hither awakening our consciousness (or knowledge or perception) in humanwise, and Sarasvati,—three goddesses sit on this blissful seat, doing well the work. (*Aurobindo*).

The post-Vedic mythology regards Ila as the earth, the bride of Visnu; Sarasvati, the goddess of eloquence, and wife of Brahma; the third, synonymous with speech, is called the wife of Bharata, one of the Adityas,—of course, this mythology is meaningless in context with our Vedic hymns.

Considering the various passages of the Vedic Texts, Aurobindo comes to the conclusion that *sarasvati* is the *word*, the inspiration that comes from the *rtam*, the Truth-Consciousness. Light in the Veda is a symbol of knowledge, of spiritual illumination; Surya is the lord of supreme sight, the Vast Light; *brhat jyotih* (बृहत् ज्योतिः) or the True-Light, *rtam jyotih* (ऋतं ज्योतिः). (There is always a type of association between *rtam* and *brhat* in the Vedic Texts). Shall we not associate a sort of parallelism between *satyam*, *rtam* and *brhat* on the one hand, *sarasvati*, *ila* and *mahi* on the other ? Mahi is the *luminous vastness of Truth*; she represents the largeness, *brahat*, of the super-conscient in us containing in itself the truth, *rtam*. She is, therefore, for

the sacrificer like a branch covered with ripe fruit (*varutri dhisana*, वरुत्री धिषणा).*

आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् ।

वरुत्रीं धिषणां सह ॥ (Rv. I. 22. 10)

Youthful Agni, bring hither for our protection the wives (of the gods) Hotra, Bharati, Varutri and Dhisana. (*Wilson*).

There is a good deal of sense when Aurobindo (Vol. X. p. 91) says, that as *sarasvati* represents the truth—audition, *sruti*, (श्रुति) which gives the *inspired word*, so *ila* represents *drsti* (दृष्टि) or truth-vision; thus *drsti* and *sruti* are the two powers of the seer of the truth (*kavi* or *rsi*), thus a close relation between *ila* and *sarasvati*; and *bharati* or *mahi* is the largeness of truth-consciousness, which, dawning on man's limited mind brings with it the two sister puissances. This is one way of explaining the triad.

This triad has also to be worked out on other planes also :

		<u>Truth-consciousness</u>	<u>National</u>
Satyam	Ila	Drsti, insight	Character
Rtam	Sarasvati	Sruti-word	Speech (language)
Brhat	Mahi (Bharati)	Largeness	Culture

Sarasvati as one of the sapta-sindhus—The Vedic literature is abundantly rich in referring to *heptads* or groups of seven: the seven delights, *sapta ratnani* (सप्त रत्नानि), seven tongues or flames of fire, *sapta arcisah* (सप्ताचिषः), *sapta jvalah* (सप्त ज्वालाः), seven forms of rays,

*Youthful Agni, bring hither for our protection the wives: Hotra, Bharati Varutri and Dhisana (*Wilson*). Varutri does not refer to a mythological goddess; it means *varahiya* (वरणीय), which means one worthy of being chosen, preferred, who is excellent; Dhisana is synonymous of *vac* (वाच्) or *vag-devi* (वाग्देवी), the goddess of speech. (*Wilson*).

cows, *sapta sindhavah* (सप्त सिन्धवः), or seven mothers, *sapta matarah* (सप्त मातरः), seven fostering cows, *sapta dhenavah* (सप्त धेनवः), and of course the seven seers (Bears), *sapta rsayah* (सप्तर्षयः)

Just as we have the importance of heptads, we have dyads and triads also. Some of the significant dyads are : (i) divine and human, (ii) mortal and immortal; (iii) *rodasi* or heaven and earth, (iv) mind and body, (v) living (soul, *cetana*, चेतन) and non-living (matter or *jada*, जड), (vi) father and mother and so on. When heaven (*dyau*) and Earth (*prthivi*) symbolize two forms of natural energy, the mental and physical consciousness, they are no longer the father and mother, they become two-mothers. (*Aurobindo*, Vol. X. p. 93).

Amongst the well-known triads, we have (i) threefold divine principle, *sat-cit-ananda*, (सच्चिदानन्द), divine existence, divine consciousness and divine bliss, (ii) threefold mundane principles : mind, life and body corresponding to the three realms, mental sheath (*manomaya kosa*), vital or life-sheath (*pranamaya kosa*), and physical or material sheath (*annamaya kosa*). The three divine principles, *sat*, *cit* and *ananda*, combine with three mundane principles, mind, life and body, with a *uniting link* as the seventh one gives to the fullness *seven principles* (see *Aurobindo*, Vol. X. p. 93).

Mind (<i>manas</i>)					<i>anand</i> (bliss)
Life (<i>prana</i>)	+	Joint link			<i>cit</i> (Consciousness)
		(<i>rtam brhat</i>)			
Body (<i>sarira</i>)		(<i>mahan arnava</i>)			<i>sat</i> (existence)
3	+	1	+	3	= 7

Rtam brhat (ऋतं बृहत्) is the same as *mahan arnava* (महान् गर्भव) or the Cosmic Mind or Cosmic Intelligence of the Vedic Texts, a link between the individual minds, and a link between in the infinitesimal individual mind and the Super-Mind.

In these terms, we have to understand *sarasvati* about which the Text says (I. 3. 11-12) :

चोदयित्री स्तूतानां चेतन्ती सुमतीनाम् ।

यज्ञं दधे सरस्वती ॥ (11)

Sarasvati, the inspirer of those who delight in truth, the instructress of the right-minded, has accepted our sacrifice).

महो अर्णः सरस्वती प्रचेतयति केतुना ।

धियो विश्वा विराजति ॥ (12)

Sarasvati makes manifest by her acts a mighty river and (in her own form) enlightens all understandings. (*Wilson*).

USA AND SVAR LOKA

We have seen what the seven rivers, *sapta apah*, *sapta sindhavah*, *sapta dhenavah*, or *sapta gavah*, or *sap-tagu* are. The seven waters are not merely seven channels, they are the waters of being (*ap* means to move, to flow, i.e. also to bring into being. cf. *apatya*, अपत्य, a child). Let us now see what these *usas*, (उषा), or dawns are. The hymn 30 of the First Book has verses devoted to Indra and Asvins and three to Usa. We have the following lines :

कस्त उषः कधप्रिये भुजो मर्तो अमर्त्ये ।

कं नक्षसे विभावरि ॥ (20)

Usas, who are pleased by praise, what mortal enjoyeth thee, immortal ? Whom, mighty one, dost thou affect ?

वयं हि ते अमन्मह्याऽऽन्तादा पराकात् ।

अश्वे न चित्ते अरुपि ॥ (21)

Deffusive, many-tinted, brilliant (Usas), we know not (thy limits), whether they be nigh or remote.

त्वं त्वेभिरागहि वाजेभिर्दुहितदिवः ।

अस्मे रयिं निधारय ॥ (22) (Rv. I. 30.20-22)

Daughter of heaven, approach with these viands, and perpetuate our wealth.

The third Book has a beautiful hymn, III. 61, devoted to Usa. I shall reproduce here Aurobindo's translation of only one verse :

मृतावरी दिवो अर्कैरबोध्या

रेवती रोदसी चित्रमस्थात् ।

आयतीमग्न उपसं विभातीं

वामभेषि द्रविणं भिक्षमाणः ॥ (Rv. III. 61.6)

By heaven's illuminings one perceives her a bearer of the truth and rapturous she comes with its varied light into the two firmaments. From Dawn as she approaches shining out on thee, O Agni, thou seekest and attainest to the substance of delight.

The words *go*=cow, *asva*=horse, *ghṛta*=water or clarified butter, *vira*=man or hero, *apatya* or *praja*=offspring; *hiranya*=gold, *vaja*=food or even plenty are only the physical or ritualistic renderings of the terms, and similarly *usa*=dawn is a rendering of the physical or cosmic plane. These terms refer to deeper mystic meanings when applied to mental and spiritual realms.

It does then not mean that *usa* is not the physical dawn; according to the genius of Vedic expressions, one is gradually elevated from a lower realm to higher realms with deep inner meanings. We shall have in a few phrases, sometimes in one or two verses even, a reference to the dawn with which all of us are well-acquainted, and then the Divine Poetry would take us to the higher unknown and so far unrealized regions.

Dawn of the mystic meaning is the giver of cows, horses and other cattle; sometimes it is the bestower of food and wealth. In that case, it could not be the physical dawn, nor cows, horses, gold or food could be the mundane gifts of a household.

The Vedic Dawn is associated with cow (the lost cows), the sun, *panis* and their cave, *indra*, *brhaspati*, hound *sarama* and *angirasa*s. The cows of the sun, and so the horses of the sun are a symbol for light. Sayana interprets cow (*gauh*) so often as *rays* also and sometimes as water. But in such contexts, we ought to take the word in a double sense, "light" as the true significance and "cow" as the concrete image and verbal figure. (*Aurobindo*, Vol. p. 119). For example, in I. 7.3 we have "*vi gobhir adrim airayat*", वि गोभिरद्रिमैरयत् (charged the cloud with waters.—*Wilson* ; *go*=water).

इन्द्रो दीर्घवि चक्षत आ सूर्यं रोहयद् दिवि ।
वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ (Rv. I. 7.3)

Indra, to render all things visible, elevated the sun in the sky, and charged the cloud with (abundant) waters.—*Wilson*.

Indra for far vision made the sun to ascend to heaven; he sped him all over the hell by his rays.—*Aurobindo*.

The *go's* or cows are concealed by the enemy *vala*, (वळ), by the Panis (पणयः) and on this occasion, the invocation to Indra is "Thou didst uncover the whole of *vala* of the cows". Evidently *vala* is the concealer, the withholder of Light, and it is the concealed Light that Indra restores to the sacrificer. This recovering of the lost or stolen cows is constantly spoken of in the Vedic hymns. These cows are not the physical herds of stolen cows by the Dravidians, but the shining herds of the Sun, of the Light (that burns within all of us). The verses I.4.1,2 have a reference to this type of cow, the light.¹ Here we have a reference to Indra, the maker of perfect forms who is as a good milker in the milking of the cows, that his ecstasy of the Soma drink is verily "cowgiving", *goda id revato madah* (गोदा इद् रेवतो मदः). "It is the height of absurdity and irrationality", as Aurobindo says, "to understand by this phrase, that Indra is a very wealthy god, and when he gets drunk, exceedingly liberal in the matter of cowgiving." The fact is that the cow is the symbol of Light and that Indra, when full of the Soma ecstasy, is sure to give us the Light. (*Aurobindo*, Vol.X.p.120)

Dawn is also often described as *gomati* which then means luminous or radiant; she is again not only *gomati* but *asvamati* too; she has always with her her cows and her horses. She creates light for all the world and opens out the darkness as the pen of the cow (cow is a symbol of light):

ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृष्वती
गावो न ब्रजं व्युपा आवर्तनः ॥ (Rv. I. 92.4)

1. सुरुप कृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहमसि द्यवि द्यवि ॥
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद् रेवतो मदः ॥

(Rv. I. 4.1, 2)

Dawn is then further said to be drawn in her chariot sometimes of ruddy cows, sometimes by ruddy horses: *yunkte gavam arunanam anikam* (युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम्), which clearly means "her host of ruddy rays". (I.124.11). She is further described as the mother of the cows or radiances; *gavam janitri akṛta prakṛtum* (गवां जनिष्यकृतप्रकृतम्) (I.124.5), the mother of the cows (radiances) has created vision. She is the leader of the shining herds; (गवां नेत्री), (VII.76.6); she is the mother of the herds, the guide of the days; गवां माता नेत्र्यह्नामरोचि (VII.77.2). Finally, it has been very clearly mentioned that "her happy rays came into sight like the cows released into movements":— प्रति भद्रा अदूक्षत गवां सर्गा न रश्मयः (IV.52.5); and further, "the cows (rays) remove the darkness and extend the light," सं ते गावस्तम आवर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेव बाहू (VII.79.2).

Further in a hymn (VII.75.7), dawn is described as sharing in the action of the gods by which the strong places where the cows are concealed are broken open and they are given to men: सत्यासत्येभिर्महती महद्भिर्देवी देवेभिर्यजता यजतः । रुजद्दृढहानि दददुस्त्रियाणां प्रति गाव उपसं वावशन्त (True with the gods who are true, great with the gods who are great, she breaks open the strong places and gives of the shining herds; the cows low towards the dawn); and then in the next verse, she is invoked to establish for the sacrifices a state of bliss full of the cows (light), of the horses (vital force) and of many enjoyments*. Thus it is clear that when we talk of *usa* and the herds that she gives, we refer to the shining troops of Light recovered by the gods (and the *angirasaṁ*) from the strong places of *vala* and the *panis* and the wealth of cows for which a devotee prays is no other than a wealth of this same enlightenment. This invocation is not only for luminous delight or luminous plentitude, so often it is for luminous impulsion or force :

उत नो गोमतीरिष आवहा दुहितृदिवः ।

साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ (Rv. V. 79.8)

Bring to us, O daughter of heaven, luminous impul-

* नो नु गोमद् वीरवद् घेहि रत्नमुषो अश्वावत् पुरुषो जो अस्मे । (Rv. VII. 75.8)

sions along with the rays of the Sun. Here *gomatirisa* (गोमतीरिष) is not luminous or radiant food (as Sayana interprets), and much more absurd would be to interpret it as "food of cow or cow's flesh."

SVAR LOKA

We are placed on the Earth (*prthivi*), may we rise to the *antariksa*, the interspace over which extends our atmosphere; may we then rise to the celestial space, *dyauh*, the superspace of galaxies, stars and other luminous bodies; may we then further rise to the *sva loka*, much beyond the celestial one, the supra-celestial. So speaks a verse of the Yajurveda.¹ (XVII.67). Of course, it is not the physical body of ourselves that would be taken away on this sojourn; no space-craft can take us on this flight. This flight or movement is in our interior realm; *prthivi* (पृथिवी) or Earth represents exterior body, mundane and physical, the *annamaya* (अन्नमय); *antariksa* (अन्तरिक्ष), the atmosphere with winds is the realm of vital forces, the *pranamaya* (प्राणमय); and beyond it is the realm of mental behaviours, the psychological, the *manomaya* (मनोमय). But ultimately, we have to go a little beyond it, which is the *sva loka*; the non-material innermost sheaths of enlightenment and divine bliss, the *vijñanamaya* (विज्ञानमय) and the *anandamaya* (आनन्दमय).

The conquest or recovery of the Sun and the Dawn is a frequent subject of allusion in the hymns of the Rgveda. Sometimes it is the finding of Surya, sometimes the conquest of Svar, the world of supra-sun. This Svar is not a synonym of Surya; from several passages of the Vedas, it is clear that Svar is the name of a world, a realm which is beyond heaven,—above the ordinary *rodasi* (रोदसी), Heaven and Earth. We have occasionally a reference to *svarvatih apah* (स्वर्वतीः अपः), supra-heavenly water,—not the physical water; it is also *saranavatih* (सरणावती), the moving one. The thunderbolt of Indra is known as *svaryam*

1. पृथिव्याऽन्नमुदन्तरिक्षमाहमन्तरिक्षाद् दिवमाहम् ।

दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्वोतिरगामहम् ॥ (Yv. XVII. 67)

asmanam (स्वयंमरमानम्) the supraheavenly stone, which is not the ordinary thunderbolt;— it is the adamantine justice of firm determination, with which the clouds of darkness and ignorance are mercilessly smitten. Indra is also known as the presiding deity over this supraheavenly realm; he is *svarpati* (स्वर्पतिः), a Lord of supra-celestial region. Svar-realm is also known as *uru-loka*, the wide other world, उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान् त्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति । (Rv. VI. 47.8).

We have already seen that the cows of the Vedic Texts are the hidden rays of the Dawn or of Surya (the sun); their rescue out of the darkness leads to or is the sign of the uprising of the sun that was hidden in the darkness; this is known as the conquest of Svar, the supreme world of Divine Enlightenment; and again then the Svar-world is the world of Divine Truth. The conquest of this Divine Truth is the highest objective of human aspirations.

Let me end this little note on the Svar-realm with a few Vedic passages, out of many :

1. यवं सूर्यं विविदस्युर्वं स्वविश्वा तमांस्यहतं निदश्च । (Rv. VI. 72.1)
Ye found the Sun, Ye found Svar, Ye slew all darkness and limitations.

2. स्वयंद् वेदि सुदृशीकमर्कमंहि ज्योती रुच्युर्द वस्तोः ।
अग्रा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतयो अभिष्टौ ॥

(Rv. IV. 16.4)

When by the hymns of illumination (*arkaih*), Svar was found, entirely visible, when they (*angirases*) made to shine the great light out of the night, he (Indra) made the darkness ill-assured, so that men might have vision.

3. उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान् त्वर्वं ज्ज्योतिरभयं स्वस्ति ।

(Rv. VI. 47.8)

Thou in thy knowledge leadest us on to the wide world, even *svar*, the light which is freedom from fear, with happy being.

4. व्यस्तम्ना रोदसी विष्णवेते दाधयं पृथिवीमभितो ममूर्धः ।

(Rv. VII. 99.3)

उरुं यज्ञाय चक्रधुर् लोकों जनयन्ता सूर्यमृषासमन्निम् । (Rv. VII. 99.4)

Thou didst support firmly, O Visnu, this earth and heaven and uphold the earth all around by the rays. Ye two created for the sacrifice the *wide other world*, bringing into being the Sun, the Dawn and Agni.

5. धन्तो वृक्षमतरन् रोदसी अप उरुक्षाय चक्रिरे ।

भुवत् कण्वे वृषाद्युन्म्याहुतः क्रन्ददस्वो गविष्टिषु ! (Rv. I.36.8.)

Human beings, slaying the coverer (*vṛtra*), have crossed beyond both earth and heaven and made the wide world for their dwelling.

Thus this Svar loka of supra-celestial wideness, the one of illimitable light is supra-mental heaven, the heaven of the transcendental truth and bliss; of the immortal beatitude, and the light which is it's sustenance and constituent reality, is the light of truth. This is how Aurobindo also sees it and Dayananda also puts it. (cf. Dayanada on II.23.3; सूर्यवद्विद्याप्रकाशेनाविद्यान्धकारं निवर्त्य*).

Angiras and Angirasa

Both these words, *angiras* (अङ्गिरस्) and *angirasa* (अङ्गिरस) are very popular in the Vedic texts. Of course, the names of the seers and their descendents are also associated with such terms as Angirasas, Atris and Bharadvajas, but I shall take up the term *angiras* as such, not as a proper name associated with a historical person, or a mythological concept. In several verses of the Rgveda (and also other Vedas), the discovery of Agni or man-produced fire is attributed to the *angiras* or *atharvangiras*¹, the seer or the class of seers, whose names

1. त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहा हित—

मन्वविन्वन्निधिमाणं वने वने ।

स जायसे मप्यमानः सहो महत्

त्वामाहुः सहस्रस्युग्रमङ्गिरः । (Rv.V.11.6)

Aurobindo regards *angiras* *ṛsis* as flame-powers of Agni and the *bhṛgu* as the solar powers of Surya.

appear as seers, *rsi* or *rsis* of hymns or some of their verses.

But then in the Rgvedic text, we have a reference to seven original *angirasa rsis*, as human fathers, *pitaro manu-syah* (पितरो मनुष्याः), who discovered light and made the sun to shine and finally ascended to the Heaven of the Truth; then these *angirasa*s are also spoken of or in connection with the finding of the cows. Whereas on the one hand, they appear to be deified human fathers, they are described as heavenly seers also, as sons of gods, sons of heaven, heroes and powers of the Asurah, the mighty Lord :

इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा
दिवस्सुतासो असुरस्य वीराः । (R.v. III. 53.7)

Then again, we have such passages in which our *angirasa*s are symbolically powers of *agni* (Fire), sometimes forces of symbolic light and flame, and so often, they appear to coalesce into a single seven-mouthed *angirasa* with his nine and ten rays of the light: नवग्वे अङ्गिरे दशग्वे सप्तास्ये ।

In the Unadikosah there is a Sutra *angirah* (IV.237), about which Dayananda writes:

अङ्गति प्राप्नोति जानाति वा स अङ्गिरः । ईश्वरोऽग्निः ऋषिभेदो वा ।
तस्वापत्यमाङ्गिरसः । अस्ति प्रत्ययस्य इहडागमः ।

This means, that one who achieves, attains, or knows, or perceives is *angiras*, the Lord, the Agni, the seer too. The diminutive of *angiras* is *angirasa*.

A similar derivation has been accepted by all authorities. The words *angiras* and *agni* are closely associated. Both may be derived from the root $\sqrt{\text{ang}}$, a nasalized form of $\sqrt{\text{ag}}$, meaning *gati-pujanayoh*, or movement, action, or light, and also adorable. In *agni*, we have a sense of brilliant or burning light, and we have numerous associated terms of similar connotations: *agni*, fire; *angati*, fire; *angara*, (अङ्गार) a burning coal, and *angiras*, which could mean flaming, glowing or burning. And this is

why, in Indian traditions *angirases* are in their origin closely connected with Agni.

These Angirases are the devatas of the hymn X.62. 1-6; they are the sons of Agni: ते अङ्गिरसः सूनवस्ते अग्नेः परिजज्ञिरे (5) and have been born about him in different forms all about heaven: ये अग्नेः परिजज्ञिरे विरूपसो दिवस्पति (6), and in the next clause, it is added, speaking of them collectively in the singular: नवग्वो नु दशग्वो अङ्गिरस्तमः सचा देवेषु मंहते (6), nine-rayed, ten-rayed, most *angiras*, this *angiras* clan becomes together, as if, full of plenty with or in the gods.

These two verses (5-6) are to be read in coherence with the seventh one*. As said by Aurobindo, "aided by Indra they set free the pen of cows and horses, they gave to the sacrificer the mystic eight-eared kine [*asta karnyah*, (अष्टकर्णः)] has been often interpreted as the cow on the ear of which the numeral figure of eight has been scribed] and thereby create in the gods, *sravas*, the divine hearing or inspiration of the truth." From all this, one can conclude that the *angirases* are here the radiant lustres of the divine Agni which are born in heaven (in the mental realm), therefore of the divine flame and not of any physical fire; they become equipped with the nine rays of the light and the ten, became the *most-angiras*, that is to say, most full of the blazing radiance of Agni, the divine flame, and are therefore, able to release the imprisoned light and force and create supramental or transcendental knowledge. The relation between these divine *angirases* and the flaming lustres of Agni may also be seen from several verses, such as:

तुविन्नशासो दिव्या नवगवा
वना वनन्ति धृपता रुजन्तः । (Rv. VI.6.3)

and

कया ते अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् ।
वराय देव मन्यवे ॥ (Rv. VIII.84. 4)

* इन्द्रेण मुजानिः सृजन्त वाघतो
व्रजं गोमन्तमश्विनम् ।
सहस्रं मे वदतो अष्टकर्णः
अथो देवेभ्यक्त ॥ (Rv. X.62.7)

In this one, we have “अग्नि-अङ्गिरस्, as son of energy, (*urjo-napat*)”; and also V.11.6, which we have already quoted earlier: Thee, O Agni, the Angirases found thee established in the secret place (*guham hitam*), lying in wood and wood (*vane-vane*).

And when we talk of light or fire in the Vedic texts, we do not always talk of the physical or figurative. “We must not imagine”, so says Aurobindo, “that the Vedic poets were crude and savage intellects incapable of the obvious figure, common to all languages, which makes the physical light a figure of the mental and spiritual, of knowledge, of an inner illumination”. (*Aurobindo*, Vol. X. p. 158).

Angiras is, then, not only the Agni-powers; in several verses, he has been referred to as also a Bṛhaspati-power. We have, for example, a line :

यो अद्रिभित् प्रथमजा ऋतावा

बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान्—(Rv. VI.73.1)

Bṛhaspati, breaker of the hill (the cave of the *panis*) the first-born, who has the truth, the *angirasa*, he of the oblation.

And similarly, we have in another verse a mention of Bṛhaspati as the *angirasa* :

प्र सप्तगुमृधीति सुमेधां बृहस्पति मतिरच्छा जगति ।

य आङ्गिरसो नमसोपसद्योऽस्मभ्यं चित् वृषणं रयिं दा ।

(Rv. X. 47.6)

The thought goes towards Bṛhaspati, the seven-rayed, the truth-thinking, the perfect intelligence, who is the *angirasa*, to be approached with obeisance.

Indra is also described as becoming an *angirasa*, or as becoming possessed of the *angirasa* quality (I.100.4); he would like to have all the epithets of Angirases :

सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद् वृषा वृषिभिः सखिभिः सखा सन् ।

ऋग्भिः ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती ॥

(Rv. I. 100.4)

Indra in becoming the *angirasa* becomes *marutvan*, possessed of, or companioned by the *maruts*, luminous and violent gods of the storm and the lightning, uniting in themselves the vehement powers of *vayu* (wind), breath, the Lord of life, and the force of *agni*, the seer-will.

Maruts are even said to be as it were "Angirases with their Sama (साम) hymns, they who take all forms.":

विश्वरूपा अङ्गिरसो न सामभिः (Rv. X. 78.5)

It must also be remembered that Usa has also been invoked in terms of Angirasa; Usa has been described as *angirastama*, and *indratama*. It is so, because the power of *agni*, the *angirasa* power, manifests itself also in the lightning of Indra and in the rays of the Dawn, for we have, in VII.79.2-3 :

व्यञ्जते दिवो अन्तेष्वक्तून् विशो न युक्ता उपसो यतन्ते ।
सं ते गावस्तमा आवर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेव बाहू ॥ (2)
अभूदुषा इन्द्रतमा मघोन्यजीजनत् सुविताय श्रवांसि ।
वि दिवो देवी दुहिता दधात्यङ्गिरस्तमा सुकृते वसूनि ॥ (3)

(Rv. VII. 79.2-3)

The Dawns make their rays to shine out in the extremities of the heaven; they labour like men, who are set to work. The rays set fleeing the darkness; they extend the light as if the Sun were extending its two arms.

Usa has come into being most full of Indra power (*indratama*), opulent in riches, and has given birth to the inspirations of knowledge for our happy going (for good and bliss), the goddess, daughter of heaven, most full of *angiras-hood* (*angirastama*), orders her riches for the doer of good works. (*Aurobindo*).

THE MARUTS, SARAMA AND PANIS

The hymn 6 of the First Book of the R̥gveda for the first time refers to Maruts; its stanzas 4 to 9 are devoted to this *devata* (deity). In this *sukta*, there is a beautiful stanza for Indra :

केतुं कृष्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे ।

समुषद्भिरजायथाः ॥ (R̥v. I.6.3)

Mortals, you owe your birth (to such an Indra) who with the rays of the morning gives sense to the senseless and to the formless form. (*Wilson.*)

The Maruts are invoked with Indra, both rejoicing and of equal splendour (मन्दू समानवर्चसा I. 6. 7). Maruts are not alone; they come in troops; they stay somewhere in the region of sky or come from the solar space :

अतः परिज्मन्नागहि दिवो वा रोचनादधि (R̥v. I. 6. 9).

According to the Scholiast, there is a reference to the *asuras*, named *panis*, who are supposed to have stolen cows of the gods or of the *angirases*, and hidden them in a cave, where they were discovered by Indra with the help of the bitch *sarama*. A dialogue between *sarama* and robbers, *panis* is given in the hymn X. 108, in which she conciliates them. In other passages the cows are represented as forcibly recovered by Indra with the help of the Maruts.

In another hymn I. 15, Indra not only drinks *soma* in the company of *rtu* (divinified *season*), but the *maruts* also join in it. The hymn I. 64 is collectively devoted to the Maruts, where the Maruts are the senders of rain, and ripeners of fruits :

वृष्णे शर्धाय सुमखाय महद्भ्यः । (1)

These Maruts are born handsome and vigorous from the sky : they are the sons of Rudra, the conquerers of the foes, pure from sin, purifiers of all, radiant as suns, powerful as evil spirits, diffusers of rain drops and of fearful forms :

ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास्त उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।

पावकास्तः शुचयः सूर्या इव सत्त्वानो न द्रप्तिनो घोरवर्पसः ॥

(Rv. I.64.2)

These Maruts decorate their persons with various ornaments; for elegance, they have brilliant jewelry on their breasts; lances are borne upon their shoulders; they are leaders, born from the sky, of their own accord.

चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षः सु रुक्मा अघि येतिरे शुभे ।

अंसेध्वेषां नि मिमृक्षुर्दृषयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥

(Rv. I.64.4)

These Maruts are very brave persons; in the battles, they roar like lions (सिंहा इव नानदति, 8). On the other hand, they are benevolent to men (नृपाच, 9); they scatter the nutritious waters; as grooms they lead forth a horse; they bring forth for its rain the fleet-moving cloud, and milk it thundering and unexhausted (6). They are vast, possessed of knowledge, bright shining, like mountains in stability, quick in motion, and like elephants, they put vigour in their ruddy mares (7). These Maruts, again, are the augmenters of rain; they drive with golden wheels the clouds asunder (11). These Maruts have been invoked for durable riches, attended by posterity and for riches reckoned by hundreds and thousands and ever increasing (15).

The hymns I.85-88 are again devoted to these Maruts, with additional informations. Sometimes, they decorate as females; they are gliders through air; they are the sons of Rudra (रुद्रस्य सूनवः); sometimes they yoke deer to their chariots for getting rain released from clouds; and thence they moisten the Earth like a hide with water :

प्रयद् रथेषु पृषतीरयुग्मं वाजे बर्हि मरुतो रंहयन्तः ।
उतारुषस्य विष्यन्ति धाराश्चर्मवोदभिर्व्युन्दन्ति भूम ॥ (Rv. I.85.5)

Maruts have numerous achievements to their credit, Indra slays Vṛtra (the coverer) with the help of Maruts. By their power, they bore the well aloft, and clove asunder the mountain that obstructed their path; they brought the crooked well to the place (where the *muni* was), and sprinkled the water on the thirsty Gotama*; the variously radiant Maruts came to his succour gratifying the desire of the sage with life sustaining waters (11).

जिह्वां नुनुद्रेऽवतं तया दिशा सिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे ।
आ गच्छन्तीमवसा चित्रमानवः कामं विप्रस्य तपयन्त धामभिः ॥

(Rv. I. 85. 11)

(Thirsty Gotama's reference is also in I.88.4-5).

Maruts are in possession of swift-moving cars in which they fly like birds along well-defined paths; they collect clouds from the firmament and release water from them.

Maruts have been invoked to come with their brilliant light-moving, well-weaponed, steed-harnessed chariots, and they descend like birds, bringing with them abundant food :

आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कं रथेभिरवाति ऋष्टिमद्भिरश्वपणैः ।
आ वषिष्ठया न इषा वयो न पत्तता सुमायाः ॥ (Rv. I.88.1)

Combining with the solar rays, these Maruts willingly pour down rain for the welfare (of people):

धियसे कं भानुभिः सं निमिक्षिरे
ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः । (Rv. I. 87.6)

---

* Based on such Vedic verses, we have a legend, that Rsi Gotama, being thirsty, prayed to the *maruts* for relief who thereupon brought a well from a distance to his hermitage. The same legend appears in reference to Asvins (Nasatya) who raised up the well and made the base, which had been turned upwards. He curved mouth, so that the water issued for the beverage of the thirsty Gotama. (Rv. I. 116.9)

By scattering the clouds (or the first born of the clouds, *ahi*) and dispersing the darkness, Indra may be said to be the parent of the Sun and day light (आत्सूर्यं जनयन् चामुपासत्, I.32.4). In the struggle against this coverer, Vṛtra, or *ahi* (the clouds, the darkness), Maruts also accompanied Indra, but they did not attack Vṛtra; they merely stood nigh and encouraged Indra, saying, "O Indra, O Lord, strike: show thyself a hero" (*brahmana*); for we have, "verily, Indra, thou hast slain the wealthy barbarian with thine adamantine (bolt); thou singly assailing (him), although with auxiliaries (the Maruts) at hand."

विधीहि दत्सुं घनिनं घनेनैकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र । (Rv. I. 33.4)

We have in the Aitareya Brahmana [III. 16 (Xii. 5)], the lines: "when Indra had slain Vṛtra, all the deities left him, thinking, 'He had not laid (him) low', the Maruts only his true comrades, did not leave; the Maruts, true comrades are the *breaths*; the *breaths* did not then leave him". We have a further passage in the Aitareya Brahmana: Indra, being about to slay Vṛtra, said to all the deities, 'Do you support me: do ye call to me'. Be it so', (they replied). They ran forward to slay. He (Vṛtra) perceived. They are running hither to slay me: well let me terrify them'. Against them he breathed forth. Before his snorting in haste, all the gods ran away, but the *maruts did not abandon him*, saying, 'Smite, O blessed One; strike, show thy strength'; they supported him. Seeing this the seer declares:

'Before the snorting of Vṛtra in haste, all the gods, thy comrades, abandoned thee. With the Maruts, O Indra, be there friendship for thee'.

'Then shalt thou conquer ever foe'. Thus Indra realized, these Maruts are indeed his friends. They showed me love: Well, let me give them a share in this litany. [Ait. Br. III. 20 (xii. 9)].

These Maruts, the vital breaths, are thus the only

friends of Indra, the self-consciousness.

There is another text in the R̥gveda, I.37.5. Praise the sportive and the restless might of the Maruts, who were born amongst kine (*gosu-marutam*, गोषु मरुतम्) (the tribe of Maruts among the cows); and whose strength has been nourished by the enjoyment of milk.

प्रशंसा गोष्वध्वं क्रीडं यच्छर्धो मरुतम् ।
जम्भे रसस्य वावृधे ॥ (R̥v. I.37.5)

Here in the text, as has been pointed out by M. Langlois, the cows represent the clouds, and milk the rain. Aurobindo takes the psychological interpretation. A text further says that Maruts were born of milk for *pr̥sni*: पृश्निवै वै पवसो मरुतः (*pr̥sni*=*dhenu*=milch cow). In this connection we have: "That you, sons of *pr̥sni*, may become mortals and your panegyrist become immortal.

यद् यूयं पृश्निमातरो मतसि स्यातन ।
स्तीता वो अमृतः स्यात् ॥ (R̥v. I.38.4)

Maruts are further known to be the partakers of the evening oblations (I.87.1), and hence they are so often known as *r̥jisiṇah* (ऋजीषिणः) :

प्रत्यक्षतः प्रतवसो विरप्तिनो ऽनानता अविषुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टमासो नूतमासो अञ्जिभिव्यनिजे केचिदुक्षा इव स्तुभिः ॥
(R̥v. I.87.1)

Annihilators (of adversaries), endowed with great strength, loud-shouting, unbending, inseparable partakers of the evening oblation, constantly worshipped and leaders (of the clouds), (the Maruts) by their personal decorations, are conspicuous (in the sky), like certain rays of the sun (or of stars=*str̥bhiḥ*). (*Wilson.*)

The Scholiast, Sayana, has proposed various etymologies of name Marut (I.87.4), some of which have been

borrowed from Yaska, the Nirukta XI.13*. They *sound* (*ruvanti*, रुवन्ति from $\sqrt{ru}$), having attained mid-heaven (*mita*, मित); or, they *sound* without measure (*amitam*); or they *shine* (from $\sqrt{ruc}$) in the clouds made (*mitam*) by themselves; or they *hasten* (*dravanti*) in the sky. It has further been said, that all the minor divinities that people the mid-air are styled as Maruts; all females whose station is the middle-heaven, the all-pervading masculine *vayu* and all the troops (of demigods) are Maruts. Sayana in this connection refers to the mythology of the birth of forty-nine Maruts, in seven troops, as the sons of Kasyapa. In the Satapatha Brahmana, II.5.1.13, we have a mention of seven-seven ($=7 \times 7 = 49$) Maruts (सप्त सप्त हि महतो गणाः) whilst in the Jaimini Brahmana, we have a reference to 40 Maruts (चत्वारिंशन् महतो देवाः),—perhaps the remaining nine are the goddesses, like *marici* (मरीचि) etc.

Marici is perhaps the best amongst the Maruts. About three *maricis*, we have in the Satapatha Brahmana (V.3.4.21): एता वा आपः स्वराजो यन् मरीचयः, ता यत् स्यन्दन्तः सद्वा न्यो ज्यस्या ... उत्तराधरा इव भवन्त्यो गच्छन्ति, which means the self-luminous water aggregates dispersed in space constitute *marici*; these aggregates move up and down.

The Satapatha also mentions of the Maruta-rays (मास्त-रश्मयः), different from the Sun's rays. Perhaps the Marut-rays and the *maricis* are radiations scattered by water-aggregates, and they exhibit brilliant colours. (*mita-rocinah*).

The Nirukta quotes the verse I.88.1 in the context of Maruts:

आ विद्युन्मद्भिर्मस्तः स्वर्को रथेभिराति ऋष्टिमद्भिर्ष्वपणं ।

आ वषिष्ठ्या न इषा वयो न पत्तता सुमाया ॥ (Rv. I.88.1)

Come, Maruts, with your brilliant light-moving, well-weaponed, steed-harnessed chariots; doers of good deeds, descend like birds (and bring us) abundant food. (*Wilson*).

*अपातो मध्यस्थाना देवगणाः । तेषां महतः प्रथमागामिनो भवन्ति । महतो मित-राविणो वा । मितरोचिनो वा । महद् द्रवन्तीति वा । तेषामेषा भवति, Nir. XI. 13). Ma-rutah, of measured sound; or of measured brilliancy ($\sqrt{mi}$ $\sqrt{ruc}$); or they run away with much (*mahad + dru*).

Whilst explaining the word *marut* in the Unadikosa, Dayananda writes: म्रियते मारयति वा स मरुत् मनुष्यजातिः पवनो वा (I.94). This means, one who is killed, or the one who kills is *marut*; it may mean men in general and wind (or air) also.

To Dayananda, Maruts are the important persons of a society occupying high offices, and therefore, he has translated the term differently according to the context. The same has been recommended by Yaska also : न तु पृथक्त्वेन मंत्रा निर्वक्तव्याः, प्रकरणानुकूलतया पूर्वापरसम्बन्धेनैव नितरां वक्तव्याः (*Dayananda*). We shall refer to Dayananda's interpretation of Maruts in a few cases from the Yajurveda :

- (i) Learned men; guests and the *rtviks* (participants in the *yajnas* (Yv. III. 44).
- (ii) The householders (Yv. III. 45).
- (iii) Wind or air (Yv. XV. 13).
- (iv) Men in groups (Yv. XVII. 1, 80-83).
- (v) Distinguished commanders of an army (Yv. XVII.47).
- (vi) Men of learning (Yv. XVII. 86).
- (vii) Heads of the State (king), people, priests (*rtviks*) and men of learning. (Yv. XVII. 86).
- (viii) Mortal men (Yv. XXXIV. 48).
- (ix) Souls in general (Yv. XXXIX. 7).

In the Rgveda, the entire *suktas* (hymns) devoted to Maruts are : I. 37-39; 64;85-88;166;167;172; II. 34; V. 52-61; 87; VII. 56-59 and VIII. 7.

In these *suktas*, Dayananda interprets Maruta (मारुत) as the characteristic (good or evil) of wind (I.37,38) and Maruts are those persons who are vested with the qualities of wind: e.g., in I. 37.12, Maruts are the people of State, even heads of army; in I. 38.3, people speedy in movements like wind; in I. 38.80 as simply wind; in I. 38.11 as the adepts in Yoga; in I. 39.1,8,9,10, as men of learning; in I. 64. 1,6, as wind; in I. 64.9, as *rtviks* well-versed in technology; in I. 64.14, as men vested with the qualities of wind; in I.85, as wind or wind-like brave soldiers and commanders of army; in I.87.2, as men

employed in public bodies; in I.88.1 as the head of a state, or even people; in I.166.1, as men in general; in I.166.3 as wind; in I.166.11,12 men working with the speed of wind or efficiency of vital breath; in I.166.9,14, men with the valour and strength of wind; in I.166.13; I.167.6; I.172.1, men loving as vital breath; in I.167.9, as strong people; in I.167.11; II.34.8,9, as men of learning; in II.34.1,2,5,6,11,15; V.52.1-4, as mortals or men; again in V.52.6 as wind; *maruta* (मारुत) also as belonging or pertaining to men of learning in V.52.1,3, and similarly else-where in the Fifth Book where he favours the interpretation as "men in general".¹

"Indra, in becoming the Angirasa", so says Aurobindo, "becomes Marutvan, possessed of or companioned by the Maruts, and these Maruts, luminous and violent gods of the storm and the lightning, uniting in themselves the vehement power of Vayu, the Wind, the Breath, the Lord of Life, and the force of Agni, the Seer-Will are, therefore, seers who do the work by knowledge, कवयो विद्मना अपसः, as well as battling forces who by the power of the heavenly Breath and the heavenly lightning overthrow the established things, the artificial obstructions, कृत्रिमाणि रोधंति, in which the sons of Darkness have entrenched themselves, and aid Indra to overcome Vṛtra and the Dasyus. They seem to be in the esoteric Veda the Life Powers that support by their nervous or vital energies the action of the thought in the attempt of the mortal consciousness to grow or expand itself into the immortality of the Truth and Bliss". (*Aurobindo*, Vol. X. p.163).

These Maruts have been described in VI.49.11, as acting with the qualities of the Angirasa (*angirasvat*), "O young seers or powers of the sacrifice, Maruts, come uttering the word to the high place (or desirable plane of earth or the hill, अधि सानु पृश्ने, VI.6.4., which is probably the sense of *varasyam* according to Aurobindo), powers increasing, rightly moving (on the path, *gatu*) like the Angirasa, give joy even to that which is not illumined (अचित्तम्), that which has not received the varied light of

1. For मरुत् see V.52.5,6; for मारुत V.52.8,13,14, (मारुतं, मारुतं गणम्).

the dawn, the night of our ordinary darkness". The Maruts have also been said to be as it were "Angirasas with their Saman hymns, they who take all forms (विश्वरूपाङ्गिरसो न सामभिः).

In the conquest over darkness, the circumscribing Night (रात्री परितन्म्या, V. 30.14), *vrtra ahi*, *sambara* (I. 59.6) and *vala*, the Titans, Giants, Pythons, subconscious powers, who hold the light and the force in themselves, in their cities of darkness and illusion, not only Indra, but Maruts, Angirasas and also *pitrs*, the human fathers, have played a very important role.

It appears that this colossal darkness, the supramental nescience, in our struggle never gives it up to man, the mental being. The struggle is incessant and would ever go on in our inner realms with fresh vigours on either side. This nescience, or ignorance, has not merely to be cut away from us, but broken up and into, and made to yield up the secret of light and good and infinity (*satya*, *ṛta* and *brhat*). Out of this death, that immortality has to be conquered. "Pent up behind this ignorance", says Aurobindo, is a secret knowledge and a great light of Truth; prisoned by this evil is an infinite content of good; in this limiting death is the seed of a boundless immortality". (Vol. X. p.110).

Sarama and Panis—In this conquest over ignorance, an important role has also been played by Sarama (सरमा), about whom a legend was interwoven and who has come to be known as the Hound of Heaven, a bitch, accompanied with two Sarameya (सारमेयो) dogs, white and black with four eyes (X. 14. 10-11).¹ This hymn is normally known to be the Funeral Hymn, where these two dogs, sons of Sarama, are messengers of Yama; but in fact, this hymn is not one of Death, so much as a hymn of Life and Immortality. It is worth noting the real character of Yama and his two dogs in the Vedic Text. In the Rgveda, Yama is not the god of Death but is some sort of the Sun; in the Asya Vamiya Sukta (I. 164), it is one of the names

1. अतिदिव सारमेयो श्वानो चतुरक्षो शबलो साधुना पया । (Rv. X. 14.10)

यो ते श्वानो यम रक्षितारो चतुरक्षो पयरक्षो नृचक्षतो । (Rv. X.14.11)

of the Sun (as well as of the Supreme Self), the other names being Indra, Mitra, Varuna, Agni, Suparna Garutman, and Matarisvan (46). Pusan and Yama both in the Isa Upanisad (16) are the appellations of the Sun (or God with Divine Light), or Yama is one of the twin children of the wide shining Lord of Truth. Yama is the guardian of Dharma, the Law of the Truth (सत्य धर्म) :

हिरण्मयेन पाद्रेण सत्यस्यापिहितं मुखं

तत्त्वं पूषन्तपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये ॥ (Isa. 15)

The face of Truth is covered with a brilliant golden lid; that dost thou remove, O Pusan, O fosterer, the law of the truth, for sight (15).

पूषन्नेकये यमसूर्यं प्राजापत्या व्यूहं रश्मीन् समूह ।

तेजो यत्ते रूपं कल्याणतमं तत्ते पश्यामि योऽज्ञावाहित्ये पुरुषः

सोऽज्ञावहम् । (Isa. 16).

O Pusan (O fosterer), O sole seer, or ordainer (Yama), O illuminating Sun, O Power of the Father of Creatures (Prajapati), marshal thy rays, draw together thy light; the Lustre which is thy most blessed form of all, that in Thee I behold. The Purusa there and there, He am I. (Isa. 16).

And so Yama is the fosterer, very much of the group of the Sun, Prajapati, Pusan, connected with Eternal Truth and Divine Light. His messengers (यमस्य द्वौ, X. 14.12), the two sons of Sarama, should also be somehow connected with this Truth and Enlightenment. The Hymn X. 14 has to be taken in this light : The soul of the heaven-ascending mortal is bidden to "outrun the two four-eyed varicoloured Sarameya dogs on the good path."

अतिद्वयं सारमेयो श्वानौ चतुरक्षौ शबलो साधुता यथा । (Rv. X. 14.10)

Of that path to heaven, they are the four-eyed guardians, protecting man on the road by their divine vision.

and Yama is asked to give them as an escort to the soul on its way (यो ते श्वानो यम रक्षितारो चतुरक्षो पशिरक्षो नृचक्षो). These

dogs are "wide moving, not easily satisfied", and range as the messengers of the Lord of the Law (*yama*) among men. And the hymn prays, "May they (the two dogs) give us back bliss here in the unhappy (world) so that we may look upon the Sun:

उरुणसावसुतुषा उदुम्बलो यमस्य दूतो चरतो जनां प्रभु ।
तावस्मभ्यं दृशये नूयसि पुनर्दातामसुमचेह भद्रम् ॥ (Rv. X. 14.12).

The hymn X.108 is devoted entirely to a colloquy of Sarama and Panis. The information given in this hymn is also contained in the earlier references to Sarama in the Rgveda implicitly or explicitly: I.62.3; 72.8; III.31.6; IV.16.8; and V.45.7, 8.

इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टो विदत् सारमा तनयाय पाप्तिम् ।
बृहस्पतिभिर्नदद्रिं विदद् गाः समुत्तिषाभिवविशन्त नरः ॥ (Rv. I.62.3)
When the search was set on foot by Indra and the Angirases, Sarama secured food for her young; then Brhaspati slew the devourer and rescued the kine, and the gods, with the cattle, proclaimed their joy aloud.

स्वाध्वो दिव आ सप्त यहुर्बी रायो दुरो व्यूतज्ञा अजानन् ।
विदद् गव्यं सारमा दृहःपूर्वं येनानु कं मानुषी भोजते विद् ॥
(Rv. I.72.8)

The seven pure rivers that flow from heaven, (are directed, Agni, by thee: by thee the priests), skilled in sacrifices, knew the doors of (the cave where) the treasure, (their cattle), were concealed; for the Sarama discovered the abundant milk of the kine, with which man, the progeny of Manu, still is nourished.

Sarama, of course, is some power of the Light, and probably of the Dawn. The Vedic texts so often refer to the struggle between Indra and the Sons of the Cave; the struggle is symbolic between the powers of Light and Darkness.

I shall again repeat here, as I have done elsewhere,

that, as Aurobindo also says (Vol. X.p.133), all the gods (the divine virtues) are conquerers and givers of the cows, the horses and the divine riches: but it is especially, the great deity, Indra, the *self*, who is the hero and fighter in this struggle or warfare and who wins for the man (the human complex) the Light and Force. Cow evidently stands for light, and *horse* for force. Therefore, Indra is constantly addressed as the master of the herds, *gopati*; he is even imaged himself as the cow and the horse; he, again, is the good milker whom all the persons of wisdom, the seers, wish to milk and what he yields are perfect forms and ultimate thoughts; he is *vr̥ṣabha* (वृषभ) or the Bull of the herds; his is the wealth of cows, the enlightenment, and horses, the impelling forces for attaining enlightenment and beatitude; which all of us covet. And therefore, we have a verse:

गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।

इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीद् धृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥

(Rv. VI. 28.5)

O people, these that are the cows, they are Indra; it is Indra I desire with my heart and with my mind.

This identification of cow and Indra is also very significant.

The *dasyus* who withhold or steal the cows are called the *panis*. Remember that these *dasyus* or *panis* are not historical people; they in the Veda do not represent a race either. They are one of us, and are present in all of us; and against them we have to wage a war, since they steal away our coveted riches, our cows, our horses, which have to be ravished from them by violence. The Arya is a personification of virtue and divine thoughts; he has to be constantly at guard against *dasyus*, a synonym of evil thoughts, wickedness, the nescience and darkness. It is so often that *dasyus*, the devils, take possession of us, they steal our virtues, they cover our wisdom with ill-thoughts, and thus they steal our cows, horses and other riches. In that case, *with the aid of all the gods*, the Self, Indra, has to discover and recover the lost wealth.

The *dasyus* who withhold or steal the divine wealth,

the cows, are called the *panis*, a word originally meaning doers, dealers or traffickers; they are misers of the extreme. In the Unadi-kosa (IV. 119), the word *Pani* has been explained by Dayananda as "यः पणायति व्यवहारति, स पणिः, वणिग्वा." The market place or lane of trade or business is known similarly *vipanih* (विपणिः). At another place (II.71) the similarity between the *vanik* (the trader or businessman) and *pani* has been shown thus :

पणायति व्यवहारतीति वणिक्, वंश्यो वा; प्रज्ञादित्वात् स्वायें ऽङ्-वाणिजः ।

Normally the term *pani* is not derogatory, but when the same person, the same dealer, becomes a hoarder, a black-marketeer, a miser, a stealer, then the term stinks of an evil connotation*. In relation to Indra, Bṛhaspati, cows, the Angiras, Sarama, and the Sarameya dogs, the word *pani* stands under a malevolent category.

The Nirukta (II.16;17) discusses the verses I. 32.10;11 in details :

अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् ।

वृत्रस्य निष्यं विचरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः ॥ (Rv. I.32.10)

The waters carry off the nameless body of Vṛtra, tossed into the midst of the never-stopping, never-resting currents. The foe of Indra has slept a long darkness. (*Wilson*).

दासपत्नीरहिगोषा अतिष्ठन् निरुद्धा आपः पणिनेव गावः ।

अपां बिलमपिहितं यदासीद् वृत्रं जघन्वा अप तद् ववार ॥ (Rv. I.32.11)

The waters, the wives of the destroyer, guarded by *ahi* stood obstructed like the cows by *pani*; but by slaying Vṛtra, Indra set open the cave that had confined them. (*Wilson*).

Commenting on the latter verse (11), Yaska says :

पणिर्वणिग्भवति । पणिः पणनात् । वणिक् पण्यं नेनेक्ति, that is, *pani* is,

* Similar to the word *pani*, in English language the word *few* has double connotations (i) one who professes Judaism (goods sense), (ii) usurer trader who drives hard bargains (derogatory).

one who trades, who is engaged in business; who enhances the value or worth of a saleable article by giving a cleansed appearance (*nenekti*) (II.17). Regarding *vr̥tra*, the comment says:

वृत्रो वृणीतेर्वा । वर्ततेर्वा । वर्धतेर्वा ॥

यदवृणीतु वृत्रस्य वृत्रत्वम् इति विज्ञायते । यदवर्तते तदु वृत्रस्य वृत्रत्वम् इति विज्ञायते । यदवर्धते तद् वृत्रस्य वृत्रत्वम् इति विज्ञायते । (Nir II.17).

Vr̥tra is derived from $\sqrt{vr}$ (वृ), to cover, or from $\sqrt{vr̥}$ (वृत्), to roll, or from $\sqrt{vr̥dh}$ (वृध्), to grow. *Vr̥tra* is so-called because he covered, because he rolled and because he grew.

The chief of Panis is Vala (वल्), a demon whose name signifies probably the "circumscriber" or "encloser", as *Vr̥tra* means obstructor or enfolding coverer. "It is easy to suggest" so writes Aurobindo (Vol. X. p. 134), "as do the scholars who would read as much primitive history as possible into the Veda, that the *panis* are the Dravidians and Vala is their chief or god. But this sense can only be upheld in *isolated passages*; in many hymns, it is incompatible with the actual words of the *ṛsis* and turns into a jumble of gaudy nonsense their images and figures".

Vala dwells in a lair, a hole (*bila* बिल) in the mountains; Indra and the Angirasa *ṛsis* have to pursue him there and force him to give up his wealth: for he is Vala of the cows, वल्स्य गोमतः (Rv. I.II.5). The Panis also are represented as concealing the stolen herd in a cave of the mountain which is called their concealing prison, (*vivara*, विवर) or the pen of the cows, *vraja* (व्रज), or sometimes in a significant phrase, *gavyam urvam* (गव्यमूर्ध्वम्), meaning cowly wideness or the luminous wideness; the vast wealth of the shining herds. To recover this lost wealth, the sacrifice has to be performed; the Angirases or else Bṛhaspati and the Angirases together have to chant the true word or *mantra*; Sarama, the heavenly hound, has to find out the cows in the cave of Panis. Indra, strong with Soma-wine and the Angirases, the seers, his companions, have to follow the track, enter the cave or violently break open the strong places of the hill, defeat the Panis and drive

upward the delivered herds. Remember, Indra is not, then, the only god who can break open the tenebrous cave and restore the lost radiances. There are other deities to whom various hymns make the attribution of the great victory. Usa is one of them, the divine Dawn, mother of these herds. (VII.75.7)¹; Agni is another, who fights alone and sometimes with Indra too (VI.60.2)²; sometimes with Soma (I.93.4)³; sometimes Soma and Indra together (VI.44.2); sometimes the credit goes to Asvins also (VI.62.11)⁴; and also to Angirases (I.112.18)⁵; and so the Maruts (VI.66.8) as we have already seen, and also Pusan (VI.54.5,6,10). Sarasvati is also a killer of the Panis. In this context we are told (I.100.18), that Sarama found the strong wideness of the cows. By right thought the seven Mighty Ones of heaven (the seven rivers) knew the Truth and knew the doors of bliss; Sarama found the strong wideness of the cows and by that the human creature enjoys."

स्वाध्याो दिव आ सप्त यज्ञी रायो दुरो व्यतज्ञा अजानन् ।

विदद् गव्यं सरमा दृहृक्पूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विद् ॥

(Rv. I.72.8)

Who are the Panis, who are the cows, who is Sarama, and who are the others who collectively give a form to the entire Vedic parable? Is it the Sun of divine enlightenment, dwelling in darkness that has to be brought back from the innermost cavity of man, shrouded with evil thoughts. The cows are the Light of the Sun, but in the Vedic Text, not of the mundane Sun which rises and sets every day in the celestial and earthly worlds. It is the Sun of Divine Light of spirituality which is to be invoked. It would be worth while to interpret the whole parable esoterically. *Thoughts* (dhi, धी) provide us with milk that

1. प्रति गाव उषसं वावशन्त । (Rv.VII.75.7)
2. ता योषिष्टमभि गा इन्द्र नूनमयः स्ववृषतो अग्न ऊकृताः । (Rv. VI.60.2)
3. अग्नीषोमा चेति तद् वीर्यं वा यदमुष्णीतमवसं पणिं गाः । (Rv I.93.4)
4. दृहृहस्य चिद् गोमतो विद्वजस्य दुरो वर्त गृणते चित्रराती । (Rv.VI.62.11)
5. यानिरङ्गिरो मनसा निरण्ययोऽग्नं गच्छयो विवरे गो अर्जसः । (Rv.I.112.18)

nourishes us, it is the spiritual Power (*asva*, अश्व), and Light or enlightenment (*go*, गो), which are to be invoked in our struggle against the dominating influence of darkness, Vṛtras, Dasyus or Panis. The inferior truth of this world is mixed with much falsehood and error (अनृतस्य भूरेः) (VII. 60.5); on the other hand, we have to proceed to the Home of Truth (सदनाद् ऋतस्य, I.164.47; IV.21.3), a place where we have the triplet—the Truth, the Right and the Vast (*satya*, *ṛta* and *brhat*; Atharva. XII.1.1). We shall have to march ahead on the paths of Truth (ऋतस्य पथ्याः, III.12.7). Here in this world, we are engaged in a fight against evils, sins and darkness. Gods belong to the side of truth and devils and satans to the side of untruth; our satanic adversaries have been given in the Vedic texts the names of Vṛtra, Vala, Dasyus, Panis, or their kings. These powers of darkness have concealed light from us; or they rob us of it, and thus obstruct the inflow of the streams of Truth (ऋतस्य घाराः, V.12.2; VII.43.4); they do not permit our soul to ascend as if. Let us, therefore, pursue our inner sacrifice; let us invoke all Divinities in us, muster our strength, and with their help ascend to the cherished goal. For this, we shall have to develop right thinking and right understanding, and pursue the path of right action (ऋतस्य प्रेषा, ऋतस्य धीतिः, I.68.5). We are on a battle on one hand which is also our sacred pilgrimage. To assist us, all of us have an Inner Fire, an Inner Flame as our path-finder, a guide, a leader, a torch, the light of consciousness. Let us all have a Sarama with us, an intuitive secret help to show a way where all other aids fail; then invoke other goddesses, Sarasvati, Ila, and Bharati. One who goes through the text of the Veda, the Divine Revelation, he would find this Grand Parable elaborated or hinted at in various forms. And within the mystic meaning of the parable is incorporated the entire code of our human life on both the lowest and highest planes of achievement,—this is the most sublime philosophy of the Vedic Dynamic Realism.

ṚSIS OR THE VEDIC SEERS

Ṛgveda is homogeneous in structure

It has been the trend of the Western scholars to have differentiated between the different *mandalas* or Books of the Ṛgveda, belonging to different dates, containing the material essentially differing in cultural levels and in being the compositions of different authors belonging to various schools. For example, Wilson writes : "The absence of any obvious dependency of the *suktas* upon one another is sufficiently indicative of their separate and unsystematic origin. That they are the compositions of the patriarchal sages to whom they are ascribed, is sometimes, apparent from allusions which they make to the name of the author or of his family; but these indications are of unfrequent recurrence, and we must trust in general to tradition, as preserved by the *Anukramanikas* (अनुक्रमणिका) for the accuracy of the appropriation. Their being addressed to the same divinity is a less equivocal test of community and they probably were composed in many instances by the heads of families, or of schools following a similar form of worship, and adoring in preference particular deifications. Besides the internal evidence afforded by difference of style, the hymns not unfrequently avow a difference of date; and we find some ascribed to *ancient ṛsis*, while others admit their being of *new* or *newest* compositions. The great variety of metres employed shows also a progressive developments of the language, which could have been the effect only of long and diligent cultivation."

The Western mind, quite contrary to the Indian tradition, very readily discovers "progressive developments", and usually works on the evolutionary hypotheses and is very much prone to ignore homogeneity of material. Wilson accepts certain uniformities in entire Ṛgvedic

material when he says, "There can be little doubt, therefore, that they (the Books) range through a considerable interval, although, as far as respects their general purport, they belong to the same condition of belief, and to a period during which no change of any importance took place in the national creed. The same divinities are worshipped in a similar strain, and with one or two doubtful exceptions, which are possibly interpolations, or which may admit of explanation offer nothing that is contradictory or incongruous."

It is to the credit of Dayananda and later on also of Aurobindo to have declared in unequivocal terms that the R̥gveda is one in all its parts. It cannot be treated in strata. To Dayananda, not only the R̥gveda, but all the four Vedas go to constitute the Single Veda, as if Aurobindo says, "whichever of its ten Mandalas we choose, we find the same substance, the same ideas, the same images, the same phrases. The R̥sis are the seers of a single truth and use in its expression a common language. They differ in temperament and personality; some are inclined to a more rich, subtle and profound use of Vedic symbolism; others give voice to their spiritual experience in a barer and simpler diction, with less fertility of thought, richness of poetical image or depth and fullness of suggestion. Often the songs of one seer vary in their manner, range from the utmost simplicity to the most curious richness. Or there are risings and fallings in the same hymn; it proceeds from the most ordinary conventions of the general symbol of sacrifice to a movement of
 ted and complex thought. Some of the suktas are
 and almost modern in their language; others baffle
 first by their semblance of antique obscurity. But
 differences of manner take nothing from the unity
 spiritual experience, nor are they complicated by any
 variation of the fixed terms and the formulæ. In the deep
 and mystic style of Dirghatamas Aucāthya as in the
 melodious lucidity of Medhatithi Kanva, in the puissant
 and energetic hymns of Visvāmitra as in Vasiṣṭha's even
 harmonies we have the same firm foundation of knowledge
 and the same scrupulous adherence to the sacred convent-

ions of the Initiates."

Thus Dayananda and Aurobindo are one in accepting a type of uniformity and congruency in the entire Vedic fabric texture. The entire Veda propounds one single Vedic Philosophy (the philosophy of life which is capable of gradually lifting one from the lowest rung of human life to the highest transcendental one, and takes into account the interwoven fabric of the entire human corporeal complex, starting from the grossest exterior, and finally by and by merging into the most subtle interior).

VEDIC SEERS

There is, however, a fundamental difference between Aurobindo and Dayananda. To the former, the traditional Vedic *Ṛsis*, whose names are preserved for us in the Sarvanukramanis and which have been associated with the hymns, are the persons of divine experiences, which became media for the spiritual knowledge. Dayananda in this respect follows Yaska, the celebrated author of the *Nirukta*; to them these *ṛsis* or seers are the persons who gave us the expositions from time to time of the inner meanings of the revealed hymns. The revealed hymns existed much prior to them. Of course, their elaborate expositions of the hymns are not available to us. The Supreme Self is the creator of this vast phenomenal world, including our human complex and simultaneous, from the Self, we have received the Sacred Word (the Veda) too, and it was left to the ancient *ṛsis* to work-out the coherency and congruency between all that was given to us as the Revealed Word and the truths that lie hidden in the ever-changing phenomenal universe. To Dayananda, the entire Veda is not the mystic enigma alone. The Vedas take us gradually from the *so-obvious simple truths* to the depths of transcendental mystic realities. The Vedas are meant for our today and tomorrow both.

I shall not enter into the details of this discussion. It is very creditable, almost miraculous, that the *Ṛg Samhita* is not only available to us with the *Samhita* and the *Pada-Pathas* we are in possession of numerous Vedic

indexes also. The Sarvanukramani (edited by Macdonell, Oxford, 1886) has been composed by Katyayana and it is, as its name indicates, a collection of various indexes for the Ṛgveda. This work gives, in the form of Sūtras, the first words of every hymn, the number of verses in that hymn, the name and the family of the *ṛsi* to whom the hymn is ascribed, the *devata* (the deities) or the subject title to which the hymn is devoted, and the metre or metres in which the hymn is composed. We have another index also, known as the Arsanukramani which is ascribed to Saunaka and it enumerates the *ṛsis* of the Vedic hymns according to the Mandalas. There is another book, of great importance to us, known as the Bṛhad-devata, also ascribed to Saunaka. It constitutes a more or less exhaustive manual dealing with *devatas* (gods so to say) celebrated in various hymns of the Ṛgveda. It contains almost forty legends referring to these gods, and is, therefore, an important work also. Some of the scholars place this book chronologically between the Nirukta on one hand and the Sarvanukramani on the other.

The Sarvanukramani provides a list of 407 *ṛsis* for the entire Ṛgveda. We are obliged to V.G. Rahurkar for his monograph "The Seers of the Ṛgveda", (Poona, 1964) for a detailed discussion on the subject of these *ṛsis*. The word *ṛsi* appears to have been variously derived. The Taittiriya Aranyaka¹ derives it from *abhi + a + rs* (to go upwards, to appear). Sayana derives it from *ṛs* (=to go)². He further gives the grammatic derivation from *ṛs + in*. Dayananda bases his derivation on the Nirukta VII. 3. Seers have visions of the mantras³. *Ṛsis* have the penetra-

1. अज्ञानं ह वै पृथोस्तपस्यमानान् ब्रह्म स्वयम्भूयमानपत तत् ऋषयोऽभवन् । (Tal. Ar. II. 9).
2. ऋप् गतो इति घातुः, चेदप्राप्त्यर्थं तपोनुतिष्ठतः पुरुषान् स्वयम्भूयेव पुरुषः प्राप्नोत् । (see Comm. on I. 12). इन् प्रत्ययान्त ऋषि शब्दः, "ऋष्यन्वक्" (Ast. IV. 1.14) इति निपातनात् लघूपद गुणाभावः (Ast. IV. 1.14), कित् प्रत्ययो वात्र ज्ञेयः (Un. IV. 559).

Ṛsayah—मन्त्रार्थविदः (Yv. XXXI. 9) i. e. *ṛsi* is one who knows the sense of the Vedic verses. (Daya.); ऋषिर्दशनात् *ṛsi* is so-called from his having vision (Nir. II. 11.); ऋषीणां मन्त्रदृष्टयो भवन्ति (Daya. on Rv. I. 1. 2.); i.e.

ting insight, through which they are able to interpret the correct sense of the Vedic Texts for the good of every one of us. They are not the authors of the mantras but only the interpreters. The moment the Vedas were revealed in the beginning of human creation of a developed mind, the ancient seers started giving a serious thought as to the correct interpretation of the Vedic Texts. Names of some of these interpreters have been traditionally handed down to us, as the *seers of the hymns*. (R̥gḥabhu, *Dayananda*, Chapter on Questions and Answers). In the beginning of the earliest culture, not to speak of the *proper nouns*, there were very few common names even. Many of the *ṛsis* have yet no names of their own, and they came to be known by certain terms or words occurring in the hymns which they had interpreted to the earlier society. The word thus occurring in the hymn is not a proper name, but later on in the history the *ṛsi* associated with this hymn came to be known by a term which occurs in a particular *mantra*. There is no history or historical names in the Vedic Texts. Later on in history, almost in all the periods, it was held sacred to give proper names out of the common terms occurring in the Vedic Texts. Later on in literature, mythological stories were concocted in connection with these seers. Wilson has ignored this traditional aspect of assigning names, and therefore, he has erred in many of his statements like "most of the *ṛsis* (associated with the Vedic Texts) are familiar to the legends of the Puranas, as Gotama, Kanwa, Bharadvaja, Vasistha, Visvamisra and others."

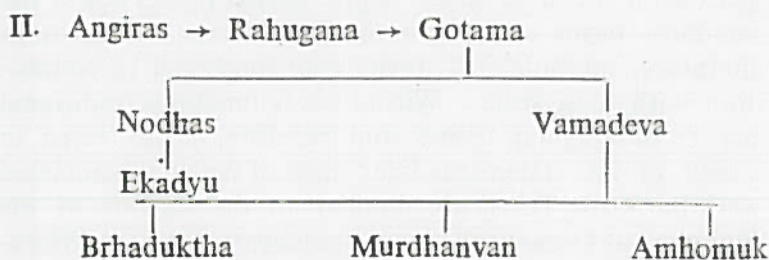
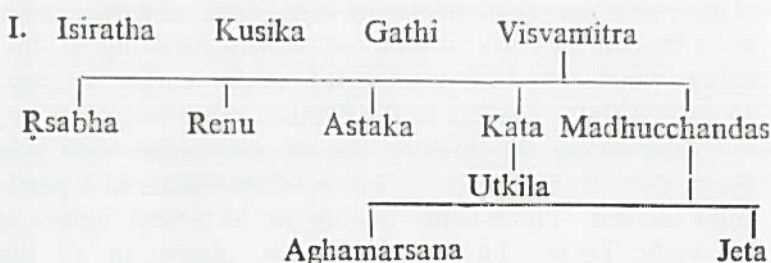
The hymns of the Second Book are associated (as interpreters with the Seer Ḡṛtsamada (गृत्समदः), the son of Sunahotra, of the family of Angiras (अङ्गिरसः शौनहोत्रः); those of the Third, to Visvamisra, (विश्वामित्र), his sons and his kinsmen; of the Fourth to Vamadeva (वामदेव); of the Fifth to Atri (अत्रि) and his sons, who are rather of equivocal nomenclature; of the Sixth, to Bharadvaja, (भरद्वाज); and of the Seventh, to Vasistha (वसिष्ठ) and his descendants.

seers have visions of their poetic compositions (Laksman Sarup on Nir. VII.3). The *ṛsis* have direct vision of the sense carried by the Vedic verses. (*Daya*).

The *rsis* of the First and three last Books are more miscellaneous. It must be accepted and well realized that it would be futile to establish a chronological sequence to these Books—the order of these Books indicates neither the chronological sequence of their arrangement in the Samhita revelation or interpretation, nor the intellectual eminence, prominence or mystic depth nor the social families which are traditionally believed to have got associated with them.*

The genealogies of some of the *rsis* are given in the Sarvanukramani; for example :

*It has been sometimes suggested that the order of the Books Two to Seven is governed by the ascending number of hymns in these Books. The Second Book has the smallest and the Seventh has the greatest number of hymns. But this generalization fails to exist in the case of the Fourth and the Sixth Books, unless we rearrange the hymns in these Books as suggested by Bergaigne. Brough on the other hand points out that there is a striking symmetry of arrangement so far as the nucleus of the R̥gveda is concerned. The Gr̥tsamadas of Book II are the sole representatives of the Bh̥rgus (भृगु). Books IV, VI and VIII represent the three well-known subdivisions of the Angirasas, namely the Gautamas (गौतम), the Bharadvajas and the Kevala Angirasas represented by the Kaṇvas (कण्व). On the other hand, Books III, V and VII belong to the non-Bh̥rgu Angiras gotras. (V. G. Rahurkar).

[—(I.) इषिरथ, कुशिक, गाथी, विश्वामित्र, ऋषभ, रेणु, अष्टक, कट, उत्कील, मधुच्छन्दस्, अथमर्षण, जेता; (II.) अङ्गिरस्, राहुगण, गोतम, नोघस्, एकधु, वामदेव, बृहदुक्थ, मूर्धन्वान्, अहोमुक्]

III. The *pravaras** of the Gotama family are given in the Asvalayana Srauta Sutras :

Family		Pravaras
Gotama	गोतम	Angiras, Ayasya, Gotama
Ucathya	उचथ्य	Angiras, Ucathya, Gotama
Rahugana	राहुगण	Angiras, Rahugana, Gotama
Somaraja	सोमराज	Angiras, Somaraja, Gotama
Vamadeva	वामदेव	Angiras, Vamadeva, Gotama
Bṛhaduktha	बृहदुक्थ	Angiras, Bṛhaduktha, Gotama

IV. The various Sutrakaras have given the *pravaras* of Atris (अत्रि) as follows:

Sutrakara	Pravaras of Atris
Baudhayana (बौधायन)	Atreya, Arcananas, Syavasva Atreya, Arcananas, Vadbhutaka Atreya, Arcananas, Gavisthira
Katyayana and Laugaksi (कात्यायन, लौगाक्षि)	Atreya, Arcananas, Syavasva Atreya, Gavisthira, Paurvatithi Atreya, Vamarathya, Pautrika
Apastamba (आपस्तम्ब)	Atreya, Arcananas, Syavasva Atreya, Arcananas, Gavisthira Atreya, Arcananas, Atitha

*The theory of *pravara* (प्रवर) is closely interwoven with that of *gotra* (गोत्र); the concept of *pravara* (literally "choice in vocation") entered into several domestic ceremonies like marriage, mekhalabandhana, in the Sacred Thread ceremony, and in the Caulakarma. The word *pravara* denotes one or more illustrious ancestors of the sacrificer,—the family ancestor of repute, or prominent *mantrakṛta* (मन्त्रकृत), seer.

At the time of a ceremony, *hotṛ* (होत्र, one of the priests) enumerates the names from the ancestor down to the descendent, whilst *adhvaryu* (अध्वर्यु, another priest) recites them in the reverse order, i.e. from descendent going backwards to the ancestor. This is known as *pravaro-ccara* (प्रवरोच्चार).

Asvalayana
(आश्वलायन)

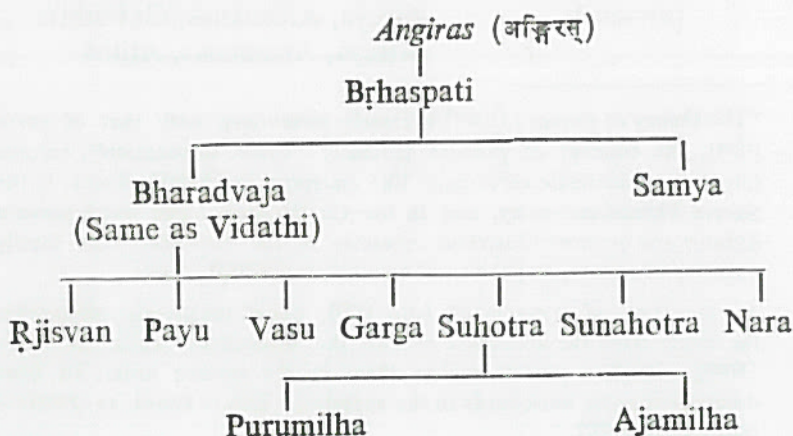
Atreya, Arcananas, Syavasva
Atreya, Arcananas, Gavisthira
Atreya, Arcananas, Paurvatitha

(आत्रेय, अर्चनानस् आर्चनानस्, श्यावाश्व, वाभूतक, गविष्ठिर, पौर्वतिथि, वामरथ्य, पौत्रिक, आतिथ).

More than fifty Atris (seers belonging to the family of Atri अत्रि, i.e. आत्रेयः) have been mentioned in the Rgveda:

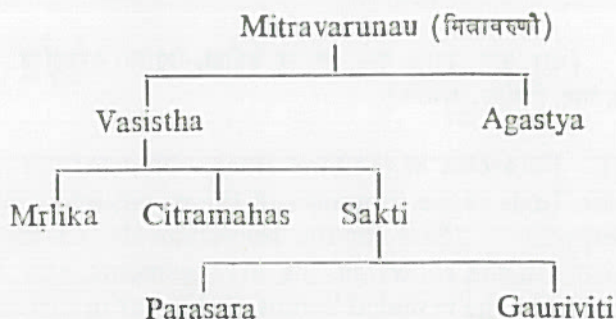
Budha, Gavisthira, Kumara (or vṛṣa), Vasusruta, Isa, Gaya, Sutambhara, Dharuna, Puru, Dvita Mṛktava-
hasa, Vavri, Prayasvat, Sasa, Visvasaman, Dyumna, Bandhu, (Sabandhu, Srutabandhu or Viprabandhu),
Visvavara, Gauriviti, Babhru, Avasyu, Gatu, Samva-
rana, Prabhuvasu, Atri, Avatsara (Sadapṛṇa or
Sutambhara etc.), Sadapṛṇa, Pratiksatra, Pratiratha,
Pratiprabha, Svasti, Syavasva, Srutavid, Arcananas,
Ratahavya, Yajata, Urucakri, Bahuvṛkta, Paura,
Avasyu, Saptavadhri, Satyasravas, Atri Bhauma,
Evayamarut, Apata, Gopavana, Trita, Andhigu,
Visvakarman, and Bhuvana (and Sadhana).

V. The genealogy of the Bharadvajas (भरद्वाज), as provided by Sarvanukramani is something like this :

(भरद्वाज, बृहस्पति, विदधी, शंख, ऋजिष्वन्, पायु, वसु, गर्ग, सुहोत, पुरुमीकह, अजमीकह)

VI. Vasistha (वसिष्ठ) is the well known Rsi of the Seventh Book, and his genealogy has been formulated as below:

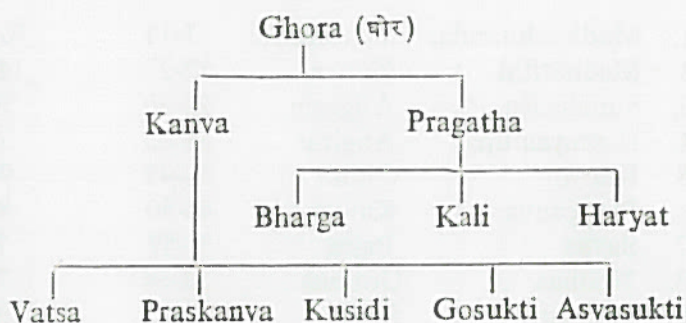

[वसिष्ठ, अगस्त्य, मृलीक, चित्रमहस्, शक्ति, पराशर, गौरिवीति]

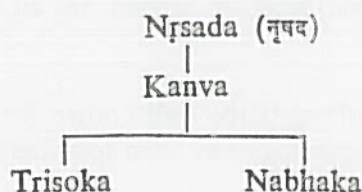
VII. About thirty members of the Kanva family are associated with the Rgvedic hymns as Seers :

Ayu, Bharga, Brahmatithi, Devatithi, Gosukti (also Asvasukti), Haryat, Irimbithi, Kali, Kurasuti, Kusika, Kusidi, Kṛṣa Matarisva, Medhatithi (or Medhyatithi), Medhya, Nabhaka, Narada, Nipatithi, Parvata, Pustigu, Pṛsadhra, Pragatha, Praskanva, Sadhvamsa, Sasakarna, Suparna, Sobhari, Srustigu, Trisoka, and Vatsa or Punarvatsa).

One of the genealogies of the Kanva family is as follows:

[घोर, कण्व, प्रगाध, वत्स, प्रस्कण्व, कुसीदी, गोसूक्ति, अश्वसूक्ति, कलि, हर्यत्, नृषद, कण्व, त्रिशोक, नाभाक]

VIII. **Satarcins of the First Book**—None of the *ṛsis* of the Vedic Texts is the composer of the poem; he is either the interpreter or (Seer) or the *samhitikaraka*, i.e. the one who assisted in the *collection*, the arrangements, and the compilation of the revealed hymns. Rahurkar in this connection observes, "Books I to X are generally believed to constitute the latest strata of the R̥gvedic composition. On a careful examination of the suktas in these Books, however, it would seem that the above statement applies to the process of *Samhitikarana* in respect to these suktas rather than to their actual composition. The *ṛsis* of the First Book are referred to as *satarcinah*. They are so referred to under the assumption that each of these *ṛsis* (or the whole miniature family group relating to that *ṛsi*) has contributed hundred *ṛks* to the R̥gveda Samhita." In this respect, Rahurkar gives an interesting table :

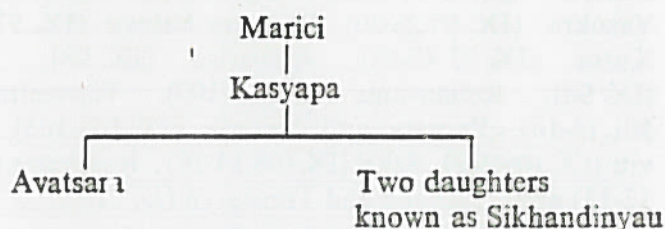
Group No.	Ṛsi	Patronym	Hymns	No. of verses
1.	Madhuchhandas	Visvamitra	1-11	102
2.	Medhatithi	Kanva	12-23	146
3.	Sunahsepa	Ajigarta	24-30	96
4.	Hiranyastupa	Angiras	31-35	71
5.	Kanva	Ghora	36-43	96
6.	Praskanva	Kanva	44-50	82
7.	Savya	Pajra	51-57	72
8.	Nodhas	Gotama	58-64	74
9.	Parasara	Sakti	65-73	91
10.	Gotama	Rahugana	74-93	204

Group No.	Rsi	Patronym	Hymns	No. of verses
11.	Kutsa	Angiras	94-115	192
12.	Kaksivat	Dirghatamas	116-126	153
13.	Parucchepa	Divodasa	127-139	100
14.	Dirghatamas	Ucathya	140-164	237
15.	Agastya	Mana	165-191	222

[मधुच्छन्दस्, मेघातिथि, शुन.शेष, हिरण्यस्तूप, कण्व, सव्य, नोषस्, पराशर, गोतम कुत्स, कक्षीवत् परुच्छेप, दीर्घतमस्, अगस्त्य]

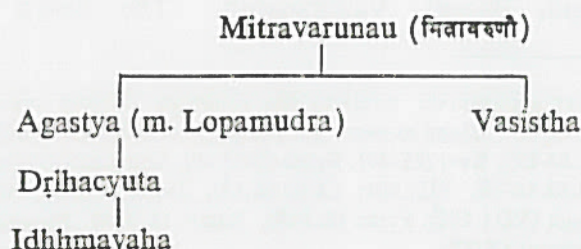
Of course, as would be seen from this table, the concept of *satarcinah* will have to be modified; Gotama, Dirghatamas and Agastya are associated with more than 200 *ṛks*, whilst three of the *ṛsis* (Hiranyastupa, Savya and Nodhas) are associated with near about 73 Mantras only.

IX. The genealogy of the Kasyapa (कश्यप) family as given in the Sarvanukramani is as follows:

[मरीचि, कश्यप, अवत्सार, सिखण्डिन्यौ]

X. The genealogy of Agastya, according to the Sarvanukramani is as follows:

[अगस्त्य, लोपामुद्रा दक्षहच्युत, वसिष्ठ]

XI. Seers of the Pavamana Book—The hymns of the Ninth Book are addressed to a single deity, the Pavamana Soma; the other Books have also hymns devoted to Soma. Many of the seers associated with the hymns of the Ninth Book figure in other Books too: e.g. Madhucchandas (IX.1), Medhatithi (IX.2, 4), Sunahsepa (IX.3); Hiranyas-tupa (IX.69), Asita and Devala (IX.5-7, 8-24), Drlhacyuta (IX.25), Idhmavaha (IX.26), Rahugana Gotama (IX.107), Syavasva (IX.32), Trita (IX.102), Rahugana (IX.37-38), Medhyatithi (IX.41-43), Nidhruvi (IX.63), Kasyapa (IX.64, 67, 4-6, 91, 92, 113-114), Vatsapri Bhalandan (IX.68), Renu (IX.70), Kaksivan (I.116-125; 126, 1-5; IX.74), Vasu (IX.80-82), Vena, (IX.85), Atri Bhauma (IX.67.10-12; IX.86.41-45; X.137.7), Gr̥tsamada (IX.86.46-48), Vasistha (IX.90), Nodhas (IX.93), Kanva (IX.94), Praskanva (IX.95) Pratardana Daivodasi (IX.96), Vasistha (IX.97.1-3), Pramati (IX.97.4-6), Vṛsagana (IX.97.7-9), Manyu (IX.97.10-12), Upamanyu (IX.97.25-27), Vasukra (IX.97.28-30), Parasara Saktya (IX.97.31-44), Kutsa (IX.97.45-48), Ambarisa (IX.98), R̥jīsvan (IX.98), Rebhasunu (IX.99-100), Visvamitra (IX.101.13-16), Parvata and Narada (IX.104-105), Gauri-viti (IX.108.1-2), Sakti (IX.108.14-16), R̥nancaya (IX.108.12-13) and Tryaruna and Trasdasyu (IX.110).

The following are the seers who are in no way associated with the Books I to VIII but almost exclusively belong to Book IX:

Nṛmedha, Priyamedha, Bindu, Prabhuvasu, Br̥han-mati, Ayasya, Kavi, Ucathya, Avatsara, Amahiyu, Jamadagni, Bhṛgu¹, Vaikhanasah. The Seven Seers

---

1. The Sarvanukramani mentions the following thirteen members of the family of the Bhṛgu as seers of the R̥gvedic mantras: Ita (X.171), Usnas (IX.87-89), Kavi (IX.47), Kṛtnu (VIII.79), Cyavana (X.19), Jama-dagni (III.62.16-18; VIII.101; IX.62, 65, 67), Tanva (IX.93), Nema (X.89), Pr̥yoga (VIII.102); Pṛthu (X.148), Rama (X.110), Somahuti (II.4), Syumarasmi (X.77).

(Saptaṛṣi)¹ Vatsapri Bhalandana, Ṛsabha Vaisvāmītra, Harimanta Angirasa, Pavitra, Vasu Bharadvāja, Prajapati Vacya (or Vaisvāmītra); the three *ṛṣi* groups (each with peculiar double names IX.86): Akṛstah Masah, Sikitah Nivavari, pṛṣniyah Ajah; Usanas, Andhigu, Yayati², Nahusa, Manu Samvarana, Trita Aptya, Dvita Aptya, Agni, Caksus and Manu³, Uru (IX.108.4-5) (perhaps an angirasa), Ṛjivan (IX.108.6-7), Urdhvasadman Angirasa, Kṛtayasas (an angirasa, IX.108.10-11), Rānancaya (IX.108.12-13), Agni Dhisnyas (sons of Isvara, IX.109), Tryaruna and Trasadasyu (IX.110)⁴, Ananata (IX.111) and *Sisu (IX.112).

The *ṛṣis* of the Ninth Book have been classified as (i) Agastyas, (ii) Angirasas, (iii) Atreyas, (iv) Kasyapas, (v) Kanvas, (vi) Bharadvajas, (vii) Bhargavas, (viii) Vasisthas, (ix) Vaisvāmītras and (x) Others unclassified.

XII. The Seers of the Tenth Book—Out of the total 151 Seers of this Mandala, 78 belong to the category of Ksudra-suktas, and 73 to the category of Mahasuktas:—this Book has been so often called as the residual Mandala, after having classified the Ṛks into definite groups during the process of the *saṃhitakarana*. In many cases the *saṃhitakaras* were not known at all, their names have been missing: where it was lost,—either wholly or partially—the *saṃhitakaras* have tried to recreate it as if. Rahurkar, in

---

1. The Seven Seers are Bharadvāja, Kasyapa, Gotama, Atri, Visvāmītra, Jamadagni, Vasistha, (IX.67, also IX. 107, and X.137); their families are thus indicated:

- (i) Bharadvāja Barhaspatyah
- (ii) Kasyapo Marichah
- (iii) Gotamo Rahuganah
- (iv) Bhaumo' trih
- (v) Vishvāmītro Gathinah
- (vi) Jamadagnir Bhargavah
- (vii) Maitra-varunir Vasisthah

2. The Sarvanukramani gives the genealogy as follows:

Savarna, → Manu, → Nahusa, → Yayati.

3. Manu Apsava is the father, Caksus the son and Agni the grandson (IX.106).

4. Genealogy: Durgaha→Giriksīt→Purukutsa (m. Purukutsani)→Trasadasyu,→Hiranin.

his studies on the seers of the R̥gveda, has suggested four categories for the Tenth Book:

1. This category includes all seers in whose case both the personal name as well as the family-name are historically authentic.

2. A seer whose family-name is historical but whose personal name appears to be fictitious or conjectural.

3. A seer whose personal name appears to be authentic and historical, but whose family names are conjectural or invented.

4. Those cases where family names and personal names both appear to be conjectural.

The Tenth Book has the seers associated with the *ksudra suktas* (shorter hymns) and *maha suktas* (longer hymns). We do not know whether it is a mere coincidence that the number of hymns in the First Book is 191, and so is the number of hymns in the Tenth Book (191). To some of the scholars, it so appears that the *samhitakaras* deliberately made the hymns of the Tenth Book shorter or longer in this peculiar manner, because they wanted that the number of hymns in the First and the last Book to exactly coincide.

Some of the conjectured seers of the Tenth Book for obvious reasons are the following :

(i) *Panis and aramā* (पणि-सरमा) (X. 108).—They figure in one of the most prominent Samvada Sukta. Sarama (सरमा) and Panis (पणवः) are said to be alternately the *devata* and *ṛsi* in this Sukt, which is evidently impossible. In all probability, the name of the original *ṛsi* or *samhitakara* was forgotten, and the participants in the dialogue were taken as the authors of such hymns. (In such cases, the injunction is यस्य वाक्यं स ऋषिः—Sarvanukramani).

(ii) *Yama and yami* (यम-यमी).—They are regarded as the son and daughter of Vivasvan (विवस्वान्) and are mentioned as the *ṛsis* as well as the *devatas* of the hymn X. 10. Yama-Yami Sukta is also one of the earliest dialogues of our literature. Keith says that their names denote twin brother and sister, and they are the first human pair, but

according to Müller they are night and day.

(iii) *Indra, indrani and vṛsakapi* इन्द्र, इन्द्राणी, वृषाकपि—The original tradition regarding the seers of Sukta X. 86 appears to have been lost or suppressed, and therefore, following the dictum, *yasya vakyam sa ṛsih*, Indra, Indrani, and Vṛsakapi have been mentioned as seers.

(iv) *Pururavas and urvasi* (पुरुखा-उर्वशी).—The Sukta X. 95 is a dialogue between Pururavas and Urvasi; and as such the Sukta has been attributed to them in absence of the name of a true seer (cf. *yasya vakyam sa ṛsih*). They are fictitiously known to be the seers.

(v) *Surya* (सूर्या).—This name, Surya, meaning the daughter of Surya or Savitṛ, is forcibly superimposed on the sukta X. 85, because the hymn relates to the marriage of Surya. Surya, in most probability, is any bride going to be wedded and is expected to lead a good family life.

(vi) *Bṛhaspai* (बृहस्पति).—He is said to be the seer of hymn X. 71. With Aditi, he is also mentioned as a seer of the hymn X. 72. This is obviously a fictitious tradition. The name of the original seer has been forgotten. This is a hymn, dealing with the “glorification of knowledge”, and as such the Samhitakaras associated with it the name of Bṛhaspati, who is also known as *kavinam kavih* (कवीनां कविः, the seer of seers).

(vii) *Visvakarma bhauvana* (विश्वकर्मा भौवन).—Since Visvakarman is also the *devata* of the hymns X. 81, 82, Visvakarma Bhauvana could not be the seer of these hymns. The Nirukta says: Visvakarman sacrificed all beings in a *sarvamedha* sacrifice and finally sacrificed himself. This *ṛk* appears to be in his honour. In fact, Visvakarman Bhauvana is omnipresent God (X. 81. 3); the verses X. 81. 2, 4) are expressive of the philosophical thoughts regarding the origin of the world.

(viii) *Vasukra (aindra)* वसुक (ऐन्द्र).—He is said to be the seer of hymns X. 27-29. This seer is regarded as the son of Indra,—obviously a fictitious concept. Sayana's commentary of X. 27. 2 says “वासुक्रेषु सूक्तेषु बाहुल्येन इन्द्रः स्तुयते।”. The Aitareya Aranyaka (1. 2. 2), however, emphatically asserts that this hymn belongs to Vasukra. The word *kapila* occurs in X. 27. 16. Some of the scholars have

suggested that divine birth of the ancient *rsis* is implied in X. 27. 15 when *sapta* refers to the Saptarsis, *asta* refers to the Valakhilyas (बालविल्याः), *nava* to the Bhṛguś, and *dasa* to the Angirasaś. Again traditionally the seer of the verse X. 28.1, has been ascribed to be the wife of Vasukra; there she complains that all the other gods have come to attend her sacrifice, Indra, her father-in-law, has not come*. Obviously, Vasukra is a fictitious name.

(ix) *Vimada* (विमद).—Vimada, another son of Indra, is a similar fictitious seer of the hymns X. 20-26; here Vasukṛta, the son of Vasukra is also mentioned as being the alternative seer of these Suktas. There might have existed a seer of the name Vimada, but his genealogical connection with Indra is obviously conjectural.

This description does not mean that all the seers, ascribed to the Tenth Book, are fictitious. Some of the authentic names appear to be, as follows : (Category I with names and families both authentic):

Trita Aptya, Sindhu-dvipa Ambarisa, Kavasa Ailusa, Lusa Dhanaka, Ghosa Kaksivati, Suhastya Ghauseya, Kṛṣṇa Angirasa, Vatsapri Bhalandana, Saptagu Angirasa, Bṛhaduktha Vamadevya, Asamati Aiksvaka (X. 60, 1-4,6), Gaupayanasa (Bandhu, Subandhu, Srutabandhu and Viprabandhu), Nabhanedistha Manava, Gaya Plata, Vasukarna, Vasukra, Ayasya Angirasa, Sumitra Vadhryasva, Bṛhaspati Angirasa, Gauriviti Saktya, Sindhuksit Praiyamedha, Jaratkarna Airavata (Sarpa) Syumarasmi Bhargava, Payu Bharadvāja, Murdhanvan Angirasa, Renu Vaisvamitra Aruna Vaitahavya, Saryat Manava, Tanva Prarthyā, Arbuda Kadraveya (Sarpa), Baru Angirasa, Bhisag Atharvana, Devapi Arstisena, Vamru Vaikhanasa, Duvasyu Vandana, Budha Saumya, Astaka Vaisvamitra, Sumitra, (Durmitra) Kautsa, Divya Angirasa Jamadagni Bhargava, (or Rama Jamadagnya), Astadanstra Vairupa, Nabha Prabheda Vairupa, Sadhri Vairupa, Upastuta Varstihavya, Bhikṣu Angirasa (X.117), Uruksaya Amahiyava, Bṛhaddiva Atharvana, Citramahas Vasistha, Vena Bhar-

सर्वो ह्यन्यो सरिराजगाम, ममेवह स्वशूरो नाजगाम ।

(Rv. X.28.1)

gava, Kulmalbarhisa Sailusi (or Amhomuk Vamadevya), Kusika Saubhari (or Ratri Bharadvaja), Vihavya Angirasa, Sukirti Kaksivata, Sakaputa Narmedha, Sudas Paijavana, Mandhata Yauvanasva (or Rsika Godha), Saptarsayah (Bharadvaja, Kasyapa, Gotama, Atri, Visvamisra, Jamadagni and Vasistha), Anga Aurava, Jarita, Drona, Sarisrka and Stambamisra (X. 142, all are Sarngas), Atri Samkhya, Devamuni Airammada, Suvedas Sairisih, Prthu Vainya, Arcana Hairanyastupa, Mrlika Vasistha (X. 150), Sasa Bharadvaja (X. 152), Sirimitha Bharadvaja, Purana Vaisvamisra, Pracetas Angiras, Visvamisra and Jamadagni (X. 167), Sabara Kaksivata, Samvarta Angirasa, (X. 172), Urdhvagrava Arbudi (Sarpa) (X. 175), Sibi Ausinara Prataardana Kasiraja, Vasumanas Rauhidasva (X. 179), Satyadhrti Varuni (X. 185), Aghmarsana Madhucchandasa.

The last hymn of the Tenth Book (X.191) is known as the *samjnana sukta* (संज्ञान सूक्त), with Samvanana Angirasa (संवन्न बागिरस) as the *rsi*, who is an Angirasa (a *rsi*, belonging to the Angiras family). It must be said that the Samhitakaras have shown great propriety in concluding the Rgveda Samhita with this hymn which invokes the greatest social ideal of harmony, integrity and unity.

Sraddha Kamayani (श्रद्धा कामायनी) is the lady seer of the hymn X.151, of which the *devata* is also Sraddha, one of the noblest Suktas on Sraddha, the adoption of truth with all fidelity.

Rsikas or the lady-seers of the Rgveda—In the interpretation and Samhitikarana, not only male seers but ladies also took an important part. During the Vedic Period, our ladies were not denied the highest privilege of being the seer (*rsikas*) of the Vedic verses, expounders and the Samhitakaras of the Vedic Texts. Most of these female-seers figure in the Book X.

(i) *Lopamudra* (लोपमुद्रा).—In the First Book, the first lady-seer figuring is Lopamudra (I.179. 1-2) for the first two verses of the hymn, whilst the rest four are associated with Maitravaruni Agastya or Agastya's disciple, Brahmacari and Rati. The word Lopamudra occurs in the *mantra* of the same hymn (X.179.4). Dayananda

explains the word *lopamudra* as "one completely absorbed or lost in oneself", i.e. a lady actively participating in union with her lover. M. Bergaigne is of opinion that the hymn has a mystical meaning, Agastya being identifiable with the celestial Soma, whom Lopamudra, representing fervent prayer, succeeds after long labour in drawing down from his secret dwelling place. (*La Religion Vedique*, ii, 394f).

(ii) *Romasa* (रोमशा).—She is the Brahnavadini *Rsika* of I.126.7. The word *Romasa* occurs in this *mantra*. *Romasa* is said to be the wife of Svanaya (स्वन्व) who is the seer of the preceding *mantra* I.126.6.

(iii) *Visvavara* (विश्ववारा).—She is the female seer of the entire hymn V.28; and belongs to Atri family. The hymn which is associated with her name is devoted to the subject of marital happiness and security of life. The word *Visvavara* occurs in the very first stanza, and the word has been translated by Dayananda as the lady who chooses or selects the whole universe and refers to cosmic light.

(iv) *Angirasi sasvati* (अङ्गिरसी शसवती).—She is the *rsika* of VIII.1.34, (one verse only) and this word *Sasvati* occurs in this *mantra*. She belongs to the Angirasa family. The legend associated with a king Asanga was that he lost his manhood, became effeminate, and by the intercession of Medhatithi and Medhyatithi, he again became virile; *Sasvati* congratulates on his restoration. She may not be the historical seer of this *mantra*, but since words have been put into her mouth, she has been called a *rsika* of this *mantra*.

(v) *Apala* (अपाला).—She is the female-seer of the entire hymn VIII.91, and like *Visvavara*, she also belongs to the family of the Atri. A very interesting legend about her is narrated by Sayana in the preface to that hymn. *Apala*, it is said, was afflicted with a cutaneous disease and was consequently repudiated by her husband. According to the legend (perhaps taken from the Satyayana Brahmana), Indra dragged her through the wide hole of his chariot, the narrower hole of the cart, and the small hole of the yoke and she cast off three skins. The first skin became

a hedge-hog, the second an alligator, the third chameleon. Wilson agrees with Prof. Aufrecht that the hole or span of the chariot and cart represents the opening between the four wheels; the hole of the yoke seems to him to mean the opening through which the animal's head passed.

(vi) *Yami* (यमी).—She figures as a *ṛsika* along with Yama in a dialogue hymn (X.10), and again in an entire hymn (X.154). She is known as Yami Vaivasvati, being the daughter of Vivasvan and Samjna (संज्ञा). She is a female counterpart of Yama, the procreator of human race also. The hymn (X.154) has the theme "New Life" *bhava-vṛt-tam* therefore, it is appropriate that it should be attributed to Yami. Yama and Yami are also regarded as twin brother and sister. Yami may not be a historical seer—merely a conjectural name.

(vii) *Sraddha* (श्रद्धा).—*Sraddha Kamayani* (श्रद्धा कामायनी) is the *ṛsika* of X.151 (the entire hymn). This may be a merely allegorical name, and Kama may not be the *gotra* of this *ṛsika*.

(viii) *Vasukra-patni* (वसुकुपत्नी).—She is the *ṛsika* of one verse (X.28.1). This hymn has the form of a dialogue between the father and the son. The verse is, as the legend says, spoken by Vasukra's wife, in ignorance, that her father-in-law, Indra (इन्द्र-सुता) is present in disguise. Of course, the entire hymn is not so simple,—the mysticism behind the lines has to be explored.

(ix) *Ghosa* (घोषा).—*Ghosa* is the lady-seer of two hymns (X.39-40), and is said to be the daughter of Kaksivan (कक्षीवान्). In the two hymns ascribed to her, we have a mention of a number of terms, round which legends were woven in latter literature: Cyavana, Taugrya, Vimada, Sundhyu, Vispala, Rebha, Atri, Saptavadhri, Pedu, Sayu, Bhrgu, Kutsa, Bhujyu, Vasa, Sinjara, Kṛsa; many of these terms have occurred in Book I also. The word *Ghosa* also occurs in I.117.7 and Sayana commenting on this says, that she was the daughter of Kaksivan and was a Brahnavadini. As she was suffering from a disease she could not be given in marriage to any one, and so she stayed at her father's house where she became old. She was,

however, cured of her disease by the favour of the Asvins and then she could be married (cf. X.39.3). The *Bṛhad-devata* gives her further details and says that Ghosa became sixty years old in her father's house. She knew that, by propitiating the Asvins, her father had obtained youth, long life, health etc. So she got an insight into these two hymns (X.39-40). The Asvins, in consequence, cured her of the disease and gave her a husband and a son, Suhastya (सुहस्त्य). In her hymn, so the legend says, she piteously prays the divine Asvins to heal her leprosy as they have healed many gods and men earlier (X.39.11). She is growing old at home (X.39.3), so let them grant her health, youthful beauty and help her to get a rich chieftain as husband (X.40.5). In the hymns ascribed to Ghosa, there is a verbal repetition of the phrases occurring in the hymns ascribed to Kaksivan and Kutsa. The parallelism is as follows:

X.39.1	=	I.118.3
X.39.4	=	I.117.13
X.39.8	=	I.112.8
X.39.9	=	I.116.3; I.112.7
X.39.12	=	I.117.2,15; I.118.1
X.39.13	=	I.112.8
X.39.14	=	I.120.6

Ghosa's genealogy with Angiras is as follows:

Angiras Ucathya (Rv. IX.50-52) Dirghatamas (Rv. I. 140-164) Kaksivan (Rv. I.116-125; IX.74) Ghosa (Rv. X. 30-40).

(x) *Surya* (सूर्या).—She is a conjectural seer of the hymn X.85, of which she is the sole *ṛsika* with 47 *mantras*. The hymn deals with the marriage of Surya (Surya's marriage 6-16); the hymn also contains the *mantras* which have a traditional significance for all general marriages with invocations and benedictions (20-28). The *mantras* 32-47 are still popular in Indian marriage ceremonies. The whole of the hymn has a living message for married couples.

Surya is supposed to be the daughter of Savitr.

(xi) *Indrani* (इन्द्राणी).—She is another fictitious lady-seer (not a historical one) of the hymn X.86, which is of a dialogue nature in which Indra, Indrani and Vṛsakapi have participated. The real Samhitakara of this hymn appears to have been lost or forgotten, and hence according to the tenet “*yasya vakyam sa ṛsih*”, all the three have been, one by one, regarded as seers of the *mantras* spoken by them. The words Indra, Indrani and Vṛsakapi occur in several verses (e.g. X.86.11-13), Indrani or Saci Paulomi is also the lady-seer of X.159, since Saci is known to be the daughter of Puloma. The hymn X.145 is also known as Indrani-Upanisad.

(xii) *Urvasi* (उर्वशी).—She figures as one of the seers in the hymn X.95, which contains a dialogue between Pururavas and Urvasi. Here again, the *ṛsi* and *ṛsika* are conjectural, according to the tenet “*yasya vakyam sa ṛsih*”.

(xiii) *Sarama* (सरमा).—The Sukta X.108 is a dialogue between Sarama and Panis, and according to the same tradition as above, in the absence of the name of an actual Samhitakara, Sarama and Panis have been conjecturally regarded as the seers. They are alternatively *ṛsis* and *devatas* both. Sarama, according to Aurobindo, represents some intellectual faculty (just as a similar word Sarasvati represents speech, learning and knowledge).

(xiv) *Juhu* (जुहु).—She is the seer of the hymn X.109, and is known as Brahmajaya (ब्रह्मजाया, wife of Brahma) or a Brahmavadini. She is identified with *vak*. The legend says that her husband Brahma or Bṛhaspati had deserted her, but gods are said to have restored her to him. The *sukta* has been interpreted by Sayana in this light. In fact, it is one of the finest mystic *suktas*. In *vinīyogas*, the word *juhu* stands for a ladle. The *sukta* consists of a symbolic description of the Brahman's function in respect to this mystic *juhu*. There is an alternative seer also mentioned of this *sukta* named as Urdhvanabha (ऊर्ध्वनाभा, which also means the wife of Urdhvanabha, or of Brahma).

(xv) *Vak ambhṛni* (वागम्भृणी).—*Vak* is a female seer of hymn X.125, supposed to be the daughter of Ambhṛna

(अम्भृण). The word *vak* means speech or sound in most general terms to which the *sukta* appears to refer—the thunder of the storm, the reawakening of life at dawn, songs of rejoice at the near birth of the world. The idea of the unity of the world is invoked. Either the name Vak as the *rsika* is conjectural, or the lady-seer got her name also after the *sukta* on which she had worked as an interpreter or as a Samhitakaraka.

(xvi) *Paulomi saci* (पौलोमी शची).— She is the lady-seer of the hymn X.159, where Saci is known to be the daughter of Puloma. It is difficult to say whether Indrani, the *rsika* of X.86 and X.145 is the same person as Saci of X.159. Saci and Indrani may be the conjectural names associated with the names of Indra, figuring so highly in the Vedic literature. According to Wilson, *saci* means an 'act'; the hymn X.159 is metaphorically the praise of Indra's acts. Saci, however, prides on her being a destroyer of the rival wife, sole spouse, and a victorious conquerer. Ritualistically this hymn is also known to be *sapatni-badhana* (सपत्नी-बाधन; destroyer of the rival wife).

VEDIC METRES

Numbers of Syllables in Standard Metres

In counting the number of syllables in a metre, only the number of *vowels* (*svara*) is counted, not of the consonants without the vowels; the *svaras* normally are a, ā, i, ī, u, ū, r, ṛ, lṛ, e, ai, o, au, visarga (:) and anusvara (ṁ). Sometimes the euphonic changes on account of *sandhis* are resolved, and then the total number of syllables, as required, may be reconciled. We shall not take up here such complicated details of exceptions.

The metres arranged in an increasing series of 4, starting from 24, are as follows :

Name of the metre	Total No. of syllables	Name of the metre	Total No. of syllables
Gayatri गायत्री	24	Sakvari शक्वरी	56
Usnik उष्णिक	28	Atisakvari अतिशक्वरी	60
Anustup अनुष्टुप्	32	Asti अष्टि	64
Bṛhati बृहती	36	Atyasti अत्यष्टि	68
Pankti पङ्क्ति	40	Dhṛti धृति	72
Tristubh त्रिष्टुभ्	44	Atidhṛti अतिधृति	76
Jagati जगती	48		
Atijagati अतिजगती	52		

Besides these fourteen types of metres, we have another group of seven further in the series :

Kṛti (80), prakṛti (84), akṛti (88), vikṛti (92), sankṛti (96), abhikṛti (100), and utkṛti (104); (not available in the Ṛgveda, but in other Samhitas as the Vajasaneyi Samhita, Taittiriya Aranyaka, and Taittiriya Brahmana).

Nīṛt, Bhurik, Virat and Svarat

The three Gayatra Padas go to constitute the Gayatri metre, with $8+8+8=24$ syllables. If the total number of syllables is less by 1, then the metre is known as *nīṛt gayatri* (total 23 syllables); if exceeds by one, then it is known as *bhurik gayatri* (25 syllables). Again if the total number of syllables is less by 2, then it is *virat* (22 syllables in all); and finally if the total exceeds by 2, then it is known as *svarat* (26 syllables) in all. The well-known Gayatri Mantra, *tat-savitur varenyam*, is *nīṛt gayatri*, since the total number of syllables in it is only 23 ($7+8+8$), and not 24.

This type of decrease or increase by one or two in syllables is permissible in metres other than Gayatri also, and in that case, the metres would be known as *nīṛt* ($x-1$); *bhurik* ($x+1$); *virat* ($x-2$) and *svarat* ($x+1$), when x is the total number of syllables in the standard metres as given in the previous table.

Gayatri—The standard *gayatri* has 24 syllables in the order $8+8+8$ in the three Padas. Several variations are shown here in the table. (गायत्री, पदपङ्क्ति, उज्जिगर्भा, पादनिचूत अतिनिचूत, वधमध्या, वर्धमाना, प्रतिष्ठा, ह्रसीयसी, विपरीतह्रसीयसी)

Subdivision	No. of Syllables	Number of Syllables	Illustrations from the R̥gveda. in Padas (Feet) (Initial words)
Gayatri	24	$8+8+8$	I.3.7 (Omasasca)
Pada-pankti I	26	$5+5+5+5+6$	IV.10.6 (Ghrtam na)
Pada-pankti II	25	$5+5+5+4+6$	IV.10.1 (Agnē tamadya)*
Usnik-garbha	24	$6+7+11$	VIII.25.23 (Ta me)§
Pada-nīṛt	27	$7+7+7$	VIII.46.1 (Tvavatah)
Ati-nīṛt	20	$7+6+7$	VI.45.29 (Purutamam)
Yava-madhya	24	$7+10+7$	IX.108.13 (Sa sunve)
Vardhamana	21	$6+7+8$	X.9.5 (*Isana)
Pratistha	21	$8+7+6$	X.9.7 (Apah pṛnita)
Hrasiyasi	19	$6+6+7$	VIII.103.10 (Presthamu)
Viparita-hrasiyasi	19	$7+6+6$	I.17.5 (Indrah Sahasra)

* तमद्याश्वं = तमद्या + अश्वम्

§ अश्व्यानां = अश्वयानां; कृत्स्न्यानां = कृत्स्नयानां

Usnik—The standard *usnik* has $7+7+7+7=28$ syllables in four feet. The popular eight variations of the metre are given here. (There is another *usnik* of $8+8+12=28$ syllables of *gayatra* and *jagata* Padas.) [उष्णिक, पुर उष्णिक, ककुप्, ककुब्जकुशिरा, तनुशिरा, पिपीलिकमध्या, अनुष्टुब्-गर्भा].

Subdivisions	No. of Syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the R̥gveda. (Initial words)
Usnik I	28	$7+7+7+7$	X.26.4 (Mansi-mahi)
Usnik II	28	$8+8+12$	VIII.12.1 (Ya Indra Soma)
Pura-usnik	28	$12+8+8$	VIII.98.9 (Yunjanti hari)
Kakup	28	$8+12+8$	V.53.11 (Sardham-sardham)
Kakub-nyankusira	27	$11+12+4$	VIII.46.15 (Dadi-rekna)
Tanu-sira	28	$11+11+6$	I.120.5 (Pra ya ghose)
Pipilika-madhya	28	$11+6+11$	X.105.2 (Hari yasya)
Anustub-garbha	29	$5+8+8+8$	I.187.1 (Pitum nus-tosam)

Anustup— The standard *anustup* has $8+8+8+8=32$ syllables in four *padas*. The following eight variations of this metre have been described in Katyayana's the R̥gveda Sarvanukramani. (अनुष्टुप्, महापदपंक्ति, कृति, पिपीलिकमध्या, काशिराट्, विराट् नष्टरूपी):

Subdivisions	No. of syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the R̥gveda. (Initial words)
Anustup	32	$8+8+8+8$	V.10.5 (Tava tye agne)
Maha pada-pankti	31	$5+5+5+5+5+6$	IV.10.5 (Tava-svadistha)

Subdivisions	No. of syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the Rgveda (Initial words)
Kṛti	32	12+12+8	I.120.8 (Ma kasmai)
Pipilikamadhya	32	12+8+12	IX.110.1 (Paryusa pra)
Kavirat	30	9+12+9	I.120.3 (Ta vidva-msa)
Nastarupi	32	9+10+13	I.120.4 (Vipreccami)
Virat I	30	10+10+10	VII.1.3 (Preddho agne)
Virat II	33	11+11+11	VII.1.1 (Agnim naro)

Brhati— The standard *brhati* of the four *padas* has 9+9+9+9=36 syllables. About 9 prominent variations of this metre have been specially described in the Sarvanukramani and other books on the Vedic Prosody. (बृहती, पुरस्ताद् बृहती, न्यंकुसारिणी, उरोबृहती, स्कन्धोग्रीवी, उपरिष्ठाद् बृहती, विष्ठाद् बृहती, ऊर्ध्वबृहती, पिपीलिकमध्या, विषमपदा)

Subdivisions	No. of syllables	No. of syllables in Padas (feet)	Illustrations from the Rgveda. (Initial words)
Bṛhati I	36	9+9+9+9	I.187.11 (Tam tava vayam)
Bṛhati II	36	8+8+12+8	VIII.1.1 (Ma cidanyad)
Purastad-bṛhati	36	12+8+8+8	X.22.3 (Maho yaspatih)
(as nyanku-sarini or urobṛhati or skandhogrivi)	36	8+12+8+8	X.132.1 (Ijanamid)
Uparistad-bṛhati	36	8+8+8+12	VIII.46.18 (Ye patayante)

Subdivisions	No. of Syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the Ṛgveda (Initial words)
Vistara-br̥hati	36	8+10+10+8	I.120.7 (Yuvam hya- stam)
Urdhva-br̥hati	36	12+12+12	IX.110.9 (Adha ya- dime)
Pipilika-madhya	34	13+8+13	VIII.46.14 (Abhi vo viram)
Visama-pada	36	9+8+11+8	VIII.46.20 (Sanitah susania)

Pankti— *Pankti* has five feet of 8 syllables each ($8+8+8+8=40$) or four feet of 10 syllables each (*virat*), $10+10+10+10=40$; other 6 modifications are as follows according to the Sarvanukramani: (पंक्ति, विराट्, सतोबृहती, विपरीता, प्रस्तार पंक्ति, आस्तार पंक्ति, संस्तार पंक्ति, विष्टार पंक्ति).

Subdivisions	No. of Syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the Ṛgveda. (Initial words)
Pankti	40	8+8+8+8+8	VIII. 46. 24 (Danasah)
Virat	40	10+10+10+10	VI.20.7 (Vi pipio- rahi)
Sato-br̥hati	40	12+8+12+8	V.53.6 (A yam narah)
Viparita	40	8+12+8+12	VIII.46.22 (Ya rsvah)
Prastara-pankti	40	12+12+8+8	I.164.42 (Tasyah samudra)
Astara-pankti	40	8+8+12+12	X.21.1 (Agnim na)
Sanstara-pankti	40	12+8+8+12	VIII.46.22 (Sastim sahasra)
Vistara-pankti	40	8+12+12+8	V.53.14 (Atiyama)

Tristup—The standard *tristup* has four *padas* of 11

syllables each ($11+11+11+11=44$) with 44 syllables in all. This with 10 variations has been tabulated below: (त्रिष्टुप्, जगती, अबिसारिणी, वैराजत्रिष्टुप्, विराट्स्थाना, विराटरूपा, ज्योतिः, ज्योतिष्मती, महाबृहती, यवमध्या, पंकत्युत्तरा, विराट्पूर्वा).

Subdivisions	No. of Syllables	No. of Syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the R̥gveda. (Initial words)
Tristup I	44	$11+11+11+11$	I.24.1 (Kasya nunam.)
Jagati	46	$11+12+11+12$	I.162.6 (Yupa vraska)
Tristup II	46	$12+11+12+11$	I.164.14 (Sanemi cakram)
Tristup III	46	$11+11+12+12$	I.162.12 (Ye yajinam)
Abhisarini I	44	$10+10+12+12$	X.23.5 (Yo vaca)
Abhisarini II	39	$9+9+10+11$	I.89.6 (Svasti na indrah)
Vairaja tristup	39	$10+9+11+9$	II.11.4 (Subhram nu te)
Virat-sthana	40	$10+9+10+11$	II.11.1 (Srudhi havamindra)
Virat-rupa	41	$11+11+11+8$	I.122.6 (Srutam me)
Viparita virad- rupa	41	$8+11+11+11$	V.19.5 (Krihanno rasma)
Jyotismati	44	$12+12+12+8$	VIII.35.1 (Agnirnen- drena)
Jyotih	44	$12+8+12+12$	VIII.22.12 (Tabhira yatam)
Mahabṛhati	44	$8+8+8+8+12$	I.191.13 (Navanam navati)
Yavamadhya	44	$8+8+12+8+8$	I.105.8 (Sam ma tapan)
Panktyuttara (or Virat-purva)	44	$10+10+8+8+8$	V.86.6 (Evendragni)

Jagati— The standard *jagati* has four *padas* of 12 syllables each ($12+12+12+12=48$). Its other common

variations are *mahapankti* or *mahasatobṛhati*. (जगती, महापंक्ति, महासतोबृहती).

Subdivisions	No. of syllables	No. of syllables in Padas (Feet)	Illustrations from the R̥gveda. (Initial words)
Jagati	48	12+12+12+12	IX.68.1 ((Pra devamaccha)
Mahapankti I	48	8+8+7+6+10+9	I.191.11 (Iya-ttika)
Mahapankti II	48	8+8+8+8+8+8	VIII.46.16 (Tadannaya)
Mahasato-bṛhati	48	12+8+12+8+8	VI.48.6 (A yah paprau)

Pragathas

Pragathas (प्रगाथाः) are combinations of the above metres. For example : (बाहृत प्रगाथ, काकुभ प्रगाथ, महाबाहृत प्रगाथ, विपरीतोत्तर प्रगाथ, आनुष्टुभ प्रगाथ).

(i) *Barhata-pragatha*=bṛhati+satobṛhati= 36+40=76, which can be scanned as [(8+8+12+8)+(12+8+12+8)] as in 1.47.1-2 (combined) (Ayam va+Tribandhurena).

(ii) *Kakubha-pragatha*=kakup+ satobṛhati=28+40+68 which is scanned as [(8+12+8)+(12+8+12+8)], as in VI.48.11-12 (combined) (Asakhayah+yasardhaya).

(iii) *Mahabarhata-pragatha* = Mahabrhati+mahasatobṛhati=44+48=92, which is scanned as [(8+8+12+8+8)+(12+8+12+1+8)], as in VI.48.7-8 (combined) (Bṛhadbhiragne+visvasam gṛhapati).

(iv) *Viparītottara-pragatha*=Bṛhati+viparita (pankti)=36+40=76, which is scanned as [(8+8+12+8)+(12+8+12+8)] as in VIII.46.11-12 (combined) (Na hi te sura+ya ṛsvah).

(v) *Anustubha-pragatha*=Anustup+Gayatri+Gayatri=32+24+24=80, which is scanned as [(8+8+8+8)+(8+8+8)+(8+8+8)] (combined) as in VIII.68.1-3) (A tva ratham+tuvisusma+yasya te mahina).

Long Metres

We shall now conclude this account with a brief outline of long metres, starting with 52 syllables (beyond the Jagati).

- (i) Atijagati (52)=12+12+12+8+8, as in V.87.1
(Pra vo mahe).
- (ii) Sakvari (56)=8+8+8+8+8+8+8, as in
X.133.1 (Pro svasmai).
- (iii) Atisakvari (60)=16+16+12+8+8, as in II.22.3
(Sakam jatah).
- (iv) Asti (64)=16+16+16+8+8, as in II.22.1
(Trikadrakesu).
- (v) Atyasti (68)=12+12+8+8+8+12-8, as in
I.127.1 (Agnim hotaram).
- (vi) Dhṛti (72)=12+12+8+8+8+16-8, as in
I.133.6 (Avarmaha).
- (vii) Atidhṛti (76)=12+12+8+8+8+12+8+8, as
in I.127.6 (Sa hi sardho)

In the R̥gveda

Metre	Syllables in a verse	No. of Mantras in this metre	Total No. of syllables
Gayatri	24	2,449	58,770
Usnik	28	398	11,144
Anustup	32	858	27,456
Bṛhati	36	371	13,306
Pankti	40	498	19,920
Tristup	44	4,251	1,87,004
Jagati	48	1,346	64,608
Atijagati	-	17	884
Sakvari	56	19	1,064
Atisakvari	60	10	600
Asti	64	7	448
Atyasti	68	82	5,576
Dhṛti	72	2	144
Atidhṛti	76	1	76
Dvipada Gayatri	16	3	48

Metre	Syllables in a verse	No. of Mantras in this metre	Total No. of Syllables
Dvipada Virat	20	139	2,780
Dvipada Tristup	22	14	308
Dvipada Jagati	24	1	24
Ekapada Virat	10	5	50
Ekapada Tristup	11	1	11
Total		10,472	3,94,221

The Valakhilyadi Sukta

Metre	Syllables in a verse	No. of Mantras in this metre	Total No. of Syllables
Gayatri	24	7	168
Anustup	32	2	64
Bṛhati	36	56	2,128
Pankti	40	1	40
Tristup	44	7	308
Jagati	48	7	336
Total		80	3,044
Grand Total		10,552	3,97,265

THE VEDIC METRES AND THE FOUR PRINCIPAL PADAS

The Vedic metres are not so complicated as they appear to be at the first sight;— they can be easily reduced to their primary elements. Counting the syllables in the most mechanical manner, the authors of the *Pratisakhya*s, in their highly complicated and elaborate system have assigned a nearly hundred names to every variety which they discovered in the *Rgvedic* hymns. But I would not like my readers to go to that length. In fact, as even the *Pratisakhya* authorities could see, all these metres are really but four (*Sutras* 988; 919) :

- (a) The Gayatra *pada*, of eight syllables ending in (— represents *hrasva*; — represents *dirgha*).
- (b) The Vairaja *pada*, of ten syllables ending in — —
- (c) The Traistubha *pada*, of eleven syllables ending in — —.
- (d) The Jagata *pada*, of twelve syllables ending in — —.

Then the next Sutra (990) says: The penultimate syllable in a Gayatra and Jagata *pada* is light (*laghu*, —), in Vairaja and Traistubha *pada* heavy (*guru*, —). This is called their *vr̥tta* (metre, *versus* in Latin). Again remember, how careful is the author of the Pratisakhya in his language. He does not say that the penultimate is long or short (*dirgha* or *hrasva*), but he simply states that from a metrical point of view, it must be considered as light or heavy (*laghu* or *guru*), which need not mean more than that it must be pronounced with or without stress. The authors thus differentiate between the pairs *dirgha* — *hrasva* (long or short) and *guru* — *laghu* (heavy or light). From the metrical point of view only, that the penultimate syllables (even if they are not long or short), they should be pronounced as heavy or light.

It has been generally supposed, that according to the Pratisakhya, there must be a long syllable (—) in the eighth or tenth place of Traistubha and Jagata, and in the sixth place of Anustubha *padas*. Of course, there is no rigidity about these working rules, and we shall not enter into these details here. (For a detailed discussion, see Max müller: Vedic Hymns, Pt. I, SBE. series, Preface LXXXIX.). Pratisakhya (Sutra 523) states, that "The final vowel of the eighth syllable is lengthened in *padas* of eleven and twelve syllables, provided a syllable follows which is short in the Samhita" (I.32.4; I.94.1). Pratisakhya (Sutra 525) provides: "The final vowel of the tenth syllable in *padas* of eleven and twelve syllables is lengthened, provided a syllable follows which is short in the Samhita" (III. 54.22; II.34.9) and similarly "The final vowel of the sixth syllable is lengthened in a *pada* of eight syllables, provided a syllable follows which is short". (I.5.10);

and if the seventh syllable is long, no change takes place. (IX.67.30).

Then another case is also to be taken for which there is a provision in Pratisakhya, Sutra 527: "In order to get the right number of syllables (in certain cases), we must pronounce sometimes one syllable as two". In these cases only with such a provision, the lengthened syllable be got into one of the places required by the preceding Sutra (526), viz., the sixth, the eighth or the tenth place. I have quoted these rules as a caution to an ordinary reader.

Counting of the number of syllables—It must be remembered that each syllable has to end in a vowel, and thus the number of vowels decides the number of syllables (it is immaterial whether the vowel is long or short, heavy or light). We have already mentioned about the four *padas*, the Gayatra (of eight syllables); Vairaja (of 10 syllables); the Traistubha (of eleven syllables) and the Jagata (of twelve syllables) and to these four, we may add another one, the half-Vairaja (of five syllables). We can reduce nearly all the hymns of the R̥gveda to these simple elements, thus :

1. Three Gayatra *padas*=the Gayatri (24 syllables).
2. Four Gayatra *padas*=the Anustubh (32 syllables).
3. Four Vairaja *padas*=the Viraj (40 syllables).
4. Four Traistubha *padas*=the Tristubha (44 syllables).
5. Four Jagata *padas*=the Jagati (48 syllables).
6. Mixtures of Gayatra and Jagata *padas*=the Usnik (28 syllables), (a metre between Gayatri and Anustubh).
7. Mixture of the Anustubh and Vairaja *padas*=the Bṛhati (36 syllables) (a metre between Anustubh and Pankti).

Now I would like to refer to the rules regarding the counting of syllables. It is obvious that the following verse (III. 1) has $(8+8+8)=24$ syllables of the Gayatri metre (each syllable ends in a vowel).

Ag—ni—mi—le—pu—ro—hi—tam =8
 Ya—jna—sya—de—va—mr̥—tvi—jam =8
 Ho—ta—ram—ra—tna—dha—ta—mam =8

This is the *samhita patha* of the verse (the counting is done for the *samhita patha* only) and not the *pada patha* in which all words (*pada*) stand by themselves (as they do in Greek and Latin) without being joined together according to the rules of Sandhi. The text in which the words stand as joined by the rules of Sanskrit Sandhi is called the Samhita-patha. It is difficult to say whether the Pada-patha precedes the Samhita-patha or vice-versa. The Pratisakhya start on the assumption that the Pada-patha is basic and it is taken, as it were, for granted; and devote their rules to the explanation of those changes which that text undergoes, in being changed into the Samhita text. This may not be true always; very often, the Samhita text appears to have been taken as basic by the authors of the Pratisakhya also. (It is almost certain that neither the Pada nor the Samhita text, as we now possess them, represents the original text of the Veda. Both show clear traces of Scholiastic influence.)

But one thing is very much clear. Even in the present form, the original metre and rhythm of the hymns of the Veda are far more perceptible when the words are *divided*, than when we join them together *throughout* according to the rules of Sandhi. For practical purposes, the Pada text is far superior to the Samhita text in which the final and initial letters, that is, the most important letters of words are constantly disguised, and liable, therefore, to different interpretations. (Dayananda in his commentary, for this reason always insists on the Pada-patha).

For counting the number of syllables in a metre, Sandhis at *some places* have to be removed, and then the text would respond to the rules of prosody. It must again be accepted that the Sandhi rules in the Samhita of the R̥gveda, are by no means so uniform, rigid and regular as they are in later Sanskrit, and hence it is so often extremely difficult to bring all the exceptional cases under more or less general rules. There are numerous cases,

cited by the Pratisakhya where an initial *a* in the Veda is not elided after a final *e* or *o*; in ordinary Sanskrit, it will always be elided; in the Samhita it is sometimes elided and sometimes not. (See Sutra 138 and 153, and also 139, of the Pratisakhya; the author gives the rules of exception as if he is a statistician and not a grammarian.)

I would like to conclude this discussion, which may not interest my general reader, by quoting a passage from Max Müller (*Vedic Hymns*, SBE, Pt. I., p. lxxviii) :

“It is far easier, as I remarked before, to discover the original and natural rhythm of the Vedic hymns by reading them in the Pada than in the Samhita text, and after some practice our ear becomes sufficiently schooled to tell us at once how each line ought to be pronounced. We find, on the one hand, that the rules of Sandhi, instead of being generally binding, were treated by the Vedic poets as poetical licences only; and on the other, that a greater freedom of pronunciation was allowed even in the body of words than would be tolerated in the later Sanskrit. *If a syllable was wanted to complete the metre, a semi-vowel might be pronounced as a vowel, many a long vowel might be protracted so as to count for two syllables, and short vowels might be inserted between certain consonants, of which no trace exists in the ordinary Sanskrit.* If, on the contrary, there were too many syllables, then the rules of Sandhi were observed, or too short syllables contracted by rapid pronunciation into one : nay in a few cases, a final *m* or *s*, it seems, was omitted”.

VEDIC ACCENTS

In order to have a full conception of the inner meaning of the Vedic prose, poetry and lyric (the Yajuh, the Ṛk, and the Saman), one should be familiar not only with the grammar of the language, and the etymology of words, he should also be conversant with proper accentuations. The old interpreters of the Vedic verses have laid great emphasis on proper accentuations. Being the earliest divine human speech, the words of the Vedic language are in their most fluid and plasmatic state. A slight change of accents brings about very often a considerable change in the meaning of the word. And therefore, our ancestors, not only made heroic attempts to preserve the Vedic texts to this day by reciting and memorizing, they did their best to retain the accents also. Panini, the great grammarian and the author of the Astadhyayi devotes a number of aphorisms in the first, third, sixth and eighth chapters, and Dayananda edited a collection of these Sūtras, and published it under the title of the Sauvara with notes and explanations. The Ṛk Pratisakhya (ऋक्संहिता), and similar other treatises also deal with this subject. We shall try to reproduce here just a few indications on this abstruse subject to familiarize a common general reader with a brief outline.

It must be remembered that the readings of the Vedic texts are of two types: *pada-patha* (पद पाठ), with each word (*pada*) or term spoken clearly and distinctly, and when these *padas* are compounded together according to the rules of euphony or *sandhi*, we get the *samhita patha* (संहिता पाठ); in fact, *sandhi* is the euphonic junction of final and initial letters in grammar, every sentence in Sanskrit being regarded as a euphonic chain, a break in which occurs at the end of a sentence.

Four types of accents—It must be remembered that only vowels (a, ā, i, ī, u, ū, ṛ, ṝ, e, ai, o, au, etc.) are

accented, and not the consonants. The vowels may be present as such, or along with consonants. For example, in

अग्निमीकेषुरोहितम् (Rv. I. 1.1.)

the last letter 'म्' is un-accented because it is a consonant without a vowel.

The accents are of four types:

Udatta (उदात्त), Anudatta (अनुदात्त), Svarita (स्वरित), and Ekasruti (एकश्रुति).

(i) *Udatta*—The acute accent, also known as high accent or a sharp tone is known as *udatta* (उदात्त). In the system of the R̥k, the Yajuh and the Atharva, there is no sign or symbol to indicate an *udatta*; (as in अग्निम्, there is no indication on 'ग्नि', which is *udatta*), in the Samaveda *udatta* is represented by the *nagari* numeral one (१).

अग्ने ओ मोहि (Sv. 1. 1. 1).

Udatta is not normally indicated by any accent mark, but it can be recognized by two rules: (i) that syllable has *udatta* accent, which has no mark on it, and preceding it, there is no accent, (ii) that is also *udatta* which has an *anudatta* in precedence.

Example: अग्ने यं यज्ञमध्वरम् (R̥v. I. 1. 4).

In this, according to the rule (i), अ is *udatta*, and according to rule (ii), यं, य and र are also *udatta*.

(ii) *Anudatta*.—The *anudatta* is the accent-less vowel; it is also known as low or grave accent, not raised; it is a general tone, neither high nor low. It is represented in the R̥k, the Yajus and the Atharva Samhita by a horizontal stroke below the syllable, as in अग्निं, अ is *anudatta*. In the Samaveda, it is indicated by a *nagari* numeral 'three' (३) written at the top of the syllable.

(iii) *Svarita*.—The *svarita* accent is a kind of mixed tone, produced by a combination of high (the *udatta*) and

low (*anudatta*) tones, and therefore, named by Panini in the (*Astadhyayi*, I. 2.31) as *samahara* (समाहार). *Svarita* corresponds to the Greek circumflex and is of four kinds:

(i) *Ksaipra* (क्षेप्र), as in *व्याप्त* for *वि+वाप्त*; (ii) *jatya* (जात्य), as in *स्व*, (iii) *praslista* (प्रलिष्ट), as in *दिवीव* for *दिवि+व*, and (iv) *abhinihita* (अभिनिहित), as in *ते ऋवन्* for *ते अऋवन्*.*

The *svarita* in the *R̥gveda* is marked by a small up-right stroke above a syllable, as in *अग्निमीळे*, *मी* is *svarita*.

The *svarita* in the *Samaveda* is indicated by the *nagari* numeral 'two' (2) written on the top of the syllable.

(iv) *Ekasruti*.—The *ekasruti* (एकश्रुति) or monotony or the hearing only of one sound is the fourth type of accent; this may be called as *pracaya* (प्रचय) also. In *ekasruti*, the separate functions of the *udatta*, *anudatta* and *svarita* become *indistinct*, and hence they become monotonous. Usually syllables which follow a *svarita* and are not indicated by any stroke, are known as *eka-sruti*; e.g. in

होतारं रल्लघातमम् (R̥v. I. 1. 1)

त is a *svarita*, indicated by the vertical stroke, and the syllables which follow it र and र which have no accent mark on them; and thus र and र are known to be with *ekasruti* accent. Again in the same, the syllable त is *svarita* and it is followed by न with no accent mark on it, and hence it is also *ekasruti* in accent.

The *ekasruti* accent should be pronounced more or less like an *anudatta* since *ekasruti* follows a *svarita* which was originally an *anudatta*, and which is followed by an *anudatta*.

For an example, let us take the verse :

विश्वानि देव सवितुर्दुःखितानि परा सुव ।
यद्भद्रं तन्न वासुव । (R̥v. V. 82. 5; Yv. 30. 3)

*The *Pratisakhya*s describe nine types of *Svaritas*: (i) *Sannidhija* (सन्निधिज), (ii) *Jatya* (जात्य), (iii) *Abhinihita* (अभिनिहित) (iv) *Ksaipra* (क्षेप्र) (v) *Praslista*, (प्रलिष्ट), (vi) *Tairovyanjana* (तीरोव्यञ्जन), (vii) *Vai-vṛtta* or *Padavṛtta* (वैवृत्त, पादवृत्त), (viii) *Tairovirama* (तीरोविराम) and (ix) *Tathabhavya* (तथाभाज्य); but we shall not enter here into these details.

the syllables with a horizontal stroke below are रि, लि, वृ and ण; they are *anudatta*; the syllables with a vertical stroke at the top are वा, रा and रु; they have the accent *svarita*; the syllables without any accent mark and following the *svarita* are नि, चु, व and ष are *ekasruti*. The first syllable वि, and then ता, य, द्र, त and का are with *udatta* accents.

The following are the *workable* rules in connection with accentuation:

1. A term or *pada* (पद) would never have more than one *udatta*; this is possible that it may not have any *udatta* (but never more than one).

2. On the contrary, one and the same term can have more than one *anudatta*, or several *svaritas*.

3. All the *anudattas* will have to be invariably indicated by horizontal strokes below the syllable (letter containing the vowel).

4. But if a term has a number of *svaritas* occurring succeeding together, then only the first syllable will be indicated by a vertical stroke on its top, and not the succeeding *svaritas*, which in a way, become *ekasruti*.

5. (a) First the *udatta* is fixed up, if the term has any *udatta*; then the rest are *temporarily* designated as *anudattas* (with a horizontal stroke, for example, in the word वरुण, if व is *udatta*, then रु and ण are *anudattas*; if र is *udatta*, then व and ण are *anudattas*; and if ण is *udatta*, then व and रु are *anudattas* :

वरुण, वरुण, वरुण

(Here the syllable without an accent mark is *udatta*).

(b) Then all the *anudattas* following the *udatta* are raised to *svarita* but not the *anudattas* preceding the *udatta* as shown below:

वरुण, वरुण, वरुण

as (of the two *svaritas* in sequence, the first is retained *svarita*, whilst the rest become *ekasruti*, वरुण becoming वरुण.

6. The term in which all the syllables are *anudatta*, is known as *nighata* (निघात, unaccented). *Nighata* is usually

a vocative (*sambodhana*) or a verb. For example, in the verse विश्वानि देव, the word, देव (*deva*) is vocative, and thus it would be *nighata*, with both the syllables as *anudatta*. Similarly the word सवितः is vocative and hence a *nighata*. The word सुव, occuring twice is verb, and hence it is also *nighata*.

विश्वानि । देव । सवितः । दुः सुवृत्तानि

In this, the *udattas* for convenience are indicated with a cross (x) below the syllable; now the first *anudatta* after the *udatta* becomes, *svarita*, and succeeding *anudattas* become *ekasruti* (unmarked).

विश्वानि । देव । सवितः । दुः सुवृत्तानि

7. The terms in grammar fall under four heads: नाम (noun), आख्यात (verb), उपसर्ग (prefix), and निपात or non-declinable. In most of the prefixes, the first syllable is *udatta*; अग्नि is an exception in which अग्नि, the second syllable is *udatta*, and not अ, the first syllable. So now we have,

विश्वानि । देव । सवितः । दुः सुवृत्तानि । पूर । सुव

8. The first syllable of a pronoun is also *udatta*, as in सुत् and तृत्, the first syllable सू and तू are *udattas*.

9. ते, वां, वः, मे, नो, नः, in such pronouns if the sense is of *anvadesa* (अन्वादेश), i.e. thine, mine, yours, ours, then the accent on the syllable would be *anudatta*, but if ते means they, then the syllable is *udatta*. And so now

सूत् । भद्र । तृत् । नः । आ । सुव

So now the accents in the *pada-patha*, become :

विश्वानि । देव । सवितः । दुः सुवृत्तानि । पूर । सुव ।
सूत् । भद्र । तृत् । नः । आ । सुव ॥

10. (a) The first syllable of a *nipata* (undeclinable) is *udatta*.

(b) The last syllable of *nama* (noun) is *udatta* (but if it is vocative case, then it is all *anudatta*, i.e. it is a *nighata*); and thus the last syllable of the noun नमः and दुःख is *udatta* (ः and इत are *udatta*).

Not indicating the *udattas* by any notation (i.e. now if remove the crosses at the base), we have the final Pada-patha,

विश्वानि । देव । सुवि॒तुः । दुः॒ख॒तानि । परा॑ । सु॒व ।
यद् । भ॒द्र॑ । तत् । नुः । आ । सु॒व ।

Various notations in giving accents—We shall confine to the notations used in the Yajurveda, the R̥gveda and the Atharvaveda.

1. *Udatta* and *ekasruti* (or *pracaya*) are not indicated by any notations (these syllables are unaccented as if).

2. *Anudatta* is indicated by a horizontal stroke below the syllable, as क॒.

3. *Svarita* is indicated by a vertical stroke at the top of the syllable, as क॑ (one or more syllables following the *svārita*, but without a notation are *ekasruti*). Since the *ekasruti* follows a *svārita* and the syllable following the *svārita* has the characteristic of an *anudatta*, the *ekasruti* ought to be pronounced more or less like an *anudatta*.

4. Such syllables as follow the *svārita*, and have no notations on them are *ekasruti*.

5. The *svāritas* are of nine classes, which we shall not discuss; of these, the four notable ones are (i) *jatya* (ii) *ksaipra* (iii) *praslista* and (iv) *abhinihita*.

(i) The *jatya svarita* is a *svārita* on its own merit, i.e. due to its own intrinsic characteristics; it is also known as the *nitya-svarita*; e.g. क॒न्या, घ्रा॒न्यम्, न॒व, स्व॑.

(ii) The vowels इ, उ, ऋ, ए when followed by any other vowel are transformed to ए, व, रु, ल respectively in *sandhi*; this type of euphony is known in the Pratisakhya as *ksai-pra-sandhi*; e. g.,

वा॒जी + अ॒व॑न् = वा॒ज्य॑व॑न्; नु + इन्द्र॑ = न्विन्द्र॑

As a result of these *sandhis*, the *udatta* ई and उ have com-

bined respectively with *anudatta* syllables, and the resulting $\mathring{v}$ and $\mathring{r}$ have become *svarita*. Such *svaritas*, as a result of *sandhi*, are known as the *ksaipra-svarita*.

(iii) A *sandhi* between the two vowels is known as *praslista*, e.g.,

(a) अ + अ = आ, इ + इ = ई etc.

(b) अ + इ = ए, अ + उ = ओ, अ + ए = ऐ, अ + ओ = औ

As a result of such a *sandhi*, different schools of the Samhitās ascribe different changes in the accents (they are not unanimous on this) :

सुचि + इव = सुचीव (Rv. X.91.15)

(In this the *udatta* इ of सुचि is combined with *anudatta* इ of इव, and as a result of this we get the *dirgha* ई of ची with a *svarita* accent. Such a *svarita* as a result of combination of an *udatta* and *anudatta* is known as *praslista svarita*.

अभि + इन्धताम् = अभिन्धताम् = अभिन्धताम् (Yv. XI.61)

But in the Taittiriya Samhita—

अभि + इन्धताम् = अभिन्धताम् (IV.1.6)

(iv) अ following ए or ओ becomes unmanifest or becomes *purva-rupa*;—such *sandhis* are known as *abhinihita*, and the *svarita* generated as a result of such a *sandhi* is known as *abhinihita-svarita* :

ते + अवनु = तेऽवनु = तेऽवनु (Yv. XIX.57)

वेदः + अस्ति = वेदोऽस्ति = वेदोऽस्ति

In the Madhyandina Samhita of the Yajurveda the *abhinihita*, as well as the *praslista svaritas* are denoted by a notation—‘vertico-horizontal’ stroke (L) placed below the syllable.

6. *Undulations or kampa* — The undulations (when spoken with a jerk are of four kinds : *jatya*, *ksaipra*,

praslista, and *abhinihita* produced as a result of a *svarita* of these types (described above) when followed by an *udatta* or a *svarita*. When a bronze plate is struck, it continues to vibrate for some time with a vibratory sound; similarly the undulations or *kampas* (कम्प) are produced as a result of jerking accentuations. The *short syllable*, with an accent of *svarita*, when pronounced with undulation or *kampa* is indicated by the *nagari* numeral one ($\frac{1}{2}$) with a vertical *svarita* stroke at the top and a horizontal *anudatta* stroke at the bottom. The numeral one indicates the short vowel (*hrasva*), and since the *praslista* and *abhinihita svaritas* (as a result of the *sandhi*) are never with a short (*hrasva*) vowel, the numeral one is never used in their case to denote the undulation or *kampa*.

Jatya : वृक्कम् $\frac{1}{2}$ वचोवतसुचा (Rv. I.83.5)

Ksaipra : सुप्त $\frac{1}{2}$ इ नाम चद्रम् (Rv. I.108.3)

It should be seen that in these illustrations, कम्प is *jatya svarita*, which is followed by व which is *udatta* (without a notation); and similarly स्म is *ksaipra svarita*, which is followed by न which is *udatta*.

The numeral one ($\frac{1}{2}$) is connected with a *short vowel* (*hrasva svara*) when spoken with a *kampa*, but when a *long vowel* (*dirgha svara*) is involved in producing the undulation or *kampa*, the *nagari* numeral $\frac{1}{2}$ is used with a vertical stroke at the top and a horizontal stroke at the bottom of the numeral.

शतचक्रं यो $\frac{1}{2}$ ह्यो वर्तति: (Rv. X. 144.4).

In this the *long vowel* has an *anudatta* accent (a horizontal stroke at the bottom), and then it is followed by the numeral $\frac{1}{2}$ with *svarita* and *anudatta* marks on the top and the bottom of the numeral.

The *long vowel* with *kampa* or undulation can be with all the four kinds of the *svaritas* :

Jatya : रप्पो $\frac{1}{2}$ वयस्वतः (Rv. II. 24.15)

Ksaipra : लिङ्गया $\frac{1}{2}$ यो: (Rv. II. 4.2)

Praslista : अग्नी ३ इम् (Rv. X. 48.7)

Abhinihita : प्रथमं वा वृणानो ३ इमं सोमः
(वृणानः + अमं) (Rv. I. 108.6)

It would be seen in these illustrations, that the *svarita* accents षो, इवा, भी, and नो take an *anudatta* notation at the bottom of the long syllable and the numeral ३ takes *svarita* at the top and *anudatta* at the bottom; and finally the numeral is followed by व, यो, द, and वं with *udattas* as accents.

Sometimes, in such cases the accented numeral ३ is also followed by a *svarita*, as in,

शत च ३ क्रं यो ३ ह्यो वर्तुनिः (Rv. X. 144.4).

Thus ३ stands for the *svaritas* related to the *short* vowels, ३ for the *svaritas* related to the *long* vowels; there is no *svarita* related in the same fashion to the triply prolated (*pluta*, प्लुत) vowels, and so no notation for it.

7. We have said that in those cases where *jatya*, *ksaipra*, *praslesa* and *abhinihita svaritas* are followed by an *anudatta* or *ekasruti*, or where there is no syllable at all following such *svaritas*, the notation used to indicate is a 'vertico-horizontal' stroke ⊥, at the bottom of the syllable as

प्रमो ३ सि, वृद्धो ३ सि, वीर्यो ३ णि, प्रवोच ३ यः.

It must be remembered that when a *ksaipra svarita* is not preceded by an *anudatta*, this *svarita* is indicated as usual by a vertical stroke, a usual notation for the *svarita*.

त्वम्बकं यजामहे (Yv. III. 60), उर्व्या व्यचीत् (Yv. XII. 1)

But if the *jatya*, *ksaipra*, *praslesa* or *abhinihita svarita* is followed by an *udatta* syllable, then a trident-notation at the bottom of the syllable is used (w), which resembles English w.

Jatya : वेद्विषु म वेत्तुं (Yv. II. 9) here म is *udatta*.

Ksaipra : वृष्टिब्यामुत्तुंत्तस्त्रिगुमन्वेनि (Yv. I. 11) here त is *udatta*.

Praslesa : वृष्टिगुमं मेहिमा (Yv. XXXVIII.17)-here मं is *udatta*.

Abhinihita : लोके ऽस्मिन् (Yv. III. 21)—here स्मि is *udatta*.

And so one should recognize that when a *jatya*, *ksaipra*, *praslesa* or *abhinihita svarita* is followed by an *anudatta* or *ekasruti*, then the notation used is vertico-horizontal stroke (┘), but when it is followed by an *udatta*, then the notation used is a trident (┘).

8. The notations, described above belong to the Madhyandina school of the Yajurveda; in other schools, the notations are different; for example, in the Kathaka Samhita, the *udatta* is indicated by a vertical stroke on the syllable (देवस्य त्वा त्वितुं, I. 2); and if the *svarita* of the categories of *jatya*, *ksaipra*, *praslesa* and *abhinihita* are not followed by an *udatta*, it (the *svarita*), is indicated by a crescent stroke below the syllable : वीर्युमनिसमिवात् (Kathaka XXIV. 5). प्राणो व्यातो ऽतिष्ठिता (XXXVIII. 5). We shall not discuss here the details of these differences. The Maitrayani Samhita has altogether a different system of notation.

We are not taking here the subject of assigning accent-notation in the *mantras* of Samaveda. Of the nine Samhitas of the Atharvaveda, only two are available, the Saunakiya and the Paippalada. In the Saunaka Samhita, the notation system for the *udatta*, *anudatta* and the ordinary or usual *svarita* is the same as in the Ṛk-Samhita. But for the *jatya*, *ksaipra*, *praslesa* and *abhinihita svaritas*, the syllable having the *svarita* is shown by an integration sign of calculus (∫), which follows the *svarita* syllable :

Jatya : दर्शय यातुधान्मः (Saunaka Av. IV. 2.6).

Ksaipra : तुन्वो ∫ बघ (I. 1.1).

Praslesa : नी ∫ त एव (III. 11.2).

Abhinihita : ये ∫ स्वादोहमुपासते (V. 17.17).

In the Paippalada Samhita of the Atharvaveda, the *udatta* is indicated by a vertical stroke on the syllable, and *anudatta* by a vertical stroke below the syllable :

मिवा शुक्ला वा (XIV. 2. 7), in which वा is *udatta* and मि is *anudatta*. The ordinary or the usual *svarita* is indicated by

a dot (.) placed just below the *svarita* syllable, as in ण and *ksaipra svarita* and the like are represented by a vertico-horizontal stroke below the syllable, as णा in the above illustration. We shall take one more example :

तुन्वा शन्तमया (XIV. 2. 8)

Here तु is *anudatta*, ण is *udatta*, त is ordinary *svarita* and णा is *ksaipra svarita*. All the *ekasruti* syllables following the *ksaipra svarita* etc. are indicated by a dot placed below the first such syllable. For example :

जिह्वाया आस्याय च (XVI. 104.6)

In this illustration, जि and आ are *anudatta*, ह्वा is *udatta*, या is the ordinary *svarita*, स्या is the *jatya svarita* and च is first *ekasruti*.

The Madhyandina school of the Satapatha Brahmana represents an *udatta* by placing a horizontal stroke below the syllable; for example, in

बुध सु ॐ स्थिते विसृजते (I. 1. 1. 2)

बु, स and वि are *udattas*.

9. Nasal sound before the *usma* (ऊष्म; ण, ष, त, ह) and *antastha* (अन्तस्थ; य, र) consonants are represented by two notations (i) ॡ and (ii) ॢ; the former one (ॡ) is termed as *short nasal*, and the latter one (ॢ) as the *long*. This notation is not used in the R̥gveda and the Atharva, but profusedly used in the Yajurveda, and dubiously in the Samaveda.

Short ॡ —अषण ॡ तः (Yv. I. 1) = अषणतः (ष is short and is followed by an *usma* त).

बुमन्त ॡ समिधीमहि (Yv. II. 4) = बुमन्तं समिधीमहि

मनसा त ॡ शिवेन (Yv. II. 24) = मनसा तं शिवेन

विश्व ॡ हि (Yv. IV. 2) = विश्वं हि

अह ॡ रक्षसां (Yv. VI. 1) = अहं रक्षसां

Long^१—

अपां१रे तां१सि (Yv. III. 12)=अपां रेतांसि (पा and ता are long and hence notation^१)

स्या १ सुवीरः (Yv. III. 37).

स्वाहा १ शाय (Yv. X. 5).

नवीना १ हरिम् (Yv. XIII. 42).

हवी १ प्यस्मे (Yv. VIII. 18).

Dependence of interpretation on Accents

The Vedic terms, being the most ancient and natural, constitute the plastic material of a semi fluid state, capable of giving multiforms of interpretation. In such cases of ambiguity, the accents go a long way in breaking of words into correct components and giving correct interpretations. There are the cases where the *pada-patha* is misleading: for example, usually, we have the following text of the verse:

वने न वा यो न्यधायि चाक्न् (Rv. X 29.1).

In this text, we have वा and यो written separately, and according to Sakalya, वा and यः are the two distinct *padas*. But Yaska, the author of the Nirukta says :

वायो वेः पुतः ।... । वेति च य इति चकार शाकल्यः ।

उदात्तं त्वेवमाख्यातमभविष्यत् असुप्तमाप्तश्चायं । (Nir. VI. 28)

[As a trembling young bird has been placed on a tree As a trembling or anxiously longing, young bird, i.e. the young offspring of a bird. Sakalya has analysed *vayah* (वायः) into *va* (वा) and *yah* (यः); then the finite verb would have had the acute or *udatta* accent, and the sense would have been incomplete]. Here actually the finite verb is *anudatta* low or grave.

We take another illustration from the Yajuh (Yv. XXXII. 2), which can be written in two ways:

न तस्य प्रतिमाञ्जस्ति (There is an idol of the inclined one).

न तस्य प्रतिमाञ्जस्ति (There is no idol of the one described).

(न and त are both *udatta*, as accepted by convention)

If we accept the first one with the accents as traditionally accepted, then in न तस्य, न and त are both *udatta* or acute, but according to the well-known rule one word or term cannot have more than one *udatta* and therefore, नतस्य is ruled out in favour of the terms न and तस्य written or interpreted separately. "There is no idol of the one described" is, thus, the correct interpretation.

Let us take another similar illustration. We have in the Nasadiya Sukta (Rv. X.129.1)

किमाविरीवः कुहु कस्य

In this text कुहु and कस्य are written separately with two *udattas* in कु and क.

Ravana translates it as कुहुकस्य as combined : यथा कुहुक-स्यैन्द्रजालिकस्य; Dayananda translates it as : यत् प्रातः कुह कस्य वर्षाकाले घूमाकारेण वृष्टं किञ्चिज्जलं वर्तमानं भवति... (Rgbbhabhu), in which on close observation, it appears that he translates कुह as क्वचित् or किञ्चित् (not every where, or just a little) and कस्य as जलस्य, i.e. of water. If कुह and कस्य terms are combined to give only one term कुहुकस्य, then it cannot have two *udattas* or acute accents.

Interpretation differs with accents—Let us take a few examples from the ordinary Sanskrit usages:

(a) कृष्णकम्बलम् बान्धु and (b) कृष्णकम्बलम् बान्धु. Here (a) and (b) read the same with a difference in accents. In (a), ण of कृष्ण is *udatta* or acute, i.e. there is an acuteness in कृष्ण, and therefore, it would mean, "bring the one who has a black blanket." Here, the emphasis is neither on black nor on blanket but on the person who is putting on a black blanket, and yet, if seen minutely, there is an emphasis on "black"; there may be a number of persons with blankets, but the one, referred to is that person who puts on a *black* blanket, and therefore, the *udatta* accent has been placed on कृष्ण (black) and not on कम्बल (blanket). Here is an illustration of *bahuvrihi* compound, in which the compound word retains the same accent as that of the first term. (Panini: बहुव्रीही प्रकृत्या पूर्वपदम्, VI.2.1)

In (b), the *udatta* accent is in कम्बलम् (on ल), and hence

it means that "bring the black blanket", which puts emphasis on blanket.

We shall now quote a few illustrations indicating how the interpretation differs with accents.

(i) We have a verse in the R̥gveda :

ह॒नो॑ वृ॒त्रं ज॒या अ॒पः (R̥v. I.80.3)

and the other in the Atharvaveda:

ज॒यो मे॑ सु॒व्य आ॒हितः (Av. VII.52.8).

In both of these verses, we have the word जय but with different accents. In the R̥gveda verse, the word is *udatta* in the beginning ज॒या (ज is *udatta*, *adi-udatta*), and it means then that "(O Indra), may you win over waters or *apas*."

In the Atharvaveda, ज॒यो, the word is *udatta* on the last syllable यो, and therefore, the text means that "victory is assuredly in my left hand."

Venkata Madhava has thus clearly stated, that if the accent differs, the interpretation should also be changed. A few illustrations from his R̥gvedic commentary are given here :

Word	Meaning
1. ज॒ठरः	अ॒ग्निः (fire)
जु॒ठरः	उ॒दरव॒चनः (stomach)
2. य॒मः	येन॑ गच्छति (by whom one goes)
य॒मः	वै॒वस्वतः (Vaivasvata Yama)
3. स॒त्यम्	कृ॒ताय॑ (truth)
स॒त्यम्	दा॒रिद्र्ये॑ (poverty)
4. ज्ये॒ष्ठः	प्र॒शस्यः॑ (the better)
ज्ये॒ष्ठः	व॒यसा॑ ज्येष्ठः (the elder)
5. सु॒कृ॒तम्	नि॒ष्ठा॒न्तम्
सु॒कृ॒तम्	वि॒व॒व॒न्तम्
सु॒कृ॒तम्	भा॒वे नि॒ष्ठा॒न्तं बहु॒व्रीहि॑

OUR TRANSLATION

The Vedas, since the earliest days of our civilization and culture have been regarded as the literature of Supreme Authority, the revealed code given to man by the divine Lord for his highest development and final release from bondage; it has come down to man as his first speech and first scripture at a period when there were no class restrictions, no racial, national and geographical boundaries, and therefore, the Vedas have a message for all people of all nations and of all times living on this terrestrial planet in the company of innumerable species of dumb and mute animal creatures, who for their code of living are guided dominantly by their so-called *instincts*, whilst man is the only highly developed species, which has to be *instructed*, and the Vedas constitute the element of our first divine instruction.

The Veda or the Divine Knowledge is one, with a uniform divine philosophy of *dynamic realism* in this purposeful creation. The study of the Veda cannot be made structure-wise, scattered through a number of strata; it cannot be taken as a piece-meal. The Vedas, as a supreme surprise, have been preserved to us with utmost care in the form of four Books or Samhitas, all bearing the same message, indicating the same spirit of thought, possessing the same gospel of life; and thus the texts and their material content should be considered as an *integral whole*. It is against our traditional spirit to read into the lines of this sacred scripture numerous stages of evolutionary development, and regarding some passages as the earliest and primitive, whilst the others as highly evolved and therefore, the last to be composed. Our modern scholars of the Vedic literature trained on a new methodology, developed in the West during the past two centuries or so, have considerably erred on this

score in their enthusiasm of anthropology, linguistics, philology and even archaeology. The Vedas were always held in high esteem, and therefore, they have been influencing history in several ways; they have been so often misunderstood also. It is to the credit of the Western scholars that they very scientifically edited the oriental texts, prepared their glosses, indexes and concordances; but their translations, annotations and the critical study lacked in the sense of that sympathy which a scripture meant to elevate mankind through all times deserves. It is not a fault of the modern scholars so much as of our own learned scholiasts for whom the Vedic texts remained for centuries merely formulae for ritualistic and ecclesiastical practices. Our people preserved the heritage of the *mantras*, but their dynamic meaningfulness was entirely lost to them. It was a blessed augury for all of us that at the close of the Nineteenth century, we had a person of the stature of Dayananda Sarasvati, well-versed in the Vedic literature and grammar, a man with clear vision and of a high spiritual order. He gave us a new insight into the studies of the Vedic texts. The Vedas are, according to him, to be interpreted with the Vedas themselves, and with the esteem with which the spirit of the seers of the Upanisads, and of the six systems of the Vedic philosophy looked upon them. In other words, the Vedas are to be interpreted with a theistic rationalistic view, given to us at a time when the language was in its most fluid natural form, free from the arrogance of specified and concretized meanings. Vedic texts are the *first source* of language and ideas both; they are, as so often mistaken, not the *outcome* of a language with which man-community was well-versed, and the *outburst* of the ideas, already evolved in the society. In this sense, the Indian philosophers have been saying, and never tired of repeating the same again and again, that the Vedas are *apauruseya* (अपौरुषेय) or non-man-composed. The Vedas constitute a source, not a reservoir. I know, it would be difficult for a man, trained on modern lines, to appreciate this vital difference. But once you accept this proposition, Dayananda's point of view of interpretation would be quite clear. Many of our present day scholars err in this

respect. They start with an imposed hypothesis that *like any other literature*, the Vedas too derive their contents from innumerable channels, flowing from the Arctic regions, from the Central Asia, from the Middle-East, or from other remote corners of the world. This is quite natural to think so, if you regarded the Vedas as one of the most ancient *reservoirs*, fortunately saved for us from the ravages of times. But if you consider the Vedas, as the First Source, the entire picture would be different. Dayananda, and later on Aurobindo revived this idea again for us in modern times, quite in consonance with the concept held by the seers of the Upanisads and Indian philosophy. So they constitute a Divine Code, the First Source Book, and a literature to inspire us in all walks of our life for our individual and collective good. Not that we are interested in the study of a very ancient literature or language, not that we are interested in the history of human development through ages, that we should go through the contents of the Vedas, but since they contain in them an eternal message of life, and have a present-worth for all of us, that we should take to the studies of the Vedas, and adopt them for our dynamic life. They constitute a LIVING BOOK and not a *dead past*.

We have, in our present studies, tried to interpret the Vedas on the basis of the following traditionally accepted postulates:

1. The Vedas constitute the First Source Book of Knowledge, given to man, for his individual and collective good, in the present life and for a better future.

2. The Supreme Knowledge emanates from the same Lord as is the Creator of the universe also and to whom we owe our own corporeal existence in this life and the lives to come. And therefore, there should be no contradiction between what we read into the texts and what we observe in the creation.

3. The concept of divinity is a concept of monotheism; the entire creation is governed by one existence, supreme and super, omniscient, omnipresent and omnipotent. He alone is the Source Book of Knowledge and the First Cause of all that has been created. Our Lord, the First Cause, is an Infinite Unity; and He, the Supreme Self,

with all His benevolence, has created this world for the good of numberless infinitesimal unities (the category of lower self), out of the eternally existing matter, self-endowed with plastic material causality.

4. The world is real, in no sense a dream, a myth, an illusion, but all the three, the Creator, the creation, and the infinitesimal selves, constitute a *dynamic reality*.

Our Lord is not only the cause of creation, and the source of knowledge, the moral code for man has also been provided by him. He is the primary source of an ethical code. He Himself is morality-personified. He is Truth, He is Justice, He is Benevolence, He is Activity and He is the Supreme Bliss. An interpretation of a Vedic Text which goes against the concepts of morality, exemplary ethics and standard values of life, is, therefore, not acceptable. The personal ethics is outlined in the five *yamas* and five *niyamas* enumerated in the Yoga Sutras of Patanjali. The five restraints or *yama* are: (i) benevolence or non-violence, *ahimsa* (अहिंसा), (ii) truthfulness or *satya* (सत्य), (iii) abstinence from misappropriation or *asteya* (अस्तेय), (iv) celibacy or *brahmacharya* (ब्रह्मचर्य), and (v) freedom from avarice, non-covetousness or *aparigraha* (अपरिग्रह). The five observances or *niyamas* are: (i) cleanliness or *saucha* (शौच) (ii) contentment or *santosa* (सन्तोष), (iii) austerity or *tapas* (तपस्), (iv) study and self-evaluation or *svadhyaya* (स्वाध्याय), and (v) devotion to the Supreme Lord or *isvarapranidhana* (ईश्वरप्रणिधान). The Atharva-veda enumerates some of these values as *satya* (सत्य, truth), *brhat* (बृहत्, infinite), *ṛta* (ऋत, eternally right), *dikṣa* (दीक्षा, consecration), *tapas* (तपस्, austerity or penance), *brahma* (ब्रह्म, knowledge), and *yajna* (यज्ञ, selfless dedication)—these are the values which sustain our life on this Mother Earth (Av. XII. 1. 1).

6. The Vedas have a message for all and sundry; they treat man as a son of the Mother Earth and the celestial father. The Vedas were given to us at the earliest times when there were no geographical boundaries of land, sea or interspace, and no proper names were given to a land, to a mountain, to a river or to a sea either. All men belonged to a common world, and they stood for universal

fraternity. It was centuries afterwards, that the rivers, and lands were given proper names borrowed *from* the Vedic texts. Neither our Himalayas were known by this name, nor our Vindhya, neither the Sindhu, the Ganga, the rivers of the Punjab or of the Indo-gangetic plane had yet their names, nor the cities like Ayodhya, Prayaga or Kasi were known as cities either. The Vedas speak of the eternal history or the *sasvata-itihasa*, and not the history as we understand it today. Names of places, and objects like rivers or hills and persons were given much after. The Vedas do not give an account of any conflict or war of human history; they speak of the eternal conflict that goes in man even today,—an internal conflict between truth and non-truth, good and evil, between the baser and noble instincts, a conflict between nescience and knowledge. It is the ultimate victory of light over darkness which has been so often spoken of in so many ways. It is a conflict between Arya and Dasyu, the law-abider and law-breaker, but it is not the racial conflict. The *asuras* or *panis* are not the Assyrians; the Dasyus are in no sense the Dravidians. To see an account of racial or national conflicts in the lines of our Vedic texts, or to trace the history of our relationships to the days of the first revelation would be our utter ignorance and scholastic injustice.

7. Man has been blessed with language; this is warranted by his capacity of uttering distinct syllables, vowels and consonants of our vocal organ and of identifying them with distinctness by our hearing aid. Man is thus, by his nature, a hearing and speaking biological species. In that sense, our Lord has provided him with divine Speech as a vehicle to communicate and receive ideas. Whilst this speech is man's special privilege, it has its own limitations. It is one of the most important vehicles given to us for our communication, but after all, it is a very *poor* vehicle. In a set language of limited vocabulary, we have to express our thoughts of gross and abstract realms both. In its term, we have to express the entire spectra of all human experiences. Sugar is *sweet* in a biochemical sense, music is *sweet* in another sense, one's face is *sweet* in another way; our relations are sweet in some other connotation,

and thus we have the sweetness, as if of the ephemeral and physical realms, and beyond that some other type of sweetness of mental and spiritual realms. Each and every sweetness has its own spectrum, but our vocabulary is poor. There is a celestial world outside with the sun, moons, and stars, but there is a similar world of inner experience in our interior too. The Vedic texts have their own peculiar fascinating way of taking you step by step, so often in one and the same hymn, from a mundane object to the higher level, and elevating you higher and higher, they would take you to the most abstract and delightful spiritual realms. These texts would be talking to you in terms of your household fuel-fire, but lift you up by and by to the highest elevated fire of the innermost core of the Anandamaya and the Vijaanamaya Kosas. They might start with the description of a sweet herbal extract (so well known as Soma), but take you to the Soma of your invigorating youth, and finally to the highly elevating and exhilarating experiences of our spiritual realm. Thus these texts would sometimes in one and the same hymn would take you upon a sojourn from the most familiar known mundane realm to the loftiest experience, for which we do not possess any vocabulary in our language. Similar to Soma, we have so many other terms, which are applicable on mundane plane as well as the highest spiritual plane. For example, Maruts may be ordinary soldiers of an army, brilliantly dressed and decorated, and accomplished with shining weapons. They may be again rain-bearing thunder-clouds in the spatial regions; they may equally constitute our vital forces of inner realms, when we talk of them in a spiritual context. Indra as a resplendent lord may be the head of any organization, even a state; again for the same reason, he may be *lower self* (the soul or *atman*) in a body; he may be one of the names of the sun, or he may be our Creator, the Supreme Lord.

8. Like all divine things, the Vedic text is capable of multiple interpretations. The multiplicity is due to various reasons. The texts are in a fluid language, which in its most natural form, is capable of multiple interpretations. In this sense, a term like "go" (गो) may mean earth

or cow or both. Interspace has been given sixteen synonyms in the Nighantu, including words as *apah* (which may also mean water), *prithivi* (also meaning earth) and *samudra* (also meaning sea). The word *parvata* means mountain and cloud both; the *sruti* or Veda contains terms nearest to their etymology, and in that sense, the word like '*tata*' means father and also son; the word *nana* means mother and daughter both. The word *pati* (the protector) stands for husband and father (or the head of a group) both; *bhrata* and *bharta* (brother and husband) carry the same sense. In the *sruti*, the etymological means would naturally give rise to the multiplicity of interpretations. On the other hand, in the *sastra*, each term should have a definite restricted connotation.

Multiplicity of interpretation is also due to the universality of concepts. What is applicable to a small group may equally be applicable to large groups. The study of units takes us to the study of groups. Then, we have another type of multiplicity which arises out of the analogies or parallelisms. This gives birth to the well known *adhi-bhuta* (अधिभूत), *adhi-deva* (अधिदेव), and *adhyatma* (अध्यात्म) concepts. One and the same text may be interpreted in a parallel way in all the three realms; physico-chemical, biological and psychological; very often, there is another type of cryptical multiplicity of interpretations, which is also permissible in the Vedic texts. The words, *bhuh*, *bhuvah* and *svah*, may be cited as examples of this category; the words *agni*, *mitra*, *varuna*, *soma*, *indra*, *asvinau*, are also cryptical in the same sense, and have to be interpreted according to the context.

There is another cryptographical group represented in terms of numerals. The so-often quoted example of the type is the Text :

चत्वारिंशद्भ्यो लयौ अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासौ अस्य ।

त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्या आविवेश ॥

(Rv. IV. 58.3)

This has been translated by Griffith as follows :

Four are his horns, three are the feet that bear him,
his heads are two, his hands are seven in number.
Bound with a triple bond, the steer roars loudly,
the mighty God hath entered into mortals.

Now who is this steer; and what is the idea behind the numerals four, three, and seven? In the ritualistic interpretation of Sayana, the four Vedas are the four horns of *agni*; and if identified with *aditya*, then the four cardinal points are the four horns. The three feet in the former case are the three daily sacrifices, in the latter morning, noon and evening. The two heads are, in the former case, the Brahmaudana (ब्रह्मोदन) and Pravargya (प्रवर्ग्य) ceremonies; in the latter, day and night. Similarly, the seven hands are explained, alternatively, as the seven metres of the Veda (*gayatri*, *usnik* etc.) or the seven rays of the sun; and the triple bond as the Mantra, Kalpa, and Brahmana, prayer, ceremonial, and rationale, of the Veda, or the three regions, heaven, firmament, and earth. According to Mahidhara (since this verse is also found in the Yajurveda, XVII. 91), the four horns are priests; or nouns, verbs, prepositions and particles; the three feet are the Vedas, or the first, second and third persons; or the past, present and future tenses; the two heads are two sacrifices, or the agent and object; the seven hands are the metres or the cases of the noun; and the three bonds are the three daily sacrifices, or the singular, dual and plural numbers. The Nirukta (XIII.7) also discusses this verse, and Patanjali in his commentary has discussed it in relation to the subject of grammar (as indicated by Mahidhara).

There is another crypto-numerical verse of the same type :

चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विबुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।

गुहा लीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचं मनुष्या वदन्ति ॥

(Rv. I.164.45: Av. IX.10.27)

discussed by the Nirukta (XIII. 9): Speech has been measured out in four divisions; the three, kept in close con-

cealment, cause no motion; of speech, men speak only the fourth division. Speech or *vak*, it is said, was created four fold; three kinds of which are in the three regions (the Rathantara on Earth, the Vamadeva on the firmament, and the Bṛhati in the heaven). According to the Nirukta, the three *maha vyahrtis* and *om* constitute the four divisions. According to grammarians, the four are *nama* (noun), *akhyata* (अख्यात) (verbs), *upasarga* (prepositions) and *nipata* (particles); according to ritualists, the four are *mantra*, *kalpa*, *brahmana*, and *vyavahariki* (व्यावहारिकी). According to the etymologists, the four divisions are *ṛk*, *yaju*, *sama*, and *vyavahariki*. Dayananda considers the four divisions to be *nama* (noun), *akhyata* (verb), *upasarga* (prepositions) and *nipata* (particles); of these the three (*nama*, *akhyata* and *upsargas*) are used only by the people of learning, whilst the ignorant ones, the common people, use only the *nipatas* or prepositions. According to another school, the four divisions pertain to reptiles, to birds, to small snakes, and the fourth is the speech of common man. Another classification considers the speech of cattle, birds, musical instruments and primitive races of forests.

9. In order to interpret a word, one should be familiar with the rules of grammar and etymology both. The interpreter should be familiar with several disciplines of knowledge, since neither grammar nor etymology alone would lead to a sound interpretation. One should be familiar with the Vedic diction also. The nature of our problem of interpretation would be clear from the two passages, which we quote from the Nirukta (II.5 and 6); here the word *gauh* (गौ) has been interpreted in ten ways: (i) The word *gauh* is a synonym of 'earth', so called because it goes very far, or because people go over it ($\sqrt{gam}$, गम्). Or it may be derived from $\sqrt{ga}$ (ग) with the suffix *au* (*ga—au—gau*). (ii) Moreover, it is a synonym of 'an animal', from the same root also. (iii) Further, in the latter meaning, there are Vedic passages where primary forms of *gauh* are used in a derivative sense: "mix Soma with milk" (गोभि श्रोणीत मत्सरम्, IX. 46. 4; *gobhih*—with milk; *matsaram—soma*). Here *gauh* is used in the sense of milk.

Matsarah (मत्सरः) means *soma*; it is derived from the root $\sqrt{mand}$ (मन्द), meaning to satisfy. *Matsarah* is a synonym of greed also : it makes man mad after wealth. *Payas* (पयस्) (milk) is derived from the $\sqrt{pa}$ (प), to drink, or from $\sqrt{pyay}$ (प्याय्), to swell. *Ksiram* (क्षीरम्), (milk) is derived from the *ksar* (क्षर्), to flow; or it is derived from $\sqrt{ghas}$ (घस्), to consume, with the suffix *ira* (ईर), like *usira* (उशीरः, root of a plant). (iv) "Milking Soma, they sit on a cow-skin" (अशुं दुहन्तो अघ्यासते गवि, X. 94.9), i.e. *gauh* is used in the sense of cow-skin used for sitting on. *Amsuh* (अशुः, Soma is so called because) no sooner than it goes in, it is agreeable, or it is agreeable for life. *Carma* (चर्म, skin) is derived from the root $\sqrt{car}$ (चर्), to move, or it is so called because it is cut off from the body. (v) Moreover, *gauh* means skin and phlegm: "Thou art girded round with skin and phlegm, be strong" (गोभिः सन्नद्धो बसि वीक्ष्यस्व, VI. 47.26); this is said in praise of a chariot. (vi) Moreover, it means tendon and phlegm: "Girt with tendon and phlegm, it flies when discharged" (गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता, VI. 75.11); this is in praise of an arrow. (vii) Bow-string is called *gauh* also: if it be *gayya* (गव्या), it is the derivative form; if not, it is causal, i.e. it sets arrows in motion: "On every strip of wood, twanged the well-strung string: thence the men-eating birds flew" (वृक्षे वृक्षे नियता मीमयद् गोस्ततो वयः प्रपतान् पुरुषादः, X. 27. 22).

In this passage the word *vih* (विः) is a synonym of bird, and is derived from the root *vi* (वृ), to go. Moreover, it is a synonym of arrow also from the same root [thus *vih* (विः)=bird=arrow]. (viii) The Sun is called *gauh* also, for we have: "Lo that charioteer in the sun who has joints" (उतादः पक्षे गवि, VI. 56.3). "Having joints means having brilliance", says Aupamanyava. Moreover, a ray of the sun illuminates the moon. That the illumination of the moon is caused by the sun is to be established by the following: "Susumna is the ray of the sun, the moon is the holder" (सुषुम्णाः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य, Yv. XVIII. 40, S.Br. IX. 4.1.9). This too is a Vedic passage. (ix) That ray is called *gauh* also. "Here indeed they thought of the ray" (अत्राह गोरमन्वत, I. 84.15). (x) All the rays are called *gavah* (गवः) also: "We desire to go to those regions of you two, where

are nimble and many-horned rays. There indeed, shines forth brightly that highest step of the wide-striding Visnu".

ता वां वास्तून्नुश्मसि गमध्वं यत्त गावो भूरिश्रुङ्गा अयातः ।
अताह तदुत्तायस्य वृष्णः परमं पदमवभाति भूरि ॥

(Rv. I. 154. 6)

We have illustrated our point of view by citing only one example, i.e. the interpretation of the word "*gauh*" out of hundreds of such words occurring in our Vedic texts.

10. The Vedic philosophy is not the philosophy of pantheism, —it is not the heathen worship of all gods either. It is not the doctrine that God is everything and everything God. It is not the monism either in the sense that only one being exists; it does not deny the duality of matter and spirit, *prakṛti* (प्रकृति) and *atman* (आत्मा). The Vedic doctrine is not the concept of henotheism, which represents the belief in one God without asserting that he is the only God. It is not a concept that when we talked of God as Agni, we attributed to him super-most qualities, whilst we thought of other gods Indra, Mitra, Varuna, Visnu, or Soma as subservient to him; and the next moment when we talked of Varuna, we attributed supermost attributes to him, giving other gods as a secondary position. Nor is the Vedic philosophy a philosophy of primitive theism of anthropological nature, nor is it the concept of atheism. It is a concept of all embracing pure monotheism, depending on the coexisting eternal and immortal God, the one, the supreme all-knowing and omnipotent blissful existence, an Infinite Unity, along with numberless *infinitesimal unities*, known as *lower self* or the soul (the *jivatman*, जीवात्मा), infinitesimal but existing for all times, the uncreated beings, which for their knowledge and bliss depend on the grace of God, who is just and benign. Coexisting with the above-mentioned two categories the Supreme Self, and numberless infinitesimal lower selves, is a third eternal category of *Prakṛti* or matter with the *material causality* as its only attribute; it provides a multidimensional canvas to the

Great Artist, the Supreme Self, for creation. The art is His, the canvas is hers, of the *prakṛti*. He manifests Himself through His creation. The glory of the Sun, the beauty of the Moon, the vast force behind the Wind, clouds or storms is His. He is the light behind all lights; He is the Force beyond all forces; He is the divine behind all divinities, and he is the supreme bliss behind all that is pleasant and sweet. And in that sense, He becomes the Personified Fire, the Personified Light, the Personified Sun, the Personified Wind and so on and so forth. He alone is to be invoked, whilst apparently we are invoking His manifestations in this creation. This is the sublime concept of monotheism behind the curtain of his glory manifested in His divers creation.

The lower self when embodied in a corporeal complex manifests itself also in the same way. The minor gods to to be invoked in this case are eyes, ears, the organs of smell, taste and touch and breathing system. The glory of these minor gods is *de facto* the glory of the self, the *atman*. In the Cosmic Complex is the glory of the Supreme Lord, and through His glory, the Nature's bounties, the minor gods, become glorious and worthy of invocation; in our body complex, the real glory is of the self, whilst so long, the self stays in the body, its glory secondarily glorifies the sense-organs, which in the Vedic terminology, are also known as minor gods.

Veda and Deva—In the Vedic texts, the word for god or gods is *deva* or *devata*. Dayananda defines the word *devam* as दातारं हर्षकरं विजेतारं द्योतकं वा (Rv. I. 1.1), i.e. the one who is a donor, the cause of happiness, the cause of victory, or the shining one. At another place, he translates *devan* (देवान्) as दिव्यानीन्द्रियाणि, विद्यादिदिव्यगुणान्, दिव्यान् ऋतून्, दिव्यान् भोगान् वा (I. 1. 1), i.e. the glorious sense organs, glorious attributes as learning etc., the glorious seasons, and glorious objects of enjoyment. The word *deva* (देव) is a synonym of learned persons (*Daya.* on Rv. I. 34. 11; 40. 3; 44 13; 53. 11); it is synonymous with Sun, Moon, Earth and other celestial bodies: पृथिवी सूर्यलोकादयः (*Daya.* on I. 164. 39); the word *deva* or *devata* stands for 33 entities : eight *vasus* (वसवः), clever

rudras (रुद्रः), twelve *adityas* (आदित्याः), Indra (इन्द्र) and Prajapati (प्रजापति) (S.Br.). Each verse or hymn of the Vedas is associated with certain *devatas*; which indicate the subject-matter of the verse. This we shall take up in some details.

Vedas and Devatas—We have a detailed discussion on *devata* (deities) in the Nirukta; i.e. a discussion on the subject-matter in the Vedic verses. Yaska in the Nirukta (VII. 1-5) says: The section which enumerates appellations of deities, to whom panegyrics (*stuti*) are primarily addressed is called *daivatam* (दैवतम्), i.e. relating to deities. A seer addresses his panegyrics for the fulfilment of certain desires, and from whom he wishes to attain his objects. Such stanzas of panegyrics are of three kinds: (i) indirectly addressed (*paroksakṛta*, परोक्षकृत), (ii) directly addressed (*pratysksakṛta*, प्रत्यक्षकृत), and (iii) self-invocations (*adhyatmiya*, आध्यात्मिक्य). Of these the indirectly addressed stanzas are composed in all cases of nouns but the verb of the *third* person only. For example: (a) Indra rules heaven, Indra earth (X. 89. 10). (b) I will indeed proclaim the heroic exploits of Indra (I. 32. 1).

Then, the directly addressed stanzas are compositions in the second person, and are joined with the word “*thou*” as the pronoun. For example,

Thou, O Indra, art born from strength (X. 153. 2).

Moreover, the praises are directly, while the objects of praise are indirectly, addressed; e.g.,

Do not praise any other (VIII. 1.1).

Sing forth, O Kanvas (I. 37. 1).

The self invocations are compositions in the first person, and are joined with the word ‘I’ as the pronoun, e.g. the hymn of Indra Vaikuntha (X. 48; 49) the hymn of Lava (X. 119) or the hymn of Vak (X. 125):

I was the first possessor of all precious gear (X. 48.1).

I have enriched the singer with surpassing wealth
(X. 49.1).

I, in my grandeur, have surpassed the heavens and all
this spacious earth. Have I not drunk the Soma
Juice. (X. 119. 8)

I travel with the Rudras and the Vasus, with the
Adityas and All-gods, I wander. (X. 125. 1)

Of the three types of the verses, directly addressed,
and indirectly addressed are by far the most numerous.
Self-invocations (*adhyatmikyās*) are few and far between.

In some verses, there is only praise of the deity with-
out any benediction being invoked; for example, in the
hymn, "I will indeed proclaim the heroic exploits of Indra"¹
(I 32. 1). Further, in some verses there is only benediction
without any praise being offered, as "may I see well with
my eyes, may I be radiant in my face, may I hear well with
my ears."² Such verses are invariably found in the Yajur-
veda (*adhvaryaveda* आध्वर्य वेद), and sacrificial formulae, There
is another category, where there are asseverations (*sapatha*,
शपथ) and imprecations (*abhisapa*, अभिशप), e.g.,

अद्यामुरीय यदि यातुद्यानो अस्मि । (May I die today, if I be a
juggling demon. (VIII. 104. 15).

अद्या स वीरैर्दंशभिविभूयाः । (Now may he be deprived of ten
heroes.) (VII. 104.15).

Further, in some verses, there is an intention of describing
a particular state :

न मृत्युरासीदमृतं न तर्हि । (Then was no death, nor indeed
immortality.) (X. 129.2).

तम आसीत् तमसा मूढहमन्त्रे । [In the beginning (of creation),
there was darkness, hidden in darkness.] (X. 129.3).

-
1. इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्रवोचन् । (Rv. I. 32.1)
  2. सुवक्षा अहमशीम्यां भूयास्तम् । सुवक्षां मुखेन । सुवृत्त कर्णाम्यां भूयास्तम् ।
(cf. Paraskara Gr. Su. II. 6.19; Asva. Gr. Su. III. 6.7)

Then in some verses, there is apprehension (परिदेवना) arising from a particular state :

सुदेवो वयं प्रपतेदनावत् । (The benevolent God may fly forth today and never return.) (X. 95. 14)

न विजानामि यदि वेदमस्मि । [I do not know whether I am this or (that)] (L. 164.37)

Then in certain verses, there is censure (निन्दा) or praise (प्रशंसा); e.g.,

केवलाघो भवति केवलादी । (He alone is guilty who eats alone.) (X. 117.6)

मोजस्वेदं पुष्करिणीव वेश्म । (This dwelling place of a liberal person is beautiful like a lotus bed.) (X. 107. 10)

Similarly, there is censure of gambling (क्षूत-निन्दा) and praise of agriculture (कृषिप्रशंसा) in the dice-hymn. (X. 34).

There are certain stanzas in the Vedic texts where deities are not assigned or specified. Such stanzas, according to the Nirukta, belong to the same deity to whom that particular sacrifice, or part of the sacrifice is offered. Before taking up the work of commenting on the Vedic texts, Dayananda prepared for his personal use, the index of *devatas* of all the four Vedas, that is he tentatively assigned the subject matter with care and scrutiny. In such cases, seers are supposed to be guided by visions in respect to the interpretations of the Vedic Mantras (एवमुक्त्वा वचरन्निप्रायं ऋषीणां मन्त्रदृष्टयो भवन्ति, Nir. VII 3).

Where there is no reference to sacrifice, and no deity specified, the verses are said to belong to Prajapati according to ritualists, and to Narasamsa (नारायण) according to etymologists.

Sometimes, the *devata* or deity may be an optional one, or even a group of deities. It is indeed a very prevalent practice, as the Nirukta says, in every-day life in the world to dedicate things in common including what is sacred to gods, to guests and to the manes.

In some hymns or verses, we find that not only the well-known deities are praised, the non-deities are also praised like deities; for example, the objects beginning with *horse* and ending with *herb* (Nigh V. 3. 1-22) together with the eight pairs अष्टौ द्वन्द्वानि (Nigh. V. 3. 29-36). On such cases, the author of the Nirukta says, "The student should not think that matters relating to gods are adventitious as it were. On account of the super-eminence of the deity, a single soul is praised in various ways. Other gods are the individual limbs of a single soul. Or else, as people say, seers praise objects according to the *multiplicities* of their original nature, as well as from its universality. They are produced from each other (e. g. Daksa is said to be born from Aditi, and Aditi from Daksa). They are the original forms of each other. They are produced from *karma* (action), they are produced from the soul. Soul is even their chariot, their horse, their weapon, their arrows; soul is indeed the all in all of gods. And thus, according to Yaska, the non-deities are but different manifestations of the same single soul as if. They all shine by the divine glory of the Supreme Self. And therefore, even the non-deities are treated as if they are deities.

According to the etymologists, there are three deities (*devatah*) only (Ait. Br. II. 17): (i) Agni, whose sphere is Earth, (ii) Vayu whose sphere is atmosphere or inter-space, and (iii) Aditya or the Sun whose sphere is heaven. In our human complex, these three deities correspond to the physical body, vital complex, and psychological complex. Of these each receives many appellations on account of his super-eminence, or the diversity of his function, just as a priest, though he is one, is called the sacrificer (*hotṛ*), the director (*adhvaryu*) the possessor of the sacred lore (*brahama*) and the chanter (*udgaṭṛ*).

The author of the Nirukta has also discussed the question of *appearance* (*ākara-cintana* आकार चिन्तन) of these gods. Some say, that they are anthropomorphic for their panegyrics as well as their appellations (*puruṣavidha*) are like those of sentient beings. We have such texts :

शृण्वी त इन्द्र स्वविरस्य बाहू ।
 (O Indra, the two arms of the mighty one are noble).
 (VI.47.8)

वा द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र याहि ।
 (O Indra, come with thy team of two bay steeds).
 (II.18.4)

वद्रीन्द्र पिव च प्रस्थितस्य ।
 (O Indra, eat and drink the (Soma) placed before
 (thee)).
 (X.116.7)

वाश्रुत्कर्णं श्रुधी हवम् ।
 Hear our call, O God that has't listening ears
 (I. 10.9)

This is merely a literary style of addressing these deities, for everyone knows that fire, air, sun, earth or moon are unanthropomorphic (in no way like a man). It must be remembered, that not only deities but inanimate objects, like stones, herbs, dice etc. have also been addressed, as if they are anthropomorphic.

अग्नि क्रन्दन्ति हरितेभिरासनिः ।
 (They shout with their green mouths). (X. 94.2)

This is a panegyric of stones. (प्रावस्तुतिः).

सुख रचं युयुजे सिन्धुराश्विनम् ।
 Sindhu yoked the comfortable car, drawn by a horse.
 (X. 75.9).

This is a panegyric of a river (नदी-स्तुतिः).

One should, therefore, have a full familiarity with the Vedic diction or the verbal style before he can really interpret the Vedic stanzas. It is the divine knowledge which is being imparted to man, who, at least, is expected to know of himself, and therefore, the Vedic texts appear to have anthropomorphic contexts, even when they are referring to inanimate objects or deities.

Another peculiarity of the Vedic diction must be realized. It is a fact that according to the Vedic concept, our Supreme Lord is one, though He is known by various names, according to His attributes, functions and nature.

We have a verse :

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुर्द्यौः स सुपर्णो गरुत्मान् ।

एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिरिषानमाहुः ॥

They call Him Indra, Mitra, Varuna, Agni, and He is heavenly noble-winged Garutman.

To what is one, sages give many a name; they call it Agni, Yama and Matarisvan. (Rv. I. 164.46)

And thus Indra, Mitra etc. are different names, titles or attributes of one and the same Supreme. But, it is so often that it appears that gods are being jointly invoked. Indra is jointly invoked along with Agni, Soma, Varuna, Pusan, Brhaspati, Brahmanaspati, Parvata, Kutsa, Visnu and Vayu. Mitra is jointly praised with Varuna; Soma with Pusan and Rudra; Pusan with Vayu and Parjanya with Vata. The function of Aditya or sun is to draw out and hold the juices with his rays. This Aditya is jointly praised with Candramas, Vayu and Samvatsara. (Ait. Br. II. 32; III. 31).

Salient Features of the Present Translation

1. The translation is meant to be enjoyed by all, and in no case is meant for Vedic scholars and the spirit of the text is given in a simple language for those who would like to be inspired with the Vedic lore.

2. The language used is the present day prose, and not the Biblical English. Even for God, the second person plural has been used, and not the second person singular, commonly in usage in the Vedic text.

3. The Vedic grammar takes up a considerable licence in respect to inflexions and so on, and therefore, simplest grammatical rules have been followed in our translation. As far as possible, present tense, including present perfect, have been given preference over past tenses.

4. Each verse is capable of multiplicity of interpretations; in our translation, we have preferred to interpret text from spiritual and psychological point of view to inculcate love, dedication and devotion to our Lord. There

are yet occasions, where interpretations have been given on other lines, whenever the subject matter obviously refers to social topics.

5. The words like Indra, Agni, Mitra and Varuna have been translated in regards to the connotations they represent. They have not been treated as specific *deities* or gods; they represent common appellations to lower self or the Supreme Lord. They are attributive and not proper names. And so are terms like Maruts or Asvinau.

6. Interpretations are based on the fact that there is no conflict between the Vedic ideas and the experiences and observations in the divine creation. No interpretation would be held valid if it goes contrary to Nature's Laws, or contrary to the morals or high values of life.

7. Since the Vedas were given to us prior to human history, the interpretations are given on the basis of the concept that no historical or geographical references are to be sought for in the Vedic texts.

8. The Vedas constitute the divine knowledge; there is no primitivism in the Vedas. It would have been erroneous on our part if we had interpreted them anthropologically or archaeologically.

9. The Vedas precede all our philological contacts. The Vedic words occur in their most natural form, and as such, they have been interpreted in the natural way. In this respect, the derivations indicated by the authors of Nirukta, the Unadi Kosa, and the lines shown by Dayananda and Aurobindo have been very useful.

10. The Vedas are the Source Books, and much later in history, these texts came to be used for ritualistic purposes, and therefore from time to time, various types of *viniyogas* were suggested. We have tried our best to see that the interpretations are not prejudiced by ecclesiastical and ritualistic considerations. This does not mean that the fire ritual, or *yajna*, with fuel, butter and edible and medicinal preparations, has no sanction in the Vedas. The Vedic texts speak of the *havir yajna*, cosmic *yajna* and spiritual *yajna* with a unique parallelism.

INDEX

Verses of the Rgveda

ऋग्वेद-मन्त्रानुक्रमणी

INDEX

Notes of the Editors

and Contributors

अथ ऋग्वेदमन्त्राणां वर्णानुक्रमणी

	म.	सू.	क्र.		म.	सू.	क्र.
अंशुं दूहन्ति स्तनयन्त	१.	७२.	६	अग्न इज्या समिप्यसे	३.	२४.	२
अंसेषु व क्रष्टयः पत्सु	५.	५४.	११	अग्न इन्द्र वरुण मित्र	५.	४६.	२
अंसेष्वा मदनः खादयो	७.	५६.	१३	अग्न इन्द्रश्च दासुषो	३.	२५.	४
अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते	५.	१५.	३	अग्न ओजिष्ठमा भर	५.	१०.	१
अकर्म ते स्वपसो अभुम	४.	२.	१९	अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततश्चु	१०.	८०.	७
अकर्मो द्युरभि नो	१०.	२२.	८	अग्ना यो मर्त्यां दुवो	६.	१४.	१
अकारि त इन्द्र गोतमेभि	१.	६३.	९	अग्निं घृतेन वावृधुः	५.	१४.	६
अकारि ब्रह्म समिधान	४.	६.	११	अग्निं तं मन्ये यो	५.	६.	१
अकारि वामन्यसो वरीम	६.	६३.	३	अग्निं दूतं पुरो दधे	८.	४४.	३
अक्रन्दमिः स्तनयन्ति	१०.	४५.	४	अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाथः	१.	१६१.	३
अकविहस्ता सुकृते परम्पा	५.	६२.	६	अग्निं दूतं वृणीमहे	१.	१२.	१
अकान्तसमुद्रः प्रथमे	९.	९७.	४०	अग्निं देवासो अग्रिय	६.	१६.	४८
अको न बभ्रिः समिधे	३.	१.	१२	अग्निं देवासो मातृपीपु	२.	४.	३
अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायो	१०.	७१.	७	अग्निं देवो योतव नो	८.	७१.	१५
अक्षजमीमदन्त ह्यव	१.	८२.	२	अग्निं धीभिर्मनीषिणो	८.	४३.	१९
अक्षानहो नक्षतनोत	१०.	५३.	७	अग्निं न मा मथितं	८.	४८.	६
अक्षास इदङ्कुशिनो नितोदिनो	१०.	३४.	७	अग्निं नरो दीधितिभि	७.	१.	१
अक्षितोतिः सनेदिमं	१.	५.	९	अग्निं मन्द्रं पुरुषियं	८.	४३.	३१
अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां	१०.	१६३.	१	अग्निं मन्ये पितरमग्नि	१०.	७.	३
अक्षेत्रविक्षेत्रविद् व्यपाद्	१०.	३२.	७	अग्निं यन्तुरमन्तुर	३.	२७.	११
अक्षैर्मा दीप्यः कृपिमिन्	१०.	३४.	१३	अग्निं वः पूर्य गिरा	८.	३१.	१४
अक्षोदयच्छवसा क्षाम	४.	१९.	४	अग्निं वः पूर्य हुवे	८.	२३.	७
अक्षो न चक्रयोः शूर	६.	२४.	३	अग्निं वर्धन्तु नो गिरो	३.	१०.	६
अक्ष्ण्यश्निग्नानुवित्तरा	८.	२५.	९	अग्निं विशा इज्यते	१०.	८०.	६
अगच्छतं कृपमाणं परावति	१.	११९.	८	अग्निं विश्वा अभि पृक्षः	१.	७१.	७
अगच्छद् विप्रतमः सखी	३.	३१.	७	अग्निं विश्वायुवेपस	८.	४३.	२५
अगच्छिन्द्र श्रवो बृहद्	३.	३७.	१०	अग्निं वो देवमग्निभिः	७.	३.	१
अगन्म महा नमसा	७.	१२.	१	अग्निं वो देवयन्ययाग्नि	८.	७१.	१२
अगन्वृति क्षेत्रमागन्म	६.	४७.	२०	अग्निं वो बृधन्तमध्वराणां	८.	१०२.	७
अगन्त्यः खनमानः खनित्रैः	१.	१७९.	६	अग्निं सुदीतिं सुदशं	३.	१७.	४

भगस्तपस्य नद्वयः सती	१०. ६०. ६
भगोरुद्राय गविषे शुभाय	८. २४. २०
भग आ याहि वीतये	६. १६. १०
भग आ याव्यभिर्होतारं	८. ६०. १
भग आयुषि पवस	९. ६६. १९
भग्निं होतारं प्र वृणे	३. १९. १
भग्निं होतारं मन्ये	१. १२७. १
भग्निं होतारमीळते	१. १२८. ८
भग्निः पूर्वैर्भिकृषिभिरीज्यो	१. १. २
भग्निः भजेन मन्मना	८. ४४. १२
भग्निः शुचिमततमः	८. ४४. २१
भग्निः सनोति वीर्याणि	३. २५. २
भग्निः सतिं वाजंभरं	१०. ८०. १
भग्निनाग्निः समिप्यते	१. १२. ६
भग्निना तुर्वशं यदुं	१. ३६. १८
भग्निना रयिमभ्रवत्	१. १. ३
भग्निनेन्द्रेण वरुणेन	८. ३५. १
भग्निमग्निं वः समिधा	६. १५. ६
भग्निमग्निं वो अभिगुं	८. ६०. १७
भग्निमग्निं हवीमग्निः	१. १२. २
भग्निमच्छा देवयतां	५. १. ४
भग्निमस्तोप्युन्मिय	८. ३९. १
भग्निमिन्धानो मनसा	८. १०२. २२
भग्निमीळिष्वावसे	८. ७१. १४
भग्निमीळिन्यं कविं	५. १४. ५
भग्निमीळे पुरोहितं	१. १. १
भग्निमीळे भुजां यविष्ठं	१०. २०. २
भग्निमुक्थैऋपयो वि	१०. ८०. ५
भग्निमुपसमधिना	३. २०. १
भग्निरत्रि भरद्वाजं	१०. १५०. ५
भग्निरप्तामृतीपहं वीरं	६. १४. ४
भग्निरस्मि जन्मना जातवेदा	३. २१. ७
भग्निरिद्धि प्रचेता भग्नि	६. १४. २
भग्निरिन्द्रो वरुणो मित्रो	१०. ६५. १
भग्निरिव मन्यो त्विपितः	१०. ८४. २
भग्निरिषां सख्ये वदातु	८. ७१. १३
भग्निरीशो बृहतः क्षत्रियस्या	४. १२. ३
भग्निरीशो बृहतो अध्वरस्या	७. ११. ४
भग्निरीशो वसन्त्यस्या	४. ५५. ८
भग्निरुक्थे पुरोहितो	८. २७. १

भग्निं सुभाय दधिरे	३. २. ५
भग्निं सनुं सन्धुतं	३. ११. ४
भग्निं सनुं सहस्रो	८. ७१. ११
भग्निं स्तोमेन बोधय	५. १४. १
भग्निं हिवन्तु नो धियः	१०. १५६. १
भग्निर्कषिः पवमानः	९. ६६. २०
भग्निर्जो शुद्धा रेजमानो	३. ३१. ३
भग्निर्जागार तमुचः	५. ४४. १५
भग्निर्जाता देवानामग्निर्वेद	८. ३९. ६
भग्निर्जातो अघर्वणा	१०. २१. ५
भग्निर्जातो अरोचत	५. १४. ४
भग्निर्गुपत नो गिरो	५. १३. ३
भग्निर्ददाति सत्यति	५. २५. ६
भग्निर्दोषविणं वीरपेसा	१०. ८०. ४
भग्निर्देवैर्भर्मनुपथ	३. ३. ६
भग्निर्देवेषु राजत्यग्नि	५. २५. ४
भग्निर्देवेषु संवसुः स विश्व	८. ३९. ७
भग्निर्देवो देवानामभवन्	१०. १५०. ४
भग्निर्द्यावापृथिवी विश्व	३. २५. ३
भग्निर्धिया स चेतति	३. ११. ३
भग्निर्न ये भ्राजसा	१०. ७८. २
भग्निर्न यो वन आ	९. ८८. ५
भग्निर्न शुष्कं वनमिन्द्र	६. १८. १०
भग्निर्नेता भग इव	३. २०. ४
भग्निर्नो यत्तनुप वेतु	५. ११. ४
भग्निर्मूर्धा दिवः ककुन्	८. ४४. १६
भग्निर्वेत्रे सुवीर्यमग्निः	१. ३६. १७
भग्निर्वृत्राणि जहन्तु	६. १६. ३४
भग्निर्ह त्वं जरतः कर्ण	१०. ८०. ३
भग्निर्ह नाम घापि दक्षपस्तमः	१०. ११५. २
भग्निर्हि जानि पुर्यदछन्दो	८. ७. ३६
भग्निर्हि वाजिनं विशे	५. ६. ३
भग्निर्हि विभ्रना निदो	६. १४. ५
भग्निर्होता कविक्रतुः	१. १. ५
भग्निर्होता गृहपतिः स राजा	६. १५. १३
भग्निर्होता दास्रतः क्षत्र्यस्य	५. ९. २
भग्निर्होता नो अध्वरे	४. १५. १
भग्निर्होता न्यसीदद्	५. १. ६
भग्निर्होता पुरोहितो	३. ११. १
भग्निश्च यन्मरुतो विश्वेदमो	५. ६०. ७

अग्निधियो मरुतो विश्व
 अग्निध्यानाः पितर एह
 अग्निस्तग्मन शीचिषा
 अग्निस्तुविश्वस्तमं
 अग्निर्ग्रीणि मिथानून्वा
 अग्नीपशम्याववतं धियं
 अग्नी रक्षांसि सेधति
 अग्नीपोमा चेति तद्दीर्यं
 अग्नीपोमा पिपृतमर्वतो
 अग्नीपोमा य आदृति
 अग्नीपोमा यो अद्य
 अग्नीपोमायनैन वां
 अग्नीपोमाविमं सु मे
 अग्नीपोमाविमानि नो
 अग्नीपोमा वृषणा
 अग्नीपोमा सवेदसा
 अग्नीपोमा हविषः
 अग्नेः पूर्वं भ्रातरो
 अग्नेः स्तोमं मनामहे
 अग्ने अच्छा वदेह नः
 अग्ने अपां समिध्यसे
 अग्ने कटा त आनुषग्
 अग्ने कर्विविधा अस्ति
 अग्ने केतुर्विशामसि
 अग्ने घृतस्य धीतिभि
 अग्ने चिकिद्भवस्य न
 अग्ने जग्मस्व स्वपत्य
 अग्ने जरितविश्वति
 अग्ने गुपस्व नो हविः
 अग्ने गुपस्व प्रति हर्ष
 अग्ने तमद्याथं न स्तोमैः
 अग्ने तव त्यदुक्थ्यं
 अग्ने तव त्वे भजरे
 अग्ने तव भवो वयो
 अग्ने तृतीये सवने हि
 अग्ने ग्री ते वाजिना
 अग्ने त्वं नो अन्तम
 अग्ने त्वं पारया नन्यो
 अग्ने त्वं यशा अस्या
 अग्ने त्वर्चं यातुधानस्य

३. २६. ५
 १०. १५. ११
 ६. १६. २८
 ५. २५. ५
 ८. ३९. ९
 ६. ५२. १६
 ७. १५. १०
 १. ९३. ४
 १. ९३. १२
 १. ९३. ३
 १. ९३. २
 १. ९३. १०
 १. ९३. १
 १. ९३. ११
 १०. ६६. ७
 १. ९३. ९
 १. ९३. ७
 १०. ५१. ६
 ५. १३. २
 १०. १४१. १
 ३. २५. ५
 ४. ७. २
 ८. ६०. ३
 १०. १५६. ५
 ८. १०२. १६
 ५. २६. ४
 ३. ३. ७
 ८. ६०. १९
 ३. २८. १
 १. १४४. ७
 ४. १०. १
 १. १०५. १३
 ८. २३. ११
 १०. १४०. १
 ३. २८. ५
 ३. २०. २
 ५. २४. १
 १. १८९. २
 ८. २३. ३०
 १०. ८७. ५

अग्ने त्वमस्मद्युयोध्यमीवा
 अग्ने दा दासुपे रयि
 अग्ने दिवः सतुरसि
 अग्ने दिवो अर्णमच्छा
 अग्ने देवो हहा वह जहानो
 अग्ने देवो हहा वह सादया
 अग्ने धुम्नेन जायुषे
 अग्ने धृतमताय ते
 अग्ने नक्षत्रमजरमा
 अग्ने नय सुपथा राये
 अग्ने नि पाहि नस्त्वं
 अग्ने नेमिराँ इव
 अग्ने पत्नीरिहा वह
 अग्ने पवस्व स्वपा
 अग्ने पावक रोचिषा
 अग्ने पूर्वा अनूवसो
 अग्ने वाधस्व वि मृधो
 अग्ने भव सुषमिधा समिद्ध
 अग्ने भूरीणि तव जातवेदो
 अग्ने भ्रातः सहस्कृत
 अग्ने मन्मानि तुभ्यं
 अग्ने मनुं प्रतिमुदन्
 अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भि
 अग्ने माकिष्टे देवस्य
 अग्ने मृद्ध महौ अस्ति
 अग्ने यं यज्ञमध्वरं
 अग्ने यजस्व हविषा
 अग्ने यजिष्ठो अध्वरे
 अग्ने यसे दिवि वर्षः
 अग्ने यदय विशो
 अग्ने याहि दूत्यं मा
 अग्ने याहि सुशस्तिभि
 अग्ने युक्षा हि ये
 अग्ने रक्षा णो अंहसः
 अग्नेरप्रतः समिदस्तु
 अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य
 अग्नेर्गायत्र्यभवत्
 अग्नेर्वयं प्रवमस्यामृतानां
 अग्नेर्वमं परि गोभिर्वयस्य
 अग्ने वाजस्य गोमत

१. १८९. ३
 ३. २४. ५
 ३. २५. १
 ३. २२. ३
 १. १२. ३
 १. १५. ४
 ३. २४. ३
 ८. ४४. २५
 १०. १५६. ४
 १. १८९. १
 ८. ४४. ११
 ५. १३. ६
 १. २२. ९
 ९. ६६. २१
 ५. २६. १
 १. ४४. १०
 १०. ९८. १२
 ७. १७. १
 ३. २०. ३
 ८. ४३. १६
 ८. ३९. ३
 १०. १२८. ६
 ५. ६०. ८
 ८. ७१. ८
 ४. ९. १
 १. १. ४
 २. ९. ४
 ३. १०. ७
 ३. २२. २
 ६. १५. १४
 ७. ९. ५
 ८. २३. ६
 ६. १६. ४३
 ७. १५. १३
 १०. ८०. २
 २. ८. ६
 १०. १३०. ४
 १. २४. २
 १०. १६. ७
 १. ७९. ४

अग्ने विवस्वदुपसधिमं	१. ४४. १
अग्ने विश्वानि वार्या	३. ११. ९
अग्ने विश्वेभिः स्वनीक	६. १५. १६
अग्ने विश्वेभिरग्निभि	३. २४. ४
अग्ने विश्वेभिरा गहि	५. २६. ४
अग्ने वीहि पुरोडाश	३. २८. ३
अग्ने वीहि हविषा यक्षि	७. १७. २
अग्ने वृषान आहुतिं	३. २८. ६
अग्ने शक्नेम ते वयं	३. २७. ३
अग्ने शर्यन्तमा गणं	५. ५६. १
अग्ने शर्यं महते	५. २८. ३
अग्ने शुक्लेण शोचिषा	१. १२. १२
अग्ने शुक्लेण शोचिषोक्त	१०. २१. ८
अग्ने स क्षेपहतपा	६. ३. १
अग्ने सहन्तमा भर	५. २३. १
अग्ने सहस्व घृतना	३. २४. १
अग्ने सुसन्तमे रधे	१. १३. ४
अग्ने सुतस्य पीतये	५. ५१. १
अग्ने स्तोमं गुपस्व मे	८. ४४. २
अग्ने हसि न्यत्रिणं	१०. ११८. १
अग्ने पिबा मधूनां सुतं	४. ४६. १
अग्नेगो राजाप्यस्तविष्यते	९. ८६. ४५
अग्ने बृहन्नुपसामूर्ज्या	१०. १. १
अग्ने सिन्धूनां पवमानो	९. ८६. १२
अगो रचक्षुरपतिष्येधि	१०. ८५. ४४
अघ्नते विष्यते वय	८. २५. १२
अग्नदग्नाल्लोभ्रोलोभ्रो	१०. १६३. ६
अग्निरसो नः पितरो	१०. १४. ६
अग्निरस्वन्ता उत विष्युवन्ता	८. ३५. १४
अग्निरोगिरा गहि यक्षिषेभि	१०. १४. ५
अचिकित्वाश्चिकितुपधिदत्र	१. १६४. ६
अचिकद्वृषा हरिर्महान्	९. २. ६
अचिन्ति यच्चकृमा दैव्ये	४. ५४. ३
अधेति दग्धा व्युनाक	१. १३९. ४
अधेति दिवो दुहिता	७. ७८. ४
अधेव्यग्निभिक्षितुर्हन्ववाद्	८. ५६. ५
अधोदत्तां नो धन्वन्विबन्धः	९. ७९. १
अच्छ क्रूणे माकृतं गणं	५. ५२. १४
अच्छा कवि नृमणो गा	४. १६. ९
अच्छा कोशं मधुघुत	९. ६६. ११

अच्छा गिरो मतयो	७. १०. ३
अच्छा च त्वैना नमस्ता	८. २१. ६
अच्छा नः शीरशोचिषं	८. ७१. १०
अच्छा नृचक्षा असरत्	९. ९२. २
अच्छा नो अग्निरस्तमं	८. २३. १०
अच्छा नो निम्रमहो	६. २. ११
	६. १४. ६
अच्छा नो याहया बहामि	६. १६. ४४
अच्छा म इन्द्रं मतयः	१०. ४३. १
अच्छा महो बृहती शतमा	५. ४३. ८
अच्छा यो मरुतः श्लोक	७. ३६. ९
अच्छा यो गन्ता नाघमान	४. २९. ४
अच्छा वद तवसं गीभि	५. ८३. १
अच्छा वदा तना गिरा	१. ३८. १३
अच्छा विवक्षिम रोदसी	३. ५७. ४
अच्छा वो अग्निमवसे	५. २५. १
अच्छा वोषेय शुशुचान	४. १. १९
अच्छा वो देवीमुपसं	३. ६१. ५
अच्छा समुद्रमिन्द्रवो	९. ६६. १२
अच्छा सिन्धुं मातृतमा	३. ३३. ३
अच्छा हि त्वा सहसः	८. ६०. २
अच्छा हि सोमः कलशां	९. ८१. २
अच्छिद्रा शर्मं जरितः	३. १५. ५
अच्छिद्रा सूनो सहसो	१. ५८. ८
अच्युता चिदो अगमन्ना	८. २०. ५
अजा अन्यस्य वद्धयो	६. ५७. ३
अजातशत्रुमजरा स्वर्धत्यु	५. ३४. १
अजा वृत् इन्द्र शूरपत्नी	१. ७४. ३
अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो	६. ५८. २
अजिरास्तदप ईयमाना	५. ४४. २
अजिरासो हरयो ये त	८. ४९. ८
अजीजनन्नघृतं मत्प्रां	३. २९. १३
अजीजनो अमृत मत्प्रां	९. ११०. ४
अजीजनो हि पवमान	९. ११०. ३
अजीतयेऽहतये पवस्व	९. ९६. ४
अजीष्माद्यासनामं उपो	८. ४४. १८
अजीष्माद्यासनामं जाग्रत्	१०. १६४. ५
अजो न क्षां दावार	१. ६७. ३
अजो भागस्तपसा	१०. १६. ४
अजोहवीदम्बिना तौष्यो	१. ११७. १५

भजोहवीदम्बिता वतिकका

१. ११७. १६

भजोहवीजासत्या करा

१. ११६. १३

भज्येष्टासो अकनिष्ठास

५. ६०. ५

भजे चिदस्मै कृणुषा

८. २७. १८

भजते ज्यजते समजते

९. ८६. ४३

भजन्ति त्वामध्वरे

३. ८. १

भजन्ति यं प्रथयन्तो

५. ४३. ७

भतः परिमजा गहि

१. ६. ९

भतः समुद्रमुदत

८. ६. २९

भतः सहस्रनिर्गिजा

८. ८. ११

भत उ त्वा पितुभृतो

१०. १. ४

भतप्यमाने भवसावन्ती

१. १८५. ४

भतभिदिन्द्र ण उषा

८. ९२. १०

भतस्त्वा रयिमभि राजानं

९. ४८. ३

भतारिपुर्भरता गन्धवः

३. ३३. १२

भतारिष्म० पारमस्य प्रति वां

१. १८३. ६

भतारिष्म० पारमस्य प्रति स्तोमं

७. ७३. १

भतारिष्म० पारमस्योषा

१. ९२. ६

भति तृष्टं ववक्षियायैव

३. ९. ३

भति श्री सोम रोचना

९. १७. ५

भतिषि मातृषाणां सृनुं

८. २३. २५

भति द्रव सारमेयो

१०. १४. १०

भति नः सधृतो नय

१. ४२. ७

भति नो विम्विता पुरु

८. ८३. ३

भति वा यो मरुतो

६. ५२. २

भति वायो ससतो याहि

१. १३५. ७

भति वारान्वमानो

९. ६०. ३

भतिविद्धा विधुरेणा

८. ९६. २

भति विश्वाः परिष्ठाः

१०. ९७. १०

भति श्रिती तिरश्चता

९. १४. ६

भतिष्ठन्तीनामनिवेशानां

१. ३२. १०

भतीदु शक्र ओहत

८. ६९. १४

भतीयाम निदस्तिरः

५. ५३. १४

भतीहि मन्युषाविणं

८. ३२. २१

भनृष्णवन्तं विषयमवुष्य

४. १९. ३

भतो देवा भवन्तु नो

१. २२. १६

भतो न आ नूनतिषीनतः

५. ५०. ३

भतो वयमन्तमभि

१. १६५. ५

भतो विश्वान्यद्भुता

१. २५. ११

भत्यं भृजान्त कलेषा

९. ८५. १७

भत्यं हविः सचते

५. ४४. ३

भत्यापातमथिना

५. ७७. २

भत्या वृषस्य रोहिता

४. २. ३

भत्यासो न ये मरुतः

७. ५६. १६

भत्या हियाना न हेहिमि

९. १३. ६

भत्यु पवित्रमक्रीडु

९. ४४. ४

भत्यूर्मिर्मत्सरो मदः

९. १७. ३

भत्यो न हियानो अभि

९. ८६. ३

भवा ते कृष्णमुत्तममपदयं

१. १६३. ७

भवा वि नेमिरेपासुरां

८. ३४. ३

भवाह गोरमन्वत

१. ८४. १५

भवाह तद्देहेषे मय्य

१. १३५. ८

भवाह ते हरिवस्ता

४. २२. ७

भत्रिमनु स्वराज्यमग्नि

२. ८. ५

भत्रिर्पद्मावरोहन्तृषीस

५. ७८. ४

भत्रीणां स्तोममद्रिषो

८. ३६. ६

भजेदु मे मंससे सत्यमुक्तं

१०. २७. १०

भजेरिव शृणुतं पूर्णस्तुतिं

८. ३५. १९

भजैव वोऽपि नद्याम्बुमे

१०. १६६. ३

भया ते भङ्गिरस्तमाग्रे

१. ७५. २

भया ते भन्तमानां

१. ४. ३

भया न उभयेषाममृतं

१. २६. ९

भदत्रया दयते वार्याणि

५. ४९. ३

भददा अर्भा महते

१. ५१. १३

भदग्ध इन्द्रो पवसे

९. ८५. ३

भदग्धस्य स्वधावतो

८. ४४. २०

भदग्धेभिः सवितः पायु

६. ७१. ३

भदग्धेभिस्तव गोषामि

६. ८. ७

भदर्दस्तमस्तुजो वि

५. ३२. १

भदर्शि गातुरावे वरीयसी

१. १३६. २

भदर्शि गातुवित्तमो

८. १०३. १

भदान्मे पौनःपुन्यस्यः

८. १९. ३६

भदान्मे पुरयता विशा

३. ११. ५

भदान्मेन दोषिषाग्रे

१०. ११८. ७

भदान्मे भुवनानि प्रकाशान्

४. ५३. ४

भदितिर्घोषावृषिघोषी क्रतुं

१०. ६६. ४

भदितिर्घोरिदितिरन्तरिक्ष

१. ८९. १०

भदितिर्न उरुष्यत्वदितिः

८. ४४. ९

भदितिर्नो दिवा पशु

८. १८. ६

अदितिर्गणित दक्ष	१०. ७२. ५
अदिते मित्र वरुणोत	२. २७. १४
अदितस्तन् चिदाधुरे	६. ५३. ३
अदिद्युतस्त्वपाको विभावामे	६. ११. ४
अदश्रमस्य केतवो वि	१. ५०. ३
अदष्टान्दन्त्यायत्यथो	१. १०. १. २
अदेदिष्ट धृत्रहा गोपति	३. ३१. २१
अदेवादेवः प्रचता गुहा	१०. १२४. २
अदेवेन मनसा यो	२. २३. १२
अदो यदाक प्रवते	१०. १५५. ३
अद्वीदिन्द्र प्रस्थितेमा	१०. ११६. ८
अद्रिः सोम पट्टवानस्य	९. ७४. ९
अद्या चिन्तु चित्तदपो	६. ३०. ३
अद्या दूतं वृणीमहे	१. ४४. ३
अद्या देवा उदिता	१. ११५. ६
अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र	८. ६१. १७
अद्या नो देव सवितः	५. ८२. ४
अद्या मुरीप यदि यातुधानो	७. १०४. १५
अधेदु प्राणीदममजिमाहा	१०. ३२. ८
अद्रिणा ते मन्दिन इन्द्र	१०. २८. ३
अद्रिभिः सुतः पवते	९. ७१. ३
अद्रिभिः सुतः पवसे	९. ८६. २३
अद्रिभिः सुतो मतिमिश्च	९. ७५. ४
अद्रोचमा वहोशतो यविष्ठय	८. ६०. ४
अद्रोच सत्यं तव तन्महित्वं	३. ३२. ९
अद्वेषो अद्य बहिषः	१०. ३५. ९
अद्वेषो नो मक्तो गातु	५. ८७. ८
अद्यः पश्यस्य मोपरि संतर्गं	८. ३३. १०
अद्य क्रत्वा मयवन्तुभ्यं	५. २९. ५
अद्य क्षपा परिष्कृतो	९. ९९. २
अद्य गमन्ता नहुषो हव	१. १२२. ११
अद्य गमन्तोशना वृच्छते	१०. २२. ६
अद्य जिह्वा पापतीति	६. ६. ५
अद्य ज्यो अद्य वा दिवो	८. १. १८
अद्य ते विश्वमनु	१. ५७. २
अद्य त्वं द्रप्सं विभ्यं	१०. ११. ४
अद्य त्वमिन्द्र विद्ययस्मान्	१०. ६१. २२
अद्य त्वष्टा ते मह उग्र	६. १७. १०
अद्य त्वा विश्वे पुर इन्द्र	६. १७. ८
अद्य त्विषीमां अभ्योअसा	२. २२. २

अद्य द्युतानः पित्रोः	४. ५. १०
अद्य द्यौश्चिते अप सा नु	६. १७. ९
अद्य द्रप्सो अंशुमत्या	८. ९६. १५
अद्य दारया मय्या	९. ९७. ११
अद्य प्र अशे तरणि	१. १२१. ६
अद्य प्रियमिषिराय पष्टि	८. ४६. २९
अद्य ध्रायोगिरति दास	८. १. ३३
अद्य यक्षारये गणे	८. ४६. ३१
अद्य यदिमे पवमान	९. ११०. ९
अद्य यद्राजाना गविष्टी	१०. ६१. २३
अद्य धृतं कवर्षं वृद्ध	७. १८. १२
अद्य श्वेतं कलशं गोभिरक्तं	९. ७४. ८
अद्य श्वेतं कलशं गोभिरक्त	४. २७. ५
अद्य स्स यस्यार्चयः	५. ९. ५
अद्य स्सा ते चर्पणयो	६. २५. ७
अद्य स्सा न उद्वता	२. ३१. २
अद्य स्सा नो वृधे	६. ४६. ११
अद्य स्सास्य पनयन्ति	६. १२. ५
अद्य स्या योषणा मही	८. ४६. ३३
अद्य स्वनादुत विभ्युः	१. ९४. ११
अद्य स्वनाम्नस्तां	१. ३८. १०
अद्य स्वप्नस्य निर्विदे	१. १२०. १२
अद्याकृणोः पृथिवीं संदशे	२. १३. ५
अद्याकृणोः प्रथमं वीर्यं	२. १७. ३
अद्या गाव उपमार्ति	१०. ६१. २१
अद्या चित्तु यद्विषिपामहे	१०. १३२. ३
अद्या ते अमतिकृतं	८. ९३. १२
अद्या त्वं हि नस्कर्तु	८. ८४. ६
अद्या नरो न्योहतेऽद्या	५. ५२. ११
अद्या नो विश्वसौमग	१. ४२. ६
अद्या न्यस्य जेन्यस्य	१०. ६१. २४
अद्या न्यस्य संदशं	७. ८८. २
अद्या मन्ये वृहदनुयमस्य	६. ३०. २
अद्या मन्ये श्रते अस्मा	१. १०४. ७
अद्या मही न आपस्यनापृष्टो	७. १५. १४
अद्या मातुकपसः सप्त	४. २. १५
अद्या यद्या नः पितरः	४. २. १६
अद्यायि धीतिरससृष्ट	१०. ३१. ३
अद्या यो विश्वा भुवनानि	२. १७. ४
अद्याव्यग्निमनुषीषु	३. ५. ३

अधारयतं पृथिवीमुत	५. ६२. ३
अधारयन्त वङ्गयो	१. २०. ८
अचातु मन्द्रे अरति	१०. ६१. २०
अचा ह यदयमग्रे	४. २. १४
अचा ह यन्तो अश्विना	७. ७४. ५
अचा हि काव्या युवं	५. ६६. ४
अचा हिन्यान इन्द्रियं	९. ४८. ५
अचा हि विश्वीर्योऽसि	६. २. ७
अचा हीन्द्र गिवेण	८. ९८. ७
अचा होता न्यसीदो	६. १. २
अचा ह्यम एपां	५. १६. ४
अचा ह्यम क्रतोर्भद्रस्य	४. १०. २
अचा ह्यम मला निपचा	१०. ६. ७
अचि दामस्याह्वयभो	९. ८५. ९
अचि द्वयोर्दद्या उक्थ्यं	१. ८३. ३
अचि न इन्द्रैषां	८. ८३. ७
अचि पुत्रोपमश्रवो	१०. ३३. ७
अचि पेशांसि वपते	१. ९२. ४
अचि वृषः पणीनां	६. ४५. ३१
अचि यदस्मिन्वाजिनीव	९. ९४. १
अचि यस्तस्मै केरावन्ता	१०. १०५. ५
अचि या बृहतो दिवोऽभि	८. २५. ७
अचि अयं नि द्युश्चारु	१. ७२. १०
अचि अये दुहिता सूर्यस्य	६. ६३. ५
अचि सानो नि जिमते	१०. ८०. ६
अचीव्रत्र सन्नति च	१०. ९३. १५
अचीव यद्विरीणां यामं	८. ७. १४
अचीवासं परि मानू	१. १४०. ९
अबुक्षत त्रियं मधु घारा	०. २. ३
अबुक्षतिष्पुपीमिमूर्ज	८. ७२. १६
अभेतुं दद्या स्तयं	१. ११७. २०
अभ्यर्पवः कर्तना धुष्टिमस्मै	२. १४. ०
अभ्यर्पवः पयसोऽययया	८. १४. १०
अभ्यर्पवश्चक्रवांसो मधूनि	५. ४३. ३
अभ्यर्पवा तु हि पित्र्य सोमं	८. ३६. २४
अभ्यर्पयोऽप ह्ना समुद्र	१०. ३०. ३
अभ्यर्पयो अरतेन्द्राय	२. १४. १
अभ्यर्पयो यः शतं	२. १४. ६
अभ्यर्पयो यः शतमा	२. १४. ७
अभ्यर्पयो यः स्वर्गं	२. १४. ५

अभ्यर्पयो य उष्णं	२. १४. ४
अभ्यर्पयो यन्नरः कामयाध्वे	२. १४. ८
अभ्यर्पयो यो अयो	२. १४. २
अभ्यर्पयो यो दिव्यस्य	२. १४. ११
अभ्यर्पयो यो दृमीकं	२. १४. ३
अभ्यर्पयोऽरुणं दुग्धमंथुं	७. ९८. १
अभ्यर्पयो हविष्मन्तो	१०. ३०. २
अभ्यर्पुभिः पञ्चभिः सत	१०. ४१. ३
अभ्यर्पुभिः पञ्चभिः सत	३. ७. ७
अभ्यर्पुभिः अग्निभिः सुतं	९. ५१. १
अभ्यर्पुं द्रावया त्वं	८. ४. ११
अभ्यर्पुं वीर प्र मोहे	६. ४४. १३
अनच्छये तुरगातु जीव	१. १६४. ३०
अनक्षमन्तु दुष्टं सोमं	९. १६. ३
अनमीवा उपस आ चरन्तु	१०. ३५. ६
अनमीवास इष्टया मदन्तो	३. ५९. ३
अनर्वाणि वृषभं मन्द्रजिह्वं	१. १९०. १
अनर्वाणि ह्येषां पण्या	८. १८. २
अनर्वाणि वसुदामुष	८. ९९. ४
अनवर्षेभिर्गुमिर्मयः	१. ६. ८
अनवस्ते रयमश्वाय	५. ३१. ४
अनश्नो जातो अनमीशुर्वा	१. १५२. ५
अनश्नो जातो अनमीशुर्वा	४. ३६. १
अनस्वन्ता सत्यनिर्माहे	५. २७. १
अनागसो अदितय देवस्य	५. ८२. ६
अनाभृष्टानि धृषितो	१०. १३८. ४
अनानुदो वृषभो जग्मि	२. २३. ११
अनानुदो वृषभो दोषतो	२. २३. ४
अनायतो अनिवद्धः कथार्यं	४. १३. ५
अनायतो अनिवद्धः कथार्यं	४. १३. ५
अनारम्भणे तद्वीरयेथा	१. ११६. ५
अनिरेण वचसा कर्मवेन	४. ५. १४
अनुकर्म तर्पयेथामिन्द्रावरुण	१. ६७. ३
अनु कृत्णे वसुधितो जिहाने	३. ३१. १७
अनु कृत्णे वसुधितो येमाते	४. ४८. ३
अनु तद्वर्षो रोदसी जिहाना	७. ३४. २४
अनु तन्नो जास्सतिर्मसीष्ट	७. ३८. ६
अनु ते दायि मह	६. २५. ८
अनु ते शुभ्यं तुरयन्त	८. ९९. ६
अनुत्तमा ते मयवन्	१. १६५. ९

अनु जितस्व युज्यतः	८. ७. २४
अनु त्वा मही पाजसी	१. १२१. ११
अनु त्वा रथो अनु मर्षो	१. १६३. ८
अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्ष	८. ७६. ११
अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं	८. ६. ३८
अनु त्वाहिष्णे अघ देव	६. १८. १४
अनु द्यावापृथिवी तत्त	६. १८. १५
अनु व्रप्तास इन्द्रव आपो	९. ६. ४
अनु द्वा जहिता नपोऽन्धं	४. ३०. १९
अनु पूर्वाण्योदया	८. २५. १७
अनु भन्नस्योक्तः	८. ६९. १८
अनु भन्नस्योक्तो	१. ३०. ९
अनु भन्नास आयवः	९. २३. २
अनु प्र येजे जन ओजो	६. ३६. २
अनु यदीं मरुतो मन्दस्त्रान्	५. २९. २
अनुमताय रथयन्त्रपनता	१. ५१. ९
अनु धुताममति वर्षदुर्वी	५. ६२. ५
अनुस्पष्टो भवत्येषो	१०. १६०. ४
अनु स्वधामक्षरज्ञापो	१. ३३. ११
अनु हि त्वा सुतं सोम	९. ११०. २
अनूतोद्व हस्तयतो अद्रि	५. ४५. ७
अनूपे गोमान्गोभिरक्षाः	९. १०७. ९
अनृक्षा क्रजवः सन्तु	१०. ८५. २३
अनेनो वो मरुतो यामो	६. ६६. ७
अनेहस्तं प्रतरणं विवक्षणं	८. ४९. ४
अनेहस्तं वो हवमानमुनये	८. ५०. ४
अनेहो दात्रमदितेनर्व	१. १८५. ३
अनेहो न उल्लज	८. ६७. १२
अनेहो मित्रार्यमज्रवदृण	८. १८. २१
अन्तरिक्षमां रजसो विमानि	१०. ९५. १७
अन्तरिक्षेण पतति	१०. १३६. ४
अन्तरिक्षे पथिभिरीयमानो	१०. १६८. ३
अन्तरिच्छन्ति तं जन	८. ७२. ३
अन्तरैश्चक्रेस्तनयाय	६. ६२. १०
अन्तर्द्वतो रोदसी दस्म	३. ३. २
अन्तर्यच्छ त्रिधास्ततो	१०. १०२. ३
अन्तर्धाम ईयसे	२. ६. ७
अन्तश्च प्रागा अदिति	८. ४८. २
अन्तश्चरति रोचनास्य	१०. १८९. २
अन्ति चित्तन्तमह यत्	८. ११. ४

अन्तिवामा दूरे अभिज	७. ७७. ४
अन्यदक्ष कर्षमन्यनु	६. २४. ५
अन्यमस्मद्विषा इयमग्ने	८. ७५. १३
अन्यमू पु त्वं यम्यन्य	१०. १०. १४
अन्यवतममानुष	८. ७०. ११
अन्यस्या वत्सं विहती	३. ५५. १३
अन्या वो अन्यामव	१०. ९७. १४
अन्ये जापां परि मृशान्त्यस्य	१०. ३४. ४
अन्यो अन्यमनु गृभ्णात्येनो	७. १०३. ४
अन्यपां स्वान्यतृन्तमोजसा	७. ८२. ३
अन्यस्य स्थूरं दृष्टो	८. १. ३४
अन्यह मासा अन्विद्वना	१०. ८९. १३
अन्येको वदति यद्वाति	२. १३. ३
अपमन्तो अराज्यः पवमानाः	९. १३. ९
अपमन्तसोम रक्षसोऽभ्यर्ष	९. ६३. २९
अपमन्नेपि पवमान	९. ९६. २३
अपमन्त्ववते सृचोऽप	९. ६१. २५
अपमन्त्ववसे सृचः क्रतु	९. ६३. २४
अप ज्योतिषा तमो	१०. ६८. ५
अप त्वं परिपन्थिनं	१. ४२. ३
अप त्वं वृजिनं रिपुं	६. ५१. १३
अप त्या अस्थुराणि	८. ४८. ११
अप त्पे तापवो यथा	१. ५०. २
अप द्वारा मतीनां प्रन्ता	९. १०. ६
अप नः शोशुचद्यमग्ने	१. ९७. १
अप प्राच इन्द्र विश्वो	१०. १३१. १
अप योनिन्द्रः पापज	१०. १०५. ३
अपश्चिदेव विश्वो द्यूनाः	३. ३१. १६
अपश्यं गोपामनिपद्यमान	१. १६४. ३१
	१०. १७७. ३
अपश्यं ग्रामं वहमान	१०. २७. १९
अपश्यं त्वा मनसा चकितानं	१०. १८३. १
अपश्यं त्वा मनसा दीप्यानां	१०. १८३. २
अपश्यमन्य महतो	१०. ७९. १
अप स्वसुम्पसो नरिज्जहति	७. ७१. १
अप हत रक्षसो भङ्गुरावतः	१०. ७६. ४
अपां गर्भं दर्शतोपधीनां	३. १. १३
अपां नपातमवसे	१. २२. ६
अपां नपाश ह्यस्यादुपस्यं	२. ३५. ९
अपां पदं जीवद्यन्तं भगमहे	१०. ३६. ८

अपां केनेन नमुचेः	८. १४. १३
अपां मध्ये तस्मिन्वांसं	७. ८९. ४
अपाः पूर्वेषां हरिवः	१०. ५६. १३
अपाः सोममस्तमिन्द्र	३. ५३. ६
अपागृहजमृतां मर्त्येभ्यः	१०. १७. २
अपाङ् प्राडैति स्वयया	१. १६४. ३८
अपादहस्तो अमृतन्यदिन्द्र	१. ३२. ७
अपादित उदु नश्चित्रतमो	६. ३८. १
अपादिन्द्रो अपादग्निर्विश्वे	८. ६९. ११
अपादु शिष्यन्धसः	८. ९२. ४
अपादेति प्रथमा पद्धतीनां	१. ५२. ३
अपादोवातुत पोत्रादमत्तोत	२. ३७. ४
अपाधमदमिशस्तीरवास्ति	८. ८९. २
अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति	१. १२३. ७
अपामतिष्ठद्धरुणहर्	१. ५४. १०
अपाम सोमममृता	८. ४८. ३
अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य	१०. १४२. ७
अपामिवेदर्मयस्तुर्गणाः	९. ९५. ३
अपामीषां सविता साविपन्	१०. १००. ८
अपामीवामप विश्वामनाहृति	१०. ६३. १२
अपामीवामप स्विधमप	८. १८. १०
अपामुपस्थे महिषा अमृभ्यत	६. ८. ४
अपामूर्मिर्मदजिव	८. १४. १०
अपाप्यस्यान्धसो मदाय	२. १९. १
अपारो वो महिमा वृद्ध	५. ८७. ६
अपि पन्यामगन्महि	६. ५१. १६
अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः	८. ४५. २६
अपि वृश्च पुराणवद्वतते	८. ४०. ६
अपि पुनः सविता देवो	७. ३८. ३
अपूर्वां पुनमान्यस्मै	६. ३२. १
अपेत वीत वि च सर्पतातो	१०. १४. ९
अपेन्द्र द्विपतो मनोऽप	१०. १५२. ५
अपेहि मनसस्पतेऽप	१०. १६४. १
अपो देवीरप हये	१. २३. १८
अपो महीरभिशास्तेसुओ	१०. १०४. ९
अपो यदग्निं पुरहूत	४. १६. ८
अपो वसानः परि कोश	९. १०७. २६
अपो वृष्टं यन्निवांसं	४. १६. ७
अपोषा अनसः सार	४. ३०. १०
अपो पु ण इयं शत	८. ६७. १५

अपो सु म्यक्ष वरुण	२. २८. ६
अपो होषामनुपन्त	४. ३३. ९
अपूर्वं मरुत आपिरवो	३. ५१. ९
अमस्वतीमश्विना वाचमस्मे	१. ११२. २४
अमक्षितं वसु विभर्षि	१. ५५. ८
अमतीतो जयति स	४. ५०. ९
अमपुच्छजमपुच्छद्विभ्रमे	१. १०३. ८
अमामिस्तप्य मयवन्तोपेदस	८. ६१. ४
अप्सरसां गन्धर्वाणां	१०. १३६. ६
अप्सरा जारमुपस्तिमियाणा	१०. १२३. ५
अप्सा इन्द्राय वायवे	९. ६५. २०
अप्सु त्वा मनुमत्तमं	९. ३०. ५
अप्सु धृतस्य हरिवः पिबेह	१०. १०४. २
अप्सु मे० विश्वशर्भुवमापथ	१. २३. २०
अप्सु मे० विश्वशर्भुवम्	१०. १०. ६
अप्स्वमे सविष्टव सौषधी	८. ४३. ९
अप्स्वन्तरमृतमप्सु	१. २३. १९
अनुप्ये राजा वरुणो	१. २४. ७
अनुप्यु त्व इन्द्रवन्तो	१०. ३५. १
अबोधि जार उपसा	७. ९. १
अबोधि होता यजयाय	५. १. २
अबोध्यग्निः समिधा जनानां	५. १. १
अबोध्यग्निर्म उदेति सूर्यो	१. १५७. १
अभागः सज्जप परेतो	१०. ८३. ५
अभि कण्वा अनुवृतापो	८. ६. ३४
अभि क्रत्येन्द्र भूरध जमज	७. २१. ६
अभिक्रन्दन्कलशं	९. ८६. ११
अभि क्रन्द स्तनय गर्भमा	५. ८३. ७
अभि क्षिपः समग्मत	९. १४. ७
अभिरुषा नो मयवन्	१०. ११२. १०
अभि गन्धर्वमृणद्वुभ्रेषु	८. ७७. ५
अभि गव्यानि वीतये	९. ६२. २३
अभि गावो अघन्विपुरापो	९. २४. २
अभि गावो अनुपत	९. ३२. ५
अभि गौत्राणि सहसा	१०. १०३. ७
अभि जैत्रीरसचन्त	३. ३१. ४
अभि तोष्टेय दीधया	३. ३८. १
अभि ते मनुना पयो	९. ११. २
अभि त्वं गावः पयसा	९. ८४. ५
अभि त्वं पूर्व्यं मदं	९. ६. ३

अभि त्यं मद्यं मद	१०. ६. २
अभि त्यं मेघं पुच्छत	१. ५१. १
अभि त्यं वीरं गिर्वणस	६. ५०. ६
अभि त्रिष्टुष्टं वृषणं	१०. १८. २
अभि त्वा गोतमा गिरा ज्ञातवेदो	१. ७८. १
अभि त्वा गोतमा गिरानूत	४. ३२. ९
अभि त्वा देवः सवितानि	१०. १७४. ३
अभि त्वा देवः सवितरीशानं	१. २४. ३
अभि त्वा गत्तीरुपसो	२. २. २
अभि त्वा पात्रो रत्नसो	६. २१. ७
अभि त्वा पूर्वपीतय	८. ३. ७
अभि त्वा पूर्वपीतये	१. १९. ९
अभि त्वा योषयो दश	१०. ५६. ३
अभि त्वा वृषभा सुते	८. ४५. २२
अभि त्वा दूत नोतुनो	७. ३२. २२
अभि त्वा सिन्धो विनुमित्र	१०. ७५. ४
अभि धां महिना भुवममीमां	१०. ११९. ८
अभि धुष्टं वृहस्पश	१. १०८. ९
अभि धुम्नानि वनिन	३. ४०. ७
अभि द्रोणानि बभ्रवः	१. ३३. २
अभि द्विजन्मा त्रिवृद्ध	१. १४०. २
अभि द्विजन्मा वी रोचनानि	१. १४९. ४
अभि न इन्द्रा वृषस्व	५. ४१. १९
अभि नक्षन्तो अभि ये	२. २४. ६
अभि नो देवीरवसा	१. २२. ११
अभि नो नर्यं वसु वीरं	६. ५३. २
अभि नो वाज्रसातमं	१०. ९८. १
अभि प्र गोपतिं गिरिन्द्रमर्च	८. ६९. ४
अभि प्र ददुर्जनयो न	४. १९. ५
अभि प्र भर धृपता	८. ८९. ४
अभि प्रयांसि वाहसा	३. ११. ७
अभि प्रयांसि सुधितानि	६. १५. १५
अभि प्र वः सुपायस	८. ४९. १
अभि प्रवन्त समनेव	४. ५८. ८
अभि प्र रथाताहेव यज्ञं	७. ३४. ३
अभि त्रियाणि क्वाप्ता	१. ५७. २
अभि त्रियाणि पवते चनोहितो	१. ७५. १
अभि त्रियाणि पवते पुनानो	१. ९७. १२
अभि त्रिया दिवस्पद	१. १०. ९
अभि त्रिया दिवस्पदा	१. १२. ८

अभि त्रिया मरुतो या	८. २७. ६
अभि प्रेहि दक्षिणतो	१०. ८३. ७
अभि मल्लीरनूत यज्ञी	१. ३३. ५
अभिसुवेऽभिभङ्गाय	२. २१. २
अभिभूरहमागमं विश्व	१०. १६६. ४
अभि यं देवी निर्कृति	७. ३७. ७
अभि यं देव्यदितिरृणाति	७. ३८. ४
अभि यज्ञं वृणीहि नो	१. १५. ३
अभि ये त्वा विभावरि	५. ७९. ४
अभि ये मियो वतुपः	७. ३८. ५
अभि यो महिना दिवं	३. ५९. ७
अभि यज्ञा सुवसनाम्यर्षाभि	१. ९७. ५०
अभि यज्ञाय ऊतयेऽनूत	८. १२. १५
अभि यद्विरमत्यः सत	१. ९. ६
अभि यां नूनमश्विना	७. ६७. ३
अभि वायुं वीत्यर्षा	१. ९७. ४९
अभि विमा अनूत गावो	१. १२. २
अभि विमा अनूत मूर्धन	१. १७. ६
अभि विश्वानि वार्याभि	१. ४२. ५
अभिष्टव्य सत्पत्नानि	१०. १७४. २
अभि वेना अनूपतेपशन्ति	१. ६४. २१
अभि वो अर्चं योष्यावतो	५. ४१. ८
अभि वो देवीं वियं	७. ३४. ५
अभि वो वीरमन्धसो	८. ४६. १४
अभि व्ययस्व खदिरस्य	३. ५३. १९
अभि वज्रं न तन्निपे	८. ६. २५
अभिन्तग्या चिददिवः	१. १३३. २
अभि श्यावं न कृन्तनेभि	१०. ६८. ११
अभिष्टने ते अद्विषो	१. ८०. १४
अभिष्टये सदावृधं स्वर्माजिहेषु	८. ६८. ५
अभि सिन्धो अजिगादस्य	१. ३३. १३
अभि सुवानास इन्द्रो	१. १७. २
अभि सूयवसं नय	१. ४२. ८
अभि सोमास० पवते	१. २३. ४
अभि सोमास० सधुद्रस्याधि	१. १०७. १४
अभि स्वपृथिमियो वपन्त	७. ५६. २
अभि स्वपन्तु ये तव	८. १३. २८
अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य	१. ५२. ५
अभि हि सत्य सोमपा	८. ९८. ५
अमीक आसां पदवी	३. ५६. ४

अभीष्टमेकमेको अस्मि	१०. ४८. ७
अभी न आ वृत्स्व	४. ३१. ४
अभी नवन्ते अहुहः	९. १००. १
अभी नो अग्न उक्थ	१. १४०. १३
अभी नो अर्षं दिव्या	९. ९७. ५१
अभीममग्न्या उत	९. १. ९
अभीमवन्त्स्वभिष्टि	१. ५१. २
अभीष्टतस्य दोहना अनूषत	१. १४४. २
अभीष्टतस्य विष्टपं दुहते	९. ३४. ५
अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो	१०. १७४. १
अभीष्टतं कृशानैर्विश्वरूपं	१. ३५. ४
अभी पतस्तदा भरेन्द्र	७. ३२. २४
अभी पु णः सखीना	४. ३१. ३
अभी पु णस्त्वं रयिं	८. ९३. २१
अभी प्ययः पौस्वैर्भवेम	१०. ५९. ३
अभीहि मन्यो तवस्त	१०. ८३. ३
अभुत्सु प्र देव्या	८. ९. १६
अभुदिदं वसुनमो पु	१. १८२. १
अभुद् पारमेतेवे पन्था	१. ४६. ११
अभुद् भा उ अंशवे	१. ४६. १०
अभुद् वो विचते रत्नधेय	४. ३४. ४
अभुदुषा इन्द्रतमा	७. ७९. ३
अभुदुषा रुशतपुराग्नि	५. ७५. ९
अभूदेवः सविता बन्धो	४. ५४. १
अभुक् वीरं गिर्वणो महौ	६. ४५. १३
अभूरेको रयिपते रयी	६. ३१. १
अभूर्वैक्षीत्युं आयुराण्ड्	१०. २७. ७
अभ्यभि हि श्रवसा	९. ११०. ५
अभ्यर्चं नभाकवदिन्द्राग्नी	८. ४०. ४
अभ्यर्षत सुष्टुतिं गन्ध	४. ५८. १०
अभ्यर्षं वृहद्यशो मयवद्भयो	९. २०. ४
अभ्यर्षं महानां देवानां	९. १. ४
अभ्यर्षं विचक्षणं पवित्रं	९. ५१. ५
अभ्यर्षं सहस्रिणं रयिं	९. ६३. १२
अभ्यर्षं स्वायुषं सोम	९. ४. ७
अभ्यर्षानपच्युतो रयिं	९. ४. ८
अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते	५. १९. १
अभ्यासमिन्द्रयो निषिक्तं	८. ७२. ११
अभ्यूर्णोति यज्ञं निषक्ति	८. ७९. २
अभ्रमुपो न वाचा मुषा	१०. ७७. १

अभ्राग्नि शर्षो मरुतो	५. ५४. ६
अभ्रातरो न योषणो	४. ५. ५
अभ्राक्ष्यो अना त्वमनापि	८. २१. १३
अभ्रातेव पुंसं पति	१. १२४. ७
अमन्त्रिषां भारता रेवद्भि	३. २३. २
अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो	१. १६५. ११
अमन्दान्तस्तोमान्भ्र भरे	१. १२६. १
अमन्महीदनाशवो	८. १. १४
अमागुरभिद्भवयो युषं	१०. ३९. ३
अमानुरिव पित्रोः सचा	२. १७. ७
अमादेयां मियसा भूमि	५. ५९. २
अमाय वो मरुतो यातवे	८. २०. ६
अमित्रहा विचर्षणिः पवस्व	९. ११. ७
अमित्रायुषो मरुतामिव	३. २९. १५
अमिनती दैव्यानि व्रतानि	१. १२४. २
अमी य ऋक्षा निहितास्त	१. २४. १०
अमी ये देवाः स्थन	१. १०५. ५
अमी ये पञ्चोक्षणो	१. १०५. १०
अमी ये सप्त रश्मय	१. १०५. ९
अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा	७. ५५. १
अमीयां चितं प्रतिलोभयन्ती	१०. १०३. १२
अमूरः कविरदितिर्विवस्वान्	७. ९. ३
अमूरा विश्वा वृषणाविमा	७. ६१. ५
अमूरो होता न्यसादि	४. ६. २
अमूर्षो उप सूर्ये	१. २३. १७
अमृत्तेन रुशता वाससा	९. ६९. ५
अमृतं जातवेदस्तं तिर	८. ७४. ५
अमेव नः सुहवा आ हि	२. ३६. ३
अम्बयो यन्त्यज्यभि	१. २३. १६
अम्बितमे नदीतमे देवितमे	२. ४१. १६
अम्यक्सा त इन्द्र ऋष्टि	१. १६९. ३
अयं कविरकविषु प्रचेता	७. ४. ४
अयं कृशुरगृभतो	८. ७९. १
अयं ष च तुरो मद	१०. २५. १०
अयं चक्रमिषणत्पूर्वस्य	४. १७. १४
अयं जायत मनुषो	१. १२८. १
अयं व आधुणे सुतो	९. ६७. १२
अयं त इन्द्र सोमो	८. १७. ११
अयं त एमि नन्वा	८. १००. १
अयं ते अस्तु हयंतः	३. ४४. १

अयं ते अस्म्युप	१०. ८३. ६
अयं ते मातुषे जने	८. ६४. १०
अयं ते योनिर्कृत्वियो	३. २९. १०
अयं ते शर्यणावति	८. ६४. ११
अयं ते स्तोमो अग्निषो	१. १६. ७
अयं दक्षाय साधनो	९. १०५. ३
अयं दशस्यजयेनिरस्य	१०. ९९. १०
अयं दिव इषति विश्वमा	९. ६८. ९
अयं दीर्घाय चक्षसे	८. १३. ३०
अयं देवः सहसा ज्ञापमान	६. ४४. २२
अयं देवानामपसामपस्तमो	१. १६०. ४
अयं देवाय जन्मने	१. २०. १
अयं देवेषु जगृविः	९. ४४. ३
अयं घावाष्टुषिवी वि	६. ४४. २४
अयं द्योतपदधुतो	६. ३९. ३
अयं नाभा वदति वरगु	१०. ६२. ४
अयं निविः सरमे अद्रिबुध्नो	१०. १०८. ७
अयं नो विद्वान्वनवद्	९. ७७. ४
अयं पन्था अनुवित्तः	४. १८. १
अयं पुनान उपसो वि	९. ८६. २१
अयं पूषा रयिर्भगः	९. १०१. ७
अयं भगाय सानसि	९. १०६. २
अयं मतवान्छकुनो	९. ८६. १३
अयं मातायं पितायं	१०. ६०. ७
अयं मित्रस्य वरुणस्य	१. ९४. १२
अयं मित्राय वरुणाय	१. १३६. ४
अयं मित्रो नमस्यः	३. ५९. ४
अयं मे पीत उद्विपति	६. ४७. ३
अयं मे हस्तो भगवानयं	१०. ६०. १२
अयं यः सृअये पुरो	४. १५. ४
अयं यज्ञो देवया अयं	१. १७७. ४
अयं यथा न आभुवन्	८. १०२. ८
अयं योनिश्चकृमा यं	४. ३. २
अयं यो वज्रः पुरुषा	१०. २७. २१
अयं यो होता किं	१०. ५२. ३
अयं रोचयद्रवो रुचानो	६. ३९. ४
अयं वां क्रुण्यो अश्विना	८. ८५. ४
अयं वां भर्गो अश्विना	८. ९. ४
अयं वां परि पिच्यते	४. ४९. २
अयं वां भागो निहितो	८. ५७. ४

अयं वां मधुमत्तमः	१. ४७. १
अयं वां मित्रावरुणा	२. ४१. ४
अयं वामदग्निः सुतः	८. २२. ८
अयं विचर्षणिर्हितः	९. ६२. १०
अयं विद्विचित्रदृशीकमर्गः	६. ४७. ५
अयं वित्राय दातुषे	१०. २५. ११
अयं विश्वा अभि श्रियो	८. १०२. ९
अयं विश्वानि तिष्ठति	९. ५४. ३
अयं वृत्तातयते समीचीर्य	४. १७. ९
अयं वेनभ्योदयःश्रिगर्भा	१०. १२३. १
अयं वो यज्ञ क्रभवो	४. ३४. ३
अयं शृण्वे अयं गयन्त	४. १७. १०
अयं समह मा तनून्नाते	१. १२०. ११
अयं स यस्य शर्मन्	१०. ६. १
अयं स यो दिवस्सुरि	९. ३९. ४
अयं स यो वरिमाणं	६. ४७. ४
अयं स शिङ्गे येन	१. १६४. २९
अयं सहस्रसृषिभिः	८. ३. ४
अयं स होता यो द्विजन्मा	१. १४९. ५
अयं सु तुभ्यं वरुण	७. ८६. ८
अयं सूर्य इषोपहगयं	९. ५४. २
अयं सो अग्निराहुतः	७. १. १६
अयं सो अग्निर्वस्मिन्	३. २२. १
अयं सोमः कपर्दिने	९. ६७. ११
अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्व	७. २९. १
अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे	९. ८८. १
अयं सोमश्चमू सुतोऽमत्रे	५. ५१. ४
अयं स्तुतो राजा वन्दि	१०. ६१. १६
अयं स्वादुरिह मद्विष्ट	६. ४७. २
अयं ह यदां देवया उ	७. ६८. ४
अयं ह येन वा इदं	८. ७६. ४
अयं हि ते भर्तव्यं	१०. १४४. १
अयं हि नेता वरुण	७. ४०. ४
अयं होता प्रथमः	६. ९. ४
अयमकृणोदुपसः सुपवी	६. ४४. २३
अयमग्निः सहस्विणो	८. ७९. ४
अयमग्निः सुवीर्यस्येशे	३. १६. १
अयमग्निस्त्वय्यमृताद्	१०. १७६. ४
अयमग्निर्विध्यश्वा	१०. ६९. १२
अयमग्ने जग्निता त्वे	१०. १४२. १

अथमग्रे त्वे अपि	८. ४४. २८
अथमस्मान्मनस्यतिर्मा	३. ५३. २०
अथमस्मासु काव्य	१०. १४४. २
अथमस्मि जगितः पश्य	८. १००. ४
अथमिन्द्र वृषाकपिः	१०. ८६. १८
अथमिन्द्रो मरुत्सग्या	८. ७६. २
अथमिह प्रथमो धावि	४. ७. १
अथमु ते समतसि	१. ३०. ४
अथमु ते सारस्वति	७. ९५. ६
अथमु त्वा विचर्षणे	८. १७. ७
अथमु वां पुन्रनो	३. ६२. २
अथमुशानः पर्यद्रिमुश्या	६. ३९. २
अथमु व्य प्र देवपु	१०. १७६. ३
अथमु व्य सुमहां	७. ८. २
अथमेक इत्या पुरुष	८. २५. १६
अथमेमि विचाकशद्	१०. ८६. १९
अथांसमग्रे सुक्षिति जनाया	२. ३५. १५
अथा चित्तो विपानया	९. ६५. १२
अथा ते अग्रे विधेमोर्जो	२. ६. २
अथा ते अग्रे समिधा	४. ४. १५
अथा धिया च गन्यया	८. ९३. १७
अथा निजग्निरोजसा	९. ५३. २
अथा पवस्व देवपु	९. १०६. १४
अथा पवस्व धारया	९. ६३. ७
अथा पवा पवस्वैना	९. ९७. ५२
अथाम धीवतो धियो	८. ९२. ११
अथामि पोष इन्द्र देव	७. २३. २
अथामि ते नमउक्ति	३. १४. २
अथा रुचा हरिण्या	९. १११. १
अथा वाजं देवहितं	६. १७. १५
अथा वीती परि खव	९. ६१. १
अथा सोमः सुकृत्यया	९. ४७. १
अथा ह त्वं मायया	६. २२. ६
अयुक्त सन शुन्ध्युवः	१. ५०. ९
अयुक्त सप्त हरितः	७. ६०. ३
अयुक्त सूर एतशं	९. ६३. ८
अयुजो असमो नृभिरेकः	८. ६२. २
अयुजन्त इन्द्र विश्वकृष्टी	१. १६९. २
अयुज्ज इयुषा वृत्तं शूर	८. ४५. ३
अयुज्जनेनो विभ्या विभिन्दता	१०. १३८. ५

अयुयुत्सन्नवद्यस्य	१. ३३. ६
अयोर्वष्टो अचिया यातु	१०. ८७. २
अयोर्वष्टे दुर्मद आ	१. ३२. ६
अर् कामाय हरयो	१०. ९६. ७
अर् कृष्णन्तु वेदि	१. १७०. ४
अर् क्षयाय नो महे	८. १५. १३
अर् त इन्द्र कुक्षये	८. ९२. २४
अर् दासो न मीच्छुपे	७. ८६. ७
अर् म उद्ययाभ्ये	४. ३२. २४
अर् मे गन्तं हवनायाम्भे	६. ६३. २
अर् हि ध्या सुतितु णः	८. ९२. २६
अरण्यान्यरण्यान्यसो	१०. १४६. १
अरण्यार्विहितो जातवेदा	३. २९. २
अरमतिगन्वर्षो विश्वो	८. ३१. १२
अरममाणो अत्येति गा	९. ७२. ३
अरमयः सरपसस्तराय	२. १३. १२
अरमश्वाय गायति	८. ९२. २५
अरम्यानो येश्वा अयुज्ज	९. ९७. २०
अरा ह्वेदचरमा अहेव	५. ५८. ५
अराधि होता निषदा	१०. ५३. २
अराधि काणे विकटे	१०. १५५. १
अरावीदंतुः सचमान	९. ७४. ५
अरित्रं वां दिवस्पृथु	१. ४६. ८
अरिष्टः स मर्तो विश्व	१०. ६३. १३
अरुणमुग्या अभू	८. ७३. १६
अरुणो मा सकृद्भुक्	१. १०५. १८
अरुणस्य दुहितरा विरुपे	६. ४९. ३
अरुणो जनयन्मिरः सोमः	९. २५. ५
अरुणचतुपसः पृथिरप्रिय	९. ८३. ३
अरोरवीदृष्णो अस्य	२. ११. १०
अर्चत प्राचत प्रियमथासो	८. ६९. ८
अर्चदुषा वृषभिः स्वैदुहव्यै	१. १७३. २
अर्चन्तस्त्या हवामहे	५. १३. १
अर्चन्ति नारीपसो	१. ९२. ३
अर्चो दिवे वृहते शून्यं	१. ५४. ३
अर्चामि ते सुमति	४. ४. ८
अर्चामि वां वर्धायापो	१०. १२. ४
अर्चो शक्राय शाकिने	१. ५४. २
अर्णासि चित्प्रयाना	७. १८. ५
अर्गमिदा उ अर्धिन	१. १०५. २

अपिनो यन्नि चेदयं	८. ७९. ५	अव क्रन्द दक्षिणतो	२. ४२. ३
अर्चं वीर्यं शृतपामनिन्द्रं	७. १८. १६	अव शिप दिवो अस्मान	२. ३०. ५
अर्भको न कुमारकोऽधि	८. ६९. १५	अव चट ऋचीपमो	८. ६२. ६
अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं	१०. १४१. ५	अव ते हेळो वरुण	१. २४. १४
अर्यमणं वरुणं मित्रमेवा	४. २. ४	अव त्मना भरते	१. १०४. ३
अर्यमा णो अदितिर्यज्ञिपास्तो	३. ५४. १८	अव त्या बृहतीरिपो	१०. १३४. ३
अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा	५. ८५. ७	अव ले इन्द्र प्रवतो	६. ४७. १४
अर्यो वा गिरो अभ्यर्च	१०. १४८. ३	अवर्धामिव मन्यमाना	४. १८. ५
अर्यो विशां गात्रुरेति	१०. २०. ४	अव धुतानः कलशां	९. ७५. ३
अर्वङ्गिरो अर्वतो	१. ७३. ९	अव द्रप्सो अंशुमती	८. ९६. १३
अर्वन्तो न अवसो	७. ९०. ७	अव दुग्धानि पित्र्या	७. ८६. ५
	७. ९१. ७	अव द्दके अव त्रिका	१०. ५९. ९
अर्वो इव अवसो साति	९. ९७. २५	अव नो वृजिना शिरसिष्ठा	१०. १०५. ८
अर्वाग्र्यं नि यच्छन्तं	८. ३५. २२	अवन्तमवये गृहं	८. ७३. ७
अर्वाग्र्यं विश्वार्थं त	६. ३७. १	अवन्तु नः पितरः	१. १०६. ३
अर्वाङ्गि सोमकामं	१. १०४. ९	अवन्तु मामुस्सो जायमाना	६. ५२. ४
अर्वाङ्गं त्रिचक्रो मनुवाहनो	१. १५७. ३	अवपन्तीरवदन्दि	१०. ९७. १७
अर्वाङ्गारा दैव्येनावसा	७. ८२. ८	अव यच्छयेनो अस्वनीदध	४. २७. ३
अर्वाचीनं सु ते मन	३. ३७. २	अव यत्वं शतक्रतविन्द्र	१०. १३४. ४
अर्वाचीनो वसो भवाम्मे	४. ३२. १४	अव यन्वे सधस्ये	८. ७९. ९
अर्वाची सुभगे भव	४. ५७. ६	अवर्त्सो गुन आश्राणि	४. १८. १३
अर्वाञ्चं त्वा पुरुषुत	८. ६. ४५	अवर्धयन्सुभगं सत	३. १. ४
	८. ३२. ३०	अवर्मह इन्द्र दादहि	१. १३३. ६
अर्वाञ्चं त्वा सुवे रये	३. ४१. ९	अवर्षीर्वर्षमुद् वृ शुभाया	५. ८३. १०
अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्रे	१. ४५. १०	अवविद्धं तीक्ष्णमप्यन्त	१. १८२. ६
अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहनं	२. ३७. ५	अव वेदिं होत्राभिर्यजेत	७. ६०. ९
अर्वाञ्चा वां सतयो	१. ४७. ८	अव सिन्धुं वरुणो	७. ८७. ६
अर्वाञ्चो अद्या भवता	२. २९. ६	अवसृजन्नुप त्मना	१. १४२. ११
अर्वावतो न आ गहि	३. ४०. ८	अव सृज पुनरग्रे	१०. १६. ५
अर्वावतो न आ गद्यथो	३. ३७. ११	अव सृजा वनस्पते	१. १३. ११
अर्षा णः सोम शं गवे	९. ६१. १५	अवसृष्टा परा पत	६. ७५. १६
अर्षा सोम धुमत्तमोऽग्नि	९. ६५. १९	अव स्पृधि पितरं योधि	५. ३. ९
अर्हन्तो ये सुदानवो	५. ५२. ५	अव स्म दुर्हणायतो	१०. १३४. २
अर्हन्त्रिभर्षि सायकानि	२. ३३. १०	अव स्म यस्य वेपणे	५. ७. ५
अलातृणो बल इन्द्र वज्रो	३. ३०. १०	अवस्यते स्तुवते	१. ११६. २३
अलाप्यस्य परशुर्नारा	९. ६७. ३०	अव स्य शूराप्यनो	४. १६. २
अवंशो धामस्तभायद्	२. १५. २	अव स्यूमेव चिन्वती	३. ६१. ४
अवः परेण पर एनावरेण	१. १६४. १७	अव म्यपुक्ता दिव आ	१. १६८. ४
अवः परेण पितरं यो	१. १६४. १८	अव स्वराति गर्गिरो	८. ६९. ९
अवक्राशिणं वृषभं ययात्रुं	८. १. २	अव स्वेदा इवाभितो	१०. १३४. ५

अथा कल्पेपु नः पुमस्तमांसि	९.	९.	७
अथाचवक्षं पदमस्य	५.	३०.	२
अथा नु कं ज्ञापान्	१०.	५०.	५
अथा नो अग्न उतिभि	१.	७९.	७
अथा नो वाजयुं रथं	८.	८०.	६
अथावशान्त धीतयो वृषभस्याधि	९.	१९.	४
अथासां मयवअदि	१.	१३३.	३
अथासृजः प्रस्यः श्वश्रयो	१०.	१३८.	२
अथासृजन्त जिमयो न	४.	१९.	२
अविता नो अजाश्वः	९.	६७.	१०
अवितासि सुन्वतो वृक्त	८.	३६.	१
अविदक्षं मित्रो नवीयान्	६.	४४.	७
अविन्ददिवो निहितं गुहा	१.	१३०.	३
अविन्दन्ते अतिहितं यदासीद्	१०.	१८१.	२
अविभे चिद्वयो दधदनाशुना	६.	४५.	२
अविमो वा यदविषद्	८.	६१.	९
अविष्यं धीव्यश्विना न	७.	६७.	६
अवीरामिव मामयं	१०.	८६.	९
अवीवृषद्वो अमृता अमन्दी	८.	८०.	१०
अवीवृषन्त गीतमा इन्द्र	४.	३२.	१२
अवेयमथैद्युवतिः पुरस्ताद्	१.	१२४.	११
अवोचाम कवये मेध्याय	५.	१.	१२
अवोचाम नमो अस्मा	१.	११४.	११
अवोचाम निवचनान्यस्मिन्	१.	१८९.	८
अवोचाम महते सोमगाय	८.	५९.	५
अवोचाम रतूगणा अग्नये	१.	७८.	५
अवो द्वाभ्यां पर एकया	१०.	६७.	४
अवोरित्या वां छर्दिवो	६.	६७.	११
अवोर्वां नूनमश्विना	७.	६७.	४
अन्ये पुनानं परि वार	९.	८६.	२५
अन्ये वधुयुः पवते परि	९.	६९.	३
अन्यो वारे परि त्रियं	९.	५०.	३
अन्यो वारे परि त्रियो	९.	७.	६
अन्यो वारेभिः पवते	९.	१०१.	१६
अशोच्यग्निः समिधानो	७.	६७.	२
अश्रापिनर्द्धं मधु पर्यपश्यन्	१०.	६८.	८
अस्मन्वती रीयते सं	१०.	५३.	८
अस्मास्पमवतं ब्रह्मण	२.	२४.	४
अस्याम तं काममग्ने	६.	५.	७
अस्याम ते सुमतिं	१.	११४.	३

अश्वं हि भूदिदावत्ता	१.	१०९.	२
अश्वीरा तनूर्भवति	१०.	८५.	३०
अश्वं न गीर्मी रथ्यं	८.	१०३.	७
अश्वं न गृह्णमश्विना	१.	११७.	४
अश्वं न त्वा वारवन्तं	१.	२७.	१
अश्वये वो निषदन्	१०.	९७.	५
अश्वमिह्रां रथमां त्वेप	८.	७४.	१०
अश्वस्यात्र अनिमास्य ष	२.	३५.	६
अश्व इवेदरुपासः सवन्धवः	५.	५९.	५
अश्वदिवायेति यद्	१०.	७३.	१०
अश्व न या वाञ्छिना	६.	६७.	४
अश्वयन्तो गन्धन्तो वाजयन्तो	१०.	१६०.	५
अश्ववति प्रयमो -ओपु	१.	८३.	१
अश्ववती सोमावतीमूर्जयन्ती	१०.	९७.	७
अश्ववतीगोमतीर्न	७.	४१.	७
	७.	८०.	३
अश्ववतीगोमतीर्विध्वारा	१.	१२३.	१२
अश्ववतीगोमतीर्विध्वुविदो	१.	४८.	२
अश्वयन्तं रथिनं वीरयन्तं	१०.	४७.	५
अश्वसो न ये ज्येष्ठास	१०.	७८.	५
अश्वसो ये वामुप	७.	७४.	४
अश्विना परि वामिषः	३.	५८.	८
अश्विना पिबतं मधु	१.	१५.	११
अश्विना पुष्टं सता नरा	१.	३.	२
अश्विना मधुमत्तमं पातं	१.	४७.	३
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः	३.	५८.	९
अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्	१.	३.	१
अश्विना यद् कर्हि चिच्छुभ्रूपात	५.	७४.	१०
अश्विना यामहूतमा नेदिष्ठं	८.	७३.	६
अश्विना वर्तिरस्मदा	१.	९२.	१६
अश्विना वाजिनीवसू जुषेपां	५.	७८.	३
अश्विना वायुना युषं	३.	५८.	७
अश्विनावेह० तिरश्चिद्	५.	७५.	७
अश्विनावेह० हंसाविव	५.	७८.	१
अश्विना सु विचाक्राद्	८.	७३.	७
अश्विना स्तृषे स्तुहि	८.	२६.	१०
अश्विना हरिणाविव	५.	७८.	२
अश्विनोरसनं रथमनयं	१.	१२०.	१०
अश्वी रथी सुकृष इद्	८.	४.	९
अश्वेव चित्रारपी माता	४.	५२.	२

अथो न क्रदो वृषभिसुजानः	१. १७. २८
अथो न क्रन्दअग्निभिः	३. २६. ३
अथो न चक्रदो वृषा	१. ६४. ३
अथो वोढ्वा सुखं रघं	१. ११२. ४
अश्वस्य तमना रथस्य	४. ४१. १०
अश्वो वारो अभवस्तदिन्द्र	१. ३२. १२
अषाढ्यं युत्तु वृतनासु	१. ९१. २१
अषाढ्यमुमं वृतनासु	८. ७०. ४
अषाढ्यो अग्ने वृषभो	३. १५. ४
अष्ट महो दिव आदो	१. १२१. ८
अष्टौ पुत्रासो अदितेयं	१०. ७२. ८
अष्टौ व्यरूपत्ककुभः	१. ३५. ८
असंसृष्टो जायसे मावोः	५. ११. ३
असच्च सच्च परमे व्योमन्	१०. ५. ७
असत्सु मे जगितः सामिवेगो	१०. २७. १
असत्सु सुवीर्ययुत	८. ३१. १८
असत्सिन्धवे आहवनाग्नि	७. ८. ५
असत्सुः सप्तत्रहाग्नि	१०. १७४. ५
असत्सुः सप्तत्रह्नी जयन्त्यग्नि	१०. १५९. ५
असमं क्षत्रमसमा मनीषा	१. ५४. ८
असमार्ति नितोशनं त्वेयं	१०. ६०. २
असर्जि कलदां अग्नि	१. १०६. १२
असर्जि रथ्यो यथा पवित्रे	१. ३६. १
असर्जि वक्रा रथ्ये यथाजो	१. ९१. १
असर्जि वां स्थविरा वेधसा	१. १८१. ७
असर्जि वाजी तिरः पवित्र	१. १०९. १०
असर्जि स्कम्भो दिव उद्यतो	१. ८६. ४६
असश्चतः शतधारा अग्नि	१. ८६. २७
असश्चता मववद्गयो हि	७. ६७. ९
असश्चन्ती भूरिधारे पयस्वती	६. ७०. २
असादि वृत्तो वह्निराजगन्	७. ७. ५
असाम यथा सुपसाय	१. १७३. ९
असामि हि प्रयज्यवः	१. ३९. ९
असाम्योजो बिभृषा	१. ३९. १०
असावन्यो असुर सृषत	१०. १३२. ४
असावि ते जुहुषाणाय	५. ४३. ५
असावि देवं गोकर्मीकमन्यो	७. २१. १
असावि सोमः पुङ्गव	१०. १०४. १
असावि सोम इन्द्र ते	१. ८४. १
असावि सोमो अश्वो	१. ८२. १

असात्यं सुमदायापु	१. ६२. ४
असित्यन्तां यजमानो न	४. १७. १५
असि यमो अस्यादित्यो	१. १६३. ३
असि हि वीर सेन्योऽसि	१. ८१. २
असुनीते पुनरस्मासु	१०. ५९. ६
असुनीते मनो अस्मासु	१०. ५९. ५
असुन्यन्तं सप्तं जहि	१. १७६. ४
असुन्यामिन्द्र संसदं	८. १४. १५
असूत पूर्वो वृषभो	३. ३८. ५
असूत वृष्टिर्महते रणाय	१. १६८. ९
असूतत प्र वाजिनो	१. ६४. ४
असुमन्देववीतयेऽत्यासः	१. ४६. १
असुमन्देववीतये वाजयन्तो	१. ६७. १७
असुममिन्द्रः पथा	१. ७. १
असुममिन्द्र ते गिरा	१. ९. ४
असेन्या वः पणयो	१०. १०८. ६
असो च या न उर्वरा	८. ९१. ६
असो यः पन्था आदित्यो	१. १०५. १६
असो य एषि वीरको	८. ९१. २
अस्तभ्रादयामसुरो विश्वेदा	८. ४२. १
अस्तावि मन्य पूर्य	८. ५२. ९
अस्ताव्यग्निः शिमीवद्भिरर्कैः	१. १४१. १३
अस्ताव्यग्निर्नरां सुदेवो	१०. ४५. १२
अस्ति देवा अंहोर्ग्वस्ति	८. ६७. ७
अस्ति सोमो अयं सुतः	८. ९४. ४
अस्ति हि वः सत्रात्यं	८. २७. १०
अस्ति हि वामिह स्तोता	५. ७४. ६
अस्ति हि प्मा मदाय	१. ३७. १५
अस्तीदमधिमन्यनमस्ति	३. २९. १
अस्तु श्रौष्टं पुरो अग्नि	१. १३९. १
अस्तेव सु प्रतरं लयमस्य	१०. ४२. १
अस्तोदं स्तोम्या ब्रह्मणा	१. १२४. १३
अस्तु चित्रा उपसः	४. ५१. २
अस्मभ्यं गातुवित्तमो	१. १०६. ६
अस्मभ्यं तदिवो अद्भ्यः	२. ३८. ११
अस्मभ्यं तदसो दानाय	२. १३. १३
अस्मभ्यं तां भवा वृधि	४. ३१. १३
अस्मभ्यं त्वा वसुविदमग्नि	१. १०४. ४
अस्मभ्यं रोदसी रयि	१. ७. ९

अस्मभ्यं वाग्निनीवत् ८. ५. १२
 अस्मभ्यं तु त्वमिन्द्र १०. १३३. ७
 अस्मभ्यं तु वृषण्वत् ८. २६. १५
 अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रमुर्मण्यः ९. २. ९
 अस्मां अवन्तु ते शत ४. ३१. १०
 अस्मां अविद्धि विश्वेन्द्र ४. ३१. १२
 अस्मां इहा वृणीष्व ४. ३१. ११
 अस्माभस्मा इदं न्यसो ६. ४२. ४
 अस्मा इत्काव्यं वच ५. ३९. ५
 अस्मा इदु माधिवपत्रीः १. ६१. ८
 अस्मा इदु त्यदनु १. ६१. १५
 अस्मा इदु त्यमुपमं १. ६१. ३
 अस्मा इदु त्वद्या १. ६१. ६
 अस्मा इदु प्र तवसे १. ६१. १
 अस्मा इदु प्र भग १. ६१. १२
 अस्मा इदु प्रय इव १. ६१. २
 अस्मा इदु सतिमिव १. ६१. ५
 अस्मा इदु स्तोमं सं १. ६१. ४
 अस्मा उवषाय पर्वतस्य ५. ४५. ३
 अस्मा उ ते महि महे ६. १. १०
 अस्मा उपास आतिरन्त ८. ९६. १
 अस्मा ऊ पु प्रभूतये ८. ४१. १
 अस्मा एतद्विष्यच्चैव ६. ३४. ४
 अस्मा एतन्महाङ्गुपमस्मा ६. ३४. ५
 अस्माकं गोष्पध्वरमस्माकं ४. ९. ७
 अस्माकं त्वा मतीनामा ४. ३२. १५
 अस्माकं त्वा सुतां उप ८. ६. ४२
 अस्माकं देवा उभयाय १०. ३७. ११
 अस्माकं भृष्टुया रायो ४. ३१. १४
 अस्माकं मित्रावरुणावतं २. ३१. १
 अस्माकं व इन्द्रमुर्ममसीष्टये १. १२९. ४
 अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः १. ३०. ११
 अस्माकं सु रथं पुर ८. ४५. ९
 अस्माकमग्रे अज्वरं ५. ४. ८
 अस्माकमग्रे मघवत्सु दीदिष्यथ १. १४०. १०
 अस्माकमग्रे मघवत्सु धारया ६. ८. ६
 अस्माकमत्र पितरस्त ४. ४२. ८
 अस्माकमत्र पितरो मनुष्या ४. १. १३
 अस्माकमथ वामयं ८. ५. १८
 अस्माकमथान्तमं स्तोमं ८. ३३. १५

अस्माकमायुर्वर्धयन् ३. ६२. १५
 अस्माकमित्तु भृष्टुहि ४. २२. १०
 अस्माकमिन्द्रः ससृतेषु १०. १०३. ११
 अस्माकमिन्द्र दुष्टरे ५. ३५. ७
 अस्माकमिन्द्र भूतु ते ६. ४५. ३०
 अस्माकमिन्द्रावरुणा ७. ८२. ९
 अस्माकमिन्द्रेहि नो ५. ३५. ८
 अस्माकमुत्तमं कृधि ४. ३१. १५
 अस्माकमूर्जां रथं १०. २६. ९
 अस्माकभिः सत्वभिः शूर २. ३०. १०
 अस्मादहं तविषादीपमाण १. १७१. ४
 अस्मान्समर्थं पवमान ९. ८५. २
 अस्मान्तु तत्र चोदयेन्द्र १. ९. ६
 अस्मिन्समुदे अज्युत्तर १०. ९८. ६
 अस्मिन्स्येतच्छकवृत एनो १०. १३२. ५
 अस्मिन्न इन्द्र घृत्तुतौ १०. ३८. १
 अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांस २. ३५. १४
 अस्मिन्पदे अदाभ्या ५. ७५. ८
 अस्मे आ वहतं रथिं ८. ५. १५
 अस्मे इन्द्र सचा सुते ८. ९७. ८
 अस्मे इन्द्रावृहस्पती ४. ४९. ४
 अस्मे इन्द्रावरुणा विश्वारं ७. ८४. ४
 अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो ७. ८२. १०
 ७. ८३. १०
 अस्मे ऊ पु वृषणा १. ८४. २
 अस्मे तदिन्द्रावरुणा ३. ६२. ३
 अस्मे ता त इन्द्र सन्तु १०. २२. १३
 अस्मे धेहि सुमतीं १०. ९८. ३
 अस्मे धेहि सुमयशो ९. ३२. ६
 अस्मे धेहि श्रवो वृहद् १. ९. ८
 अस्मे प्र यन्धि मघवन् ३. ३६. १०
 अस्मे रथिं न स्वयं १. १४१. ११
 अस्मे रायो दिवेदिवे ४. ८. ७
 अस्मे रुद्रा मेहना ८. ६३. १२
 अस्मे वत्सं परि पन्तं १. ७२. २
 अस्मे वर्षिष्ठा कृष्टुहि ४. २२. ९
 अस्मे वसूनि धारय ९. ६३. ३०
 अस्मे वीरो मरुतः ७. ५६. २४
 अस्मे भ्रेष्टेभिर्भानुभिर्वि ७. ७७. ५
 अस्मे सा वां माज्यी १. ८४. ४

अस्मै सोम श्रियमधि	१. ४३. ७	अस्य श्रिये तमिधानस्य	४. ५. १५
अस्मै तिष्ठो अज्यध्याय	२. ३५. ५	अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य	४. १. ६
अस्मै ते प्रतिहर्षते	८. ४३. २	अस्य श्रोपन्त्वा भुवो	१. ८६. ५
अस्मै बहुनामवमाय	२. ३५. १२	अस्य स्तोको दिवीयते	१. १९०. ४
अस्मै भीमाय नमसा	१. ५७. ३	अस्य सुवानस्य मन्दिन	२. ११. २०
अस्मै वयं यज्ञवान	६. २३. ५	अस्य स्तुपे महिमवस्य	१. १२२. ८
अस्य क्रत्वा विचेतसो	५. १७. ४	अस्य स्तोमेभिरौशिज	१०. ९९. ११
अस्य वा वीर ईवतो	४. १५. ५	अस्य स्तोमे मवोनः	५. १६. ३
अस्य ते सख्ये वयं	९. ६१. २९	अस्य हि स्वयरास्तार	५. ८२. २
अस्य ते सख्ये वयमियक्षन्तः	९. ६६. १४	अस्य हि स्वयरास्तार	५. १७. २
अस्य त्रितः वतुना	१०. ८. ७	अस्या ऊ पु ण उ	१. १३८. ४
अस्य त्वेवा भजरा	१. १४३. ३	अस्याजरास्तो दमामरिवा	१०. ४६. ७
अस्य देवस्य मीळहपो	७. ४०. ५	अस्येदिन्द्रो मदेष्वा प्राभं	९. १०६. ३
अस्य देवस्य संसद्यनीके	७. ४. ३	अस्येदिन्द्रो मदेष्वा विश्वा	९. १. १०
अस्य पिब क्षुमतः	१०. ११६. २	अस्येदिन्द्रो वाह्ये वृष्ण्यं	८. ३. ८
अस्य पिबतमध्विना	८. ५. १४	अस्येदु त्वेपसा स्त	१. ६१. ११
अस्य पिब यस्य	६. ४०. २	अस्येदु प्र वृत्ति पूर्व्याणि	१. ६१. १३
अस्य पीत्वा मदानां	८. ९२. ६	अस्येदु भिषा गिरयश्च	१. ६१. १४
अस्य पीत्वा मदानामिन्द्रो	९. २३. ७	अस्येदु मातुः सवनेषु	१. ६१. ७
अस्य पीत्वा शतव्रतो	१. ४. ८	अस्येदेव प्र रिरिचे	१. ६१. ९
अस्य प्र जातवेदसो	१०. १८८. २	अस्येदेव शवसा गुपन्तं	१. ६१. १०
अस्य प्रजावती धृते	८. ३१. ४	अस्येदेवा सुमतिः पप्रयाना	१०. ३१. ६
अस्य प्रत्नामनु घृतं	९. ५४. १	अस्वमजस्तरणयः सुरोवा	४. ४. १२
अस्य प्रेया हेमना	९. ९७. १	अस्वापयद्भीतये सहस्रा	४. ३०. २१
अस्य मदे पुरु वर्षासि	६. ४४. १४	अहं केतुरहं मूर्धा	१०. १५९. २
अस्य मदे स्वयं दा	१. १२१. ४	अहं गर्भमदक्षामोपधीम्यहं	१०. १८३. ३
अस्य मन्दानो मज्यो	२. १९. २	अहं गुह्यभ्यो अतिविम्व	१०. ४८. ८
अस्य मे द्यावापृथिवी	२. ३२. १	अहं च त्वं च वृत्रहन	८. ६२. ११
अस्य यामासो वृहतो	१०. ३. ४	अहं चन तत्सुरिभि	६. २६. ७
अस्य रण्वा स्वस्येव	२. ४. ४	अहं तदासु धारयं	१०. ४९. १०
अस्य वामस्य पलितस्य	१. १६४. १	अहं तष्टेव वन्धुरं	१०. ११९. ५
अस्य वासा उ भर्षिषा	५. १७. ३	अहं ता विश्वा चकरं	४. ४२. ६
अस्य वीरस्य बर्हिषि	१. ८६. ४	अहं दां गृणते पून्यं	१०. ४९. १
अस्य वृष्णो व्योदन	८. ६३. ९	अहं पितेव वेतसूरिमिष्टये	१०. ४९. ४
अस्य वो ऋवसा पान्तो	९. ९८. ८	अहं पुरो मन्दसानो	४. २६. ३
अस्य वतानि नाधुपे	९. ५३. ३	अहं प्रजेन मन्मता	८. ६. ११
अस्य वते सज्जोपसो	९. १०२. ५	अहं भुवं वसुनः	१०. ४८. १
अस्य शासुरुभयासः	१. ६०. २	अहं भूमिमदक्षामार्षापातं	४. २६. २
अस्य शुभासो दृशानपवे	१०. ३. ६	अहं मनुभवं सूर्यथाहं	४. २६. १
अस्य श्रवो नयः मम	१. १०२. २	अहं रणधर्यं मृगयं श्रुतर्षणे	१०. ४९. ५

अहं राजा वरुणो मह्यं	४. ४२. २
अहं राष्ट्री संगमती	१०. १२५. ३
अहं रुद्राय धनुरा	१०. १२५. ६
अहं ह्येभिर्भुवि	१०. १२५. १
अहं सत खवतो धारयं	१०. ४९. ९
अहं सतदा नहुषो नहुषः	१०. ४९. ८
अहं स यो नववास्त्वं	१०. ४९. ६
अहं सुवे पितरमस्य	१०. १२५. ७
अहं सूर्यस्य परि साम्याभुभिः	१०. ४९. ७
अहं सो अस्मि यः	१. १०५. ७
अहं सोममाहनसं	१०. १२५. २
अहं हि ते हरिवो वाय	८. ५३. ८
अहं ह्रुवा आर्क्षे ध्रुवर्णि	८. ७४. ३
अहं होता न्यसीदं	१०. ५२. २
अहन्नहिं परिशयानमर्ण	३. ३२. ११
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं	१. ३२. २
अहन्नन्द्रो अहन्नद्रिन्द्रो	४. २८. ३
अहन्नृवं वृजतरं स्व्यसमिन्द्रं	१. ३२. ५
अहन्नृवमृचीपम	८. ३२. २६
अहमन्कं कवये शिभ्रयं	१०. ४९. ३
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा	४. ४२. ४
अहमस्मि महामहोऽभि	१०. ११९. १२
अहमस्मि सपत्रहेन्द्र	१०. १६६. २
अहमस्मि सहमानाय	१०. १४५. ५
अहमिन्द्रि पितृष्वरि	८. ६. १०
अहमिन्द्रो न परा जिग्य	१०. ४८. ५
अहमिन्द्रो रोधो वक्षो	१०. ४८. २
अहमिन्द्रो वरुणस्ते	४. ४२. ३
अहमेतं गन्धयमश्व्यं	१०. ४८. ४
अहमेताञ्छाश्वसतो	१०. ४८. ६
अहमेव वात हव प्र	१०. १२५. ८
अहमेव स्वपमिदं वदामि	१०. १२५. ५
अहथ कृष्णमहरर्जुनं च	६. ९. १
अहन्ता यदपदी वर्धत	१०. २२. १४
अहानि गृध्राः पर्यां व	१. ८८. ४
अहा यद्दिन्द्रं सुदिना	७. ३०. ३
अहाय्यमे हविरास्ये ते	१०. ९१. १५
अहिनेन चिद्वर्षता जरिद्वानुः	८. ६२. ३
अहिरिव भोगैः पर्वति	६. ७५. १४
अहञ्जता मनसा भुष्टिमा	२. ३२. ३

अहेज्यमान उप याहि	६. ४१. १
अहेम यमं पयामुराणा	७. ७३. ३
अहेर्षितारं कमपस्य	१. ३२. १४
आकरो वसोर्जरिता	३. ५१. ३
आ कलशा अनुवतेन्दो	९. ६५. १४
आ कलशेषु धावति पवित्रे	९. १७. ४
आ कलशेषु धावति श्येनो	९. ६७. १४
आर्क्षी सूर्यस्य रोचनाद्	१. १४. ९
आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो	१. ३५. २
आकिनिपासो अहभि	४. ४५. ६
आ क्रन्द्य बलमोजो	६. ४७. ३०
आशितपूर्वास्वपरा अनूह	३. ५५. ५
आ क्षोदो महि वृत्तं	६. १७. १२
आश्वप्रावानो वहन्त्यन्तरिक्षेण	८. ७. ३५
आगधिता परिगधिता	१. १२६. ६
आ गन्ता मा रिपण्यत	८. २०. १
आगन्देव क्रतुभिर्वर्तु	४. ५३. ७
आगन्नृभूणामिह रत्नधेय	४. ३५. २
आगन्म वृजहन्तमं	८. ७४. ४
आ गावो अगमन्तु	६. २८. १
आ गोमता नास्त्या	७. ७२. १
आ प्रा अग्र इहावसे	१. २२. १०
आग्निं न स्ववृत्तिभिर्होतारं	१०. २१. १
आग्निर्गामि भारतो	६. १६. १९
आग्ने गिरो दिव आ	७. ३९. ५
आग्ने याहि मरुत्सत्वा	८. १०३. १४
आग्ने वह वरुणमिष्टये	१०. ७०. ११
आग्ने वह हविरघाय	७. ११. ५
आग्ने स्थूरं रयिं भर	१०. १५६. ३
आग्मनाप उमतीर्वहिरैदं	१०. ३०. १५
आ प्रावभिर्हन्त्येभि	५. ४८. ३
आ ष त्वावान्मनातः	१. ३०. १४
आ षा गमद्यदि श्रवत्	१. ३०. ८
आ षा ता गच्छानुत्तरा	१०. १०. १०
आ षा ये अग्निमिन्वते	८. ४५. १
आ षा योषेव सूनृषुषा	१. ४८. ५
आ च त्वामेता वृषणा	३. ४३. ४
आ चन त्वा चिकित्सामो	८. ९१. ३
आ च नो बर्हिः सद्ताविता	७. ५९. ६
आ चर्षणिमा वृषभो	१. १७७. १

आ च बहासि तौ इह	१. ७४. ६
आ चिकित्तान सुकृत्	५. ६६. १
आच्छदियानैर्मुपितो	१०. ८५. ४
आच्या जातु दक्षिणतो	१०. १५. ६
आ जहन्ति सान्नेपां	६. ७५. १३
आ जनं त्वेषसंहशं	१०. ६०. १
आ जनाय दुहणे	६. २२. ८
आ जादुर्विर्विम क्रता	९. ९७. ३७
आ जातं जातवेदसि	६. १६. ४२
आ जामित्के अन्यत	९. १०१. १४
आज्ञासः पूषणं रये	६. ५५. ६
आग्निपुरं सत्पतिं	८. ५३. ६
आग्निपते नृपते त्वमिन्द्रि	८. ५४. ६
आ गुह्योता दुवस्पता	५. २८. ६
आ गुह्योता स्वय्यरं	३. ९. ८
आगुह्यान ईड्यो	१०. ११०. ३
आगुह्यानो न ईड्यो	१. १८८. ३
आअनगन्धि सुगभि	१०. १४६. ६
आ तं भज सौश्रवसेष्वाम्	१०. ४५. १०
आ त इन्दो मदाय कं	९. ६२. २०
आ त इन्द्र महिमानं	८. ६५. ४
आ त पता वचोपुत्रा	८. ४५. ३९
आ त एतु मनः पुनः	१०. ५७. ४
आ तक्षन सातिमस्मभ्य	१. १११. ३
आ तत्त इन्द्रायनः	१०. ७४. ४
आ ततो दस्य मनुमः	१. ४२. ५
आ तिष्ठतं सुवृत्तं यो	१. १८३. ३
आतिष्ठन्तं परि विधे	३. ३८. ४
आ तिष्ठ रयं वृषणं	१. १७७. ३
आ तिष्ठ वृत्रहत्रयं	१. ८४. ३
आ तू गहि प्र तु द्रव	८. १३. १४
आ तू न इन्दो शतदात्वन्म्यं	९. ७२. ९
आ तू न इन्द्र कौशिक	१. १०. ११
आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं	८. ८१. १
आ तू न इन्द्र मद्रयग्	३. ४१. १
आ तू न इन्द्र वृत्रहन्	४. ३२. १
आ तू भर माकिरेतत्	३. ३६. ९
आ तू पिब्य कण्वमन्तं	८. २. २२
आ तू पिब्य हरिमीं	१०. १०१. १०
आ तू सुशिम दंपते	८. ६९. १६

आ ते अग्न इधोमहि	५. ६. ४
आ ते अग्न क्रत्वा हविः	५. ६. ५
आ ते अग्न क्रत्वा हविर्हृदा	६. १६. ४७
आ ते कारो भृणवामा	३. ३३. १०
आ ते दक्षं मयोभुवं	९. ६५. २८
आ ते दक्षं वि रोचना	८. ९३. २६
आ ते दधामीन्द्रियमुक्त्वा	८. ९३. २७
आ तेन यातं मनसो	१०. ३९. १२
आ ते पितर्मन्त्रां सुप्रमेतु	२. ३३. १
आ ते मह इन्द्रोत्पुत्र	७. २५. १
आ ते रथस्य पूषन्	१०. २६. ८
आ ते रुचः पदमानस्य	९. ९६. २४
आ ते वत्सो मनो	८. ११. ७
आ ते वृषन्वृषणो	६. ४४. २०
आ तेऽवो वरेण्यं	५. ३५. ३
आ ते शुभ्रो वृषभ	६. १९. ९
आ ते सपयू जवसे	३. ५०. २
आ ते सिध्यामि बुद्धयोरनु	८. १७. ५
आ ते सुषणो अभिनन्तं	१. ७९. २
आ ते स्वस्तिमीमह	६. ५६. ६
आ ते हनू हरिवः	५. ३६. २
आत्मन्यन्नमो दुह्यते	९. ७४. ४
आत्मा ते वातो रज	७. ८७. २
आत्मा देवानां भुवनस्य	१०. १६८. ४
आत्मानं ते मनसा	१. १६३. ६
आत्मा पितुस्तनूनाम	८. ३. २४
आत्मा यज्ञस्य रक्षा	९. ६. ८
आ त्वद्य सद्यस्तुतिं	८. १. १६
आ त्वद्य सर्वदुर्वां हुवे	८. १. १०
आ त्वशत्रवा गहि	८. ८२. ४
आ त्वा कण्वा अहूषत	१. १४. २
आ त्वा कण्वा इक्षवसे	८. ३४. ४
आ त्वागमं शन्तातिगिरधो	१०. १३७. ४
आ त्वा गिरो रघोरिवास्तुः	८. ९५. १
आ त्वा गीर्भिर्महामुर्कं	८. ६५. ३
आ त्वा गोमिरिव वज्रं	८. २४. ६
आ त्वा प्रावा वदन्निह	८. ३४. २
आ त्वा गुवो राक्षणा	१. १३४. १
आ त्वा वृहन्तो हरयो	३. ४३. ६
आ त्वा ब्रह्मपुत्रा हरी	८. १७. २

आ त्वा मद्च्युता हरी ८. ३४. ९
 आ त्वा रथं यथोत्तये ८. ६८. १
 आ त्वा रथे हिरण्यये ८. १. २५
 आ त्वा रम्भं न जिमयो ८. ४५. २०
 आ त्वा वहन्तु हरयो १. १६. १
 आ त्वा विभ्रा भवुच्यवुः १. ४५. ८
 आ त्वा विशन्त्याशावः १. ५. ७
 आ त्वा विशन्तिवन्दवः ८. ९२. २२
 आ त्वा शुक्रा भवुच्यवुः ८. ९५. २
 आ त्वा सहस्रमा शतं ८. १. २४
 आ त्वा सुतास इन्द्रवो ८. ४९. ३
 आ त्वा हरयो वृषणो ६. ४४. १९
 आ त्वा हर्षन्तं प्रयुजो १०. ९६. १२
 आ त्वाहार्पमन्तरेषि १०. १७३. १
 आ त्वा होता मनुर्हितो ८. ३४. ८
 आ त्वेता नि पीदतेन्द्रमभि १. ५. १
 आत्सोम इन्द्रियो रसो ९. ४७. ३
 आर्यवर्णापाश्विना दधीचे १. ११७. २२
 आ दक्षिणा सृज्यते ९. ७१. १
 आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे १. ८३. ४
 आ दधिन्नाः शवसा ४. ३८. १०
 आ दशमिर्विवस्वत ८. ७२. ८
 आदस्य ते प्यस्तयन्तो १. १४०. ५
 आदस्य गुप्तिगो रसो ९. १४. ३
 आ दस्युमा मनस्ता ४. १६. १०
 आदह स्वचामनु १. ६. ४
 आदाय श्येनो भमत् ४. २६. ७
 आदारो वां मर्तिनां १. ४६. ५
 आदिस्ते अस्य वीर्यस्य १. १३१. ५
 आदिस्ते विष्ये क्रतुं १. ६८. २
 आदित्यश्चा बुवुधाना ४. १. १८
 आदित्यन्नस्य रेतसो ८. ६. ३०
 आदित्या अब हि स्यतापि ८. ४७. ११
 आदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां १०. ४८. ११
 आदित्यानामवसा नूतनेन ७. ५१. १
 आदित्या रुद्रा वसवः ३. ८. ८
 आदित्या रुद्रा वसवो ७. ३५. १४
 आदित्या विष्ये मन्त्रश्च ७. ५१. ३
 आदित्यासो भति स्त्रियो १०. १२६. ५
 आदित्यासो भदितयः ७. ५२. १

आदित्यासो भदितिर्मादयन्तां ७. ५१. २
 आदित्यैरिन्द्रः सगणो १०. १५७. २
 आदितातस्य चर्किरन् ८. ५५. ५
 आदिद्ध मेम इन्द्रियं ४. २४. ५
 आदिद्योतां वृषणो १. १४१. ६
 आदिन्द्रः सत्रा तविषी १०. ११३. ५
 आदिन्मात्राविशद् १. १४१. ५
 आ दिवस्पृष्टमश्वयुर्गन्धुः ९. ३६. ६
 आदीं के चित्स्यमानास ९. ११०. ६
 आदीं जितस्य योषणो ९. ३२. २
 आदीं शवस्यव्रीदीर्णवाभ ८. ७७. २
 आदीं हंसो यथा गणं ९. ३२. ३
 आदीमथं न हेतारो ९. ६२. ६
 आदु मे निवरो भुवद् ८. ९३. १५
 आदु तु ते अनु क्रतुं ८. ६३. ५
 आहमेति हविष्कृतिं १. १८. ८
 आ देवानामग्नयावेह १०. ७०. २
 आ देवानामपि पन्थामग्नम् १०. २. ३
 आ देवानामभवः केतुग्मे ३. १. १७
 आ देवो ददे वृष्ण्या ७. ६. ७
 आ देवो दतो भविर १०. ९८. २
 आ देवो यातु सविता ७. ४५. १
 आ दैव्यानि पापिवानि ५. ४१. १४
 आ दैव्या वृणीमहे ७. ९७. २
 आद्य रथं भातुमो ५. १. ११
 आ द्यां तनोपि रश्मिभि ४. ५२. ७
 आद्रोदसी वितरं वि ५. २०. ४
 आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र २. १८. ४
 आ द्विर्वा भिमिनो १०. ११६. ४
 आ धर्णासिर्वृहदिवो ५. ४३. १३
 आ धावता सुहस्यः ९. ४६. ४
 आधीपमाणायाः पतिः १०. २६. ६
 आ घेनवः पयसा तूर्यर्षा ५. ४३. १
 आ घेनवो धुनयन्तामशिथीः ३. ५५. १६
 आ घेनवो मामतेयमवन्ती १. १५२. ६
 आग्नेण चित्तेर्के चकार ७. १८. १७
 आ नः पवस्व धारया ९. ३५. १
 आ नः पवस्व वसुमद् ९. ६९. ८
 आ नः पूषा पवमानः ९. ८१. ४
 आ नः प्रमां जनयतु १०. ८५. ४३

आ नः शुष्यं नृपाश्वं	९. ३०. ३
आ नः सहस्रशो भरा	८. ३४. १५
आ नः सुतास इन्दवः	९. १०६. ९
आ नः सोमं पवित्र आ	९. ६२. २१
आ नः सोम पवमानः	९. ८१. ३
आ नः सोम संपतं	९. ८६. १८
आ नः सोम सहो जुवो	९. ६५. १८
आ नः सोमे स्वप्वर	८. ५०. ५
आ नः स्तुत उप वाजेभिरुती	४. २९. १
आ नः स्तोममुप द्रवत्	८. ५. ७
आ नः स्तोममुप द्रवद्	८. ४९. ५
आ न इन्द्राभिर्विदधे	१. १८६. १
आ न इन्द्रो महीमिपं	९. ६५. १३
आ न इन्द्रो शतग्विनं गवां	९. ६५. १७
आ न इन्द्रो शतग्विनं रयिं	९. ६७. ६
आ न इन्द्र वृक्षसे	१०. २२. ७
आ न इन्द्र महीमिपं	८. ६. २३
आ न इन्द्रावृहस्वती	४. ४९. ३
आ न इन्द्रो दुरादा	४. २०. १
आ न इन्द्रो हरिभि	४. २०. २
आ न ऊर्जं वहतमग्निना	१. १५७. ४
आ नपातः शवसो पात	४. ३४. ६
आ नस्तुजं रयिं भरांशं	३. ४५. ४
आ नस्ते गन्तु मत्सरो	१. १७५. २
आ नामभिर्मरुतो वक्षि	५. ४३. १०
आ नार्यस्य दक्षिणा	८. २४. २९
आ नासत्या गच्छतं	१. ३४. १०
आ नासत्या त्रिभिरेका	१. ३४. ११
आ निरेकमुत त्रियमिन्द्र	८. २४. ४
आ निवर्तन वर्तय	१०. १९. ८
आ निवर्त नि वर्तय	१०. १९. ६
आ नूनं पातमग्निना रयेन	८. ८. २
आ नूनं पातमग्निनाश्वेभिः	८. ८७. ५
आ नूनं पातमग्निनेमा	८. ९. १४
आ नूनं रघुवर्तिनि	८. ९. ८
आ नूनमग्निना युवं	८. ९. १
आ नूनमग्निनोर्कविः	८. ९. ७
आ नो भग्रे रयिं भर	१. ७९. ८
आ नो भग्रे वयोवृचं	८. ६०. ११
आ नो भग्रे सुषेतुना	१. ७९. ९

आ नो अघ समनसो	८. २७. ५
आ नो अश्वपदग्निना	८. २२. १७
आ नो अग्निना विवृता	१. ३४. १२
आ नो गन्तं मयोधुवा	८. ८. १९
आ नो गन्तं रिशादसा	५. ७१. १
आ नो गन्तं रिशादसेमं	८. ८. १७
आ नो गव्यान्वश्य्या	८. ३४. १४
आ नो गव्येभिरश्व्यैः	८. ७३. १४
आ नो गव्येभिरश्व्यै	६. ६०. १४
आ नो गहि सख्येभिः	३. १. १९
आ नो गोत्रा दर्दहि	३. ३०. २१
आ नो गोमन्तमग्निना	८. ५. १०
आ नो दक्षिणाः पथ्या	७. ४४. ५
आ नो दिव आ पृथिव्या	७. २४. ३
आ नो दिवो बृहतः	५. ४३. ११
आ नो देवः० त्रापमाणो	६. ५०. ८
आ नो देवः० साविपद्वय	१०. १००. ३
आ नो देव शवसा	७. ३०. १
आ नो देवानामुप	१०. ३१. १
आ नो देवेभिरुप देवहृति	७. १४. ३
आ नो देवेभिरुप यातमर्वाक्	७. ७२. २
आ नो दुष्प्रेरा भवोभिरा	८. ५. ३२
आ नो दुष्सा मयुमन्तो	१०. ९८. ४
आ नो नावा मतीनां	१. ४६. ७
आ नो निचुद्धिः० यज्ञम्	७. ९२. ५
आ नो निचुद्धिः० वीतये	१. १३५. ३
आ नो बर्हिः सधमादे	१०. ३५. १०
आ नो बर्हि रिशादसो	१. २६. ४
आ नो बृहन्ता बृहतीभिरुती	४. ४१. ११
आ नो ब्रह्माणि मरुतः	२. ३४. ६
आ नो भञ्ज परमेष्वा	१. २७. ५
आ नो भद्राः क्रतवो	१. ८९. १
आ नो भर दक्षिणेनाभि	८. ८१. ६
आ नो भर भगमिन्द्र	३. ३०. १९
आ नो भर हृषणं	६. १९. ८
आ नो भर न्यञ्जनं	८. ७८. २
आ नो मत्स्यस्य दावने	८. ७. २७
आ नो महीमरमतिं	५. ४३. ६
आ नो मित्र हृदीतिभि	५. ६४. ५
आ नो मित्रावरुणा घृते	३. ६२. १६

आ नो मित्रावरुणा हव्यमुष्टि	७. ६५. ४
आ नो यसां दिविस्पृशं	८. १०१. ९
आ नो यसां नमोवृषं	३. ४३. ३
आ नो यसां भारती	१०. ११०. ८
आ नो यज्ञाय तक्षत	१. १११. २
आ नो यातं दिवस्पर्षा	८. ८. ४
आ नो यातं दिवो अच्छा	४. ४४. ५
आ नो यातमुषश्रुत्यश्विना	८. ८. ५
आ नो याहि परावतो	८. ६. ३६
आ नो याहि महेमते	८. ३४. ७
आ नो याहि सुतावतो	८. १७. ४
आ नो याह्युषश्रुत्युक्थेषु	८. ३४. ११
आ नो रत्नानि विभ्रता	५. ७५. ३
आ नो रयिं मदच्युतं	८. ७. १३
आ नो राधांसि सवितः	७. ३७. ८
आ नो रुद्रस्य मृतवो	६. ५०. ४
आ नो वायो महे तनो	८. ४६. २५
आ नो विश्व आस्त्रा	१. १८६. २
आ नो विश्वान्यश्विना	८. ८. १३
आ नो विश्वामिरुतिभिः	७. २४. ४
आ नो विश्वामिरुतिभि	८. ८. १
आ नो विश्वासु हव्य	८. ९०. १
आ नो विश्वेषां रसं	८. ५३. ३
आ नो विश्वे सन्नोपतो	८. ५४. ३
आ नोऽवोभिर्मरुतो	१. १६७. २
आन्नेभ्यस्ते गुदाभ्यो	१०. १६३. ३
आन्यं दिवो मातरिश्वा	१. ९३. ६
आपः पृणीत भेषजं	१. २३. २१
	१०. ९. ७
आप इदा उ भेषजरीरापो	१०. १३७. ६
आ पकयासो भलानसो	७. १८. ७
आपययो विपययोऽन्त	५. ५२. १०
आ पमाय महिना	८. ७०. ६
आपमुषी पाधिवान्युरु	६. ६१. ११
आपमुषी विभावरि	४. ५२. ६
आ पमो पाधिवं रजो	१. ८१. ५
आ परमाभिरुत मण्वमाभि	६. ६२. ११
आ पर्वतस्य मरुतामवांसि	४. ५५. ५
आ पवमान धारय	९. १२. ९
आ पवमान नो भरायो	९. २३. ३

आ पवमान सुष्टुति	९. ६५. ३
आ पवस्व गविष्टये	९. ६६. १५
आ पवस्व दिशां पत	९. ११३. २
आ पवस्व मदन्तम	९. २५. ६
	९. ५०. ४
आ पवस्व महीमिषं	९. ४१. ४
आ पवस्व० रयिं गोमन्त	९. ६२. १२
आ पवस्व० रयिं सोम	९. ६३. १
आ पवस्व सुवीर्यं	९. ६५. ५
आ पवस्व हिरण्यवदु	९. ६३. १८
आ पशुं गांसि पृथिवीं	८. २७. २
आ पश्वातामस्तस्या	७. ७२. ५
	७. ७३. ५
आपभित्तिप्युः स्तयो	७. २३. ४
आपभिक्षस्मै पिन्वन्त	७. ३४. ३
आपभिक्षि स्वपशसः	७. ८५. ३
आपानासो विवस्वतो	९. १०. ५
आपान्तमन्युस्तृण	१०. ८९. ५
आपी वो अस्मे पितरेव	१०. १०६. ४
आ पुत्रासो न मातरं	७. ४३. ३
आपूर्णां अय्य कलशः	३. ३२. १५
आ पूषञ्जिन्नवर्हिषमाष्टये	१. २३. १३
आपो अद्यान्वजानिषं	१. २३. २३
	१०. ९. ९
आपो अस्मान्मातरः	१०. १७. १०
आपो न देवीरुष यन्ति	१. ८३. २
आपो न सिन्धुमभि	१०. ४३. ७
आपो भूयिष्ठा इत्येको	१. १६१. ९
आपो यं वः प्रयमं	७. ४७. १
आपो रेवतीः क्षयया	१०. ३०. १२
आपो ह यद्गृहतीर्विश्वमायन	१०. १२१. ७
आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता	१०. ९. १
आ प्यायस्व मदन्तम	१. ९१. १७
आ प्यायस्व समेतु ते	१. ९१. १६
	९. ३१. ४
आ प्र द्रव परावतो	८. ८२. १
आ प्र द्रव हरिवो	५. ३१. २
आ प्र यात मरुतो	८. २७. ८
आमा रथांसि दिन्यानि	४. ५३. ३
आमुषायन्मधुन क्रतस्य	१०. ९८. ४

आ बुन्दं वृत्रहा ददे	८. ४५. ४
आ भन्दमाने उपाके	१. १४२. ७
आ भन्दमाने उपसा	३. ४. ६
आ भरतं शिक्षतं	१. १०९. ७
आ भात्यग्निरुपसामनीकमुद्	५. ७६. १
आ भानुना पार्थिवानि	६. ६. ६
आ भारती भारतीभिः	३. ४. ८
	७. २. ८
आभिः सृचो मिषती	६. २५. २
आभिर्विवेमाग्नये	८. २३. २३
आभिष्टे अघ गीर्भिरुणन्तो	४. १०. ४
आभृत्या सहजा वज्र	१०. ८४. ६
आभुषेण्यं वो मरुतो	५. ५५. ४
आभोगयं प्र यदिच्छन्त	१. ११०. २
आ मध्यो अस्मा अस्मिन्	१०. २९. ७
आ मनीषामन्तरिक्षस्य	१. ११०. ६
आ मन्द्रमा वरेण्यमा	९. ६५. २९
आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो	३. २. ४
आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्माहि	३. ४५. १
आ मन्येषामा गतं	३. ५८. ४
आ मां मित्रावरुणेह	७. ५०. १
आ मा पूषन्पुषं द्रव	६. ४८. १६
आमासु पक्वमैरय	८. ८९. ७
आ मित्रावरुणा भगं	९. ७. ८
आ मित्रे वरुणे वयं	५. ७२. १
आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः	६. ४७. ३१
आ मे अत्य प्रतीज्य	८. २६. ८
आ मे वचांस्युधता	८. १०१. ७
आ मे हवं नास्त्याश्विना	८. ८५. १
आयं गौः वृश्चिक्रमी	१०. १८९. १
आयं जना अभिचक्षे	५. ३१. १२
आ यं नरः सुदानवो	५. ५३. ६
आ यं पूणन्ति दिवि	१. ५२. ४
आ यं हस्ते न स्वादिनं	६. १६. ४०
आ यः पयो जायमान	६. १०. ४
आ यः पयो भानुना	६. ४८. ६
आ यः पुरं नार्मिणी	१. १४९. ३
आ यः सोमेन जटार	५. ३४. २
आ यः स्वर्णं भानुना	२. ८. ४
आयत्री वाजसातमा	१. २८. ७

आ यक्षैर्देव मर्त्य	५. १७. १
आ यत्तन्त्येभ्यः सुनुषा	८. ६९. १०
आ यत्साकं यशसो	७. ३६. ६
आ यदश्वान्वनन्वतः	८. १. ३१
आ यदिन्द्रश्च ददहे	८. ३४. १६
आ यदिषे वृषतिं तेज	१. ७१. ८
आ यदुवः शतक्रतवा	१. ३०. १५
आ यदुवस्यादुवसे	१. १६५. १४
आ यक्षरी इन्द्र विवता	१. ६३. २
आ यद्योनिं हिरण्ययं	५. ६७. २
आ यद्योनिं हिरण्यय	९. ६४. २०
आ यदुहाव वरुणश्च	७. ८८. ३
आ यद्वज्रं वाहोरिन्द्र	८. ९६. ५
आ यद्वां घोषणा	८. ८. १०
आ यद्वां सूर्या रयं	५. ७३. ५
आ यद्वाभीषचक्षसा	५. ६६. ६
आयने ते परायणे	१०. १४२. ८
आयन्तारं महि स्थिरं	८. ३२. १४
आ यन्मा वेना अरुहन्	८. १००. ५
आ यन्मे अभवं वनदः	२. ४. ५
आयमघ सुकृतं	१. १२५. ३
आ ययोश्चितं तना	९. ५८. ४
आ यस्ततन्य रोदसी	६. १. ११
आ यस्तस्यो भुवनान्यमर्त्यो	९. ८४. २
आ यस्ते अग्न इधते	७. १. ८
आ यस्ते सर्पिरासुते	५. ७. ९
आ यस्मिन्त्वे स्वपाके	६. १२. २
आ यस्मिन्तसत	२. ५. २
आ यस्मिन्हस्ते नर्या	६. २९. २
आ यस्य ते महिमानं	८. ४६. ३
आ यातं नहुषस्यान्तरिक्षान्	८. ८. ३
आ यातं मित्रावरुणा गुषाणा	७. ६६. १९
आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्युप	६. ६७. ३
आ यात मरुतो दिव	५. ५३. ८
आ यातपुष भूषतं	७. ७४. ३
आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय	१०. ४४. १
आ यात्विन्द्रो दिव	४. २१. ३
आ यात्विन्द्रोऽवस	४. २१. १
आ याहि कृणवाम	८. ६२. ४
आ याहि पर्यतेभ्यः	८. ३४. १३

आ याहि पूर्वोरति	३. ४३. २
आ याहि वनसा सह	१०. १७२. १
आ याहि शश्वदुशता	६. ४०. ४
आ याहि सुषुमा हि त	८. १७. १
आ याहीम इन्द्रो	८. २१. ३
आ याक्ष्मे पथा अनु	७. ७. २
आ याक्ष्मे समिधानो	३. ४. ११
	७. २. ११
आ याक्ष्मिभिः सुतं	५. ४०. १
आ याक्ष्यं आ परि	८. ३४. १०
आ याक्ष्यार्द्रुप	३. ४३. १
आयुर्विथासुः परि	१०. १७. ४
आ युवानः कवयो	६. ४९. ११
आ यूषेव क्षुमति पथो	४. २. १८
आ ये तन्वन्ति रदिमभिस्तिरः	१. १९. ८
आ ये तस्युः पृषतीषु	५. ६०. २
आ ये रजांसि तविषीमि	१. १६६. ४
आ ये विश्वा पार्थिवानि	८. ९४. ९
आ ये विश्वा स्वपत्यानि	१. ७२. ९
आ यो गोभिः सृज्यत	९. ८४. ३
आ योनिमग्निर्धृतवन्त	३. ५. ७
आ योनिमरुणो रुद्र	९. ४०. २
आ यो मूर्धानं पित्रोररन्व	१०. ८. ३
आ यो योनिं देवकृतं	७. ४. ५
आ यो वना तातृषाणो	२. ४. ६
आ यो विषाय सचाप	१. १५६. ५
आ यो विश्वानि वार्या	९. १८. ४
आरक्षरेव मध्येरयेधे	१०. १०६. १०
आ रयिमा सुचेतुनमा	९. ६५. ३०
आराच्छत्रुमप बाधस्व	१०. ४४. ७
आ राजाना मह क्रतस्य	७. ६४. २
आ रिख किकिरा कृणु	६. ५३. ७
आ रुक्मैरा युषा नर	५. ५२. ६
आ रुद्रास्त इन्द्रवन्तः	५. ५७. १
आरे अघा को म्बित्वा	१०. १०२. १०
आरे अस्मदमतिमारे	४. ११. ६
आरे ते गोमसुत	१. ११४. १०
आरे सा वः सुदानयो	१. १७२. २
आरोका इव वेदह	८. ४३. ३
आ रोदसी भृगुलदा	३. २. ७

आ रोदसी अष्टुणा आयमान	३. ६. २
आ रोदसी अष्टुणादोत	१०. ५५. ३
आ रोदसी बृहती	१. ७२. ४
आ रोदसी हर्ममाणो	१०. ९६. ११
आ रोहतायुर्जरसं	१०. १८. ६
आर्चन्न मरुतः तस्मिन्	१. ५२. १५
आर्द्विषेणो होत्रमृषि	१०. ९८. ५
आलात्ता या रुक्मीर्ण्ययो	६. ७५. १५
आ वंसते मयवा वीरवद्	८. १०३. ९
आवः कुत्समिन्द्र	१. ३३. १४
आवः शमं वृषभं	१. ३३. १५
आ व इन्द्रं किंवि यथा	१. ३०. १
आ व क्रअस्त ऊर्जा	१०. ७६. १
आ वक्षि देवां इह	२. ३६. ४
आ वच्यस्व महि प्तरो	९. २. २
आ वच्यस्व सुदक्ष चम्बोः	९. १०८. १०
आवदस्वं शङ्कुने भद्रमा	२. ४३. ३
आवदिन्द्रं यमुना कुत्सवध	७. १८. १९
आवर्तृततीरघ नु	१०. ३०. १०
आवहन्ती पोष्या वार्याणि	१. ११३. १५
आवहन्त्यरुणीर्ग्योतिषा	४. १४. ३
आ वहेये पराक्रात	८. ५. ३१
आ वां प्रावाणो भग्निना	८. ४२. ४
आ वां यानाय वष्टतीय	१. १८०. ५
आ वां चियो वष्टु	१. १३५. ५
आ वां नरा मनोयुजो	५. ७५. ६
आ वां भूपन्क्षितयो	१. १५१. ३
आ वां मित्रावरुणा	१. १५२. ७
आ वां येष्ठाग्निना	५. ४१. ३
आ वां रघं दुहिता	१. ११६. १७
आ वां रघं पुरुमायं	१. ११९. १
आ वां रघं सुवति	१. ११८. ५
आ वां रघमवमस्यां	७. ७१. ३
आ वां रघो भग्निना	१. ११८. १
आ वां रघो नियुत्वा	१. १३५. ४
आ वां रघो रयानां	५. ७४. ८
आ वां रघो रोदसी	७. ६९. १
आ वां रघोऽवनिर्न	१. १८१. ३
आ वां राजानायप्त्वे	७. ८४. १
आ वां यषोऽश्वातो	६. ६३. ७

आस्थापयन्त युवति
आस्तो वृकस्य वरिष्ठा
आ स्मा रयं वृषपाणेषु
आस्मिन्निशङ्गमिन्द्वो
आ स्वमय युवमानो
आहं पितृन्तुविद्वान्
आहं सरस्वतीवतो
आ हरयः ससृग्निरे
आ हर्यताय धृष्यवे
आ हर्यतो अमुने
आहार्यं त्वाविदं त्वा
आ हि धावाष्ट्रपिबी
आ हि कृतमश्विना
आ हि म्या याति नर्य
आ हि म्या स्तुवे पिता
आ होता मन्त्रो विदधा
इच्छन्ति त्वा सोम्यासः
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं
इच्छन्तश्चस्य यच्छिरः
इक्षामग्रे पुरुदंसं सनि

१. १६७. ६
१. ११६. १४
१. ५१. १२
९. २१. ५
१. ५८. २
१०. १५. ३
८. ३८. १०
८. ६९. ५
९. ९९. १
९. १०७. १३
१०. १६१. ५
१०. १. ७
८. २२. ९
४. २९. २
१. २६. ३
३. १४. १
३. ३०. १
८. २. १८
१. ८४. १४
३. १. २३
३. ५. ११
३. ६. ११
३. ७. ११
३. १५. ७
३. २२. ५
३. २३. ५
३. २९. ४
१. १३. ९
५. ५. ८
८. ९९. ७
१०. १२०. ४
५. ४१. १७
५. ७. १०
१०. ११५. ९
१०. ९५. १८
१०. ११९. १
८. ३०. २
१. ६. १०
८. २. ४०
५. २०. ४

इक्ष्वापास्त्वा पदे वयं
इक्ष्वा सरस्वती मही

इत ऊती यो भजर्
इति चिद्धि त्वा घना
इति चिद्धि प्रजायै
इति चिन्मन्मुमभिश्च
इति त्वाग्रे वृष्टिद्वयस्य
इति त्वा देवा इम
इति वा इति मे मनो
इति क्षुतासो अक्षया
इतो वा सातिमीमहे
इत्या धीवन्तमद्विषः
इत्या यया त ऊतये

इत्या हि सोम इन्मदे
इदं कवेरादित्यस्य
इदं त एकं पर ऊ त
इदं ते पात्रं सनवित्तमिन्द्र
इदं ते सोम्यं मज्जुक्षन्
इदं त्वत्पात्रमिन्द्रपान
इदं धावाष्ट्रपिबी सत्यमस्तु
इदं नमो वृषभाय स्वराजे
इदं पितृभ्यो नमो अस्तवध
इदं पित्रे मरुतामुच्यते
इदं मे भोगे कियते
इदं यमस्य सादनं
इदं वचः पर्जन्याय
इदं वचः शतसाः
इदं वज्रनिर्वचनं
इदं वसो सुतमन्वः
इदं वां मदिरे मज्जुक्षन्
इदं वामास्ये हविः
इदं विष्णुर्वि चक्रमे
इदं श्रेष्ठं ज्योतिषाग्निः
इदं श्रेष्ठं ज्योतिरुत्तमं
इदं सु मे अरितरा
इदं स्वरिदमिदास्त
इदं ह नूनमेवां सुभं
इदं हविर्मयवन्तुभ्यं
इदं हि वां प्रदिवि
इदं क्षन्वोवसा सुतं
इदमकर्म नमो अग्निषाय
इदमग्रे सुचितं दुषिता
इदमायः प्र बहत
इदमित्या रौद्रं शूर्तवचा
इदमु त्पत्युत्तमं
इदमु त्पन्माहि महामनीकं
इदमुदकं पिबतेत्यमवीतनेदं
इदा हि त ठपो आदितानो
इदा हि ते वेविचतः
इदा हि व उपस्तुतिमिदा
इदा हि नो विषते
इदमन् पीतिमुत यो

१. ८०. १
२. २८. १
१०. ५६. १
१०. ११२. ६
८. ६५. ८
६. ४४. १६
१. १८५. ११
१. ५१. १५
१०. १५. २
१. ११४. ६
४. ५. ६
१०. १३५. ७
७. १०१. ५
७. ८. ६
५. ४७. ५
८. २. १
८. ३८. ३
४. ४९. १
१. २२. १७
१. ११३. १
१०. १७०. ३
१०. २८. ४
१०. १२४. ६
८. १८. १
१०. ११९. ७
५. ७६. ४
३. ५१. १०
१०. ६८. १२
१. १४०. ११
१. २३. २२
१०. ९. ८
१०. ६१. १
४. ५१. १
४. ५. ९
१. १११. ८
६. १५. ५
६. २१. ५
८. २७. ११
९. १५. ४
४. ३३. ११

इन्द्रं यस्तो अमरच्छभमाणो	४. १२. २
इन्द्रोनाम इच्छमानो	३. १८. ३
इन्द्रोत वृच्छ भनिमा	३. ३८. २
इन्द्रो रात्रिभरतिः समिद्धो	१०. ३. १
इन्द्रो वात्रानां पतिरिन्द्रः	१०. २६. ७
इन्द्रविन्द्राय इहते	९. ६९. १०
इन्द्रुं रिहन्ति महिषा	९. ९७. ५७
इन्द्रुः पविष्ट चारुर्मदाया	९. १०९. ७
इन्द्रुः पविष्ट चेतनः	९. ६४. १०
इन्द्रुः पुनानः प्रमापुराणः	९. १०९. ५
इन्द्रुः पुनानो भति	९. ८६. २६
इन्द्रुत्स्यो न वाग्रसूत	९. ४३. ५
इन्द्रुरिन्द्राय पवत	९. १०१. ५
इन्द्रुर्देवानामुप सख्यमायन्	९. ९७. ५
इन्द्रुर्वाशी पवते गोन्योचा	९. ९७. १०
इन्द्रुर्द्विन्वानो भर्षति	९. ६७. ४
इन्द्रुर्द्विन्वानः सोतुमि	९. ३०. २
इन्द्रो यथा तव स्तवो	९. ५५. २
इन्द्रो यद्विभिः सुतः	९. २४. ५
इन्द्रो म्यज्यमर्षसि	९. ६७. ५
इन्द्रो समुद्रभीक्ष्ण्य	९. ३५. २
इन्द्रं क्रामा वसूयन्तो	४. १६. १५
इन्द्रं कुस्तो वृत्रहणं	१. १०६. ६
इन्द्रं तं क्षुम्भ पुरुहन्	८. ७०. २
इन्द्रं नरो नेमविता	७. २७. १
इन्द्रं नो भग्नो वसुभिः	७. १०. ४
इन्द्रं परेऽवरे मज्यमास	४. २५. ८
इन्द्रं मग्नेन मन्मना	८. ७६. ६
इन्द्रं मातर्द्वयामह	१. १६. ३
इन्द्रं मतिर्द्विद आ	३. ३९. १
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरयो	१. १६४. ४६
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमृतये	१. १०६. १
इन्द्रं वषं मन्वायन	१. ७. ५
इन्द्रं वषन्तु नो गिर	८. १३. १६
इन्द्रं वषन्तो भपुणः	९. ६३. ५
इन्द्रं वागीरुत्तमन्युमेव	७. ३१. १२
इन्द्रं पित्रा भवीष्टवन्	१. ११. १
इन्द्रं वृषाय इन्त्ये देवासो	८. १२. २२
इन्द्रं वृषाय इन्त्ये पुरुहन्तुप	३. ३७. ५
इन्द्रं यो नः सम्पन्नव	६. २९. १

इन्द्रं यो विष्वत्स्यरि	१. ७. १०
इन्द्रं सोमस्य पीतये	३. ४२. ४
इन्द्रं स्तवा नृतमं यस्य	१०. ८९. १
इन्द्रः किल क्षुत्वा अस्य	१०. १११. ३
इन्द्रः पूर्भिदातिष्व्	३. ३४. १
इन्द्रः स दाम्ने कृत	८. ९३. ८
इन्द्रः समस्तु यजमानमार्थ	१. १३०. ८
इन्द्रः सहस्रदात्रां	१. १७. ५
इन्द्रः सीतां नि वृक्षात्	४. ५७. ७
इन्द्रः सुतेतु सोमेतु	८. १३. १
इन्द्रः क्षुत्रामा स्वर्वा	६. ४७. १२
	१०. १३१. ६
इन्द्रः सु पूषा वृषणा	३. ५७. २
इन्द्रः क्षुत्रिभो मयवा	३. ३०. ३
इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभि	८. १२. ९
इन्द्रः स्वस्तु वृत्रहा	८. ६१. १५
इन्द्रः स्वर्षा अनयन्	३. ३४. ४
इन्द्रः स्वाहा पिबतु	३. ५०. १
इन्द्र भाशाभ्यस्यरि	२. ४१. १२
इन्द्र भासां नेता	१०. १०३. ८
इन्द्र इत्तोमया एक	८. २. ४
इन्द्र इक्ष्वयोः सचा	१. ७. २
इन्द्र इन्द्रो महानां	८. ९२. ३
इन्द्र इषे ददातु न	८. ९३. ३४
इन्द्र उक्थेन शवसा	१०. १००. ५
इन्द्र ऋभुमिर्षावद्विः	३. ६०. ५
इन्द्र ऋभुमिर्षाभिभि	३. ६०. ७
इन्द्र ऋभुमान्वाजयान्	३. ६०. ९
इन्द्र ओषधीस्तनोदहानि	३. ३४. १०
इन्द्र ऋतुं न आ भर	७. ३२. २६
इन्द्र ऋतुविदं सुतं	३. ४०. २
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजो	१०. १८०. ३
इन्द्र क्षत्रासमातिषु	१०. ६०. ५
इन्द्र वृणीष उ स्तुपे	८. ६५. ५
इन्द्र बहि पुमांसं	७. १०४. २४
इन्द्र वामप उत पे	६. २५. ३
इन्द्र ज्येष्ठे न आ भर	६. ४६. ५
इन्द्रज्येष्ठान्द्विद्वपः	४. ५४. ५
इन्द्रज्येष्ठा मन्त्रणा	१. २३. ८
	२. ४१. १५

इन्द्रतमा हि चिण्मया
इन्द्र तुभ्यमिदद्विवो
इन्द्र तुभ्यमिन्मववन्
इन्द्र त्रिधातु शरणं
इन्द्र त्वमवितेदसीत्या
इन्द्र त्वा वृषभं वयं
इन्द्र त्वोतास आ वयं
इन्द्र हव्य मयवन्त्वा
इन्द्र हव्य यामकोशा
इन्द्र हव्यस्व पूरसि
इन्द्र मेदीय एदिहि
इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो
इन्द्र पिब प्रतिकामं
इन्द्र पिब वृषधृतस्य
इन्द्र पिब स्वधया
इन्द्र प्र णः पुरएतेव
इन्द्र प्र णो धितावानं
इन्द्र प्र णो रघमव
इन्द्रमस्तुता वरुणमशिष्टा
इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं
इन्द्र ब्रह्म क्रियमाणा
इन्द्रमग्निं कविच्छदा
इन्द्रमच्छ सुता इमे
इन्द्र मरुत्व इह पाहि
इन्द्रमिन्नेशिनो हरी
इन्द्रमिन्त्या गिरो
इन्द्रमिन्द्रायिनो बृहदिन्द्र
इन्द्रमिद्वेतातय
इन्द्रमिद्वरी वहतो
इन्द्रमिद्विहनीनां मेवे
इन्द्रमिविदुभये वि
इन्द्रमीशानमोग्रसामि
इन्द्रमुक्थयानि बाह्वुः
इन्द्र मृक्ष मयं जीवातुमिच्छ
इन्द्रमेव चिपणा सातये
इन्द्र य उ नु ते अस्ति
इन्द्र यथा द्यस्ति ते
इन्द्र यस्ते नवीयसीं
इन्द्र बाजेषु नोऽव
इन्द्रवायू अयं सुतस्तं

१. १८२. २
१. ८०. ७
६. ४४. १०
६. ४६. ९
८. १३. २६
३. ४०. १
१. ८. ३
१०. १००. १
३. ३०. १५
८. ८०. ७
८. ५३. ५
६. ४०. १
१०. ११२. १
३. ४३. ७
३. ३५. १०
६. ४७. ७
३. ४०. ३
८. ८०. ४
१०. ६६. २
८. १७. ९
५. २९. १५
३. १२. ३
९. १०६. १
३. ५१. ७
८. १४. १२
३. ४२. ३
१. ७. १
८. ३. ५
१. ८४. २
८. ६. ४४
४. ३९. ५
१. ११. ८
८. ६. ३५
६. ४७. १०
६. १९. २
८. ८१. ८
८. २४. ९
८. ९५. ५
१. ७. ४
४. ४६. ६

इन्द्रवायू इमे सुता
इन्द्रवायू इहस्वति मित्राग्निं
इन्द्रवायू इहस्वति सुहवेह
इन्द्रवायू मनोजुवा
इन्द्र शविष्ठ सत्यते
इन्द्र शुद्धो न आ गहि
इन्द्र शुद्धो हि नो रयि
इन्द्रश्च मृक्षपाति नो
इन्द्रश्च वायवेणां सुतानां
इन्द्रश्च वायवेणां सोमानां
इन्द्रश्च सोमं पिबतं
इन्द्रश्चिदा तद्ववीत्
इन्द्र धुचि सु मे हवमस्मे
इन्द्र भ्रेष्ठानि द्रविणानि
इन्द्र सोमं पिब प्रतुना
इन्द्र सोमं सोमपते
इन्द्र सोममिमं पिब
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्
इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ
इन्द्र स्यातर्हरीणां
इन्द्रस्य कर्म सुकृता
इन्द्रस्य दूतीरिपिता
इन्द्रस्य नु वीर्याणि
इन्द्रस्य नु सुकृतं दैव्यं
इन्द्रस्य वज्र आयसो
इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य
इन्द्रस्य सख्यमृमवः
इन्द्रस्य सोम पवमान
इन्द्रस्य सोम रायसे पुतानो
इन्द्रस्य सोम रायसे शं
इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा
इन्द्रस्याङ्गिरसां वेष्टी
इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो
इन्द्रस्येव रातिमाजोद्वहनाः
इन्द्राकृता वहमाना
इन्द्रा को वां वरुणा
इन्द्राग्नी अपसस्तुषु
इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागात्

१. २. ४
१. १४. ३
१०. १४१. ४
१. २३. ३
८. १३. १२
८. ९५. ८
८. ९५. ९
२. ४१. ११
५. ५१. ६
४. ४७. २
४. ५०. १०
८. ३३. १७
८. ८२. ६
२. २१. ६
१. १५. १
३. ३२. १
१०. २४. १
३. ४०. ४
३. ४२. ५
३. ३४. ५
८. २४. १७
३. ३२. ८
१०. १०८. २
१. ३२. १
१०. १००. ६
८. ९६. ३
६. ४७. २८
१०. १०३. ९
३. ६०. ३
९. ७६. ३
९. ८. ३
९. ६०. ४
९. १०८. १६
१. ६२. ३
१०. ११३. ६
१०. १७८. २
५. ३१. ९
४. ४१. १
३. १२. ७
६. ५९. ६

इन्द्राग्नी भवसा गत	७. ९४. ७	इन्द्रा याहि विपेपितो	१. ३. ५
इन्द्राग्नी आ गतं सुतं	३. १२. १	इन्द्रा सुवं वरुणा दिक्षुमस्मिन्	४. ४१. ४
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते	६. ५९. ७	इन्द्रा सुवं वरुणा भूतमस्या	४. ४१. ५
इन्द्राग्नी उक्षवाहसा	६. ५९. १०	इन्द्रायेन्दुं पुनीतनोमं	९. ६२. २९
इन्द्राग्नी को अस्य वां	६. ५९. ५	इन्द्रायेन्दो मरुचते	९. ६४. २२
इन्द्राग्नी अरितुः सचा	३. १२. २	इन्द्रावरुणा नू तु वां	१. १७. ८
इन्द्राग्नी तपन्ति माषा	६. ५९. ८	इन्द्रावरुणयोर्हं	१. १७. १
इन्द्राग्नी तविषाणि वां	३. १२. ८	इन्द्रावरुणा वामहं	१. १७. ७
इन्द्राग्नी नवतिं पुरो	३. १२. ६	इन्द्रावरुणा मनुमत्तमस्य	६. ६८. ११
इन्द्राग्नी मित्रावरुणादिति	५. ४६. ३	इन्द्रावरुणा यद्विमानि	७. ८२. ५
इन्द्राग्नी यमवप उभा	५. ८६. १	इन्द्रावरुणा यद्विभ्यो	८. ५९. ६
इन्द्राग्नी सुवं सु नः	८. ४०. १	इन्द्रावरुणा युवमज्यराय	७. ८२. १
इन्द्राग्नी युवामिमेऽभि	६. ६०. ७	इन्द्रावरुणा वचनाभिरमति	७. ८३. ४
इन्द्राग्नी सुवोरपि वसु	६. ५९. ९	इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति	७. ८३. ५
इन्द्राग्नी रोचना दिवः	३. १२. ९	इन्द्रावरुणा सुतपाविमं	६. ६८. १०
इन्द्राग्नी वृत्रहत्पेसु	१०. ६५. २	इन्द्रावरुणा सौमनसमहतां	८. ५९. ७
इन्द्राग्नी शतदान्यश्व	५. २७. ६	इन्द्राविष्णु तत्पनयाज्यं	६. ६९. ५
इन्द्राग्नी शृणुतं हवं	६. ६०. १५	इन्द्राविष्णु हंहिताः	७. ९९. ५
इन्द्राग्नीमासु नारिषु	१०. ८६. ११	इन्द्राविष्णु पिबतं मज्यो	६. ६९. ७
इन्द्रा नु पूषणा वयं	६. ५७. १	इन्द्राविष्णु मद्रपती	६. ६९. ३
इन्द्रापर्वता वृहता रपेन	३. ५३. १	इन्द्राविष्णु हविषा	६. ६९. ६
इन्द्रावृहस्वती वयं	४. ४९. ५	इन्द्रासोमा तपतं रक्ष	७. १०४. १
इन्द्राय गाव आशिरं	८. ६९. ६	इन्द्रासोमा दुष्कृतो वजे	७. १०४. ३
इन्द्राय गिरो अनिशित	१०. ८९. ४	इन्द्रासोमा पक्षममास्वन्तर्नि	६. ७२. ४
इन्द्राय नूतमर्चतोक्पानि	१. ८४. ५	इन्द्रासोमा परि वां भूतु	७. १०४. ६
इन्द्राय पवते मदः	९. १०७. १७	इन्द्रासोमा महि तदां	६. ७२. १
इन्द्राय मदने सुतं	८. ९२. १९	इन्द्रासोमा युवमद्र	६. ७२. ५
इन्द्राय वृषणं मदं	९. १०६. ५	इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्यामि	७. १०४. ५
इन्द्राय स्याम गायत	८. ९८. १	इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो	७. १०४. ४
इन्द्राय सु मदिन्तमं	८. ९१. १९	इन्द्रासोमावहिमपः	६. ७२. ३
इन्द्राय सोम परि पिच्यसे	९. ७८. २	इन्द्रासोमा वासयय	६. ७२. २
इन्द्राय सोम पवसे	९. २३. ६	इन्द्रासोमा समवशांस	७. १०४. २
इन्द्राय सोम पातवे नृभिर्यतः	९. १०८. १५	इन्द्रा ह यो वरुणा	४. ४१. २
इन्द्राय सोम पातवे मदाय	९. ११. ८	इन्द्रा ह रजं वरुणा	४. ४१. ३
इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने	९. ९८. १०	इन्द्रियाणि शतक्रतो	३. ३७. ९
इन्द्राय सोम सुपुतः	९. ८५. १	इन्द्रे अभा नमो वृहत्	७. ९४. ४
इन्द्राय सोमाः प्रदिवो	३. ३६. २	इन्द्रेण याय सरथं सुते	३. ६०. ४
इन्द्राय हि धीरिसुरो	१. १३१. १	इन्द्रेण युवा निः सृजन्त	१०. ६२. ७
इन्द्रा याहि विमभानो	१. ३. ४	इन्द्रेण रोचना दिवो	८. १४. ९
इन्द्रा याहि तूतमान	१. ३. ६	इन्द्रेण सं हि रक्षसे	१. ६. ७

इम उ त्वा पुष्पाक	६. २१. १०
इम उ त्वा वि चक्षते	८. ४५. १६
इममो वमसं मा वि	१०. १६. ८
इममअस्वानुभये	१०. १२. २
इममिन्द्र गवाशिर	३. ४२. ७
इममिन्द्र सुतं पिब	१. ८४. ४
इममिन्द्रो अदीचरयु	१०. १७३. ३
इममु त्यमपर्यवदग्निं	६. १५. १७
इममु पु त्वमस्माकं	१. २७. ४
इममु पु वो अतिचि	६. १५. १
इमां खनाम्योषधिं	१०. १४५. १
इमां गायत्रवर्तनिं	८. ३८. ६
इमां च नः पृथिवीं	३. ५५. २१
इमां त इन्द्र सुदुतिं	८. १२. ३१
इमां ते धियं प्र भरे	१. १०२. १
इमां ते वाचं वसूयन्त	१. १३०. ६
इमां त्वमिन्द्र मीदुः	१०. ८५. ४५
इमां धियं शिशुमाणस्य	८. ४२. ३
इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं	१०. ६७. १
इमां मन्त्राय सुदुतिं	१०. ९१. १३
इमां म इन्द्र सुदुतिं	८. ६. ३२
इमां मे अग्ने समिधं	१०. ७०. १
इमां मे अग्ने समिध	२. ६. १
इमां मे मरुतो गिरमिमं	८. ७. ९
इमां वां मित्रावरुणा	७. ३६. २
इमां सु पूज्यां धियं	८. ६. ४३
इमा अग्ने मतपस्तुभ्यं	१०. ७. २
इमा अभि प्र णोतुमो	८. ६. ७
इमा अस्मै मतयो वाचो	१०. ९१. १२
इमा अस्य मरुतयः	८. १३. २९
इमा इन्द्रं वरुणं मे	४. ४१. ९
इमा उ त्वा पस्पृचानासो	७. १८. ३
इमा उ त्वा पुष्पमस्य	६. २१. १
इमा उ त्वा पुष्पसो	८. ३. ३
इमा उ त्वा शतक्रतो	६. ४५. २५
इमा उ त्वा सुतेसुते	६. ४५. २८
इमा उ वः सुदानयो	८. ७. १९
इमा उ वां दिविष्टय	७. ७४. १
इमा उ वां शुमयो	३. ६२. १
इमा गावः सरमे या	१०. १०८. ५

इमा गिरः सविता	७. ४५. ४
इमा गिर आदित्येभ्यो	२. २७. १
इमा जुषेपां सवना	८. ३८. ५
इमा जुहाना युष्मदा	७. ९५. ५
इमा ते वाभिन्नवमार्जनानीमा	१. १६३. ५
इमा धाना धृतध्रुवो	१. १६. २
इमा मारीरविचपाः	१०. १८. ७
इमानि धीणि विष्टपा	८. ९१. ५
इमानि वां भागवेयानि	८. ५९. १
इमा नु कं भुयना	१०. १५७. १
इमा मरुत बृहद्विवो	१०. १२०. ८
इमा मरुत मरुतवाहः	३. ४१. ३
इमा मरुत सरस्वति	२. ४१. १८
इमा मरुताणि वर्चना	५. ७३. १०
इमा मरुतेन्द्र तुभ्यं वांसि	१०. १४८. ४
इमामग्ने शरणिं मीधुवो	१. ३१. १६
इमामु पु सोमसुतिमुष	७. ९३. ६
इमामू नु कवितमस्य	५. ८५. ६
इमामू पु प्रभृतिं	३. ३६. १
इमामू व्यासुरस्य	५. ८५. ५
इमा रुद्राय तवसे	१. ११४. १
इमा रुद्राय स्थिरधन्वने	७. ४६. १
इमास्त इन्द्र पृथगो	८. ६. १९
इमे चित्तव मन्यसे	१. ८०. ११
इमे चेतारो अनृतस्य	७. ६०. ५
इमे जीवा वि मृतैपववृजन्	१०. १८. ३
इमे त इन्द्र ते वयं	१. ५७. ४
इमे त इन्द्र सोमास्तीमा	८. २. १०
इमे तुं मरुतो रामयन्तीमि	७. ५६. १९
इमे दिवो अनिमिवा	७. ६०. ७
इमे नरो हवदित्येव	७. १. १०
इमे भोजा अङ्गिरसो	३. ५३. ७
इमे मा पीता यसास	८. ४८. ५
इमे मित्रो वरुणो बृहभासो	७. ६०. ६
इमे यामासस्तद्विगभूवन्	५. ३. १२
इमे ये ते सु वायो	१. १३५. ९
इमे ये नार्याङ्ग परध्वरन्ति	१०. ७१. ९
इमे रथं चिन्मरुतो	७. ५६. २०
इमे वां सोमा अस्पवा	१. १३५. ६
इमे विमस्य वेचसो	८. ४३. १

इमे सोमास इन्द्रः	१. १६. ६	इममूर्जमभ्यर्षीयं	९. ९४. ५
इमे हि ते कारवो	८. ३. १८	इषा मन्दस्वा तुऽरं	८. ८२. ३
इमे हि ते ब्रह्मकृतः	७. ३२. २	इचिरेण ते मनसा	८. ४८. ७
इमो अग्रे वीतमानि	७. १. १८	इधुर्न घन्वन्मति धीयते	९. ६९. १
इमो देवो जायमानो	२. ४०. २	इधुर्न श्रिय इधुधेरस्तना	१०. ९५. ३
इयं त इन्द्र गिर्वणो	८. १३. ४	इषे पवस्व धारया	९. ६४. १३
इयं त ऋत्विषावती	८. १२. १०	इन्कर्तारमध्वरस्य	१०. १४०. ५
इयं ते मयसी मतिरग्रे	८. ७४. ७	इन्कर्तारमनिष्कृतं	८. ९९. ८
इयं ते पूषन्नाद्युणे	३. ६२. ७	इन्कृताहावमवतं	१०. १०१. ६
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां	७. ६०. १२	इन्कृतिनाम वो मातापो	१०. ९७. ९
	७. ६१. ७	इष्टा होत्रा असृक्षतेन्द्रं	८. ९३. २३
इयं न उत्रा प्रथमा	१०. ३५. ४	इष्यन्वाचमुपवक्तेव	९. ९५. ५
इयं मदां प्र स्मृणीति	६. ६७. २	इह त्या पुरुभूतमा देवा	८. २२. ३
इयं मनीषा इयमधिना	७. ७०. ७	इह त्या पुरुभूतमा पुरु	५. ७३. २
	७. ७१. ६	इह त्या सधमाद्या युजानः	८. १३. २७
इयं मनीषा वृद्धती	७. ९९. ६	इह त्या सधमाद्या हरी	८. ३२. २९
इयं मे नाभिरिह मे	१०. ६१. १९		८. ९३. २४
इयं या नीच्यर्क्षिणी	८. १०१. १३	इह त्वं सुनो सहसो	४. २. २
इयं यां ब्रह्मणस्पते	७. ९७. ९	इह त्वष्टारमग्निं	१. १३. १०
इयं वामस्य मन्मत	७. ९४. १	इह त्या गोपरीणसा	८. ४५. २४
इयं वामह्ये शृणुतं मे	१०. ३९. ६	इह त्या भूर्या चरेदुप	४. ४. ९
इयं विस्मृष्टिर्यत आवभूव	१०. १२९. ७	इह प्रजामिह रयिं	४. ३६. ९
इयं वेदिः परो अन्तः	१. १६४. ३५	इह प्र बूहि यतमः	१०. ८७. ८
इयं शुभ्येभिर्विससा	६. ६१. २	इह प्रयाणमस्तु	४. ४६. ७
इयं सा भूया उपसासमि	१०. ३१. ५	इह प्रियं प्रजया ते	१०. ८५. २७
इयं सा वो अस्मे	१. १८६. ११	इह मवीतु यं ईमङ्ग	१. १६४. ७
इयत्तकः कुपुम्भकस्तर्क	१. १९१. १५	इह श्रुत इन्द्रो अस्मे	१०. २२. २
इयत्तिका शकुन्तिका	१. १९१. ११	इहा गतं वृषण्वसू	८. ७३. १०
इयमददाद्रभसमृणच्युतं	६. ६१. १	इहि तिरः पगावत	८. ३२. २२
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट	७. ८४. ५	इहेन्द्राग्नी उप ह्ये	१. २१. १
	७. ८५. ५	इहेन्द्राग्नीमुप ह्ये	१. २२. १२
इयमु ते अनुष्टुतिश्चकृषे	८. ६३. ८	इहेव शृण्व एषां	१. ३७. ३
इयमेवाममृतानां गीः	१०. ७४. ३	इहेह जाता समवायशीता	१. १८१. ४
इरन्यन्नग्रे प्रथपस्व	१०. १४०. ४	इहेह यदां समना	४. ४३. ७
इरावती धेनुमती हि	७. ९९. ३		४. ४४. ७
इरावतीर्वरुण धेनवो	५. ६९. २	इहेह वः स्वतवसः	७. ५९. ११
इयं तोकाय नो दधद्स्मभ्यं	९. ६५. २१	इहेह वो मनसा	३. ६०. १
इयं दुहन्तुदुवां विश्वेवायसं	१०. १२२. ६	इहेव स्तं मा वि पौष्टं	१०. ८५. ४२
इयमूर्जं च पिन्वस	९. ६३. २	इहेवैधि माप च्योष्टाः	१०. १७३. २
इयमूर्जं पवमानाभ्यर्षसि	९. ८६. ३५	इहोप यात शवसो	४. ३५. १

ईशो रायः क्षयस्य	४. २०. ८
ईक्षपन्तीरपस्तुव	१०. १५३. १
ईक्षानामिद्वयोर्भूता	१०. १३२. १
ईमे यक्षेभिः शशमे	६. ३. २
ईकते त्वामवस्यवः	१. १४. ५
ईक्षानापावस्यये यविष्ठ	२. ६. ६
ईक्षितो भ्रात आ० इयं हि	१. १४२. ४
ईक्षितो भ्रात आ० सुखे	५. ५. ३
ईक्षितो भ्रात मनसा	२. ३. ३
ईक्षिन्वा हि प्रतीन्यं	८. २३. १
ईक्षे भग्निं विपक्षितं	३. २७. २
ईक्षे भग्निं स्वयसं	५. ६०. १
ईक्षे गिरा मनुहितं	८. १९. २१
ईक्षे च त्वा यज्ञमानो	३. १. १५
ईक्षे धावावृषिवी	१. ११२. १
ईक्षेन्यं वो अक्षुरं	७. २. ३
ईक्षेन्यः पयमानो	९. ५. ३
ईक्षेन्यो नमस्यस्तिर	३. २७. १३
ईक्षेन्यो वो मनुषो	७. ९. ४
ईषिवांसमति स्त्रियः	३. ९. ४
ईशुरधं न न्ययं परुष्णी	७. १८. ९
ईशुर्गावो न यवसादगोपा	७. १८. १०
ईशुष्टे ये पूर्वतरामपदयन्	१. ११३. ११
ईमान्तासः सिलिकमप्यमासः	१. १६३. १०
ईमान्यद्वयुषे वपुश्चक्रं	५. ७३. ३
ईशान इमा भुवनानि	९. ८६. ३७
ईशानकृतो धुनयो	१. ६४. ५
ईशानाय प्रहृतिं यस्त	७. ९०. २
ईशाना वार्याणां क्षयन्ती	१०. ९. ५
ईशानासो ये दधते	७. ९०. ६
ईशिषे वार्यस्य हि	८. ४४. १८
ईशो यो विश्वस्या	१०. ६. ३
ईशो व्यमिरमृतस्य	७. ४. ६
उक्थं चन शस्यमान	८. २. १४
उक्थउक्थे सोम इन्द्रं	७. २६. २
उक्थभृतं सामभृतं	७. ३३. १४
उक्थमिन्द्राय शंस्यं	१. १०. ५
उक्थवाहसे विभ्ये	८. ९६. ११
उक्थभिरवागवसे	१. ४७. १०
उक्थभिर्हवहन्तामा	७. ९४. ११

उक्थेव्विष्णु शूर येवु	२. ११. ३
उक्षन्तो अक्षरं भार्या	२. ३४. ३
उक्षाभाय वशाभाय	८. ४३. ११
उक्षा गृह्यं अभि ववक्ष	१. १४६. २
उक्षा मिमाति गति यन्ति	९. ६९. ४
उक्षा समुद्रो भयः	५. ४७. ३
उक्षेव युषा परिपन्	९. ७१. ९
उक्ष्यो हि मे पञ्चदश	१०. ८६. १४
अं न वीरं नमस्तोष	८. ४९. ६
अं गुपुज्म घृतनासु	८. ६१. १२
अं व भोजः स्थिरा	७. ५६. ४
अमवाहमक्षकृत्वा पुरन्दरो	८. ६१. १०
अमस्तुरापाळमिभूत्योमा	३. ४८. ४
अमा इव मयहन्तः	१०. ९४. ६
अमा विचिनिता मृच	६. ६०. ५
अमा सन्ता हवामह	१. २१. ४
ओष्विष्णु शूर मन्त्रान	२. ११. १७
ओषो ज्यो वीर्याय स्वधा	७. २०. १
ओषो वां ककुहो यमिः	५. ७३. ७
उच्येव वपुषि यः	८. ४६. २८
उक्षा ते आतमन्धसो	९. ६१. १०
उक्षा दिवि दक्षिणावन्तो	१०. १०७. २
उच्छन्ती या कृणोषि	७. ८१. ४
उच्छन्तीष्य चितयन्त	४. ५१. ३
उच्छन्त्यां मे यज्ञता	५. ६४. ७
उच्छन्नुपसः सुदिना	७. ९०. ४
उच्छा दिवो दुहितः	६. ६५. ६
उच्छिष्टं चम्बोर्भर	१. २८. ९
उच्छुष्मा ओषधीनां	१०. ९७. ८
उच्छोचिवा सहसस्तुव	३. १८. ४
उच्छ्रयस्य वनस्पते	३. ८. ३
उच्छ्रयमाना पृथिवी	१०. १८. १२
उच्छ्रयस्व पृथिवि	१०. १८. ११
उक्षातमिन्द्र ते शव	८. ६२. १०
उक्षायातं परशुन्योतिषा	१०. ४३. ९
उत क्रतुभिर्क्रतुषाः पाहि	३. ४७. ३
उत कथं नृपदः पुत्र	१०. ३१. ११
उत गाव इवाद्रिन्तुत	१०. १४६. ३
उत प्रा भगिरध्वर	४. ९. ४
उत प्रा व्यन्तु देवपत्नी	५. ४६. ८

उत घा नेमो अम्नुतः
 उत घा स रथीतमः
 उत ते सुपुता हरी
 उत त्वं चमसं नयं
 उत त्वं पुत्रममुषः
 उत त्वं भुङ्गुमन्धिना
 उत त्वं वीरं धनसा
 उत त्वदाश्वत्थं यदिन्द्र
 उत त्वदां जुस्तो अन्धिना
 उत त्वयो मास्तं शर्व
 उत त्वा तुर्वशापद्
 उत त्वा दैव्या भिपजा
 उत त्वा मे यशसा
 उत त्वा मे रौद्रावचिमन्ता
 उत त्वा मे हवमा
 उत त्वा यजता हरी
 उत त्वा सद्य आर्या
 उत त्वा हरितो दसा
 उत त्वे देवी सुभगे
 उत त्वे नः पर्यतासः
 उत त्वे नो मरुतो
 उत त्वे मा प्यन्यस्य
 उत त्वे मा पौष्टुत्स्यस्य
 उत त्वे मा माग्नाश्वस्य
 उत त्वं मयवन्तुपु
 उत त्वं सद्ये स्थिर
 उत त्वं सुनो सहसो
 उत त्वः परयत्न ददर्श
 उत त्वागे मम स्तुतो
 उत त्वा धीतयो मम
 उत त्वा नमसा वयं
 उत त्वावपिरं वयं
 उत त्वा भृगुवच्युषे
 उत त्वा मन्त्रिं मन्त्रं
 उत त्वा मन्त्रं वयं
 उत त्वा स्त्री शशीयसी
 उत दासं कौलितं
 उत दासस्य वचिनः
 उत दास्मा परिधिपे
 उत देवा भवहितं

१. ६१. ८
 ६. ५६. २
 ८. १३. २३
 १. २०. ६
 ४. ३०. १६
 ७. ६८. ७
 ८. ८६. ४
 ८. ६. २४
 ७. ६८. ६
 ५. ४६. ५
 ४. ३०. १७
 ८. १८. ८
 १. १२२. ४
 १०. ६१. १५
 ६. ५०. १०
 ४. १५. ८
 ४. ३०. १८
 ९. ६३. ९
 २. ३१. ५
 ५. ४६. ६
 ७. ३६. ७
 ५. ३३. १०
 ५. ३३. ८
 ५. ३३. ९
 ८. ४५. ६
 १०. ७१. ५
 ६. ५०. ९
 १०. ७१. ४
 ८. ४३. १७
 ८. ४४. २२
 ८. ४३. १२
 ८. ४५. १७
 ८. ४३. १३
 ८. ६७. १०
 ९. ४५. ३
 ५. ६१. ६
 ४. ३०. १४
 ४. ३०. १५
 १०. ६२. १०
 १०. १३७. १

उत द्यावापृथिवी
 उत द्युमत्सुवीर्यं
 उत नः कर्णसोभना
 उत नः पितृमा भर
 उत नः मिया मियाहु
 उत नः सिन्धुत्पां
 उत नः सुत्रात्रो देवगोपाः
 उत नः सुयोत्सा
 उत नः सुभगां अरि
 उत न इ त्वष्टा
 उत न इ मलयो
 उत न इ मरुतो
 उत न एना पयपा
 उत नूनं यदिन्द्रियं
 उत नो गोमतरकृषि
 उत नो गोमतीरिप आ
 उत नो गोमतीरिप उत
 उत नो गोमतीरिपो
 उत नो गोविदश्ववित्
 उत नो गोपणि विष
 उत नो दिव्या क्ष
 उत नो देव देवां
 उत नो देवावन्धिना
 उत नो देव्यदितिरुप्यतां
 उत नो धियो गोभद्राः
 उत नो नक्षत्रपां
 उत नो वज्रविव
 उत नो वद्वा चिन्मृज्जता
 उत नो वाजसातये
 उत नो विष्णुस्त वातो
 उत नोऽहिर्बुध्न्यः
 उत नोऽहिर्बुध्न्यो
 उत प्रथिमुद्राक्षस्य
 उत प्र पिप्य ऊधराध्याया
 उत प्रहामतिदीप्या
 उत व्रद्धाव्या वयं
 उत व्रद्धाणो मरुतो
 उत व्रुवन्तु जन्तव
 उत व्रुवन्तु नो निदो
 उत म क्रमे पुरयस्य

६. ५०. ३
 १. ७४. ९
 ८. ७८. ३
 ८. ३२. ८
 ६. ६१. १०
 ८. २५. १४
 ६. ६८. ७
 १. १४१. १२
 १. ४. ६
 १. ६८. ६
 १. ८६. ७
 १. ८६. ८
 ९. ९७. ५३
 ४. ३०. २३
 ८. ३२. ९
 ५. ७९. ८
 ८. ५. ९
 ९. ६२. २४
 ९. ५५. ३
 ६. ५३. १०
 ८. ५. २१
 ८. ७५. २
 १०. ९३. ६
 ८. २५. १०
 १. ९०. ५
 १०. ९३. ५
 ३. १३. ६
 १०. ९३. ७
 ९. १३. ४
 ५. ४६. ४
 ६. ५०. १४
 १. ८६. ५
 १०. १०२. ७
 ९. ९३. ३
 १०. ४२. ९
 ८. ६. ३३
 ५. २९. ३
 १. ७४. ३
 १. ४. ५
 ६. ६३. ९

उत मन्ये पितृब्रुहो	१. १५९. २	उत स्य वाग्नी क्षिपणि	४. ४०. ४
उत माता बृहदिवा	१०. ६४. १०	उत स्य वाग्नी सहुरिर्कृतावा	४. ३८. ७
उत माता महिष	४. १८. ११	उत स्य वाज्यरुषस्तुविष्व	५. ५६. ७
उत मे प्रथियोर्यथियोः	८. १०. ३७	उत स्या नः सरस्वती घोरा	६. ६१. ७
उत मेऽरपसुवतिर्ममन्दुपी	५. ६१. ९	उत स्या नः सरस्वती जुषाणो	७. ९५. ४
उत मे वोचतादिति	५. ६१. १८	उत स्या नो दिवा	८. १८. ७
उत यासि सवितरुषीणि	५. ८१. ४	उत स्या वां मनुमन्	१. ११९. ९
उत यो मातुषेया	१. २५. १५	उत स्या वां रुशतो	१. १८१. ८
उत योषणे दिव्ये	७. २. ६	उत स्या श्वेतपावरी	८. २६. १८
उत वः शंसमुनिशामिव	२. ३१. ६	उत स्वया तन्वा सं वीदे	७. ८६. २
उत वां विश्व मद्यास्वन्वो	१. १५३. ४	उत स्वराजे भदितिः	८. १२. १४
उत वा उ परि वृणक्षि	१०. १४२. ३	उत स्वराजो भदिति	७. ६६. ६
उत वाजिनं पुरुनिष्पञ्चानं	४. ३८. २	उत स्वस्या भरात्या	९. ७९. ३
उत वात पितासि न	१०. १८६. २	उत स्वानासो दिवि	५. २. १०
उत वा यः सहस्य	१. १४७. ५	उतादः परमे गवि	६. ५६. ३
उत वा यस्य वाजिनो	१. ८६. ३	उताभये पुरुहूत ध्रुवोभि	३. ३०. ५
उत वा यो नो मर्चया	२. २३. ७	उता पातं संगये प्रात	५. ७६. ३
उत वतानि सोम ते	१०. २५. ३	उतालभ्यं स्पृणुहि जातवेद	१०. ८७. ७
उत शुण्णस्य भृष्टयुया	४. ३०. १३	उताशिष्टा अनु शृण्वन्ति	२. २४. १३
उत सखास्याश्विनोऽस्त	४. ५२. ३	उतासि मैत्रावरुणो	७. ३३. ११
उत सिन्धुं विबाल्यं	४. ३०. १२	उताहं नक्तमुत सोम	९. १०७. २०
उत सु त्ये पयोऽव्या	८. २. ४२	उतेदानीं भगवन्तः	७. ४१. ४
उत स्तुतासो मरुतो	७. ५७. ६	उतेशिषे प्रसवस्य	५. ८१. ५
उत स्म ते परुष्ययामूर्णा	५. ५२. ९	उतो घा ते पुरुष्या	७. २९. ४
उत स्म ते वनस्पते	१. २८. ६	उतो नो अस्य कस्य चिद्	५. ३८. ४
उत स्म दुर्गुभीषसे	५. ९. ४	उतो नो अस्या उपसो	१. १३१. ६
उत स्म यं शिशुं यथा	५. ९. ३	उतो न्वस्य जोषमां	८. ९४. ६
उत स्म राशि परि	९. ८७. ९	उतो न्वस्य यत्पदं	८. ७२. १८
उत स्म सद्य हर्षतस्य	१०. ९६. १०	उतो न्वस्य यन्महदश्वा	८. ७२. ६
उत स्मा सद्य इत्परि	४. ३१. ८	उतो पतिर्य उच्यते	८. १३. ९
उत स्मास्तु प्रथमः	४. ३८. ६	उतो पितृभ्यां प्रविशानु	३. ७. ६
उत स्मास्य तन्यतोरिव	४. ३८. ८	उतो स मद्यमिन्दुभिः	१. २३. १५
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः	४. ४०. ३	उतो सहस्रमर्णसं	९. ६४. २६
उत स्मास्य पनयन्ति	४. ३८. ९	उतो हि वां दात्रा	४. ३८. १
उत स्मा हि त्वामाहुर्नि	४. ३१. ७	उतो हि वां पूर्व्या	३. ५४. ४
उत स्मेनं वस्त्रमधि	४. ३८. ५	उतो हि वां रत्नयेयानि	७. ५३. ३
उत स्य देवः सविता	६. ५०. १३	उत्तराहमुत्तर उत्तरे	१०. १४५. ३
उत स्य देवो भुवनस्य	२. ३१. ४	उत्तानपर्णे सुभगे	१०. १४५. २
उत स्य न इन्द्रो	२. ३१. ३	उत्तानायामजनयन्	२. १०. ३
उत स्य न उशिबामुर्विया	१०. ९२. १२	उत्तानायामव भरा	३. २९. ३

उचिष्ठताव पदपतेन्नुस्य	१०. १७९. १
उचिष्ठ नूनमेवां स्तोमैः	५. ५६. ५
उचिष्ठभोजसा सह	८. ७६. १०
उचिष्ठ ब्रह्मणस्पते	१. ४०. १
उचिष्ठसि स्वाहुतो	१०. ११८. २
उते बृहन्तो धर्चयः	८. ४४. ४
उते धर्चयश्चिदस्तेरपतान्	१. १२४. १२
	६. ६४. ६
उते शतान्मववन्नृच	१. १०२. ७
उते शुभ्रा जिहतामुते	१०. १४२. ६
उते शुभ्रास ईरते	९. ५०. १
उते शुभ्रासो अस्थू	९. ५३. १
उते स्तत्रामि वृषिर्वी	१०. १८. १३
उत्वा मन्दन्तु स्तोमाः	८. ६४. १
उत्पुस्तात्सूर्यं पति	१. १९१. ८
उत्पुपणं युवामहे	६. ५७. ६
उत्सूर्यो बृहदधीन्यभ्रेत्	७. ६२. १
उत्सम वातो वहति	१०. १०२. २
उद्गादयमादित्यो	१. ५०. १३
उद्ग्रे तव तद्गतादधी	८. ४३. १०
उद्ग्रे तिष्ठ प्रत्या तनुष्व	४. ४. ४
उद्ग्रे भारत धुमदजखेण	६. १६. ४५
उद्ग्रे शुचयस्त्वव शुक्रा	८. ४४. १७
उदगनदसो सूर्यः	१. १९१. ९
उदपतन्नरुणा भानवो	१. ९२. २
उदभूतो न वयो रक्षमाणा	१०. ६८. १
उद्भ्राणीव स्तनयन्	६. ४४. १२
उदसो सूर्यो अगादु	१०. १५९. १
उदस्तम्भीत्समिधा	३. ५. १०
उदस्य बाहू शिषिरा	७. ४५. २
उदस्य शुभ्राद्रानुनीते	७. ३४. ४
उदस्य शोचिरस्यादा	७. १६. ३
उदस्य शोचिरस्याद्	८. २३. ४
उदानीर्जिह्वते बृहद्वागो	९. ५. ५
उदानद्वहो दिवमुष्टा	८. ६. ४८
उदावता त्वशसा पन्यसा	६. १८. ९
उदिता यो निदिता वेदिता	८. १०३. ११
उदिद्वस्य गिच्येतसो	७. ३२. १२
उदीरतां सृजता उत्पुन्यी	१. १२३. ६
उदीरतामत्र उत्परास	१०. १५. १

उदीरय कवितमं	५. ४२. ३
उदीरयथा मज्जः	५. ५५. ५
उदीरयन्त वायुमिर्वाभासः	८. ७. ३
उदीरय पितरा आर भा	१०. ११. ६
उदीरयामृतापते	८. ७३. १
उदीर्यं बीवो मनुर्न	१. ११३. १६
उदीर्यं नार्यमि जीवलोफं	१०. १८. ८
उदीर्यतः पतिवती	१०. ८५. २१
उदीर्यतो विश्वासो	१०. ८५. २२
उदु ज्योतिरमृतं विश्वत्रयं	७. ७६. १
उदु तिष्ठ सवितः शुष्यस्य	७. ३८. २
उदु तिष्ठ स्वप्नर स्त्वानो	८. २३. ५
उदुत्तमं मुमुग्धि नो	१. २५. २१
उदुत्तमं वदण पाशमस्म	१. २४. १५
उदु त्वं आतवेदसं	१. ५०. १
उदु त्वच्छुर्महि	६. ५१. १
उदु त्वद्दसंतं वदुर्दिव	७. ६६. १४
उदु त्वे अरुणस्तवधिवा	८. ७. ७
उदु त्वे मनुमत्तमा	८. ३. १५
उदु त्वे सूतो गिरः	१. ३७. १०
उदु ब्रह्माण्यैत श्रवस्येन्द्रं	७. २३. १
उदु श्रिय उपसो रोचमाना	६. ६४. १
उदु हुतः समिधा यद्वो	३. ५. ९
उदु स्य देवः सविता दमूना	६. ७१. ४
उदु स्य देवः सविता ययाम	७. ३८. १
उदु स्य देवः सविता सवाय	२. ३८. १
उदु स्य देवः सविता हिरण्यया	६. ७१. १
उदु स्य वः सविता	८. २७. १२
उदु स्य शरणे दिवो	८. २५. १९
उदु स्तोमासो अश्विनो	७. ७२. ३
उदुधिषाः सृजते सूर्यः	७. ८१. २
उदु स्वानेभिरीत	८. ७. १७
उदु अयां उपवत्तेव	६. ७१. ५
उदु वु णो वसो महे	८. ७०. ९
उदु भागदङ्गिनोभ्य	८. १४. ८
उदुत्तेव शकुने साम	२. ४३. २
उदुत्तेमि धुतामचं	८. ९३. १
उदुत्तमिवितृण्यजो	७. ३३. ५
उदुत्तय मयवन्नायुषा	१०. १०३. १०
उदुत्तो हृदमपिबमहपाणः	१०. १०२. ४

उद्युष्यर्थं समनसः	१०. १०१. १
उद्ययमीति सचितेव	१. ९५. ७
उद्यत्सहः सहस्र आजनिष्ट	५. ३१. ३
उद्यदिन्द्रो महते दानवाय	५. ३२. ७
उद्यद्भ्यन्त्य विष्टयं	८. ६९. ७
उद्यजय मित्रमह	१. ५०. ११
उद्यस्य ते नवजातस्य	७. ३. ३
उद् ऊर्मिः शम्पा	३. ३३. १३
उद्भवस्मा भूणोतना	१. १६१. ११
उद्भवनमैरतं दंसनाभि	१. ११८. ६
उद्भयं तमसस्परि	१. ५०. १०
उद्भां चक्षुर्वक्ष्य सुप्रतीकं	७. ६१. १
उद्भां पृक्षासो मधुमन्त	४. ४५. २
उद्भां पृक्षासो मधुमन्तो	७. ६०. ४
उद्दह रक्षः सठमूलमिन्द्र	३. ३०. १७
उद्देति प्रसवीता जनानां	७. ६३. २
उद्देति सुभगो विश्वचक्षाः	७. ६३. १
उनसि भूमिं पृथिवीमुत	५. ८५. ४
उन्मदिता मौनेयेन	१०. १३६. ३
उन्मध्व ऊर्मिर्वनना	९. ८६. ४०
उन्मा पीता अयंसत	१०. ११९. ३
उन्मा ममन्द वृषभो	२. ३३. ६
उप क्रमस्वा भर	८. ८१. ७
उप क्षत्रं पृथ्वीत	१. ४०. ८
उप क्षरन्ति सिन्धवो	१. १२५. ४
उपभेतास्तव सुप्रणीति	३. १. १६
उप च्छायामिव घृणेरगन्ध	६. १६. ३८
उप ते गा इवाकर्	१०. १२७. ८
उप तेऽर्थां सहमाना	१०. १४५. ६
उप ते स्तोमान्युपा	१. ११४. ९
उप त्मन्या वनस्पते	१. १८८. १०
उप त्या वद्धी गमनो	७. ७३. ४
उप त्रितम्य पाप्योभक्त.	९. १०२. २
उप त्या कर्मज्ञतये	८. २१. २
उप त्याग्ने दिवेदिवे	१. १. ७
उप त्या जामयो गिरो	८. १०२. १३
उप त्या बुद्धो मम	८. ४४. ५
उप त्या रण्वसंहसं	६. १६. ३७
उप त्या सातये नरो	७. १५. ९
उप नः पितृवा चर	१. १८७. ३

उप नः सवना गदि	१. ४. २
उप नः सुतमा गतं	५. ७१. ३
उप नः सुतमा गदि सोम	३. ४२. १
उप नः सुतमा गदि हरिभि	१. १६. ४
उप नः सुतवो गिरः	६. ५२. ९
उप नो देवा अवसा	१. १०७. २
उप नो यातमश्विना	८. २६. ७
उप नो वाजा भञ्जर	४. ३७. १
उप नो वागिनीवसू	८. २२. ७
उप नो हरिभिः सुतं	८. ९३. ३१
उप प्र जिन्यन्नुशती	१. ७१. १
उपमयन्तो भञ्जरं	१. ७४. १
उप प्रागाच्छसनं	१. १६३. १२
उप प्रागात्स्वमं	१. १६३. १२
उप प्रागात्सुमन्मे	१. १६२. ७
उप पिपं पनिगतं	९. ६७. २९
उप प्रेत कुशिकाश्वेतयध्व	३. ५३. ११
उप ब्रह्मं वावाता वृषणा	८. ४. १४
उप ब्रह्मणि हरिवो	१०. १०४. ६
उपमं त्वा मघोनां	८. ५३. १
उप मा पेपिशत्तमः	१०. १२७. ७
उप मा मतिरस्थित	१०. ११९. ४
उप मा स्वावाः स्वनयेन	१. १२६. ३
उप मा पृहदादा	८. ६८. १४
उप यमेति युवतिः	७. १. ६
उप यो नमो नमसि	४. २१. ५
उप व एपे नमसा	१. १८६. ४
उप व एपे वन्द्येभिः	५. ४१. ७
उप शिक्षापतस्थवो	९. १९. ६
उप श्वात्सय पृथिवीमुत	६. ४७. २९
उपसर्गाय मीळ्दुप	७. १५. १
उप सर्पं मातरं भूमि	१०. १८. १०
उपस्तुतिं नमस उद्यतिं	१. १९०. ३
उपस्तुतिर्पेच्यमुग्धेन्	१. १५८. ४
उप स्तुहि प्रथमं रत्नधेयं	५. ४२. ७
उप स्तुणीतमत्रये	८. ७३. ३
उपस्त्रायं चरति यत्	१. १४५. ४
उपस्त्राय मातरमन्नमैष्ट	३. ४८. ३
उप खद्वेषु बप्सतः	८. ७२. १५
उपहृताः पितरः सोम्यासो	१०. १५. ५

उप ह्ये सुदुषां धेनुमेतां	१. १६४. २६
उप ह्ये सुदुषं मास्तं	१०. ३६. ७
उपहरे गिरीणां संगये	८. ६. २८
उपहरेषु यद्विचिष्यं	१. ८७. २
उपाशिरा पुष्कृताय	३. ३५. २
उपायातं दासुषे मत्प्राय	७. ७१. २
उपावसृज त्मन्या समञ्ज	१०. ११०. १०
उपास्मै गायता गरः	९. ११. १
उपेदमुपपर्चनमासु	६. २८. ८
उपेदह धनदामप्रतीतं	१. ३३. २
उपेमसृक्षि वाजयुषं चत्स्यां	२. ३५. १
उपो भद्रशि शुन्धुवो	१. १२४. ४
उपो नमस्व वृषणा	३. ३५. ३
उपोष मे परा मृश	१. १२६. ७
उपो मतिः धृच्यते	९. ६९. २
उपो रषेषु वृषती	१. ३९. ६
उपो रुच्ये सुवर्तिर्न	७. ७७. १
उपो पु जातमसुरं	९. ६१. १३
उपो पु शृष्टुर्ही गिरो	१. ८२. १
उपो ह यद्विदयं वाजिनो	७. ९३. ३
उपो हरीणां पतिं दक्षं	८. २४. १४
उमयं ते न क्षीयते	२. ९. ५
उमयं शृण्वच्च न	८. ६१. १
उमयतः पवमानस्य	९. ८६. ६
उमयासो जातवेदः	२. २. १२
उमा उ नूनं तद्विदयं	१०. १०६. १
उमा श्रिग्ययुर्न परा	६. ६९. ८
उमा देवा दिविस्पृशे	१. २३. २
उमा देवा नृचक्षसा	९. ५. ७
उमा पिबतमश्विनोऽमा	१. ४६. १५
उमाभ्यां देव सवितः	९. ६७. २५
उमा वामिन्द्राग्नी आहुवज्या	६. ६०. १३
उमा शंसा नयां मामविष्टा	१. १८५. ९
उमा हि दध्ना भिषत्रा	८. ८६. १
उमे भस्मै पीपयतः	२. २७. १५
उमे चिदिन्द्र रोदसी	७. २०. ४
उमे धावापृथिवी विश्वमिन्वे	९. ८१. ५
उमे धुरी वद्विगपिचमानो	१०. १०१. ११
उमे पुनामि रोदसी	१. १३३. १
उमे भद्रे श्रोषयते	१. ९५. ६

उमे सते महिना शुभे	७. ९६. २
उमे यदिन्द्र रोदसी	१०. १३४. १
उमे सुधन्द्र सपिचो	५. ६. ९
उमे सोमावचाकदान्	९. ३२. ४
उमोभयाविष्णु वेहि	१०. ८७. ३
उर्कं शमीरं अनुषाभ्युधं	३. ४६. ४
उर्कं नृभ्य उर्कं राव	८. ६८. १३
उर्कं नो लोकमनु मेपि	६. ४७. ८
उर्कं यज्ञाय चक्रयुक्तं	७. ९९. ४
उर्कं हि राजा वरुण	१. २४. ८
उरगन्धितभयानि	९. ९०. ४
उरं गस्तन्वे तन उरं	८. ६८. १२
उरं ते ज्ञपः पर्येति	१. ९५. ९
उरं वां रघः परि नक्षति	४. ४३. ५
उरुण्यचसा महिनी	१. १६०. २
उरुण्यचसे महिने	७. ३१. ११
उरुण्यचा नो महिषः	१०. १२८. ८
उरुसांसा नमोहृवा	३. ६२. १७
उरुष्या णो अभिसास्तेः	१. ९१. १५
उरुष्या णो वा परा	८. ७१. ७
उरुणमावसुतृषा	१०. १४. १२
उरोष्ट इन्द्र रावसो	५. ३८. १
उरौ देवा भनिवाधे	५. ४२. १७
	५. ४३. १६
उरौ महौ भनिवाधे	३. १. ११
उरौ वा ये भन्तरिक्षे	३. ६. ८
उर्यो पृथ्वी बह्वे द्यौ	१. १८५. ७
उर्यो सधनी बृहती	१. १८५. ६
उरूकपातं नुनूकपातं	७. १०४. २२
उवाच मे वरुणो मेधिराय	७. ८७. ४
उवातोषा उच्छाच	९. ४८. ३
उवै भम्य सुक्तामिक	१०. ८६. ७
उवोविष हि मयवन्	७. ३७. ३
उशाना काण्यस्त्वा	८. २३. १७
उशाना यत्परावत	८. ७. २३
उशाना यत्सहस्यैरयातं	५. २९. ९
उशान्तस्त्वा नि धीमसुशान्तः	१०. १६. १२
उशान्ता दूता न दभाय	७. ९१. २
उशान्ति या ते भयुतास	१०. १०. ३
उशान् पु णः सुमना	४. २०. ४

अभिकृपावको भरतिः	१०. ४५. ७	ऊर्ष्य ऊ पु ण ऊतये	१. ३६. १३
अभिकृपावको वसुमार्तुषेणु	१. ६०. ४	ऊर्ष्य ऊ पु णो भव्यरस्य	४. ६. १
अः प्रतीची भुवनानि	३. ६१. ३	ऊर्ष्यस्तिष्ठा न ऊतये	१. ३०. ६
अ भा भाहि भातुना	१. ४८. ९	ऊर्ष्या धीतिः प्रत्यस्य	१. ११९. २
अउपो हि वसो	१०. ८. ४	ऊर्ष्या यते त्रेतिनी	१०. १०५. ९
अवसः पूर्वा भव	३. ५५. १	ऊर्ष्यासत्त्वान्निन्द्वो	७. ३१. ९
अवसां न क्तवो	१०. ७८. ७	ऊर्ष्या हि ते दिवेदिवे	८. ४५. १२
अवस्तचित्रमा भरा	१. ९२. १३	ऊर्ष्यो भग्निः सुमतिं	७. ३९. १
अवस्तमस्यां यरास्त	१. ९२. ८	ऊर्ष्यो गन्धर्वो० अस्मान्	१०. १२३. ७
अवा उच्छन्ती समिधाने	१. १२४. १	ऊर्ष्यो गन्धर्वो० अस्माद्	९. ८५. १२
अवासानस्त्य बृहती	१०. ३६. १	ऊर्ष्यो प्रावा बृहदग्निः	१०. ७०. ७
अपो अथेह गोमत्यश्वा	१. ९२. १४	ऊर्ष्यो प्रावा वसवो	१०. १००. ९
अपो देव्यमर्त्या वि भाहि	३. ६१. २	ऊर्ष्यो नः पाण्डसो	१. ३६. १४
अपो न जारः पृथु पात्रो	७. १०. १	ऊर्ष्यो भव प्रति विष्या	४. ४. ५
अपो न जारो विभावोस्रः	१. ६९. ५	ऊर्ष्यो वां गातुरध्वरे	३. ४. ४
अपो भग्नेभिरा गहि	१. ४९. १	ऊर्ष्यो वामगिरध्वरे	६. ६३. ४
अपो मयोन्त्या यह	४. ५५. ९	ऊर्ष्यो ह्यस्पाद्व्यन्तरिक्षे	२. ३०. ३
अपो यदग्निं समिधे	१. ११३. ९	ऊर्मिपंस्ते पवित्र आ	९. ६४. ११
अपो यदघ्न भातुना	१. ४८. १५	ऋक्साभ्यामभिहितौ	१०. ८५. ११
अपो ये ते प्र यामिषु	१. ४८. ४	ऋषां त्वः पोषमास्ते	१०. ७१. ११
अपो वात्र हि धंस्व	१. ४८. ११	ऋचा कपोतं नुदत	१०. १६५. ५
अपो वाज्रेन वाग्निनि	३. ६१. १	ऋचो अक्षरे परमे	१. १६४. ३९
अष्टारेव फर्वरेषु श्रयेये	१०. १०६. २	ऋजिष्य ईमिन्द्रावतो	४. २७. ४
अस्त्रा वेद वसूनां	९. ५८. २	ऋजिति परि बृहग्निं नो	६. ७५. १२
ऊती देवानां वपमिन्द्रवन्तो	१. १३६. ७	ऋजीत्येनी रुशती महित्वा	१०. ७५. ७
ऊती शचीवस्तव वीर्येण	१०. १०४. ४	ऋजीपी श्येनो ददमानो	४. २६. ६
ऊरुभ्यां ते मष्टीवद्भयां	१०. १६३. ४	ऋजीपी वशी वृषभ	५. ४०. ४
ऊर्जं गावो यवसे पीवो	१०. १००. १०	ऋतुः पवस्व वृजिनस्य	९. ९७. ४३
ऊर्जं नो द्यौश्च पृथिवी	६. ७०. ६	ऋतुनीती नो वरुणो	१. ९०. १
ऊर्जा देवां अवस्योजसा	८. ३६. ३	ऋतुरिच्छंस्तो वनवद्	२. २६. १
ऊर्जो नपाग्जातवेदः	१०. १४०. ३	ऋतुमुक्षण्यायने रजतं	८. २५. २२
ऊर्जो नपातं स हिनाय	६. ४८. २	ऋतुविश्वेदेत आ ददे	८. ६८. १५
ऊर्जो नपातं सुभगं	८. १९. ४	ऋतं च सत्यं चामीद्वा	१०. १९०. १
ऊर्जो नपातमध्वरे	३. २७. १२	ऋतं चिकित्व ऋत	५. १२. २
ऊर्जो नपातमा हवे	८. ४४. १३	ऋतं दिवे तदवोचं	१. १८५. १०
ऊर्जो नपातहस्तावन	१०. ११५. ८	ऋतं देवाय कृण्वते	२. ३०. १
ऊर्णम्रदा वि प्रपस्वाभ्यर्का	५. ५. ४	ऋतं येमान ऋतमिद्	४. २३. १०
ऊर्ष्यं केतुं सविता देवो	४. १४. २	ऋतं वदन्नृत्तयुग्म	९. ११३. ४
ऊर्ष्यं तुनुद्रेऽवत	१. ८५. १०	ऋतं वोचं नमसा	४. ५. ११
ऊर्ष्यं भानुं सविता	४. १३. २	ऋतं शंसन्त ऋतु	१०. ६७. २

कृतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मण	२. २४. ८	कृते स विन्दते युधः	८. २७. १७
कृतधीतय आ गत	१५. ५१. २	कृतुदेणे सख्या सचेय	८. ४८. १०
कृतमृतेन सपन्तेपिरं	१५. ६८. ४	कृधक्सा वो मरुतो	७. ५७. ४
कृतस्य गोपा न दभाय	९. ७३. ८	कृधक्सोम स्वस्तये	९. ६४. ३०
कृतस्य गोपावधि तिष्ठयो	५. ६३. १	कृधगित्वा स मर्त्यः	८. १०१. १
कृतस्य जिह्वा पवते	९. ७५. २	कृधक्स्ते सुदानवे धिया	६. २. ४
कृतस्य तन्तुर्विततः	९. ७३. ९	कृध्याम स्तोमं सनुयाम	१०. १०६. ११
कृतस्य दृब्धा धरुणानि	४. २३. ९	कृधुक्षणं न वर्तव	८. ४५. २९
कृतस्य देवा अनु मता	१. ६५. २	कृधुक्षणमिन्द्रमा इव	१. १११. ४
कृतस्य पयि वेधा	६. ४४. ८	कृधुक्षणे वाजा मादयध्व	७. ४८. १
कृतस्य प्रेषा कृतस्य	१. ६८. ३	कृधुतो रयिः प्रथमश्रव	४. ३६. ५
कृतस्य युध उपसामिषण्यन	३. ६१. ७	कृधुमन्ता वृषणा	८. ३५. १५
कृतस्य रश्मिमनुषच्छमाना	१. १२३. १३	कृधुसुधुक्षणे रयिं	४. ३७. ५
कृतस्य वा केशिना	३. ६. ६	कृधुकृधुक्षा कृधुविधतो	१०. ९३. ८
कृतस्य वो रथ्यः पूतदक्षा	६. ५१. ९	कृधुकृधुभिरभि वः	७. ४८. २
कृतस्य हि धेनवो	१. ७३. ६	कृधुर्न इन्द्रः शवसा	१. ११०. ७
कृतस्य हि प्रसितिर्धौकृ	१०. ९२. ४	कृधुर्न रथ्यं नवं दधाता	९. २१. ६
कृतस्य हि वर्तनपः	१०. ५. ४	कृधुर्भगाय सं शिशातु	१. १११. ५
कृतस्य हि शुरुधः	४. २३. ८	कृधुर्विभ्या वाज इन्द्रो	४. ३४. १
कृतस्य हि सदसो	१०. १११. २	कृधुश्चक्र ईळ्यं चारु	३. ५. ६
कृतायिनी मायिनी.	१०. ५. ३	कृद्यो न तृषन्नवपानमा	८. ४. १०
कृतावरी दिवो अर्कैरबोध्या	३. ६१. ६	कृधमं मा समानानां	१०. १६६. १
कृतावानं महिषं विश्व	१०. १४०. ६	कृधि नरायंहसः	१. ११७. ३
कृतावानं यज्ञिषं विप्र	३. २. १३	कृधिमना य कृधिकृ	९. ९६. १८
कृतावानं विचेतसं	४. ७. ३	कृधिविषः पुरणता	९. ८७. ३
कृतावानः प्रतिचक्ष्यानुता	२. २४. ७	कृधिर्हि पूर्वजा अस्येक	८. ६. ४१
कृतावान कृतजाता	७. ६६. १३	कृधे मघकृतां स्तोमैः	९. ११४. २
कृतावानमृतायवो	८. २३. ९	कृद्यो वो मरुतो	५. ५७. ६
कृतावाना नि पेदतुः	८. २५. ८	कृध्वस्त्वमिन्द्र शूर	१०. १४८. २
कृतावा यस्य रोदसी	३. १३. २	कृध्वा ते पाश प्र	१०. ७३. ३
कृतुर्गन्धिनी तस्या	२. १३. १	एकं चमसं चतुरः	१. १६१. २
कृतेन कृतं धरुणं	५. १०. २	एकं च यो विशतिं	७. १८. ११
कृतेन कृतं नियतमीळ	४. ३. ९	एकं तु त्वा सत्यतिं	५. ३२. ११
कृतेन कृतमपिहितं	५. ६२. १	एकं वि चक्र चमसं	४. ३६. ४
कृतेन देवः सविता	८. ८६. ५	एकः समुद्रो धरुणो	१०. ५. १
कृतेन देवीरमृता	४. ३. १२	एकः सुपर्णः स समुद्रमा	१०. ११४. ४
कृतेन मित्रावरुणावृता	१. २. ८	एक एवामिर्वह्मणा समिद्ध	८. ५८. २
कृतेन याहृतावृषा	१. २३. ५	एकपाद्व्यो द्विपदो	१०. ११७. ८
कृतेन हि य्मा वृषभश्चिदसः	४. ३. १०	एकया प्रतिधापिबन्	८. ७७. ४
कृतेनाद्रि न्यसन्निभदन्तः	४. ३. ११	एकराजस्य भुवनस्य	८. ३७. ३

एकस्त्वहुरश्वस्या	१. १६२. १९
एकस्मिन्योगे भुरणा	७. ६७. ८
एकस्य चिन्ने विन्वस्त्वोभो	१. १६५. १०
एकस्या वस्तोपावर्त	१. ११६. २१
एकाषेतस्तरस्वती	७. ९५. २
एको द्वे वसुमती	३. ३०. ११
एको बहुनामसि	१०. ८४. ४
एतं ते स्तोमं तुविजात	५. २. ११
एतं त्वं हरितो दश	९. ३८. ३
एतं जितस्य घोषणो	९. ३८. २
एतं शृजन्ति मर्न्यं	९. ४६. ६
एतं शृजन्ति मर्न्यमुप	९. १५. ७
एतं मे स्तोमं तना	१०. ९३. १२
एतं मे स्तोममूर्ध्नं	५. ६१. १७
एतं वां स्तोममश्विना	१०. ३९. १४
एतं शंसमिन्द्रास्मसुष्टं	१०. ९३. ११
एतं शयं घाम यस्य	१. १२२. १२
एत उ त्वे भवीवशन्	९. २१. ७
एत उ त्वे पतयन्ति	७. १०४. २०
एत उ त्वे प्रत्यहश्रन्	१. १९१. ५
एतच्चन त्वो वि चिकेतदेशं	१. १५२. २
एतत्त इन्द्र वीर्यं	८. ५४. १
एतत्पत्त इन्द्र वृष्ण	१. १००. १७
एतत्पत्त इन्द्रियमवेति	६. २७. ४
एतत्पत्त योजनमवेति	१. ८८. ५
एतदस्या अनः शये	४. ३०. ११
एतदेदुत वीर्यमिन्द्र	४. ३०. ८
एतच्चो अग्निर्मापि	३. ३३. ८
एतमु त्वं दश० सत	९. १५. ८
एतमु त्वं दश० सिन्धु	९. ६१. ७
एतमु त्वं मदच्युतं	९. १०८. ११
एता भग्न आशुपाणास	७. ९३. ८
एता अर्पन्ति ह्यघान्	४. ५८. ५
एता अर्पन्त्यल्लाभवन्ती	४. १८. ६
एता उ त्वाः प्रत्यहश्रन्	७. ७८. ३
एता उ त्वा उपसः	१. ९२. १
एता च्योन्नानि ते कृता	८. ७७. ९
एता ते भग्न० वधो गुष्टानि	१. ७३. १०
एता ते भग्न० वधोऽवोचाम	४. २. २०
एता ते भग्ने जनिमा	३. १. २०

एता त्वा ते शुक्लानि	१०. १३८. ६
एतां विर्यं कृत्वामा	५. ४५. ६
एतानि भद्रा कलश	१०. ३२. ९
एतानि वां श्रवस्या	१. ११७. १०
एतानि वामश्विना वर्धनानि	२. ३९. ८
एतानि वामश्विना वीर्याणि	१. ११७. २५
एतानि सोम पवमानो	९. ७८. ५
एता नो भग्ने सौमगा	७. ३. १०
	७. ४. १०
एतान्यग्ने नवतिं सहस्रा	१०. ९८. ११
एतान्यग्ने नवतिर्नव	१०. ९८. १०
एतायामोष गम्यन्त	१. ३३. १
एतावत्त इमद् इन्द्र	८. ७. १५
एतावत्तस्ते इमद् इन्द्र	८. ४९. ९
एतावत्तस्ते वसो विद्याम	८. ५०. ९
एतावदां वृण्वस् अतो	८. ५. २७
एतावदेदुपस्त्वं भूपो	५. ७९. १०
एतावानस्य महिमातो	१०. ९०. ३
एता विश्वा चकूषां इन्द्र	५. २९. १४
एता विश्वा विबुधे तुभ्यं	४. ३. १६
एता विश्वा सवना	१०. ५०. ६
एता वो वस्त्रमुपता	२. ३१. ७
एति म होता व्रतमस्य	१. १४४. १
एते असुप्रमाशवोऽति	९. ६३. ४
एते असुप्रमिन्द्वस्तिरः	९. ६२. १
एते त इन्द्र जन्तवो	१. ८१. ९
एते त्वे भानवो दर्शताया	७. ७५. ३
एते त्वे वृषगमय	८. ४३. ५
एते शुभ्रेभिर्विश्वमातिरन्त	७. ७. ६
एते धामान्यार्यां शुक्रा	९. ६३. १४
एते धावन्तीन्द्रः सोमा	९. २१. १
एते नरः स्वपसो अभूतन	१०. ७१. ८
एतेनाग्ने ब्रध्मणा वावृधस्य	१. ३१. १८
एते पूता० विषा	९. २२. ३
एते पूता० सूर्यांसो	९. १०१. १२
एते वृष्टानि रोदसाविम	९. २२. ५
एते वृष्टा भमत्योः	९. २२. ४
एते वदन्ति शतवन्	१०. ९४. २
एते वदन्त्यविदजना	१०. ९४. ३
एते बाता इवोरवः	९. २२. २

एते विभक्तयः	१. २१. ४
एते शमीभिः सुशमी	१०. २८. १२
एते सोमाः पवमानास्त	१. ६९. ९
एते सोमा भति वारण्यन्वा	१. ८८. ६
एते सोमा अभि गन्वा	१. ८७. ५
एते सोमा अभि मिय	१. ८. १
एते सोमा भस्वस्त	१. ६२. २२
एते सोमास्त आशवो	१. २२. १
एते सोमास्त इन्द्रवः	१. ४६. ३
एते स्तोमा नरां नृतम	७. १९. १०
एतो न्यध सुध्वो	५. ४५. ५
एतो निन्द्रं स्तवाम शुद्धं	८. ९५. ७
एतो निन्द्रं स्तवाम सखायः	८. २४. १९
एतो निन्द्रं स्तवामेशानं	८. ८१. ४
एतौ मे गावौ प्रमरस्य	१०. २७. २०
एदं मरुतो अश्विना	५. २६. ९
एदु मरुतो मदित्तरे	८. २४. १६
एनाङ्गुयेण वयमिन्द्रवन्तो	१. १०५. १९
एना मन्दानो जहि शूर	६. ४४. १७
एना वर्य पयसा	३. ३३. ४
एना विश्वान्यर्य आ	१. ६१. ११
एना वो अग्निं नमसोर्बो	७. १६. १
एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत	८. २४. १३
एन्दो पार्ष्णिं रयिं	१. २९. ६
एन्द्र नो गधि मियः	८. ९८. ४
एन्द्र याहि पीतये मधु	८. ३३. १३
एन्द्र याहि मत्स्व चित्रेण	८. १. २३
एन्द्र याहि हरिभिरुप	८. ३४. १
एन्द्र पाण्डुप नः परावतो	१. १३०. १
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहु	१०. ४४. ३
एन्द्र सानसि रयिं	१. ८. १
एन्द्रस्य कुक्षा पवते	१. ८०. ३
एन्द्रो बहिः सीदतु	१०. ३६. ५
एमिर्धुभिः सुमना	१. ५३. ४
एमिर्न इन्द्राहभिर्दशस्य	७. २८. ४
एमिर्धुभिरिन्द्र त्वायुमिष्टा	४. १६. १९
एमिर्नो अर्कभवा नो	४. १०. ३
एमिर्भव सुमना अग्ने	४. ३. १५
एमा अग्नेवतीर्जिवधन्वा	१०. ३०. १४
एमागुमाशवे भर	१. ४. ७

एमेनं प्रत्येतन	६. ४२. २
एमेनं सृजता सुते	१. ९. २
एवौ अग्निं वसूयवः	५. २५. ९
एवौ अग्निमनुष्यमु	५. ६. १०
एवा कविस्तुवीरवां	१०. ६४. १६
एवाग्निं सहस्यं वसिष्ठो	७. ४२. ६
एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा	१. ७७. ५
एवाग्निर्मतेः सह	१०. ११५. ७
एवा च त्वं सत्तम	१०. १०८. ९
एवा जहानं सहसे	६. ३८. ५
एवा त इन्द्रो सुभ्यं	१. ७९. ५
एवा त इन्द्रोचय	२. १९. ७
एवा तदिन्द्र इन्दुना	१०. १४४. ६
एवा तमाङ्गुत शृण्व	७. २६. ४
एवा ता विश्वा चक्रवांस	६. १७. १३
एवा ते अग्ने विमदो	१०. २०. १०
एवा ते अग्ने सुमतिं	५. २७. ३
एवा ते दृत्तमदाः	२. १९. ८
एवा ते वयमिन्द्र	१०. ८९. ७
एवा ते हारिषोब्रजा	१. ६१. १६
एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्	४. १९. १
एवा देव देवताते	१. ९७. २७
एवा देवौ इन्द्रो विव्ये	१०. ४९. ११
एवा नः सोम परिविच्यमान	१. ९७. ३६
एवा नः सोम परिविच्यमानो	१. ६८. १०
एवा नः स्तृघः समजा	६. २५. ९
एवा न इन्द्रो अभि	१. ९७. २१
एवा न इन्द्र वार्यस्य	७. २४. ६
एवा न इन्द्रोतिभिरव	५. ३३. ७
एवा न इन्द्रो मयवा	४. १७. २०
एवा नपातो मम तस्य	६. ५०. १५
एवा नूनमुप स्तुहि	८. २४. २३
एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या	१. ७८. ४
एवा नो अग्ने अश्वतेषु	२. २. ९
एवा नो अग्ने विश्वा	७. ४३. ५
एवा नो अग्ने समिधा	१. ९५. ११
एवा पतिं द्यौणसाचं	१. ९६. ९
एवा पवस्व मदिरौ	१०. ४४. ४
	१. ९७. १५

एवा पाहि प्रज्ञया	६. १७. ३	एवेनु कं सिन्धुमेभि	७. ३३. ३
एवा पित्रे विश्वदेवाय	४. ५०. ६	एवैवापागपरे सन्तु	१०. ४४. ७
एवा पुनान इन्द्रमुर्मदं	९. ६. ९.	एष इन्द्राय वायवे	९. २७. २
एवा पुनानो अपः स्वर्गा	९. ९१. ६	एष उ स्य पुरुजतो	९. ३. १०
एवा ह्यतेः सूनुरवीरुचदो	१०. ६३. १७	एष उ स्य वृषा रघो	९. ३८. १
	१०. ६४. १७	एष एतामि चकारेन्द्रो	८. २. ३४
एवा मग्नो वृषभ चेकितान	२. ३३. १५	एष कविरभिष्टुतः पवित्रे	९. २७. १
एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान्	१. १९०. ८	एष क्षेति रघवीतिर्मघवा	५. ६१. १९
एवा महानृहदिवो	१०. १२०. ९	एष गन्धुर्चिक्रदत्	९. २७. ४
एवा महो असुर वक्षयाय	१०. ९९. १२	एष प्रावेव जरिता	५. ३६. ४
एवाभृताय महे क्षयाय	९. १०९. २	एष च्छागः पुरो अभ्येत	१. १६२. ३
एवा राजेव क्रतुमां अभेन	९. ९०. ६	एष तुजो अभिष्टुतः	९. ६७. २०
एवा रातिस्तुपीमघ	८. ९२. २९	एष ते देव नेता	५. ५०. ५
एवारे वृषभा सुते	८. ४५. ३८	एष दिवं वि धावति	९. ३. ७
एवा वन्दस्व वरुणं	८. ४२. २	एष दिवं व्यासर्त्तु	९. ३. ८
एवा वसिष्ठ इन्द्रमृतये	७. २६. ५	एष देवः शुभायते	९. २८. ३
एवा वस्य इन्द्रः सत्यः	४. २१. १०	एष देवो अमर्त्यः	९. ३. १
एवा वामह० इन्द्राग्नी	८. ३८. ९	एष देवो रघर्यति	९. ३. ५
एवा वामह० नासत्या	८. ४२. ६	एष देवो विपन्नुभिः	९. ३. ३
एवा सत्यं मघवाना	४. २८. ५	एष देवो विषा कृतो	९. ३. ५
एवा हि ते विभूतय	१. ८. ९	एष द्रप्सो वृषभो	६. ४१. ३
एवा हि ते शं सवना	१. १७३. ८	एष विषा यात्यण्व्या	९. १५. १
एवा हि त्वाभृतुषा	५. ३२. १२	एष नृभिर्वि नीयते	९. २७. ३
एवा हि मां तवसं जशुरुग्रं	१०. २८. ७	एष पवित्रे अक्षरन्	९. २८. ३
एवा हि मां तवसं वधैर्यन्ति	१०. २८. ६	एष पुनानो मधुमां	९. ११०. १
एवा ह्यसि वीरसुरेवा	८. ९२. २८	एष पुरु धियायते	९. १५. ३
एवा ह्यस्य काम्या	१. ८. १०	एष प्र कोशे मधुमां	९. ७७. १
एवा ह्यस्य सृष्टता	१. ८. ८	एष प्रजेन जन्मना	९. ३. ९
एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं	७. २३. ६	एष प्रजेन मन्मना	९. ४२. ३
एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि	६. २३. १०	एष प्रजेन वयसा	९. ९७. ४
एवेदिन्द्रः सुहव क्रन्वो	६. २०. ६	एष प्र पूर्वीरव तस्य	१. ५६. ३
एवेदिन्द्राय वृषभाय	४. १६. २०	एष रुक्मिभिरियते	९. १५. ३
एवेदेते प्रति मा	१. १६५. १२	एष वः स्तोमो मरुत	१. १६५. १
एवेदेप तुविकूर्मिर्वाजां	८. २. ३१		१. १६६. १
एवेदेपा पुरुतमा हशे	१. १२४. ६		१. १६७. १
एवेष्टूने सुवतयो नमन्त	१०. ३०. ६		१. १६८. १
एवेन सद्यः पर्येति	१. १२८. ३	एष वः स्तोमो मरुतो	१. १७१. १
एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्	८. ४०. १२	एष वसूनि पिबेदना	९. १५. ३
एवेन्द्राग्निभ्यामहावि	५. ८६. ६	एष वां देवावश्विना	४. १५. ३
एवेन्द्राग्नी पविवांसा	१. १०८. १३	एष वां स्तोमो अश्विना	१. १८४. ३

एष याज्ञी हितो नृभिर्विश्व
 एष विनैरभिष्टुतो
 एष विश्ववित्पवते
 एष विश्वानि वार्या
 एष वृषा कनिकदद्
 एष वृषा वृषमतः
 एष शुष्मयदाभ्यः सोमः
 एष शुष्मसिन्धुदन्तरिक्षे
 एष भृष्टाणि दोधुवच्छिन्ति
 एष सुवानः परि सोमः
 एष सूर्यमरोचयन्
 एष सूर्येण हासते
 एष सोमो अघि त्वचि
 एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे
 एष स्तोमो अचिक्रदद्वा
 एष स्तोमो मह उग्राय
 एष स्तोमो मारुतं शर्वो
 एष स्तोमो वरुण मित्र
 एष स्य कानर्गरेते
 एष स्य ते तन्वो
 एष स्य ते पवत
 एष स्य ते मधुमां
 एष स्य धारया सुतो
 एष स्य परि पिच्यते
 एष स्य पीतये सुतो
 एष स्य भानुर्दिव्यति
 एष स्य मथो रमो
 एष स्य मानुषीष्या
 एष स्य मित्रावरुणा
 एष स्य वां पूर्वगन्धर्व
 एष स्य सोमः पवते
 एष स्य सोमो मतिभिः
 एष हितो वि नायते
 एषा गोभिरकृणेभिर्युजाना
 एषा जनं दर्शता बोधयन्ती
 एषा दिवोऽ ज्योतिर्वमाना
 एषा दिवोऽ ध्युच्छन्ती
 एषा नेत्री राक्षसः
 एषा प्रतीची दुहिता

९. २८. १
 ९. ३. ६
 ९. १७. ५६
 ९. ३. ५
 ९. २८. ५
 ९. ६२. ११
 ९. २८. ६
 ९. २७. ६
 ९. १५. ४
 ९. ८७. ७
 ९. २८. ५
 ९. २७. ५
 ९. ६६. २२
 १. १७३. १३
 ७. २०. ९
 ७. २४. ५
 ५. ४२. १५
 ७. ६४. ५
 ७. ६५. ५
 ७. ६८. ९
 २. ३६. ५
 ९. १७. ४६
 ९. ८७. ४
 ९. १०८. ५
 ९. ६२. १३
 ९. ३८. ६
 ४. ४५. १
 ९. ३८. ५
 ९. ३८. ४
 ७. ६०. २
 ७. ६७. ७
 ९. ८४. ४
 ९. ९६. १५
 ९. १५. ३
 ५. ८०. ३
 ५. ८०. २
 १. १२४. ३
 १. ११३. ७
 ७. ७६. ७
 ५. ८०. ६

एषा ययौ परमादन्तरद्गे
 एषाभुक्त परावतः
 एषा व्येनी भवति
 एषा शुभा न तन्वो
 एषा स्या नन्यमायुर्दधाना
 एषा स्या नो दुहिता
 एषा स्या युजाना पराक्रात्
 एषा स्या वो मरुतो
 एषो उषा अपूर्व्या
 एह गमनृपयः सोमशिता
 एह देवा मयोभुवा
 एह वां प्रपतस्तवो
 एह हरी ब्रह्मयुजा
 एहि मेहि क्षयो दिव्या
 एहि मनुर्देवयुयंक्षकामो
 एहि वां विमुचो
 एहि स्तोमां अभि
 एषाम इह होता नि
 एषु पु नृवाणि ते
 ऐच्छाम त्वा बहुधा
 ऐतात्रयेषु तस्थुषः
 ऐतु पूषा रयिभंगः
 ऐभिरग्रे द्वयो गिरो
 ऐभिरग्रे सत्यं यादवाऽह
 ऐभिर्देवे वृष्ण्या
 ऐषु चाकन्धि पुहृत
 ऐषु चेतद्दृष्यत्यन्त
 ऐषु दावापुषिवी
 ऐषु धा वीरवधस
 औकिवांसा सुते सचो
 ओ वितसखायं सख्या
 ओजस्तदस्य तित्विष
 ओजिष्ठं ते मध्यतो
 ओ त्यमह आ रथमथा
 ओ त्ये नर इन्द्रमृतये
 ओमानमापो मानुषी
 ओमासधर्षणीभृतो
 ओवशा भमत्या निवतो
 ओ ध्रुष्टिर्विदध्या समेतु
 ओपचयः सं वदन्ते

९. ८७. ८
 १. ४८. ७
 ५. ८०. ५
 ५. ८०. ५
 ७. ८०. २
 ६ ६५. १
 ७. ७५. ४
 १. ८८. ६
 १. ४६. १
 १०. १०८. ८
 १. ९२. १८
 ८. ५. ३३
 ८. २. २७
 ८. ६४. ४
 १०. ५१. ५
 ६. ५५. १
 १. १०. ४
 १. ७६. २
 ६. १६. १६
 १०. ५१. ३
 ५. ५३. २
 ८. ३१. ११
 १. १४. १
 ३. ६. ९
 १०. ५५. ७
 १०. १४७. ३
 ८. ६८. १८
 १०. ९३. १०
 ५. ७०. ६
 ६. ५०. ३
 १०. १. १
 ८. ५. ५
 ८. ५. १
 १. १०४. २
 ६. ५०. ७
 १. ३. ७
 १०. १०७. ७
 ७. ४०. १
 १०. १७. २२

ओषधीः प्रति मोदध्वं	१०. ९७. ३	कया दशोमात्रे	१. ७७. १
ओषधीरिति मातरस्तदो	१०. ९७. ४	कया देवानां कृतमस्य	१०. ६४. १
ओषधित्वयिवीमहं	१०. ११९. १०	कया नूनं वा विमना	८. ८६. २
ओषु पृथ्विरावसो	७. ५९. ५	कया महामहृषत्कस्य	४. २३. १
ओषु प्र याहि वागेभिर्मा	८. २. १९	कया महे पुष्टिभराय	४. ३. ७
ओषु वृष्णः प्रयन्धूना	८. ७. ३३	कया महे रुद्रियाय	५. ४१. ११
ओषु स्वसारः कारवे	३. ३३. ९	कया राधाम सखायः	१. ४१. ७
ओषु पो ओषे शृणुहि	१. १३९. ७	कया शर्वाय मरुतामृताय	४. ३. ८
ओष्ठाविव मध्वास्त्रे वदन्ता	२. ३९. ६	कया शृणोति ह्यमान	४. २३. ३
ओषुष्टु इन्द्र याज्ञवल्क्य	१. ७७. ५	कया सबावः शशमानो	४. २३. ४
ओषुष्ठता रात्री परितक्म्या	५. ३०. १४	कया ह तदस्त्राय त्वमग्रे	४. ३. ५
ओषुष्टुवच्छुचिममवान	८. १०२. ४	कपो गु ते परि वराणि	५. २९. १३
कं ते दाना असक्षत	८. ६४. ९	कवत्तिपन्त सूर्यास्तिर	८. ९४. ७
कं नक्षित्रमिषण्यसि	१०. ९९. १	कदा क्षत्रत्रियं नरमा	१. २५. ५
कं यायः कं ह गच्छयः	५. ७४. ३	कदा गच्छाय मृत	८. ७. ३०
कः कुमारमजनपदयं	१०. १३५. ५	कदा घन प्र युच्छस्सुमे	८. ५२. ७
कः स्विदुक्षो निष्ठितो	१. १८२. ७	कदा हन स्तरीरसि	८. ५१. ७
क इमं दशभिर्ममेन्द्रं	४. २४. १०	कदा त इन्द्र गिर्वेणः	८. १३. २२
क इमं वो निष्यमा	१. ९५. ४	कदा भुवन्नयशयाणि	६. ३५. १
क ई वेद तुते सचा	८. ३३. ७	कदा मर्तमराधसं	१. ८४. ८
क ई व्यत्ता नरः सनीज्य	७. ५६. १	कदा वसो स्तोत्रं हर्षत	१०. १०५. १
क ई स्तवकः प्रणात्को	६. ४७. १५	कदा वां तीम्यो विधत्	८. ५. २२
क ईर्यते तुन्यते को	१. ८४. १७	कदा सनुः पितरं जात	१०. ९५. १२
क उ नु ते महिमानः	१०. ५४. ३	कदित्या नृः पात्रं	१. १२१. १
क उ श्रवत्कृतमो	४. ४३. १	कनु पुष्पमिन्द्र त्वावतो	१०. २९. ४
ककदेवे वृषभो युक्त	१०. १०२. ६	कनु मियाय धाम्ने	५. ४८. १
ककुहं वित्वा कवे	८. ४५. १४	कनु प्रेक्षाविषां रयीणा	१. १८१. १
ककुहः सोम्यो रस	९. ६७. ८	कनु स्तुवन्त क्रतुपन्त	८. ३. १४
ककुतो न ककुतोऽयो	१. १९१. १	कदू न्वस्याकृतमिन्द्र	८. ६६. ९
कण्वा इन्द्रं वदकन	८. ६. ३	कदू महीरघृष्टा अस्य	८. ६६. १०
कण्वा इव सुगवः सूर्या	८. ३. ६	कदू नूनं कधमियः	१. ३८. १
कण्वास इन्द्र ते मतिं	८. ६. १९	कदू नूनं कधमियो	८. ७. ३१
कण्वेभिर्धृष्या धृपद्वात्रं	८. ३३. ३	कक्षिण्यसु वृषसानो	४. ३. ६
कतप पूर्वा कतापरायोः	१. १८५. १	ककुद्राय प्रवेतसे	१. ४३. १
कत्यन्नयः कति सूर्यासः	१०. ८८. १८	कदू क्रतस्य घर्णसि	१. १०५. ६
कया कदस्या उपसो	४. २३. ५	कदो भय महानां	८. ९४. ८
कया कविस्तुवीरवान्	१०. ६४. ४	कनिक्कदग्गनुपं ध्रुवाण	२. ४२. १
कया त एतद्दहमा	१०. २८. ५	कनिक्कद्वल्लो गोभिरज्यसे	९. ८५. ५
कया ते ओषे शुचयन्त	१. १४७. १	कनिक्कददनु पन्थासृतस्य	९. ९७. ३२
कया दशोम नमसा	५. ४१. १६	कनिक्कन्ति हरिरा मृज्यमानः	९. ९५. १

कर्नामकव विदधे नधे
कन्नयो भतसीनां तुरो
कन्या दव वहतुमेतथा
कन्या वारवाती
कन्येव नन्या दाशदानां
कपृमः कपृयमुद्रातन
कमु विदस्य सेनया
कमेनं तयं युवते कुमारं
कया तच्छुष्ये शच्या
कया ते अग्ने भङ्गिर
कया त्वं न ऊत्याभि
कया नश्चिन्न आ भुव
कया नो अग्न कतय
कया नो अग्ने वि वसः
कया शुभा सवयसः
कर्मन् ओम्ने भव
कमृष्टा मयवा शीरद्वयो
कहिं न्वित्तिन्द्र यश्चरि
कहिं न्वित्तिन्द्र यक्षुभिर्नृन
कहिं न्वित्ता त इन्द्र
कवि कर्तुं धासि भानुमद्रे
कवि शृजन्ति मर्त्यं
कवि शशासुः कवयो
कविः कवित्वा द्विवि
कविमग्निमुप स्तुहि
कविमिव प्रचेतसं यं
कविर्न निण्यं विद्यानि
कविर्नृचक्षा अभि
कविर्वैद्यस्या पर्येवि
कवी नो मित्रावरुणा
कच्छन्दसां योगमा वेद्
कस्त उपः कवभिधे
कस्तमिन्द्र त्वावमुमा
कस्ते अमिर्जनानामग्ने
कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो
कस्ते मातरं विषवा
कस्त्या सत्यो मदानां
कस्मा अथ सुजाताय
कस्य नूनं कतमस्यामृतानां
कस्य नूनं परीणसो

४. ३२. २३
८. ३. १३
४. ५८. ९
८. ९१. १
१. १२३. १०
१०. १०१. १२
८. ७५. ७
५. २. २
४. २०. ९
८. ८४. ४
८. ९३. १९
४. ३१. १
५. १२. ३
७. ८. ३
१. १६५. १
१. १८७. १०
८. ७०. १५
६. ३५. ३
६. ३५. २
१०. ८९. १४
७. ६. २
९. ६३. २०
४. २. १२
१०. १२४. ७
१. १२. ७
८. ८४. २
४. १६. ३
३. ५४. ६
९. ८२. २
१. २. ९
१०. ११४. ९
१. ३०. २०
७. ३२. १४
१. ७५. ३
१०. २९. ३
४. १८. १२
४. ३१. २
५. ५३. १२
१. २४. १
८. ८४. ७

कस्य मत्मानि मुमुषुर्गुवानः
कस्य वृषा सुते सषा
कस्य स्विस्तवनं वृषा
का त उपेतिर्मनसो
का ते भस्वरकृतिः
का मर्यादा वृषा कद्
कामस्तदग्ने समवर्तताधि
कायमानो वना त्वं
का रावद्धोमाधिना
काश्चरहं ततो भिषगुपल
का षां भूदुपमातिः
काग्नेभिरदाभ्या यातं
कासीत्तमा प्रतिमा किं
का सुमुतिः शवसः
किं ते कृण्वन्ति कीक्रेषु
किं देवेषु त्यत्र एन
किं न इन्द्र शिवांसि
किं नो अत्य व्रणिं
किं नो आतलगस्त्य
किं आतासयदनाथं
किं मयः स्विबमस एष
किं स ऋक्कृण्वथ
किं सुबाहो स्वहुरे
किं सिदासीदधिष्ठान
किं सिद्वनं मनीषिणो
किं सिद्वनं संतस्याने
किं स्वभो राजा गृहे
कितवात्सो यद्विरिषुर्न
किमङ्ग त्वा ब्रह्मणः
किमङ्ग त्वा मववन्
किमङ्ग रघवोदनः
किमत्र दद्या कृषुषः
किमन्ये पर्यासतेऽस्मन्
किमन्यं त्वां वृषाकपि
किमस्य मदे किमस्य
किमाग आस वरुण ज्येष्ठं
किमादमत्र सत्यं सविम्यः
किमादुतासि वृमहन्
किमिच्छन्ती सरमा
किमिसे विष्णो परिषथ्यं

१. १६५. २
८. ९३. २०
८. ६४. ८
१. ७६. १
७. २९. ३
४. ५. १३
१०. १२९. ४
३. ९. २
१. १२०. १
९. ११२. ३
४. ४३. ४
७. ६६. १७
१०. १३०. ३
४. २४. १
३. ५३. १४
१०. ७९. ६
१. ७०. २
४. ५. १२
१. ७०. ३
१०. १०. ११
४. ३५. ४
४. १८. ४
१०. ८६. ८
१०. ८१. २
१०. ८१. ४
१०. ३१. ७
१०. १२. ५
५. ८५. ८
६. ५२. ३
१०. ४२. ३
८. ८०. ३
१. १८२. ३
८. ८. ८
१०. ८६. ३
६. २७. १
७. ८६. ४
४. २३. ६
४. ३०. ७
१०. १०८. १
७. १००. ६

किमिदं यां पुराणव्यवहारतो	८. ७३. ११	कृतं चिद्धिं व्या सनेमि	४. १०. ७
किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो	१. १६१. १	कृतं न श्वमी वि चिनोति	१०. ४३. ५
किमु चिदस्मै निविदो	४. १८. ७	कृतं नो यत् विदधेयु	७. ८४. ३
किमु नु यः कृण्वामा	२. २९. ३	कृतानीदस्य कर्त्ता	९. ४७. २
किमेता वाचा कृण्वामा	१०. ९५. २	कृते चिदत्र मरुतो	७. ५७. ५
कियती योपा मर्यतो	१०. २७. १२	कृधि रत्नं यजमानाय	७. १६. ६
कियत्स्त्रिविद्विदो अध्येति	४. १७. १२	कृधि रत्नं सुसन्नितर्धनानां	३. १८. ५
कियात्या यत्तमया	१. ११३. १०	कृधी नो अहयो देव	१०. ९३. ९
कीदृङ्मिन्द्रः सरमे का	१०. १०८. ३	कृषमिस्ताल आशितं	१०. ११७. ७
कीरिश्चिद्धिं त्वामवसे	७. २१. ८	कृष्णं त एम रुदातः	४. ७. ९
कृतस्त्वमिन्द्र माहिनः	१. १६५. ३	कृष्णं निधानं हरयः	१. १६४. ४७
कुत्रा चियस्य समृत्तौ	५. ७. २	कृष्णः श्वेतोऽरुणो यामो	१०. २०. ९
कुत्सा एते हर्यश्वाय	७. २५. ५	कृष्णमुत्तौ वेविजे अस्य	१. १४०. ३
कुत्साय गुप्यमगुपं	४. १६. १२	कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा	१०. ३. २
कुमारं माता युवतिः	५. २. १	कृष्णा यद्वीप्वरणीषु	१०. ६१. ४
कुमार्यभित्तिरं	२. ३३. १२	कृष्णा रज्ज्वांसि पातुतः	८. ४३. ६
कुरुभ्रवणमाहृणि	१०. ३३. ४	केतुं कृष्णन्दिवस्वरि	९. ६४. ८
कुर्मस्त आपुरजरं	१०. ५१. ७	केतुं कृष्णन्नकेतवे	१. ६. ३
कुविच्छकत्कुवित्कर	८. ९१. ४	केतुं यज्ञानां विदधस्य	३. ३. ३
कुविस्त देवीः सनयो	४. ५१. ४	के ते अग्ने रिषवे	५. १२. ४
कुविस्तस्य प्र हि वजं	६. ४५. २४	के ते नर इन्द्र ये	१०. ५०. ३
कुविस्तु नो गविष्टये	८. ७५. ११	केतेन शर्मन्सचते	८. ६०. १८
कुविदङ्ग नमसा ये	७. ९१. १	के मे मयंकं वि यवन्त	५. २. ५
कुविदङ्ग प्रति यया	१०. ६४. १३	केरयमिं केरी विपं	१०. १३६. १
कुविदङ्ग यवमन्तो	१०. १३१. २	के छा नः श्रेष्ठतमा	५. ६१. १
कुविदृषण्यन्तीभ्यः	९. १९. ५	को अग्निमीदृ हविषा	१. ८४. १८
कुविजो अग्निरुचयस्य	१. १४३. ६	को अद्वा० वोचत्	१०. १२९. ६
कुविन्मा गोपां करसे	३. ४३. ५	को अद्वा० वोचद्	३. ५४. ५
कुपुम्भकस्तद्वीहिरैः	१. १९१. १६	को अय नयो देवक्राम	४. २५. १
कुह त्या कुह नु धुता	५. ७४. २	को अय युक्ते धुरि	१. ८४. १६
कुह यान्ता सुपुतिं	१. ११७. १२	को अस्य वीरः सधमाद	४. २३. २
कुह धुत इन्द्रः कस्मिन्नय	१०. २२. १	को अस्य वेद प्रथमस्याहः	१०. १०. ६
कुह स्यः कुह जग्मयुः	८. ७३. ४	को अस्य गुप्यं तविर्वा	५. ३२. ९
कुह स्विदोपा कुह वस्तो	१०. ४०. २	को ददर्श प्रथमं जायमान	१. १६४. ४
कूचिजायते सनयासु	१०. ४. ५	को देवयन्तमश्रवज्जनं	१. ४०. ७
कूष्ठो देवावभिनद्या	५. ७४. १	को देवानामवो अद्या	४. २५. ३
कृणुष्व पाजः प्रसितिं	४. ४. १	को नानाम वचसा	४. २५. २
कृणोत धूमं हृषणं	३. २९. ९	को नु मयो अमिधितः	८. ४५. ३७
कृणोत्यस्मै वरिवो	४. २४. ६	को नु वां मित्रावरुणा	५. ४१. १
कृण्वन्तो वरिवो गवे	९. ६२. ३	को नु वां मित्रास्तुतो	५. ६७. ५

को न्वत्र मरतो मामहे	१. १६५. १३
को मा ददर्श कतमः	१०. ५१. २
को मृज्जाति कतम	४. ४३. २
को वः स्तोमं राघति	१०. ६३. ६
को वरुता वसवः	४. ५५. १
को वां दाशस्तुमते	१. १५८. २
को वामघ पुरुषामा	५. ७४. ७
को वामघा करते	४. ४४. ३
को वेद जानमेपां	५. ५३. १
को वेद नूतमेपां	५. ६१. १४
को वोऽन्तर्मस्त क्रष्टि	१. १६८. ५
को वो महान्ति महता	५. ५९. ४
को वो वपिष्ठ आ नरो	१. ३७. ६
क्रतुमात्रा जगिता शश्वतामव	१०. १००. ११
क्रतुयन्ति क्रतवो हस्तु	१०. ६४. २
क्रतुयन्ति शितयो योग	४. २४. ४
क्रत्वः समह दीनता	७. ८९. ३
क्रत्व ह्यूर्णमुदरं	८. ७८. ७
क्रत्वा दक्षस्य तरुषो	३. २. ३
क्रत्वा दक्षस्य रथ्यमपो	९. १६. २
क्रत्वा दा अस्तु श्रेष्ठो	६. १६. २६
क्रत्वा महौ अनुष्यं	१. ८१. ४
क्रत्वा यदस्य तविषीषु	१. १२८. ५
क्रत्वा शुक्रेभिरक्षभि	९. १०२. ८
क्रत्वा हि द्रोणे अज्यसे	६. २. ८
क्रत्वे दक्षाय नः कवे	९. १००. ५
क्रत्वायामग्निं प्र हिणोमि	१०. १६. ९
क्राणा रत्ना मरुतो विश्व	१०. ९२. ६
क्राणा छेन्निर्षुभिः	१. ५८. ३
क्राणा शिशुर्महीनां	९. १०२. १
क्रीडे वः शर्वो मास्त	१. ३७. १
क्रीडन्त्यस्य सृजता	८. १३. ८
क्रीडन्तो रश्म आ भुवः	५. १९. ५
क्रीडुर्मलो न महयुः	९. २०. ७
क त्यानि नो सख्या	७. ८८. ५
क त्या वत्सू पुरुकृताय	६. ६३. १
क मी चक्रा विहृतो	१. ३४. २
क नूनं कद्धो अर्थ	१. ३८. २
क नूनं सुदानवो	८. ७. २०
क वः सुभ्रा नन्यांसि	१. ३८. ३

क वोऽथाः कभीरावः	५. ६१. २
क स्य ते रश्म सुज्यपाकु	२. ३३. ७
क स्य वीरः को	५. ३०. १
क स्य वृषभो युवा	८. ६४. ७
क स्या वो मरुतः	१. १६५. ६
क स्विदघ कतमा	१०. ४०. १४
क स्विदस्य रजसो	१. १६८. ६
क स्विदासां कतमा	४. ५१. ६
क्षेपक्ष केदसि पुरुवा	८. १. ७
क्षत्रं जित्वतुत	८. ३५. १७
क्षत्राय त्वं श्रवसे	१. ११३. ६
क्षत्राय त्वमवसि न	८. ३७. ६
क्षप उर्यश्च दीदिहि	७. १५. ८
क्षपो राजसूत त्मनाग्ने	१. ७९. ६
क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं	४. १७. १३
क्षेति क्षेमेभिः साधुभि	८. ८४. ९
क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेन	१. ११०. ५
क्षेत्रस्य पतिना वयं	४. ५७. १
क्षेत्रस्य पते मनुमन्तमूर्मि	४. ५७. २
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्त	५. २. ४
क्षेमस्य च प्रयुज्यथ	८. ३७. ५
खे रथस्य खेऽनसः	८. ९१. ७
गच्छत दाधुपो श्रुमित्या	८. ८५. ६
गणानां त्वा गणपति	२. २३. १
गन्ता नो यमं यक्षियाः	५. ८७. ९
गन्तारा हि स्योऽनसे	१. १७. २
गन्तेयान्ति सवना	६. २३. ४
गन्धर्व इत्या पदमस्य	९. ८३. ४
गमद्वाजं वाजयन्तिन्द्र	७. ३२. ११
गमन्नस्मे वसूत्या हि	१०. ४४. ५
गम्भीरां उदयौरिव	३. ४५. ३
गम्भीरेण न उर्या	६. २४. ९
गयस्कातो अमीवहा	१. ९१. १२
गमं वेहि सिनीवालि	१०. १८४. २
गर्भे नु नौ जनिता	१०. १०. ५
गर्भे नु सन्नन्वेया	४. २७. १
गर्भे मातुः पितृपिता	६. १६. ३५
गर्भे योषामदुर्बल	१०. ५३. ११
गर्भो यक्षस्य देवयुः	८. १२. ११
गर्भो यो अपां गर्भो	१. ७०. २

गवामिव भियसे शृङ्गमुत्तमं	५. ५९. ३
गवाशिरं मन्यनमिन्द्र	३. ३२. २
गव्यन्त इन्द्रं सख्याय	४. १७. १६
गव्यो धु णो यया पुरा	८. ४६. १०
गायपतिं मेघपतिं रुद्रं	१. ४३. ४
गायश्रवसं सत्पतिं	८. २. ३८
गामङ्गैष भा ह्यपति	१०. १४६. ४
गायत्रेण प्रति मिमीते	१. १६४. २४
गायत्साम नभन्यं यया	१. १७३. १
गायन्ति त्वा गायत्रिणो	१. १०. १
गार्हपत्येन सन्त्य क्रतुना	१. १५. १२
गाव इव ग्रामं घृणुधि	१०. १४९. ४
गाव उपावतावतं मही	८. ७२. १२
गावश्चिद्धा समन्त्यवः	८. २०. २१
गावो न घृणमुप यन्ति	८. ४६. ३०
गावो भगां गाव इन्द्रो	६. २८. ५
गावो यवं प्रयुता अयो	१०. २७. ८
गिरयश्चिन्नि जिहते	८. ७. ३४
गिरध यास्ते गिर्वाह	८. २. ३०
गिरस्त इन्द्र भोजसा	९. २. ७
गिरा जात इह स्तुत	९. ६२. १५
गिरा य एता पुनजद्धरी	७. ३६. ४
गिरा यदी सवन्धवः	९. १४. २
गिरा वज्रो न संभृतः	८. ९३. ९
गिरिर्न यः स्वतर्वा	४. २०. ६
गिरिराज्रेजमानां	१०. ४४. ८
गिरो गुपेयामज्वरं	८. ३५. ६
गिर्यणः पाहि नः सुतं	३. ४०. ६
गीर्णं भुवनं तमसापगूळह	१०. ८८. २
गीर्भिर्विमः प्रमतिमिच्छमान	७. ९३. ४
गुहा शिरो निहितमृचगक्षी	१०. ७९. २
गुहा सतीत्य त्मना	८. ६. ८
गुहा हितं गुह्यं गूळह	२. ११. ५
गूहता गुह्यं तमो वि	१. ८६. १०
गृणाना जमदग्निना	३. ६२. १८
गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म	१. ६२. ५
गृणे तदिन्द्र ते शव	८. ६२. ८
गृभीतं ते मन इन्द्र	७. २४. २
गृभ्यामि ते सौभगत्वाय	१०. ८५. ३६
गृष्टिः ससृव स्यविरं	४. १८. १०

गृहं गृहमहना यात्यच्छा	१. १२३. ४
गृहमेधास्त आ गत मरुतो	७. ५९. १०
गृहो याम्यर्कृतो देवेभ्यो	१०. ११९. १३
गोविता बाहू अमितक्रतुः	१. १०२. ६
गोविजः सोमो रथजिद्	९. ७८. ४
गोत्रभिर्दं गोविदं वज्रबाहुं	१०. १०३. ६
गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे	३. ५०. ३
गोभिर्षदीमन्ये अस्मन्मृगं	८. २. ६
गोभिर्वाणो भन्यते	८. २०. ८
गोभिष्टेरेमामतिं दुरेवां	१०. ४२. १०
	१०. ४३. १०
	१०. ४४. १०
गोमदश्वावद्रथवत्सुवीरं	५. ५७. ७
गोमदू धु नासत्या	२. ४१. ७
गोमद्विरण्यवद्भु	७. ९४. ९
गोमजः सोम वीरवदश्वा	९. ४२. ६
गोमज इन्द्रो अश्ववत्	९. १०५. ४
गोमार् अग्नेऽविमार् अश्वी	४. २. ५
गोमातरो यच्छुभयन्ते	१. ८५. ३
गोमापुरदादजमापुरदात्	७. १०३. १०
गोमापुरेको अजमापुरेकः	७. १०३. ६
गोवित्पवस्व वसुविद्	९. ८६. ३९
गोपा इन्द्रो नृपा	९. २. १०
गोषु प्रशस्ति वनेषु	१. ७०. ५
गोर्मीमेदु वत्सं मितन्तं	१. १६४. २८
गोर्मीमिमाय सलिलानि	१. १६४. ४१
गोर्षपति मरुतां	८. ९४. १
ग्राश्च यज्ञश्च वावृणन्त	६. ६८. ४
ग्रन्थि न वि ष्य ग्रथितं	९. ९७. १८
ग्रावाणः सविता नु वो	१०. १७५. ४
ग्रावाणः सोम नो हि कं	६. ५१. १४
ग्रावाण उपरेष्या महीयन्ते	१०. १७५. ३
ग्रावाणेष तदिदं जरेषे	२. ३९. १
ग्रावाणो भप दुच्छुनामप	१०. १७५. २
ग्रावाणो न सूर्यः	१०. ७८. ६
ग्रावा वदन्न रक्षांसि	१०. ३६. ४
ग्राव्या तुज्ञो अभिमुतः	९. ६७. १९
ग्राव्यो बला युयुजानः	५. ४०. ८
ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः	१०. १६३. २
घृनेव विष्वग्वि जहाराव्य	१. ३६. १६

धर्मा समन्ता निवृत्तं	१०. ११४. १	वत्पारिषादपारपस्य	१०. १२६. ४
धर्म्य मनु अडरे सनेक	१०. १०६. ८	वत्पारि ते भयुपर्याणि	१०. ५४. ४
धृतं न पूतं तनूरेपाः	४. १०. ६	वत्पारि वाक्पतिमिता	१. १६४. ४५
धृतं पवस्व धारया	९. ४९. ३	वत्पारि शृङ्गा मयो	४. ५८. ३
धृतं निमिशे धृतमस्य	२. ३. ११	वत्पारो मा पैशवनस्य	७. १८. २३
धृतपृष्ठा मनोपुत्रो	१. १४. ६	वत्पारो मा मशारास्य	१. १२२. १५
धृतमतीकं व क्रतस्य	१. १४३. ७	वनिष्टं देवा ओषधीचपु	७. ७०. ४
धृतमुपः सौम्या गीरदानवः	८. ५९. ४	वन्मग्नं वन्मयं	३. ३. ५
धृतमर्षार्थयश्चस्य वधेनं	१०. ६९. २	वन्मदा भयवन्ता	१. १०५. १
धृतवती भुवनानामभि	६. ७०. १	वन्मदा मनतो जातभक्तोः	१०. ९०. १३
धृतवन्तः पावक ते	३. २१. २	वमूषच्छेपेनः शकुनो	९. ९६. १९
धृतवन्तमुप मासि	१. १४२. २	वप्वन्तो रुमिह	८. ७२. ५
धृताहवन दीदिवः	१. १२. ५	वरित्रं हि वेरिवाच्छेदि	१. ११६. १५
धृताहवन सन्त्येमा	१. ४५. ५	वरुनं यस्तमीक्ष्येन्दो	९. ५२. ३
धृतेन धावाष्टयिबी	६. ७०. ४	वर्हृत्यं मरुतः पृतु	१. ६४. १४
धृतेनाग्निः समन्यते	१०. ११८. ४	वर्षणीधृतं मववान	३. ५१. १
धृषुं पावकं वनिनं	१. ६४. १२	वाह्ये तेन क्रपयो	१०. १३०. ६
धृषुः स्थेनाप कृत्वन्	१०. १४४. ३	विक्रित्स्मिन्नसं त्वा	५. २२. ३
धृतो वृत्रमत्तजोदसी	१. ३६. ८	विते तदां सुरावसा	१०. १४३. ४
धृत्यभाज्यप द्विपो	८. ४३. २६	वितिमविति चिनवदि	४. २. ११
क्षकार ता कृणवन्नमन्या	७. २६. ३	वित्तिप उपवर्हणं	१०. ८५. ७
चक्रवांसं क्रभवस्तदृच्छत	१. १६१. ४	वित्रं तदो मरुतो याम	२. ३४. १०
चक्रं न धृतं पुरुहूत	५. ३६. ३	वित्रं देवानामुदगादनीकं	१. ११५. १
चक्रं यदस्याप्त्वा	१०. ७३. ९	वित्रं ह यदां भोजनं	७. ६८. ५
चक्राणासः परीणहं	१. ३३. ८	वित्रं इच्छिशोस्तरणस्य	१०. ११५. १
चक्रये हि सत्रयङ्गाम	१. १०८. ३	वित्रं इद्राजा राजका	८. २१. १८
चक्रिर्दिवः पवते कृत्यो	९. ७७. ५	विमस्ते भानुः प्रतुमा	१०. १००. १२
चक्रियो विश्वा भुवनानि	३. १६. ४	वित्रा वा येषु दीधिति	५. १८. ४
चक्षुर्नो देवः सविता	१०. १५८. ३	चित्रैरभिनिर्वपुषे	१. ६४. ४
चक्षुर्नो घेहि चक्षुषे	१०. १५८. ४	चित्रो वोऽस्तु यामश्चिध	१. १७२. १
चक्षुषः पिता मनसा	१०. ८२. १	चोदयतं सृनुताः पिन्वतं	१०. ३९. २
चतस्रं इ धृतदुहः	९. ८९. ५	चोदयित्री सृनुतानां	१. ३. ११
चतुःसहस्रं गव्यस्य	५. ३०. १५	छन्दस्तुमः कुमन्यव	५. ५२. १२
चतुरधिहृदमानाद्	१. ४१. ९	छर्दिर्यन्तमदाभ्यं	८. ८५. ५
चतुर्दशान्ये महिमानो	१०. ११४. ७	जुगता सिन्धुं दिव्यंस्तमाय	१. १६४. २५
चतुर्भिः साकं नवति	१. ५५. ६	जगुम्भा ते दक्षिणमिन्द्र	१०. ४७. १
चतुष्कपर्दां सुवतिः	१०. ११४. ३	जघने चोद एषां वि	५. ६१. ३
चतुर्लिशद्वाजिनो	१. १६२. १८	जघन्या इन्द्र मित्रेक	१. ७४. ६
चतो दशशतामुतः	१०. १५५. २	जघन्या उ हरिमिः	१. ५२. ८
चत्वार इ विभ्रति	५. ४७. ४	जघान वृत्रं स्वचितिर्वेव	१०. ८९. ७

वसिर्हृषमनिमिषं	९. ६१. २०
वसन्नं सत मातरो	९. १०२. ४
वसन्नः सोमं सहसे	७. ९८. ३
वसन्नं पत्न्यं वयवाद्यत	१०. ११३. ४
वसन्नो नु सततद्विर्वि	८. ७७. १
वसन्नो हरितो वृषा	३. ४४. ४
वसिष इत्या गोपीध्याय	१०. ९५. ११
वसं वसिष्महि चिन्मन्वमान	६. १९. १२
वसवज्जोषना दिवो	९. ४२. १
वसस्य गोपा भजनिष्ट	५. ११. १
वनाय विष इवत	६. ७३. २
वनासो अग्निं दक्षिरे	१. ३६. २
वनासो वृक्षवर्हिषो	८. ५. १७
वनिता दिवो जनिता	८. ३६. ४
वनितास्थानां जनिता	८. ३६. ५
वनिष्ट योषा पतयत्	१०. ४०. ९
वनिष्ट हि जेन्यो अग्रे	५. १. ५
वनिष्टा द्याः सहसे	१०. ७३. १
वनिष्या देवर्षीतये	६. १५. १८
वनीयन्तो न्यग्रवः	७. ९६. ४
अनृभिदो मरुतस्त्वेष्येण	७. ५८. २
अनो यो मित्रावरुणावभि	१. १२२. ९
अन्मज्जन्मज्जिहो	३. १. २१
अन्मपतमभितो रायतः	१. १८२. ४
अयतं च प्र स्तुतं च	८. ३५. ११
अयतामिव तन्यतुः	१. २३. ११
अयेम कारे पुरुदूत	८. २१. १२
अरतीमिरोपधीभिः	९. ११२. २
अरमाणः समिष्यसे	१०. ११८. ५
अराबोध तद्विविद्धि	१. २७. १०
आतवेदसे सुनवाम	१. ९९. १
आतो आग्नी रोषते	३. २९. ७
आतो जायते सुदिनत्वे	३. ८. ५
आतो यदग्रे भुवना	७. १३. ३
आनत्यङ्गः प्रथमस्य	१. १२३. ९
आनन्ति वृष्णो अरुपस्य	३. ७. ५
आनन्तो रूपमकृणन्त	१०. १२३. ४
आमिः सिन्धूनां भ्रतिव	१. ६५. ४
आम्यतीतये धनुर्वयोषा	८. ७२. ४
आया तप्यते कितवस्य	१०. ३४. १०

आयेदस्तां मयवन्त्सेदु	३. ५३. ४
आयेव पत्यावधि शीव	९. ८२. ४
अिवम्यग्निं हविषा	२. १०. ४
अिहं नुमुद्रेऽवतं तथा	१. ८५. ११
अिह्यरये चरित्वे मयोन्म्या	१. ११३. ५
अिह्यभिरह नममदधिषा	८. ४३. ८
अीमृतस्त्वेष भवति प्रतीकं	६. ७५. १
अीवं रुदन्ति वि मयन्ते	१०. ४०. १०
अीवाभो अभि धेतना	८. ६७. ५
अुनुरुषो नासत्योत	१. ११६. १०
अुपक्षन्वा मानुषस्योर्ध्व	१०. २०. ५
अुपस्व नः समिधमग्रे	७. २. १
अुपस्व सप्रघस्तमं	१. ७५. १
अुपस्वामि इक्ष्वा सत्रोषा	५. ४. ४
अुपागो अग्ने प्रति हयं	१०. १२२. २
अुपागो अङ्गिरस्तमेमा	८. ४४. ८
अुपेयां यज्ञं विश्वेह	८. ३५. ४
अुपेयां यज्ञं सत्तो	२. ३६. ६
अुपेयां यज्ञमिष्टये	८. ३८. ४
अुष्ट इन्द्राय मत्सरः	९. १३. ८
अुष्टी नरो ब्रह्मणा वः	७. ३३. ४
अुष्टो दमूना अतिथि	५. ४. ५
अुष्टो मदाय देवतात	९. ९७. १९
अुष्टो हि दूतो असि	१. ४४. २
अुष्टी न इन्द्रो सुपथा	९. ९७. १६
अुहुराणा चिदधिना	८. २६. ५
अुहुरे वि चितपन्तो	५. १९. २
अेता नृभिरिन्द्रः पृत्तु	१. १७८. ३
अोपघदीमसुयां सचज्यै	१. १६७. ५
अोषा सवितर्यस्य ते	१०. १५८. २
अोष्यग्ने समिधं अोष्याहुति	२. ३७. ६
अोऽग्ने अग्निः प्रथमः	२. १०. १
अेया भागं सहस्रानो	२. १०. ६
अमया अत्र वसवो रन्त	७. ३९. ३
अ्यायांसमन्य यतुनस्य	५. ४४. ८
अ्येष्ठ आह चमसा द्वा	४. ३३. ५
अ्येष्ठेन सोतरिन्द्राय	८. २. २३
अ्योतिर्यज्ञस्य पवने	९. ८६. १०
अ्योतिर्यज्ञाय रोदसी	३. ३९. ८
अ्योतिर्वृणीत तमसो	३. ३९. ७

ज्योतिष्मतीमदिति	१. १३६. ३	तं त्वा हस्तिनो मनुमन्त	१. ८०. ५
ज्योतिष्मन्तं केतुमन्तं	८. ५८. ३	तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः	१. २६. ६
तं गावया पुराज्या	१. ११. ४	तं त्रिष्टे नृवन्तुरे	१. ६२. १७
तं गावो अभ्यनूत	१. २६. २	तं दुरोपमभी नरः	१. १०१. ३
तं गीर्भिर्वाचमीह्वयं	१. ३५. ५	तं देवा बुध्रे रजसः	२. २. ३
तं गूर्तयो नेमजिपः	१. ५६. २	तं नव्यसी हृद् आ	१. ६०. ३
तं गूर्धया स्वर्णं	८. १०. १	तं नाकमर्षो अगृभीत	५. ५४. १२
तं गोभिर्द्वेपणं रसं	१. ६. ६	तं नेमिमुभवो यया	८. ७५. ५
तं घेमिष्या० अर्थ	८. ६०. १७	तं नो अग्ने अभी नरो	५. १. ७
तं घेमिष्या० होत्राभि	१. ३६. ७	तं नो अग्ने मयवद्वयः	७. ५. १
तं तमिद्रावसे मह	८. ६८. ७	तं नो दात मरुतो	२. ३४. ७
तं ते मर्दं गृणीमसि	८. १५. ४	तं नो दावापृथिवी	१०. ३७. ६
तं ते यव यथा गोभिः	८. २. ३	तं नो वावा क्रमुशण	४. ३७. ८
तं ते सोतारो रसं	१. १०१. ६	तं नो विश्वा अवस्युवो	१. ४३. २
तं त्वा गीर्भिरुक्षया	१०. ११८. १	तं पृच्छता स जगामा	१. १४५. १
तं त्वा गीर्भिर्गिर्वेणसं	२. ६. ३	तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं	६. २२. ५
तं त्वा घृतध्रुवीमहे	५. २६. २	तं पृच्छन्तोऽवरासः	६. २१. ६
तं त्वाज्जनन्त मातरः	८. १०२. १७	तं प्रजया पूर्वया	५. ४४. १
तं त्वा दूतं कृष्महे	७. १६. ४	तं मर्जयन्त सुक्रतुं	८. ८४. ८
तं त्वा देवैभ्यो मनुमन्तमं	१. ८०. ४	तं मतां अमर्त्यं घृतेनाग्निं	१०. ११८. ६
तं त्वा घर्तारमोण्योः	१. ६५. ११	तं मर्त्यज्ञानं महिषं	१. १५. ४
तं त्वा नरो दम आ	१. ७३. ४	तं यतां बर्हिषि प्रीक्षन्	१०. १०. ७
तं त्वा नृम्णानि विभ्रतं	१. ४८. १	तं यत्तसाधमपि वातया	१. १२८. २
तं त्वामग्नेषु वाजिनं	८. ४३. २०	तं युआयां मनसो	१. १८३. १
तं त्वा मदाय घृष्यय	१. २. ८	तं गुवं देवावश्विना	४. १५. १०
तं त्वा मरुत्वती परि	७. ३१. ८	तं वः शर्षं मारुतं	२. ३०. ११
तं त्वा मतां अगृभ्यत	३. १. ६	तं वः शर्षं रयानां	५. ५३. १०
तं त्वा यशेभिर्मिमेहे	८. ६८. १०	तं वः शर्षं रवेगुभं	५. ५६. १
तं त्वा वयं पतिमग्ने	१. ६०. ५	तं वः सखायः सं यया	६. २३. १
तं त्वा वयं पितो	१. १८७. ११	तं वः सखायो मदाय	१. १०५. १
तं त्वा वयं विश्वारा	१. ३०. १०	तं व इन्द्रं चतिनमन्य	६. ११. ४
तं त्वा वयं सुप्यो	६. १. ७	तं व इन्द्रं न सुक्रतुं	६. ४८. १४
तं त्वा वयं हवामहे	८. ४३. २३	तं वयं यन्तो मतिभिः	१०. ६७. १
तं त्वा वाजेषु वाजिनं	१. ४. १	तं वशराया वयं	१. ६६. ५
तं त्वा विना वयोविदः	१. ६४. २३	तं वां० पृथुघ्नयमश्विना	४. ४४. १
तं त्वा विना विपन्यवो	३. १०. १	तं वां० स्तोमैरश्विना	१. १८०. १०
तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो	६. १६. ११	तं वृधन्तं मारुतं	६. ६६. ११
तं त्वा सहस्रचक्षसमधो	१. ६०. २	तं वेधां मययातान्	१. २६. ३
तं त्वा सुतेष्वाधुवो	१. ६५. २७	तं वो दस्ममृतीपहं	८. ८८. १
तं त्वा हविष्मतीर्विदा	८. ६. २७	तं वो दीर्घायुशोचिषं	५. १८. ३

तं वो विद्या नव्यस्या	६. २२. ७
तं वो विद्या परमया	६. ३८. ३
तं वो महो महाव्यमिन्द्रं	८. ७०. ८
तं वो यात्रानां पतिमहमहि	८. २४. १८
तं वो विं न ह्युपदं	१०. ११५. ३
तं शम्भासो अग्रासो	७. ९७. ६
तं शश्वतीषु मातृषु	४. ७. ६
तं शिशिता सुवृत्तिभि	८. ४०. १०
तं शिशिता स्वध्वरं	८. ४०. ११
तं शुभ्रमग्निमवसे	३. २६. २
तं सखायः पुरोहवं	९. ९८. १२
तं सप्तीचीकृतयो	६. ३६. ३
तं सबाधो यतस्युच	३. २७. ६
तं सानावधि जामयो	९. २६. ५
तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्र	१०. ३०. ९
तं सुमतीकं सुदृशं	६. १५. १०
तं सुष्टुत्या विवासे	८. १६. ३
तं सोतारो घनस्युतमांशुं	९. ६२. १८
तं स्मा रथं मयवन्	१०. १०२. ३
तं हिन्वन्ति मद्व्युतं	९. ५३. ४
तं हि शश्वन्त ईद्वते	५. १४. ३
तं हि स्वराजं वृषभं	८. ६१. २
तं इषेम यतस्युचः	८. २३. २०
तं होतारमध्वरस्य	७. १६. १२
त आदित्या आ० भूत	१. १०६. २
त आदित्या आ० वृधे	१०. ३५. ११
त आदित्यास उवो	२. २७. ३
त आपजन्त द्रविणं	१०. ८२. ४
त इन्द्राः शवसा	६. ६६. ६
त इदेवानां सधमाद्	७. ७६. ४
त इदेदिं सुभग त	८. १९. १८
त इजिण्यं हृदयस्य	७. ३३. ९
त इज्वस्य मनुमद्दि	३. ३२. ४
त उक्षितासो महिमान	१. ८५. २
त उग्रासो वृषण उग्र	८. २०. १२
त ऊ ऋ णो महो यजत्रा	१०. ६१. २७
तकाद्यत उराना सहसा	१. ५१. १०
तकाद्यदी मनसो वेनतो	९. ९७. २२
तकाद्यातत्याभ्यां	१. २०. ३
तकाद्ययं सुवृत्तं विमना	१. १११. १

तचक्षुर्वेदहितं शुक्रमुच्चरन्	७. ६६. १६
तचिर्बन् राध आ भरोचो	७. ८१. ५
तत्तं मे अपस्ततु तापते	१. ११०. १
ततुरिर्वो नयो विचेताः	६. २४. २
तवृदानाः सिन्धवः क्षोदसा	५. ५३. ७
तत्त इन्द्रियं परमं	१. १०३. १
तत्तद्विभिवो दधे	८. ३०. ४
तत्तदिदधिनोर्वो	१. ४६. १२
तत्तदिदस्य पीस्यं	१. १५५. ४
तत्तु प्रयः प्रजया ते	१. १३२. ३
तत्ते भद्रं यत्तमिन्द्रः	१. ९४. १४
तत्ते यक्षो अजायत	८. ८९. ६
तत्ते सहस्व ईमहे	८. ४३. ३३
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा	१. २४. ११
तत्त्वा यामि सुवीर्यं	८. ३. ९
तत्रो अपि प्राणीयत	८. ५६. ४
तत्सविता वोऽमृतत्व	१. ११०. ३
तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो	३. ६२. १०
तत्सवितुर्वृणीमहे वयं	५. ८२. १
तत्सु नः शर्म यच्छता	८. १८. १२
तत्सु नः सविता० इन्द्रो	४. ५५. १०
तत्सु नः सविता० शर्म	८. १८. ३
तत्सु नो नव्यं सन्यस	८. ६७. १८
तत्सु नो० वृषुं	६. ४५. ३३
तत्सु नो० मरुतः	८. ९४. ३
तत्सु वां मित्रावरुणा	५. ६२. २
तत्सूर्यं रोदसी उभे	८. २५. २१
तत्सूर्यस्य देवत्वं	१. ११५. ४
तथा तदस्तु सोमपाः	१. ३०. १२
तदग्रे चक्षुः प्रति धेहि	१०. ८७. १२
तदग्रे सुन्नमा भर	८. १९. १५
तदद्य वाचः प्रयमं	१०. ५३. ४
तदद्या चित्तं उक्थिनो	८. १५. ६
तदत्राप तदपसे त्रं	८. ४७. १६
तदस्तु मित्रावरुणा तदग्रे	५. ४७. ७
तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्वत	२. १७. १
तदस्य प्रियमग्निं पापो	१. १५४. ५
तदस्यानीकमुत चारु	२. ३५. ११
तदस्येदं परयता भूरि	१. १०३. ५
तदित्सयस्यमग्निं चारु	१०. ३२. ४

तदित्समानमाशाले	१०. २५. ६
तद्विदास भुवनेषु	१०. १२०. १
तद्विद्वत्स्य सवनं	१०. ७६. ३
तद्विद्वत्स्य चेतति	८. १३. २०
तद्विद्वदन्त्यदयो	१०. ९४. १३
तदिन्द्र प्रेव वीर्यं	१. १०३. ७
तदिन्द्राव आ भर	८. २४. २५
तदिन्द्रो तद्विवा	१. २४. १२
तदिन्द्रो ते कर्णं	५. ३१. ७
तदिन्द्रवस्य परिपद्मानो	१०. ६१. १३
तदिन्द्रवस्य वृषभस्य	३. ३८. ७
तदिन्द्रवस्य सवितुर्नकिर्मो	३. ३८. ८
तदिन्मे छन्तसद्वपुषो	१०. ३२. ३
तनु प्रयक्षतममस्य	१. ६२. ६
तनु श्रेष्ठं सवनं	१०. ७६. २
तद्वपुषे मातृपेमा	१. १०३. ४
तद्व पु वामेना कृतं	५. ७३. ४
तद्वतं पृथिवि वृहच्छव	५. ६६. ५
तद्वाना अवस्यवो	८. ६३. १०
तद्वेवस्य सवितुर्वार्यं	४. ५३. १
तद्वेवानां देवतमाय	२. २४. ३
तद्वि वयं वृणीमहे	१०. १२६. २
तद्वन्तुः सूरिदिवि	१०. ६१. १८
तद्वद्रं तव दंसना	३. ९. ७
तद्रावो अद्य सवितुर्वैरेण्यं	१. १५०. ५
तद्रः सुजाता मरुतो	१. १६६. १२
तद्र उक्थस्य वहेणे	६. ४४. ६
तद्रां नरा नासत्यावनु	१. १८२. ८
तद्रां नरा शंस्यं पन्नियेण	१. ११७. ६
तद्रां नरा शंस्यं राध्यं	१. ११६. ११
तद्रां नरा सनये	१. ११६. १२
तद्रामृतं रोदसी	१०. ७९. ४
तद्रार्थं वृणीमहे वरिष्ठं	८. २५. १३
तद्विमासो विपन्यवो	१. २२. २१
तद्विविद्धि यत्त इन्द्रो	८. ९६. १२
तद्विष्णोः परमं पदं	१. २२. २०
तद्वीर्यं वो मरुतो महि	५. ५४. ५
तद्वो अद्य मनामहे	७. ६६. १२
तद्वो गाय मुते सचा	६. ४५. २२
तद्वो जामित्वं मन्तः	१. १६६. १३

तद्वो दिवो दुहितरो	४. ५१. ११
तद्वो यामि द्वविणं	५. ५४. १५
तद्वो वाजा क्रभवः	४. ३६. ३
तद्वत्पत्रेव तस्करा	१०. ४. ६
तद्वनपात्यव क्रतस्य	१०. ११०. २
तद्वनपात्यवमानः शृङ्गे	९. ५. २
तद्वनपात्यव्यते गर्भं	३. २९. ११
तद्वनपातहं यतो मज्वा	१. १८८. २
तद्वृष्टे वाजिन्तन्वं	१०. ५६. २
तन्तुं तन्वन्नवसो	१०. ५३. ६
तन्तुं तन्वानमुत्तमनु	९. २२. ६
तन्नः प्रन्नं सच्यमस्तु	६. १८. ५
तन्न इन्द्रस्तद्वरण	१. १०५. ३
तन्न इन्द्रो वरुणो	७. ३४. २५
	७. ५६. २५
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुक	१. १४२. १०
तन्नस्तुरीपमद्य पोषयिन्नु	३. ४. ९
	७. २. ९
तन्नु वोचाम रभसाय	१. १६६. १
तन्नु सत्यं पवमानस्यास्तु	९. ९२. ५
तन्नो अनर्वा सविता	५. ४९. ४
तन्नो देवा यच्छत	१०. ३५. १२
तन्नो रायः पर्वतास्तन्न	७. ३४. २३
तन्नो वातो मयोसु	१. ८९. ४
तन्नो वि वोचो यदि ते	६. २२. ४
तन्नोऽहिर्बुध्न्यो अद्विरकै	६. ४९. १४
तन्म् क्रतमिन्द्र शूर चित्र	८. ९७. १५
तन्मित्रस्य वरुणस्याभि	१. ११५. ५
तपन्ति शशुं स्वर्णं भूमा	७. ३४. १०
तपसा ये अनाभृष्या	१०. १५४. २
तपुर्गम्भो वन आ	१. ५८. ५
तपुर्मूर्धो तपनु रक्षसो	१०. १८२. ३
तपोष्पवित्रं विततं	९. ८३. २
तपो ष्यमे अन्तरां	३. १८. २
तम आसीत्तमसा	१०. १२०. ३
तमग्निमस्ते वसवो	७. १. २
तमग्ने पास्तुत तं	६. १५. ११
तमग्ने घृतनापहं	५. २३. २
तमग्नेवः कशिनीः	१. १४०. ८
तमग्निस्वन्नमसा	३. ३३. १०

तमस्य राक्षसे महे
 तमज्योर्ध्वजित्ते देशं
 तमस्तान् शवस ऊत्सवेभु
 तमपुञ्जस्त वाञ्छिनमुपस्थे
 तमर्कभित्तं तामभित्तं
 तमर्ध्वानं न सानसिं
 तमर्ध्वानं न सानसिमर्ध्वं
 तमस्योरा युपतयो
 तमस्य छायापृथिवी
 तमस्य वृक्षगुणराशु
 तमस्य मर्ज्यामसि
 तमस्य राजा वधया
 तमस्य विष्णुर्महिमान
 तमब्धन्मुखोर्जोविद्या
 तमहे बाह्यसातय
 तमागन्ता सोमभयः
 तमा नूनं हृज्जनमन्यया
 तमा नो अर्कममृताय
 तमिच्छ्योर्ध्वार्यन्ति
 तमित्तुच्यन्ति न सिमो
 तमित्तसितत्व ईमहे
 तमित्तुहन्त्यमङ्गिरः
 तमित्तुच्यन्ति गृहस्त
 तमित्तुर्न प्रथमं द्रष्ट
 तमित्तोया तमुपसि
 तमित्तोयेन हितेच्यवि
 तमित्तु इन्द्रं सुहर्षं
 तमित्तुर्द्वन्वो नो गिरो
 तमित्तिषा भवत्यवः
 तमित्तोचेमा विदयेषु
 तमित्तिन्द्रं गोहवीमि
 तमित्तिन्द्रं दानमीमहे
 तमित्तिन्द्रं वाज्यामसि
 तमित्तिन्द्र मयमा गहि
 तमित्तोरो वि ह्यन्यते
 तमित्त्येव समता समान
 तमीं हित्वन्ति धीतयो
 तमीं हित्वन्त्यग्रवो
 तमीं होतासामनुषङ्
 तमीञ्जस्त प्रथमं यक्षसात

၁. ဇေ. ၃
 ၂. ဇေ. ၃
 ၃. ဇေ. ၃
 ၄. ဇေ. ၃
 ၅. ဇေ. ၃
 ၆. ဇေ. ၃
 ၇. ဇေ. ၃
 ၈. ဇေ. ၃
 ၉. ဇေ. ၃
 ၁၀. ဇေ. ၃
 ၁၁. ဇေ. ၃
 ၁၂. ဇေ. ၃
 ၁၃. ဇေ. ၃
 ၁၄. ဇေ. ၃
 ၁၅. ဇေ. ၃
 ၁၆. ဇေ. ၃
 ၁၇. ဇေ. ၃
 ၁၈. ဇေ. ၃
 ၁၉. ဇေ. ၃
 ၂၀. ဇေ. ၃
 ၂၁. ဇေ. ၃
 ၂၂. ဇေ. ၃
 ၂၃. ဇေ. ၃
 ၂၄. ဇေ. ၃
 ၂၅. ဇေ. ၃
 ၂၆. ဇေ. ၃
 ၂၇. ဇေ. ၃
 ၂၈. ဇေ. ၃
 ၂၉. ဇေ. ၃
 ၃၀. ဇေ. ၃
 ၃၁. ဇေ. ၃
 ၃၂. ဇေ. ၃
 ၃၃. ဇေ. ၃
 ၃၄. ဇေ. ၃
 ၃၅. ဇေ. ၃
 ၃၆. ဇေ. ၃
 ၃၇. ဇေ. ၃
 ၃၈. ဇေ. ၃
 ၃၉. ဇေ. ၃
 ၄၀. ဇေ. ၃
 ၄၁. ဇေ. ၃
 ၄၂. ဇေ. ၃
 ၄၃. ဇေ. ၃
 ၄၄. ဇေ. ၃
 ၄၅. ဇေ. ၃
 ၄၆. ဇေ. ၃
 ၄၇. ဇေ. ၃
 ၄၈. ဇေ. ၃
 ၄၉. ဇေ. ၃
 ၅၀. ဇေ. ၃
 ၅၁. ဇေ. ၃
 ၅၂. ဇေ. ၃
 ၅၃. ဇေ. ၃
 ၅၄. ဇေ. ၃
 ၅၅. ဇေ. ၃
 ၅၆. ဇေ. ၃
 ၅၇. ဇေ. ၃
 ၅၈. ဇေ. ၃
 ၅၉. ဇေ. ၃
 ၆၀. ဇေ. ၃
 ၆၁. ဇေ. ၃
 ၆၂. ဇေ. ၃
 ၆၃. ဇေ. ၃
 ၆၄. ဇေ. ၃
 ၆၅. ဇေ. ၃
 ၆၆. ဇေ. ၃
 ၆၇. ဇေ. ၃
 ၆၈. ဇေ. ၃
 ၆၉. ဇေ. ၃
 ၇၀. ဇေ. ၃
 ၇၁. ဇေ. ၃
 ၇၂. ဇေ. ၃
 ၇၃. ဇေ. ၃
 ၇၄. ဇေ. ၃
 ၇၅. ဇေ. ၃
 ၇၆. ဇေ. ၃
 ၇၇. ဇေ. ၃
 ၇၈. ဇေ. ၃
 ၇၉. ဇေ. ၃
 ၈၀. ဇေ. ၃
 ၈၁. ဇေ. ၃
 ၈၂. ဇေ. ၃
 ၈၃. ဇေ. ၃
 ၈၄. ဇေ. ၃
 ၈၅. ဇေ. ၃
 ၈၆. ဇေ. ၃
 ၈၇. ဇေ. ၃
 ၈၈. ဇေ. ၃
 ၈၉. ဇေ. ၃
 ၉၀. ဇေ. ၃
 ၉၁. ဇေ. ၃
 ၉၂. ဇေ. ၃
 ၉၃. ဇေ. ၃
 ၉၄. ဇေ. ၃
 ၉၅. ဇေ. ၃
 ၉၆. ဇေ. ၃
 ၉၇. ဇေ. ၃
 ၉၈. ဇေ. ၃
 ၉၉. ဇေ. ၃
 ၁၀၀. ဇေ. ၃

तमीक्षिष्य य आहूतो
 तमीक्षिष्य यो भविषा
 तमीमज्योः समर्थ आ
 तमीमह इन्द्रमस्य
 तमीमहे पुष्टुतं धं
 तमी मृजन्त्यायवो
 तमीशानं जगत्सत्सुवस्सति
 तमुक्षमाणं रजसि स्व आ
 तमुक्षमाणमज्येषे वारे
 तमु ज्येष्ठं नमसा हविभिः
 तमु त्वा गीतमो गिरा
 तमु त्वा दप्यङ्कङ्कि-
 तमु त्वा नूनमसुर
 तमु त्वा नूनमीमहे
 तमु त्वा पाप्यो वृषा
 तमु त्वा यः पुरासिय
 तमु त्वा वाज्रसातम
 तमु त्वा वाजिनं नरो
 तमु त्वा वृहन्तानं
 तमु त्वा सत्य सोमसा
 तमु धुमः पुर्वणीक
 तमु नः पूर्वे पितरो
 तमु नूनं तविषीमन्तमेषां
 तमु ध्वाम यं गिर
 तमु ध्वाम य इमा
 तमु दुहि यः त्विषुः
 तमु दुहि यो भिमिभूत्योजा
 तमु दुहीन्द्रं यो ह
 तमु स्तुष इन्द्रं तं
 तमु स्तुष इन्द्रं यो
 तमु सोताः पूर्वं यथा
 तमुस्वामिन्द्रं न रेजमान
 तमुत्यो रण्यञ्जूरसातो
 तमूर्मापो ममुमत्तने
 तमू पु सनसा गिरा
 तमुषिया उप वाचः
 तमेव कविं तमु ब्रह्माण
 तमोषधीर्दधिरे गर्भं
 तम्बभि प्र गायात
 तम्बभि प्राचीतन्द्रं

1. 43. 22
 2. 50. 10
 3. 1. 10
 4. 22. 2
 5. 13. 24
 6. 13. 17
 7. 10. 1
 8. 2. 14
 9. 10. 1
 10. 10. 2
 11. 10. 2
 12. 10. 1
 13. 24. 24
 14. 10. 1
 15. 10. 1
 16. 10. 1
 17. 10. 1
 18. 10. 1
 19. 10. 1
 20. 10. 1
 21. 10. 1
 22. 10. 1
 23. 10. 1
 24. 10. 1
 25. 10. 1
 26. 10. 1
 27. 10. 1
 28. 10. 1
 29. 10. 1
 30. 10. 1
 31. 10. 1
 32. 10. 1
 33. 10. 1
 34. 10. 1
 35. 10. 1
 36. 10. 1
 37. 10. 1
 38. 10. 1
 39. 10. 1
 40. 10. 1
 41. 10. 1
 42. 10. 1
 43. 10. 1
 44. 10. 1
 45. 10. 1
 46. 10. 1
 47. 10. 1
 48. 10. 1
 49. 10. 1
 50. 10. 1
 51. 10. 1
 52. 10. 1
 53. 10. 1
 54. 10. 1
 55. 10. 1
 56. 10. 1
 57. 10. 1
 58. 10. 1
 59. 10. 1
 60. 10. 1
 61. 10. 1
 62. 10. 1
 63. 10. 1
 64. 10. 1
 65. 10. 1
 66. 10. 1
 67. 10. 1
 68. 10. 1
 69. 10. 1
 70. 10. 1
 71. 10. 1
 72. 10. 1
 73. 10. 1
 74. 10. 1
 75. 10. 1
 76. 10. 1
 77. 10. 1
 78. 10. 1
 79. 10. 1
 80. 10. 1
 81. 10. 1
 82. 10. 1
 83. 10. 1
 84. 10. 1
 85. 10. 1
 86. 10. 1
 87. 10. 1
 88. 10. 1
 89. 10. 1
 90. 10. 1
 91. 10. 1
 92. 10. 1
 93. 10. 1
 94. 10. 1
 95. 10. 1
 96. 10. 1
 97. 10. 1
 98. 10. 1
 99. 10. 1
 100. 10. 1

तथा पयस्व० गाव	०. ४१. २
तथा पयस्व० पीतो	०. ४५. ६
तथोरिदमवच्छवस्मिन्मा	५. ८६. ३
तथोरिदस्ता वयं	१. १७. ६
तथोरिद्वत्तवयो	१. २२. १४
तत्पि वो जनानां	८. ४५. २८
तत्पिरित्तिरासति	७. ३२. २०
तत्पिर्विश्वदर्शितो	१. ५०. ४
तत्स मन्दी धावति	०. ५८. १
तत्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा	०. १०७. १५
तत्तेभिर्वो विददसुमिन्द्रं	८. ६६. १
तव क्रत्वा तव तद्	६. १७. ६
तव क्रत्वा तथोतिभिर्व्योक्	०. ४. ६
तव क्रत्वा सनेयं तव	८. १०. २०
तव च्यौत्तानि वक्रस्त	७. १०. ५
तव त्व इन्द्रो अन्वसो	०. ५१. ३
तव त्व इन्द्र सन्धेयु	१०. १३८. १
तव त्वदिन्द्रियं वृत्तव	८. १५. ७
तव त्वचर्यं नृतोऽप	२. २२. ४
तव त्वे अग्ने अर्चयो भ्राजन्तो	५. १०. ५
तव त्वे अग्ने अर्चयो महि	५. ६. ७
तव त्वे अग्ने हरितो	४. ६. ०
तव त्वे पितो ददतस्तव	१. १८७. ५
तव त्वे पितो रसा	१. १८७. ४
तव त्वे सोम पवमान	०. ९२. ४
तव त्वे सोम शक्तिभि	१०. २५. ५
तव त्रिधातु पृथिवी	७. ५. ४
तव त्विपो जनिमन्नगत	४. १७. २
तव शुभन्तो अर्चयो	५. २५. ८
तव द्योतिन्द्र पौन्यं	८. १५. ८
तव द्रप्सा उद्भुत	०. १०६. ८
तव द्रप्सो मीलवान	८. १०. ३१
तव प्रणीतोन्द्र ओहुवानान	७. २८. ३
तव प्रजभिर्ध्वभिरव्यो	०. ५२. ०
तव प्र यन्नि संदशमुत	६. १६. ८
तव प्रयात्रा अनुयाजाश्च	१०. ५१. ०
तव भ्रमास आनुया	४. ४. २
तव वायवृतस्पते	८. २६. २१
तव विथे सजोपसो	०. १८. ३
तव मते सुभगासः	२. २८. २

तव शरीरं पतयिष्वर्बन्	१. १६३. ११
तव शुक्रसो अर्चयो	०. ६६. ५
तव श्रिया सुदसो देव	५. ३. ४
तव श्रिये मन्तो मर्जयन्त	५. ३. ३
तव श्रिये व्यजिहीत	२. २३. १८
तव श्रियो वर्चस्वेष	१०. ९१. ५
तव स्थाम पुत्रवीरस्य	२. २८. ३
तव स्वादिष्टाग्ने संदष्टिदि	४. १०. ५
तव ह त्वदिन्द्र विश्वमाजो	६. २०. १३
तवमे होयं तव पोत्र	२. १. २
	१०. ९१. १०
तवार्थं सोमस्तवमेवार्द्ध	३. ३५. ६
तवार्द्धं शूर रातिभिः	१. ११. ६
तवार्द्धं सोम राशे	०. १०७. १९
तवाहमग्न उतिभिर्निर्विष्टाभिः	८. १९. २८
तवाहमग्न उतिभिर्मित्रस्य	५. ९. ६
तवेदं विश्वमभितः	७. ९८. ६
तवेदिन्द्र प्रणीतिवृत्	८. ६. २२
तवेदिन्द्रावमं वसु	७. ३२. १६
तवेदिन्द्राहमाशसा	८. ७८. १०
तवेदु ताः सुकीर्तयो	८. ४५. ३३
तवेमाः प्रजा दिव्यस्य	०. ८६. २८
तवेमे सत सिन्धवः	०. ६६. ६
तवोतिभिः सचमाना	५. ४२. ८
तस्मा अग्निर्भारतः	४. २५. ४
तस्मा अरं गमाम वो	१०. ९. ३
तस्मा अर्पन्ति दिव्या	२. २५. ४
तस्मा इदास्ये हविर्गुहोता	७. १०२. ३
तस्मा इद्विधे धुनयन्त	२. २५. ५
तस्मादथा अजायन्त	१०. ९०. १०
तस्माद्यथात्सर्वहुतः संश्रुतं	१०. ९०. ८
तस्माद्यथात्सर्वहुत क्रचः	१०. ९०. ९
तस्माद्रिगाज्जायत	१०. ९०. ५
तस्मिन्ना वेशया गिरो	१. १७६. २
तस्मिन्नि सन्त्युतयो	८. ४६. ७
तस्मै तवस्यमनु दाधि	२. २०. ८
तस्मै नूनमभिष्टवे	८. ७५. ६
तस्य ते वाजिनो वयं	०. ६५. ०
तस्य सुमो असद्रयो	८. ३१. ३
तस्य वज्रः क्रन्दति	१. १००. १३

तस्य वयं तुमतौ	६. ४७. १३
	१०. १३१. ७
तस्याः समुद्रा अधि	१. १६४. ४२
तस्येद्वन्तो रहयन्त	८. १०. ६
तस्येदिह स्तवय वृष्ण्यानि	४. २१. २
तां जुषस्व गिरं मन	३. ६२. ८
तां पूषन्निवतमामेरयस्व	१०. ८५. ३७
तां पूष्णः तुमति वयं	६. ५७. ५
तां वां धेनुं न वाससीमंशुं	१. १३७. ३
तां वो देवाः तुमति	५. ४१. १८
तां तु ते कीति मयवन्	१०. ५४. १
तां आ रुद्रस्य मीळुनो	७. ५८. ५
तां आशिरे पुरोडाश	८. २. ११
तां इषानो महि वरुष	२. ३४. १४
तां उशतो वि बोधय	१. १२. ४
ता अन्नत वयुनं	५. ४८. २
ता अभि सन्तमस्तूतं	९. ९. ५
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं	१०. १२४. ८
ता अस्य नमसा सहः	१. ८४. १२
ता अस्य पृशनायुवः	१. ८४. ११
ता अस्य वर्णमायुवो	२. ५. ५
ता अस्य हृद्देशसः	८. ६९. ३
ता आ चरन्ति समना	४. ५१. ८
ता इज्वेव समना	४. ५१. ९
ता ई वर्चन्ति मण्डस्य	१. १५५. ३
ता कर्मापतरास्मै	१. १७३. ४
ता गृणीहि नमस्येभिः	६. ६८. ३
ता वा ता भद्रा उपसाः	४. ५१. ७
ता जिह्वा सद्मेदं	६. ६७. ८
ता तू त इन्द्र महतो	४. २२. ५
ता तू ते सत्या तुविनुष्म	४. २२. ६
ता ते गृणन्ति वेधसो	४. ३२. ११
ता नः शान्तं पार्थिवस्य	५. ६८. ३
ता नः स्विषा तनूपा	७. ६६. ३
ता न आ वोळ्हमश्विना	२. ४१. ९
ता न्यस्यो जरमाणस्य	६. ६२. ४
तानीदहानि बहुलान्पासन्	७. ७६. ३
ता नृभ्य आ सौधवसा	६. १३. ५
ता नो अय वनस्पती	१. २८. ८
ता नो रासन्नातिपावो	७. ३४. २२

ता नो वाजवतीरिष	६. ६०. १२
तान्मूर्षया निविदा	१. ८९. ३
तान्यजर्नो कृतावृधो	१. १४. ७
तान्वन्स्व मरुतस्तां	८. २०. १४
तान्वो महो मरुत	२. ३४. ११
ता बाहवा तुचेतुना	५. ६४. २
तामिरा गच्छतं नरोपेदं	६. ६०. ९
तामिरा यातं वृषणोप	८. २२. १२
तामिरा यातमृतिभि	८. ५. २४
ता भुज्युं विभिरुद्रयः	६. ६२. ६
ता भूरिपाशावृत्तस्य	७. ६५. ३
ताभ्यां विश्वस्य राजसि	९. ६६. २
ताम्रो अस्मे इपमेरयस्व	७. ५. ८
ता मन्दसाना मनुषो	१०. ४०. १३
तामस्य रीति परशोरिव	५. ४८. ४
ता महान्ता सद्स्पती	१. २१. ५
ता माता विश्वेदेसा	८. २५. ३
ता मित्रस्य प्रशस्तय	१. २१. ३
ता मे अश्विना सनीनां	८. ५. ३७
ता मे अश्वानां हरीणां	८. २५. २३
ता यक्षमा शुचिभिश्चक्रमाणा	६. ६२. २
ता यक्षेव प्र शंसतेन्द्राग्नी	१. २१. २
ता योधिष्टमभि गा	६. ६०. २
ता राजाना शुचिक्रता	६. १६. २४
ता वज्रिणं मन्दिनं	१०. ९६. ६
तावदुषो राधो अस्मभ्यं	७. ७२. ४
ता वर्तिपातं जयुषा	१०. ३०. १३
ता वल्लू दत्ता पुन	६. ६२. ५
ता वां गीर्भिर्विपन्यवः	७. ९४. ६
ता वां धियोऽवसे	४. ४१. ८
ता वां नरा स्ववसे	१. ११८. १०
ता वां मित्रावरुणा	१०. १३२. २
ता वां वास्तूयुदमसि	१. १५४. ६
ता वां विश्वस्य गोपा	८. २५. १
ता वां सम्मगदुहणोप	५. ७०. २
ता वामघ तावपरं	१. ८४. १
ता वामघ हवामहे	८. २६. ३
ता वामिपानोऽवसे	५. ६५. ३
ता वामेपे रथानामिन्द्राग्नी	५. ८६. ४
ता वामेपे रथानामुर्वी	५. ६६. ३

ता विभं पैथे जटर्	६. ६७. ७
ताविश चिदहानां	८. २२. १३
ताविदुःशंसं मर्त्यं	७. ९४. १२
ताविदोषा ता उपसि	८. २२. १४
ता विदांसा हवामते	१. १२०. ३
ता वृवन्तावतु धून्	५. ८६. ५
ता सम्राजा घृतासुती	२. ४१. ६
ता सानसी शवसाना	७. ९३. २
ता सुप्रिहा उप हये	१. १३. ८
ता सुदेवाय दाशुपे	८. ५. ६
ता ह त्यदतिर्यदरभ	६. ६२. ३
ता हि क्षत्रं धारयेथे	६. ६७. ६
ता हि क्षत्रमविकृतं	५. ६६. २
ता हि देवानामसुरा	७. ६५. २
ता हि मर्ष्यं भराणामिन्द्रा	८. ४०. ३
ता हि शश्वन्त ईज्यत	७. ९४. ५
ता हि श्रेष्ठवर्चसा	५. ६५. २
ता हि श्रेष्ठा देवताता	६. ६८. २
ता हुवे ययोरिदं पमे	६. ६०. ४
तिग्मं चिदेम महि वपों	६. ३. ४
तिग्मशम्भाय तरुणाय	८. १९. २२
तिग्ममायुषं मरुतामनीकं	८. ९६. ९
तिग्ममेको विभर्ति	८. २९. ३
तिग्मा यदन्तरशानिः	४. १६. १७
तिग्मायुधो तिग्महेतो	६. ७४. ४
तिरः पुरु चिदश्विना	३. ५८. ५
तिरश्चीनो विततो	१०. १२९. ५
तिष्ठा सु कं मयवेन्	३. ५३. २
तिष्ठा हरी रथ आ	३. ३५. १
तिष्ठः क्षपस्त्रिहाति	१. ११६. ४
तिष्ठो देवीर्वाहिरिदं	१०. ७०. ८
तिष्ठो देष्ट्राय निर्मेती	१०. ११४. २
तिष्ठो द्यावः सवितुश्च	१. ३५. ६
तिष्ठो द्यावो निहिता	७. ८७. ५
तिष्ठो भूमीर्वायन	२. २७. ८
तिष्ठो मातृखीन्पितृन्	१. १६४. १०
तिष्ठो म शरद्	१. ७२. ३
तिष्ठः यदस्य समिधः	३. २. ९
तिष्ठो वाचः प्र यद्	७. १०१. १
तिष्ठो वाच ईरयति	९. ९७. ३४

तिष्ठो वाच उदीरते	९. ३३. ४
तीक्ष्णेतो चशुपा रक्ष	१०. ८७. ९
तीक्ष्णायामवयसो अस्य	१०. १६०. १
तीमाः गहि सुतासो	८. ८२. २
तीमाः गद्याशीर्वन्तः	१. २३. १
तीमान्पोषान्कृष्यते	६. ७५. ७
तीमो षो मधुमां अयं	२. ४१. १४
तुमो ह भुग्युमश्विनोदमेधे	१. ११६. ३
तुचे तनाय तत्तु नो	८. १८. १८
तुजे नस्तने पर्वताः	५. ४१. ९
तुभेनुभे य उत्तरे	१. ७. ७
तुभ्यं ग्रावो घृतं पयो	९. ३१. ५
तुभ्यं घेते जना इमे	८. ४३. २९
तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम	८. ४३. १८
तुभ्यं दक्ष कविकतो	३. १४. ७
तुभ्यं पयो यस्मिन्तरा	१. १२१. ५
तुभ्यं ब्रह्माणि गिर	३. ५१. ६
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो	५. १. १०
तुभ्यं वाता अभिमिय	९. ३१. ३
तुभ्यं शुक्रासः शुचय	१. १३४. ५
तुभ्यं धीतन्त्यग्निगो	३. २१. ४
तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु	१०. १६०. २
तुभ्यं सोमाः सुता इमे	८. ९३. २५
तुभ्यं स्तोत्रा घृतश्रुतो	३. २१. ३
तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ठ	२. ३६. १
तुभ्यमग्ने पर्यवहन्	१०. ८५. ३८
तुभ्यमुपातः शुचयः	१. १३४. ४
तुभ्यायं सोमः परिपूतो	१. १३५. २
तुभ्यायमद्रिभिः सुतो	८. ८२. ५
तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं	५. ११. ५
तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते	१०. १६७. १
तुभ्येदिन्द्र मरुत्वते	८. ७६. ८
तुभ्येदिन्द्र स्य ओक्वये	३. ४२. ८
तुभ्येदिमा सवना शूर	७. २२. ७
तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धा	१. ५४. ९
तुभ्येदेते मरुतः सुदेवा	५. ३०. ६
तुभ्येमा भुवना कवे	९. ६२. २७
तुभ्ययोऽङ्गिरसो	७. ५२. ३
तुभ्ययो मातुमत्तं	८. ५१. १०
तुरीयं नाम यक्षिणं	८. ८०. ९

तुविशं ते सुकृतं सूमयं	८. ७७. ११
तुविश्रीवो वपोदः	८. १७. ८
तुविश्रीवो वृषभो	५. २. १२
तुविश्रुप्स तुविश्रतो	८. ६८. २
तूतुमानो महेमते	८. १३. ११
तूर्वचोवीयान्तवस्तवीयान्	६. २०. ३
तृणस्कन्दस्य नु विशः	१. १७२. ३
तृतीये घानाः सवने	३. ५२. ६
तृदिता अतृदितासो	१०. ९४. ११
तृषु यदज्ञा तृषुणा	४. ७. ११
तृष्टमेतत्कटुकमेत	१०. ८५. ३४
तृष्टमया प्रथमं यातये	१०. ७५. ६
ते अज्येष्टा अकृतिष्ठास	५. ५९. ६
ते अद्रपो दशयज्ञास	१०. ९४. ८
ते अस्मभ्यं शर्म	१. ९०. ३
ते अस्य सन्तु कृतवो	९. ७०. ३
ते आवर्न्ती समनेव	६. ७५. ४
ते क्षोणीभिरक्ष्येभि	२. ३४. १३
ते गन्धता मनसा	४. १. १५
ते पा राजानो अमृतस्य	१०. ९३. ४
ते धेद्रे स्वाप्यो ये	८. १९. १७
ते धेद्रे स्वाप्योऽह्ना	८. ४३. ३०
ते विद्धि पूर्व्वरिभि	७. ४८. ३
ते जहिरे दिव क्रन्वास	१. ६४. २
ते जानत स्वमोक्ष्यं	८. ७२. १४
तेजिष्ठया तपनी रक्षस्तप	२. २३. १४
तेजिष्ठा यस्वारतिवनेराट्	६. १२. ३
ते ते अग्ने त्वोता इवयन्तो	६. १६. २७
ते ते देव नेतर्यं चेमां	५. ५०. २
ते ते देवाय दाशतः	७. १७. ४
ते त्वा मदा अमदन्	१. ५३. ६
ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु	७. २३. ५
ते त्वा मदा बृहदिन्द्र	६. १७. ४
ते दशमवाः प्रथमा	२. ३४. १२
ते नः पूर्वास उपरास	९. ७७. ३
ते नः सन्तु गुजः सदा	८. ८३. २
ते नः सहस्रिणं रयिं	९. १३. ५
ते न आग्नो वृकाणा	८. ६७. १४
ते न इन्द्रः वृषिवी	६. ५१. ११
तेन नास्तया गतं	१. ४७. ९

तेन नो परावतभिदा	८. ५. ३०
तेन नो पथे तोकाय	८. ५. २०
तेन सत्येन ज्ञाशुनमधि	१. २१. ६
तेन सोतुभ्य आ भर	८. ७७. ८
ते नखाज्यं तेऽवत	८. ३०. ३
ते नूनं नोऽयमृतये	१०. १२६. ३
ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो	१०. ६४. ६
ते नो शृणाने महिनी	१. १६०. ५
ते नो गोपा अपाच्यास्त	८. २८. ३
ते नो नावमुक्ष्यत	८. २५. ११
ते नो भद्रेण शर्मणा	८. १८. १७
ते नो मित्रो वरुणो	५. ४१. २
ते नो रत्नाणि धत्तन	१. २०. ७
ते नो रापो शुमतो	६. ५०. ११
ते नो रुद्रः सरस्वती	६. ५०. १२
ते नो वसुनि काम्या	५. ६१. १६
ते नो वृष्टिं दिवस्पति	०. ६५. २४
ते प्रजासो व्युष्टि	९. ९८. ११
तेभ्यो गोवा आययं	१०. २८. ११
तेभ्यो शुभ्रं बृहद्यश	५. ७२. ७
ते मा आहुर्य आययुरुष	५. ५३. ३
ते सन्वत प्रथमं नाम	४. १. १६
ते मर्षुजत दहवांसो	४. १. १४
ते मायिनो ममिरे	१. १५९. ४
ते राया ते सुवीर्यः	४. ८. ६
तेऽग्न्येभिर्वरमा पिशङ्गैः	१. ८८. २
ते रुद्रासः शुमत्वा अग्नयो	५. ८७. ७
तेऽवदन्प्रथमा ब्रह्म	१०. १०९. १
तेऽवर्धन्ता स्वतवसो	१. ८५. ७
तेऽविन्दन्मनसा दीप्याना	१०. १८१. ३
ते विथा दाशुपे वसु	९. ६४. ६
ते यो हृदे मनसो सन्तु	४. ३७. २
तेषां हि चित्रमुक्थ्यं	८. ६७. ३
तेषां हि मङ्गा महता	१०. ६५. ३
ते सत्येन मनसा गोपति	१०. ६७. ८
ते सत्येन मनसा दीप्यानाः	७. ९०. ५
ते सीपन्त ओषमा	७. ४३. ४
ते सुतासो मदन्तमाः	९. ६७. १८
ते सुनवः स्वपसः सुदंससो	१. १५९. ३
ते सोमसो हरी इन्द्रस्य	१०. ९४. ९

ते स्वप्नासो नोक्षयो	५. ५२. ३
ते स्वप्ना देव वरुण	७. ६६. ९
ते स्वप्ना ये अग्रये	४. ८. ५
ते हि धावायुषिवी भूरि	१०. ९२. ११
ते हि धावायुषिवी मातरा	१०. ६४. १४
ते हि धावायुषिवी विश्व	१. १६०. १
ते हिन्यिरे अरुणं जेन्वं	८. १०१. ६
ते हि पुनासो अदिते	८. १८. ५
ते हि प्रजाया अभरन्त	१०. ९२. १०
ते हि यज्ञेषु पतिपास ऊमाः	७. ३९. ४
ते हि यज्ञेषु पतिपास ऊमा	१०. ७७. ८
ते हि यज्ञेषु वसवानास्ते	१. ९०. २
ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त	६. ५१. १०
ते हि ध्या वनुषो नरो	८. २५. १५
ते हि सत्या अलम्भ्या	५. ६७. ४
ते हि न्यिरस्य शवसः	५. ५२. २
तोक् हिते तनय उर्वरास्तु	४. ४१. ६
तोशा धृत्रहणा हवे	३. १२. ४
तोशासा रघयावाना	८. ३८. २
त्वं चित्तवर्तं गिरि	८. ६४. ५
त्वं चिदत्रिमृत्तुग	१०. १४३. १
त्वं चिदर्णं मधुपं	५. ३२. ८
त्वं चिदर्थं न वाजिन	१०. १४३. २
त्वं चिदस्य अत्रुभि	५. ३२. ५
त्वं चिदिस्था कल्पयं	५. ३२. ६
त्वं चिदेषां स्वधया	५. ३२. ४
त्वं चिदा दीर्घं पृथुं	१. ३७. ११
त्वं नु माकृतं गणं	८. ९४. १२
त्वं सु मेपं महया	१. ५२. १
त्यमु वः सत्रासाहं	८. ९२. ७
त्यमु वो अप्रहणं	६. ४४. ४
त्यम् पु वाजिनं	१०. १७८. १
त्यस्य चिन्महतो	५. ३२. ३
न्यास्तु धात्रियो अव	८. ६७. १
न्यास्तु पूतदधमो	८. ९४. १०
न्यास्तु ये वि रोदमी	८. ९४. ११
न्या न्यश्विना हवे	८. १०. ३
त्रयः कृण्वन्ति भुवनेषु	७. ३३. ७
त्रयः कश्चिन् क्रतुधा	१. १६४. ४४
त्रयः कोशासः धोवन्ति	८. २. ८

त्रयः पवयो मधुवाहने	१. ३४. २
त्रय इन्द्रस्य सोमाः	८. २. ७
त्राता नो वोधि दृष्टान	४. १७. १७
त्रातारं त्वा तनुनां	२. २३. ८
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं	६. ४७. ११
त्रातारो देवा अघि	८. ४८. १४
त्रायन्तामिह देवास्त्रायतां	१०. १३७. ५
त्रिशच्छतं वर्णिष	६. २७. ६
त्रिशच्छाम वि राजति	१०. १८९. ३
त्रिः पष्टित्वा मरुतो	८. ९६. ८
त्रिः सप्त मधुर्यः सप्त	१. १९१. १४
त्रिः सप्त यदुद्यानि	१. ७२. ६
त्रिः सप्त विष्णुलिङ्गका	१. १९१. १२
त्रिः सप्त सखा नघो	१०. ६४. ८
त्रिः स्म माद्वः अथयो	१०. ९५. ५
त्रिक्रतुकेभिः पतति	१०. १४. १६
त्रिक्रतुकेषु गिरः	८. ९२. २१
त्रिक्रतुकेषु गिरः सदावृचम्	८. १३. १८
त्रिक्रतुकेषु महिषो	२. २२. १
त्रितः कृपेऽवहितो	१. १०५. १७
त्रिधा हितं पणिभि	४. ५८. ४
त्रिपथानः क्रीडति	१०. ३४. ८
त्रिपाजम्भो वृषभो	३. ५६. ३
त्रिपाद्व्यं उदैत्युक्ताः	१०. ९०. ४
त्रिभिः पवित्रेषुपोऽयकं	३. २६. ८
त्रिभिर्गुं देव सवित	९. ६७. २६
त्रिमूर्धानं सतरश्मि	१. १४६. १
त्रिरन्तरिक्षं सविता	४. ५३. ५
त्रिरश्विना सिन्धुभिः	१. ३४. ८
त्रिरस्मै सप्त धेनवो	९. ७०. १
त्रिरस्य ता परमा	४. १. ७
त्रिरा दिवः सवितर्वाप्यानि	३. ५६. ६
त्रिरा दिवः सविता	३. ५६. ७
त्रिरुक्ता दृणशा रोचनानि	३. ५६. ८
त्रिर्देवः पृथिवीमेव	७. १००. ३
त्रिर्नो अश्विना दिव्यानि	१. ३४. ६
त्रिर्नो अश्विना यजता	१. ३४. ७
त्रिर्नो रयि चतुर्धना	१. ३४. ५
त्रिर्वाप्यानिः प्रसिति	१०. ८७. ११
त्रिर्वर्तिर्वातं त्रिरनुमे	१. ३४. ४

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन	१. ११८. २
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेना	८. ८५. ८
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेक्षता	१. ४७. २
त्रिविष्टितातु प्रतिमान	१. १०२. ८
त्रिभिश्चोः प्र चिकितु	७. ११. ३
त्रिभिश्चो भद्या भवतं	१. ३४. १
त्रिपयस्या सतधातुः	६. ६१. १२
त्रिपयस्ये बर्हिषि	१. ४७. ४
त्रीणि जाना परि	१. ९५. ३
त्रीणि त आहुर्दिवि	१. १६३. ४
त्रीणि त्रितस्य धारया	९. १०२. ३
त्रीणि पदान्यश्विनोराविः	८. ८. २३
त्रीणि पदा वि चक्रमे	१. २२. १८
त्रीणि राजाना विद्ये	३. ३८. ६
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्नि	३. ९. ९
	१०. ५२. ६
त्रीणि शतान्यर्षतां सहस्रा	८. ६. ४७
त्रीणि सरोसि पृथगो	८. ७. १०
त्रीण्यर्षावृषि तव जातवेद	३. १७. ३
त्रीण्येक उरगायो वि	८. २९. ४
त्री यच्छता महिषाणा	५. २९. ८
त्री रोचना दिव्या धारयन्त	२. २७. ९
त्री रोचना वरुण ब्रह्म	५. ६९. १
त्री पथस्या सिन्धवस्त्रिः	३. ५६. ५
अपम्बकं यजामहे सुगन्धि	७. ५९. १२
अर्पमा मनुषो देवताता	५. २९. १
अपुदायं देवहितं यथा	४. ३७. ३
त्वं करअमुत पर्णयं	१. ५३. ८
त्वं कविं चोदयोऽकंसातो	६. २६. ३
त्वं दुत्सं शुष्णहन्त्ये	१. ५३. ६
त्वं कुत्सेनामि शुष्णमिन्द्रा	६. ३१. ३
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्यो	१. ५१. ३
त्वं च सोम नो वशो	१. ९१. ६
त्वं चिती तव दर्शदिवि	८. ७०. ४
त्वं चित्रः शम्पा अग्रे	४. ३. ४
त्वं जपन्य नमुषिं	१०. ७३. ७
त्वं आमिर्जनानामग्रे	१. ७५. ४
त्वं जिगेथ न धना	१. १०२. १०
त्वं तं देव जिह्वा	६. १६. ३२
त्वं तं ब्रह्मणस्पते	१. १८. ५

त्वं तदुक्चमिन्द्र बर्हणा	६. २६. ५
त्वं तमो भयुतत्वं	१. ३१. ७
त्वं तमिन्द्र पर्वतं न	१. ५५. ३
त्वं तमिन्द्र पर्वतं महासुर्ग	१. ५७. ६
त्वं तमिन्द्र मर्त्य	५. ३५. ५
त्वं तमिन्द्र बाहुधानो	१. १३१. ७
त्वं तस्य ह्यपाविनो	१. ४२. ४
त्वं तां अग्न उभयान्वि	१. १८९. ७
त्वं तां इन्द्रोभयौ	६. ३३. ३
त्वं तान्त्सं च प्रति	२. १. १५
त्वं तान्द्विब्रह्मत्ये चोदयो	१०. २२. १०
त्वं तू न इन्द्र तं रयिं	१. १६९. ४
त्वं त्यत्पणीनां विदो	९. १११. २
त्वं त्यमिन्द्रो रथमिन्द्र	१०. १७१. १
त्वं त्यमिन्द्र मर्त्य	१०. १७१. ३
त्वं त्यमिन्द्र सूर्यं पथा	१०. १७१. ४
त्वं त्वां न इन्द्र देव	१. ६३. ८
त्वं त्वा चिदच्युताग्ने	६. २. ९
त्वं त्वा चिदातस्याश्वागा	१०. २२. ५
त्वं त्येभिर्ग गहि	१. ३०. २२
त्वंत्वमहर्षथा उपस्तुतः	१०. ९६. ५
त्वं दाता प्रथमो रायसा	८. ९०. २
त्वं दिवो धर्मं विप	१. ५६. ६
त्वं दिवो बृहत्तः सानु	१. ५४. ४
त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः	१०. १२२. ५
त्वं दूतम्वमु नः परम्पा	२. ९. २
त्वं दूतो अमत्य आ	६. १६. ६
त्वं देवि सस्वत्यवा	६. ६१. ६
त्वं द्यां च महिमत	९. १००. ९
त्वं धियं मनोवृजं	९. १००. ३
त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती	१. १७४. २
	६. २०. १२
त्वं धृष्णो धृपता वीतहन्त्य	७. १९. ३
त्वं नः पथादधरादुत्तरान्	८. ६१. १६
त्वं नः पादाहसो जातवेदो	६. १६. ३०
त्वं नः पादाहसो वोषा	७. १५. १५
त्वं नः सोम विश्वतो गोषा	१०. २५. ७
त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा	१. ९१. ८
त्वं नः सोम विश्वतो वयोवा	८. ४८. १५
त्वं नः सोम सुकृत्	१०. २५. ८

त्वं न इन्द्र कृतयुस्त्वा	८. ७०. १०
त्वं न इन्द्र त्वामिच्छती	२. २०. २
त्वं न इन्द्र राया तरुणसौम्रं	१. १२९. १०
त्वं न इन्द्र राया परीणसा	१. १२९. ९
त्वं न इन्द्र वाजयुस्त्वं	७. ३१. ३
त्वं न इन्द्र शूर शूरैस्त	१०. २२. ९
त्वं न इन्द्रा भरौ ओजो	८. ९८. १०
त्वं न इन्द्रासां हस्ते	८. ७०. १२
त्वं नश्चित्र ऊत्था वसो	६. ४८. ९
त्वं नृचक्षा असि सोम	९. ८६. ३८
त्वं नृचक्षा वृषभानु	३. १५. ३
त्वं नृभिर्नृमगो देववीतौ	७. १९. ४
त्वं नो अग्न आमुषु	८. ३९. १०
त्वं नो अग्न एषां गयं	५. १०. ३
त्वं नो अग्रे अग्निभिर्वात	१०. १४१. ६
त्वं नो अग्रे अद्भिरः	५. १०. ७
त्वं नो अग्रे अद्भुत	५. १०. २
त्वं नो अग्रे अधरा	१०. ८७. २०
त्वं नो अग्रे तव देव	१. ३१. १२
त्वं नो अग्रे पित्रोरुपस्य	१. ३१. ९
त्वं नो अग्रे महोभिः	८. ७१. १
त्वं नो अग्रे वरुणस्य	४. १. ४
त्वं नो अग्रे सनये	१. ३१. ८
त्वं नो अग्नि भारताग्रे	२. ७. ५
त्वं नो अम्या अमतेकत	८. ६६. १४
त्वं नो अम्या इन्द्र	१. १२१. १४
त्वं नो अम्या उपसो	३. १५. २
त्वं नो गोपाः पथिकृद्	२. २३. ६
त्वं नो वायवयामपूष्यः	१. १३४. ६
त्वं नो वृत्रहन्तमेन्द्र	१०. २५. ९
त्वं पवित्रे रजसो	९. ८६. ३०
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो	१. ७७. ६
त्वं पिपुं मृगयं शूनुवांस	४. १६. १३
त्वं पुरं चरिष्वं वयैः	८. ५१. २८
त्वं पुर इन्द्र चिकिदेना	८. ९७. १४
त्वं पुरुषया भरा स्वश्रया	१०. ११३. १०
त्वं पुरु सहस्राणि	८. ६१. ८
त्वं भगो न आ हि	६. १३. २
त्वं भुवः प्रतिमानं	१. ५२. १३
त्वं मखस्य दोधतः	१०. १७१. २

त्वं महौ इन्द्र तुभ्यं	४. १७. १
त्वं महौ इन्द्र यो ह	१. ६३. १
त्वं महीमवनि विश्वेनां	४. १९. ६
त्वं मानिभ्य इन्द्र विश्वजन्या	१. १६९. ८
त्वं मायाभिरनवद्य	१०. १४७. २
त्वं मायाभिरप मायिनो	१. ५१. ५
त्वं यविष्ठ दासुषो	८. ८४. ३
त्वं रयं प्र भरो योध	६. २६. ४
त्वं रयि पुरुवीरमग्रे	८. ७१. ६
त्वं राजेन्द्र पे च देवा	१. १७४. १
त्वं राजेव सुजतो गिरः	९. २०. ५
त्वं वरुण उत मित्रो	७. १२. ३
त्वं वरो सुयाम्येऽग्रे	८. २३. २८
त्वं वर्मासि सप्रथः	७. ३१. ६
त्वं वलस्य गोमतो	१. ११. ५
त्वं विशु प्रदिवः सीद	६. ५. ३
त्वं विप्रस्त्वं कविर्मनु	९. १८. २
त्वं विश्वस्य जगतश्चक्षु	१०. १०२. १२
त्वं विश्वस्य घनदा	७. ३२. १७
त्वं विश्वस्य मेघिर	१. २५. २०
त्वं विश्वा दधिपे	१०. ५४. ५
त्वं विश्वेनां वरुणासि	२. २७. १०
त्वं विष्णो सुमति विश्व	७. १००. २
त्वं वृषा नद्य इन्द्र	१. १३०. ५
त्वं वृष इन्द्र पूष्यो	६. २०. ११
त्वं वृषा जनानां महिष्ठ	८. १५. १०
त्वं शतान्यव शम्बरस्य	६. ३१. ४
त्वं शर्षाय महिना	१०. १४७. ५
त्वं श्रद्धाभिर्मन्दसानः	६. २६. ६
त्वं सत्य इन्द्र धृष्ट्युरेतान्	१. ६३. ३
त्वं सद्यो अविचो जात	३. ३२. १०
त्वं समुद्रिया अपोऽग्नियो	९. ६२. २६
त्वं समुद्रो असि विश्ववित्	९. ८६. २९
त्वं सिन्धूवासृजो	१०. १३३. २
त्वं सुतस्य पीतये	१. ५. ६
त्वं सुतो नृमादनो	९. ६७. २
त्वं सुखाणो अद्भिभि	९. ६७. ३
त्वं सूकरस्य दर्दहि	७. ५५. ४
त्वं सूरो हरितो रामयो	१. १२१. १३
त्वं सूर्ये न आ भज	९. ४. ५

त्वं सोम ऋषिभिः	१. १२. २
त्वं सोम तनूकृद्भयो	८. ७७. ३
त्वं सोम नृमादनः	९. २४. ४
त्वं सोम पणिभ्य आ	९. २२. ७
त्वं सोम पवमानो	९. ५९. ३
त्वं सोम पितृभिः	८. ४८. १३
त्वं सोम प्र चिकितो	१. ११. १
त्वं सोम गृहे भगं	१. ११. ७
त्वं सोम विपश्चितं तना	९. १६. ८
त्वं सोम विपश्चितं पुनानो	९. ६४. २५
त्वं सोम सूर एपस्तोकस्य	९. ६६. १८
त्वं सोमासि धारयुर्मन्द्र	१०. ६७. १
त्वं सोमासि सत्यतिस्त्वं	१. ११. ५
त्वं ह त्वत्सतभ्यो	८. १६. १६
त्वं ह त्वदमतिमानमोजो	८. १६. १७
त्वं ह त्वदिन्द्र कुत्समावः	७. १०. २
त्वं ह त्वदिन्द्र चोदीः	१. ६३. ४
त्वं ह त्वदिन्द्र सप्त	१. ६३. ७
त्वं ह त्वदिन्द्रारिपण्यन्	१. ६३. ५
त्वं ह त्वदृणया इन्द्र	१०. ८९. ८
त्वं ह त्वद्वृषभ चर्षणीनां	८. १६. १८
त्वं ह नु त्वददमायो	६. १८. ३
त्वं ह यद्यविश्व	८. ७५. ३
त्वं हि क्षैतवद्यशोऽग्रे	६. २. १
त्वं हि नः पिता वसो	८. १८. ११
त्वं हि मस्तन्वः सोम	८. ४८. ९
त्वं हि मन्यो अभिभू	१०. ८३. ४
त्वं हि मानुषे जनेऽग्रे	५. २१. २
त्वं हि रावस्मते राघवो	८. ६१. १४
त्वं हि विश्वतोमुख	१. १७. ६
त्वं हि वृत्रहक्षेपां	८. १३. ३३
त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र	८. १८. ६
त्वं हि शूरः सनिता	१. १७. ३
त्वं हि ध्या च्यावयन्	३. ३०. ४
त्वं हि सत्यो मयवन्	८. १०. ४
त्वं हि सुप्रनूरसि	८. २३. २९
त्वं हि सोम वर्धयन्	९. ५१. ४
त्वं हि स्तोमवर्धन	८. १४. ११
त्वं होता मनुर्हितोऽग्रे	१. १४. ११
त्वं होता मनुर्हितो वक्षिरासा	६. १६. ९

त्वं होता मन्द्रतमो	६. ११. २
त्वं ह्यग्रे अग्निना विभो	८. ४३. १४
त्वं ह्यग्रे दिव्यस्य राजसि	१. १४४. ६
त्वं ह्यग्रे प्रथमो मनो	६. १. १
त्वं ह्यङ्ग देव्या पवमान	९. १७८. ३
त्वं लोक ईशिय इन्द्र	४. ३२. ७
त्वं हेहि चरये विद्रा	८. ६१. ७
त्वदग्रे काव्या त्वन्मनीषा	४. ११. ३
त्वद्धि पुत्र सहसो वि	३. १४. ६
त्वद्धिया विशा आयन	७. ५. ३
त्वद्धियेन्द्र पाणिवानि	६. ३१. २
त्वद्वाजी वामभरो	४. ११. ४
त्वद्धिमो जायते वाज्यग्रे	६. ७. ३
त्वद्धिश्वा सुभग सोमभाग्यग्रे	६. १३. १
त्वमग्रे इन्द्रो वृषभः	२. १. ३
त्वमग्रे ईक्षितो ज्ञातवेदो	१०. १५. १२
त्वमग्रे उरुसंताप	१. ३१. १४
त्वमग्रे ऋभुरकि	२. १. १०
त्वमग्रे अदितिर्दिव	२. १. ११
त्वमग्रे गृहपतिस्त्वं	७. १६. ५
त्वमग्रे त्वष्टा विश्वते	२. १. ५
त्वमग्रे युभिस्त्वमाशु	२. १. १
त्वमग्रे द्रविणोदा	२. १. ७
त्वमग्रे पुरुषो विशेषे	५. ८. ५
त्वमग्रे प्रथमो अङ्गिरस्तमः	१. ३१. २
त्वमग्रे प्रथमो अङ्गिरा	१. ३१. १
त्वमग्रे प्रथमो मातरिश्चन	१. ३१. ३
त्वमग्रे प्रमतिस्त्वं पितासि	१. ३१. १०
त्वमग्रे प्रपतदक्षिणं	१. ३१. १५
त्वमग्रे वृहद्वयो दधासि	८. १०२. १
त्वमग्रे मनवे दामवाशयः	१. ३१. ४
त्वमग्रे यशानां होता	६. १६. १
त्वमग्रे पश्यवे पाशुगन्तरो	१. ३१. १३
त्वमग्रे राजा वरुणो	२. १. ४
त्वमग्रे वदो असुरो	२. १. ६
त्वमग्रे वतुष्यतो नि	६. १५. १२
त्वमग्रे वरुणो जायसे	७. ४. ९
त्वमग्रे वर्गृहिह रुद्रो	१. ४५. १
त्वमग्रे वायते सुगुणीतिः	४. २. १३

त्वमग्ने वीरवचसो	७. १५. १२
त्वमग्ने वृजिनवर्तनि	१. ३१. ६
त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन	१. ३१. ५
त्वमग्ने व्रतपा असि	८. ११. १
त्वमग्ने शशमानघ्न	१. १४१. १०
त्वमग्ने शोचिषा शोनुषान	७. १३. २
त्वमग्ने सप्रथा असि	५. १३. ४
त्वमग्ने सहसा सहन्तमः	१. १२७. ९
त्वमग्ने सुभृत उत्तमं	२. १. १२
त्वमग्ने सुहवो रण्व	७. १. २१
त्वमग्ने अगितारं वविष्ठ	५. ३. ११
त्वमग्ने प्र शंसिषो	१. ८४. १९
त्वमग्ने प्रथमं ज्ञायमानो	४. १७. ७
त्वमग्ने वृष्ट होतासि	१. ९४. ६
त्वमग्ने मपि वानावृणोऽप्या	१. ५१. ४
त्वमग्ने यदेव तुषेयाया	५. ३१. ८
त्वमग्ने यद् वृत्तं	३. ३२. ६
त्वमग्ने वि दुरा विपुची	६. ३०. ५
त्वमग्ने भवसि यत्कलीनां	५. ३. २
त्वमग्ने प्रशम्यो विदधेपु	८. ११. २
त्वमग्ने म्माकमिन्द्र विश्व	१. १७४. १०
त्वमग्ने पाग रजसो	१. ५२. १२
त्वमग्ने प्रनि वत्तपो	१. १२१. ९
त्वमग्ने नय तुर्वेशं	१. ५४. ६
त्वमग्ने सुश्रवसं	१. ५३. १०
त्वमग्ने मित्सपथा अभ्यग्ने	८. ६०. ५
त्वमग्ने परि ख्व	९. ६२. ९
त्वमग्ने नयो यां भवो	१. १२१. १२
त्वमग्ने प्रवृत्तिरभि	८. ९९. ५
त्वमग्ने नलादधि	१०. १५३. २
त्वमग्ने यशा अम्युजीवी	८. ९०. ५
त्वमग्ने सज्जोपसमकं	१०. १५३. ४
त्वमग्ने धवितवा अपस्कः	७. २१. ३
त्वमग्ने स्वयशा क्रमुश	७. ३७. ४
त्वमग्ने मभिभूरसि त्वं	८. ९८. २
त्वमग्ने मभिभूरसि विश्वा	१०. १५३. ५
त्वमग्ने द्राप विष्णवे	९. ५६. ४
त्वमग्ने द्रासि वृत्रहा	१०. १५३. ३
त्वमग्ने भोपथीः सोम	१. ९१. २२
त्वमग्ने वार्यो पुरु	६. १६. ५

त्वमीशिषे वसुपते	१. १७०. ५
त्वमीशिषे सुतनामिन्द्र	८. ६४. ३
त्वमुत्तमास्त्रोपधे तव	१०. ९७. २३
त्वमुत्तां क्रतुभिर्बद्धधानां	५. ३२. २
त्वमेकस्य वृत्रहन्विता	६. ४५. ५
त्वमेतदधारयः कृष्णासु	८. ९३. १३
त्वमेता अनराणो दिदिशा	१. ५३. ९
त्वमेतानि पमिषे वि	१०. ७३. ८
त्वमेतामुदतो गक्षत	१. ३३. ७
त्वया मन्यो सारथ	१०. ८४. १
त्वया यया युत्समदासो	२. ४. ९
त्वया वयं पवमानेन	९. ९७. ५८
त्वया वयं मयवन्मिन्द्र	१. १७८. ५
त्वया वयं मयवन्मूर्ध्वे	१. १३२. १
त्वया वयं शाशमग्ने	१०. १२०. ५
त्वया वयं सधन्यस्त्वोता	४. ४. १४.
त्वया वयं सुवृषा	२. २३. ९
त्वया वयमुत्तमं धीमते	२. २३. १०
त्वया वीरेण वीरवो	९. ३५. ३
त्वया ह० चोदिष्ठन	८. १०२. ३
त्वया ह० प्रति	८. २१. ११
त्वया हितमप्यमसु	२. ३८. ७
त्वया हि नः पितरः	९. ९९. ११
त्वया ह्यो वरुणो	१. १४१. ९
त्वयेदिन्द्र गुत्रा वयं	८. ९२. ३२
त्वया दृष्टिने वहतुं	१०. १७. १
त्वया माया वेदपसा	१०. ५३. ९
त्वया यद्वाजं सुहृतं	१. ८५. ९
त्वया वामुभयो	१०. ६५. १०
त्वया ममज्ञां गोपां	९. ५. ९
त्वया रूपाणि हि प्रभुः	१. १८८. ९
त्वमुभोमातरं वयमीशानं	८. २६. २२
त्वां चित्रभवस्तम	१. ४५. ६
त्वां जना ममसत्येव्मिन्द्र	१०. ४२. ४
त्वां दूतमेव अमृतं	६. १५. ८
त्वां देवेषु प्रथमं	१. १०२. ९
त्वां पूर्व क्रपयो गीभि	१०. ९८. ९
त्वां मृजान्त दश योपणः	९. ६८. ७
त्वां यशोभिस्त्वयैरुप	१०. २४. २
त्वां दशैशोऽरुतेऽग्ने	१०. २१. ६

त्वां यशोवृत्तिजं चारु	१०. २१. ७
त्वां यशोवृत्तिजमग्रे	३. १०. २
त्वां यशोवृत्तिजमवमान	९. ४. ९
त्वां रिहन्ति मातरौ	९. १००. ७
त्वां वर्धन्ति शितयः	६. १. ५
त्वां वाजी हवते	६. २६. २
त्वां विश्वे अमृत	६. ७. ४
त्वां विश्वे सजोपसौ	५. २१. ३
त्वां विष्णुर्बृहन्क्षयो	८. १५. ९
त्वां शुष्मिन्सुरहृत	८. ९८. १२
त्वां सुतस्य पीतये	३. ४२. ९
त्वां सोम पवमानं	९. ८६. २४
त्वां स्तोमा अवीवृषन्	१. ५. ८
त्वां ह त्वदिन्द्राणिसातौ	१. ६३. ६
त्वां हि मन्द्रतममर्कशोके	६. ४. ७
त्वां हि ष्मा चर्पणयो	६. २. २
त्वां हि सत्यमग्निषो	८. ४६. २
त्वां हि सुस्तरस्तमं	६. २६. २४
त्वां हीन्द्रावसे विवाचो	६. ३३. २
त्वां ह्यग्रे सदमित्समन्यवो	४. १. १
त्वात्सेभी रुद्र शंतमेभिः	२. ३३. २
त्वामग्रे आदित्यास	२. १. १३
त्वामग्रे क्रतायवः	५. ८. १
त्वामग्रे अङ्गिरसो	५. ११. ६
त्वामग्रे अतिथिं पूर्य	५. ८. २
त्वामग्रे दम आ विरपति	२. १. ८
त्वामग्रे धर्षसि विश्वा	५. ८. ४
त्वामग्रे पितरमिष्टिभि	२. १. ९
त्वामग्रे पुष्करादध्ययवो	६. १६. १३
त्वामग्रे प्रथमं देवयन्तो	४. ११. ५
त्वामग्रे प्रथममायुमायवे	१. ३१. ११
त्वामग्रे प्रदिव आहुतं	५. ८. ७
त्वामग्रे मनीषिणः	३. १०. १
त्वामग्रे मनीषिणस्त्वां	८. ४४. १९
त्वामग्रे मातृपीरीकृतौ	५. ८. ३
त्वामग्रे यजमाना	१०. ४५. ११
त्वामग्रे वसुपतिं	५. ४. १
त्वामग्रे वाजसातमं	५. १३. ५
त्वामग्रे समिधानं	५. ८. ६
त्वामग्रे समिधानो	७. ९. ६

त्वामग्रे स्वाध्यो मतीसो	६. १६. ७
त्वामग्रे हरितो वावशाना	७. ५. ५
त्वामग्रे हविष्मन्तो	५. ९. १
त्वामच्छा चरामसि	९. १. ५
त्वामस्या स्तुपि देव	५. ३. ८
त्वामिच्छवसस्पते	८. ६. २१
त्वामिदत्र वृणते	१०. ९१. ९
त्वामिदस्या उपसो	१०. १२२. ७
त्वामिदा ह्यो नरो	८. ९९. १
त्वामिदि त्वायवो नुनो	८. ९२. ३३
त्वामिदि सहसस्पुत्र	१. ४०. २
त्वामिदि हवामहे	६. ४६. १
त्वामिवयुर्मम कामो	८. ७८. ९
त्वामिद्वृत्रहन्तम जनासोऽ उग्रं	५. ३५. ६
त्वामिद्वृत्रहन्तम जनासोऽ हवन्ते	८. ६. ३७
त्वामिद्वृत्रहन्तम सुतावन्तो	८. ९३. ३०
त्वामीकृतो अग्निरं दृत्वाय	७. ११. २
त्वामीक्रे अघ क्षिता	६. १६. ४
त्वामुग्रमवसे चर्पणीसहं	६. ४६. ६
त्वामु ज्ञातवेदसं	१०. १५०. ३
त्वामु ते स्वाधुवः	१०. २१. २
त्वा युजा तव तप्तोम	४. २८. १
त्वा युजा नि सिदन्	४. २८. २
त्वायेन्द्र सोमं सुपुमा	१. १०१. ९
त्वावतः पुरुवसो	८. ४६. १
त्वावतो हीन्द्र व्रत्वे	७. २५. ४
त्विपीमन्तो अज्यस्येव	६. ६६. १०
त्वे अग्रे आहवनानि	७. १. १७
त्वे अग्रे विश्वे अमृतासो	२. १. १४
त्वे अग्रे सुमतिं मिशमणा	१. ७३. ७
त्वे अग्ने स्वाहुत प्रिपासः	७. १६. ७
त्वे असुर्यं वसवो न्युषन्	७. ५. ६
त्वे इदम्रे सुभगे ययिष्ठय	१. ३६. ६
त्वे इन्द्राप्यभूम विप्रा	२. ११. १२
त्वे क्रतुमपि वृज्जति	१०. १२०. ३
त्वे धर्माग्रे आसते	१०. २१. ३
त्वे धेनुः सुदुषा जातवेदो	१०. ६९. ८
त्वे पितो महानां देवानां	१. १८७. ६
त्वे राय इन्द्र तोशनमाः	१. १६९. ५
त्वे वसूनि पुर्वणीक	६. ५. २

त्वे वसुनि संगता विश्वा
 त्वे विश्वा तविषी सध्वयम्
 त्वे विश्वा सरस्वति
 त्वेषं गणं तवसं खादिहस्तं
 त्वेषं वयं रुद्रं यत्तसाधं
 त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं
 त्वेषं रूपं कृणुते वर्णो
 त्वेषं शर्धो न मारुतं
 त्वेषामित्या समरणं
 त्वेषस्ते धूमं कृण्वति
 त्वेषासो भग्नेरमवन्तो
 त्वे सु पुत्र शवसो
 त्वे सोम प्रथमा वृत्त
 त्वे ह यत्पितरश्चित्र
 त्वोतासस्तवावसा स्याम
 त्वोतासस्त्वा युगाधु
 त्वोतासो भववभिन्द्र
 त्वोता वाग्यहयोऽग्नि
 त्वशस्य वादित जन्मनि
 दक्षिणावतामिदिमानि
 दक्षिणावन्प्रथमो हत
 दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां
 दण्डा श्वेदोभजनास
 ददानमित्र ददभन्त
 ददी रेवणस्तन्वे दद्विंसु
 दधजृत् धनयज्ञस्य
 दधन्वे वा यदीमनु
 दधानो गोमदश्ववत्
 दधामि ते मधुनो
 दधामि ते सुतानां
 दधिक्रां वः प्रथममश्विनो
 दधिक्रामसिमुपसं
 दधिक्रामु नमसा
 दधिक्रावाणं वुवुवानो
 दविक्रावा प्रथमो
 दधिक्राव्य इदु नु
 दधिक्राव्य इप ऊर्जो
 दविक्राव्यो अकारिषं
 दधिष्वा जठरे सुतं
 दधुष्टा भृगवो मातृपेष्वा

८. ७८. ८
 १. ५१. ७
 २. ४१. १७
 ५. ५८. २
 १. ११४. ४
 १. ९५. ८
 ९. ७१. ८
 ६. ४८. १५
 १. १५५. २
 ६. २. ६
 १. ३६. २०
 ८. ९२. १४
 ९. ११०. ७
 ७. १८. १
 ९. ६१. २४
 ८. ६८. ९
 ४. २९. ५
 १. ७४. ८
 १०. ६४. ५
 १. १२५. ६
 १०. १०७. ५
 १०. १०७. ७
 ७. ३३. ६
 १. १४८. २
 ८. ४६. १५
 १. ७१. ३
 २. ५. ३
 ८. ४६. ५
 ८. १००. २
 ८. ३४. ५
 ७. ४४. १
 ३. २०. ५
 ७. ४४. २
 ७. ४४. ३
 ७. ४४. ४
 ४. ४०. १
 ४. ३९. ४
 ४. ३९. ६
 ३. ४०. ५
 १. ५८. ६

दध्यद् ह मे जनुषं
 दनो विश इन्द्र सुप्रवाचः
 दधं चिद्धि त्वावतः
 दध्रेभिश्चिच्छशीपांसं
 दमूनसो अपसो ये
 दशं गु विश्वदर्शतं
 दशं कृण्व भृतर्षो
 दविष्णुतया रुचा
 दश क्षिपः पूर्य
 दश क्षिपो युञ्जते
 दश ते कलशानां
 दश मर्धं पीतकतः
 दश मासाञ्छशयानः
 दश रथान्मष्टिमतः
 दश राजानः समिता
 दश राजीरशिबेना
 दश श्यावा क्रधद्रयो
 दशस्यन्ता मनवे पूर्य
 दशस्यन्तो नो मरुतो
 दशस्या नः पुर्वणीक
 दशानमेकं कपिलं
 दशावनिभ्यो दशकश्येभ्यो
 दशाश्वान्दश कोशान्
 दशेनं त्वमुर्वनयन्त
 दस्मो हि म्या वृषणं
 दस्पृच्छिर्म्यंश्च पुरुहत
 दसा पुवाकवः सुता
 दसा हि विश्वमातृपद्
 दाता मे वृषतीनां राजा
 दादहाणो वज्रमिन्द्रो
 दावार क्षेममोको न
 दाना मृगो न वारणः
 दानाय मनः सोमपावन्
 दानासः पृथुश्रवसः
 दा नो ओम्ने धिया रधि
 दा नो ओम्ने बृहतो दाः
 दामानं विश्वचर्षणे
 दाशाराधे परियस्ताय
 दाशेम कस्य मनसा
 दासपत्नीरहिगोषा

१. १३९. ९
 १. १७४. २
 ८. ४५. ३२
 ४. ३२. ३
 ५. ४२. १२
 १. २५. १८
 १०. २७. ६
 ९. ६४. २८
 ३. २३. ३
 ५. ४३. ४
 ४. ३२. १९
 ८. ५६. २
 ५. ७८. ९
 ६. ४७. २४
 ७. ८३. ७
 १. १६. २४
 ८. ४६. २३
 ८. २२. ६
 ७. ५६. १७
 ६. ११. ६
 १०. २७. १६
 १०. ९४. ७
 ६. ४७. २३
 १. ९५. २
 १. १२९. ३
 १. १००. १८
 १. ३. ३
 ८. २६. ६
 ८. ६५. १०
 १. १३०. ४
 १. ६६. २
 ८. ३३. ८
 १. ५५. ७
 ८. ४६. २४
 ७. १. ५
 २. २. ७
 ८. २३. २
 ७. ८३. ८
 ८. ८४. ५
 १. ३२. ११

दिहक्षन्ता उपसो यामन्	३. ३०. १३
दिहक्षेप्यः परि काष्ठास्तु	१. १४६. ५
दिवः पीयूषं पूर्य	९. ११०. ८
दिवः पीयूषमुत्तमं	९. ५१. २
दिवक्षतो अग्निजिह्वा	१०. ६५. ७
दिवक्षतो धेनवो	३. ७. २
दिवश्चिते बृहतो	१. ५९. ५
दिवश्चिदस्य वरिमा	१. ५५. १
दिवश्चिदा ते रुचयन्त	३. ६. ७
दिवश्चिदा पूर्वा जायमाना	३. ३९. २
दिवश्चिदा वोऽमवत्तरेभ्यो	१०. ७६. ५
दिवश्चिदा दुहितरं	४. ३०. ९
दिवश्चिद्रोचनादप्या	८. ८. ७
दिवस्कण्वास इन्द्रवो	१. ४६. ९
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे	१०. ४५. १
दिवस्सृचिप्याः पर्योज	६. ४३. २७
दिवस्सृचिप्या अधि	९. ३१. २
दिवस्सृचिप्योरव आ	१०. ३५. २
दिवा चित्तमः कृण्वन्ति	१. ३८. ९
दिवा यान्ति मरुतो	१. १६१. १४
दिवि क्षयन्ता रजसः	७. ६४. १
दिवि ते नाभा परमो	९. ७९. ४
दिवि न कर्तुरधि धायि	१०. ९६. ४
दिवि मे अन्यः पक्षो	१०. ११९. ११
दिविस्पृशं यज्ञमस्माक	१०. ३६. ६
दिवि स्वनो यतते	१०. ७५. ३
दिवदिवे सहशीर्यमयं	६. ४७. २१
दिवो धर्ता भुवनस्य	४. ५३. २
दिवो धामभिर्यज्ञ	७. ६६. १८
दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र	६. २०. २
दिवो न यस्य रेतसो	१. १००. ३
दिवो न यस्य विद्यतो	६. ३. ७
दिवो न सर्गा असृग्र	९. ९७. ३०
दिवो न सातु पिप्पुवी	९. १६. ७
दिवो न सातु स्तनयन्	९. ८६. ९
दिवो नोऽक मनुजिह्वा	९. ८५. १०
दिवो नाभा विचक्षणो	९. १२. ४
दिवो नो दृष्टिं मरुतो	५. ८३. ६
दिवो नानं नोत्सदन्	८. ६३. २
दिवो यः स्कम्भो धरुणः	९. ७४. २

दिवो रुक्म उरुचक्षा	७. ६३. ४
दिवो वराहमरुषं	१. ११४. ५
दिवो वा सातु स्पृशता	१०. ७०. ५
दिव्यं सुपर्णं वायसं	१. १६४. ५२
दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षि	९. ९७. ३३
दिव्यः सदर्शनं चक्र	२. ४०. ४
दिव्या आपो अभि	७. १०३. २
दिशः सूर्यो न मिनाति	३. ३०. १२
दीर्घांशमपूर्व्यं	३. १३. ५
दीर्घं द्युक्षं यथा शक्ति	१०. १३४. ६
दीर्घतन्तुर्बृहदुक्षायमग्निः	१०. ६९. ७
दीर्घतमा मामतेवो	१. १५८. ६
दीर्घमेतं अस्त्वद्गुणो	८. १७. १०
दुराप्यो अदितिं श्वेयन्तो	७. १८. ८
दुरो अथस्य दुर इन्द्र	१. ५३. २
दुरोक्तोर्गिचः क्रतुर्न	१. ६६. ३
दुर्मं चित्रः सुगं कृधि	८. ९३. १०
दुर्मन्त्रत्वाद्युतस्य नाम	१०. १२. ६
दुहन्ति सप्तैकामुष	८. ७२. ७
दुहानः प्रत्यमितयः	९. ४२. ४
दुहान ऊर्ध्वदिव्यं	९. १०७. ५
दुहीयन्मित्रयितये	१. १२०. ९
दुष्टाशं सत्यं तव	६. ४५. २६
दुर्त्यो विश्वेदमं	४. ८. १
दूरे किल प्रथमा	१०. १११. ८
दूरमित पणवो वरीय	१०. १०८. ११
दूराचिदा वसतो अम्य	६. ३८. २
दूरादिन्द्रमनयज्ञा सुतेन	७. ३३. २
दूरादिव यत्सत्यरुणधु	८. ५. १
दूरे तन्नाम गुह्यं पराधे	१०. ५५. १
दृष्ट्वा चिदस्मा अनु	१. १२७. ४
दृष्ट्वा चिदा वनस्पतीन्	५. ८४. ३
दृतेरिव तेऽवृकमस्तु	६. ४८. १८
दृष्टानो रुक्म उर्विषा	१०. ४५. ८
दृष्टेभ्यो यो महिना	१०. ८८. ७
देवदेवं राधसे	७. ७९. ५
देवदेवं वोऽवस	८. १२. १९
देवदेवं वोऽवसे	८. २७. १३
देवं नरः सवितारं	३. ६२. १२
देवं वो अय सवितारमयं	५. ४०. १

देवं वो देवयज्या	१०. २१. ४
देव त्वष्टर्यज्ञं चाम्त्व	१०. ७०. ०
देव वह्निर्देवानां	२. ३. ४
देवयन्तो यथा मतिमच्छा	१. ६. ६
देवम्वष्टा सविता	३. १५. १०
देवस्य वयं सविनुः	६. ७१. २
देवस्य सवितुर्वयं	३. ६२. ११
देवहिनि जुगुप्सुर्दशम्य	७. १०३. ०
देवाः कपोन इपिनो	१०. १६५. १
देवा गन्तव्यामवदन्त	१०. १०९. ४
देवानां चक्षुः सुभगा	७. ७७. ३
देवानां दूतः पुण्य	३. १४. १०
देवानां नु वयं ज्ञाना	१०. ७२. १
देवानां पर्वाज्जगती	१०. ४६. ७
देवानां भद्रा सुमति	१. ८०. २
देवानां माने प्रथमा	१०. २७. २३
देवानां सुगं प्रथमे	१०. ७२. ३
देवानामिदं महत्तदा	८. ८३. १
देवान्यमिष्टो अमृतान	१०. ६५. १५
	१०. ६६. १५
देवान्वा यचकृमा	१. १८५. ८
देवान्बुधे वृहच्छवसः	१०. ६६. १
देवान्यो नः परिपिच्यमानाः	१. ७७. २६
देवाधिते अमृता	१०. ६०. ०
देवाधिते असुर्य	२. २३. २
देवाधिते असुर्याय	७. २१. ७
देवास आयन्मरुतविभ्रन	१०. २८. ८
देवासस्त्या वरुणो मित्रो	१. ३६. ४
देवास्तो हि प्या मनवे	८. २७. १४
देवा वाचमजन्तयन्त	८. १००. ११
देवाः पञ्चर्षिणः नः	१०. १२८. ५
देवा दिवो दुहितरा	१०. ७०. ६
देवा देवस्य रोदसी	७. ०७. ८
देवा देवेभिर्यजते	४. ५६. २
देवा यदि तविषी	१. ५६. ४
देवाद्द्वारो वि श्रव्यं	१०. १०. ५
देवेन नो मनसा देव	१. ०१. २३
देवेभिर्देव्यदितिः रिष्ट	८. १८. ४
देवेभिर्भित्तिनो यज्ञियेभि	१०. ८८. ३
देवभ्यः क्रमहृणीन	१०. १३. ४

देवेभ्यस्त्या मदाय	१. ८. ५
देवेभ्यस्त्या वृषा	०. १०९. ११
देवेभ्यो हि प्रथमं	४. ५४. २
देवेनो देव्यदितिर्नि० तजो	१. १०६. ७
देवेनो देव्यदितिर्नि० नहि	४. ५५. ७
देवो देवानामसि	१. ९४. १३
देवो देवान्परिभूकतेन	१०. १२. २
देवो देवाय धारयेन्द्राय	१. ६. ७
देवो न यः पृथिवी	१. ७३. ३
देवो न यः सविता	१. ७३. २
देवो भगः सविता	५. ४२. ५
देवो वो द्रविणोदाः	७. १६. ११
देवी पूर्तिर्दक्षिणा	१०. १०७. ३
देव्या होतारा प्रथमा न्युञ्जे	३. ४. ७
	३. ७. ८
देव्या होतारा प्रथमा पुरोहित	१०. ६६. १३
देव्या होतारा प्रथमा विदुष्ट	२. ३. ७
देव्या होतारा प्रथमा सुवाचा	१०. १०. ७
देवेन गामुप शिक्षा	१०. ४२. २
धामिन्द्रो हरिधायसं	३. ४४. ३
धावा चिदस्मि पृथिवी	२. १२. १३
धावा नः पृथिवी इमं	२. ४१. २०
धावा नो अय पृथिवी	१०. ३५. ३
धावापृथिवी जनयन्नभि	१०. ६६. ०
धावाभूमि अदिते वास्तीयां	७. ६२. ४
धावा यमग्नौ पृथिवी	१०. ४६. ९
धावा ह क्षामा प्रथमे	१०. १२. १
धावो न यस्य पनयन्त्यभ्यं	६. ४. ३
धावो न सृभिश्चितयन्त	२. ३४. २
धुक्षं मुदानं तविषीभि	८. ८८. २
धुतयामानं वृहतीमृतेन	५. ८०. १
धुतानं वो अन्तिथि	६. १५. ४
धुभिरत्तुभिः परि	१. ११२. २५
धुभिरिति मित्रमिव	१०. ७. ५
धुमन्तं दक्षं धेहस्मे	६. ४४. ९
धुम्री वां स्तोमो अश्विना	८. ८७. १
धुम्नेषु धृतनाय्ये	३. ३७. ७
धोमं य इन्द्राभि भूमार्य	६. २०. १
धोमं पिता जनिता	१. १६४. ३३
धोमः पिता पृथिवी	१. १९. ६

धौम त्वा ध्रुविवी	३. ६. ३
धौम नः ध्रुविवी च	१०. ३६. २
धौमिदस्यामनां अतः	१. ५२. १०
धौमितः ध्रुविवि	६. ५१. ५
द्रव्यः समुद्रमभि	१०. १२३. ८
द्रव्यमपरयं विपुणे	८. ९६. १४
द्रव्यश्चक्रन्द प्रयमां	१०. १७. ११
द्रवतां त उपत्ता	३. १४. ३
द्रविणोदाः पिपीपति	१. १५. ९
द्रविणोदा दशानु नो	१. १५. ८
द्रविणोदा द्रविणस	१. ९६. ८
द्रविणोदा द्रविणसो	१. १५. ७
द्रविं वसानो यजतो	९. ८६. १४
द्रुहं जिघांसन्ध्वरस	४. २३. ७
द्रुहो निपत्ता धृशानी	१०. ७३. २
द्रुमः सर्पिरासृतिः	२. ७. ६
द्रुपं ओम रयिनो	६. २७. ८
द्रादस ध्रुवदगोहस्त्यातिध्ये	४. ३३. ७
द्रादस प्रथयश्चक्रमेकं	१. १६४. ४८
द्रादशारं नहि तज्जराय	१. १६४. ११
द्राविमो वातो वात	१०. १३७. २
द्रा सुपर्णां सपुत्रा	१. १६४. २०
द्रिता यदी कीस्तासो	१. १२७. ७
द्रिताय मृतत्वाहसे	५. १८. २
द्रिता यो वृत्रहन्तनो	८. ९३. ३२
द्रिता वि यत्रे सनजा	१. ६२. ७
द्रिता मूर्ध्वनमृतस्य	९. ९४. २
द्रिवा सूनवोऽसुरं	१०. ५६. ६
द्रिमाता होता विदयेषु	३. ५५. ७
द्रियं पथ जीजनन्	४. ६. ८
द्रियं पथ स्वयशसं	९. ९८. ६
द्रिपो नो विश्वतोमुपाति	१. ९७. ७
द्वे इदस्य क्रमणे स्वरशो	१. १५५. ५
द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माण	१०. ८५. १६
द्वे नस्तुर्विवतः शते	७. १८. २२
द्वे विरूपे चरतः	१. ९५. १
द्वेष्टि श्वश्रूय जाया	१०. ३४. ३
द्वे समीची विभृतश्चरन्तं	१०. ८८. १६
द्वे स्मृती अभ्युपनं	१०. ८८. १५
ध्वनं न स्पन्दं बहुलं	१०. ४२. ५

धनुर्हस्तादाददानी	१०. १८. ९
धन्या चिदि त्वे विषया	६. ११. ३
धन्य च यत्कृतत्रं	१०. ८६. २०
धन्यना या धन्यनाजि	६. ७५. २
धन्यन्स्रोतः कृणुते	१. ९५. १०
धर्ता दिवः पवते	९. ७६. १
धर्ता दिवो रजसस्पृष्ट	३. ४९. ४
धर्तारो दिव क्रमवः	१०. ६६. १०
धर्मणा मित्रावरुणा	५. ६३. ७
धाता धातृणां भुवनस्य	१०. १२८. ७
धानावन्तं करम्भिण	३. ५२. १
धामन्ते विश्वं भुवनमधि	४. ५८. ११
धापोभिर्वा यो युज्येभि	६. ३. ८
धारयन्त आदित्यासो	२. २७. ४
धारावरा मन्त्रो धृष्णवोजसो	२. ३४. १
धासि कृष्णान ओषधी	८. ४३. ७
धियं पूषा जिन्वतु	२. ४०. ६
धियं वो अस्तु दधिषे	५. ४५. ११
धिया चक्रे वरुण्यो	३. २७. ९
धिषा यदि विषण्यन्तः	४. २१. ६
धिष्व वज्रं गमस्त्यो	६. ४५. १८
धिष्वा शवः शूरे येन	२. ११. १८
धीभिः सातानि काण्वस्य	८. ४. २०
धीभिर्विद्विर्वतो वाजो	६. ४५. १२
धीभिर्हिन्वन्ति वाजिनं	९. १०६. ११
धीरा त्वस्य महिना	७. ८६. १
धीरासः पदं कवयो	१. १४६. ४
धीरो ह्यस्यमसद्विभो	८. ४४. २९
धुनेतयः सुपकेतं	४. ५०. २
धृनुष घां पर्वतान्	५. ५७. ३
धृतवताः क्षत्रिया	१०. ६६. ८
धृतवता आदित्या	२. २०. १
धृतवतो धनदाः	६. १९. ५
धृपतश्चिद्रूपमनः	८. ६२. ५
धृपत्विष कलरो	६. ४७. ६
धेनुं न त्वा सृपवसे	७. १८. ४
धेनुः प्रब्रम्य काम्यं	३. ५८. १
धेनुर्जिन्वन्तनुत जिन्वतं	८. ३५. १८
धेनुष्ट इन्द्र सृजता	८. १४. ३
ध्रुवं ज्योतिर्निहितं	६. ९. ५

ध्रुवं ते राजा वरुणो
 ध्रुवं ध्रुवेण हविषामि
 ध्रुवा एव वः पितरो
 ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी
 ध्रुवास्तु त्वास्तु क्षितिपु
 ध्वस्त्रयोः पुरुषन्त्योरा
 नृकिः परिधिर्मयवन
 नकिः सुदासो रथं
 नकिस्स्य शचीनां
 नकिस्स्य सहस्य
 नकिरिन्द्र त्वदुत्तरी
 नकिरेपां निम्दिता
 नकिरेवा मिनीमसि
 नकिष्टं कर्मणा नशद्
 नकिष्टं कर्मणा नशन्न
 नकिष्ट एता मता
 नकिष्टदधीतरो हरी
 नकीं वृषीक इन्द्र ते
 नकीमिन्द्रो निकर्तवे
 नकी रेवन्तं सहयाप
 नक्तोपासा वर्णमामेभ्याने
 नक्तोपासा सुपेरासा
 नक्षद्भवमष्णीः पूर्व्यं
 नक्षद्भोता परि सप्त
 नक्षन्त इन्द्रमवसे
 न क्षोणीभ्यां परिभ्ये
 न या त्वद्रिगप वेति
 न या राजेन्द्र आ दम्भो
 न या वसुर्नि यमते
 न या स मामप जोषं
 न येमन्पदा पपने
 न जामये तान्वो
 न तं जिनन्ति बहवो
 न तं तिम्भं चन त्यजो
 न तं राजानावदिते
 न तं विदाथ य इमा
 न त इन्द्र सुमनयो न
 न तदिवा न प्रथिव्यानु
 न तमंहो न दुरितं कुतश्चन
 न तमंहो न दुरितं देवामो

१०. १७३. ५
 १०. १७३. ६
 १०. १७३. ७
 १०. १७३. ८
 ७. ८८. ७
 १. ५८. ३
 ८. ८८. ६
 ७. ३२. १०
 ८. ३२. १५
 १. २७. ८
 ४. ३०. १
 ३. ३१. ४
 १०. १३४. ७
 ८. ७०. ३
 ८. ३१. १७
 १. ६९. ४
 १. ८४. ६
 ८. ७८. ४
 ८. ७८. ५
 ८. २१. १४
 १. ९६. ५
 १. १३. ७
 १. १२१. ३
 १. १७३. ३
 ८. ५४. २
 २. १६. ३
 १०. ४३. २
 १. १७८. २
 ६. ४५. २३
 ४. २७. २
 ८. २. १७
 ३. ३१. २
 ४. २५. ५
 ८. ४७. ७
 १०. ३९. ११
 १०. ८२. ७
 ७. १८. २०
 ६. ५२. १
 २. २३. ५
 १०. १२६. १

न तमंहो न दुरितानि
 न तमो अरातयो
 न तमोति कश्चन
 न तस्य मायया चन
 न तस्य विम तदु पु
 न ता अवां रेणुककाटो
 न ता नशन्ति न दम्भाति
 न ता मिनन्ति मायिनो
 न तिष्ठन्ति न नि मिपन्त्येते
 न ते अद्वयः प्रदिशो
 न ते अन्तः शवसो
 न ते गिरो अपि सृष्ये
 न ते त इन्द्राभ्यस्मदृष्या
 न ते हरे परमा चिद्
 न ते वर्तास्ति राधस
 न ते विष्णो जायमानो
 न ते सत्त्वा सख्यं
 न ते सव्यं न दक्षिणं
 न त्वद्भोता पूर्वो भो
 न त्वा गभीरः पुरुहूत
 न त्वा देवास आरात
 न त्वा बृहन्तो अद्रपो
 न त्वा रासीयाभिरासत्ये
 न त्वा वरन्ते अन्यया
 न त्वावां भन्यो दिव्यो
 न त्वा शतं चन हुतो
 नदं न भिन्नमयुया
 नदं व ओदतीनां
 न दक्षिणा वि चिकिते
 नदस्य मा रुचतः काम
 न दुष्टी मत्यो विन्दते
 न देवानामति मत्तं
 न देवानामपि हुतः
 न द्यव इन्द्रमोजसा
 न नूनं ब्रह्मणाधुणं
 न नूनमस्ति नो श्वः
 नै पञ्चभिर्देवाभिर्विष्टवारभं
 न पर्यता न नद्यो वरन्त
 नपाता शवसो महः
 नपाती दुर्गहस्य मे

७. ८२. ७
 ८. ७१. ७
 १०. ६२. ९
 ८. २३. १५
 १०. ४०. ११
 ६. २८. ४
 ६. २८. ३
 ३. ५६. १
 १०. १०. ३
 १०. ३७. ३
 ६. २९. ५
 ७. २२. ५
 ५. ३३. ३
 ३. ३०. २
 ८. १४. ४
 ७. ९९. २
 १०. १०. २
 ८. २४. ५
 ५. ३. ५
 ३. ३२. १६
 ८. ९७. ९
 ८. ८८. ३
 ८. १९. २६
 ४. ३२. ८
 ७. ३२. २३
 ९. ६१. २७
 १. ३२. ८
 ८. ६०. २
 २. २७. ११
 १. १७०. ४
 ७. ३२. २१
 १०. ३३. ९
 ८. ३१. ७
 ८. ६. १५
 ८. ३२. १६
 १. १७०. १
 ५. ३४. ५
 ५. ५५. ७
 ८. २५. ५
 ८. ६५. १२

न पापासो मनामते	८. ६१. ११	न यथेन्द्रो वस्त्रो	२. ३८. ९
न वृषणं मेधमसि	१. ४२. १०	न यातव इन्द्र गृधुवुनो	७. २१. ११
नमीभिर्वो विवस्वतः	९. १४. ५	न युष्मे वाजवन्धवो	८. ६८. १०
न प्रमिये सवितुर्देवस्य	४. ५४. ४	न ये द्विवः पृथिव्या	१. ३३. १०
न भोमा मधुर्न न्यर्थ	१०. १०७. ८	न योमप्यिन्द्रस्यः	१. ७७. ७
नमः पुग त वरुणोत	२. २८. ८	न यो वराग मरुतामिव	१. १४३. ५
नम इदुग्रं नम आ	६. ५१. ८	नरा गौरव विधुतं	७. ६९. ६
न म इन्द्रेण सन्धयं	२. १८. ८	नरा दंतिष्ठावनेय	१०. १४३. ३
न मन्वी सुभसत्तग	१०. ८६. ६	नरा वा शंसं पूवण	१०. ६४. ३
नमस्तेदुष सीदत द्रो	९. ११. ६	नराशंसं वाजिनं वाजयन	१. १०६. ४
नमस्तं अग्न ओजसे	८. ७७. १०	नराशंसं सुपृष्टममपर्यं	१. १८. ९
नमस्यत हव्यदाति	३. २. ८	नराशंसः प्रति धामान्यध्व	२. ३. २
न मा गरन्नयो मातृतमा	१. १५८. ५	नराशंसः सुपृहतीमं	५. ५. २
न मा तमन्न भ्रमन्नोत	२. ३०. ७	नराशंसमिदं भियमन्मिन्	१. १३. ३
न मा मिमध न जिहीर्य	१०. ३४. २	नराशंसस्य महिमानमेपां	७. २. २
न मृत्युरासीदमृतं न	१०. १२०. २	नराशंसो नोऽवतु	१०. १८२. २
न मृषा भ्रान्तं यद्वन्ति	१. १७९. ३	न रेवता पणिता	४. २५. ७
नमो दिवे श्रुते	१. १३६. ६	नरो ये के चास्मदा	१०. २०. ८
नमो महद्गवो नमो	१. २७. १३	नवं नु स्तोममन्त्रे	७. १५. ४
नमो मित्रस्य वरगस्य	१०. ३७. १	नवगवांसः सुतसोमास	५. २०. १२
नमो वाक् प्रस्थिते	८. ३५. २३	नव यदस्य नवति च	५. २९. ६
न यं जरन्ति शरदो	६. २४. ७	नव यो नवति पुरो	८. ९३. २
न यं दिप्सन्ति दिप्सवो	१. २५. १४	न वा अरण्यानिर्हन्त्यन्य	१०. १४६. ५
न यं दुष्मा वरन्ते	८. ६६. २	न वा उ एतन्निपसे	१. १६२. २१
न यं रिपवो न रिपण्यवो	१. १४८. ५	न वा उ ते तन्वा तन्यं	१०. १०. १२
न यं विविक्षो रोदसी	८. १२. २४	न वा उ देवाः क्षुधमिद्	१०. ११०. १
न यं शुक्रो न दुराशीर्न	८. २. ५	न वा उ मां वृजिनं	१०. २७. ५
न यं हिंसन्ति धीतयो	६. ३४. ३	न वा उ सोमो वृजिनं	७. १०४. १३
न यः संवृच्छे न	८. १०१. ४	नवानां नवतीनां विपस्य	१. १०१. १३
न य इपन्ते जनुवोऽवा	६. ६६. ४	नवा नो अग्न आ अर	५. ६. ८
न यन्नमान रिपसि	८. ३१. १६	न वि जानामि यद्विदेऽमग्नि	१. १६४. ३७
न यत्परो नान्तर	२. ४१. ८	न वीर्ये नमते न	६. २४. ८
न यत्पुग चकृमा कद्	१०. १०. ४	न वेपसा न तन्यनेन्द्रं	१. ८०. १२
नयसीद्विति द्विषः	६. ४५. ६	न यो गृहा चकृम भूरि	१०. १००. ७
न यस्य ते शवसान	८. ६८. ८	नवोनवो भवति जायमानो	१०. ८५. १०
न यस्य देवा देवता	१. १००. १५	नव्यं तदुक्त्यं हितं	१. १०५. १२
न यस्य धावापृथिवी अनु	१. ५२. १४	न संस्कृतं प्र मिमीती	५. ७६. २
न यस्य धावापृथिवी न	१०. ८९. ६	न स जीयते मरुतो	५. ५४. ७
न यस्य यतो जनुषा	४. २०. ७	न स राजा व्ययते	५. ३७. ४
न यस्य सातुर्जनितोरवारि	४. ६. ७	न स सखा यो न	१०. ११७. ४

न स ख्यो दक्षो वरुण	७. ८६. ६	नाना चरते यस्या	३. ५५. ११
न सायकस्य चित्रिते	३. ५३. २३	नानानं वा उ नो विधौ	०. ११२. १
न सीमदेव आपदियं	८. ७०. ७	नाना हि त्वा हवमाना	१. १०२. ५
न सेधे यस्य रश्मते	१०. ८६. १६	नाना श्वेते स्पृधन्ते	६. १४. ३
न सेधे यस्य रोमशं	१०. ८६. १७	नानीकांसि दुष्यो विश्वमायुर्वि	२. ३८. ५
न सोम हृष्टमसुतो	७. २६. १	नापाभूत न बोऽतीतुषामा	४. ३४. ११
नहि ग्रन्थायारणः	७. ४. ८	नाभा नाभि न आ ददे	०. १०. ८
नहि ते अग्ने वृषभ	८. ६०. १४	नाभा वृधिव्या धर्मो	०. ७२. ७
नहि न क्षत्रं न सहो	१. २४. ६	नाभि यत्नानां सदनं	६. ७. २
नहि ते पूर्वेमक्षिपद्	६. १६. १८	नाभ्या आसीदन्तरिक्षं	१०. ९०. १४
नहि ते शूर राघसो	८. ४६. ११	नामान ते शतक्रतो	३. ३७. ३
नहि तेषाममा चन	१०. १८५. २	नावा न क्षोदः प्रदिशः	१०. ५६. ७
नहि त्वा रोदसी उभे	१. १०. ८	नाथेव नः पारयते	२. ३०. ४
नहि त्वा शूर देवा न	८. ८१. ३	नास्तस्याभ्यां बर्हिषि	१. ११६. १
नहि त्वा शूरो न तुरो	६. २५. ५	नास्त्या मे पितरा	३. ५४. १६
नहि द्वयो न मर्त्यो	१. १०. २	नासदासीन्नो सदासीन्	१०. १२९. १
नहि नु ते महिमानः	६. २७. ३	नास्माकमस्ति तत्तर	८. ६७. १९
नहि नु पादधीमस्तीन्द्रं	१. ८०. १५	नास्मै विमुक्तं तन्यतुः	१. ३२. १३
नहि मन्युः पौरुषेय	८. ७१. २	नास्य वतां न तृता	६. ६६. ८
नहि मे अक्षिपचना	१०. ११०. ६	नाहं तं वेद दभ्यं	१०. १०८. ४
नहि मे भस्त्वय्यस्या	८. १०२. १०	नाहं तं वेद य इति	१०. २७. ३
नहि मे रोदसी उभे	१०. ११९. ७	नाहं तन्तुं न वि	६. ९. २
नहि वः शत्रुर्विदि	१. ३९. ४	नाहं वेद आदृक्	१०. १०८. १०
नहि व ऊतिः पुतनासु	७. ५९. ४	नाहमतो निरया	४. १८. २
नहि वधरमं चन	७. ५९. ३	नाहमिन्द्राणि वारण	१०. ८६. १२
नहि वां वज्रयामहे	८. ४०. २	नि काव्या वेधसः	१. ७२. १
नहि वामन्ति दुरकं	१. २२. ४	निक्रमणं निपदनं	१. १६२. १४
नहि वो अस्वयर्भको	८. ३०. १	निखातं चिद्यः पुरुसंभृतं	८. ६६. ४
नहि पस्तव नो मम	८. ३३. १६	नि गत्यता मनसा	३. ३१. ९
नहि ध्व यद् वः पुरा	८. ७. २१	नि गत्यवोऽनवो	७. १८. १४
नहि ध्मा ते शतं	४. ३१. ०	नि गावो गोष्ठे असदञ्जि	१. १९१. ४
नहि स्मृर्वृनुधा पातमस्ति	१०. १३१. ३	नि ग्रामानो अविक्षत	१०. १२७. ५
नही नु वो मरुतो	१. १६७. ०	निचतारो हि मरुतो	७. ५७. २
नह्यद् नृतो त्वदन्यं	८. २४. १२	नि तद्विषेऽवरं परं	१०. १२०. ७
नह्यद् पुरा चन जज्ञे	८. २४. १५	नितिक्ति यो वारणमज्ञ	६. ४. ५
नह्यन्यं बळाकरं मर्दितां	८. ८०. १	नि निममभ्यंशुं	८. ७२. २
नह्यस्या नाम शुभ्यामि	१०. १४५. ४	नि निमामि भ्रातृपुत्र	१०. ११६. ५
नाकस्य पुष्टे अधि	१. १२५. ५	नित्यं न सृत्तं मनु	१. १६६. २
नाकं सुपर्णमुपनिवांसं	९. ८५. ११	नित्यथाकन्यास्वपति	१०. ३१. ४
नाकं सुपर्णमुप यन्ततसं	१०. १२३. ६	नित्यस्तोत्रो वनस्पति	०. १२. ७

नित्ये चिन्नु यं सद्ने
 नि त्वा दधे वर आ
 नि त्वा दधे वरेण्यं
 नि त्वा नश्य विश्यते
 नि त्वामग्नं मनुदधे
 नि त्वा यक्षस्य साधनमग्नं
 नि त्वा वसिष्ठा भहन्त
 नि त्वा होताग्मृत्विजं
 नि दुर्गेणे अमृतो
 नि दुर्गा इन्द्र भक्षिष्यमित्रा
 निधीयमानमपशूद्धममृतं
 नि नो होता वरेण्यः
 नि पर्वतः साद्यममुच्छन्
 नि पस्त्यासु म्रितः
 निमिषश्चित्रवीर्यसा
 नि यद्यामाय वो गिरिनि
 नि यमुवेधे नियुतः
 नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य
 नियुत्वातो ग्रामजितो
 नियुत्वात्वायवा गव्ययं
 नियुवाना नियुतः
 नि येन मुष्टिहत्वया
 नि ये रिणन्त्वोजसा
 निरग्नयो कुरुनिर्ग
 निराविष्यद्विरिभ्य आ
 निराहावानृणोतन
 निरिणानो वि धावति
 निरिन्द्र बृहतीभ्यो
 निरिन्द्र भूम्या अधि
 निरु स्वसागसंस्कृतोपसं
 निर्माधितः सुधित आ
 निर्माया उ त्वे असुग
 निर्यन्तेव स्वधितिः
 निर्यदीं बुभ्राण्महिषस्य
 निर्युवाणो अशस्तीनियुत्वां
 नि वर्तज्यं मातु गाता
 नि वेवेति पलितो दूत
 नि वो यामाय मातुपो
 नि शत्रोः सोम वृष्यं

१. १४८. ३
 ३. २३. ४
 ३. २७. १०
 ७. १५. ७
 १. ३६. १९
 १. ४४. ११
 १०. १२२. ८
 १. ४५. ७
 ३. १. १८
 ७. २५. २
 १०. ३२. ६
 १. २६. २
 २. ११. ८
 १०. ४६. ६
 ८. ७३. २
 ८. ७. ५
 १. १८०. ६
 १. ५४. ५
 ५. ५४. ८
 २. ४१. २
 ७. ९१. ५
 १. ८. २
 ५. ५६. ४
 ८. ३. २०
 ८. ७७. ६
 १०. १०१. ५
 ९. १४. ४
 ८. ३. १९
 १. ८०. ४
 १०. १२७. ३
 ३. २३. १
 १०. १२४. ५
 ७. ३. ९
 १. १४१. ३
 ४. ४८. २
 १०. १९. १
 ३. ५५. ९
 १. ३७. ७
 ९. १९. ७

नि शुष्म इन्द्र घर्षसि
 नि शुष्मिन्दवेपां
 निधर्मणे क्रभवो
 निधर्मणो गामरिणीत
 नि पसाद धृतजतो
 नि वीमिदत्र गुह्या
 नि पु क्षा जनानां
 नि पु सीद गणपते
 नि पु नमातिमतिं
 निष्कं वा पा कृणवते
 नि स्वापया मिधुहया
 निष्पिप्परिरोपधीराप
 निष्पिप्परिस्त ओपधी
 नि सर्वसेन इषुधीरसक्त
 नि तामनामिगिरिमिन्द्र
 नि होता होतृपदने
 नीचावया अभवद्
 नीचा वर्तन्त उपरि
 नीचीनवारं वरुणः
 नीललोहितं भवति
 नू अन्यथा चिद्विष
 नू इत्या ते पूर्वया
 नू इन्द्र रापे वरिवस्कृधी
 नू इन्द्र शूर स्वमान
 नू गृणानो गृणते प्रत्र
 नू च पुरा च सदनं
 नू चित्स भ्रेषते जनो
 नू चित्सहोजा असुतो
 नू चित्र इन्द्रो मयवा
 नू चिन्नु ते मन्यमानस्य
 नू त आभिरभिहिमिस्तप
 नू ते पूर्वस्यावसो
 नूत्रा इन्द्र ते वरमृती
 नू त्वामग्न ईमे वसिष्ठा
 नू देवांसो वरिवः कर्नाता
 नूनं तदिन्द्र दक्षि नो
 नूनं न इन्द्रापराय च
 नूनं पुनानोऽविभिः

८. ६. १४
 ९. ५२. ४
 १. ११०. ८
 १. १६१. ७
 १. २५. १०
 ३. ३८. ३
 ८. ५. १३
 १०. ११२. ९
 १. १२९. ५
 ८. ४७. १५
 १. २९. ३
 ८. ५९. २
 ३. ५५. २२
 १. ३३. ३
 ३. ३०. ९
 २. ९. १
 १. ३२. ९
 १०. ३४. ९
 ५. ८५. ३
 १०. ८५. २८
 ८. २४. ११
 १. १३२. ४
 ७. २७. ५
 ७. १९. ११
 ६. ३९. ५
 १. ९६. ७
 ७. २०. ६
 १. ५८. १
 ७. २७. ४
 ७. २२. ८
 ५. ३८. ५
 २. ४. ८
 ८. २१. ७
 ७. ७. ७
 ७. ८. ७
 ७. ४८. ६
 ८. १३. ५
 ६. ३३. ५
 ९. १०७. ३

नूनं सा ते प्रति वरं

नू न इन्द्रि वार्यमासा
नू न इन्द्रावरुणा
नू न एहि वार्यमग्ने
नूनमर्च विहायसे
नू नव्यसे नवीयसे
नू नश्चित्रं पुरुवागाभिरुती
नू नस्त्वं रविरो देव
नू नो अग्न ऊतये
नू नो अग्नेऽवृकनिः
नू नो गोमद्रीरवदेहि
नू नो रविं पुरुवीरं
नू नो रविं महामिन्दो
नू नो रविं रथ्यं
नू नो रविमुप मास्व
नू नो रास्व सदधवत्
नू म आ वाचमुप याहि
नू मन्वान एषां देवीं
नू मर्तो दयते सनिष्यन्
नू मित्रो वरुणो अर्यमा
नू मे गिरो नासत्याश्विना
नू मे मादाप्यग्न उच्छशाधि
नू मे हवमा ष्टणुतं
नू रोदसी अभिपुते
नू रोदसी अहिना
नू रोदसी वृमद्विनी
नू पुन इन्द्र नू रुणान

२. ११. २१
२. १५. १०
२. १६. ९
२. १७. ९
२. १८. ९
२. १९. ९
२. २०. ९
५. १७. ५
६. ६८. ८
५. १६. ५
८. २२. २४
९. ९. ८
६. १०. ५
९. ७७. ४८
५. १०. ६
६. ४. ८
७. ७५. ८
४. ४४. ६
९. ४०. ३
६. ४९. १५
९. ९३. ५
३. १३. ७
६. २१. ११
५. ५२. १५
७. १००. १
७. ६२. ६
७. ६३. ६
८. ८५. ९
७. १. २०
७. १. २५
७. ६७. १०
७. ६९. ८
७. ३९. ७
७. ४०. ७
४. ५५. ६
४. ५६. ४
४. १६. २१
४. १७. २१
४. १९. ११
४. २०. ११

नू छिरे मरुतो वीरवन्त
नू तामानं दिव्यं नंशि
नृचक्षसं त्वा वयमिन्द्र
नृचक्षसो अनिमिषन्तो
नृचक्षा एष दिवो
नृचक्षा रक्षः परि
नृणामु त्वा नृतमं
नृधृतो अद्रिपुतो
नृबाहुभ्यां चोदितो
नृभिर्भूतः सुतो अञ्जैरव्यो
नृभिर्भमानो हर्षतो
नृवत्त इन्द्र नृतमाभिरुती
नृवदसा मनोपुजा
नृवदसो सदमिद्वेद्यस्मे
नेतार ऊ पु गस्तिरो
नेमिं नमन्ति चक्षसा
नेरात्तमो दुषितं रोचत
नेह भद्रं रक्षस्विने
नेतावदन्ये मरुतो
नेतावदेना परो अन्य
न्यक्त्रन्त्रपिनो नृभवाचः
न्यक्त्रन्त्रपुपन्त
न्यमिं जातवेदसं दधाता
न्यमिं जातवेदसं होमवाहं
न्यग्ने नव्यसा वचस्तनूषु
न्यवतोऽव वाति
न्यग्र्यस्य मूर्धनि चक्रं
न्यपुदस्य विष्टपं वप्सोणं
न्यस्मि देवी स्वधिति
न्याविष्यदिलीविशस्य
न्यु त्रियो मनुषः सादि
न्यू पु वाचं प्र महं
पुत्रेव चर्चरे जारं
पथ जना मम होत्रं
पशनि रुषो
पथपादं पितरं द्वादशाकृतिं

४. २१. ११
४. २२. ११
४. २३. ११
४. २४. ११
१. ६४. १५
६. ५१. १२
९. ८. ९
१०. ६३. ४
१०. १३९. २
१०. ८७. १०
३. ५१. ४
९. ७२. ४
९. ७२. ५
८. २. २
९. १०७. १६
६. १९. १०
८. ५. २
६. १. १२
१०. १२६. ६
८. ९७. १२
४. १. १७
८. ४४. १२
७. ५७. ३
१०. ३१. ८
७. ६. ३
१०. १०२. ५
५. २२. २
५. २६. ७
८. ३९. २
१०. ६०. ११
१. ३०. १९
८. ३२. ३
५. ३२. १०
१. ३३. १२
७. ७३. २
१. ५३. १
१०. १०६. ७
१०. ५३. ५
१०. १३. ३
१. १६४. १२

पञ्चारे पक्षे परिवर्तमाने	१. १६५. १३
पतङ्गमत्तमपुरस्य	१०. १७७. १
पतङ्गो वाचं मनसा	१०. १७७. २
पताति कुण्डूणाच्या	१. २९. ६
पतिर्भव वृत्रहन्स्सुतानां	३०. ३१. १८
पतिर्भ्यराणाग्रो	१. ४४. ९
पत्तो अगार प्रत्यञ्जमसि	१०. २७. १३
पभीवन्तः सुता इम	८. ९३. २२
पभीव पूर्वहृति वाङ्मय्या	१. १२२. २
पथस्यः परिपति	६. ४९. ८
पदं देवस्य नमसा	६. १. ४
पदं देवस्य मीढ्रुषो	८. १०२. १५
पद्म पणीराधसो	८. ६४. २
पदे हव निहिते दस्मे	३. ५५. १५
पदेपदे मे अरिमा	५. ४१. १५
पद्या वस्ते पुरुषा	३. ५५. १४
पनाय्यं तदधिना	८. ५७. ३
पन्थपन्थमिस्तोतार	८. २. २५
पन्थ आ दर्दिरच्छता	८. ३२. १८
पन्थ इदुप गायत	८. ३२. १७
पन्थांसं जातवेदसं	८. ७४. ३
पशुश्रेणमिन्द्र त्वे	५. ३३. ६
पमाय क्षां महि दंसो	६. १७. ७
पयस्वतीरोपग्रयः	१०. १७. १४
परं मृत्यो अनु परेहि	१०. १८. १
परः सो भस्तु तन्वा	७. १०४. ११
पर क्रणा सावीर्य	२. २८. ९
परशुं चिद्धि तपति	३. ५३. २२
परस्या अधि संवतो	८. ७५. १५
पराकात्ताचिदद्रिवस्त्वां	८. ९२. २७
परा गावो यवसं	८. ४. १८
परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त	१. ३३. ५
परा शुद्धस्व मयवन्नमिन्नान्	७. ३२. २५
परा देहि शामुख्यं	१०. ८५. २९
पराय देवा वृजिनं	१०. ८७. १५
परा पूर्वेषां सक्र्या	६. ४७. १७
परा मे यन्ति धीतयो	१. २५. १६
परापतीं मातरमन्वचष्ट	४. १८. ३
परापतीनामन्वेति	१. ११३. ८
परा पाहि मयवन्ना	३. ५३. ५

परापतं नास्त्यानुदेशा	१. ११६. ९
परावतो ये द्विविन्त	१०. ६३. १
परा वीरास पतन	५. ६१. ४
परा न्यतो अरुषो	९. ७१. ७
परा शुभ्रा भयासो	१. १६७. ४
परा शृणीहि तपसा	१०. ८७. १४
परा ह यस्मिन्	१. ३९. ३
परा हि मे विमन्यवः	१. २५. ४
परा हीन्द्र धावसि	१०. ८६. २
परि कोशं मनुश्चुत	९. १०३. ३
परिक्षिता पितरा	१०. ६५. ८
परि चिन्मतो द्रविण	१०. ३१. २
परि णः शर्मयन्त्या	९. ४१. ६
परि गेता मतीनां	९. १०३. ४
परि णो अश्वमथविद्	९. ६१. ३
परि णो देववीतये	९. ५४. ४
परि णो पात्तस्मपुर्विथा	९. ६४. १८
परि णो वृणजन्मया	८. ४७. ५
परि णो हेती रुद्रस्य	२. ३३. १४
परि तुन्धि पणीनामारया	६. ५३. ५
परि ते जिग्युषो यया	९. १००. ४
परि ते दृष्टभो रयो	४. ९. ८
परि त्मना मितदुरेति	४. ६. ५
परि त्वं हयंते हरिं	९. ९८. ७
परि त्रिधातुरध्वरं	८. ७२. ९
परि त्रिविष्टयध्वरं	४. १५. २
परि त्वा गिर्वणो गिर	१. १०. १२
परि त्वाग्रे पुरं वयं	१०. ८७. २२
परि दिव्यानि मर्शुशद्	९. १४. ८
परि देवीरनु स्वधा	९. १०३. ५
परि शुक्षं सहस्रः	९. ७१. ४
परि शुक्षः सनद्रयि	९. ५२. १
परि धामानि यानि ते	९. ६६. ३
परि पूषा परस्ताद्भुतं	६. ५४. १०
परि प्र धन्वेन्द्राय	९. १०९. १
परिप्रयन्तं वयं सुर्वसदं	९. ६८. ८
परि प्र सोम ते रसो	९. ६७. १५
परि प्रासिष्यदक्विः	९. १४. १
परि प्रियः कलशो	९. ९६. ९
परि प्रिया दिवः कवि	९. ९. १

परि यत्कविः काव्या १. १४. ३
 परि यत्काव्या कविर्गुम्णा १. ७. ४
 परि यद्दिन्द्र रोदसी उभे १. ३३. ९
 परि यो रश्मिना द्विवो ८. २५. १८
 परि यो रोदसी उभे १. १८. ६
 परि राजपतिः कविरग्नि ४. १५. ३
 परि वाजे न वाजयुमन्यो १. ६३. १९
 परि वाराण्यन्यया १. १०३. २
 परि विश्वानि चेतसा १. २०. ३
 परि विश्वानि सुचिता ३. ११. ८
 परि विष्टि जाहृष विश्वतः १. ११६. २०
 परि वृत्तेव पतिविद्यमानम् १०. १०२. ११
 परि यो विश्वतो द्य १०. १९. ७
 परिपथं हारणस्य ७. ४. ७
 परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं १. ३९. २
 परिष्कृतास इन्द्रो १. ४६. २
 परि ष्य सुवानो अन्ना १. ९८. ३
 परि ष्य सुवानो अच्ययं १. ९८. २
 परि सभेव पशुमान्ति १. ९२. ६
 परि सन्निर्ण वाजयुर्वेवो १. १०३. ६
 परि सुवानश्चक्षसे १. १०७. ३
 परि सुवानास इन्द्रो १. १०. ४
 परि सुवानो गिरिष्ठाः १. १८. १
 परि सुवानो हरिर्युः १. ९२. १
 परि सोम क्रतुं बृहदागुः १. ५६. १
 परि सोम प्र घन्वा १. ७५. ५
 परि स्पशो वरुणस्य ७. ८७. ३
 परि हि ष्मा पुरुहूतो १. ८७. ६
 परि हृतेदना जनो ८. ४७. ६
 परि वृणा चरति १. ५२. ६
 परि तो वायवे सुतं १. ६३. १०
 परि तो पिथता सुतं १. १०७. १
 परि मे गामनेवत १०. १५५. ५
 परि यिवांसं प्रवतो १०. १४. १
 परि विग्रमस्तुतमिन्द्रं १. ४. ४
 परि दिवा पर एना १०. ८२. ५
 परि मात्रमृचीपम ८. ६८. ६
 परि मात्रपा तन्वा ७. ९९. १
 परि यत्त्वं परम आ ५. ३०. ५
 परि हि मर्त्यैरसि ६. ४८. १०

पञ्चन्यः पिता महिषस्य १. ८२. ३
 पञ्चन्यवाता वृषभा ६. ४९. ६
 पञ्चन्यवृद्धं महिषं १. ११३. ३
 पञ्चन्याय प्र गायत ७. १०२. १
 पञ्चन्यावाता वृषभा १०. ६५. ९
 पर्यु पु प्र धन्य वाजसातये १. ११०. १
 पवतश्चिन्महि वृद्धो ५. ६०. ३
 पशुर्ह नाम मानवी १०. ८६. २३
 परि तोक्तं तनयं ६. ४८. १०
 परि दीने गभीर औ ८. ६७. ११
 पवते हयतो हरिरति १. १०६. १३
 पवते हयतो हरिर्गुणानो १. ६५. २५
 पवन्तो वाजसातये १. १३. ३
 पवमानः सुतो नृभिः १. ६२. १६
 पवमानः सो अथ नः १. ६७. २२
 पवमान क्रतुं बृहच्छुक्ते १. ६६. २४
 पवमान क्रतुः कविः १. ६२. ३०
 पवमान धिया हितो १. २५. २
 पवमान नि तोदसे १. ६३. २३
 पवमानमवस्यवो १. १३. २
 पवमान महि श्रव १. १००. ८
 पवमान महि श्रवो १. ९. ९
 पवमान मखणो वि १. ८६. ३४
 पवमान रसस्तव १. ६१. १८
 पवमान रुचारुचा १. ६५. २
 पवमान विद्वां दुष्टम् १. ६३. ११
 पवमान विद्वां सुश्रियम् १. ४३. ४
 पवमान सुवीर्ये रयि १. ११. ९
 पवमानस्य जड्मतो १. ६६. २५
 पवमानस्य ते कवे १. ६६. १०
 पवमानस्य ते रसो १. ६१. १८
 पवमानस्य ते वयं १. ६१. ४
 पवमानस्य विश्वविन् १. ६४. ७
 पवमान स्वविदो १. ५९. ४
 पवमाना अमृक्षत पवित्रमति १. १०७. २५
 पवमाना अमृक्षत सोमाः १. ६३. २५
 पवमाना दिवस्पर्यन्तरिक्षा १. ६३. २७
 पवमानास आशवः १. ६३. २६
 पवमानास इन्द्रवस्तिरः १. ६७. ७
 पवमानो अत्रीजनद्वि १. ६१. १६

पवमानो अति म्रियो	९. ६६. २०	पश्चा यत्पश्चा विमुता	१०. ६१. १२
पवमानो अभि स्पृचो	९. ७. ५	पाकः घृच्छामि मनसा	१. १६४. ५
पवमानो अभ्यर्षा	९. ८५. ८	पाकश्चा स्थन देवा	८. १८. १५
पवमानो असिष्यद्द्	९. ४९. ५	पातं नो रुद्रा पायुभिरुत	५. ७०. ३
पवमानो रधीतमः	९. ६६. २६	पाता हृजहा सुतमा	८. २. २६
पवमानो व्यध्ववद्	९. ६६. २७	पाता सुतमिन्द्रो० प्रणेनी	६. २३. ३
पवस्व गोजिदश्वजिद्	९. ५९. १	पाता सुतमिन्द्रो० हन्ता	६. ४४. १५
पवस्व अनयन्निपो	९. ६६. ४	पाति प्रियं रियो अग्रं	३. ५. ५
पवस्व दक्षसाधनो	९. २५. १	पान्तमा वो अभ्यस	८. ९२. १
पवस्व देवमादनो	९. ८४. १	पाप्ति मित्रावरुणाववधा	१. १६७. ८
पवस्व देववीतय	९. १०६. ७	पारावतस्य रातिपु	८. ३४. १८
पवस्व देववीरति	९. २. १	पार्षद्वाणः प्रस्कृष्वं	८. ५१. २
पवस्व देवायुपगिन्द्रं	९. ६३. २२	पावकया यथितयन्त्या	६. १५. ५
पवस्व मधुमत्तम	९. १०८. १	पावकवर्चाः शुक्रवर्चा	१०. १४०. २
पवस्व वायो अग्रियः	९. ६२. २५	पावकशोचे तव हि	३. २. ६
पवस्व वाजसातमः	९. १००. ६	पावका नः सगस्वती	१. ३. १०
पवस्व वाजसातयेऽभि	९. १०७. २३	पावमानीर्यो० अध्येत्यृषिभिः	९. ६७. ३२
पवस्व वाजसातये विप्रस्य	९. ४३. ६	पावीरवी कन्या चित्रायुः	६. ४९. ७
पवस्व विश्वचर्पणे	९. ६६. १	पावीरवी तन्यतुरेकपादजो	१०. ६५. १३
पवस्व हृजहन्तमोक्थेभि	९. २४. ६	पाहि गायान्वसो मद	८. ३३. ४
पवस्व हृष्टिमा सु नो	९. ४९. १	पाहि न इन्द्रं सुपुत	१. १२९. ११
पवस्व सोम क्रतुविन्न	९. ८६. ४८	पाहि नो अग्न एकया	८. ६०. ९
पवस्व सोम दिव्यपु	९. ८६. २२	पाहि नो अग्ने पायुभि	१. १८९. ४
पवस्व सोम देववीतये	९. ७०. ९	पाहि नो अग्ने रक्षसः	१. ३६. १५
पवस्व सोम सुघ्नी	९. १०९. ४	पाहि नो अग्ने रक्षसो	७. १. १३
पवस्व सोम मधुमां	९. ९६. १३	पाहि विश्वस्माद्रक्षसो	८. ६०. १०
पवस्व सोम मन्दयन	९. ६७. १६	पिता यज्ञानामसुरो	३. ३. ४
पवस्वाद्भ्यो अदाभ्यः	९. ५९. २	पिता यत्स्यां दुहितर	१०. ६१. ७
पवस्वेन्द्रो पवमानो	९. ९६. २१	पितुं नु स्तोत्रं महो	१. १८७. १
पवस्वेन्द्रो वृषा सुतः	९. ६१. २८	पितुः प्रजस्य जन्मना	१. ८७. ५
पवित्रं ते विततं	९. ८३. १	पितुभृतो न तन्तुमिन्	१०. १७२. २
पवित्रवन्तः परि	९. ७३. ३	पितुर्न पुत्रः सुभृतो	८. १९. २७
पवित्रेभिः पवमानो	९. ९७. २४	पितुर्न पुत्राः क्रतुं	१. ६८. ५
पवीतारः पुनीतन	९. ४. ४	पितुर्मातुरध्या ये सप्तस्य	९. ७३. ५
पशुं नः सोम रक्षसि	१०. २५. ६	पितुश्च गर्भं जनितुश्च	३. १. १०
पशून् चित्रा सुभगा	१. ९२. १२	पितुश्चिदधर्जनुषा विवेद	३. १. ९
पश्चात्तुरस्तादधरादुदक्तात्	१०. ८७. २१	पितेव पुत्रमविभिरुपस्ये	१०. ६९. १०
पश्चेदमन्यदभवद्यजम	१०. १४९. ३	पित्रे चिचक्रुः सदनं	३. ३१. १२
पदयन्नन्यस्या अतिथि	१०. १२४. ३	पित्वन्त्यपो मरुतः	१. ६४. ६
पश्च न तायुं गुहा	१. ६५. १	पिपतुं नो भदिति	२. २७. ७

पिपतुं मा तद्वत्तस्य	१०. ३५. ८
पिपिदि अंशुर्नघो न	४. २२. ८
पिपीहि देवो उशतो	१०. २. १
पिबतं घर्म मधुमन्त	८. ८७. २
पिबतं च कृष्णतं चा	८. ३५. १०
पिबतं सोमं मधुमन्त	८. ८७. ४
पिबन्ति मित्रो अर्घमा	८. ९४. ५
पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो	९. १०९. ८
पिब स्वधैनवानामुत	८. ३२. २०
पिबा त्वस्य गिर्वणः	८. १. २६
पिबापिबेदिन्द्र० मन्दन्तु	२. ११. ११
पिबापिबेदिन्द्र० मा	१०. २२. १५
पिबा वर्धस्य तव धा	३. ३६. ३
पिबा सुतस्य रसिनो	८. ३. १
पिबा सोमं मदाय	८. ९५. ३
पिबा सोमं महत	१०. ११६. १
पिबा सोममभि यमुग्र	६. १७. १
पिबा सोममिन्द्र मन्दतु	७. २२. १
पिबा सोममिन्द्र सुवान	१. १३०. २
पिबेदिन्द्र मरुत्सवा	८. ७६. ९
पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं	१. १३३. ५
पिशङ्गरूपः सुभरो	२. ३. ९
पीपाय धेनुर्दितिक्रिताय	१. १५३. ३
पीपाय सः श्रवसा	६. १०. ३
पीपिवांसं सरस्वतः	७. ९६. ६
पीवानं मेघमपचन्त	१०. २७. १७
पीवोभक्षां रथिवृधः	७. ९१. ३
पीवोभक्षाः शुचद्रथा	४. ३७. ४
पुत्रमिव पितरावश्विनोभे	१०. १३१. ५
पुत्रिणा ता कुमारिणा	८. ३१. ८
पुत्रो न जातो रण्वो	१. ६९. ३
पुनः पत्नीमग्निरदादायुषा	१०. ८५. ३९
पुनःपुनर्जायमाना	१. ९२. १०
पुनः समन्यद्विततं	२. ३८. ४
पुनन्तु मां देवजनाः	९. ६७. २७
पुनरेता नि वर्तन्ता	१०. १९. ३
पुनरेना नि वर्तय	१०. १९. २
पुनरेहि वृषाकपे	१०. ८६. २१
पुनर्दाय बलजयां	१०. १०९. ७
पुनर्नः पितरो मनो	१०. ५७. ५

पुनर्नो अष्टु वृषिवी	१०. ५९. ७
पुनर्न चक्रुः पितरा	४. ३३. ३
पुनर्न देवा अदुः	१०. १०९. ६
पुनाता दक्षसाधनं	९. १०४. ३
पुनाति ते परिक्षुतं	९. १. ६
पुनानः कलशोवा	९. ८. ६
पुनानः सोम आशुवि	९. १०७. ६
पुनानः सोम धारयापो	९. १०७. ४
पुनानः सोम धारयेन्दो	९. ६३. २८
पुनान इन्द्रवा० त्वं वत्सुनि	९. १००. २
पुनान इन्द्रवा० हृषतिन्द्रो	९. ४०. ६
पुनान इन्द्रवेपां पुकृत	९. ६४. २७
पुनानधम् अनयन्मतिं	९. १०७. १८
पुनानासश्चमूपदो	९. ८. २
पुनाने तन्वा मिथः	४. ५६. ६
पुनानो अक्रमीदभि	९. ४०. १
पुनानो देववीतय	९. ६४. १५
पुनानो याति हर्षतः	९. ४३. ३
पुनानो रूपे अभ्यये	९. १६. ६
पुनानो वरिवस्त्रूप्यूर्जं	९. ६४. १४
पुनपि वामरक्षसं	७. ८५. १
पुमो एनं तनुत उत्	१०. १३०. २
पुरंदरा शिक्षतं वज्र	१. १०९. ८
पुरं न पृष्णवा रुज	८. ७३. १८
पुरः सद्य इत्याधिये	९. ६१. २
पुरां मिन्दुयुवा कवि	१. ११. ४
पुराग्ने दुरितिभ्यः पुरा	८. ४४. ३०
पुराणमोकः सख्यं	३. ५८. ६
पुराणो अनुवेनन्तं	१०. १३५. २
पुराणा वां वीर्यां प्र	१०. ३९. ५
पुरा प्रत्यूस्तमसो	१. १२१. १०
पुरा संवायादभ्या	२. १६. ८
पुरीण्यासो अग्नयः	३. २२. ४
पुष्कृत्सानी हि वाम	४. ४२. ९
पुष्ना चिद्धि वां नरा	८. ५. १६
पुष्ना हि सहङ्कृति	८. ११. ८
	८. ४३. २१
पुक् त्वा दाशान्वोषे	१. १५०. १
पुष्कन्ता माजिमन्तः	५. ५७. ५
पुष्मिया ण ऊतये	८. ५. ४

पुष्पमन्त्रा पुष्पवत्	८.	८.	१२
पुष्प एवेदं सर्वं	१०.	९०.	२
पुष्पद्रुतस्य धाममिः	३.	३७.	४
पुष्प हि वां पुष्पभुजा	६.	६३.	८
पुष्पकृतं पुष्पकृतं	८.	९२.	२
पुष्पकृतो यः पुष्पकृतं	६.	३४.	२
पुष्पनि दस्यो नि रिणाति	१.	१४८.	४
पुष्पनि हि त्वा सवना	१०.	८९.	१६
पुष्पयोः पुष्पत्वा त्वाया	६.	१.	१३
पुष्पतमं पुष्पतां स्तोत्राणां	६.	४५.	२९
पुष्पतमं पुष्पनामीशानं	५.	५.	२
पुष्प सत्त इन्द्र सन्पुष्पया	५.	३३.	४
पुष्करयो मा घृया मा	१०.	९५.	१५
पुष्कल्या चिद्वपस्त्वयो	५.	७०.	१
पुष्क वपांस्यस्थिना दधाना	१.	११७.	९
पुरोगा भग्निर्देवानां	१.	१८८.	११
पुरोमिती वो अन्वसतः	९.	१०१.	१
पुरोज्ञा भग्ने पचतस्तुभ्यं	३.	२८.	२
पुरोज्ञा इत्तुर्वाशो यक्षु	७.	१८.	६
पुरोज्ञासं च नो वसो	३.	५२.	३

पुरोज्ञासं नो अन्वस	८.	७८.	१
पुरोज्ञासं पचत्वं	३.	५२.	२
पुरोज्ञासं यो अस्मे	८.	३१.	२
पुरोज्ञासं सनधुत	३.	५२.	४
पुरो वो मन्द्रं दिव्यं	६.	१०.	१
पुरिन् रण्वा क्षितिर्न	१.	६५.	३
पुर्यात्क्षेमे भग्नि योने	५.	३७.	५
पूर्वापरं चरतो मापयैतो	१०.	८५.	१८
पूर्वापुत्रं सुहर्षं पुष्पसृष्टं	८.	२२.	२
पूर्वापुत्रं प्रदिशं याति	९.	१११.	३
पूर्वापुत्रं प्रपतिमा ददे	१.	१२६.	५
पूर्वा विधस्मानुषना	१.	१२३.	२
पूर्वाभिर्हि वदाशिम	१.	८६.	६
पूर्वास्त्य निम्निचो	३.	५१.	५
पूर्वाभिर्हि शरदः शश्रमाणा	१.	१७९.	१
पूर्वाभिर्हि रातयो	१.	११.	३
पूर्वाभिर्हि शरदश्च	४.	१९.	८
पूर्वाभिर्हि त्वे तुविर्कर्मिन्	८.	६६.	१२
पूर्वाभिर्हि इन्द्रोपमातयः	८.	४०.	९

पूर्वं अर्थं रजसो	१.	१२४.	५
पूर्वं देवा भवतु सुन्वतो	१.	९४.	८
पूर्व्यं होतस्य नो	१.	२६.	५
पूर्णं न्वज्ञाश्वनुप	६.	५५.	४
पूर्णवते ते चक्रीमा	३.	५२.	७
पूर्णवते मरुत्वते	१.	१४२.	१२
पूर्णत्वा वते वयं	६.	५४.	९
पूर्णवतु प्र गा इहि	६.	५४.	६
पूर्वा गा अन्वेतु नः	६.	५४.	५
पूर्वा त्वेतद्रूपावयतु	१०.	१७.	३
पूर्वा त्वेतो नयतु	१०.	८५.	२६
पूर्वा राजानमावृणि	१.	२३.	१४
पूर्वा विष्णुर्हवनं मे	८.	५४.	४
पूर्वा सुवन्तुर्दिव आ	६.	५८.	४
पूर्वमा आगा अनु	१०.	१७.	५
पूर्णश्चक्रे न रिष्यति	६.	५४.	३
पृथक्पथो द्रविणः	३.	७.	१०
पृथक्पथं वृणो अरुपस्य	६.	८.	१
पृथो ता विश्वा भुवना	२.	३४.	४
पृथो वपुः पितृमात्रस्य	१.	१४१.	२
पृच्छामि त्वा परमन्तं	१.	१६४.	३४
पृच्छे तदेनो वरुण	७.	८६.	३
पृथीयादिज्ञाचमानाय	१०.	११७.	५
पृथक्प्राप्यमयमा देवहूत	१०.	४४.	६
पृथुपाना अमर्त्यो	३.	२७.	५
पृथू करम्ना बहला	६.	१९.	३
पृथू रथो दक्षिणया	१.	१२३.	१
पृदाकुस्तनुर्पथतो गवेपण	८.	१७.	१५
पृषदश्वा मरुतः पृथिमातः	१.	८९.	७
पृषमे मेप्ये मातरिश्चनीन्द्र	८.	५२.	२
पृष्टो दिवि धाम्यग्निः	७.	५.	२
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः	१.	९८.	२
पौरं चिद्वपुद्रुतं पौरं	५.	७४.	४
पौरो अथस्य पुष्कृद्	८.	६१.	६
प्र क्रभुभ्यो दूतमिव	४.	३३.	१
प्र कविर्देववीतये	९.	२०.	१
प्र कारवो मनना	३.	६.	१
प्र कान्यमुशनेव	९.	९७.	७
प्र कृतान्पृथीपिणः	८.	३२.	१
प्र कृद्विधेय शूष एति	९.	७१.	२

प्र केतुना बृहता	१०. ८. १
प्र क्षोदसा धायसा	७. ०५. १
प्र गायताभ्यर्चाम	९. ०७. ४
प्र गायत्रेण गायत	९. १०. १
प्र धा न्वस्य महतो	२. १५. १
प्र चक्रे सहसा सहो	८. ४. ५
प्र चर्पणिभ्यः घृतना	१. १०९. ६
प्र चित्रमर्क एणत	६. १६. ९
प्रचेतसं त्वा कवः प्रे	८. १०२. १८
प्र च्यवानामुमुक्षो	५. ७४. ५
प्रभानम्रे तव योनि	१०. ९१. ४
प्रजापतिर्महमेता र्गणो	१०. १६९. ४
प्रजापते न त्वदेतान्मन्यो	१०. १२१. १०
प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त	२. १३. ४
प्रजामृतस्य पिबन्तः	८. १. २
प्रजावता वचसा	१. ७६. ४
प्रजावतीः सृषवसं	६. २८. ७
प्रजा ह तिस्रो अन्याय	८. १०१. १४
प्र जिहया भरते वेपो	१०. ४६. ८
प्र ण हन्ते महं तन	९. ४४. १
प्र ण हन्ते महं रण	९. ६६. १३
प्रणीतिभिष्टे हयश्च	१०. १०४. ४
प्र गु न्यं विप्रमज्जरेषु	५. १. ७
प्रणेतारं वस्यो अन्धः	८. १६. १०
प्र णो देवी सम्म्वती	६. ६१. ४
प्र णो धन्वन्विन्दो	९. ४७९. २
प्र तं विवर्द्धिम वक्ष्यो	१. १६७. ७
प्र त आशवः पवमान	९. ८६. १
प्र न आश्विनः पवमान	९. ८६. ४
प्र त हन्द् पृथ्याणि प्र	१०. ११२. ८
प्र तले अथ शिपिविष्ट	७. १००. ५
प्र तले अथा कर्णं	६. १८. १३
प्र तदुःशमि वृधवाने	१०. ९३. १४
प्र तद्विष्टुः स्तवते	१. १५४. २
प्र तद्वोचेयं भव्या	१. १२९. ६
प्र तमिन्द्र नशीमहि	८. ६. ९
प्र तव्यर्सी नव्यर्सी	१. १४३. १
प्र तव्यसो नमउक्ति	५. ४३. ९
प्र तो अग्निर्बभसत्तिग्म	४. ५. ४
प्र तायायुः प्रतर् नवीयः	१०. ५९. १

प्रति कृतवः प्रथमा	७. ७८. १
प्रति घोराणमितानामयासां	१. १६९. ७
प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च	७. १०४. २५
प्रति ते दम्भवे वृक	८. ५६. १
प्रति त्वं चारुमज्जरे	१. १९. १
प्रति त्वा दुहितर्दिव	७. ८१. ३
प्रति त्वाद्य सुमनसो	७. ७८. ५
प्रति त्वा शवसी वदद्	८. ४५. ५
प्रति त्वा स्तोमैरीकृते	७. ७६. ६
प्रति घुतानामन्यासो	७. ७५. ६
प्रति धाना भरत	३. ५२. ८
प्रति नः स्तोमं त्वष्टा	७. ३४. ११
प्रति प्रयाणमसुरस्य	५. ४९. २
प्रति प्र याहीन्द्र	१. १६९. ६
प्रति प्राशव्यां हतः	८. ३१. ६
प्रति प्रियतमं रथं	५. ७५. १
प्रति त्रणाणि वर्तयते	१०. ९५. १३
प्रति भद्रा अदक्षत	४. ५२. ५
प्रति मे स्तोममदिति	५. ४२. २
प्रति यस्या नीयादर्शि	१. १०४. ५
प्रति यदापो अदक्षमा	१०. ३०. १३
प्रति व एना नमसा	१. १७१. १
प्रति वां रथं नृपती	७. ६७. १
प्रति वां सूर उदिते मित्रं	७. ६६. ७
प्रति वां सूर उदिते सृते	७. ६५. १
प्रति वो वृषदभ्यो	८. २०. ९
प्रति श्रुताय वो धृपत्	८. ३२. ४
प्रति पीमग्निर्जते	७. ७८. २
प्रति शोभन्ति सिन्धवः	१. १६८. ८
प्रति प्या सूनरी जनी	४. ५२. १
प्रति स्तोमेभिरवसं	७. ८०. १
प्रति स्पशो वि सृज	४. ४. ३
प्रति स्मरेयां तुजपद्भि	७. १०४. ७
प्रतीचोने मामहनीष्याः	१०. १८. १४
प्र तु द्वय परि कोशं	९. ८७. १
प्र तुविशुम्नस्य स्यविरस्य	६. १८. १२
प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो	७. १. ४
प्र ते अग्ने हविष्मती	३. १९. २
प्र ते आनोतु कुक्ष्योः	३. ५१. १२
प्र ते भस्या उपसः	१०. २०. २

प्र ते दिवो न वृष्टयो	९. ६२. २८
प्र ते धारा अत्यन्वानि	९. ८६. ४७
प्र ते धारा अस्त्यतो	९. ५७. १
प्र ते धारा मनुमती	९. ९७. ३१
प्र ते नावं न समने	२. १६. ७
प्र ते पूर्वाणि करणानि विषा	४. १९. १०
प्र ते पूर्वाणि करणानि वीचं	५. ३१. ६
प्र ते बभ्रू विचक्षण	४. ३२. २२
प्र ते मदासो मदिरास	९. ८६. २
प्र ते महे विद्ये शंसिपं	१०. ९६. १
प्र ते यक्षि प्र त इयमि	१०. ४. १
प्र ते रथं मिधुक्रतमिन्द्रो	१०. १०२. १
प्र तेऽरद्वरुणो यातवे	१०. ७५. २
प्र ते वोचाम वीर्या	४. ३२. १०
प्र ते सोतार ओण्यो	९. १६. १
प्रन्नं रयीणां युजं	६. ४५. १०
प्रन्नं होतारमीड्यं	८. ४४. ७
प्रन्नवज्जनया गिरः	८. १३. ७
प्रज्ञानमानादध्या ये	९. ७३. ६
प्रज्ञो हि कर्माड्यो	८. ११. १०
प्रत्यग्निरुससश्वेकितानो	३. ५. १
प्रत्यग्निरुससामग्रमरुयद्	४. १३. १
प्रत्यग्निरुससो जातवेदा	४. १४. १
प्रत्यग्नो मिथुना दह	१०. ८७. २४
प्रत्यग्नो हरसा हरः	१०. ८७. २५
प्रत्यङ् देवानां विराः	१. ५०. ५
प्रत्यक्षमर्कमनयन्ताची	१०. १५७. ३
प्रत्यर्चा कणदस्या	१. ९२. ५
प्रत्यधिर्यज्ञानामश्वहयो	१०. २६. ५
प्रत्यस्मै पिपीपते	६. ४२. १
प्रत्यस्य भ्रैणयो दृष्ट	१०. १४२. ५
प्रत्यु अदस्यायतुच्छन्ती	७. ८१. १
प्रत्वशसः प्रतवसो	१. ८७. १
प्र त्वा दृतं वृणीमहे	१. ३६. ३
प्र त्वा नमोभिरिन्द्र	९. १६. ५
प्र त्वा शुश्रामि वरुणस्य	१०. ८५. २४
प्रथमं जातवेदसमग्निं	८. २३. २२
प्रथमभाजं यशसं	६. ४९. ९
प्रथमा हि सुवाचसा	१. १८८. ७
प्रथथ यस्य सप्रथथ	१०. १८१. १

प्रथित यस्य वीरकर्म	१०. ६१. ५
प्रथित यामनृथिवी	५. ५८. ७
प्रथिजिदिभि घृणन्ति	२. ४३. १
प्र दातुदो दिव्यो	९. ९७. २३
प्र दीधितिर्विश्वारा	३. ४. ३
प्र देवं देववीतये	६. १६. ४१
प्र देवं देव्या धिया	१०. १७६. २
प्र देवत्रा ब्रह्मणे गातु	१०. ३०. १
प्र देवमन्त्रा मनुमन्त्र	९. ६८. १
प्र देवोदासो अग्निर्देवां	८. १०३. २
प्र द्यावा० अन्तावृत्ता	१. १५९. १
प्र द्यावा० नमोभिः	७. ५३. १
प्र दुष्प्राय प्र शवसे	८. ९. २०
प्र धन्या सोम जागृवि	९. १०६. ४
प्र धारा अम्य शुष्मिणो	९. ३०. १
प्र धारा मन्त्रो अग्निवो	९. ७. २
प्र नः पूषा चरयं	१०. ९२. १३
प्र नव्यसा सहसः	६. ६. १
प्र निम्नेनेव सिन्धवो	९. १७. १
प्र नु यदैषा महिना	१. १८६. ९
प्र नु वयं सुते या	५. ३०. ३
प्र नु वोचा सुतेषु वां	६. ५९. १
प्र नूनं जातवेदसमथं	१०. १८८. १
प्र नूनं प्रायतामयं	१०. ६२. ८
प्र नूनं धावता पृथङ्	८. १००. ७
प्र नूनं ब्रह्मणस्पति	१. ४०. ५
प्र नू महित्वं वृषभस्य	१. ५९. ६
प्र नू स मतेः शवसा	१. ६४. १३
प्र नेमस्मिन्दृष्टो सोमो	१०. ४८. १०
प्र नो यच्छत्वयमा	१०. १४१. २
प्र पथे पथामजनिष्ट	१०. १७. ६
प्र पर्वतानामुशती	३. ३३. १
प्र पवमान धन्वमि	९. २४. ३
प्र पस्त्वामदितिं	४. ५५. ३
प्र पीपय वृषभ	३. १५. ६
प्र पुनातस्य चेतस्त	९. १६. ४
प्र पुनानाय वेद्यसे	९. १०३. १
प्र पूतास्तिग्मशोचिषे	१. ७९. १०
प्र पूर्वेज पितरा	७. ५३. २
प्र पूर्यं वृणीमहे	८. ४०. १५

प्र प्यायस्व प्र स्वन्दस्व	१. ६७. २८	प्र यद्विधा परावतः	१. ३९. १
प्रप्र क्षयाय पन्पसे	१. ९. २	प्र यद्विधा महिना	१. १७३. ६
प्रप्र पूणस्तु विजातस्य	१. १३८. १	प्र यद्विद्विष्ट एषां	१. ९७. ३
प्रप्र वस्त्रिपुभमिषं	८. ६९. १	प्र यद्वेधेषु वृषती	१. ८५. ५
प्रपायमग्निर्भरतस्य	७. ८. ४	प्र यद्वस्त्रिपुभमिषं	८. ७. १
प्रपा वो अस्मे स्वयशो	१. १२९. ८	प्र यद्वहये मरुतः	१०. ७७. ६
प्र बभ्रवे वृषभाय	२. ३३. ८	प्र यद्वेहेधे महिना	१. १८०. ९
प्र बाहवा सिस्तुतं	७. ६२. ५	प्र यदां मित्रावरुणा	६. ६७. ९
प्र बुध्या व ईरते	७. ५६. १४	प्रयन्तमित्तरि जारं	१. १५२. ४
प्र बोधयोषः वृषतो	१. १२४. १०	प्र यन्ति यहां विपयन्ति	७. २३. २
प्र बोधयोषो अश्विना	८. ९. १७	प्र यन्तु वाजास्तविषी	३. २६. ४
प्र ब्रह्माणि नमाकचदिन्द्रा	८. ४०. ५	प्र यमन्तवृषसवासी	१०. ४२. ८
प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो	७. ४२. १	प्र याः सिन्धवे सूर्यस्य	१०. ३५. ५
प्र ब्रह्मिनु सदानाहतस्य	७. ३६. १	प्र या घोषे भृगवाणे	१. १२०. ५
प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्र	८. ४६. १०	प्रयाजान्मे अनुयाजौध	१०. ५१. ८
प्रभङ्गी शूरो मववा	८. ६१. १८	प्र या जिगाति स्वर्गलेव	७. १०४. १७
प्रभतो रयं गव्यन्त	८. २. ३५	प्र यात शीभमाशुभिः	१. ३७. १४
प्र भूर्जयन्तं महां	१०. ४६. ५	प्र याभिर्यासि दाग्धांस	७. ९२. ३
प्र भ्रातृत्वं सुदानवो	८. ८३. ८	प्र या महिम्ना महिनास्तु	६. ६१. १३
प्र मंहिष्ठाय गायत	८. १०३. ८	प्र युजो वाचो अभ्रियो	९. ७. ३
प्र मंहिष्ठाय बृहते	१. ५७. १	प्रयुञ्जती दिव एति	५. ४७. १
प्र मन्दिने पितुमदर्चता	१. १०१. १	प्र ये गावो न भूर्णय	९. ४१. १
प्र मन्महे शवसानाय	१. ६२. १	प्र ये युद्धादममदुस्त्वाया	७. १८. २१
प्र मातुः प्रतरं गुण	१०. ७९. ३	प्र ये जाता महिना ये	५. ८७. २
प्र मात्राभिरि रिचि	३. ४६. ३	प्र ये दिवः पृथिव्या	१०. ७७. ३
प्र मा युयुञ्जे प्रयुजो	१०. ३३. १	प्र ये दिवो बृहतः	५. ८७. ३
प्र मित्रयोर्वरुणयोः	७. ६६. १	प्र ये धामानि पूर्या	४. ५५. २
प्र मित्राय प्रार्यम्णे	८. १०१. ५	प्र ये मित्रं प्रार्यमर्णं	१०. ८९. ९
प्र मे नमी साप्य इषे	१०. ४८. ९	प्र ये मे वन्ध्वेषे गां	५. ५२. १६
प्र मे पन्था देव्याना	७. ७६. २	प्र ये ययुवृकासो	७. ७४. ६
प्र मे विविकीं अविदन्	३. ५७. १	प्र ये वसुभ्य ईवदा	५. ४९. ५
प्र यं राये निनीपसि	८. १०३. ४	प्र ये शुम्भन्ते जनयो	१. ८५. १
प्र य आरुः शितिष्ठस्य	३. ७. १	प्र यो ननक्षे अभ्योजसा	८. ५१. ८
प्र यश एतु हेत्वो न	७. ४३. २	प्र यो वां मित्रावरुणा	८. १०१. ३
प्र यश एत्वानुपगया	५. २६. ८	प्र राजा वाचं जनयन्	९. ७८. १
प्रयज्यवो मरुतो	५. ५५. १	प्र रुद्रेण ययिना यन्ति	१०. ९२. ५
प्र यत्ते अग्ने सूरयो	१. ९७. ४	प्र रेभ एत्यति वार	९. ८६. ३६
प्र यत्पितुः परमाक्षीयते	१. १४१. ४	प्र वः पान्तं रघुमन्यवो	१. १२२. १
प्र यत्सिन्धवः प्रसवं	३. ३६. ६	प्र वः पान्तमन्यसो	१. १५५. १
प्र यदग्नेः सहस्वतो	१. ९७. ५	प्र वः शंसाम्यद्रुहः	८. २७. १५

प्र वः शर्वाय वृचये	१. ३७. ४
प्र वः शुक्राय भानवे	७. ४. १
प्र वः सत्वायो अग्नये	६. १६. २२
प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय	२. १६. १
प्र वः स्पृजकन्तुविताय	५. ५०. १
प्र व इन्द्राय बृहते	८. ८०. ३
प्र व इन्द्राय मादने	७. ३१. १
प्र व उग्राय निष्ठुरे	८. ३२. २७
प्र व एको मिमय	२. २९. ५
प्र व एते सुयुजो याम	५. ४४. ४
प्रवता हि क्रतूतामा	४. ३१. ५
प्रवते अग्रे जनिमा	१०. १४२. २
प्रवत्पतीयं पृथिवी	५. ५४. ९
प्रवयामना सुवृता	१. ११८. ३
प्र वतीय दिवो अस्मान	७. १०४. १९
प्र वां दंसांस्स्यध्निना	१. ११६. २५
प्र वां निचिरुः ककुहो	१. १८१. ५
प्र वां महि यवी	४. ५६. ५
प्र वां रथो मनोजवा	७. ६८. ३
प्र वां शरद्वानृपभो	१. १८१. ६
प्र वां स मित्रावरुणा	७. ६१. २
प्र वां स्तोमाः सुवृक्तयो	८. ८. २२
प्र वाचमिन्दुरिष्यति	९. १२. ६
प्रवाच्यं वचसः किं मे	४. ५. ८
प्रवाच्यं शश्वथा वीर्यं	३. ३३. ७
प्र वाजमिन्दुरिष्यति	९. ३५. ४
प्र वाता इव दोधत	१०. ११९. २
प्र वाता वान्ति पतयन्ति	५. ८३. ४
प्र वामन्धांसि मयान्यस्सुरै	७. ६८. २
प्र वामर्चन्त्युदियनो	३. १२. ५
प्र वामवोचमध्विना	४. ४५. ७
प्र वामभ्रोतु सुपुति	१. १७. ९
प्र वायुमच्छा बृहती	६. ४९. ४
प्र वावृजे सुप्रया	७. ३९. २
प्र विश्वसामन्नत्रिवर्चा	५. २२. १
प्र विष्णवे शूमेतु	१. १५४. ३
प्र वीरमुग्रं विविचिं	८. ५०. ६
प्र वीरया शुचयो	७. ९०. १
प्र वीराय प्र तवसे	६. ४९. १२
प्रवृण्वन्तो अभियुजः	९. २१. २

प्र वेघसे कवये वेद्याय	५. १५. १
प्र वेपयन्ति पर्वतान्	१. ३९. ५
प्र वो द्रावाणः सविता	१०. १७५. १
प्र वोऽच्छा रिरिचे	१०. ३२. ५
प्र वो देवं चित्सहसान	७. ७. १
प्र वो देवायाम्ये	३. १३. १
प्र वो धियो मन्द्रध्रुवो	९. ८६. १७
प्र वो भ्रियन्त हृद्भवो	१. १४. ४
प्र वो मग्नस्तविषा	५. ५४. २
प्र वो महीमरमति	७. ३६. ८
प्र वो मोह मतयो	५. ८७. १
प्र वो मोह मन्दमाना	१०. ५०. १
प्र वो मोह महि नमो	१. ६२. २
प्र वो मोह महिवृधे	७. ३१. १०
प्र वो मोह सहसा	१. १२७. १०
प्र वो मित्राय गायन	५. ६८. १
प्र वो यजेतु देवयन्तो	७. ४३. १
प्र वो यज्ञं पुरुषां	१. ३६. १
प्र वो रथि युताथं	५. ४१. ५
प्र वो वाजा अभिययो	३. २७. १
प्र वो वार्यु रथयुजं कृणुष्व	५. ४१. ६
प्र वो वार्यु रथयुजं पुरंधि	१०. ६४. ७
प्र शंतमा वरुणं दीधिति	५. ४२. १
प्र शंसमानो अतिथिर्न	८. १९. ८
प्र शंसा गोपद्वयं	१. ३७. ५
प्र शर्घ आत् प्रयमं	४. १. १२
प्र शर्घाय मारुताय	५. ५४. १
प्र शुक्रासो वयोध्रुवो	९. ६५. २६
प्र शुक्रे दुर्वी मनीषा	७. ३४. १
प्र शुन्धुवं वरुणाय	७. ८८. १
प्र शोशुचन्या उपसो	१०. ८९. १२
प्र श्यावाध धृष्णुयाचां	५. ५२. १
प्र स्येनो न मदि	६. २०. ६
प्र सक्षणो दिव्यः कण्व	५. ४१. ४
प्र स क्षयं तिरते वि	८. २७. १६
प्र सद्यो अग्रे अये	५. १. ९
प्र सतपुमृतवीति	१०. ४७. ६
प्र सतवधिरपासता	८. ७३. ९
प्र सतहोता सनका	३. २९. १४
प्र स मित्र मतो अस्तु	३. ५९. २

प्र सघ्राजं चर्पणीना	८. १६. १
प्र सघ्राजं बृहते मन्म	६. ६८. ०
प्र सघ्राजं बृहदर्चा	५. ८५. १
प्र सघ्राजो असुरस्य	७. ६. १
प्रसवे त उद्गिरते	०. ५०. २
प्र सप्तसिपे पुच्छत	१०. १८०. १
प्र साकमुक्षे अर्चता	७. ५८. १
प्र सा क्षितिरसुर या	१. १५१. ४
प्र सा वाचि सुष्टुति	७. ५८. ६
प्र सीमाश्रित्यो अमृजद्	२. २८. ४
प्र सु मन्ता चियसानस्य	१०. ३२. १
प्र सु ज्येष्ठं निचिराम्यां	१. १३६. १
प्र सुवानस्यान्वसो	०. १०१. १३
प्र सुमेधा गातुविद्	०. ०२. ३
प्र सु य आपो महिमान	१०. ७५. १
प्र सुवान इन्द्रुरक्षाः	०. ६६. २८
प्र सुवानो धारया	०. ३४. १
प्र सु विश्वाग्रजसो	१. ७६. ३
प्र सु धृतं सुराग्रसमर्चा	८. ५०. १
प्र सु प विभ्यो मस्तो	४. २६. ४
प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं	५. ४२. १४
प्र सु स्तोमं भग्न	८. १००. ३
प्र सु त इन्द्र प्रवता	३. ३०. ६
प्रस्तो भग्नमर्क	१०. १६७. ४
प्र सु न एत्यज्वरो	८. २७. ३
प्र स्तनव क्रभुणां	१०. १७६. १
प्र सु मद् सशरणाय	५. ४२. १३
प्र सेनानी शूरो भग्नो	०. ९६. १
प्र सो अग्न तवोतिभिः	८. १०. ३०
प्र सोता जीरो अज्वरो	७. ०२. २
प्र सोम देववीतये	०. १०७. १२
प्र सोम मनुमत्तमो	०. ६३. १६
प्र सोम याहि धारया	०. ६६. ७
प्र सोमस्य पवमान	०. ८१. १
प्र सोमाय व्यश्ववद्	०. ६५. ७
प्र सोमासः स्वाप्यः	०. ३१. १
प्र सोमासो अयन्विपुः	०. २४. १
प्र सोमासो मद्व्युतः	०. ३२. १
प्र सोमासो विपश्चितो	०. ३३. १
प्र सोमो अति धारया	०. ३०. ४

प्र स्कम्भदेव्या अनवध	१. १६६. ७
प्रस्तुतिर्वा धाम न	१. १५३. २
प्रस्तोक इत्तु राजसत्त	६. ४७. २२
प्र स्तोपदुष गासिप	८. ८१. ५
प्र स्वानासो रथा	०. १०. १
प्र हंसासस्तुपले मनु	०. ०७. ८
प्र हि जलं बृहवो यं	२. ३०. ६
प्र हि त्वा पूषज्जिरं	१. १३८. २
प्र हिन्वानास इन्द्रवो	०. ६४. १६
प्र हिन्वानो जनिता	०. ००. १
प्र हि रिक्शि ओजस्ता	८. ८८. ५
प्र होता जातो महान्	१०. ४६. १
प्र होत्रे पूर्व वचो	३. १०. ५
प्र द्यच्छा मनीषाः स्यातां	१०. २६. १
प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वचो	१०. ८०. ११
प्राप्तये तवसे भरध्वं	७. ५. १
प्राप्तये बृहते यज्ञियाय	५. १२. १
प्राप्तये वाचमीरय	१०. १८७. १
प्राप्तये विश्वगुचे चियन्धे	७. १३. १
प्राप्तुवो नभन्वो न वक्वा	४. १०. ७
प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा	१०. ११०. ४
प्राचीनं बर्हिरोजसा	१. ८८. ४
प्राचीनो यज्ञः सुवितं	७. ७. ३
प्राचीमु देवाश्विना चियं	७. ६७. ५
प्राञ्चं यज्ञं चकृम	२. १. २
प्रातः सुतमपिबो	४. ३५. ७
प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं	७. ४१. १
प्रातरग्निः पुनर्प्रियो	५. १८. १
प्रातर्गरेधे जरणेव	१०. ४०. ३
प्रातर्गितं भगमुग्रं	७. ४१. २
प्रातर्देवीमर्दिति	५. ६०. ३
प्रातर्पयज्यमश्विना	५. ७७. २
प्रातर्पावभिरा गतं	८. ३८. ७
प्रातर्पावाणा प्रथमा	५. ७७. १
प्रातर्पावाणा रथेव	२. ३०. २
प्रातर्पाण्याः सहस्रकृत	१. ४५. ९
प्रातर्पुजं नास्त्यायि	१०. ४१. २
प्रातर्पुजा वि बोवया	१. २२. १
प्राता रजं प्रातरित्या	१. १२५. १
प्राता रथो नवो योजि	२. १८. १

शान्यचक्रमहः सूर्यस्य	५. २९. १०
श्राव स्तोतारं मयवत	८. ३६. २
श्रावीविपद्वाच ऊर्मि	९. ९६. ७
श्रावेषा मा बृहते	१०. ३४. १
श्रास्तीहृष्योवा ऋषिभि	१०. १०५. ६
श्रास्मा ऊर्जं घृतश्रुत	८. ८. १६
श्रास्मै गायत्रमर्चते	८. १. ८
श्रास्मै हिनोत मधुमन्त	१०. ३०. ८
श्रास्य धारा अक्षरन्	९. २९. १
श्रास्य धारा बृहतीरस्तृष्ट	९. ९६. २२
श्रियं वुर्यं न काम्य	५. १०. ४
श्रियं श्रद्धे ददतः	१०. १५३. २
श्रियमेधवदन्निवन्नातवेदो	१. ४५. ३
श्रिया तष्टानि मे कपि	१०. ८६. ५
श्रियास हतो मयवजग्निष्टौ	७. १०. ८
श्रियो नो अस्तु विरपति	१. २६. ७
श्रीणीताश्चान्हितं जयाय	१०. १०१. ७
श्रेतां यशस्य शंभुवा	२. ४१. १९
श्रेता जयता नर इन्द्रो	१०. १०३. १३
श्रेतो मुञ्चामि नानुतः	१०. ८५. २५
श्रेदं ब्रह्म वृत्रतूर्येष्वाविध	८. ३७. १
श्रेद्धो अग्ने दीदिति	७. १. ३
श्रेदमिर्वावृधे स्तोमिभि	३. ५. २
श्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा	७. ९८. ५
श्रेन्द्राभिभ्यां सुवचस्या	१०. ११६. ९
श्रेयस सूर्यो अर्यं न पां	१०. २९. ५
श्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषि	१. १८६. ३
श्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे	८. ८४. १
श्रेष्ठमु श्रियाणां स्तुष्या	८. १०३. १०
श्रेहि श्रेहि पथिभिः	१०. १४. ७
श्रेढभीहि धृष्णुति	१. ८०. ३
श्रेतु ब्रह्मणस्पतिः	१. ४०. ३
श्रेते वदन्तु प्र वयं	१०. ९४. १
श्रेष स्तोमः पृथिवी	५. ४२. १६
श्रेषामग्नेषु विद्युरेव	१. ८७. ३
श्रो अयासीदिन्तुरिन्द्रस्य	९. ८६. १६
श्रो अधिनाववसे कृणुष्यं	१. १८६. १०
श्रो अस्मा उपस्तुतिं	८. ६२. १
श्रोमां पीतिं वृष्ण इयमि	१०. १०४. ३
श्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं	६. २१. ९

श्रो त्ये आगयोऽग्निषु	५. ६. ६
श्रोधदश्वो न यवसे	७. ३. २
श्रो द्रोणे हरयः कर्मा	६. ३७. २
श्रोरोर्मिनावरुणा पृथिव्याः	७. ६१. ३
श्रोष्टेशया वक्षोराया	७. ५५. ८
श्रो वस्मै पुरोध	१०. १३३. १
श्रो स्य वसिः पथ्यागि	९. ८९. १
श्रुद् सूर्यं श्रवसा महौ	८. १०१. १२
वज्रस्य नीचा वि पणेश्व	१०. ९२. ३
वज्रिषा तद्वपुषे धायि	१. १४१. १
वज्रिषा देव निष्कृत	५. ६७. १
वज्रिषा पर्वतानां शिद्रं	५. ८४. १
वज्रिषा महिमा वामि	६. ५९. २
वज्रत्वियाय धाम्न	८. ६३. ११
वण्महौ अस्ति सूर्य	८. १०६. ११
वतो वतासि यम नैव	१०. १०. १३
वश्वेव गु स्वतवसे	५. ११. ४
वज्राणः सूतो सहसो	३. १. ८
वज्रुरेको विपुणः सूनरो	८. २९. १
वहिः प्राचीनमोजसा	९. ५. ४
वर्हिर्वा यत्स्वपत्याय	१. ८३. ६
वर्हिपदः पितर ऊत्पर्वा	१०. १५. ४
वलं धेहि तनूषु नो	३. ५३. १८
वलविहायः स्वपिरः	१०. १०३. ५
वहवः सूरचक्षसो	७. ६६. १०
वह्नीः समा अकरमन्त	१०. १२४. ४
वह्नीनां पिता बहुरस्य	६. ७५. ५
वाधसे जनानृपभेव	६. ४६. ४
विभया हि त्वावत	८. ४५. ३५
विभ्रद्वापि हिरण्ययं	१. २५. १३
वीभस्तृतां सवुजं	१०. १२४. ९
वृषवुकयं हवामहे	८. ३२. १०
वृहती इव सूनवे	५. ५९. ४
वृहत्सुष्टः प्रसवीता	४. ५३. ६
वृहत्स्वध्वन्द्रममवद्	१. ५२. ९
वृहदिन्द्राय गायत	८. ८९. १
वृहतु गायिषे वचो	७. ९६. १
वृहदिन्द्रो अविभिः	६. ४८. ७
वृहददन्ति मद्विरेण	१०. ९४. ४
वृहदयो बृहते तुभ्यमग्ने	५. ४३. १५

बृहदयो मयवद्भयो	७. ५८. ३
बृहदयो हि भानवे	५. १६. १
बृहदरुयं मरुतां देवं	८. १८. २०
बृहन्त इन्द्रागवो	३. १. १४
बृहन्त इन्द्र ये ते	२. ११. १६
बृहन्तेव गम्भारेषु	१०. १०६. ९
बृहन्नच्छायो अपलाशो	१०. २७. १४
बृहन्निदिध्म एषां भूरि	८. ४५. २
बृहस्पत इन्द्र वर्धतं	४. ५०. ११
बृहस्पतिः प्रथमं	४. ५०. ४
बृहस्पतिः समजयद्	६. ७३. ३
बृहस्पतिरमत हि	१०. ६८. ७
बृहस्पतिर्नः परि पातु	१०. ४२. ११

बृहस्पतिर्नैषतु दुर्गता	१०. १८२. १
बृहस्पते अति सदर्यो	२. २३. १५
बृहस्पते जुषस्व नो	३. ६२. ४
बृहस्पते तपुषाश्वेव	२. ३०. ४
बृहस्पते परि दीया	१०. १०३. ४
बृहस्पते प्रति मे देवता	१०. ९८. १
बृहस्पते प्रथमं वाचो	१०. ७१. १
बृहस्पते या परमा	४. ५०. ३
बृहस्पते सुवमिन्द्रश्च	७. ९७. १०

बृहस्पते सप्तमित्रः	१. १०६. ५
बोधयन्मा हरिभ्यां	४. १५. ७
बोधा मे अस्य वचसो	१. १४७. २
बोधा तु मे मयवन्	७. २२. ३
बोधिन्मनसा रभ्येविरा	५. ७५. ५
बोधिन्मना इदस्तु नो	८. ९३. १८
मत्त गामर्थं जनयन्त	१०. ६५. ११
मत्त च ते जातवेदो	१०. ४. ७
मत्त चारी चरति	१०. १०९. ५
मत्त जिन्यतस्तुत	८. ३५. १६
मत्तणस्पतिरिता सं	१०. ७२. २
मत्तणस्पते त्वमस्य	२. २३. १९
	२. २४. १६
मत्तणस्पतेभवयया	२. २५. १४
मत्तणस्पते सुयमस्य	१५

मत्तणाग्निः संविदानो	१०. १६२. १
मत्तणा ते ब्रह्मयुजा	३. ३५. ४
मत्तन्वीर मत्तकृति	७. २९. २
मत्त प्रजावदा भर	६. १६. ३६
मत्ता कृणोति वरुणो	१. १०५. १५
मत्तायं ब्रह्मवाहसं	६. ४५. ७
मत्ता ण इन्द्रोप याहि	७. २८. १
मत्ताणस्त्वा वयं युजा	८. १७. ३
मत्ताणि मे मतयः	१. १६५. ४
मत्ताणि हि चकृषे	६. २३. ६
मत्ता त इन्द्र शिर्षणः	८. ९०. ३
मत्ता देवानां पदवीः	९. ९६. ६
मत्ताणदिन्द्र राघसाः	१. १५. ५
मत्ताणासः पितरः	६. ७५. १०
मत्ताणासः सोमिनो	७. १०३. ८
मत्ताणासो अतिरात्रे	७. १०३. ७
मत्ताणोऽस्य सुखमासीद्	१०. ९०. १२
भृगं वियं वाजयन्तः	२. ३८. १०
भग एव भगवो अस्तु	७. ४१. ५
भग प्रणेता न सत्य	७. ४१. ३
भगभक्तस्य ते वय	१. २४. ५
भगस्य स्वसा वरुणस्य	१. १२३. ५
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम	१. ८९. ८
भद्रं ते अग्ने सहसिन्	४. ११. १
भद्रं नो अपि वातप मनः	१०. २०. १
भद्रं नो अपि वातप मनो	१०. २५. १
भद्रंभद्रं न आ भरे	८. ९३. २८
भद्रं मनः कृणुष्व	८. १९. २०
भद्रं वै वरं वृणते	१०. १६४. २
भद्रमिदं रुदामा अग्ने	५. ३०. १२
भद्रमिद्रा कृण्वत	७. ९६. ३
भद्रा अग्नेर्वध्यथस्य	१०. ६९. १
भद्रा अन्वा हरितः	१. ११५. ३
भद्रा ते अग्ने स्वनीक	४. ६. ६
भद्रा ते हस्ता सुहृतोत	४. २१. ९
भद्रा ददथा उर्विया	६. ६४. २
भद्रा वत्सा सनन्या	९. ९७. २
भद्रो नो अग्निराहुतो	८. १९. १९
भद्रो भद्रया सचमान	१०. ३. ३
भरघदि विरतो वैविजानः	४. २६. ५

भरद्वाजाय सप्रयः	६. १६. ३३
भरद्वाजायाव धुक्षत	६. ४८. १३
भरामेष्मं कृणवासा	१. १४. ४
भराय सु भरत भाग	१०. १००. २
भरेषु हव्यो नमस्तोष	२. २३. १३
भरेभिन्द्रं सुहवं	१०. ६३. ९
भर्गो ह नामोत यस्य	१०. ६१. १४
भवा दुम्नी वाध्यथोत	१०. ६९. ५
भवा नो भग्नेऽवितोत	१०. ७. ७
भवा नो भग्ने सुमना	३. १८. १
भवा मित्रो न शैव्यो	१. १५६. १
भवा वरुणं गृणते	१. ५८. ९
भवा वरुणं मयवन्	७. ३२. ७
भारतीके सारस्वति	१. १८८. ८
भारती पवमानस्य	९. ५. ८
भास्वती नेत्री सृष्टतानां	१. ९२. ७
भास्वती नेत्री सृष्टताना	१. ११३. ४
भिनत्सुरो नवतिमिन्द्र	१. १३०. ७
भिनद्गिरि शवसा वज्र	४. १७. ३
भिनद्वलमद्गिरोभि	२. १५. ८
भिन्वि विश्वा अप द्विषः	८. ४५. ४०
भीताय नाचमानाय	५. ७८. ६
भीमो विषेणुधेभि	७. २१. ४
भुज्युमंहसः पिष्टृषो	१०. ६५. १२
भुरन्तु नो यशसः	१०. ७६. ६
भुवन्त्रितस्य मर्ष्यो	९. ३४. ४
भुवनस्य पितरं गीभि	६. ४९. १०
भुवश्चभुर्मह क्रतस्य	१०. ८. ५
भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा	१०. ५०. ४
भुवो जनस्य दिव्यस्य	६. २२. ९
भुवो यज्ञस्य रजसश्च	१०. ८. ६
भुवोऽपिता वामदेवस्य	४. १६. १८
भूम्या भन्तं पर्वक	१०. ११४. १०
भूय इदाह्वये वीर्यायै	६. ३०. १
भूयसा वस्त्रमचरन्	४. २४. ९
भूयाम ते सुमती	८. ३. २
भूयामो धु त्वावतः	४. ३२. ६
भूरिं दे अचरन्ती	१. १८५. २
भूरिकर्मणे वृषभाय	१. १०३. ६
भूरि चक्रपं युज्येभि	१. १६५. ७

भूरि चक्र मन्तः	७. ५६. २३
भूरि त इन्द्र वीर्यं	१. ५७. ५
भूरि दक्षेभिर्वचनेभि	१०. ११३. ९
भूरिदा भूरि देहि नो	४. ३२. २०
भूरिदा क्षसि श्रुतः	४. ३२. २१
भूरि नाम वन्दमानो	५. ३. १०
भूरिमिः समह क्रविमि	८. ७०. १४
भूरि हि ते सवना	७. २२. ६
भूरीणि भद्रा नर्घेषु	१. १६६. १०
भूरीणि हि त्वे दधिरे	३. १९. ४
भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्त	१०. ८. ९
भूरीदिन्द्रस्य वीर्यं	८. ५५. १
भूर्जस उत्तानपदो	१०. ७२. ४
भूषत योऽपि बभूवु	१. १४०. ६
भूमिभिश्चासि तृनुजिग्रा	४. ३२. २
भोजं त्वामिन्द्र वयं	२. १७. ८
भोजमश्वाः सुष्टुवाहो	१०. १०७. ११
भोगा जिग्युः सुरभि	१०. १०७. ९
भोजयायधं सं भुजन्त्याशुं	१०. १०७. १०
भूं सीमहि त्वा वयमस्माकं	१०. २६. ४
मंहिष्टं वो मघोनां	५. ३९. ४
मंहिष्टा वाजसातमेवयन्ता	८. ५. ५
मक्ष कनायाः सक्षयं नवग्वा	१०. ६१. १०
मक्ष कनायाः सक्षयं नवीयो	१०. ६१. ११
मक्ष ता त इन्द्र क्षानामस	१०. २२. ११
मक्ष देववतो रयः	८. ३१. १५
मक्ष न येयु दोहसे	६. ६६. ५
मक्ष न वक्षिः प्रजाया	१०. ६१. ९
मक्ष हि प्मा गच्छय	४. ४३. ३
मयस्य ते तविपस्य	३. ३४. २
मघोनाः स्म वृत्रहत्येषु	७. ३२. १५
मघोना आ पवस्व नो	९. ८. ७
मतयः सोमपासुर्ग	३. ४१. ५
मती गुष्टो चिया हितः	९. ४४. २
मत्ति नो वस्यद्विष्टय	१. १७६. १
मत्ति वायुमिष्टये	९. ९७. ४२
मत्ति सोम वरुणं	९. ९०. ५
मत्स्यापायि ते महः	१. १७५. १
मत्स्या सुशिख मन्दिभिः	१. ९. ३
मत्स्या सुशिख हरिव	८. ९९. २

मयीचर्दी विभूतो	१. ७१. ४	मन्दिष्ट यदुशने कान्ये	१. ५१. ११
मयीचर्दी विष्टो	१. १४८. १	मन्त्रं होतारं शुचि	३. २. १५
मद्च्युत्सेति सादने	१. १२. ३	मन्त्रं होतारमुशिजो नमोभिः	१०. ४६. ४
मदेनेपितं मद्मुद्रमुद्रेण	८. १. २१	मन्त्रं होतारमुशिजो यविष्ठ	७. १०. ५
मदेमे हि नो ददिर्युषा	१. ८१. ७	मन्त्रं होतारमुत्विजं	८. ४४. ६
मधु नक्तमुतोपसो	१. ९०. ७	मन्द्रजिह्वा युगुर्वणी	१. १४२. ८
मधु नो ह्यावापुषिबी	६. ७०. ५	मन्द्रया सोमधारया	१. ६. १
मधुवृष्टं घोरमयासमधं	१. ८९. ४	मन्द्रस्य कवेर्दिव्यस्य	६. ३०. १
मधुमतीरोपधीर्वा	४. ५७. ३	मन्द्रस्य रूपं विविदु	०. ६८. ६
मधुमन्तं तनूनपायसं	१. १३. २	मन्द्रा कृणुष्वं धिय आ	१०. १०१. २
मधुमन्मे परायणं	१०. २४. ६	मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने	१. ३६. ५
मधुमात्रो वनस्पति	१. ९०. ८	मन्पुरिन्द्रो मन्पुरेवात्स	१०. ८३. २
मधु वाता क्रतायते	१. ९०. ६	मन्ये त्वा यज्ञियं	८. ९६. ४
मधोर्वागामनु क्षर	१. १७. ८	ममचन ते मयवन्	४. १८. ९
मध्या यत्कर्त्तमभव	१०. ६१. ६	ममचन त्वा युषतिः	४. १८. ८
मध्य होता दुरोणे	६. १२. १	ममत्तु त्वा दिव्यः सोम	१०. १३६. ३
मध्यः पिवतं मधुपेनि	४. ४५. ३	ममत्तु नः परिज्मा	१. १२२. ३
मध्यः सृष्टं पवस्व	१. ९७. ४४	मम त्वा सूर उदिते	८. १. २९
मध्यः सोमस्याश्विना	१. ११९. १	मम देवा विह्वे मन्तु	१०. १२८. २
मध्य ऊ पु मधुयुवा	५. ७३. ८	मम क्षिता राष्ट्रं	४. ४२. १
मध्वो वो नाम मारुतं	७. ५७. १	मम पुत्राः शत्रुहणो	१०. १५९. ३
मनीषिणः प्र भरष्वं	१०. १११. १	मम महेन्द्र यात्रच्छा	२. १८. ७
मनीषिभिः पवते पूर्यः	१. ८६. २०	ममाग्ने बर्चो विह्वेवस्तु	१०. १२८. १
मनुष्यन्ता नि धीमहि	५. २१. १	मया सो अन्नमति यो	१०. १२५. ४
मनुष्यदग्ने अङ्गिरस्य	१. ३१. १७	मयि देवा द्रविणमा	१०. १२८. ३
मनुष्यदिन्द्र सत्तनं	३. ३२. ५	मयो द्ये मेधिरः	३. ११. ३
मनो अस्या अन	१०. ८५. १०	मयोभुवति अभि	१०. १६९. १
मनोजवसा वृषणा	८. २२. १६	मरुतः पिबन् क्रतुना	१. ५. २
मनोजवा अयमान	८. १००. ८	मरुतो मास्तस्य न	८. २०. २३
मनो न येषु हवनेषु	१०. ६१. ३	मरुतो यद्द वो दिवः	८. ७. ११
मनो न योऽध्वनः	१. ७१. ९	मरुतो यद्द वो बलं	१. ३७. १२
मनो न्या हवामहे	१०. ५७. ३	मरुतो यस्य हि क्षये	१. ८६. १
मघ्नमवर्षं सुधितं	७. ३२. १३	मरुतो वीटपाणिभि	१. ३८. ११
मन्यता नरः कवि	३. २९. ५	मरुत्वतो अग्नीतस्य	५. ४२. ६
मन्दन्तु त्वा मयवन्	८. ४. ४	मरुत्वन्तं वृषमं वाष्टधान	३. ४७. ५
मन्दन्तु त्वा मन्दिनो	१. १३४. २		६. १९. ११
मन्दमान क्रतादधि	१०. ७३. ५	मरुत्वन्तं हवामह	१. २३. ७
मन्दस्य होत्रादनु	२. ३७. १	मरुत्वन्तं मीषिण	८. ७६. ५
मन्दस्या सु स्वर्णर	८. ६. ३९	मरुतु वो दधीमहि	५. ५२. ४
मन्दाग्रे दशतपस्य	१. १२२. १३	मरुतोऽग्रस्य वृजनस्य	१. १०१. ११

मरुताँ इन्द्र मीदुः
मरुताँ इन्द्र वृषभो
मर्ताभिदो नृत्तवो
मर्ता अमर्त्यस्य ते
मर्माणि ते वर्मणा
मरुञ्जानास आपयो
मर्यो न शुभ्रस्तत्त्वं
मरुः स राय एषते
मरुः सु वो अरग्नि
मरु उग्राय तवसे
मरुत्तस्तोमो महिष
मरुत्तदुल्वं स्यविरं
मरुत्तदः कवयश्चारु
मरुत्तधाम गुह्यं पुरु
मरुदय महतामा
मरुधर्मैर्वर्ततः क्रतुमा
मरुधित्वमिन्द्र यत
मरुधित्वा पनसो
मरुदो अमत्रो वृजने
मरुदो असि महिष
मरुदो असि सोम ज्येष्ठ
मरुदो अस्यध्वरस्य
मरुदो आदित्यो नमस्तोप
मरुदो इन्द्रः परधनु
मरुदो इन्द्रो नृवदा
मरुदो इन्द्रो य ओजसा
मरुदो उग्रो वावृधे
मरुदो उतासि यस्य
मरुदो ऋषिर्देवशा
मरुहान्तं कोशमुदचा
मरुहान्तं त्वा महीरन्वापो
मरुहान्तं महिना वयं
मरुहान्ता मित्रावरुणा
मरुहान्तो मरुद्वा विभ्यो
मरुहान्तस्तघस्ये ध्रुव
मरुहिरैव ऊतये
मरुहि क्षेत्रं पुरु अन्द्रं
मरुहि ज्योतिर्निहितं
मरुहि ज्योतिर्भिन्नतं
मरुहि त्रीणामवोऽस्तु

८. ७६. ७
३. ४७. १
८. २०. २२
८. ११. ५
६. ७५. १८
९. ६४. १७
९. ९६. २०
१. १४९. १
८. ४६. १७
८. ९६. १०
९. ९७. ४३
१०. ५३. १
३. ५८. १७
१०. ५५. २
१०. ३६. १३
४. ३९. २
१. १६९. १
४. १२. ५
३. ३६. ४
३. ४६. २
९. ६६. १६
७. ११. १
३. ५९. ५
१. ८. ५
६. १९. १
८. ६. १
३. ३६. ५
७. ३१. ७
३. ५३. ९
५. ८३. ८
९. २. ४
८. १२. २३
८. २५. ४
१. १६६. ११
३. ६. ४
१. ४५. ४
३. ३१. १५
३. ३०. १४
१०. ३७. ८
१०. १८५. १

मरुहि त्वाष्ट्रमूर्जयन्ती
मरुहि धावापृथिवी
मरुहि पतरः सुकृतं सोम्यं
मरुहि महे तवसे दीप्ये
मरुहि महे दिवे अर्चा
मरुहिष्ण एषां पितर
मरुहि रावो विश्वजन्यं
मरुहि वो० मित्र दाशुपे
मरुहि वो० मित्रार्यमन्
मरुहिपासो मायिनश्चित्र
मरुहो अत्र महिना वार
मरुहो धावापृथिवी इह
मरुहो धौः पृथिवी च न
मरुहो मित्रस्य साधय
मरुहीमे अस्य वृषनाम
मरुहो यदि चिपणा
मरुहीरस्य प्रणीतयः० नास्य
मरुहीरस्य प्रणीतयः० विश्वा
मरुहो वामूतिरश्निना
मरुहो समैरन्वा
मरुहे चन त्वामद्रिवः
मरुहे नो अघ बोधयोपो
मरुहे नो अघ सुविताय
मरुहे यत्पित्र ई रतं
मरुहे शुल्काय वरुणस्य
मरुहो अग्नेः समिधानस्य
मरुहो अर्णः सरस्वती
मरुहो देवान्यजसि
मरुहो हुहो अप विश्वायु
मरुहो नो अग्ने सुवितस्य
मरुहो नो राय आ भर
मरुहो महानि पनयन्त्य
मरुहो यस्मिन् शवसो
मरुहो रुजामि बन्तुता
मरुहो विश्वा अमि पते
मरुधं त्वष्टा वज्रमक्ष
मरुधं यजन्तु मम
मरुद्धा ते सस्यं वरिम
मां चत्वार आशवः
मां देवा दधिरे इत्यवाह

३. ७. ४
१०. ९३. १
९. ७४. ३
५. ३३. १
३. ५४. २
१०. ५६. ४
६. ४७. २५
८. ४७. १
८. ६७. ४
१. ६४. ७
१. १५१. ५
४. ५६. १
१. २२. १३
४. ५६. ७
९. ९७. ५४
३. ३१. १३
६. ४५. ३
८. १२. २१
१. १३७. १९
३. ५५. २०
८. १. ५
५. ७९. १
७. ७५. २
१. ७१. ५
७. ८२. ६
१०. ३६. १२
१. ३. १२
६. ४८. ४
६. २०. ५
९. ६१. २६
३. ३४. ६
१०. २२. ३
४. ४. ११
८. २३. २६
१०. ४८. ३
१०. १२८. ४
३. ३१. १४
८. ७४. १४
१०. ५२. ४

मां घुरिन्द्रे नाम देवता	१०. ४९. २
मां नरः स्वश्वा वाजपन्तो	४. ४२. ५
मा कर्म धातमभ्यमित्रिणे	१. १२०. ८
मा कस्य नो अरुणो	७. ९४. ८
मा कस्य यशं सदमिद्	४. ३. १३
मा कस्याद्भुतकृत् यशं	५. ७०. ४
मा काकम्भीरमुद्गुहो	६. ४८. १७
माकिर्ना पथा गाघेनेमे	८. ५. ३९
माकिर्न एना सख्या वि	१०. २३. ७
माकिर्नेशमाकी रिपन्	६. ५४. ७
माकुध्यगिन्द्र शूर	१०. २२. १२
मा विदम्यद्भि शंसत	८. १. १
मा च्छेष्ट रग्मौरिति	१. १०९. ३
मा जन्मने वृषभ नो	६. ४४. ११
मातली कर्षयमो	१०. १४. ३
माता च यत्र दृष्टिता	३. ५५. १२
माता देवानामदिते	१. ११३. १९
माता पितरमृत आ	१. १६४. ८
माता रुद्राणां दृष्टिता	८. १०१. १५
मातुर्द्विषुमववं	६. ५५. ५
मातुष्पदे परमे शुक्र	५. ४३. १४
मा ते अमातुरो यथा	८. २१. १५
मा ते अम्यां सहसा	७. १९. ७
मा ते गोदत्र निरराम	८. २१. १६
मा ते राधांसि मा त	१. ८४. २०
मातेव यद्गुरसे	५. १५. ४
मा ते हरी वृषणा	३. ३५. ५
मात्र वृषणावृण	७. ४०. ६
मात्रे नु ते मुक्ति	१०. २९. ६
मा त्वामिष्वनयीद्	१. १६२. १५
मा त्वा तपत्रिय आत्मा	१. १६२. २०
मा त्वा मूरा अविष्यवो	८. ४५. २३
मा त्वा रुद्र जुकुधामा	२. ३३. ४
मा त्वा स्येन उद्रधीन्मा	२. ४२. २
मा त्वा सोमस्य गल्दया	८. १. २०
मादयस्व मुते सचा	१. ८१. ८
मादयस्व हरिभिर्ये	१. १०१. १०
माप्यंदिने सवने	३. २८. ४
माप्यन्दिनस्य सवनस्य	३. ५२. ५
मा नः शंसो अरुणो	१. १८. ३

मा नः समस्य दृढ्यः	८. ७५. ९
मा नः सेतुः सिषेदयं	८. ६७. ८
मा नः सोमपरिबाधो	१. ४३. ८
मा नः सोम सं वीविजो	८. ७९. ८
मा नः स्तेनेभ्यो ये	२. २३. १६
मा न इन्द्र परा वृणन्	८. ९७. ७
मा न इन्द्र पीयत्रवे	८. २. १५
मा न इन्द्राभ्या दिसाः	८. ९२. ३१
मा न एकस्मिन्नागसि	८. ४५. ३४
मा नस्तोको तनये	१. ११४. ८
मा निन्दत य इमां	४. ५. २
मा नो अग्ने दुर्धृतये	७. १. २२
मा नो अग्नेऽमतये	३. १६. ५
मा नो अग्नेऽव सृजो	१. १८९. ५
मा नो अग्नेऽवीरते	७. १. १९
मा नो अग्ने सख्या	१. ७१. १०
मा नो अज्ञाता वृजना	७. ३२. २७
मा नो अरातिरीशत	२. ७. २
मा नो अस्मिन्मषवन्	१. ५४. १
मा नो अस्मिन्महापने	८. ७५. १२
मा नो गम्येमिरन्वीः	८. ७३. १५
मा नो गुह्या रिप	२. ३२. २
मा नो देवानां विसाः	८. ७५. ८
मा नो निदे च वक्तवे	७. ३१. ५
मा नो मर्ता अभि	१. ५. १०
मा नो मर्ताय रिषवे	८. ६०. ८
मा नो मर्धोरा भरा	४. २०. १०
मा नो महान्तमुत	१. ११४. ७
मा नो मित्रो वरुणो	१. १६२. १
मा नो घृचा रिपूणां	८. ६७. ९
मा नो रक्ष आ वशी	८. ६०. २०
मा नो रक्षो अभि	७. १०४. २३
मा नो वधाय हजवे	१. २५. २
मा नो वधीरिन्द्र मा	१. १०४. ८
मा नो वधी रुद्र मा	७. ४६. ४
मा नो वधीर्वरुण ये	२. २८. ७
मा नो वृक्षाय वृक्षये	६. ५१. ६
मा नो हिंसीञ्जिता	१०. १२१. ९
मा नोऽहिर्बुध्नयो रिपे	७. ३४. ९
मा नो हणीतामतिवि	८. १०३. १२

मा नो हेतिर्विबन्धत
 मा पापत्वाय नो नरे
 मा धृष्टन्तो दुरितमेन
 मा प्र गाम पयो वयं
 मा भूम निष्टया इवेन्द्र
 मा भेम मा श्रमिम्योद्गस्य
 मा मामिमं तव सन्तमत्र
 मायाभिरिन्द्र मायिनं
 मायाभिरुत्तिस्तुप्तत
 माया वां मित्रावरुणा
 मारे अस्मदि मुमुचो
 मार्गाल्यो मृज्यते स्वे
 मा व एनो अन्यकृतं
 मा वां शुको मा शुकीरा
 मा विदम्यरिपन्थिनो
 मा वो भन्तं मा शपन्तं
 मा वो द्वाजान्मरुतो
 मा वो मृगो न यवसे
 मा वो रसानितमा
 मा वो रिपत्त्वनिता
 मा शूने भग्ने नि पशाम
 मा सख्युः शूलमा विदे
 मा सा ते अस्मस्तुमति
 मा सीमवद्य आ भागुर्वी
 मा खेवत सोमिनो
 माहं मयोनो वरुण

मित्रं कृणुष्वं स्वतु
 मित्रं न यं शिन्वा
 मित्रं न यं सुधितं
 मित्रं वयं हवामहे
 मित्रं हवे पूतदक्षं
 मित्रश्च तुभ्यं वरुणः
 मित्रश्च नो वरुणश्च
 मित्रस्तन्नो वरुणो देवो
 मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त
 मित्रस्तन्नो वरुणो रोदसी
 मित्रस्य चर्पणीभूतो
 मित्रा तना न रथ्या

८. ६७. २०
 ७. ९४. ३
 १. १२५. ७
 १०. ५७. १
 ८. १. १३
 ८. ४. ७
 ५. ४०. ७
 १. ११. ७
 ८. १४. १४
 ५. ६३. ४
 ३. ४१. ८
 ५. १. ८
 ६. ५१. ७
 १. १८३. ४
 १०. ८५. ३२
 १. ४१. ८
 ७. ५६. २१
 १. ३८. ५
 ५. ५३. ९
 १०. ९७. २०
 ७. १. ११
 ८. ४५. ३६
 १. १२१. १५
 ८. ८०. ८
 ७. ३२. ९
 २. २७. १७
 २. २८. ११
 २. २९. ७
 १०. ३४. १४
 १. १५१. १
 ६. १५. २
 १. २३. ४
 १. २. ७
 ३. १४. ४
 ५. ७२. ३
 ७. ६४. ३
 ७. ५२. २
 ७. ४०. २
 ३. ५९. ६
 ८. २५. २

मित्राय पञ्च येमिरे
 मित्राय शिख वरुणाय
 मित्रावरुणवन्ता उत
 मित्रो अंहोधिदादुरु
 मित्रो अग्निर्भवति यत्र
 मित्रो अनाम्यातपति
 मित्रो देवेभ्योयुषु
 मित्रो नो अत्यंहति
 मिमातु वहिरेतसः
 मिमातु धौरदितिर्वीतये
 मिमीहि श्लोकमास्ये
 मिम्यक्ष येपु रोदसी
 मिम्यक्ष येपु सुधिता
 मिहः पावकाः प्रतता
 मीळ्ळुष्मतीव पृथिवी
 मुञ्चन्तु मा शपथ्या
 मुञ्चामि त्वा हविषा
 मुनयो वातरक्षणाः
 मुमुक्षो मनवे मानव
 मुमोद गर्भो वृषभः
 मुपाय सूर्यं कवे
 मूर अमूर न वयं
 मूर्धा दिवो नाभिरग्निः
 मूर्धानं दिवो अरतिं
 मूर्धां ध्रुवो भवति नक्त
 मूर्धो न शिखा व्यदन्ति
 मृगो न भीमः कुचरो
 मृजन्ति त्वा दश शिपो
 मृजन्ति त्वा समग्रवो
 मृजानो वारे पवमानो
 मृज्यमानः सुहस्य
 मृज्जत नो मरुतो मा
 मृज्जत नो रुद्रोत नो
 मृत्योः पदं योपयन्तो
 मेघन्तु ते वरुणो
 मेघाकारं विदधस्य
 मेहनादनंकरणाहोम
 मेनमग्ने वि दहो मामि
 मोघमग्ने विन्दते अभवेताः
 मो ते रिपन्ये अच्छांक्तिभि

३. ५९. ८
 १०. ६५. ५
 ८. ३५. १३
 ५. ६५. ४
 ३. ५. ४
 ३. ५९. १
 ३. ५९. ९
 ८. ६७. २
 ९. ६४. १९
 ५. ५९. ८
 १. ३८. १४
 ६. ५०. ५
 १. १६७. ३
 ३. ३१. २०
 ५. ५६. ३
 १०. ९७. १६
 १०. १६१. १
 १०. १३६. २
 १. १४०. ४
 १०. ८. २
 १. १७५. ४
 १०. ४. ४
 १. ५९. २
 ६. ७. १
 १०. ८८. ६
 १०. ३३. ३
 १०. १८०. ३
 ९. ८. १
 ९. ६६. ९
 ९. १०७. २
 ९. १०७. २
 ५. ५५. १
 १. ११४. १
 १०. १८. १
 २. ३७. ३
 १०. ९१. १
 १०. १६३. १
 १०. १६. १
 १०. ११७. १
 ८. १०३. १

मो पु णः परापरा	१. ३८. ६
मो पु णः सोम मृत्यवे	१०. ५९. ४
मो पु त्वा वायवतश्चतारे	७. ३२. १
मो पु देवा अदः	१. १०५. ३
मो पु त्रयैव तन्द्रपु	८. ९२. ३०
मो पु वरुण मुन्मथं	७. ८९. १
मो पु वो अस्मदभि	१. १३९. ८
मो पु ण इन्द्राव वृत्तु	१. १७३. १२
मो पु णो अत्र मुहुरन्त	३. ५५. २
मो ष्यद्य दुर्हणावान	८. २. २०
यं कुमार नवं रथ	१०. १३५. ३
यं कुमार प्रावर्तयो	१०. १३५. ४
यं क्रन्दसी अवसा	१०. १२१. ६
यं क्रन्दसी संयती	२. १२. ८
यं जनासो हविष्मन्तो	८. ७४. २
यं ते श्येनः पशभरन्	८. ८२. ९
यं ते श्येनश्चाक्रमवृक्	१०. १४४. ५
यं त्रायप्य इदमिदं	७. ५९. १
यं त्वं रथमिन्द्र मेघसा	१. १२९. १
यं त्वं विप्र मेघसातावमे	८. ७१. ५
यं त्वमेमे समद्रहस्तमु	१०. १६. १३
यं त्वा गोपवना गिरा	८. ७४. ११
यं त्वा जनास इन्वते	८. ४३. २७
यं त्वा जनास इळते	८. ७४. १२
यं त्वा जनासो अभि	१०. ४. २
यं त्वा देवा दधिरे	१०. ४६. १०
यं त्वा देवापि शुमुचानो	१०. ९८. ८
यं त्वा देवासो मनव	१. ३६. १०
यं त्वा द्वावापृथिवी यं	१०. २. ७
यं त्वा पूर्वमीळितो	१०. ६९. ४
यं त्वा वाजिज्ञप्त्वा	९. ८०. २
यं देवासस्त्रिरहन	३. ४. २
यं देवासोऽजनयन्ताग्नि	१०. ८८. ९
यं देवासोऽवथ० त्रायप्ये	१०. ३५. १४
यं देवासोऽवथ० शूरसाता	१०. ६३. १४
यं तु नकिः पृतनासु	३. ४९. २
यं बाहुतेव पिप्रति	१. ४१. २
यं मर्त्यः पुनस्पृष्टं	५. ७. ६
यं मे दुरिन्द्रो मन्तः	८. ३. २१
यं यशं नयया नर	१. ४१. ५

यं युवं दाक्षध्वराय	६. ६८. ६
यं रक्षन्ति प्रचेतसो	१. ४१. १
यं वर्षयन्तीद्विरः	६. ४४. ५
यं विमा उक्थवाहसो	८. १२. १३
यं वै सूर्यं स्वर्भातु	५. ४०. ९
यं सीमकृष्णवन्तमसे	४. १३. ३
यं सीमनु प्रवतेव	४. ३८. ३
यं सुपर्णः परावतः	१०. १४४. ४
यं सोममिन्द्र पृथिवी	३. ४६. ५
यं स्मा पृच्छन्ति कुह	२. १२. ५
यः ककुभो निधारयः	८. ४१. ४
यः कुशिः सोमपातमः	१. ८. ७
यः कृन्तदिभि योन्यं	८. ४५. ३०
यः पञ्च चर्पणारभि	७. १५. २
यः परम्याः परावतस्मिन्तो	१०. १८७. २
यः पावमानिर्ध्येत्यृषिभिः	९. ६७. ३१
यः पुष्पिणीश्च प्रम्वथ	२. १३. ७
यः पूर्यप्ये वेधसे	१. १५६. २
यः पृथिवीं व्ययमाना	२. १२. २
यः पोरपयेण कविता	१०. ८७. १६
यः प्राणतो निमिपतो	१०. १२१. ३
यः शक्रो मृक्षो अश्वयो	८. ६६. ३
यः शम्भस्तुविशम्भ	६. ४४. २
यः शम्भर्षं पवतेपु	२. १२. ११
यः शश्वतो मल्लिनो	२. १२. १०
यः शुक्र इव सूर्यो	१. ४३. ५
यः सूरभिहव्यो यथ	१. १०१. ६
यः श्वेतां अधिनिणिज	८. ४१. १०
यः सन्धे चिच्छतक्रतु	८. ३२. ११
यः सत्राहा विचर्पणि	६. ४६. ३
यः सतरश्मिहृषभ	२. १२. १२
यः समिधा य आहृती	८. १९. ५
यः सुनीयो दशनुपे	२. ८. २
यः सुन्यते पचते	२. १२. १५
यः सुन्यन्तमवति यः	२. १२. १४
यः सुपन्यः सुदक्षिण	८. ३३. ५
यः सृविन्द्रमनर्शनि	८. ३२. २
यः सोमः कलशेष्यौ	९. १२. ५
यः सोम सद्ये तव	१. ९१. १४
यः स्त्रीहितीषु पूर्यः	१. ७४. २

यः स्मार्त्तधानो गण्यः	४. ३८. ४	य उदानह व्ययनं	१०. १९. ५
य आत्मदा बलदा	१०. १२१. २	य उदचि यतो अज्वरेष्टा	१०. ७७. ७
य आभ्राय चक्रमानाय	१०. ११७. २	य उदचीन्द्र देवगोपाः	१. ५३. ११
य आनयत्परावतः	६. ४५. १	य उद्रः फलिगं भिनन्	८. ३२. २५
य आपिर्नित्यो वरुण	७. ८८. ६	य उशता मनस्ता	१०. १६०. ३
य आपुं कुत्समतिधिम्व	८. ५३. २	य उ श्रिया इमेष्वा	२. ८. ३
य आर्जिकेषु कृत्वसु	९. ६५. २३	य उस्त्रिया अप्या अन्त	९. १०८. ६
य आस्ते यश्च चरति	७. ५५. ६	य क्रक्षादहसो मुचद्	८. २४. २७
य आस्वल्क आशये	८. ४१. ७	य क्रक्षा मथं मामहे	८. १. ३२
य इद् आविवासति	६. ६०. ११	य क्रक्षा वातरहसो	८. ३४. १७
य इन्द्रोः पवमानस्यानु	९. ११४. १	य क्रते चिदभिधिवः	८. १. १२
य इन्द्र चमसेष्वा	८. ८२. ७	य क्रते चिद्रास्पदेभ्यो	८. २. ३९
य इन्द्र यतयस्त्वा	८. ६. १८	य क्रतेन सूर्यमारोहयन्	१०. ६२. ३
य इन्द्र शुष्मो मधवन्	७. २७. २	य क्रष्यः श्रावयस्त्वा	८. ४६. १२
य इन्द्र सस्त्यवतो	८. ९७. ३	य क्रष्या क्रष्टिविद्युतः	५. ५२. १३
य इन्द्र सोमपातमो	८. १२. १	य एक इक्ष्वावयति	४. १७. ५
य इन्द्राग्नी चित्रतमो	१. १०८. १	य एक इक्षुमु द्रुहि	६. ४५. १६
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां	६. ५९. ४	य एक इक्ष्वायधर्षणी	६. २२. १
य इन्द्राय वचोयुजा	१. २०. २	य एक इक्ष्वायते	१. ८४. ७
य इन्द्राय सुनवन्	४. २४. ७	य एकधर्षणीनां	१. ७. ९
य इमा विश्वा जाता	५. ८२. ९	य एको अस्ति दंसना	८. १. २७
य इमा विश्वा भुवनानि	१०. ८१. १	य एनमादिदेशति	६. ५६. १
य इमे उभे अहनी	५. ८२. ८	य ओजिष्ठ इन्द्र तं	६. ३३. १
य इमे धावापृथिवी	१०. ११०. ९	य ओजिष्ठस्तमा भर	९. १०१. ९
य इमे रोदसी उभे	३. ५३. १२	य ओहते रक्षसो	५. ४२. १०
य इमे रोदसी मही सं मातेरेव	९. १८. ५	यच्च गोषु दुष्प्यन्त्यं	८. ४७. १४
य इमे रोदसी मही समीची	८. ६. १७	यचिन्नमत्र उपसो	१. ११३. २०
य ई चकार न सो	१. १६४. ३२	यचिद्धि ते अपि व्यधि	८. ४५. १९
य ई चिकेत गुहा	१. ६७. ४	यचिद्धि ते गणा इमे	५. ७२. ५
य ई राजानावृत्तुधा	६. ६२. ९	यचिद्धि ते पुरुषत्रा	४. १२. ४
य ई वहन्त आमुभिः	५. ६१. ११	यचिद्धि ते विशो यया	१. २५. १
य ईक्ष्वापन्ति पर्वतान्	१. १९. ७	यचिद्धि त्वं वृहेवृह	१. २८. ५
य ईक्षिगे भुवनस्य	१०. ६३. ८	यचिद्धि त्वा जना इमे	८. १. ३
य उक्ष्या केवला द्ये	८. ५२. ३	यचिद्धि वां पुर क्रपयो	८. ८. ६
य उक्षेभिर्न विन्धते	८. ५१. ३	यचिद्धि शश्वता तना	१. २६. ६
य उग्रः सज्जनिष्कृतः	८. ३३. ९	यचिद्धि शश्वतामसीन्द्र	४. ३२. १३
य उग्र इव शयंहा	६. १६. ३९		८. ६५. ७
य उग्रा अर्कमानृनु	१. १९. ४	यचिद्धि सत्य सोमपा	१. २९. १
य उग्रैर्यथिदोजीया	९. ६६. १७	यच्छक्रासि० अतस्तया	८. ९७. ४
य उदावन्तिगो गोमयं	१०. ६२. २	यच्छक्रासि० यदा समुद्रे	८. १३. १५

यच्छस्मलो भवति	७. ५०. ३
यच्छुभ्रया इमं हवं	८. ४५. १८
यज्ज्वेनं प्रियमेधा	८. २. ३७
यजन्ते अस्य सख्यं	७. ३६. ५
यजमानाय सुन्वत	५. २६. ५
यजम्न वीर प्र विहि	२. २६. २
यजम्न होतरिपितो	६. ११. १
यज्ञा ना मित्रावरुणा	१. ७५. ५
यज्ञाम इक्षमसा वृद्ध	३. ३२. ७
यज्ञामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं	१०. २३. १
यज्ञामहे वां महः	१. १५३. १
यजिष्ठं त्वा यजमाना	१. १२७. २
यजिष्ठं त्वा वष्टमहे	८. १९. ३
यज्मातवेदो भुवनस्य	१०. ८८. ५
यज्मायथा अपूर्व्य	८. ८९. ५
यज्मायथास्तदहरस्य	३. ४८. २
यज्ञं पृच्छाम्ययमं	१. १०५. ४
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्	८. १५. ५
यज्ञस्य कर्तुं प्रथमं पुरोहितं	१०. १२२. ४
यज्ञस्य कर्तुं प्रथमं पुरोहित	५. ११. २
यज्ञस्य कर्तुः पवते	९. ८६. ७
यज्ञस्य वो रथ्यं विस्पतिं	१०. ९२. १
यज्ञस्य हि स्य ऋत्विजा	८. ३८. १
यज्ञानां रथ्ये वयं	८. ४४. २७
यज्ञायज्ञा वः समना	१. १६८. १
यज्ञायज्ञा वो अग्रये	६. ७८. १
यज्ञासाहं दुव हवे	१०. २०. ७
यज्ञो दिवो नृपदने	७. ९७. १
यज्ञेन गातुमन्तुरो	२. २१. ५
यज्ञेन यज्ञमपजन्त	१. १६४. ५०
	१०. ९०. १६
यज्ञेन वर्यत जातवेदस	२. २. १
यज्ञेन वाचः पद्वीय	१०. ७१. ३
यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे	३. ३२. १३
यज्ञेभिरद्भुतकर्तुं	८. २३. ८
यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं	८. १२. २०
यज्ञेयसो स मर्त्यो	१०. ९३. २
यज्ञोः संमिक्षाः पृथ्वीभि	२. ३६. २
यज्ञैर्यवर्षा प्रथमः	१. ८३. ५
यज्ञैरिष्टः संनमस्युनो	१०. ८७. ४

यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो	१. ८६. २
यज्ञो देवानां प्रत्येति	१. १०७. १
यज्ञो हि त इन्द्र वर्यनो	३. ३२. १२
यज्ञो हि ध्येन्द्रं कश्चिद्	१. १७३. ११
यज्ञो हीको वो अन्तर	८. १८. १९
यत इन्द्र भयामहे	८. ६१. १३
यता सुवर्णो रातिनी	४. ६. ३
यत्किं चेदं वरुण	७. ८९. ५
यदस्तुसुर पतसं वद्ध	८. १०. ११
यत्तृतीयं सवनं रत्नधेय	४. ३५. ९
यतो अपो यदोषधीर्मनो	१०. ५८. ७
यतो कृष्णः शकुन आ	१०. १६. ६
यतो गात्रादग्निना	१. १६२. ११
यतो चतस्रः प्रदिशो	१०. ५८. ४
यतो दितु प्रगव्यं	५. ३९. ३
यतो दिवं यत्पृथिवीं	१०. ५८. २
यतो पराः परावतो	१०. ५८. ११
यतो पर्वतान्मृहतो	१०. ५८. ९
यतो पवित्रमचिवद्रे	९. ६७. २४
यतो पवित्रमचिष्यजे	९. ६७. २३
यतो भूतं च भव्यं च	१०. ५८. १२
यतो भूमिं चतुर्मुष्टिं	१०. ५८. ३
यतो मनुष्यदनीकं	१०. ६९. ३
यतो मरोचीः प्रवतो	१०. ५८. ६
यतो यमं वैवस्वतं	१०. ५८. १
यतो राजञ्छृतं हवि	९. ११४. ४
यतो विश्वमिदं जगन्	१०. ५८. १०
यतो समुद्रमर्णवं	१०. ५८. ५
यतो सादे महसा	१. १६२. १७
यतो सूर्यं यदुषसं	१०. ५८. ८
यतो सोम गवाशिरौ	१. १८७. ९
यत्त्वा तुरीयश्रुतिभि	१. १५. १०
यत्त्वा देव प्रपिबन्ति	१०. ८५. ५
यत्त्वा पृच्छादीजानः	८. २४. ३०
यत्त्वा यामि इन्द्रि तत्र	१०. ४७. ८
यत्त्वा सूर्यं स्वर्भातु	५. ४०. ५
यत्त्वा होतारमनजन	३. १९. ५
यत्त्वेपयामा नदयन्त	१. १६६. ५
यत्पुर्जन्य कनिक्कद	५. ८३. ९
यत्पाकत्रा मनसा	१०. २. ५

यत्पाञ्चन्यया विशेषे	८. ६३. ७
यत्पुरुषं स्पन्दुः कतिधा	१०. ९०. ११
यत्पुरुषेण हविषा	१०. ९०. ६
यत्पुरुषं मल्लो यच्च	५. ५५. ८
यत्पायासिष्ट पृषतीभि	५. ५८. ६
यत्र कामा निकामाश्च	९. ११३. १०
यत्र क्व च ते मनो	६. १६. १७
यत्र प्राया पृथुवृत्त	१. २८. १
यत्र ज्योतिरजस्रं	९. ११३. ७
यत्र देवो अक्षयतो	४. ३०. ५
यत्र ह्यविव जयना	१. २८. २
यत्र नार्यपचय	१. २८. ३
यत्र बाणाः संपतन्ति	६. ७५. १७
यत्र ब्रह्मा पवमान	९. ११३. ६
यत्र मन्यां विवर्जते	१. २८. ४
यत्र राजा वैवस्वतो	९. ११३. ८
यत्र वह्निरभिहितो	५. ५०. ४
यत्र वेत्य वनस्वते	५. ५. १०
यत्र शूरास्तन्वो	६. ४६. १२
यत्रा अक्रुमृता	७. ६३. ५
यत्रानन्दाश्च मोदाश्च	९. ११३. ११
यत्रा नरः समयन्ते	७. ८३. २
यत्रातुकर्म चरणं	९. ११३. ९
यत्रा वेदेते अवरः	१०. ८८. १७
यत्रा समुद्रः स्कन्धितो	१०. १४९. २
यत्रा सुपर्णा अमृतस्य	१. १६४. २१
यत्रेदानीं पश्यसि	१०. ८७. ६
यत्रोत बाधितेभ्यश्चक्रे	४. ३०. ४
यत्रोत मर्याय कमरिणा	४. ३०. ६
यत्रोवचीः समम्मत	१०. ९७. ६
यत्संवत्सपृभवो गाम	४. ३३. ४
यत्सानोः सातुमारुहद्	१. १०. २
यत्सिन्धो यदसिक्न्धां	८. २०. २५
यत्सोम भा सुते नर	७. ९४. १०
यत्सोम चित्रमुक्थ्यं	९. १९. १
यत्सोममिन्द्र विष्णवि	८. १२. १६
यत्सोमो वाजमर्षति	९. ५६. २
यत्स्यो दीर्घमस्रानि	८. १०. १
यथा कण्वे मयवध्रसदस्यवि	८. ४९. १०
यथा कण्वे मयवध्रमेधे	८. ५०. १०

यथा कलां यथा दाकं	८. ४७. १७
यथा गौरो अथा कृतं	८. ४. ३
यथा चित्कण्वमावतं	८. ५. २५
यथा चित्कण्वमतसममे	८. ६०. ७
यथा चिन्मन्यसे हृदा	५. ५६. २
यथा देवा अमुषेयु	१०. १५१. ३
यथा नो अदितिः कर्तु	१. ४३. २
यथा नो मित्रो अर्यमा	८. ३१. १३
यथा नो मित्रो वरुणो	१. ४३. ३
यथापवषा मनवे	९. ९६. १२
यथा पूर्वभ्यः शतसा	९. ८२. ५
यथा पूर्वभ्यो अस्तुभ्य	१. १७५. ६
	१. १७६. ६
यथाभवदनुदेयी ततो	१०. १३५. ६
यथा मनो विवस्वति	८. ५२. १
यथा मनो सांवरणी	८. ५१. १
यथायज्ञो होत्रमग्रे	३. १७. २
यथा युगं वरत्रया	१०. ६०. ८
यथा रुद्रस्य सूनवो	८. २०. १७
यथा वः स्वाहाग्नये	७. ३. ७
यथा वरो सुपाग्नये	८. २४. २८
यथा वयान्ति देवा	८. २८. ४
यथा वातः पुष्करिणीं	५. ७८. ७
यथा वातो यथा वनं	५. ७८. ८
यथा वामनिगन्धिना	८. ४२. ५
यथा विद्वां अरिं कण्व	२. ५. ८
यथा विप्रस्य मनुषो	१. ७६. ५
यथा ह त्वहसवो	४. १२. ६
	१०. २२६. ८
यथाहान्यनुपूर्वं	१०. १८. ५
यथा होतर्मनुषो	६. ४. १
यथेयं पृथिवी मही	१०. ६०. ९
यथोत कृत्ये धनंशुं	८. ५. २६
यदक्रन्दः प्रथमं	१. १६३. १
यदग्न एषा समिति	१०. ११. ८
यदग्ने अय मिथुना	१०. ८७. १३
यदग्ने कानि कानि	८. १०२. २०
यदग्ने दिविजा अस्य	८. ४३. २८
यदग्ने मर्यस्त्वं स्थामहं	८. १९. २५
यदग्ने स्थामहं त्वं त्वं	८. ४४. २३

यदङ्ग तविनीययो	८. ७. २
यदङ्ग तविनीयस	८. ६. २६
यदङ्ग त्वा भरताः	३. ३३. ११
यदङ्ग दासुपे त्वमग्ने	१. १. ६
यदक्षस्तन्वा वावृधावो	१०. ५४. २
यदमातेषु वृजमेष्वासं	१०. २७. ४
यदरुपुपजिहिका	८. १०२. २१
यददो दिवो अर्णव	८. २६. १७
यददो पितो अजगन्	१. १८७. ७
यददो वात ते गृहे	१०. १८६. ३
यदद्भिः परिविच्यसे	९. ६५. ६
यदय कच वृत्रहन	८. ९३. ४
यदय कर्हि कर्हि	८. ७३. ५
यदय त्वा पुरुषुत	६. ५६. ४
यदय त्वा प्रयति यो	३. २९. १६
यदय भागं विभज्यसि	१. १२३. ३
यदय वां नास्त्योक्त्यै	८. ९. ९
यदय सूर उदितेऽनागा	७. ६६. ४
यदय सूर उदिते यन्	८. २७. २१
यदय सूर्य उयति	८. २७. १९
यदय सूर्य त्रयोऽनागा	७. ६०. १
यदय स्यः पगवति	५. ७३. १
यदध्याश्विनावपाग्	८. १०. ५
यदध्याश्विनावलं हुवेय	८. ९. १३
यदभिगावो अभिगू	८. २२. ११
यदन्तरा पगवत	३. ४०. ९
यदन्तरिक्षे पतयः	८. १०. ६
यदन्तरिक्षे यद्विजि	८. ९. २
यदन्ति यद्य दूष्णे	९. ६७. २१
यदन्यासु वृषभो	३. ५५. १७
यदपामोर्ध्वानां	१. १८७. ८
यदसु यदनस्पतौ	८. ९. ५
यदवर्षं प्रयमं वां	१. १०८. ६
यदयातं दिवोदासाय	१. ११६. १८
यदयातं शुभम्पती	१०. ८५. १५
यद्युक्त्वा भग्ना	१. ९४. १०
यदुंन सारमेय	७. ५५. २
यदश्वस्य कविषो	१. १६२. ९
यदश्वान्युं पृषती	५. ५५. ६
यदश्वान्युं वास उप	१. १६२. १६

यदश्विना घृच्छमानाव	१०. ८५. १४
यदस्य धामनि प्रिये	८. १२. ३२
यदस्य मन्पुरध्वनीद्	८. ६. १३
यदाजिं यात्यामिहृदिन्द्रः	८. ४५. ७
यदा ते माक्षीविंश	८. १२. २९
यदा ते विष्णुरोजसा	८. १२. २७
यदा ते हयंता हरी	८. १२. २८
यदाक्षीष्ये न दविषाण्येभिः	१०. ३४. ५
यदापीतासो अंशो	८. ९. १९
यदारमकृन्नुभवः	४. ३३. २
यदा वज्रं हिरण्यमिदया	१०. २३. ३
यदा यलस्य पीयतो	१०. ६८. ६
यदा वाजमसन्द्	१०. ६७. १०
यशविर्यदपीच्यं	८. ४७. १३
यदा वीरस्य रेवतो	७. ४२. ४
यदा वृत्तं नदीवृत्तं	८. १२. २६
यदाशस्ता निःशस्ता	१०. १६४. ३
यदा समर्थं व्यचेद्	४. २४. ८
यदासु मर्तो अमृतासु	१०. ९५. ९
यदा सूर्यममुं दिवि	८. १२. ३०
यदि शितासुर्यदि वा	१०. १६१. २
यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति	५. ३९. १
यदिन्द्र ते चतस्रो	५. ३५. २
यदिन्द्र दिवि पायं	६. ४०. ४
यदिन्द्र नाहुपीच्यौ	६. ४६. ७
यदिन्द्र पूर्वो अपराय	७. २०. ७
यदिन्द्र वृत्तनाज्ये	८. १२. २५
यदिन्द्र प्रागपा० आ याहि	८. ६५. १
यदिन्द्र प्रागपा० सिमा पुरु	८. ४. १
यदिन्द्र ब्रह्मणस्पते	१०. १६४. ४
यदिन्द्र मन्मसास्त्वा	८. १५. १२
यदिन्द्र यावतस्त्व	७. ३२. १८
यदिन्द्र राघो मस्ति	८. ५४. ५
यदिन्द्र सर्गं अर्वात्	६. ४६. १३
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां	१. १०८. ९
यदिन्द्राग्नी उदिता	१. १०८. १२
यदिन्द्राग्नी जना इमे	८. ४०. ७
यदिन्द्राग्नी दिवि ह्यो	१. १०८. ११
यदिन्द्राग्नी परमस्यां	१. १०८. १०
यदिन्द्राग्नी मदयः स्वे	१. १०८. ७

यदिन्द्राग्नी यदुषु	१. १०८. ८	यद्विषे मनस्यसि	८. ४५. ३१
यदिन्द्राहं यथा त्व	८. १४. १	यदेवाः शर्म शरणं	८. ४७. १०
यदिन्द्राहन्मममात्रा	१. ३२. ४	यदेवा अदः सलिले	१०. ७२. ६
यदिन्द्रेण सरसं यापो	८. ९. १२	यदेवानां मित्रमहः	१. ४४. १२
यदिन्द्रो अनयद्रितो	६. ५७. ४	यदेवापिः शंतनवे	१०. ९८. ७
यदिद्विन्द्र पृथिवी	१. ५२. ११	यदेवा यतपो यथा	१०. ७२. ७
यदि प्रवृद्ध सत्यते	८. १२. ८	यदयाव इन्द्र ते शतं	८. ७०. ५
यदिमा वाजयज्ञह	१०. ९७. ११	यद् त्वादां पुरुमीज्जहस्य	१. १५१. २
यदि मे शरणः सुत	८. ३२. ६	यद् त्पन्मित्रावरुणा	१. १३९. २
यदि मे सख्यमावर	८. १३. २१	यद् नूनं परावति	८. ५०. ७
यदि बाहमनृतदेव	७. १०४. १४	यद् नूनं यदा यदे	८. ४९. ७
यदि स्तुतस्य मरुतो	७. ५६. १५	यद् प्राचीरजगन्तोरो	१०. १५५. ४
यदि स्तोमं मम श्रव	८. १. १५	यद् याति मरुतः	१. ३७. १३
यदी गणस्य रक्षता	५. १. ३	यद्विष्ममृनुसो देवयानं	१. १६२. ४
यदी सुताम इन्द्रवो	८. ५०. ३	यद् स्या त इन्द्र	१. १७८. १
यदी सोमा बभ्रुवृता	५. ३०. ११	यदंहिष्ठं नातिविधि	५. ६२. ९
यदी घृतेभिराहुतो	८. १९. २३	यद्युभो मरुतो रुक्म	२. ३४. ८
यदीदहं युधये संनयान्	१०. २७. २	यद्युआये वृषणमश्विना	१. १५७. २
यदी मन्यन्ति बाहुभिर्धि	३. २९. ६	यद्ययं पृथिमातरो	१. ३८. ४
यदी मातुरुप स्वसा	२. ५. ६	यद्योयथा महतो	७. ९८. ४
यदीमिन्द्र श्रवाप्यमिपं	५. ३८. २	यदोदसी प्रदिवो	६. ६२. ८
यदीमृतस्य पयसा	१. ७९. ३	यदः श्रान्ताय सुन्वते	८. ६७. ६
यदीमेनां उशतो	७. १०३. ३	यदां कश्चीवां उन	८. ९. १०
यदीशीयामृतानामुत	१०. ३३. ८	यदा उ विस्पतिः शितः	८. २३. १३
यदी सुतेभिरिन्द्रुभिः	६. ४२. ३	यदाग्वदन्त्यविचेनानि	८. १००. १०
यदुत्तमे मरुतो मध्यमे	५. ६०. ६	यदाग्निवो दाम संदान	१. १६२. ८
यदुदधौ वृषाकपे	१०. ८६. २२	यदा उक्षी मववन्	६. ४६. ८
यदुदीरत आजयो	१. ८१. ३	यदा दिवि पाथे	६. २३. २
यदुदतो निवतो यासि	१०. १४२. ४	यदा प्रवृद्ध सत्यते	८. ९३. ५
यदुनूको वदति मोघ	१०. १६५. ४	यदा प्रखवणे दिवो	८. ६५. २
यदुप औच्छः प्रथमा	१०. ५५. ४	यदाभिपित्वे असुरा	८. २७. २०
यदुपो यासि भानुना	८. ९. १८	यदा मरुतः परमे	१. १०१. ८
यद्वज्रप्यमुद्रस्यापवाति	१. १६२. १०	यदा यज्ञं मनवे	८. १०. २
यदेदेनमदधुर्पक्षिपासो	१०. ८८. ११	यदा रुमे रुशमे	८. ४. २
यदेमि प्रस्तुरज्जिव	७. ८९. २	यदावन्प पुरुषुत	८. ६६. ५
यदेशं पृथती रये	८. ७. २८	यदावान् पुरुषं	१०. ७४. ६
यदेशामन्यो अन्यस्य	७. १०३. ५	यदा शक्र परावति	८. १२. १७
यद्वायवे अग्नि गायत्र	१. १६४. २३	यदासि रोचने दिवः	८. ९७. ५
यद्वापावददितिः शर्म	७. ६०. ८	यदासि सुन्वतो वृषो	८. १२. १८
यद्विषे प्रदिधि चार्वक्षं	७. ९८. २	यदादिष्ठं तदमये	५. २५. ७

यद्विजामन्यरुचि	७. ५०. २
यद्विरुपाचरं मर्त्यं	१०. २५. १६
यद्वीर्याविन्द्र यत्स्वरे	८. ४५. ४१
यद्वृत्रं तव चारानि	१. ८०. १३
यद्वो देवाश्चकृम	१०. ३७. १२
यद्वो वयं प्रमिनाम	१०. २. ४
यज्ञ इन्द्रो जुहुषे	४. २२. १
यज्ञासत्या पराके	८. ९. १५
यज्ञासत्या परावति० अधि	१. ४७. ७
यज्ञासत्या परावति० अघ्यम्भरे	८. ८. १४
यज्ञासत्या भुरण्ययो	८. ९. ६
यज्ञियानं न्ययनं	१०. १९. ४
यज्ञिणिना रेक्यसा	१. १६२. २
यज्ञीशर्णं मौस्वचन्या	१. १६२. १३
यज्ञूनं धीभिरधिना	८. ९. २१
यज्ञूनमस्यां गतिं	५. ६४. ३
यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्र	५. ३९. २
यन्मरुतः सभरसः	५. ५४. १०
यमग्निं मेण्यातिपिः	१. ३६. ११
यमग्रे धृतसु मर्त्यमवा	१. २७. ७
यमग्रे मन्यसे रयिं	१०. २१. ४
यमग्रे वाजसातम	५. २०. १
यमम्यमिव वाजिनं	९. ६. ५
यमधिना ददधुः श्वेत	१. ११६. ६
यमश्रीं नित्यमुपयाति	७. १. १२
यमस्य मा यम्यं काम	१०. १०. ७
यमा चिदत्र यमसूरसूत	३. ३९. ३
यमादहं वैवस्वताम्	१०. ६०. १०
यमादित्यासो अद्रुहः	८. १९. ३४
यमापो अद्रुपो वना	६. ४८. ५
यमाय धृतवद्विर्बुधोत	१०. १४. १४
यमाय मधुमत्तमं रातो	१०. १४. १५
यमाय सोमं सुनुत	१०. १४. १३
यमासा कृपनीळं	१०. २०. ३
यमिन्द्र दधिपे त्वमथं	८. ९७. २
यमिमं त्वं वृषाकपिं	१०. ८६. ४
यमीं द्वा सवयसा	१. १४४. ४
यमी गर्भमृतावृषो	९. १०२. ६
यमु पूर्वमह्ये तमिदं	२. ३७. २
यमृत्वितो बहुधा	८. ५८. १

यमे इव यतमाने	१०. १३. २
यमेन दत्तं जित	१. १६३. २
यमेरिरे भृगवो	१. १४३. ४
यमेच्छाम मनसा	१०. ५३. १
यमो नो गातुं प्रयमो	१०. १४. २
यया गा आकतामहं	१०. १५६. २
यया रथं पारयया	२. ३४. १५
ययोरधि प्र यज्ञा	८. १०. ४
यवयवं नो अन्वस्ता	९. ५५. १
यवं वृकेणाधिना	१. ११७. २१
यथिकेत स सुक्रतु	५. ६५. १
यथिदापो मतिना	१०. १२१. ८
यथिद्वि त्वा इत्या भगः	१. २४. ४
यथिद्वि त्वा बहुभ्य	१. ८४. ९
यस्त इमं जभगत्	४. २. ६
यस्त इन्द्र पिषो जनो	७. २०. ८
यस्त इन्द्र महीरपः	८. ६. १६
यस्त ऊरु विहरत्यन्तरा	१०. १६२. ४
यस्तस्तम्म महसा वि	४. ५०. १
यस्ता चकार स कुह	६. २१. ४
यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो	७. १९. १
यस्तित्याज सचिविदं	१०. ७१. ६
यस्तुभ्यमग्रे अमृताय दाराद्	४. २. ९
यस्तुभ्यमग्रे अमृताय मर्त्यः	१०. ९१. ११
यस्ते अग्ने नमसा	५. १२. ६
यस्ते अग्ने सुमति	१०. १८. ७
यस्ते अय कृणवद्	१०. ४५. ९
यस्ते अनु स्वाधामसत्	३. ५१. ११
यस्ते गर्भममीवा	१०. १६२. २
यस्ते चित्रश्रवस्तमो	८. ९२. १७
यस्ते द्रसः स्कन्दति	१०. १७. १२
यस्ते द्रसः स्कन्नो	१०. १७. १३
यस्ते नूनं शतक्रत	८. ९२. १६
यस्ते भरादजियते	४. २. ७
यस्ते मदः धृतनापाळमृध	६. १९. ७
यस्ते मदी युज्यधास्ति	७. २२. २
यस्ते मदी वरेण्यो य	९. ६१. १९
यस्ते मदी वरेण्यो य	८. ४६. ८
यस्ते मन्योऽविषद्वज्र	१०. ८३. १
यस्ते यतो न समिवा	६. ५. ५

यस्ते रघो मनसो	१०. ११२. २
यस्ते रेवौ भद्रासुरिः	८. ४५. १५
यस्ते शृङ्गवृषो नपात्	८. १७. १३
यस्ते साधिष्ठोऽवस	५. ३५. १
यस्ते साधिष्ठोऽवसे	८. ५३. ७
यस्ते सूनो सहसो	६. १३. ४
यस्ते स्तनः शशयो	१. १६४. ४९
यस्ते हन्ति पतयन्तं	१०. १६२. ३
यस्त्वद्भोता पूर्वो ओमे	३. १७. ५
यस्त्वा देवि सरस्वत्युपग्रूते	६. ६१. ५
यस्त्वा दोषा य उपसि	४. २. ८
यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा	१०. १६२. ५
यस्त्वामग्न इवजते	४. १२. १
यस्त्वामग्ने हविष्यति	१. १२. ८
यस्त्वा स्वप्नेन तमसा	१०. १६२. ६
यस्त्वा स्वधः सुहिरण्यो	४. ४. १०
यस्त्वा हृदा कीरिणा	५. ४. १०
यस्त्वित्तिर्याणामसि	१०. २४. ३
यस्मा भन्ये दश प्रति	८. ३. २३
यस्मा भरासत क्षयं	८. ४७. ४
यस्मा अकं सतरापाण	८. ५१. ४
यस्मा ऊमासो अमृता	१. १६६. ३
यस्मादिन्द्रादृहतः	२. १६. २
यस्माहते न सिष्यति	१. १८. ७
यस्मादेजन्त कृष्टय	८. १०३. ३
यस्मात्त क्रते विजयन्ते	२. १२. ९
यस्मिन्देवा मन्मनि	१०. १२. ८
यस्मिन्देवा विदधे	१०. १२. ७
यस्मिन्धास क्रपभास	१०. ९१. १४
यस्मिन्नुक्थानि रण्यन्ति	८. १६. २
यस्मिन्वयं दधिमा	१०. ४२. ६
यस्मिन्विधा अधि धियो	८. ९२. २०
यस्मिन्विधानि कात्या	८. ४१. ६
यस्मिन्विधानि भुवनानि	७. १०१. ४
यस्मिन्विधाधर्षणय	८. २. ३३
यस्मिन्वृक्षे मध्वद्	१. १६. २२
यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे	१०. १३५. १
यस्मै त्वं मयवज्जिन्द्र	८. ५२. ८
यस्मै त्वं वसो दानाय मंहसे	८. ५२. ६
यस्मै त्वं वसो दानाय शिक्षसि	८. ५१. ६

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद	५. ४. ११
यस्मै त्वं सुदविणो	१. ९४. १५
यस्मै त्वमायजसे	१. ९४. २
यस्मै धातुरदवा मर्या	३. ३०. ७
यस्मै पुत्रानो अदितेः	१०. १८५. ३
यस्य गा भन्तरमनो	६. ४३. ३
यस्य गावावरुणा	६. २७. ७
यस्य तीक्ष्णमुतं मदं	६. ४३. २
यस्य ते ओमे अन्ये	८. १९. ३३
यस्य ते घुघ्रवत्ययः	९. ६६. ३०
यस्य ते नू विशदिसं	८. ९३. ११
यस्य ते पीत्वा वृषभो	९. १०८. २
यस्य ते पूषन्सह्ये	१. १३८. ३
यस्य ते मयं रसं	९. ६५. १५
यस्य ते महिना महः	८. ६८. ३
यस्य ते विश्वमातुषो	८. ४५. ४२
यस्य ते विश्वा भुवनानि	१०. ३७. ९
यस्य ते स्वादु सस्यं	८. ६८. ११
यस्य त्यच्छस्त्रं मदे	६. ४३. १
यस्य त्यते महिमानं	१०. ११२. ४
यस्य त्यन्महित्वं वाता	१०. २६. २
यस्य त्रिधात्वृत्तं	८. १०२. १४
यस्य व्री पूर्णा मनुना	१. १५४. ४
यस्य त्वमो अज्यर	४. २. १०
यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु	८. ५२. ४
यस्य त्वमूर्ध्वो अप्वराय	८. १९. १०
यस्य दूतो असि क्षये	१. ७४. ४
यस्य धावापृथिवी पौंस्यं	१. १०१. ३
यस्य द्विर्हसो बृहत्सहो	८. १५. २
यस्य न इन्द्रः पिबायस्य	९. १०८. १४
यस्य प्रपाणमन्वन्य	५. ८१. ३
यस्य प्रस्तादसो गिर	१०. ३३. ६
यस्य मन्दानो अन्वसो	६. ४३. ४
यस्य मा परुताः शत	५. २७. ५
यस्य मा हरितो रथे	१०. ३३. ५
यस्य वर्णं मनुक्षुतं	९. ६५. ८
यस्य वा यूयं प्रति	८. २०. १६
यस्य वायोऽरि व्रवद्	६. ४५. ३२
यस्य विश्वानि हस्तयोः	१. १७६. ३
यस्य विश्वानि हस्तयो	६. ४५. ८

यस्य मते वृषिणी	५. ८३. ५
यस्य शर्मन्नुष विधे	७. ६. ६
यस्य शश्वत्पिवां	१०. ११२. ५
यस्य श्रवो रोदसी	७. १८. २४
यस्य श्वेता विचक्षणा	८. ४१. ९
यस्य संस्थे न वृण्वते	१. ५. ४
यस्या अनन्तो आहत	६. ६१. ८
यस्याग्निर्वपुर्गुदे स्तोमं	८. १०. ११
यस्याग्रसं शवसा	१. १००. १४
यस्यागुपन्नमस्विनः	८. ७५. १४
यस्या देवा उपस्थे	८. ९४. २
यस्यानक्षा दुहिता	१०. २७. ११
यस्यानातः सूर्यस्थेव	१. १००. २
यस्यानूता गभीरा	८. १६. ४
यस्याभितानि वीर्या	८. २४. २१
यस्यायं विश्व भार्यो	८. ५१. ९
यस्या दान्तो अर्चयः	१. ४८. १३
यस्यावधीत्वितरं यस्य	५. ३४. ४
यस्याश्वातः प्रदिशि	२. १२. ७
यस्येश्वाकुरुष मते	१०. ६०. ४
यस्येमे हिमवन्तो	१०. १२१. ४
यस्यीषवीः प्रसर्पया	१०. ९७. १२
यां त्वा दिवो दुहित	७. ७७. ६
यां पूषन्महचोदनी	६. ५३. ८
यां मे चियं मरुत	१०. ६४. १२
यां आभजो मरुत	३. ३५. ९
याः प्रवतो निवत	७. ५०. ४
याः फलिनीर्या अफला	१०. ९७. १५
याः सरूपा विरूपा	१०. १६०. २
याः सूर्यो रदिमभि	७. ४७. ४
या आपो दिव्या उत	७. ४९. २
या इन्द्र प्रस्वत्वासा	८. ६. २०
या इन्द्र भुज आभरः	८. ०७. १
या ओषधीः पूर्वा जाता	१०. ९७. १
या ओषधीः सोमराहीर्विहीः	१०. ९७. १८
या ओषधीः सोमराहीर्विष्टिताः	१०. ९७. १९
या गुह्ययां सिनीवाली	२. ३२. ८
या गोमतीरुपसः	१. ११३. १८
या गीर्वर्तन्ति पर्येति	१०. ६५. ६
या आमसो वृष्ण	३. ५७. ३

यातं छर्दिष्या उत नः	८. ९. १
या त ऊतिरमित्रहन्	६. ४५. ११
या त ऊतिरवमा या	६. २५. १
याति देवः प्रवता	१. ३५. १
या ते अग्ने पर्वतस्थेव	३. ५७. १
या ते अग्रा गोभोपदा	६. ५३. १
या ते काकुत्स्तुकृता	६. ४१. १
या ते जिह्वा मधुमती	३. ५७. १
या ते दिष्टुदवसृष्टा	७. ४६. १
या ते धामानि दिवि	१. ९१. १
या ते धामानि परमाणि	१०. ८१. १
या ते धामानि हविषा	१. ९१. ११
या ते भीमान्यापुषा	९. ६१. ३१
या दंपती समनसा	८. ३१. १
या दक्षा सिन्धुमातरा	१. ४६. १
याहगेव दहरो ताहगुच्यते	५. ४४. १
या देवेषु तन्वमैरयन्त	१०. १६९. १
याद्राप्यं सरुणो योनि	२. ३८. १
या धर्तारा रजसो	५. ६९. १
या धारयन्त देवाः	७. ६६. १
या नः पीपरदध्निना	१. ४६. १
यानि स्थानान्यश्विना	७. ७०. १
यानीन्द्राग्नी चक्रधु	१. १०८. १
या नु श्वेतावयो दिव	८. ४०. १
यान्नाये मर्तान्सुष्टो	१. ७३. १
यान्यो नरो देवयन्तो	३. ८. १
या घृतनासु दुष्टरा	५. ८६. १
याभिः कण्वं मेधातिथिं	८. ८. २
याभिः कण्वमभिष्टिभिः	१. ४७. १
याभिः कुत्तमाजुर्नेयं	१. ११२. २
याभिः कृणानुमत्तने	१. ११२. २
याभिः पक्वमवयो	८. २२. १
याभिः पटवां अटरस्य	१. ११२. १
याभिः पवीर्विमदाय	१. ११२. १
याभिः परिष्मा तनयस्य	१. ११२. १
याभिः शंतता भवयो	१. ११२. २
याभिः शचीमिर्हृषणा	१. ११२. १
याभिः शचीमिश्मस्तां	३. ६०. १
याभिः शुचन्ति घनसां	१. ११२. १
याभिः सिन्धुं मधुमन्त	१. ११२. १

यामिः सिन्धुमवय	८. २०. २४	या सुनीये शौचद्रपे	५. ७१. २
यामिः सुदानू औशिजाय	१. ११२. ११	या सुबाहः स्वङ्कुरि	२. ३२. ७
यामिः सूर्य परियायः	१. ११२. १३	या सुरधा रघोतमोभा	१. २२. २
यामिः सोमो मोदते	१०. ३०. ५	यासु राजा वरुणो	७. ४९. ४
यामिरङ्गिरो मनसा	१. ११२. १८	यास्ते घारा मनुक्षुतो	९. ६२. ७
यामिरन्तर्क असमान	१. ११२. ६	यास्ते पूषन्नावो अन्तः	६. ५८. ३
यामिर्नर गोपुपुषं	१. ११२. २२	यास्ते प्रजा अमृतस्य	१. ४३. ९
यामिर्नरा व्रसदस्तु	८. ८. २१	यास्ते राके सुमतयः	२. ३२. ५
यामिर्नरा शयवे	१. ११२. १६	युतस्ते अस्तु दक्षिण	१. ८२. ५
यामिर्महामातिविग्वं	१. ११२. १४	युता मातासीदुरि	१. १६४. ९
यामिर्धमं विपिपान	१. ११२. १५	युतो ह यद्रां तौष्ण्याय	१. १५८. ३
यामिर्विस्मलां धनसा	१. ११२. १०	युक्वा हि केशिना हरी	१. १०. ३
यामी रसां क्षोदसोदः	१. ११२. १२	युक्वा हि त्वं रपासहा	८. २६. २०
यामी रेभं निवृतं	१. ११२. ५	युक्वा हि देवहूतमां	८. ७५. १
यामयर्वा मनुष्यता	१. ८०. १६	युक्वा हि वारिजनीकत्वार्था	१. ९२. १५
या रुचो जातवेदसो	१०. १८८. ३	युक्वा हि वृत्रहन्तम	८. ३. १७
या वः शर्म शशमानाय	१. ८५. १२	युक्वा ऋणी रघे	१. १४. १२
यावत्तस्त्वन्तो यावदोजो	७. ९१. ४	युगेयुगे विदध्वं शृणुद्यो	६. ८. ५
यावदिदं भुवनं विश्व	१. १०८. २	युङ्गन्ध्वं ऋणी रघे	५. ५६. ६
यावन्मात्रमुपसो न	१०. ८८. १९	युजं हि मामहृथा	५. ३०. ८
यावयद्वैषसं त्वा	४. ५२. ४	युजा कर्माणि जनयन्	१०. ५५. ८
यावयद्वैषा क्रतुषा	१. ११३. १२	युजानो अथा वातस्य	१०. २२. ४
यावया वृक्यं वृकं	१०. १२७. ६	युजानो हरिता रघे	६. ४७. १९
या वां कशा मनुमत्य	१. २२. ३	युजे रयं गवेषणं	७. २३. ३
या वां शतं नियुतो याः	७. ९१. ६	युजे वां ब्रह्म पूर्णं	१०. १३. १
या वां सन्ति० अस्मे ता	४. ४७. ४	युजते मन उत युजते	५. ८१. १
या वां सन्ति० इन्द्राग्नी	६. ६०. ८	युजन्ति ब्रह्ममर्त्यं	१. ६. १
या वा ते सन्ति दाशुषे	७. ३. ८	युजन्ति हरी इषिरस्य	८. ९८. ९
यावित्या श्लोकमा दिवो	१. ९२. १७	युजन्त्यस्य काम्या	१. ६. २
या विश्वासां अनितारा	६. ६९. २	युजायां रासभं रघे	८. ८५. ७
या वीर्याणि प्रयमानि	१०. ११३. ७	युजा युवयुष घडेनि	१. ५३. ७
या वृत्रहा परावति	८. ४५. २५	युजेन्द्रो मद्वा वरिव	३. ३४. ७
या वो भेषजा मल्लः	२. ३३. १३	युज्यं सन्तमनवीणं	८. ९२. ८
या वो मया अभिद्रुहे	२. २७. १६	युज्यस्य ते वृषभस्य	३. ४६. १
या शर्चाय मारुताय	६. ४८. १२	युज्यो अन्तां खजकृत्	७. २०. ३
याभेदमुपशृण्वन्ति	१०. ९७. २१	युनक्त सीरा वि युगा	१०. १०१. ३
यासां तित्रः पञ्चारातो	१. १३३. ४	युनक्ति ते वल्लभा	१. ८२. ६
यासां राजा वरुणो	७. ४९. ३	युपूतः स्रवयसा	१. १४४. ३
यासि कुत्सेन सरथ	४. १६. ११	युपोता शरूमस्मदां	८. १८. ११
या सुभृजिः श्रेणिः सुव्र	१०. ९५. ६	युषोप नाभिररस्यायोः	१. १०४. ४

सुबं कण्वाय नास्तया	८. ५. २३
सुबं कवी श्रः पर्याश्विना	१०. ४०. ६
सुबं चित्रं ददभुर्भोजनं	७. ७४. २
सुबं च्यवानं जरसो	७. ७१. ५
सुबं च्यवानं सनयं	१०. ३९. ४
सुबं च्यवानमश्विना	१. ११७. १३
सुबं तमिन्द्रापर्यता	१. १३२. ६
सुबं तासां दिव्यस्य	१. ११२. ३
सुबं तुमाय पूर्व्यंभि	१. ११७. १४
सुबं दक्षं धृतवत	१. १५. ६
सुबं देवा क्रतुना	८. ५७. १
सुबं धेनुं शयवे	१. ११८. ८
सुबं नरा स्तुवते कृष्णियाय	१. ११७. ७
सुबं नरा स्तुवते पश्चिमाय	१. ११६. ७
सुबं नो येषु वरुण	५. ६४. ६
सुबं पय उखियाया	१. १८०. ३
सुबं पेदेवे पुरुवार	१. ११९. १०
सुबं प्रजस्य साधयो	३. ३८. ९
सुबं भुज्युं भुरमाणं	१. ११९. ४
सुबं भुज्युं समुद्र आ	१०. १४३. ५
सुबं भुज्युमवविद्धं	७. ६९. ७
सुबं मित्रेभं जनं यतयः	५. ६५. ६
सुबं शृगं आपृवांसं	८. ५. ३६
सुबं रयेन विमदाय	१०. ३९. ७
सुबं रेभं परिपूर्ते	१. ११९. ६
सुबं बन्दनं निरुक्तं	१. ११९. ७
सुबं वरो सुषाम्ने	८. २६. २
सुबं बस्त्राणि पीवस्ता	१. १५२. १
सुबं विप्रस्य जरणा	१०. ३९. ८
सुबं शक्रा मायाविना	१०. २४. ४
सुबं श्यज्जाय रुनाती	१. ११७. ८
सुबं भियमश्विना	४. ४४. २.
सुबं श्रीमिर्देशतामि	६. ६३. ६
सुबं श्वेतं पेदेव	१. ११८. ९.
सुबं श्वेतं पेदेवे	१०. ३९. १०
सुबं सुषाममश्विना	१०. १३१. ४
सुबं ह कृता सुवमश्विना	१०. ४०. ८
सुबं ह गर्भं जगतीषु	१. १५७. ५
सुबं ह गर्भं मधुमन्त	१. १८०. ४
सुबं ह भुज्युं सुवमश्विना	१०. ४०. ७

सुबं ह रेभं वृषणा	१०. ३९. ९
सुबं ह स्यो भिषजा	१. १५७. ६
सुबं हि ष्णा पुरुभुजे	८. ८६. ३
सुबं हि स्यः स्वर्पती	९. १९. २
सुबं ह्यमराजावसीदतं	१०. १३२. ७
सुबं ह्यास्तं महो रन्	१. १२०. ७
सुवमत्यस्याव नक्षयो	१. १८०. २
सुवमत्रयेऽवनीताय	१. ११८. ७
सुवमेतं चक्रयुः सिन्धुषु	१. १८२. ५
सुवमेतानि द्विवि रोचना	१. ९३. ५
सुवां गोतमः पुरुमीन्द्रो	१. १८३. ५
सुवां चिदिष्णाश्विनावनु	१. १८०. ८
सुवां देवास्त्रय एकादशासः	८. ५७. २
सुवां नरा परममानास	७. ८३. १
सुवां पुषेवाश्विना	१. १८१. ९
सुवां शृगेव वारणा	१०. ४०. ४
सुवां यमैः प्रपमा	१. १५१. ८
सुवां स्तोमेभिर्देवयन्तो	१. १३९. ३
सुवां ह योषा पर्याश्विना	१०. ४०. ५
सुवां हवन्त उभयास	७. ८३. ६
सुवाकु हि शचीनां	१. १७. ४
सुवास्तस्य चिष्ण्या	८. २६. १२
सुवानं विशति कवि	८. ४४. २६
सुवाना पितरा पुनः	१. २०. ४
सुवानो रुद्रा भजरा	१. ६४. ३
सुवाभ्यां देवी विषणा	१. १०९. ४
सुवाभ्यां मित्रावरुणोपमं	५. ६४. ४
सुवाभ्यां वाजिनीवसू	८. ५. ३
सुवामिन्द्रधवसे पूर्णाय	४. ४१. ७
सुवामिधुतु धृतनासु	७. ८२. ४
सुवामिन्द्राग्नी वसुनो	१. १०९. ५
सुवा स माक्रो गण	५. ६१. १३
सुवा सुवास्ताः परिषीत	३. ८. ४
सुवोः श्रियं परि योषा	७. ६९. ४
सुवो रजांसि सुषमास्तो	१. १८०. १
सुवोऽपिश्विक्वतति	५. ७३. ६
सुवो रयस्य परि चक्र	८. २२. ४
सुवोऽश्विना वसुषे	१. ११९. ५
सुवो राष्ट्रं वृहदित्यति	७. ८४. २
सुवोऽरुषा भनु श्रियं	१. ४६. १४

सुबोर्ग पू रथं ह्वे	८. २६. १
सुबोर्गतां रोदसी	३. ५४. ३
सुबोर्गनाथ सुभय	१. ११२. २
सुबोर्गदि सख्ययास्मे	१०. ६१. २५
सुबोर्हि मातादिति	१०. १३२. ६
सुष्मां उ नक्तमृतये	८. ७. ६
सुष्माकं देवा भवसाहनि	७. ५०. २
सुष्माकं बुधे अपां	१०. ७७. ४
सुष्माकं स्मा रथां अनु	५. ५३. ५
सुष्मादत्तस्य मरुतो	५. ५४. १३
सुष्मे देवा अपि ध्मसि	८. ४७. ८
सुष्मेपितो मरुतो	१. ३९. ८
सुष्मेतो विभो मरुतः	७. ५८. ४
सुन ऊ ङु नविष्ठया	८. २०. १९
सुपमस्का उत ये	१. १६२. ६
सुयं गावो मेदपया	६. २८. ६
सुयं तत्सत्परावस	१. ८६. ९
सुयं देवाः प्रमति	२. २९. २
सुयं धूर्धु प्रयुजो न	१०. ७७. ५
सुयं न उमा मरुतः	१. १६६. ६
सुयं मर्तं विपन्मवः	५. ६१. १५
सुयं रयिं मरुतः	५. ५४. १४
सुयं राजानः कं चिचर्षणी	८. १९. ३५
सुयं राजानमिर्यं जनाय	५. ५८. ४
सुयं विश्वं परि पाय	१०. १२६. ४
सुयं इ रत्नं मयवत्सु	७. ३७. २
सुयं हि देवीर्कृतयुग्भि	४. ५१. ५
सुयं हि ह्य सुदानव० भवा	८. ८३. ९
सुयं हि ह्य सुदानव० कर्ता	६. ५१. १५
सुयं हि ह्य सुदानवो	८. ७. १२
सुयमस्मभ्यं विषणाभ्य	४. ३६. ८
सुयमस्माज्जयत वत्सो	५. ५५. १०
ये भंस्या ये भङ्ग्याः	१. १९१. ७
ये भग्नयो न शोमुचव	६. ६६. २
ये भग्निदग्वा ये भनग्नि	१०. १५. १४
ये भग्नेः परि जक्षिरे	१०. ६२. ६
ये भग्ने चन्द्र ते गिरः	५. १०. ४
ये भग्ने नेरयन्ति ते	५. २०. २
ये भजिषु ये शशीषु	५. ५३. ४
ये मर्षाब्जस्तां उ पराय	१. १६४. १९

ये भक्षिना ये पितरा	४. ३४. ९
ये के च उमा महिनो	६. ५२. १५
ये गन्धता मनसा	६. ४६. १०
ये गोमन्तं वाजवन्तं	४. ३४. १०
ये च पूर्वं क्रतयो	७. २२. ०
ये चाकनन्त चाकनन्त	५. ३१. १३
ये चार्हन्ति मरुतः	८. २०. १८
ये चित्पूर्वं क्रतसाप	१०. १५४. ४
ये चिद्धि त्वाष्टपयः	१. ४८. १४
ये चिद्धि पूर्वं क्रतसाप	१. १७९. २
ये चिद्धि मृत्युबन्धव	८. १८. २२
ये चेह पितरो ये च	१०. १५. १३
ये तादुषुर्देवना	१०. १५. ९
ये ते त्रिरहन्तसवितः	४. ५४. ६
ये ते पन्थाः सवितः	१. ३५. ११
ये ते पवित्रमूर्मयो	९. ६१. ५
ये ते विप्रं ब्रह्मकृतः	१०. ५०. ७
ये ते वृषणो वृषभास	१. १७७. २
ये ते शुक्रासः शुचयः	६. ६. ४
ये ते शुष्मं ये तविषी	३. ३२. ३
ये ते सन्ति दशग्विणः	८. १. ९
ये ते सरस्व ऊर्मयो	७. ९६. ५
ये त्रिशति त्रयस्सरो	८. २८. १
ये त्वा देवोन्निकं	१. १९०. ५
ये त्वामिन्द्र न तुष्टु	८. ६. १२
ये त्वाहिहत्वे मयवन्	३. ४७. ४
ये देवानां पक्षिया	७. ३५. १५
ये देवास इह स्थन	८. ३०. ४
ये देवासो अभवता	४. ३५. ८
ये देवासो दिव्येकादश	१. १३९. ११
ये द्रप्ता इव रोदसी	८. ७. १६
ये नः पूर्वं पितराः	१०. १५. ८
ये नः सपन्ना भय	१०. १२८. ९
येन चष्टे वरुणो मित्रो	८. १९. १६
येन ज्योतींष्यायवे	८. १५. ५
येन तोकाय तनयाय	५. ५३. १३
येन दीर्घं मरुतः	१. १६६. १४
येन धीरगा घृषिषी	१०. १२१. ५
येन मानासश्चितयन्त	१. १७१. ५
येन वंशान धृतनासु	८. ६०. १२

येन वृद्धो न शवसा	६. ४४. ३
येन सिन्धुं महीरपो	८. १२. ३
येन सूर्यं ज्योतिषा	१०. ३७. ४
ये नाकस्याधि रोचने	१. १९. ६
येना दशग्वमभिर्गुं	८. १२. २
येना नवग्वो दध्यद्	९. १०८. ४
येना पावक चक्षसा	१. ५०. ६
येनाव तृशं यदुं	८. ७. १८
येना समुद्रमसृजो	८. ३. १०
येनेन्द्रो० असपन्नः	१०. १७४. ४
येनेन्द्रो० असपन्ना	१०. १५९. ४
येनेमा विश्वा ज्यवना	२. १२. ४
ये पाकशंमं विहरन्त	७. १०४. ९
ये पातयन्ते अग्निभि	८. ४६. १८
ये पायवो मामतेयं	१. १४७. ३
	४. ५. १३
ये पृथर्ताभिर्ऋष्टिभिः	१. ३७. २
येभिः सृधमुपसं	६. १७. ५
येभिस्तिष्ठः परावतो	८. ५. ८
येभ्यो माता मनुमन्	१०. ६३. ३
येभ्यो होत्रां प्रथमा	१०. ६३. ७
ये महो रजसो विदु	१. १९. ३
ये मूर्धानः क्षितीना	८. ६७. १३
ये मे पञ्चाशनं ददु	५. १८. ५
ये यजन्ना य इष्ट्रास्ते	१. १४. ८
ये यज्ञेन दक्षिण्या	१०. ६२. १
ये युध्यन्ते प्रथनेषु	१०. १५४. ३
ये राधांसि ददत्पस्या	७. १६. १०
ये वध्वध्वन्द्रं वहतुं	१०. ८५. ३१
ये वां दंतांस्पथिना	८. ९. ३
ये बाजिनं परिपश्यन्ति	१. १६२. १२
ये वायव इन्द्रमादनास	७. ९२. ४
ये वावृधन्त पायिवा	५. ५२. ७
ये वृक्पासो अघि	३. ८. ७
ये शुभ्रा घोरवर्पसः	१. १९. ५
येषां श्रियाधि रोदसी	५. ६१. १२
येषामग्नेषु पृथिवी	१. ३७. ८
येषामर्णो न सप्रयो	८. २०. १३
येषामाबाध क्रमिम	८. २३. ३
येषामिन्द्रा घृतहस्ता	७. १६. ८

ये सत्यासो हविर्दो	१०. १५. १०
ये सवित्रः सत्यसवस्य	१०. ३६. १३
ये सोमासः० ये वादः	९. ६५. २२
ये सोमासः० सर्वोर्त्सी	८. ९३. ६
ये स्तोतृभ्यो गोभ्रमा	२. १. १६
	२. २. १३
ये स्या मनोर्यसिपास्ते	१०. ३६. १०
ये ह त्वे ते सहमाना	४. ६. १०
ये हरी मेघयोक्त्र्या	४. ३३. १०
यो अग्निं तन्वो दमे	८. ४४. १५
यो अग्निं देववीतये	१. १२. ९
यो अग्निं हव्यदातिभि	८. १९. १३
यो अग्निः क्रव्यवाहनः	१०. १६. ११
यो अग्निः क्रव्यात्प्रविवेश	१०. १६. १०
यो अग्निः सतमानुषः	८. ३९. ८
यो अग्नीषोमा हविषा	१. ९३. ८
यो अत्य इव मृज्यते	९. ४३. १
यो अद्याग्न्योतिषि	१०. ५४. ६
यो अद्विभित्प्रयमजा	६. ७३. १
यो अध्येषु शंतम	१. ७७. २
यो अनिष्मो दीदय	१०. ३०. ४
यो अपाचीने तमसि	७. ६. ४
यो अप्सु चेन्द्रमा इव	८. ८२. ८
यो अपस्या शुचिना	२. ३५. ८
यो अयो मर्तभोजनं	१. ८१. ६
यो अश्वस्य दधिक्राव्यो	४. ३९. ३
यो अश्वातां यो गवां	१. १०१. ४
यो अश्वेभिर्वहते वस्त	८. ४६. २६
यो अस्मा अन्नं तृषा	१०. ७९. ५
यो अस्मै घ्नस उत वा	५. ३४. ३
यो अस्मै हविषाविचक्ष	६. ५४. ४
यो अस्मै हव्यदातिभि	८. २३. २१
यो अस्मै हव्यैष्टुतवद्भि	२. २६. ४
यो अस्य पारे रजसः	१०. १८७. ५
योगक्षेमं व आदायाहं	१०. १६६. ५
यो गर्भमोषचीनां गवां	७. १०२. २
यो गुणतामिदासिषा	६. ४५. १७
योगेयोगे तवस्त	१. ३०. ७
यो जगन्महिषां इषाति	१०. ६०. ३
यो जागार तसृषः	५. ४४. १४

यो वात एव प्रपनो
 यो भिनाति न जीयते
 यो दध्नेभिर्हव्यो यश्च
 यो दुष्टो विश्ववार
 यो देवो देवतमो
 यो देवो भनमपद्
 योदासि ब्रह्मा शवसोत
 यो घर्ता भुवनानां य
 यो घारया पात्कया
 यो धृषितो योऽवृत्तो
 यो नः कश्चिद्विरिक्त
 यो नः पिता जनिता
 यो नः पूषज्यो वृको
 यो नः शश्वत्पुराविषा
 यो नः सनुत्य उत वा
 यो नः सनुत्यो अभि
 यो नः स्वो भरणी
 यो न भागो अभ्येनो
 यो न इदमिदं पुरा
 यो न इन्द्रः पितरो
 यो न इन्द्राभितो जनो
 यो न इन्द्राभिदासति
 यो मन्वान्यनमन्
 यो नार्मे सद्भवसुं
 योनिष्ट इन्द्र निषदे
 योनिष्ट इन्द्र सद्ने
 यो नो भग्ने भरर्षिर्वा
 यो नो भग्ने दुरेव आ
 यो नो भग्नेऽभिदासत्यन्ति
 यो नो दाता वसूनामिन्द्रं
 यो नो दाता स नः पिता
 यो नो दास आर्यो वा
 यो नो देवः परावतः
 यो नो मरुतो अभि
 यो नो मरुतो वृक्ताति
 यो नो रसं दिप्सति
 यो ऋषणे सुमतिमायज्ञाते
 यो भ्रातुभिर्विभावा
 यो भूपिष्ठं नास्त्याभ्यां
 यो भोजनं च दयसे

२. १२. १
 ९. ५५. ४
 १०. ३८. ४
 ८. ४६. ९
 ४. २२. ३
 ७. ६. ५
 ८. ८८. ४
 ८. ४१. ५
 ९. १०१. २
 ८. ३३. ६
 ८. १८. १३
 १०. ८२. ३
 १. ४२. २
 ८. ८०. २
 २. ३०. ९
 ६. ५. ४
 ६. ७५. १९
 ५. ३. ७
 ८. २१. ९
 ८. ४८. १२
 १०. १३३. ४
 १०. १३३. ५
 २. २४. २
 २. १३. ८
 १. १०४. १
 ७. २४. १
 १. १४७. ४
 ६. १६. ३१
 १. ७९. ११
 ८. ५१. ५
 ८. ५२. ५
 १०. ३८. ३
 ८. १२. ६
 ७. ५९. ८
 २. ३४. ९
 ७. १०४. १०
 ७. ६०. ११
 १०. ६. २
 ५. ७७. ४
 २. १३. ६

यो म इति प्रवोच
 यो म इमं विदु त्मना
 यो मर्त्येण्यृत क्तावा
 यो मा पक्वि मनसा
 यो मायातुं यातुधाने
 यो मित्राय वरुणाया
 यो मृजयाति चक्रुः
 यो मे घेनूनां शतं
 यो मे राजन्स्यो वा
 यो मे शता च विंशति
 यो मे हिरण्यसंशो
 यो यज्ञाति यज्ञात इत
 यो यज्ञस्य प्रसाधन
 यो यज्ञो विश्वस्तन्नुभि
 यो रक्षांसि निर्वृति
 यो रक्षांसि विममे
 यो रक्षस्य चोदिता
 यो रयिवो रयिन्तमो
 यो राजभ्य क्रतुनिभ्यो
 यो राजा चर्पणीनां
 यो रायो० तमिन्द्रमभि
 यो रायो० तस्मा इन्द्राय
 यो रेवान्यो अमीवहा
 यो रोहिती वाजिनो
 यो वः शिवतमो रस
 यो वः सुनोत्यभिपित्रे
 यो वः सेनानीर्महतो
 योऽवरे वृजने विश्वया
 यो वर्धन ओषधीनां
 यो वां गर्तं मनसा
 यो वां नास्त्यावृषि
 यो वां परिष्मा सुवृद्धिना
 यो वां यसेभिरावृत्तो
 यो वां यज्ञः शशमानो
 यो वां यज्ञो नास्त्या
 यो वां रक्षांस्यधिना
 यो वां रथो नृपती
 यो वाक्ते ददाति
 यो वाचा विवाचो
 यो वामश्विना मनसो

५. २७. ४
 ८. ४६. २७
 ४. २. १
 ७. १०४. ८
 ७. १०४. १६
 १. १३६. ५
 ७. ८७. ७
 ५. ६१. १०
 २. २८. १०
 ५. २७. २
 ८. ५. ३८
 ८. ३१. १
 १०. ५७. २
 १०. १३०. १
 १०. १८७. ३
 ६. ४९. १३
 २. १२. ६
 ६. ४४. १
 २. २७. १२
 ८. ७०. १
 ८. ३२. १३
 १. ४. १०
 १. १८. २
 ५. ३६. ६
 १०. ९. २
 ४. ३५. ६
 १०. ३४. १२
 २. २४. ११
 ७. १०१. २
 ७. ६४. ४
 ८. ८. १५
 १०. ३९. १
 ८. २६. १३
 १. १५१. ७
 ७. ७०. ६
 ८. ७३. १३
 ७. ७१. ४
 १. ४०. ४
 १०. २३. ५
 १. ११७. ९

यो वामुक्त्यवस्तमं	८. २६. १४
यो वामुक्त्यवस्तमं	६. ७०. ३
यो विश्वः सुवर्णीकः	१. ९४. ७
यो विश्वस्य जगतः	१. १०१. ५
यो विश्वा इत्येते वसु	८. १०३. ६
यो विश्वान्यभिं वता	८. ३२. २८
यो विश्वाभिः पपेदति	१०. १८७. ४
यो विश्वाभिः पूताविता	३. ६२. ९
यो वृत्राय सिनमत्रा	२. ३०. २
यो वेदिष्टो अयथियन्	८. २. २४
यो वो देवा वृत्तमुना	६. ५२. ८
यो वो वृताभ्यो अरुणीदु	१०. ३०. ७
यो व्यंसं जगत्पाणिन	१. १०१. २
यो व्यतीगपाणयन्	८. ६९. १३
यो हत्वाहिमरिणात्	२. १२. ३
यो ह वां मधुनो हनि	८. ५. १९
यो हव्यान्येग्यता	८. १९. २४
यो ह स्य वां रथिरा	७. ६९. ५
यो होतासीत्ययमो	१०. ८८. ४
यो ते श्वानो यम	१०. १४. ११
रूक्षा णो अग्ने तव	४. ३. १४
रक्षा सु नो अग्रः	९. २९. ५
रक्षोहणं वाजिनमा	१०. ८७. १
रक्षोहा विश्वचर्पणि	९. १. २
रणवः संदृष्टो पितुमां	१०. ६४. ११
रयं नु माकृतं वयं	५. ५६. ८
रयं यान्तं कुह को ह	१०. ४०. १
रयं युजते मरुतः सुमे	५. ६३. ५
रयं ये चक्रुः सुहृतं नरेष्ठां	४. ३३. ८
रयं ये चक्रुः सुहृतं सुचेतसो	४. ३६. २
रयं वामनुगायसं	८. ५. ३४
रयं हिरण्यवन्तुर	८. ५. २८
रयं हिरण्यवन्तुर	४. ४६. ४
रयवाहनं हविरस्य	६. ७५. ८
रयानां न येशराः	१०. ७८. ४
रयाप नावमुत नो	१. १४०. १२
रयिरासो हरयो ये ते	८. ५०. ८
रयीतमं कपदिनमीशानं	६. ५५. २
रयीव कशया श्वं अभि	५. ८३. ३
रये तिष्ठन्नपति बाजिनः	६. ७५. ६

रयेन पृथुपाजस्ता	४. ४६. ५
रयेष्टायाध्वयवः सोम	८. ४. १३
रयो न यातः शिकभिः	१. १४१. ८
रयो यो वां निवन्तुरो	८. २२. ५
रद्वयो वरुणः सूर्याय	७. ८७. १
रपत्कविरिन्द्राकसातो	१. १७४. ७
रपत्तन्धर्वीरण्या च	१०. ११. २
रमध्वं मे वचसे	३. ३३. ५
रयि दिवो दुहितरो	४. ५१. १०
रयि नधिवमश्चिन	९. ४. १०
रयि सुशत्रं स्वपत्य	१. ११६. १९
रयिर्न चित्रा सूर्यो	१. ६६. १
रयिर्न यः पितृवित्तो	१. ७३. १
रे ह्ययं मतिभिर्पक्षिणानां	७. ३९. ६
रस्मांश्चि यच्छतमध्वरां	८. ३५. २१
रसं ते मित्रो अयमा	९. ६४. २४
रसाय्यः पयसा पिन्वमान	९. ९७. १४
राकामहं सुहवां सुदृती	२. ३२. ४
राजन्तमध्वराणां	१. १. ८
राजानावनभिदुहा	२. ४१. ५
राजानो न प्रशस्तिभिः	९. १०. ३
राजा मेधाभिरीयते	९. ६५. १६
राजा राष्ट्रानां पेतो	७. ३४. ६
राजा समुद्रं नद्यो वि	९. ८६. ८
राजा सिन्धूनां पवते	९. ८६. ३३
राजा सिन्धूनामवसिष्ट	९. ८९. २
राजैव हि जनिभिः	७. १८. २
राज्ञो नु ते वरुणस्य	१. ९१. ३
	९. ८८. ८
रातिं यदामरक्षसं	८. १०१. ८
रात्रीभिररस्मा बहभि	१०. १०. ९
रात्री व्यक्ष्यदायती	१०. १२७. १
रायः समुद्रांश्चतुरो	९. ३३. ६
रायस्कामो वज्रहस्तं	७. ३२. ३
रायस्सूरि स्वभावो	१. ३६. १२
राया वयं सप्तवांसो	४. ४२. १०
राया हिरण्यया मति	७. ६६. ८
राये नु यं जगत्	७. ९०. ३
रायो घातास्याद्युगे	६. ५५. ३
रायो वृजः यज्ञस्य	१. ९६. ६

रायो गुहः० विश्वा	१०. १३९. ३	वनस्पतेऽथ सृजोष	३. ४. १०
रारन्धि सवनेषु ण	३. ४१. ४		७. २. १०
रासि क्षयं रासि मित्र	२. ११. १४	वनस्पते वीङ्गदो हि	६. ४७. २६
रिषादसः सत्पती	६. ५१. ४	वनस्पते शतत्रयो	३. ८. ११
रुमा हब्धा चित्रशसः	९. ९१. ४	वनीवानो मम दूतास	१०. ४७. ७
रुद्रस्य ये मीङ्गदुषः	६. ६६. ३	वने न वा यो न्यधायि	१०. २९. १
रुद्राणामेति प्रदिशा	१. १०१. ७	वनेम तद्वोत्रया	१. १२९. ७
रुति भीमो वृषभ	९. ७०. ७	वनेम पूर्वोरयो	१. ७०. १
रुशदस्ता रुशती	१. ११३. २	वनेषु जायुर्मतेषु	१. ६७. १
रुपंरुपं प्रतिरुपो	६. ४७. १८	वनेषु ज्यन्तरिक्षं	५. ८५. २
रुपंरुपं गयवा	३. ५३. ८	वनीति हि सुन्यन्क्षयं	१. १३३. ७
रेभदन्न अनुषा	१०. ९२. १५	वन्दस्व मास्तं गणं	१. ३८. १५
रेवतीर्नः सयमाद	१. ३०. १३	वन्वन्नवातो अभि	९. ८९. ७
रेवद्वयो दधाये	१. १५१. ९	वपन्ति मरुतो मिहं	८. ७. ४
रेवां द्वेवतः स्तोता	८. २. १३	वपुर्तु तच्चिक्विषे	६. ६६. १
रैभ्यासीदनुदेपी	१०. ८५. ६	वर्धभिः पुत्रमप्रुवो	४. १९. ९
रोदसी भा वदता	१. ६४. ९	वयं ष त्वा सुतावन्त	८. ३३. १
रोहिच्छयावा सुमदंशु	१. १००. १६	वयं षा ते अपि प्सति	८. ३२. ७
रोहितं मे पाकस्थामा	८. ३. २२	वयं षा ते अहूय्येन्द्र	८. ६६. ११
रुंस्तेषु पूषयां	१०. १०६. ५	वयं षा ते त्वे इद्दिन्द्र	८. ६६. १३
वंस्व विश्वा वार्याणि	७. १७. ३	वयं चिद्धि वां अस्तारः	१. १८०. ७
वंस्ता नो वार्यां पुक	८. २३. २७	वयं अयेम त्वया युजा	१. १०२. ४
वक्ष्यन्तीविदा गनीगन्ति	६. ७५. ३	वयं त इन्द्र स्तोमेभि	८. ५४. ८
वचो दीर्घमसघनीशे	८. २५. २०	वयं त एभिः पुष्टत	६. १९. १३
वचोविदं वाचमुदीरयन्ती	८. १०१. १६	वयं तहः सम्राजः आ	८. २७. २२
वच्यन्ते वां ककुहातो	१. ४६. ३	वयं ते अग्र उक्यैर्विधेम	५. ४. ७
वचं यश्चके सुहनाय	१०. १०५. ७	वयं ते अग्रे समिधा	७. १४. २
वज्रेण हि वृत्रहा	१०. १११. ६	वयं ते अथ ररिमा	३. १४. ५
वघा स्तो लहस्तो	६. १३. ६	वयं ते अस्य वृत्रहन् वसो	९. ९८. ५
वघा हि स्तो लस्यघ	६. ४. ४	वयं ते अस्य वृत्रहन् विधाम	८. २४. ८
वधी वृषं मरुत	१. १६५. ८	वयं ते अस्यामिन्द्र	६. २६. ८
वधीविद्रो वरिशस्य	६. २७. ५	वयं ते त इन्द्र ये च देव	७. ३०. ४
वधीहिं दस्युं घनिनं	१. ३३. ४	वयं ते त इन्द्र ये च नरः	५. ३३. ५
वपूरियं पतिमिच्छन्त्येति	५. ३७. ३	वयं ते षप इन्द्र विद्धि	२. २०. १
वयेन दस्युं प्र हि	५. ४. ६	वयं नाम प्र ववामा	४. ५८. २
ववैर्दुःक्षतां अप	१. ९४. ९	वयं मित्रस्यावसि	५. ६५. ५
वनस्पतिं पवमान	९. ५. १०	वयं वो वृत्तर्हिषो	८. २७. ७
वनस्पतिरस्युत्रच्युप	२. ३. १०	वयं शूरेभिरस्तुभिरिन्द्र	१. ८. ४
वनस्पते रक्षनया	१०. ७०. १०	वयं सोम मते तव	१०. ५७. ६

पर्यं हि ते अमन्मदा	१. ३०. २१
पर्यं हि त्वा बन्धुमन्त	८. २१. ४
पर्यं हि वां हवामह	८. २६. ९
पर्यं हि वां हवामहे	८. ८७. ६
वयः सुपर्णा उप सेदु	१०. ७३. ११
वयमग्रे अर्षता वा	२. २. १०
वयमग्रे वनुयाम	५. ३. ६
वयमयेन्द्रस्य प्रेष्ठा	१. १६७. १०
वयमिदः सुदानवः	८. ८३. ६
वयमिन्द्र त्वायवः	१०. १३३. ६
वयमिन्द्र त्वायवोऽभि	७. ३१. ४
वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो	३. ४१. ७
वयमिन्द्र त्वे सचा	४. ३२. ४
वयमु त्वा गृहपते	६. १५. १९
वयमु त्वा तदिदर्या	८. २. १६
वयमु त्वा दिवा सुते	८. ६४. ६
वयमु त्वा पयस्पते	६. ५३. १
वयमु त्वामवृण्य	८. २१. १
वयमु त्वा शतक्रतो	८. ९२. १२
वयमेनमिदा क्षोऽपी	८. ६६. ७
वयश्चित्ते पतत्रिणो	१. ४९. ३
वया इदमे अमयस्ते	१. ५२. १
वयो न ये श्रेणीः	५. ५९. ७
वयो न वृक्षं सुपलाशमा	१०. ४३. ४
वरा हवैद्रेवतासो	५. ६०. ४
वरिवाघातमो भव	९. १. ३
वरिष्ठे न इन्द्र वन्तुरे	६. ४७. ९
वरिष्ठो अस्य दक्षिणा	६. ३७. ४
वरुणं यो रिशादत्त	५. ६४. १
वरुणः प्राविता भुवन्	१. २३. ६
वरुणो मित्रो अर्यमा	८. २८. २
वरेये अग्निमातपो	८. ७३. ८
वघेस्वा सु पुकृष्टुत	८. १३. २५
वघ्रांयं यज्ञ उत सोम	६. ३८. ४
वघ्रांयं पूर्वोः क्षपो	१. ७०. ४
वघ्रांयं विश्वे मरुतः	६. १७. ११
वर्षिष्ठश्चा उरुचक्षसा	८. १०१. २
ववश्च इन्द्रो अमित्र	४. १६. ५
ववश्चुरस्य कवच	८. १२. ७
ववाशा श्रीमन्दर्नी	३. १. ६

ववासो न ये स्वजाः	१. १९८. २
वपद् ते विष्णवास्त	७. ९९. ७
	७. १००. ७
वसां राजानं वसति	५. २. ६
वसिष्ठं ह वरुणो	७. ८८. ४
वसिष्ठसः पितृवद्वाच	१०. ६६. १४
वसिष्ठा हि मियेज्य	१. २६. १
वसुं न चित्रमहसं	१०. १२२. १
वसुर्वसुपतिर्हि कमस्वप्नो	८. ४४. २४
वसुनां वा चक्रेषु	१०. ७४. १
वसु रुद्रा पुरुमन्तू	१. १५८. १
वसोरिन्द्रं वसुपतिं	१. ९. ९
वस्यां इन्द्रासि मे	८. १. ६
वस्यी ते अग्रे संदृष्टि	६. १६. २५
वह कुत्समिन्द्र यस्मिन्वाक्य	१. ७७. ५
वहन्ति सीमरणासो	६. ६४. ३
वहन्तु त्वा मनोयुजो	४. ४८. ४
वहन्तु त्वा रयेष्ठाभा	८. ३३. १४
वहिष्ठमिर्विहरन्मासि	४. १३. ४
वह्नि यशसं विदधस्य	१. ६०. १
वाचं सु मित्रावरुणा	५. ६३. ६
वाचमष्टापदीमहं	८. ७६. १२
वाचस्पति विश्वकर्माण	१०. ८१. ७
वायो जन्तुः कवीनां	९. ६७. १३
वाजयज्ञिव नृ रयान	२. ८. १
वाजिनीवती सूर्यस्य	७. ७५. ५
वाजिन्तमाय सव्यसे	१०. ११५. ६
वाजी वाजेषु धीयते	३. २७. ८
वाजेभिर्नो वाजसता	१. ११०. ९
वाजेवाजेऽवत वाजिनो	७. ३८. ८
वाजेषु सासदिर्भव	३. ३७. ६
वाजो नु ते शवस	५. १५. ५
वाज्यसि वाजिनेना	१०. ५६. ३
वात आ वातु भेषजं	१०. १८६. १
वातत्विपो मरुतो वप	५. ५७. ४
वातस्य नु महिमानं	१०. १६८. १
वातस्य पृथ्वीजिता	५. ५. ७
वातस्य पुनस्तुपुज	५. ३१. १०
वातस्याथो वायोः	१०. १३६. ५
वातसो न ये पुनयो	१०. ७८. ३

वातेषामुषां नद्येव
 वातोपधृत इषितो
 वामं नो अस्त्वयमन्
 वामंवां त आदुरे
 वामनय सवितर्वामनु
 वामस्य हि प्रचेतस
 वामी वामस्य धृतयः
 वाय उक्थेभिर्जरन्ते
 वायवा याहि दशतिने
 वायवा याहि वीतये
 वायविन्द्रश्च चेतयः
 वायविन्द्रश्च शुष्मिणा
 वायविन्द्रश्च सुन्वत
 वायुरस्मा उपामन्षत्
 वायुर्न यो नियुत्वां
 वायुर्गुह्ये रोहिता वायु
 वायो तव प्रवृत्तती
 वायो याहि शिवा
 वायो ये ते सहस्रिणो
 वायो शतं हरीणां
 वायो शुक्रो अयामि
 वार्षं त्वा यज्याभि
 वार्जहत्याय शवसे
 वावर्तं येषां राया
 वावसाना विवस्वति
 वाहृधानः शवसा
 वाहृधान उप धवि
 वाहृधानस्य ते वयं
 वाहृधानाय तूर्वये
 वाहृधाना शुभस्पती
 वाहृधानो मरुत्सखेन्द्रो
 वासीमन्त क्रष्टिमन्तो
 वासीमिको बिभर्ति
 वाश्रा अर्पन्तीन्द्वो
 वाश्रेव विष्णुमिमाति
 वासपसीव वेधसस्त्वं
 वास्तोष्मते ध्रुवा स्थूणां
 वास्तोष्मते प्रतरणो
 वास्तोष्मते प्रति
 वास्तोष्मते शरमया

२. ३९. ५
 १०. ९१. ७
 ८. ८३. ४
 ४. ३०. २४
 ६. ७१. ६
 ८. ८३. ५
 ६. ४८. २०
 १. २. २
 १. २. १
 ५. ५१. ५
 १. २. ५
 ४. ४७. ३
 १. २. ६
 १०. १३६. ७
 ९. ८८. ३
 १. १३४. ३
 १. २. ३
 ८. २६. २३
 २. ४१. १
 ४. ४८. ५
 ४. ४७. १
 ८. ९८. ८
 ३. ३७. १
 १०. ९३. १३
 १. ४६. १३
 १०. १२०. २
 ८. ६. ४०
 ८. १४. ६
 ९. ४२. ३
 ८. ५. ११
 ८. ७६. ३
 ५. ५७. २
 ८. २२. २
 ९. १३. ७
 १. ३८. ८
 ७. ३७. ६
 ८. १७. १४
 ७. ५४. २
 ७. ५४. १
 ७. ५४. ३

वाहिष्ठो वां हवानां
 वि क्रोशानासो विष्वक्
 वि ष त्वावां क्रतुगता
 विमन्तो दुरिता पुक्
 वि चक्रमे पृथिवीमेष
 वि चिद्वृक्षस्य दोषतो
 वि चेदुच्छन्त्याधिना
 वि जनाञ्छवावाः
 वि जनुषा रथ्या यात
 वि ज्ञानीष्यार्थान्ये च
 वि जिहीष्य वनस्पते
 विजेषकृदिन्द्र हवानव
 वि ज्योतिषा बृहता
 वि तद्ययुररुणपुग्भि
 वि तन्वते धियो अस्मा
 वि तर्तूर्यन्ते मयवन्
 वि त्रिष्टुप् मन्त्रो
 वि ते वज्रासो अस्थिरन्
 वि ते विष्वग्मातङ्गतासो
 वित्पक्षः सप्तौ चक्र
 वि त्वदापो न पर्वतस्य
 वि त्वा ततस्ते मिथुना
 विद्यत्तूर्व्यं नष्टमुदी
 विद्यदी सरमा
 विदा चिन्नु महान्तो
 विदा दिवो विष्यन्
 विदा देवा अमाना
 विदानासो जन्मनो
 वि दुर्गा वि द्विषः
 विदुष्टे अस्य वीर्यस्य
 विदुष्टे विश्वा भुवनानि
 वि ह्यहानि चिदद्विषो
 विष्मा ते अग्ने त्रेधा
 विष्मा ससित्वमुत शू
 विष्मा हि ते पुरा वय
 विष्मा हि त्वां तुविकृमि
 विष्मा हि त्वा धनं वय
 विष्मा हि त्वा धनञ्जयं
 विष्मा हि त्वा वृषन्तम
 विष्मा हि यस्ते अद्विष

८. २६. १६
 १०. २७. १८
 १. १८९. ६
 ९. ६२. २
 ७. १००. ४
 ८. ६. ६
 ७. ७२. ४
 १. ३५. ५
 ६. ६२. ७
 १. ५१. ८
 ५. ७८. ५
 १०. ८४. ५
 ५. २. ९
 ६. ६५. २
 ५. ४७. ६
 ८. १. ४
 ७. १०४. १८
 १. ८०. ८
 ६. ६. ३
 ५. ३४. ६
 ६. २४. ६
 १. १३१. ३
 ८. ७९. ६
 ३. ३१. ६
 ५. ४१. १३
 ५. ४५. १
 ८. ४७. २
 ४. ३४. २
 १. ४१. ३
 १. १३१. ४
 ४. ४२. ७
 ६. ४५. ९
 १०. ४५. २
 ८. २१. ८
 ८. ७५. १६
 ८. ८१. २
 ८. ४५. १३
 ३. ४२. ६
 १. १०. १०
 ८. ९२. १८

विद्या हि कद्रियाणां	८. २०. ३
विद्या ह्यस्य वीरस्य	८. २. २१
विद्यामादित्या अवसो	२. २७. ५
वि दामेपि रजस्पृध्वहा	१. ५०. ७
विमुतो ज्योतिः परि	७. ३३. १०
विमुदस्ता अभिद्यवः	८. ७. २५
विमुदया मरुत	३. ५४. १३
विमुच या पतन्ती	१०. ९५. १०
विमुन्महसो नरो अस्म	५. ५४. ३
विद्रांसाविहुरः पृच्छे	१. १२०. २
विद्रां अग्ने वयुनानि	१. ७२. ७
वि द्वीपानि पापतन	८. २०. ४
वि द्वेक्षांसीनुहि वधेयेयां	६. १०. ७
विशुं दद्राणं समने	१०. ५५. ५
विधेम ते परमे	२. ९. ३
वि नः पथः सुविताय	१. ९०. ४
वि नः सहस्रं शुक्यो	७. ६२. ३
वि न ह्यद्र मृषो	१०. १५२. ४
वि नो देवास्तो अद्भुतो	८. २७. ९
वि नो बाजा क्रभुक्षणाः	४. ३७. ७
वि पयो बाजसातये	६. ५३. ४
विपश्चिते पवमानाय	९. ८६. ४४
वि पाजसा पृथुना	३. १५. १
वि पित्रोर्गहिमायस्य	६. २०. ७
वि पूषन्नाय तद	६. ५३. ६
वि पृथो अग्ने मयवानो	१. ७३. ५
वि पृच्छामि पात्रया	१. १२०. ४
विप्रं विरासोऽवसे	८. ११. ६
विप्रं होतारमनुहं	८. ४४. १०
वि प्रयतां देवबुधं	१०. ७०. ४
विप्रस्य वा स्तुवतः	८. १९. १२
विमा यतोऽपि मातुषे	७. २. ७
विमासो न मन्मभिः	१०. ७८. १
विम्रेमिर्विप्र सन्त्य	५. ५१. ३
विभक्तार् हवामहे	१. २२. ७
विभक्त्यासि विप्रभानो	१. २७. ६
विभावा देवः सुरणः	३. ३. ९
विमिया पुरं शान्ति	१०. ६७. ५
विभु प्रभु प्रथमं	२. २४. १०
विभूतराति विप्र	८. १९. २

विभूतनाम उभयां	६. १५. ९
विभ्राजज्योतिषां देवास्त	८. ९८. ३
विभ्राजज्योतिषां येनेमा	१०. १७०. ४
विभ्राजमान उपसा	७. ६३. ३
विभ्राभृत्स्विनतु	१०. १७०. १
विभ्राभृत्स्तुभृतं	१०. १७०. २
वि मच्छयाय रक्षणा	२. २८. ५
वि मूर्च्छिकाय ते मनो	१. २५. ३
वि मे कर्णा पतयतो	६. ९. ६
वि मे मुक्ता पतयन्ति	३. ५५. ३
वि यस्मिन् धरणमच्युतं	१. ५६. ५
वि यदस्यायवतो	१. १४१. ७
वि यद्वेद्य त्विषो	८. ९३. १४
वि यदरांसि पर्वतस्य	४. २१. ८
वि यदाचं कीर्त्तासो	६. ६७. १०
वि यस्य ते ब्रह्मज्ञान	१०. ११५. ४
वि यस्य ते पृथिव्यां	७. ३. ४
वि या जानाति जसुरि	५. ६१. ७
वि या सृजति समनं	१. ४८. ६
वि ये ते अग्ने भेजिरे	७. १. ९
वि ये दधुः शरदं	७. ६६. ११
वि ये भ्राजन्ते सुमन्वास्त	१. ८५. ४
वि यो ममे यस्या	९. ६८. ३
वि यो रजान्यमिमीत	६. ७. ७
वि यो रग्न्वा क्रपिणि	४. २०. ५
वि यो वीरस्तु रोचन	१. ६७. ५
वि रक्षो वि मृषो	१०. १५२. ३
विराट् सम्राट्स्वीः	१. १८८. ५
विराग्निमवावस्थयो	१०. १३०. ५
विरूपास इत्ययस्त	१०. ६२. ५
वि वातश्रुतो अतसेषु	१. ५८. ४
वि वृक्षान् हन्तुत हन्ति	५. ८३. २
वि वृक्षं पशो यमुर्वि	८. ७. २३
विवेप यन्मा विपणा	३. ३२. १४
विन्यक्य महिना वृषन्	८. ९२. २३
विशंविशं मयवा	१०. ४३. ६
विशां कवि विस्तति मनुषीणां	५. ४. ३
विशां कवि विस्तति मनुषीरिपः	३. २. १०
विशां कवि विस्तति शश्वतीनां	६. १. ८
विशां गोपा अस्य	१. ९४. ५

विशां रात्रानमहुत	८. ४३. २४
विशामासामभयाना	१०. ९२. १४
विशोविशो ईश्वरमन्त्रे	६. ४९. २
विशोविशो वो भतिषि	८. ७४. १
विस्तति यद्वमतिषि	३. ३. ८
वि भयन्तामुविषा	२. ३. ५
वि भयन्तामृतावृषः	१. १४२. ६
वि भयन्तामृतावृषो	१. १३. ६
विश्वं पर्यन्तो विभृषा	८. २०. २६
विश्वं प्रतीची सप्रया	७. ७७. २
विश्वं सत्यं मयवाना	२. २४. १२
विश्वकर्म्मन्हविषा	१०. ८१. ६
विश्वकर्मा विमना	१०. ८२. २
विश्वमिमे घनमिमे	२. २१. १
विश्वतश्चक्षुःश्रुत विश्वतो	१०. ८१. ३
विश्वदानीं सुमनसः	६. ५२. ५
विश्वमस्या नानाम	१. ४८. ८
विश्वमिमेसवनं सुतमिन्द्रो	१. १६. ८
विश्वेदतो रयिभिः	१. ६४. १०
विश्वस्या भग्निं भुवनाय	१०. ८८. १२
विश्वस्या इत्स्वर्दशे	९. ४८. ४
विश्वस्मात्तसीमधर्मा	४. २८. ४
विश्वस्मादो भदितिः	१०. ३६. ३
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य	१०. ४५. ६
विश्वस्य रात्रा पवते	९. ७६. ४
विश्वस्य हि प्रचेतसा	५. ७१. २
विश्वस्य हि प्राणनं	१. ४८. १०
विश्वस्य हि प्रेक्षितो	१०. ३७. ५
विश्वस्य हि क्षुष्टये	२. ३८. २
विश्वो भयो विपश्चितो	८. ६५. ९
विश्वाः घृतना अभिभूताः	८. ९७. १०
विश्वा भग्नेऽप दहा	७. १. ७
विश्वा ऊत त्वया वयं	२. ७. ३
विश्वा द्वेषांसि ब्रहि	८. ५३. ४
विश्वा घामानि विश्वचक्ष	९. ८६. ५
विश्वानरस्य वसति	८. ६८. ४
विश्वानि देव सवित	५. ८२. ५
विश्वानि देवी भुवना	१. ९२. ९
विश्वानि नो दुर्गाहा	५. ४. ९
विश्वानि भद्रा मन्त्रो	१. १६६. ९

विश्वानि विधमनसो	८. २४. ७
विश्वानि शक्नो नयानि	४. १६. ६
विश्वाग्देवाँ आ वह	१. ४८. १२
विश्वाग्देवानहवामहे	१. २३. १०
विश्वान्यन्यो भुवना	२. ४०. ५
विश्वामिर्धोभिर्भुवनेन	८. ३५. २
विश्वामिना भरास्त	३. ५३. १३
विश्वा रुपाणि प्रति	५. ८१. २
विश्वा रुपाण्याविशान	९. २५. ४
विश्वा रोपांसि प्रवतश्च	४. २२. ४
विश्वावसुं सोम गन्धर्व	१०. १३९. ४
विश्वावसुरमि तपो	१०. १३९. ५
विश्वा वसुनि संजयन्	९. २९. ४
विश्वासां गृहपति	६. ४८. ८
विश्वासां त्वा विशां	१. १२७. ८
विश्वा सोम पवमान	९. ४०. ४
विश्वाहा त्वा सुमनसः	१०. ३७. ७
विश्वा हि मर्यत्त्वना	८. ९२. १३
विश्वा हि वो नमस्यानि	१०. ६३. २
विश्वाहेन्द्रो अधिवत्स	१. १००. १९
	१. १०२. ११
विश्वे अय मन्त्रो	१०. ३५. १३
विश्वे अस्या ग्युपि	५. ४५. ८
विश्वे चनेदना त्वा	४. ३०. ३
विश्वे त इन्द्र वीर्यं	८. ६२. ७
विश्वेता त सवनेषु	८. १००. ६
विश्वेता विश्वगुराभर	८. ७७. १०
विश्वेदु रोचना अस्य	२. १३. १०
विश्वेदेते अनिमा सं	३. ५४. ८
विश्वे देवाः शास्तन	१०. ५२. १
विश्वे देवाः भृगुतेमं	६. ५२. १३
विश्वे देवाः सह धीभिः	१०. ६५. १४
विश्वे देवाः स्वाहाकृति	९. ५. ११
विश्वे देवा अकृपन्त	१०. २४. ५
विश्वे देवा अनमस्यन्	६. ९. ७
विश्वे देवा क्रतावृष	६. ५२. १०
विश्वे देवा नो अया	५. ५१. १३
विश्वे देवा मम भृग्वन्तु	६. ५२. १४
विश्वे देवास्त आ गत	२. ४१. १३
	६. ५२. ७

विश्वे देवास्तो अघ	१०. ११३. ८
विश्वे देवास्तो अमुरः	१. ३. ८
विश्वे देवास्तो अस्त्रिष	१. ३. ९
विश्वेभिः सोम्यं मज्जन्	१. १४. १०
विश्वेभिरग्रे अग्निभि	१. २६. १०
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवने	२. २३. १७
विश्वे यज्ञा अघि	१०. ६३. ११
विश्वे यदां मंहना	६. ६७. ५
विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठ	६. ६७. १
विश्वेषां ह्यज्वराणामनीकं	१०. २. ६
विश्वेषामदितिर्यज्ञिपानां	४. १. २०
विश्वेषामिरज्यन्तं वसूतां	८. ४६. १६
विश्वेषामिरज्यवो देवानां	१०. ९३. ३
विश्वेषामिह स्तुहि	८. १०२. १०
विश्वेषु हि त्वा सवनेषु	१. १३१. २
विश्वे हि त्वा सत्रोपस्तो जनास्तो	५. २३. ३
विश्वे हि त्वा सत्रोपस्तो देवास्तो	८. २३. १८
विश्वे हि विश्वेदस्तो	५. ६७. ३
विश्वे हि य्मा मनवे	८. २७. ४
विश्वे ह्यस्मै यज्ञताय	२. १६. ४
विश्वेर्देवैस्त्रिभिरेकादशै	८. ३५. ३
विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो	५. ५०. १
विश्वो यस्य व्रते जनो	९. ३५. ६
विश्वो विहाया अरति	१. १२८. ६
विश्वो ह्यन्यो अरिरा	१०. २८. १
विषं गवां यातुजानाः	१०. ८७. १८
वि पा होत्रा विश्वमभ्योति	१०. ६४. १५
वि पाथ्ये गृणते मनीषां	४. ११. २
वि पु देवो व्यंहति	८. ६७. २१
वि पु विश्वा अभियुजो	८. ४५. ८
वि पु विश्वा अरातयो	१०. १३३. ३
वि पू चर स्वधा अनु	८. ३२. १९
विपूचो अश्वान्युयुजे	१०. ७९. ७
वि पू मृचो जनुपा	५. ३०. ७
विपूहृदिन्द्रो अमतेरुत	१०. ४३. ३
विषेण भक्षुरावतः	१०. ८७. २३
विष्टम्भो दिवो धरुणः	९. ८९. ६
विष्टी शमी तरणित्वेन	१. ११०. ४
विष्णुं स्तोमासः पुष्टस्म	३. ५४. १४
विष्णुरित्या परममस्य	१०. १. ३

विष्णुर्गोपाः परमं पाति	३. ५५. १०
विष्णुर्पोनि कल्पयतु	१०. १८४. १
विष्णोः कर्माणि पश्यत	१. २२. १९
विष्णोर्तु कं वीर्याणि	१. १५४. १
विष्णुर्वसो नरां न शंसै	१. १७३. १०
वि सद्यो विश्वा दंहिता	७. १८. १३
विसर्माणं कृणुहि	५. ४२. ९
वि सुपर्णो अन्तरिक्षा	१. ३५. ७
वि सूर्यो अमर्ति न	५. ४५. २
वि सूर्यो मध्ये अमुचद्	१०. १३८. ३
वि हि त्वामिन्द्र पुरुषा	१०. ११२. ७
वि हि स्रोतोऽरस्तुशत	१०. ८६. १
विहि होत्रा अवीता	४. ०४८. १
वि ह्यस्य मनसा	१. १०९. १
वीळु चिदाकृत्युमि	१. ६. ५
वीळु चिहृद्धा पितरो	१. ७१. २
वीळुपत्न्यभिराशुहेमभिर्वा	१. ११६. २
वीळुपविभिर्मरुत	८. २०. २
वीळो सतीरभि धीरा	३. ३१. ५
वीतिहोत्रं त्वा कवे	५. २६. ३
वीतिहोत्रा कृतद्वसु	८. ३१. ९
वीती जनस्य दिव्यस्य	९. ९१. २
वीती यो देवं मर्तो	६. १६. ४६
वीन्द्र यासि दिव्यानि	१०. ३२. २
वीरस्य नु स्वस्व्यं	३. ५५. १८
वीरेण्यः ऋतुरिन्द्रः	१०. १०४. १०
वीरेभिर्वागन्वनवद्	२. २५. २
वृकधिरस्य वारण	८. ६६. ८
वृकाय चित्रसमानाय	७. ६८. ८
वृक्षाधिन्मे अभिपित्वे	८. ४. २१
वृक्षेवृक्षे निपता	१०. २७. २२
वृज्याम ते परि द्विषो	८. ४५. १०
वृजे ह यज्ञमसा	६. ११. ५
वृतेव यन्तं बहुभि	६. १. ३
वृत्रसादो वलंरुजः	३. ४५. २
वृत्रस्य त्वा श्वसपा	८. ९६. ७
वृत्राण्यन्यः समिषेषु	७. ८३. ९
वृत्रेण यदहिना बिभ्रदा	१०. ११३. ३
वृषा ऋजन्त इन्द्रवः	९. २१. ३
वृषणं त्वा वयं वृषन्	३. २७. १५

वृषणं धीभिरत्तरे	९. ६३. २१
वृषणधेन मल्लो	८. २०. १०
वृषणस्ते अर्भीरावो	८. ३३. ११
वृषन्निन्द्र वृषपाणास्त	१. १३९. ६
वृषभं चर्षणीनां	३. ६२. ६
वृषभो न तिमभृङ्गो	१०. ८६. १५
वृषाकपायि रेवति	१०. ८६. १३
वृषा प्रावा० वृषन्निन्द्र	५. ४०. २
वृषा प्रावा० वृषा यज्ञो	८. १३. ३२
वृषा जज्ञान वृषणं	७. २०. ५
वृषाणं वृषभिर्यते	९. ३४. ३
वृषा ते वस्र उत ते	२. १६. ६
वृषा त्वा वृषणं वर्धतु	५. ३६. ५
वृषा त्वा वृषणं हुवे० वावन्ध	८. १३. ३३
वृषा त्वा वृषणं हुवे० वृषन्निन्द्र	५. ४०. ३
वृषा न कुक्षः पतयद्	१०. ४३. ८
वृषा पवस्व धारया	९. ६५. १०
वृषा पुनान आयुषु	९. १९. ३
वृषा मतीनां पवते	९. ८६. १९
वृषा मद इन्द्रे श्लोक	६. २४. १
वृषा यज्ञो वृषणः	१०. ६६. ६
वृषायन्ते महे अत्याय	३. ७. ९
वृषायमाणोऽवृणीत	१. ३२. ३
वृषायमिन्द्र ते रय	८. १३. ३१
वृषा यूधेव वंसगः	१. ७. ८
वृषारवाय वदते	१०. १४६. २
वृषा वि जज्ञे जनयन्	९. १०८. १२
वृषा वृषन्धि चतुरधि	४. २२. २
वृषा वृष्ये दुदुहे दोहसा	१०. ११. १
वृषा वृष्ये रोह्वदंशुरस्मै	९. ९१. ३
वृषा यो अंशुर्न किञ्चा	१०. ९४. १०
वृषा शोणो अभिकनिव्रद्	९. ९७. १३
वृषासि दिवो वृषभः	६. ४४. २१
वृषा सोता सुनोतु ते	८. ३३. १२
वृषा सोम सुमौ अस्ति	९. ६४. १
वृषा ह्यस्ति अजरो	६. ४८. ३
वृषा ह्यस्ति भातुना	९. ६५. ४
वृषा ह्यस्ति राधसे	५. ३५. ४
वृषेव यूषा परि क्रोश	९. ७६. ५
वृषो अग्निः समिप्यते	३. २७. १४

वृष्टि दिवः परि स्त्रव	९. ८. ८
वृष्टि दिवः शतज्वारः	९. ९६. १४
वृष्टि नो अर्ष दिव्यां	९. ९७. १७
वृष्टिधावा रीत्यापिपस्पती	५. ६८. ५
वृष्यः क्रोशः पवते	२. १६. ५
वृष्यस्ते वृष्यं शवो	९. ६४. २
वृष्यो यते वृषणो	५. ३१. ५
वृष्यो शर्वाय सुमस्वाय	१. ६४. १
वृष्यो अस्तोपि मूयस्य	५. ४१. १०
वेत्या हि निर्ऋतीनां	८. २४. २४
वेत्या हि वेधो अघ्नः	६. १६. ३
वेत्यमुर्जनिवात्वा अति	५. ४४. ७
वेत्यप्ययुः पयिभी	८. १०१. १०
वेद मासो धृतमतो	१. २५. ८
वेद यस्त्रीणि विदधान्येषां	६. ५१. २
वेद वातस्य वर्तनि	१. २५. ९
वेदा यो वीनां वद	१. २५. ७
वेदिपदे प्रियवामाय	१. १४०. १
वेधा अहतो अग्नि	१. ६९. २
वेमि त्वा पूरुतृअसे	८. ४. १७
वेरज्यरस्य दृत्यानि	४. ७. ८
वेपि होत्रमुत पोत्रं	१०. २. २
वेपि ह्यज्यरीयतामग्नौ	६. २. १०
वेपि ह्यज्यरीयतामुपवत्ता	४. ९. ५
वेपीद्वस्य दृत्यं यस्य	४. ९. ६
वेयश्चस्य श्रुतं नरोतो	८. २६. ११
वैश्वानरं कवयो	१०. ८८. १३
वैश्वानरं मनसाग्निं	३. २६. १
वैश्वानरं विश्वहा	१०. ८८. १४
वैश्वानरः प्रज्ञया	३. २. १२
वैश्वानर तव तत्	१. ९८. ३
वैश्वानर तव तानि	६. ७. ५
वैश्वानर तव धामान्या	३. ३. १०
वैश्वानरस्य दंसनाभ्यो	३. ३. ११
वैश्वानरस्य विमितानि	६. ७. ६
वैश्वानरस्य सुमतो	१. ९८. १
वैश्वानराय विषया	३. २. १
वैश्वानराय वृधुपाजसे	३. ३. १
वैश्वानराय मीळ्ळुपे	४. ५. १
वैश्वानरो महिम्ना	१. ५९. ७

शोचमेदिन्द्रं मयवानमेनं
व्यकृणोत चमसं चतुर्धा
व्यलूकृद्वा व्यहानि
व्यचस्वतीरुर्विषा वि
व्यअते दिवो भन्ते
व्यअभिर्दिव आतास्व
व्यनिनस्य धनिनः
व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे
व्यन्तिचु येषु मन्दस्तान
व्यय इन्द्र तनुहि
व्ययमा वरुणश्चेति
व्यथस्त्वा वसुविद
व्यस्तभ्राद्रोदसी मित्रो
व्यस्मे अधि शर्म तत्र
व्यानजिन्द्रः पृतनाः
व्युच्छन्ती हि रश्मिभि
व्युच्छा दुहितदिवो
व्युपा आवः पथ्या
व्युपा आवो दिविजा
व्यूर्ध्वतो दिवो अन्तां
व्येतु दिशुद्विषामशेवा
ममं कुमुध्वं स हि वो
मता ते अग्रे महता
मतेन स्यो ध्रुवक्षेमा
मातंमातं गर्णगर्ण
शं नः कर्त्तव्यते
शं नः सत्यस्य पतयो
शं नः सूर्य उरुचक्षा
शं नः सोमो भवतु
शं न इन्द्राग्नी भवता
शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो
शं नो अग्निज्योतिरनीको
शं नो अज एकपादेवो
शं नो अदितिर्भवतु
शं नो देवः सविता
शं नो देवा विश्वदेवा
शं नो देवीरभिष्टय
शं नो धावापृथिवी

७. २८. ५
७. २९. ५
७. ३०. ५
४. ३५. ३
५. ५४. ४
१०. ११०. ५
७. ७९. २
१. ११३. १४
१. १५०. २
८. १४. ७
२. ११. १५
१०. ११६. ६
४. ५५. ४
८. २३. १६
६. ८. ३
८. ४७. ३
१०. २९. ८
१. ४९. ४
५. ७९. ९
७. ७९. १
७. ७५. १
१. ९२. ११
७. ३४. ७
१०. १०१. ८
३. ६. ५
५. ७२. २
३. २६. ६
१. ४३. ६
७. ३५. १२
७. ३५. ८
७. ३५. ७
७. ३५. १
७. ३५. ६
७. ३५. ४
७. ३५. १३
७. ३५. ९
७. ३५. १०
७. ३५. ११
१०. ९. ४
७. ३५. ५

शं नो धाता शमु धर्ता
शं नो भगः शमु नः
शं नो भव चक्षसा
शं नो भवन्तु वाजिनो
शं नो भव हृद आ
शं नो मित्रः शं वरुणः
शं रोदसी सुबन्धये
शंता महामिन्द्रं यस्मिन्
शंता मित्रस्य वरुणस्य
शंतावाध्वर्यो प्रति मे
शंसिदुष्यं सुदानव
शकमयं धूमनारादपर्यं
शकमे त्वा समिधं
शग्धि पूधि प्र यंसि
शग्धि वाग्रस्य सुभग
शग्धी न इन्द्र यत्त्वा
शग्धी नो अस्य यद्
शग्ध्यु पु शचीपत
शचीभिर्नः शचीवसू
शचीव इन्द्र पुरुकृद्
शचीव इन्द्रमवसे
शचीवतस्ते पुरुशाक
शच्याकर्त पितरा
शतं जीव शरदो
शतं ते राजन्भिषजः
शतं ते शिभिन्नतयः
शतं दासे बल्वधे
शतं धारा देवजाता
शतं न इन्द्र ऊतिभिः
शतं मे गर्दभानां
शतं मेपान्वृक्ये चक्षदान
शतं मेपान्वृक्ये मामहानं
शतं राशो नाघमानस्य
शतं वा यः शुचीनां
शतं वा यदधुयं
शतं वा यस्य दश
शतं वेष्टुञ्जतं सुनः
शतं वो अम्ब धामानि
शतं श्वेतास उशगो
शतक्रतुमर्णयं शाकिनं

७. ३५. ३
७. ३५. २
१०. ३७. १०
७. ३८. ७
८. ४८. ४
१. ९०. ९
१०. ५९. ८
३. ४९. १
७. ६१. ४
३. ५३. ३
७. ३१. २
१. १६४. ४३
१. ९४. ३
१. ४२. ९
३. १६. ६
८. ३. ११
८. ३. १२
८. ६१. ५
१. १३९. ५
१. ५३. ३
१०. ७४. ५
६. २४. ४
४. ३५. ५
१०. १६१. ४
१. २४. ९
७. २५. ३
८. ४६. ३२
९. ९७. २९
९. ५२. ५
८. ५६. ३
१. ११६. १६
१. ११७. १७
१. १२६. २
१. ३०. २
१०. १०५. ११
२. १३. ९
८. ५५. ३
१०. ९७. २
८. ५५. २
३. ५१. २

शतधारं वायुमर्कं	१०. १०७. ४	शिशोयमिन्महयते	७. ३२. १९
शतधारमुत्समशीयमाणं	३. २६. ९	शिमिन्वाजानां पते	१. २९. २
शतपवित्राः स्वधया	७. ४७. ३	शिवः कपोत इषितो	१०. १६५. २
शतब्रह्म इषुस्तव	८. ७७. ७	शिवस्त्वष्टरिहा गहि	५. ५. ९
शतभुजिभिस्तमभिहुते	१. १६६. ८	शिवा नः सख्या सन्तु	४. १०. ८
शतमन्मन्मयीनां पुरा	४. ३०. २०	शिशानो वृषभो यधामिः	८. ६०. १३
शतमहं तिरिन्दिरे	८. ६. ४६	शिशुं ज्ञानं हर्षतं	९. ९६. १७
शतमिच्छु शरदो अन्ति	१. ८९. ९	शिशुं न त्वा जेयं	१०. ४. ३
शतानीका हेतयो	८. ५०. २	शिशुर्न जातोऽव चक्र	९. ७४. १
शतानीकिव प्र जिगाति	८. ४९. २	शीतिं शीतिक्वावति	१०. १६. १४
शतेना नो अभिष्टिभि	४. ४६. २	शीरं पावकशोचिपं	८. १०२. ११
शतैरपद्रव्यगण्य	६. २०. ४	शीर्षः शीर्षो जगत	७. ६६. १५
शत्रुयन्तो अभि ये न	१०. ८९. १५	शुक्लु मे हरिमाणं	१. ५०. १२
शनैर्भिद्यन्तो अद्रिवो	८. ४५. ११	शुकं ते अन्यद्यजतं	६. ५८. १
शमग्निरग्निभिः कश्चं	८. १८. ९	शुकः पवस्य देवेभ्यः	९. १०९. ३
शमू पु वां मयुचुवा	५. ७४. ९	शुकः शुशुक्वां उषो	१. ६९. १
शयुः परस्तादध नु	३. ५५. ६	शुकस्याध गवाशिर	२. ४१. ३
शरस्य चिदार्चकस्या	१. ११६. २२	शुकेभिरङ्गै रज	३. १. ५
शरासः कुशरासो	१. १९१. ३	शुचि न यामज्जिपरि	३. २. १४
शर्चशर्चं व एषां	५. ५३. ११	शुचि नु स्तोमं नवजात	७. ९३. १
शर्चो मास्तमुच्छंस	५. ५२. ८	शुचिः पावक उच्यते	९. २४. ७
शर्पणावति सोममिन्द्र	९. ११३. १	शुचिः पावक बन्धोऽग्रे	२. ७. ४
शवसा ह्यसि शुतो	८. २४. २	शुचिः पावको अद्भुतो	१. १४२. ३
शविष्टं न आ भर	६. १९. ६	शुचिः पुनानस्तन्य	९. ७०. ८
शशः शुभं प्रन्यञ्चं	१०. २८. ९	शुचिः धम यस्मा अविवात्	५. ७. ८
शशमानस्य वा नरः	१. ८६. ८	शुचिमर्कैर्बृहस्पति	३. ६२. ५
शश्वत्तममीक्यते दृत्याय	१०. ७०. ३	शुचिरपः सृयवसा	२. २७. १३
शश्वत्तुरोषा न्युवास	१. ११३. १३	शुचिरसि पुरनिष्ठाः	८. २. ९
शश्वदग्निर्ब्रह्मश्वस्य	१०. ६९. ११	शुचिर्देवेष्वपिता होत्रा	१. १४२. ९
शश्वदिन्द्रः पोमुषद्भि	१. ३०. १६	शुची ते चके यात्या	१०. ८५. १२
शश्वद्भि वः सुदानव	८. ६७. १६	शुची वो ह्य्या मन्त्राः	७. ५६. १२
शश्वन्तं हि प्रचेतसः	८. ६७. १७	शुनं नः फाला वि कृपन्तु	४. ५७. ८
शश्वन्तो हि शत्रवो	७. १८. १८	शुनं वाहाः शुनं नरः	४. ५७. ४
शाकमना शाको अरुणः	१०. ५५. ६	शुनं इषेम मयवानमिन्द्र	३. ३०. २२
शाचिगो शाचिपूजनाय	८. १७. १२		३. ३१. २२
शास इत्या महौ अस्य	१०. १५२. १		३. ३२. १७
शासद्विद्विदितुर्नस्यं	३. ३१. १		३. ३४. ११
शिक्षा ण इन्द्र गाय आ	८. ९२. ९		३. ३५. ११
शिक्षा विभिन्दो अस्मै	८. २. ४१		३. ३६. ११
शिषोयमस्मै दिस्तेयं	८. १४. २		३. ३८. १०

शुन-शेषो ह्यहृभीत	३. ३०. ९
शुनमन्वाय भरमहयत्	३. ४३. ८
शुनमप्रव्यचरत्कपर्दी	३. ४८. ५
शुनमस्मभ्यमृतये	३. ४९. ५
शुनश्चिच्छेपं निदितं	३. ५०. ५
शुनासीराविमां वाचं	१०. ८९. १८
शुभ्रं तु ते शुभ्रं	१०. १०४. ११
शुभ्रमन्धो देववातमन्तु	१. २४. १३
शुम्भमान क्रतापुभि	१. ११७. १८
शुम्भमाना क्रतापुभि	१०. १०२. ८
शुशुवांसा चिदश्विना	१०. १२६. ७
शुष्णं निम्नं कुपवं	५. २. ७
शुष्मासो ये ते अद्विषो	४. ५७. ५
शुष्मिन्तमं न ऊतये	२. ११. ४
शुष्मिन्तमो हि ते मदो	९. ६२. ५
शुष्मी शर्षो न मारुतं	९. ३६. ४
शूरग्रामः सर्ववीरः	९. ६४. ५
शूरस्येव युध्यतो	७. ७०. ५
शूरा ह्येषुयुधयो	१. १०३. ८
शूरो न घत आयुधा	५. ३८. ३
शूरो वा शूरं वनते	३. ३७. ८
शूरेभिर्हृषो गुपाणो	१. १७५. ५
शृङ्गाणीविच्छृङ्गिणां	९. ८८. ७
शृङ्गेय नः प्रथमा	९. ९०. ३
शृणुतं अरितुहवं	३. ५५. ८
शृणुतं अरितुहवं	१. ८५. ८
शृणोतु न ऊर्जां पति	९. ७६. २
शृण्वन्तं पूषणं वय	६. २५. ४
शृण्वन्तु नो वृषणः	१०. ६. ४
शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः	३. ८. १०
शृण्वे वीर उग्रमुग्रं	२. ३९. ३
शृण्वे हृष्टेरिव स्वनः	८. ८५. ४
शृतं यदा करसि	७. ९४. २
	५. ४१. १२
	६. ५४. ८
	३. ५४. २०
	१. ४४. १४
	६. ४७. १६
	९. ४१. ३
	१०. १६. २

शेवारे वार्या पुरु	८. १. २२
शेषञ्च त इन्द्र सस्मिन्	१. १७४. ४
शेषे वनेषु मात्रोः	८. ६०. १५
शोषा शोचिष्ठ दीदिनि	८. ६०. ६
श्रयद्ब्रह्ममुत सनोति	६. ६०. १
श्यावाश्वस्य रेभत	८. ३७. ७
श्यावाश्वस्य सुन्वत	८. ३६. ७
श्यावाश्वस्य सुन्वतो	८. ३८. ८
श्येन आस्तामदितिः	५. ४४. ११
श्येनाविव पतयो	८. ३५. ९
श्येनो न योनिं सदनं	९. ७१. ६
श्रो दधामि प्रदमाय	१०. १४७. १
श्रद्धयामिः समिष्यते	१०. १५१. १
श्रद्धां देवा यजमाना	१०. १५१. ४
श्रद्धां प्रातर्हवामहे	१०. १५१. ५
श्रवः सृष्टिभ्यो अमृतं	७. ८१. ६
श्रवच्छुक्लं ईषते	७. ३२. ५
श्रवो वाजमिपमूर्तं	६. ६५. ३
श्रातं मन्य ऊधनि	१०. १७९. ३
श्रातं हविरो धिन्द्र	१०. १७९. २
श्रायन्त द्व सूर्य	८. ९९. ३
श्रावयेदस्य कर्णो	४. २९. ३
श्रियसे कं भानुभिः	१. ८७. ६
श्रिये कं वो अधि	१. ८८. ३
श्रिय जातः श्रिय आ	९. ९४. ४
श्रिये ते पादा दुव	६. २९. ३
श्रिये ते पृथिरुपसेचनी	१०. १०५. १०
श्रिये पूषचिपुहृतेव	१. १८४. ३
श्रिये मर्यासो अर्जरकृण्वत	१०. ७७. २
श्रिये सुदसीरुगस्य	५. ४४. २
श्रीणन्नप स्वादिवं	१. ६८. १
श्रीणामुदारो धरुणो	१०. ४५. ५
शृतं गायत्रं तक्रवान	१. १२०. ६
शृतं मे मित्रावरुणा	१. १२२. ६
शृतं वो वृत्रहन्तमं	८. ९३. १६
शुधि शुक्लं यद्विभि	१. ४४. १३
शुधी न इन्द्र हयामसि	६. २६. १
शुधी नो अग्रे पदये	१०. ११. ९
	१०. १२. ९
शुधी हवं तिरश्चा	८. ९५. ४

शुची हयं विपिपानस्पष्टे	७. २२. ४
शुची हयमिन्द्र मा	२. ११. १
शुची हयमिन्द्र सूर	१०. १४८. ५
शुष्टी वां यत् उद्यतः	६. ६८. १
शुष्टीवानो हि दातुषे	१. ४५. २
शुष्टयो नवस्य मे	८. २३. १४
श्रूया अग्निधिवभातु	२. १०. २
श्रेष्ठं नो अय सवित	१०. ३५. ७
श्रेष्ठं सविष्ठ भारताग्ने	२. ७. १
श्रेष्ठं सविष्ठमतिथि	१. ४४. ४
श्रेष्ठं वः पेशो अवि	४. ३६. ७
श्रेष्ठो जातस्य रुद्र	२. ३३. ३
शौणामेक उदके	१. १६१. १०
श्वस्तित्यप्सु हंसो न	१. ६५. ५
श्वित्यथो मा दक्षिणत	७. ३३. १
श्वेतं रूपं कृणुते	९. ७४. ७
सृष्टिर्नाथ चतुरः	१०. ११४. ६
सृष्ट्या आतिथिग्व	८. ६८. १७
सृष्ट् भार्या एको अचरन्	३. ५६. २
सृष्टिं सहस्राख्यस्यायुता	८. ४६. २२
सृष्ट्कन्देनानिमिषेण	१०. १०३. २
सं गच्छज्वं सं वदज्वं	१०. १९१. २
संगच्छमाने युवती	१. १८५. ५
सं गच्छस्य पितृभिः	१०. १४. ८
सं गोभिराङ्गिरसो	१२. ६८. २
सं गोमदिन्द्र वाज्रवदस्मे	१. ९. ७
सं घोषः भृज्वेऽवमैरमित्रै	३. ३०. १६
सं च त्वे जग्मुर्गिर	६. ३४. १
सं चोदय चित्रमर्वाप्राच	१. ९. ५
संमृष्टराणस्तग्निः	५. ४४. ५
सं जातुवद्विर्गैरमाण	१०. ९१. १
संजानाना उप सीदन्	१. ७२. ५
सं ते पपांसि समु	१. ९१. १८
सं त्री पवित्रा वितता	९. ९७. ५५
सं दक्षेण मनसा	९. ६८. ५
सं देवैः शोभते वृषा	९. २५. ३
सं नः शिरीहि भुजिजोरिव	८. ४. १६
सं नु वोचावहे पुनर्यतो	१. २५. १७
सं नो राया बृहता	१. ४८. १६
संरयमाना अमरजग्नि	३. ३१. १०

सं पूषन्नज्वनस्तिर	१. ४२. १
सं पूषन्विदुषा नय	६. ५४. १
सं भेस्ते अनु वातस्य	१०. १६८. २
सं भातुना सतते	५. ३७. १
सं भूम्पा भन्ता ध्वसिरा	७. ८३. ३
सं माग्ने वर्यसा सृज	१. २३. २४
सं मा तपन्त्यमितः० नि	१०. ३३. २
सं मा तपन्त्यमितः० मूषो	१. १०५. ८
सं मातृभिर्न शिशु	९. ९३. २
संमिष्ठो अरुणो भव	९. ६१. २१
संमील्य सङ्गुवना	१. १६१. १२
सं यं स्तुमोऽवनयो	१. १९०. ७
सं यश्नान् व्रतुभिः	१. १३२. ५
सं यश्नानां सुवती	५. ३४. ८
सं यत् इन्द्र मन्यवः	४. ३१. ६
सं यद्विषो यनानहे	५. ७. ३
सं यद्वनन्त मनुभि	७. ५६. २२
सं यदयं यवसादो	१०. २७. ९
सं यन्मदाय शुष्मिण	१. ३०. ३
सं यन्मही मिपती	७. ९३. ५
सं यन्मिषः पशूचानासो	१. ११९. ३
सं यस्मिन्विथा वसूनि	१०. ६. ६
सं या दानूनि येमसु	८. २५. ६
सं यत्ता इव मातृभि	९. १०५. २
संवत्सरं दशायाना	७. १०३. १
संवत्सरीणं पय	१०. ८७. १७
सं वां कर्मणा सभिषा	६. ६९. १
सं वां शता नासत्पा	६. ६३. १०
संश्रुतभृजुमुक्थ्यं	९. ४८. २
सं वो मदासो अग्मते	१. २०. ५
संसमिषुवसे वृषन्	१०. १९१. १
सं मीदस्व महां अस्ति	१. ३६. ९
संसृष्टं धनमुभयं	१०. ८४. ७
संहोत्रं स्म पुरा नारी	१०. ८६. १०
स आ गमद्विन्द्रो यो	५. ३६. १
स आ नो योनिं सद्गु	७. ९७. ४
स आ यस्ति महि न	१०. ३. ७
स आहूतो वि रोचते	१०. ११८. ३
स इम्येन स विशा	२. २६. ३
स इत्येति सुधित	४. ५०. ८

स इत्तन्तु स वि	६. ९. ३	सखीयतामविता बोधि	४. १७. १८
स इत्तमोऽवयुनं	६. २१. ३	सखे विष्णो वितरं वि	८. १००. १२
स इत्तुदातुः स्वर्वा	६. ६८. ५	सखे सत्तायमभ्या	४. १. ३
स इत्स्वपा भुवनेन्यास	४. ५६. ३	सख्ये त इन्द्र वाजिनो	१. ११. २
स इदग्निः कण्वतमः	१०. ११५. ५	स गृणानो अग्निर्देव	१०. ६१. २६
स इदस्तेव प्रति	६. ३. ५	स गृस्तो अग्निस्तारुण	७. ४. २
स इदनाय दभ्याय	१०. ६१. २	स ग्रीमया जरित्रे	६. ३५. ४
स इदासं तुवीरवं	१०. ९९. ६	स ग्रीरथस्य वि वज्रं	८. ३२. ५
स इद्रोमो यो गृहवे	१०. ११७. ३	स ग्रामेभिः सन्निता	१. १००. १०
स इद्राजा प्रतिगन्पानि	४. ५०. ७	स वा तं वृषणं	१. ८२. ४
स इदने नमस्तुभि	१. ५५. ४	स धा नः स्रुतः शवसा	१. २७. २
स इधान उपसो	२. २. ८	स धा नो देवः सविता	७. ४५. ३
स इधानो वलुक्कवि	१. ७९. ५	स धा नो योग आ	१. ५. ३
स इक्षु रायः सुभृतस्य	१०. १४७. ४	स धा यस्ते ददासति	३. १०. ३
स इन्महानि समिधानि	१. ५५. ५	स धा राज्ञः सत्यतिः	१. ५४. ७
स इषुहस्तैः स निषङ्गिभि	१०. १०२. ३	स धा वीरो न रिष्यति	१. १८. ४
स ई पादि य क्रज्जीपी	६. १७. २	स धेदुतासि वृत्रहन्	४. ३०. २२
स ई महीं धुनिमितो	२. १५. ५	स चक्रमे महतो	५. ८७. ४
स ई मृगो अय्यो	१. १४५. ५	स चन्ता यदुषसः सूर्येण	१०. १११. ७
स ई रघो न भुरिपाद्वयोजि	९. ८८. २	स चन्द्रो विप्र मर्त्यो	१. १५०. ३
स ई रेभो न प्रति वस्त	६. ३. ६	स चत्स्य नायमवसे	६. २४. १०
स ई वृषाजनयस्तासु	२. ३५. १३	स चा यदासु जहतीन्व	१०. ९५. ८
स ई वृषा न फेनमस्य	१०. ६१. ८	स चायोस्त्रिन्द्रश्चक्रेय	१०. १०५. ४
स ई सत्येभिः सखिभिः	१०. ६७. ७	स चा सोमेषु पुरुहूत	८. ६६. ६
स ई स्तृषो वनते	६. २०. ९	स चिकेत सहीयसा	८. ३९. ५
सहृद्घ दौरजायत	६. ४८. २२	स चित्र चित्रं चितयन्त	६. ६. ७
स हेतुरप्यराणामग्नि	३. १०. ४	स चेतयन्मनुषो	४. १. ९
सक्तुमिव नितउना	१०. ७१. २	स जातुर्भर्मा श्रद्धधान	१. १०२. ३
स क्षपः परि पस्पजे	८. ४१. ३	स जातेर्भिर्द्वित्रहा	३. ३१. ११
सत्तायः क्रतुमिच्छत	८. ७०. १३	स जातो गर्भो अस्ति	१०. १. २
सत्तायः सं वः सम्पथ	५. ७. १	स जामिभिर्यत्समजाति	१. १००. ११
सत्ताय आ नि पीदत पुनानाय	९. १०४. १	स जायत प्रथमः	४. १. ११
सत्ताय आ नि पीदत सविता	१. २२. ८	स जायमानः परमे व्योमनि	६. ८. २
सत्ताय आ शिषामहि	८. २४. १	स जायमानः परमे व्योमन्यावि	१. १४३. २
सत्तायस्त इन्द्र विश्वह	७. २१. ९	स जायमानः परमे व्योमन् वायु	७. ५. ७
सत्तायस्ते विपुण	५. १२. ५	स जिन्यते जडेषु	३. २. ३१
सत्तायस्त्या वृष्टमहे	३. ९. १	सं जिह्वा चहृत्नीक	५. ४८. ५
सत्तायो ब्रह्मवाहसे	६. ४५. ४	समृदिर्वैर्वसुभिः	५. ५१. १०
सत्ता सत्ये अपचन्	५. २९. ७	समृर्देवमिरपां नपातं	७. ३४. ८
सत्ता ह यत्र सखिभि	३. ३९. ५	समृमित्रावगन्ताभ्यां	५. ५१. ९

समर्थेष्वभिर्देवेभिरधि	५. ५१. ८
समोपस आदित्यैर्मादृग्य	४. ३४. ८
समोपस्त्वा दिवो नरो	६. २. ३
समोपा इन्द्र वरुणेन	४. ३४. ७
समोपा इन्द्र सगणो	३. ४७. २
सतःसतः प्रतिमानं	३. ३१. ८
स तत्कृषीपिनस्तृपमग्रे	६. ५. ६
स तुर्वर्णिर्मां अरेणु	१. ५६. ३
स तु वस्त्राण्यध पशानानि	१०. १. ६
स तु धुभि धुत्या यो	६. ३६. ५
स तु धुवीन्द्र नूतनस्य	६. २१. ८
स तू नो अग्निर्नयतु	४. १. १०
स तू पवस्व० रजः	९. ७२. ८
स तू पवस्व० रजो	९. १०७. २४
स ते जानाति सुमतिं	४. ४. ६
स तेजीयसा मनसा	३. १०. ३
सतो नूनं कवयः सं	१०. ५३. १०
सतो होता न प्रतिय	३. ४१. २
सतो होता मनुष्यदा	१. १०५. १४
सत्यं सत्तुर्वेशे यदो	८. ४५. २७
सत्यं सदिन्द्रावरुणा	८. ५९. ३
सत्यं त्वेषा अमवन्तो	१. ३८. ७
सत्यमित्तत्र त्वायां	६. ३०. ४
सत्यमित्वा महेनदि	८. ७४. १५
सत्यमित्वा वृषेदसि	८. ३३. १०
सत्यमिद्धा उ अधिना	५. ७३. ९
सत्यमिद्धा उ तं वय	८. ६२. १२
सत्यमुग्रस्य वृहतः	९. ११३. ५
सत्यमुचुर्नर एवा हि	४. ३३. ६
सत्यामाशिषं कृणुता	१०. ६७. ११
सत्या सत्येभिर्महती	७. ७५. ७
सत्येनोत्तमिता भूमिः	१०. ८५. १
सत्रा ते अनु कृष्टयो	४. ३०. २
सत्रा त्वं पुष्टुर्तं	८. १५. ११
सत्रा मदासन्व	६. ३६. १
सत्रा यदीं भार्वरस्य	४. २१. ७
सत्रासाहं वरेण्यं	३. ३४. ८
सत्रासाहो जनभक्षो	२. २१. ३
सत्रा सोमा अभवन	४. १७. ६
सत्राहणं दाधुपि	४. १७. ८

स त्रितस्याधि सानवि	९. ३७. ४
सत्रे ह जातविपिता	७. ३३. १३
स त्वं दशस्याष्टको	६. १५. ३
स त्वं न इन्द्र विपसानो	५. ३३. २
स त्वं न इन्द्र वाजेभि	८. १६. १२
स त्वं न इन्द्र सूर्ये	१. १०४. ६
स त्वं न इन्द्राकवाभि	६. ३३. ४
स त्वं न ऊर्जां पते	८. २३. १२
स त्वं नशिव वज्रहस्त	६. ४६. २
स त्वं नो अग्नेऽवमो	४. १. ५
स त्वं नो अर्वेजिदाया	६. १२. ६
स त्वं नो देव मनसा	८. २६. २५
स त्वं नो रायः शिशिदि	३. १६. ३
स त्वं विमाय दाशुपे	८. ४३. १५
स त्वमग्ने प्रतीकत	१०. ११८. ८
स त्वमग्ने विमावसुः	८. ४३. ३२
स त्वमग्ने सोमगात्रस्य	१. ९४. १६
स त्वमस्मदप द्विपो	८. ११. ३
सत्या भरिषो गविषो	४. ४०. २
स त्वामद्वृषा मदः	१. ८०. २
स दशनश्रीरतिथि	१०. ९१. २
सदस्यतिमद्भुतं	१. १८. ६
सदस्य मदे सदस्य	६. २७. २
सदा कवी सुमतिमा	१. ११७. २३
सदाशृणो यजतो वि	५. ४४. १२
सदासि रणवो यवमेव	१०. ११. ५
सदा सुगः पितुर्मां	३. ५४. २१
सदिद्धि ते तुविजातस्य	६. १८. ४
स दतो विश्वेदमि	४. १. ८
स दृष्टे चिदमि तृणति	८. १०३. ५
सदशीरय सदशीरिदु	१. १२३. ८
स देवः कविनेपितो	९. ३७. ६
सदो दा चक्राने उपमा	८. २९. ५
सद्येव प्राचो वि मिमाय	२. १५. ३
सद्यश्चिद्यः शवसा	१०. १७८. ३
सद्यश्चिद्यस्य चर्कृतिः	६. ४८. २१
सद्यश्चिन्नु ते मयवन	७. १०. ९
सद्यो अप्यरे रथिरं	७. ७. ४
सद्यो जात ओपवीमि	३. ५. ८
सद्यो जातस्य दृहशान	४. ७. १०

सद्यो जातो व्यभिधीत	१०. ११०. ११	सनादमे कृणसि	१०. ८७. ११
सद्योत्रुवस्ते वाजा	८. ८१. ९	सनादेव तव रायो	१. ६२. ११
सद्यो ह जातो हृषभः	३. ४८. १	सनादिवं परि भूमा	१. ६२. ११
स ह्युद्धने मनुष	१०. ९९. ७	सना पुराणमप्येम्पारान्	३. ५४. ११
स दिवन्तुर्वैतणो	१०. ६१. १७	सनामाना चिदुसयो	१०. ७३. ११
स पारमत्युचिर्वी	१. १०२. २	सनायते गोतम इन्द्र	१. ६२. ११
समीचीः सिन्धुमुसती	१०. १११. १०	सनायुषो नमसा नन्यो	१. ६२. ११
समीमा यन्ति परि	२. १३. २	सन्तिः सुसन्तिद्य	८. ४६. २१
स नः शुमन्तं सद्ने	१०. ३८. २	सन्ति विप्रो अर्षद्भि	८. २. ३१
स नः पमिः पारयाति	८. १६. ११	सन्तिसि भवतो	७. ३७. ५
स नः पवस्व वाजयु	९. ४४. ४	सन्निर्मित्रस्य पप्रय	८. १२. १२
स नः पवस्व शं गवे	९. ११. ३	स नीव्याभिर्गर्भितार	६. ३२. ४
स नः पावक दीदिवो	१. १२. १०	सनेम तत्सुसन्तिता	१०. ३६. ९
स नः पावक दीदिदि	३. १०. ८	सनेम तेऽवसा नन्य	६. २०. १०
स नः पितेव सृन्वे	१. १. ९	सनेश ये त ऊतिभि	२. ११. १९
स नः पुनान० वीरवती	९. ६१. ६	सनेमि कृष्यस्मदा	९. १०४. ६
स नः पुनान० स्तोत्रे	९. ४०. ५	सनेमि चक्रमवरं वि	१. १६४. १४
स नः पृथु श्रवाय्य	६. १६. १२	सनेमि त्वमस्मदा	९. १०५. ६
स नः शक्रभिदा शक्रदु	८. ३२. १२	सनेमि सख्यं स्वप	१. ६२. ९
स नः शर्माणि वीतये	३. १३. ४	सनेम्यस्मद्युषोत	७. ५६. ५
स नः सिन्धुमित्र नावयाति	१. ९७. ८	स नो अय वसुत्तये	९. ४४. ६
स नः सोमेपु सोमयाः	८. ९७. ६	स नो अर्ष पवित्र	९. ६४. १२
स नः स्तवान० गावत्रेण	१. १२. ११	स नो अर्षाभि द्रव्यं	९. ४५. २
स नः स्तवान० रयि	८. २४. ३	स नो ज्योतीषि पूर्य	९. ३६. ३
स न इन्द्रः शिवः सत्वा	८. ९३. ३	स नो दूराचास्तच	१. २७. ३
स न इन्द्र त्वयताया	७. २०. १०	स नो देव देवताते	९. ९६. ३
	७. २१. १०	स नो देवेभिः पवमान	९. ९३. ४
स न इन्द्राय यज्यवे	९. ६१. १२	स नो घीती वरिष्ठया	५. २५. ३
स न ईजानया सह	८. १०२. २	स नो नन्येभिर्हृषकर्मन्	१. १३०. १०
स न ऊर्जे व्यज्ययं	९. ४९. ४	स नो निमुद्रिः पुरहूत	६. २२. ११
सनत्साह्व्यं पशुमुत	५. ६१. ५	स नो निमुद्रिः वृण	६. ४५. २१
मनद्वागं विप्रवीरं	१०. ४७. ४	स नो वृणां वृतमो	१. ७७. ४
स नश्चित्राभिरद्विवो	४. ३२. ५	स नो नेदिष्टं दहशान	१. १२७. ११
सना च सोम जेषि च	९. ४. १	स नो बोधि पुरस्ता	६. २१. १२
सना ज्योतिः सना स्वर्विश्वा	९. ४. २	स नो बोधि पुरोज्याशं	६. २३. ७
सना ता का चिदुवना	२. २४. ५	स नो बोधि ध्रुवी हव	५. २४. २
सना ता त इन्द्र नन्या	१. १७४. ८	स नो बोधि सहस्य	२. २. ११
सना ता त इन्द्र भोजनानि	७. १०. ६	स नो भगाय वायवे पूज्ये	९. ६१. ९
सनात्सनीज्य अवनी	१. ६२. १०	स नो भगाय वायवे विप्र	९. ४४. ५
सना दक्षमुत ऋतुमप	९. ४. ३	स नो मदानां पत	९. १०४. ५

स नो मन्द्राभिरप्यरे	६. १६. २
स नो महो अनिमानो	१. २७. ११
स नो मित्रमहस्त्वमी	८. ४४. १४
स नो सुवेन्द्रो जोहूः	२. २०. ३
स नो गधांस्या भरेक्षानः	७. १५. ११
स नो रेवत्समिधानः	२. २. ६
स नो वस्व उप मास्वृजो	८. ७१. ९
स नो वागाय श्रवस	६. १७. १४
स नो वाजेध्वविता	८. ४६. १३
स नो विभावा चक्षर्णिर्	६. ४. २
स नो विश्वा दिवो	९. ५७. ४
स नो विश्वान्वा भर	८. ९३. २९
स नो विश्वाहा सुकृत्	१. २५. १२
स नो विश्वेभिर्दिवेभि	८. ७१. ३
स नो वृषन्तनिष्ठया	८. ९२. १५
स नो वृषन्नयुं चर्द	१. ७. ६
स नो वृष्टिं दिवस्परि	२. ६. ५
स नो वेदो भमात्यमग्री	७. १५. ३
स नो हवीणां पत	९. १०५. ५
सन्ति ह्ययं आशिष	८. ५४. ७
स पत्यत उभयोर्मुष्म	६. २५. ६
स पद्मनो अभि	७. ६९. २
सपयवो भरमाणा	७. २. ४
सपयवोः स प्रियो	६. १. ६
स पर्वतो न धरुणे	१. ५२. २
स पवस्व धनंजय	९. ४६. ५
स पवस्व मदाय कं	९. ४५. १
स पवस्व मदन्तम	९. ५०. ५
स पवस्व य आविधेन्द्रं	९. ६१. २२
स पवस्व विचर्षण	९. ४१. ५
स पवस्व सहमानः	९. ११०. १२
स पवित्रे विचक्षणो	९. ३७. २
स पित्र्याण्यापुधानि	१०. ८. ८
स पुनान उप सृरे	९. ९७. ३८
स पुनानो मदन्तमः	९. ९९. ६
स पूर्वया निविश	१. ९६. २
स पूर्व्यः पवते यं	९. ७७. २
स पूर्व्यो महानां वनः	८. ६३. १
स पूर्व्यो वसुविष्वायमानो	९. ९६. १०
सत क्षरन्ति शिशवे	१०. १३. ५

सत त्वा हस्तितो रथे	१. ५०. ८
सत दिशो नानासूर्याः	९. ११४. ३
सत धामानि परियन्	१०. १२२. ३
सतभिः पुत्रैरदितिरुप	१०. ७२. ९
सत मर्यादाः कवय	१०. ५. ६
सत मे सत शाकिन	५. ५२. १७
सत युअन्ति रथमेक	१. १६४. २
सत वीरासो अघरा	१०. २७. १५
सत स्वसारो अभि	९. ८६. ३६
सत स्वसृरुषी	१०. ५. ५
सत होतारस्तमिदीकृते	८. ६०. १६
सत होत्राणि मनसा	३. ४. ५
सतायां सत कष्टयः	८. २८. ५
सतापो देवीः सुरुणा	१०. १०४. ८
सतार्चगर्भा भुवनस्य	१. १६४. ३६
सतास्यासन्नरिषयसिः	१०. ९०. १५
सति शृजन्ति वेधसो	९. २९. २
सती चित्रा मदच्युता	८. ३३. १८
स प्रकेत उभयस्य	७. ३३. १२
स प्रवया कविरूध	८. ६३. ४
स प्रवया सहसा	१. ९६. १
स प्रववन्नवीयसाग्रे	६. १६. २१
स प्रववन्नयसे	९. ९१. ५
स प्रथमे व्योमनि	८. १३. २
स प्रबोद्धन्परिगत्या	२. १५. ४
स प्राचीनान्पर्वतान्	२. १७. ५
सबायो यं जना हमे	८. ७४. ६
स बोधि सूरिर्मववा	२. ६. ४
स भन्दना उदिति	९. ८६. ४१
समामेति कितवः	१०. ३४. ६
स भिक्षमाणो अमृतस्य	९. ७०. २
स भूत यो ह प्रथमाय	२. १७. २
स भ्रातरं वरुणमग्न	४. १. २
समग्रेयमिमा अहं	१०. १५९. ६
स मग्मना जनिम	६. १८. ७
समरुपा पर्वत्या वसुनि	१०. ६९. ६
समअन्तु विश्वे देवाः	१०. ८५. ४७
समव गावोऽभितो	५. ३०. १०
स मत्सरः वृत्तु बन्धन	९. ९६. ८
समस्तु त्वा शू	१. १७३. ७

समस्त्वभिभवसे	८. ११. ९.
समस्त्वरायोपसो	७. ४१. ६
समना तूर्णिक	१०. ७३. ४
समनेव वपुष्यतः	८. ६२. ९.
स मन्त्रस्वा मनु	६. २३. ८
स मन्त्रस्वा मन्वसो	३. ४१. ६

स मन्त्रया च जिहया	७. १६. ९.
समन्ता यन्तुप	२. ३५. ३
स मन्तु मन्तानामद्वयो	८. ७८. ६
स मन्तुमीः समदनस्य	१. १००. ६
स मतो अग्ने स्वनीक	७. १. २३
स मर्षुजान आयुभिः	९. ६६. २३
स मर्षुजान आयुभि	९. ५७. ३
स मर्षुजान इन्द्रियाय	९. ७०. ५
समस्थिनोरवसा नूतनेन	५. ४२. १८

समस्मिआयमान आस्त	१०. ९५. ७
समस्य मन्यवे विशो	८. ६. ४
समस्य हरिं हरयो	९. ९६. २
स मन्ना विश्वा दुरितानि	७. १२. २
स मातरा न दृशान	९. ७०. ६
स मातरा विचरन्माजय	९. ६८. ४
स मातरा सूर्येणा	६. ३२. २
स मातरिश्वा पुनरार	१. ९६. ४
समानं नीळं वृषणो	१०. ५. २
समानं पूर्वोरभि	१०. १२३. ३
समानं दत्त्वमभि	१. १४६. ३
समानं वां सजात्यं	८. ७३. १२
समान ऊर्ध्वे अधि	७. ७६. ५
समानमध्वेपां वि	८. २०. ११
समानमस्मा अनपा	१०. ८९. ३
समानमु त्वं पुरुहूत	१०. ४१. १
समानमेतदुदकमुधै	१. १६४. ५१
समानयोजनो हि वां	१. ३०. १८
समानी व आकृतिः	१०. १०१. ४
स मानुषीषु दृष्टभो	४. ९. २
स मानुषे वृजने	१. १२८. ७

समाने अहजिरवय	१. ३४. ३
समानो अय्या स्वसो	१. ११३. ३
समानो मन्त्रः समितिः	१०. १०१. ३
समानो राजा विभुतः	३. ५५. ४
समान्या विभुते दूरे	३. ५४. ७
स मामुजे तिरो	९. १०७. ११
समाववर्ति विष्ठितो	२. ३८. ६
स माहिन इन्द्रो अर्णो	२. १९. ३
समित्तमयमभवत्	८. १८. १४
समित्तानृनहासिदत्	८. ७७. ३
समित्तमित्तुमना	३. ४. १
समिद्धमात्रं समिगा	६. १५. ७
समिद्धिस्तमित्तमिष्यसे	१०. १५०. १
समिद्धस्य प्रमहसो	५. २८. ४
समिद्धस्य श्रयमाणः	३. ८. २
समिद्धाभिर्वनवत्	५. ३७. २
समिद्धे अर्णो सुत इन्द्र	६. ४०. ३
समिद्धेयमिष्यानजाना	१. १०८. ४
समिद्धो अग्न आ वह	१. १४२. १
समिद्धो अग्न आहुत	५. २८. ५
समिद्धो अग्निर्दिवि	५. २८. १
समिद्धो अग्निर्निहितः	२. ३. १
समिद्धो अय मनुषो	१०. ११०. १
समिद्धो अय राजसि	१. १८८. १
समिद्धो विश्वतस्पतिः	९. ५. १
समिधामि दुवस्यत	८. ४४. १
समिधा जातवेदसे	७. १४. १
समिधानः सहस्रजिदग्ने	५. २६. ६
समिधान उ सन्त्य	८. ४४. ९
समिधा यस्त आहुति	६. २. ५
समिधा यो निशिती	८. १९. १४
समिष्यमानः प्रथमायु	३. १७. १
समिष्यमानो अज्यरे	३. २७. ४
समिष्यमानो अमृतस्य	५. २८. २
समिन्द्र गर्दभं मृण	१. २९. ५
समिन्द्र णो मनसा	५. ४२. ४
समिन्द्र राया समिधा	१. ५३. ५
समिन्द्रेणोत वायुना	९. ६१. ८
समिन्द्रेण गामनद्वाहं	१०. ५९. १०
समिन्द्रो गा अज्यमं	४. १७. ११

समिन्द्रो राघो वृहती	८. ५२. १०	सम्राज्ञी श्वशुरे भव	१०. ८५. ४६
समी पणेरजति	५. ३४. ७	सम्राज्यः स्वराज्य	७. ८२. २
समी रेभासो अस्वरन्	८. ९७. ११	स यन्ता विम एषां	३. १३. ३
समीचीना अनूपत	९. ३९. ६	स यद्भवोऽवनीर्गोचर्वा	१०. ९९. ४
समीचीनास आसते	९. १०. ७	स युष्मः सत्वा सत्रकृत्	६. १८. २
समीचीने अभि त्मना	९. १०२. ७	स योजते अरुणा विश्व	७. १६. २
समी रथं न भुरिजो	९. ७१. ५	स यो न मुहे न मिथू	६. १८. ८
समी वत्सं न मातृभिः	९. १०४. २	स यो वृषा नरां न	१. १४९. २
समी सत्तायो अस्वरन्	९. ४५. ५	स यो वृषा वृष्येभिः	१. १००. १
समु त्पे महतीरपः	८. ७. २२	स यो व्यस्पादभिः	२. ४. ७
समु त्वा धीभिस्वरन्	९. ६६. ८	स रूहत उरुगायस्य	९. ९७. ९
समुद्रः सिन्धू रजो	१०. ६६. ११	स रत्नं मत्स्यो बहु	१. ४१. ६
समुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य	७. ४९. १	स रथेन रथीतमो	६. ४५. १५
समुद्रमासामव तस्थे	५. ४४. ९	स रन्धयस्तदिवः	२. १९. ६
समुद्रादर्णवादधि	१०. १९०. २	सरस्वति त्वमस्मां	२. ३०. ८
समुद्रादूर्ध्वमुदियति	१०. १२३. २	सरस्वति देवनिदो	६. ६१. ३
समुद्रादूर्ध्वमनुर्मा	४. ५८. १	सरस्वति या सरथं	१०. १७. ८
समुद्रिया अप्सरसो	९. ७८. ३	सरस्वती देवयन्तो	१०. १७. ७
समुद्रे अन्तः शयत	८. १००. ९	सरस्वतीं वां पितरो	१०. १७. ९
समुद्रेण सिन्धवो	३. ३६. ७	सरस्वती सरयुः सिन्धु	१०. ६४. ९
समुद्रे त्वा वृमणा	१०. ४५. ३	सरस्वती साधयन्ती	२. ३. ८
समुद्रे अप्सु धामृजे	९. २. ५	सरस्वत्यभि नो नेपि	६. ६१. १४
समु पूष्णा गमेमहि	६. ५४. २	सरस्वान्धीभिर्वरुणो	१०. ६६. ५
समु प्र यन्ति धीतयः	१०. २५. ४	स राजसि पुरुषुतं	८. १५. ३
समु प्रिया अनूपत	९. १०१. ८	स रायस्वामुप सृजा	६. ३६. ४
समु प्रियो मृज्यते	९. ९७. ३	स श्चेभिरशस्तवार	१०. ९९. ५
समु वां यमं महयं	७. ६१. ६	सरूपैरा सु नो गहि	८. ३४. १२
समु वो यमं महयन्	७. ४२. ३	स रेतोषा वृषभः	७. १०१. ६
स मृज्यते सुकर्मभिर्देवो	९. ९९. ७	स रेवो इव विस्पति	१. २७. १२
स मृज्यमानो दशभिः	९. ७०. ४	स रोचयन्नृपा रोदसी	३. २. २
समेतमहता इमा गिरौ	९. ३४. ६	स रोरुवदि पूर्वा	९. ६८. २
स मे पुच्छदयदशिनोऽपौ	६. ४९. ५	स रोरुवद्वृषभस्तिग्मशृङ्गो	१०. २८. २
समोहं वा य आशत	१. ८. ६	सर्गा इव सृजतं सुपुतीरुप	८. ३५. २०
समौ चिद्वस्तौ न समं	१०. ११७. ९	सर्वं परिक्रोशं जहि	१. २९. ७
सम्पदसम्पदो महिषा	९. ७३. २	सर्वे नन्दन्ति यशसा	१०. ७१. १०
सम्पदस्रवन्ति सखितो	४. ५८. ६	स वज्रशृङ्गस्युहा	१. १००. १२
सम्राजा उग्रा वृषभा	५. ६३. ३	स वर्धिता वर्धनः	९. ९७. ३९
सम्राजा या घृतयोनी	५. ६८. २	स वङ्गिः पुत्रः पित्रोः	१. १६०. ३
सम्राजावस्य भुवनस्य	५. ६३. २	स वङ्गिः सोम जाशुविः	९. ३६. २
सम्राजो ये सुवृधो	१०. ६३. ५	स वङ्गिर्भिरकभिर्गोषु	६. ३२. ३

स वह्निरप्सु दुष्टरो	९. २०. ६
स वां यक्षेयु मानवी	९. ९८. ९
स वाजं यत्तापदुष्पदा	१०. ९९. ३
स वाजं विश्वचर्पणि	१. २७. ९
स वाजी रोचना दिवः	९. ३७. ३
स वाज्यक्षाः सहस्रेता	९. १०९. ९
स वाज्यर्वा स क्रपि	४. ३६. ६
स वायुमिन्द्रमश्विना	९. ७. ७
स वावशान इह पाहि	३. ५१. ८
स वावृधे नवो वीपणासु	७. ९५. ३
सविता पश्चात्तसविता	१०. ३६. १४
सविता यन्त्रैः पृथिवी	१०. १४९. १
सवितारमुपसमश्विना	१. ४४. ८
स विद्वो अङ्गिरोभ्य	८. ६३. ३
स विद्वो अपगोहं	२. १५. ७
स विद्वो आ च पित्रयो	२. ६. ८
स विमर्शपर्णीनां शवसा	४. ८. ८
स विश्वा दासुषे वसु	९. ३६. ५
स वीरो अमतिष्कृत	७. ३२. ६
स वीरो दक्षसायनो	९. १०१. १५
स वृत्रहत्ये हव्यः स	४. २४. २
स वृत्रहा वृषा सुतो	९. ३७. ५
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः	२. २०. ७
स वृत्रहेन्द्र क्रभुक्षाः	८. ९६. २१
स वृत्रहेन्द्रधर्पणीभृत्	८. ९६. २०
स वेतसु दशमार्य	६. २०. ८
स वेद देव आनमं	४. ८. ३
स वेद सुष्टुतीनामिन्दुर्न	१०. २६. ३
सव्यामनु रिफग्यं वावसे	८. ४. ८
स वायतः शवसानेभि	१०. ९९. ९
स वायतो नहुषो	१. १२२. १०
स शुम्भी कलशेष्या	९. १८. ७
स शैवृषमधि धा	१. ५४. ११
स श्रुधि यः स्मा	१. १२९. २
स श्वितानस्तन्यतू	६. ६. २
स संनयः स विनयः	२. २४. ९
स संस्तिरो विष्टिरः	१. १४०. ७
स सत्यतिः शवसा	६. १३. ३
स सत्यसत्वन्महते	६. ३१. ५
स सप्त परि प्रीयते	४. ९. ३

ससन्तु त्वा भरातयो	१. २९. ४
स सत धीतिभिर्हितो	९. ९. ४
स समुद्रो अपीच्यस्तुरो	८. ४१. ८
स सर्गेण शवसा ततो	६. ३२. ५
ससर्परीरभरत्तृयमेभ्यो	३. ५३. १६
ससर्परीरमति बाधमाना	३. ५३. १५
स सव्येन यमति	१. १००. ९
ससस्य यद्विद्युता	४. ७. ७
ससत्तातायां उत सूर्य	३. ३४. ९
स सुक्लः पुरोहितो	१. १२८. ४
स सुक्लर्नतविदस्तु	७. ८५. ४
स सुक्लुषो वि दुरः	७. ९. २
स सुक्लु रणिता यः	८. ९६. १९
स सुतः पीतये वृषा	९. ३७. १
स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा	२. १९. ५
स सुन्ये यो वसूनां	९. १०८. १३
स सुष्टुभा स क्रव्रता	४. ५०. ५
स सुष्टुभा स सुन्ना	१. ६२. ४
स सुष्टुभिर्न स्त्रेभि	१. १००. ५
स सुनुमांता सुचिर्वातो	९. ९. ३
स सूर्यः पर्युक्त वरांस्तेन्द्रो	१०. ८९. २
स सूर्यं प्रति पुरो न	७. ६२. २
स सूर्यस्य रस्मिभिः	९. ८६. ३२
ससृवांसमिव त्मनाग्नि	३. ९. ५
स सोम आमिश्रतमः	६. २९. ४
सस्तु माता सस्तु पिता	७. ५५. ५
स स्तोम्यः स हव्यः	८. १६. ८
सस्यावाना यवयसि	८. ३७. ४
सस्त्रिमविन्दुखरणे	१०. १३९. ६
स स्मा कृणोति केतुमा	५. ७. ४
सस्वशिक्षि तन्वः	७. ५९. ७
सस्वशिक्षि सप्तति	७. ६०. १०
सहदासुं पुरुहत्	३. ३०. ८
सह वामेन न उषो	१. ४८. १
स हव्यवाज्यमर्त्यं	३. ११. २
स ह शुत इन्द्रो नाम	२. २०. ६
सहस्तोमाः सहछन्दस	१०. १३०. ७
सहस्रं त इन्द्रोतयो	१. १६७. १
सहस्रं व्यतीनां युतज	४. ३२. १७
सहस्रं साकमर्षत	१. ८०. ९

सहस्रणीयः शतधारो	९. ८५. ४
सहस्रणीयाः कवयो	१०. १५४. ५
सहस्रदा ग्राहणीर्मा	१०. ६२. ११
सहस्रपा पञ्चदशान्युक्ता	१०. ११४. ८
सहस्रधारः वृषभं	९. १०८. ८
सहस्रधारः पवते	९. १०१. ६
सहस्रधारोऽव ता	९. ७४. ६
सहस्रधारोऽव ते	९. ७३. ४
सहस्रधारो वितते	९. ७३. ७
सहस्रवाजमभिमातिवाहं	१०. १०४. ७
सहस्ररीपां पुरुषः	१०. ९०. १
सहस्रशृङ्गो वृषभो यः	७. ५५. ७
सहस्रसामाग्निर्वेदि	५. ३४. ९
सहस्रक्षेत्रेण शतशारदेन	१०. १६१. ३
सहस्रक्षेत्रे विचर्षणिधारी	१. ७९. १२
सहस्रा ते शता वयं	४. ३२. १८
सहस्रेणैव सचते	८. ४. ६
सहस्रे वृषतीनामधि	८. ६५. ११
सहस्रोतिः शतामयो	९. ६२. १४
सहस्र मन्यो अभिमाति	१०. ८४. ३
सहावा वृत्सु तरणिर्वा	३. ४९. ३
स हि ऋतुः स मर्यः	१. ७७. ३
स हि क्षत्रस्य मनसस्य	५. ४४. १०
स हि क्षपावाँ अग्नी	१. ७०. ३
स हि क्षयेण क्षम्यस्य	७. ४६. २
स हि क्षेमो हविर्यज्ञः	१०. २०. ६
स हि त्वं देव शश्वते	९. ९८. ४
स हि घृता विघृता	१०. ९९. २
स हि घुभिर्जनानां	५. १६. २
स हि द्ररो द्ररिषु	१. ५२. ३
स हि धीभिर्हव्यो	६. १८. ६
स हि पुरु चिदोजसा	१. १२७. ३
स हि यो मातुषा युगा	६. १६. २३
स हि रत्नानि दाशुपे	५. ८२. ३
स हि विश्वाति पार्थिवा	६. १६. २०
स हि विश्वानि पार्थिवाँ	६. ४५. २०
स हि वेदा वसुधितिं	४. ८. २
स हि शर्वो न मारुतं	१. १२७. ६
स हि शुचिः शतपत्रः	७. ९७. ७
स हि श्रवस्युः सदनानि	१. ५५. ६

स हि भ्या जरितुभ्य	९. २०. २
स हि भ्या घन्वाक्षितं	५. ७. ७
स हि भ्या विश्वचर्पणि	५. २३. ४
स हि सत्यो यं पूर्वे	५. २५. २
स हि स्वसृष्टृपदधो	१. ८७. ४
स होता यस्य रोदसी	३. ६. १०
स होता विश्वं परि	२. २. ५
स होता सेतु दृत्यं	४. ८. ४
सहोमिर्विश्वं परि	१०. ५६. ५
सहो पु गो वज्रहस्तैः	८. ७. ३२
सांतपना इदं हविर्मन्त्र	७. ५९. ९
साकं जातः ऋतुना	२. २२. ३
साकं जाताः सुभ्यः	५. ५५. ३
साकंजानां सातयमाहु	१. १६४. १५
साकं यदम प्र पत	१०. ९७. १३
साकंयुजा शकुनस्थेव	१०. १०६. ३
साकं वदन्ति बहवो	९. ७२. २
साकं हि शुचिना शुचिः	२. ५. ४
साकमुक्षो मर्जयन्त	९. ९३. १
सातिर्न वोऽमवती	१. १६८. ७
सा ते अग्ने शंतमा	८. ७४. ८
सा ते जीवातुक्त	१०. २७. २४
सा शुभ्रैर्गुह्मिनी	८. ७४. ९
साधुर्न गृधुरस्तेव	१. ७०. ६
साध्वपांसि सनता	२. ३. ६
साध्वर्या अतिथिनी	१०. ६८. ३
साध्वीमकर्देवपीतिं	१०. ५३. ३
सा नो अय यस्या	१०. १२७. ४
सा नो अयाभरदसु	५. ७९. ३
सा नो विश्वा अति द्विपः	६. ६१. ९
साम द्विर्हो महि	४. ५. ३
सामन्तु राये निधिमन्	१०. ५९. २
सा मा सत्योक्तिः परि	१०. ३७. २
सा वसु दधती श्वसुराय	१०. ९५. ४
सा वह योक्षभिरवातोपो	६. ६४. ५
सा विद् सुवीरा मरुद्भि	७. ५६. ३
सास्मा जरे प्रथमं	२. १८. २
सास्मा अर् वाहुभ्यां	२. १७. ६
सास्माकभिरेतरी न	६. १२. ४
साहा ये सन्ति मुष्टिहेव	८. २०. २०

साङ्ख्यनिश्चयः अभियुजः	३. ११. ६	सुता इन्द्राय वायवे सोमासो	५. ५१. ७
सिंहं नसन्त मय्यो	९. ८९. ३	सुतावन्तस्त्वा वयं	८. ६५. ६
सिंहा इव नानर्दाति	१. ६४. ८	सुतासो मधुमत्तमाः	९. १०१. ४
सिध्दन्ति नमसावत	८. ७२. १०	सुते अप्यरे अधि	१०. ९४. १४
सिध्दा अग्ने धियो अस्मे	१०. ७. ४	सुतेसुते न्योकसे	१. ९. १०
सिनीवालि पृथुष्टुक	२. ३२. ६	सुनामाणां पृथिवीं	१०. ६३. १०
सिन्धुर्न शोदः शिमीवाँ	२. २५. ३	सुदक्षो दक्षैः ऋतुनासि	१०. ९१. ३
सिन्धुर्न वाँ रसया	४. ४३. ६	सुदासे दम्बा वसु	१. ४७. ६
सिन्धूरिव प्रवण आशुया	६. ४६. १४	सुदेवः समहासति	५. ५३. १५
सिन्धोरिव प्रवणे निम्न	९. ६९. ७	सुदेवाः स्य काण्वायना	८. ५५. ४
सिन्धोरिव प्राध्वने	४. ५८. ७	सुदेवो अय प्रपतेदनाहृत	१०. ९५. १४
सिपक्ति सा वाँ सुमति	७. ७०. २	सुदेवो अस्ति वरुण	८. ६९. १२
सिपक्तु न ऊर्ज्यस्य	५. ४१. २०	सुनिर्मया निर्मयितः	३. २९. १२
सिपास्तनू रयीणां	९. ४७. ५	सुनीतिभिर्नयसि	२. २३. ४
सीदन्तस्ते वयो यया	८. २१. ५	सुनीयो वा स मर्त्यो	८. ४६. ४
सीद होतः स्व उ लोक	३. २९. ८	सुनोता मधुमत्तमं	९. ३०. ६
सीरा युजन्ति कवयो	१०. १०१. ४	सुनोता सोमपामे	७. ३२. ८
सुकर्माणः सुरुषो	४. २. १७	सुन्वन्ति सोमं रयिरासो	१०. ७६. ७
सुकिंशुकं शर्ममलि	१०. ८५. २०	सुपर्णं वस्ते मृगो	६. ७५. ११
सुकृत्सुपाणिः स्वर्वा	३. ५४. १२	सुपर्णं विभ्राः कवयो	१०. ११४. ५
सुक्षेत्रिया सुगातुया	१. ९७. २	सुपर्णं इत्या नखमा	१०. २८. १०
सुखं रयं युयुजे	१०. ७५. ९	सुपर्णा एत आसते	१. १०५. ११
सुगः पन्था अनुक्षर	१. ४१. ४	सुपर्णा वाचमक्रतोप	१०. ६४. ५
सुगव्यं नो वाजी	१. १६२. २२	सुपेरासं माव सृजन्त्यस्तं	५. ३०. १३
सुगस्ते अग्ने सनवित्तो	७. ४२. २	सुपेरासं सुखं रयं	१. ४९. २
सुगुरस्तसुहिरण्यः	१. १२५. २	सुमतीकं वयोवृधा	५. ५. ६
सुगोत ते सुपया	६. ६४. ४	सुप्रवाचनं तव वीर	२. १३. ११
सुगो हि वो अर्यमन्	२. २७. ६	सुप्रवर्गं सुवीर्यं सुष्टु	८. २२. १८
सुज्योतिषः सूर्य	६. ५०. २	सुप्रवीरस्तु स क्षयः	७. ६६. ५
सुतंभरो यजमानस्य	५. ४४. १३	सुप्राज्यः प्राशुपाज्ये	४. २५. ६
सुतः सोमो असुतादिन्द्र	६. ४१. ४	सुप्रेतुः सृपवसो न	१. १९०. ६
सुत इत्वं निमिष्ठ	६. २३. १	सुब्रह्माणं देववन्तं	१०. ४७. ३
सुत इन्दो पवित्र आ	९. ९९. ८	सुभगः स प्रयज्यवो	१. ८६. ७
सुत इन्द्राय वायवे	९. ३४. २	सुभगः स व ऊतिच्चास	८. २०. १५
सुत इन्द्राय विष्णवे	९. ६३. ३	सुभागजो देवाः कृणुता	१०. ७८. ८
सुत एति पवित्र आ	९. ३९. ३	सुमङ्गलीरियं वपूरिमां	१०. ८५. ३३
सुतपामे सुता इमे	१. ५. ५	सुयुग्मिभरथैः सुहता	३. ५८. ३
सुता अनु न्यमा रजो	९. ६३. ६	सुयुग्वहन्ति प्रति	३. ५८. २
सुता इन्द्राय वसिष्णे	९. ६३. १५	सुरथौ आतिथिग्वे	८. ६८. १६
सुता इन्द्राय वायवे वरुणाय	९. ३३. ३	सुवन्दमे हि सुपेरासा	१. १८८. ६

सुखदुःखमृतये	१. ४. १	सुखाचन्द्रमसौ धाता	१०. १९. ३
सुविज्ञानं विविक्तये	७. १०४. १२	सुखाया बहवः प्रागात्	१०. ८५. १३
सुवितस्य मनामहे	९. ४१. २	सुखायै देवभ्यो मित्राय	१०. ८५. १७
सुविहृतं सुनिरजमिन्द्र	१. १०. ७	सूर्ये विपना सत्रामि	१. १९१. १०
सुवीरं रयिमा भर	६. १६. २९	सूर्यो देवीमुखसं	१. ११५. २
सुवीरस्ते अनिता	४. १७. ४	सूर्यो नो दिवस्यातु	१०. १५२. १
सुवीरसो वयं धना	९. ६१. २३	सूर्यो रयिमा यथा सृजा	८. ३२. २३
सुवीर्यं स्वस्व्यं सुगन्ध	८. १२. ३३	सृजः सिन्धूरहिना	१०. १११. ९
सुवृद्धयो वर्तते	१. १८३. २	सृजन्ति रश्मिमोजसा	८. ७. ८
सुशंसो बोधि सृणते	१. ४४. ६	सृजो महोरिन्द्र सा	२. ११. २
सुशिल्पे बृहती मही	९. ५. ६	सृण्येव जर्मरी तुर्करीतू	१०. १०६. ६
सुशंसो नो मृच्छपाकु	८. ७९. ७	सेदमिरासीत्यस्त्वन्पात्र	७. १. १४
सुपहा सोम तानि	९. २९. ३	सेदमिर्यो वनुष्यतो	७. १. १५
सुपुष्पांसं न निरुते	१. ११७. ५	सेदमो अस्तु सुमगः	४. ४. ७
सुपुष्पांसं क्रभव	१. १६१. १३	सेदमो अस्तु मन्त्रः	७. ४०. ३
सुपुमा यातमद्रिभिर्गो	१. १३७. १	सेदभवो यमवय	४. ३७. ६
सुचोमे शयणावत्यार्जोके	८. ७. २९	सेनेव सृष्टां दधात्यस्तु	१. ६६. ४
सुमुभो वां वृषण्वसु	५. ७५. ४	सेमं नः काममा वृण	१. १६. ९
सुमामा रयः सुपमा	१०. ४४. २	सेमं नः स्तोमना गात्रुपेदं	१. १६. ५
सुष्वाणास इन्द्र स्तुमसि	१०. १४८. १	सेमां वेतु वषट्कृतिमग्नि	७. १५. ६
सुष्वाणासो व्यद्विभि	९. १०१. ११	सेमामविद्वि प्रथति य	२. २४. १
सुसंकाशा मातृमृष्टेव	१. १२३. ११	सेहान उग्र वृत्तना अभि	८. ३७. २
सुसंरुते. स्वनीकं प्रतीकं	७. ३. ६	सैनानीकन सुविद्वो	२. ९. ६
सुसंरुशं त्वा वयं प्रति	१०. १५८. ५	सो अग्र ईजे शशमे	६. १. ९
सुसंरुशं त्वा वयं मयवन्	१. ८२. ३	सो अग्र एना नमसा	७. ९३. ७
सुसमिद्धाय शोचिषे	५. ५. १	सो अग्निर्गो वसुधृषे	५. ६. २
सुसमिद्धो न आ वह	१. १३. १	सो अग्ने अहां हरिहरीतो	९. ८६. ४२
सूतत्वाकं प्रथममादिदग्नि	१०. ८८. ८	सो अद्विरस्तामुचषा	२. २०. ५
सूतेभिर्वो वचोभिर्देवगुष्टै	५. ४५. ४	सो अद्विरोमिद्विरस्तमो	१. १००. ४
सूतोर्मानेनाश्विना सृणाना	१. ११७. ११	सो अद्वा दाश्वजरो	८. १९. ९
सूयवसाद्भगवनी हि	१. १६४. ४०	सो अमर्तानि मनवे	२. १९. ४
सूर उपाके तन्वं दधानो	४. १६. १४	सो अग्निषो न यवस	१०. ९९. ८
सूरधर्कं प्र बृहज्जात	१. १३०. ९	सो अर्णवो न नयः	१. ५५. २
सूरधिदा हरितो अस्य	१०. ९२. ८	सो अर्धेन्द्राय पीत्ये	९. ६२. ८
सूरधिद्रधं परितक्मयायां	५. ३१. ११	सो अस्य वज्रो हरितो	१०. ९६. ३
सूरो न यस्य ददाति	६. ३. ३	सो अस्य विशो महि	९. ८६. १५
सूर्यं चक्षुर्गच्छतु	१०. १६. ३	सो चिबु भद्रा क्षुमती	१०. ११. ३
सूर्यस्मिर्हरेकिशः	१०. १३९. १	सो चिबु वृष्टिर्धृष्या	१०. २३. ४
सूर्यस्येव रश्मयो	९. ६९. ६	सो चिबु सख्या मयं	१०. ५०. २
सूर्यस्येव वभयो	७. ३३. ८	सोता हि सोममद्रिभि	८. १. १७

सोदर्थं सिन्धुमरिणान्	२. १५. ६
सोमं गावो धेनवो	९. ९७. ३५
सोमं मन्यते पशिवान्	१०. ८५. ३
सोमं राजानमवसे	१०. १४१. ३
सोमः पवते जनिता	९. ९६. ५
सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यो	९. १०६. १०
सोमः पुनानो अर्पति	९. १३. १
सोमः पुनानो अव्यधे	९. ११०. १०
सोमः प्रथमो विविदे	१०. ८५. ४०
सोमः सुतो धारयात्यो	९. ९७. ४५
सोम इदः सुतो अस्तु	८. ६६. १५
सोम उ पुवाणः सोतुभि	९. १०७. ८
सोम एकैभ्यः पवते	१०. १५४. १
सोम गीमिष्टा वयं	१. ९१. ११
सोममन्य उपासदत्	६. ५७. २
सोममिन्द्रावृहस्पती	४. ४९. ६
सोम यास्ते मयोभुव	१. ९१. ९
सोम राजन्मुद्रया नः	८. ४८. ८
सोम रारन्धि नो हृदि	१. ९१. १३
सोमस्य धारा पवते	९. ८०. १
सोमस्य मा तवसं	३. १. १
सोमस्य मित्रावरुणोदिता	८. ७२. १७
सोमस्य राक्षो वरुणस्य	१०. १६७. ३
सोमाः पवन्त इन्द्रवो	९. १०१. १०
सोमा अमुग्रमाशवो	९. २३. १
सोमा अमुग्रमिन्द्रवः	९. १२. १
सोमानं स्वरणं कृणुहि	१. १८. १
सोमापूषणा जनना	२. ४०. १
सोमापूषणा रजसो	२. ४०. ३
सोमाकद्रा धारयेथा	६. ७४. १
सोमाकद्रा सुवमेवान्यस्मे	६. ७४. ३
सोमाकद्रा वि वृहत्	६. ७४. २
सोमासो न ये सुता	१. १६८. ३
सोमेनादित्या बहिनः	१०. ८५. २
सोमो अर्पति धर्णसि	९. २३. ५
सोमो अस्मभ्यं द्विपदे	३. ६२. १४
सोमो जिगाति गातुविद्	३. ६२. १३
सोमो ददद्गन्धर्वाय	१०. ८५. ४१
सोमो द्यो न सूर्यो	९. ६३. १३
सोमो धेनुं मोमो	१. ९१. २०

सोमो मीढुन्पवते	९. १०७. ७
सोमो राजा प्रथमो	१०. १०९. २
सोमो वधूयुरभवदधिना	१०. ८५. ६
सोममविन्दत्स्वः	१०. ६८. ९
साम्भीक्ष्णं वां स	१. १२१. २
सरीरं त्वद्भवति सुत	७. १०१. ३
सरीर्यस्तु सद्यो	१०. ३१. १०
सत्वा तु त इन्द्र	२. ११. ६
स्तविष्यामि त्वामहं	१. ४४. ५
स्तीर्णं ते बहिः सुत	३. ३५. ७
स्तीर्णं बहिष्य नो	१. १३५. १
स्तीर्णा अस्य संहतो	३. १. ७
स्तीर्णं बहिषि समिधाने अग्रा	४. ६. ४
स्तीर्णं बहिषि समिधाने अग्रा	६. ५२. १७
स्तुत इन्द्रो गवया यज्ञ	४. १७. १९
स्तुतथ यात्वा वर्षन्ति	८. २. २९
स्तुतासो नो मल्लो	१. १७१. ३
स्तुप उ वो मह क्रतस्य	६. ५१. ३
स्तुपे जनं सुमतं नव्य	६. ४९. १
स्तुपे नरा दिवो अस्य	६. ६२. १
स्तुपेभ्यं वरुणसि	१०. १२०. ६
स्तुपे सा वां वरुण	१. १२२. ७
स्तुहि भोगान्स्तुवतो	५. ५३. १६
स्तुहि श्रुतं गतंसदं	२. ३३. ११
स्तुहि श्रुतं विपश्चितं	८. १३. १०
स्तुहि स्तुहीदते या ते	८. १. ३०
स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदूर्मि	८. २४. २२
स्तुषानासो यतश्रुचो	१. १४२. ५
स्तुणीत बहिरातुपग	१. १३. ५
स्तोगो न क्षामत्येति	१०. ३१. ९
स्तोनं राय सारमेय	७. ५५. ३
स्तोता यते अनुव्रत	८. १३. १९
स्तोता यते विचर्षणि	८. १३. ६
स्तोत्रं राधानां पते	१. ३०. ५
स्तोत्रमिन्द्राय गायत	८. ४५. २१
स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गण	६. ५२. ११
स्तोत्रे राये हरिषां	९. ९७. ६
स्तोमं गुपेयां युवरोव	८. ३५. ५
स्तोमं त इन्द्र विमदा	१०. २३. ६
स्तोमं वो अथ हृदाय	१०. ९२. ९

स्तोमा आसन्मतिवयः	१०. ८५. ८
स्तोमासस्त्वा गौरिवीति	५. २९. ११
स्तोमासस्त्वा विचारिणि	५. ८४. २
स्तोमेन हि दिवि देवासो	१०. ८८. १०
स्त्रियं दृष्ट्वाय कितवं	१०. ३४. ११
स्त्रियः सतीस्तां उ मे	१. १६४. १६
स्त्रियो हि दास आपुधानि	५. ३०. ९
स्थिरं मनश्चक्षुषे जात	५. ३०. ४
स्थिरं हि जानमेवां	१. ३७. ९
स्थिरा वः सन्तु नेमयो	१. ३८. १२
स्थिरा वः सन्तुवापुधा	१. ३९. २
स्थिरेभिर्हृद्भिः पुरुष	२. ३३. ९
स्थिरौ गावो भवतां	३. ५३. १७
स्यूर राघः शतार्थं	८. ४. १९
स्यूरस्य राघो वृहतो	४. २१. ४
स्यधन्ते वा उ देवहूय	७. ८५. २
स्याहो यस्य धियो	७. १५. ५
स्मत्पुरुषिर्न आ गहि	८. ३४. ६
स्मदभीरा कशावन्ता	८. २५. २४
स्मदेतया सुकीर्त्याश्विना	८. २६. १९
स्याम ते त इन्द्र ये	२. ११. १३
स्याम वो मनवो	१०. ६६. १२
स्यूमना वाच उदियति	१. ११३. १७
स्योना पृथिवि भवा	१. २२. १५
स्वके द्रष्टव्य धमतः	९. ७३. १
सुवेव यस्य हरिणी	१०. ९६. ९
स्वः स्वाय धायसे	२. ५. ७
स्व आ दमे सुदुवा	२. ३५. ७
स्व आ यस्तुभ्यं दम	१. ७१. ६
स्वायपो वो अग्निभिः	८. १९. ७
स्वायपो हि वार्य	१. २६. ८
स्वदस्व हव्या सगिपो	३. ५४. २२
स्वधामनु श्रियं नरो	८. २०. ७
स्वध्वरासो मधुमन्तो	४. ४५. ५
स्वना न यस्य भामासः	१०. ३. ५
स्वनो न वोऽमवान्	५. ८७. ५
स्वमेनाभ्युष्या वुमुर्हि	२. १५. ९
स्वयं कविर्विधतरि	९. ४७. ४
स्वयं चित्स मन्यते	८. ४. १२
स्वयं दधिष्वे तविपी	५. ५५. २

स्वयं यज्ञस्व दिवि	१०. ७. ६
स्वयुरिन्द्र स्वराजसि	३. ४५. ५
स्वयन्ति त्वा सुते नरो	८. ३३. २
स्वयितं महि मन्दान	१०. १६७. २
स्वर्जेष भर आमस्य	१. १३२. २
स्वर्णरमन्तरिक्षाणि	१०. ६५. ४
स्वर्णं वल्लोरुसामरोचि	७. १०. २
स्वर्गानोरय यदिन्द्र	५. ४०. ६
स्वर्गदेदि सुदशीकर्मै	४. १६. ४
स्ववृषं हि त्वामहिन्द्र	१०. ३८. ५
स्वथा यशसा यातमर्गान्	७. ६९. ३
स्वथा सितुः सुरथा	१०. ७५. ८
स्वसा स्वसे ज्यायस्यै	१. १२४. ८
स्वस्तये वाजिभिश्च	३. ३०. १८
स्वस्तये वायुमुप व्रजामहे	५. ५१. १२
स्वस्तिदा विशस्वतिर्द्वन्हा	१०. १५२. २
स्वस्ति नः पण्यासु	१०. ६३. १५
स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः	१. ८९. ६
स्वस्ति नो दिवोऽग्नौ	१०. ७. १
स्वस्ति नो निमीतामहिना	५. ५१. ११
स्वस्ति पण्यामनु चरेम	५. ५१. १५
स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति	५. ५१. १४
स्वस्तिरिद्धि प्रपये श्रेष्ठा	१०. ६३. १६
स्वादवः सोमा आ याहि	८. २. २८
स्वाद्विषया मद्विषया	९. १. १
स्वादुः पवस्व दिव्याय	९. ८५. ६
स्वादुर्नसदः पितरो	६. ७५. ९
स्वादुक्किलायं मधुमां	६. ४७. १
स्वादुष्टे अस्तु संसुदे	८. १७. ६
स्वादो पितो मधो पितो	१. १८७. २
स्वादोर्भक्षि वयसः	८. ४८. १
स्वादोरित्या विप्रवतो	१. ८४. १०
स्वाध्वो दिव आ सत	१. ७३. ८
स्वाध्वो वि दुरो देवपन्तो	७. २. ५
स्वाधुयं स्ववसं सुनीयं	१०. ४७. २
स्वाधुयः पवते देव	९. ८७. २
स्वाधुयः सोऽग्निः पूयमानो	९. ९६. १६
स्वाधुधम्य ते सतो	९. ३१. ६
स्वाधुधास इभिणः	७. ५६. ६
स्वाहृद्देवसामृतं	१०. १२. ३

स्वाहाहृतस्य हम्पतं	८. ३५. २४
स्वाहाहृतान्या गणुप	१. १४२. १३
स्वाहाग्रये वरणास्य	५. ५. ११
स्वाहा यशं कृणोतनेन्द्राय	१. १३. १२
स्विष्म्या यद्वनमिति	१. १२१. ७
हंसः शुचिपदसुरन्तरिक्ष	४. ४०. ५
हंसा इव कृणुय श्लोक	३. ५३. १०
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः	३. ८. ९
हंसाविव पतयो अप्वगा	८. ३५. ८
हंसासो ये वां मधुमन्तो	४. ४५. ४
हंसैरिव सखिभिर्वां	१०. ६७. ३
हतं च शत्रून्पततं च	८. ३५. १२
हतं वृधं सुदानवः	१. २३. ९
हतो वृथाप्यार्या हतो	६. ६०. ६
हताभेनौ हति त्वष्टा	१. १६१. ५
हन्ता वृधं दक्षिणेनेन्द्रः	८. २. ३२
हन्ता वृधमिन्द्रः शूशुवानः	७. २०. २
हन्ताहं पृथिवीमिमां	१०. ११९. ९
हन्तो नु किमाससे	८. ८०. ५
हये जाये मनसा तिष्ठ	१०. ९५. १
हये देवा यूयमिदापयः	२. २९. ४
हये नरो मरुतो वृद्धता	५. ५७. ८
	५. ५८. ८
हयो न विद्वां अमुजि	५. ४६. १
हरयो धूमक्रेतवो	८. ४३. ४
हरिं वृजन्त्यरुषो न	९. ७२. १
हरिं हि योनिमभि	१०. ९६. २
हितो न सतिरभि	९. ७०. १०
हितोता नो अप्वर	१०. ३०. ११
हिन्यन्ति सुरमुखयः पवमानं	९. ६७. ९
हिन्यन्ति सुरमुखयः स्वसारो	९. ६५. १
हिन्यानासो रया इव	९. १०. २
हिन्यानो वाचमिष्यसि	९. ६४. ९
हिन्यानो हतुभिर्यत	९. ६४. २९
हिमेनाग्निं ग्रंसमवारयेयां	१. ११६. ८
हिमेव पर्णा युपिता	१०. ६८. १०
हिरण्यकर्णं मणिप्रोच	१. १२२. १४
हिरण्यकेशो रजसो	१. ७२. १
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे	१०. १२१. १

हरिः सूवानः पथ्यामृत	९. ९५. २
हरितता वचंसा सूर्यस्य	१०. ११२. ३
हरिश्मशारुह्रिकिना	१०. ९६. ८
हरी नु क रप इन्द्रस्य	२. १८. ३
हरी नु त इन्द्र	२. ११. ७
हरी न्वस्य या वने	१०. २३. २
हरी यस्य सुपुत्रा	१०. १०५. २
हर्यज्ञपसमर्चयः सूर्य	३. ४४. २
हर्यथं सत्पतिं चर्षणीसहं	८. २१. १०
हवं त इन्द्र महिमा	७. २८. २
हव एषामसुरो नक्षत	१०. ७४. २
हवन्त उ त्या हर्षं	७. ३०. २
हविर्हविष्मो महि	९. ८३. ५
हविषा जारो अपां	१. ४६. ४
हविष्कृणुष्वमा गम	८. ७२. १
हविष्पान्तमजर स्वर्विदि	१०. ८८. १
हवीमभिहवते यो	२. ३३. ५
हवे त्या सू उदिते	८. १३. १३
हव्यवाद्यग्निरजरः	५. ४. २
हस्कारादिषुतस्पर्षतो	१. २३. १२
हस्तच्छुतेभिरद्भिभिः	९. ११. ५
हस्ताभ्यां दशसाक्षाभ्यां	१०. १३७. ७
हन्ते दधानो नृमगा	१. ६७. २
हस्तेनैव प्राग्य आधि	१०. १०९. ३
हस्तेव शक्तिमभि	२. ३९. ७
हारिद्रवैव पतयो	८. ३५. ७
हिरण्यती वस्तुपद्मी	१. १६४. २७
हिरण्यसूतः सवितर्वया	१०. १४९. ५
हिरण्यहस्तमधिना	१. ११७. २४
हिरण्यहस्तो असुरः	१. ३५. १०
हुवे वः सुघोत्मानं	२. ४. १
हुवे वः सतुं सद्रसो	६. ५. १
हुवे वातम्वनं कवि	८. १०२. ५
हुव वो देवीमदिति	६. ५०. १
हृणीयमानो अप हि	५. २. ८
हस्तु पीतासो युष्यन्ते	८. २. १२
हदा तपेय मनसो	१०. ७१. ८
हविस्त्वृषास्त आसते	१०. २५. २
हेतिः पक्षिणी न दभात्य	१०. १६५. ३

हिरण्यत्वद्भुवर्णो	५. ७७. ३
हिरण्यदन्तां शुचिर्वर्ण	५. २. ३
हिरण्यनिर्णिगयो अस्य	५. ६२. ७
हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणि	१. ३५. ९
हिरण्यपाणिः सविता सुमिह	३. ५४. ११
हिरण्यपाणिमृतये	१. २२. ५
हिरण्ययी अरणी यं	१०. १८४. ३
हिरण्ययी वां रमिरीषा	८. ५. २९
हिरण्ययेन पुरुभू रयेनेमं	४. ४४. ४
हिरण्ययेन रयेन	८. ५. ३५
हिरण्ययेभिः पविभिः	१. ६४. ११
हिरण्यरूपः स हिरण्य	२. ३५. १०
हिरण्यरूपमुपसो	५. ६२. ८
हिरण्यभृङ्गोऽयो अस्य	१. १६३. ९

होताजनिष्ट चेतनः	२. ५.
होता देवो अमर्त्यः	३. २७.
होताध्वर्युपावया	१. १६२.
होता निपत्तो मनो	१. ६८.
होता यक्षद्वनिनो	१. १३९. १
होतारं चित्ररघमध्वरस्य	१०. १.
होतारं त्वा वृणीमहे	५. २०.
होतारं विश्ववेदसं	१. ४४.
होतारं सप्त मुहो	१. ५८.
होत्रादहं वरुण बिभ्यदायं	१०. ५१.
हृदं न हि त्वा नृपन्त्यूनीय	१. ५२.
हृदा इव कुक्षयः सोमवाताः	३. ३६.
हृयामसि त्वेन्द्र पादवर्षा	६. ४१.
हृयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये	१. ३५.